ئەنفالستان

سالنامەیەکی تایبەتە بەتاوانی ئەنفال وجینۆساید

ژمارە (٩)

ئەم ژمارەیە لەسالیادی (عەبدولای خەرابەیی وهاوڕێکانی) دا دەردەچێت

کە لەم ڕۆژەدا پاش بەدیلگیرانیان لەلایەن لەشەرێکی پلەبەرزی سوپای ڕژێمەوە لەناسمانی هاوڕی کۆیەوە فڕێدرانە خوارەوە شەهیدبوون

خاوەنی ئیمتیازو سەرنوسەر

عومەر محەمەد قادر

یاریدەدەر

سمکۆ سابیر – هیمن عەبدولا

ئەندامی شانازی

مامۆستا نەجیب گەرمیانی

شەهید مەلا ئیدریس ئیسماعیل

دەستەی هاوکاریی ئەم ژمارەیە

کەلار	هەولێر	بازیان
سمکۆ سابیر – محمد سابیر	نامیق هەورامی – مەریوان سابیر	مامۆستا ئەرسەلان چیمەنی
دوزخورماتوو	**کفری– سەرقەڵا**	**بەریتانیا**
کامەران محمد جەوهەر	عاصی فرود– مامۆستا داود محمد	شەپۆل سەعید

Anflistan@yahoo.com

omerm2006@yahoo.com

Til: 07701520287

0750 1223421

ویٚنەی بەرگ

فۆتۆ لە تۆری کۆمەڵایەتی فەیسبوك وەرگیراوە

دووواوە گوندی کلیٚسەی ئەنفالکراو فۆتۆ ئەنفالستان .

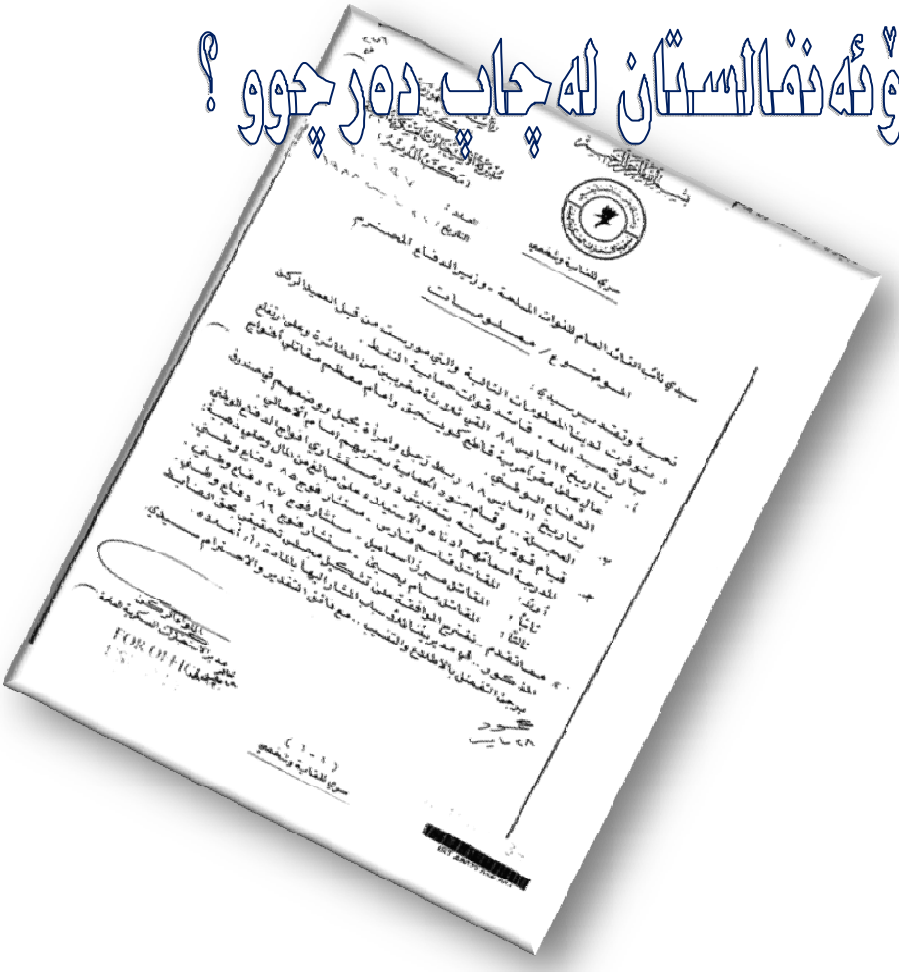
دیزاینی بەرگ : زانیار نەجمەدین .

چاپخانە: ڕەنج

تیراژ: ١٥٠٠

لەم ژمارەیەدا	نوسەر	لاپەرە
بیرەوەری پێشمەرگەیەك لەمەرگەساتی گۆپتەپەدا	ئاسۆ مامەند	٤
لەئەبوغریب تا دوای سالی ١٩٩١ ژنی ئەنفالکراومابوون.	دیمانەی سمکۆ سابیر	٧
کۆمەڵکوژیی بارزانییەکان بەئەنفال ناوبەرین یان بەجینۆساید..؟!	عومەر محەمەد	12
لەئەنفالدا سەربازی سوپابووم جاشەکان جێی متمانە نەبوون	محمود نامۆ	28
کیمیاباران گۆپتەپەو یادەوەری دکتۆر سەنگەر	شەپۆل سەعید	30
ئازاروتەنیایی من هەرگیز بەباسکردن تەواو نابێت	سەباح نەجمەدین	33
هەڵدانەوەی گۆرێکی بەکۆمەڵ		38
گەشتێك بۆ گوندی توکنوعەزیزقادر	ئەنفالستان	60
ئەفسەرێك رێگەو ڕەوان پێی گوتین ئێوە بۆمردن هاتوون.	حاجی عەبدوڵا گۆپتەپە	69
لەیادی ئەنفالدا ئازیزترین میوانم بێ هیچی بۆسەرنابرم	کامەران فاتح	76
مەرگی دوا تاوانباری هۆڵۆکۆست	تاهیر ڕەحیم	82
ئەنفال . ئەفسانەیەکی مێژوویی و واقیعێکی لەبیرنەکراو	سمکۆ محمد	99
بەسەرهاتی محمد – گوندی توکن	ئەنفالستان	121
نەك هەر گۆشت ناخۆم بەڵکو هەرنانیش ناخۆم .	ئەسعەد شوکر غەفور	224
عەریف سەردار : من شایەتحاڵی گۆڕی دووهەمیانم	دیداری هاورازحاکم ریبوار	130
چیرۆکی (بارق) و فرێدانە خوارەوەی عەبدالله خەرابەیی		135
حاتەم پەلکانەیی: ئەوکە عەبدولاّی خەرابەییوهاورێکانی گیران ناوچەکە ژنومندانّی تێدانەمابوو.	دیداری ئەنفالستان	139
چارەنوسی پێشمەرگەیەك	عەبدولاّ کەیم محمود	144
بەرەوحەمرین ساتێك بۆ فرمێسکەکان	ئەفالستان	153
گەشتێك بۆ تۆپزاوا	ئەفالستان	161
ئەوساییّق شۆفەرێ لاشێن شەهیدێن کیمیابارانا گوندێ گۆپتەپەی بشۆفەرێ ڤەشارتی	ڕێکار مزوری	167
دوونامە بۆوەزیری کاروباری شەهیدانوئەنفالکراوان		171
ئەوانەی لە نوگرە سەلمان مردن	عەدالەت عومەر صالح	173
ئەو هەموو گۆڕەش دەبینم، باوەرناکەم منداڵەکانم نەمابن	عارف محمد عارف	183
ئەوکەسانەی لەبازگەی صمود گێڕانو ئەنفالکران .		186
ژنو منداڵ) هەموو ڕۆیشتن، هەر بۆخۆم ماووم.	نەجم ڕەزا محمد	192
چیرۆکی بوخچەکان فریادومریەم	ئەنفالستان	195
کەخوشکەکەم ڕۆیشت گەردن ئازایی لێکردم	مەلاجەلال حسێن	202
لەنوگرەسەلمان لەدایکبوو	ئەنفالستان	217
واحید دەریازبوی کۆمەلکوژی ئەنفال: بەیرمدا هات بگەڕێمەوە شوێنی کۆمەڵکوژییەکە، وتم باهەرلەگەڵ ئەوان بمکوژن .	دیداری ئەنفالستان	221
ئەنفال..لەنێوان درندەیی بەعس وبێدەنگبوونی جیهان ومردنی زماندا	دڵپاك جبارمەلاعەلی	232

بۆچی ئەم بڕۆژەنفالستان لەچاپ دەدرچوو ؟

ژمارە (٩)ی ئەنفالستان لەسالیادی تاوانێکی تردا دەردەچێت، کە لە یادەوەریەکانی ناوتاونی ئەفالیشدا، وونە..! بۆ ئەوەی لەمێژودا لە بیرمان نەچێتەوە، تاوانێك کەتەواو مایەی هەڵوەستەو لەسەروستانە وێنەیەکە لەبەدکاریودڵڕەقی پیاوانی رژێمێکی ستەمکار، بۆیە دەشێت لەلای خۆمانەوە بەدیوێکی تردا ببینین و وەك پەرچەکرداری دڵڕەقی هەلوێستی لێوەربگرین و لە بەدکاری دورمان بخاتەوەولەبری ڕق خۆشەویستی نێوان مرۆڤەکان بەرهەمبهێنێتەوە.

تاوانی بەردانەوەی عەبدولای خەرابەیی و هاوڕێکانی لە ئاسمانی شاری کۆیەوە . شاری حاجی قادری کۆیی و تاهیر تۆفیق. ئەو بەڵگەنامەیەی لەبەر دەستە تایبەتە بە تاوانێکی ئەفسەری پایەبەرزی سوپای عێراق(بارق عبدولا حنتە)وپێشیلکارییەکانی کە تیایدا مونەزەمەی حزبی بەعس ڕاپۆرتی لەسەر بەدرەفتاریەکەی بارقو فرێدانە خوارەوەی ئەو سێ پێشمەرگەیەی دەشتی کۆیە داوەتە سەروی خۆی.. لەبەڵگەکەدا باسی ئەوەکراوە کە ئەوپێشمەرگانە دوای ئەوەی لە کێومالّی ناوچەکەدا ئاشکرا بوون، دوو سەربازیان کوشتووەو یەکێکیشیان بریندارکردووە بەدیلی کەوتوونەتە دەست هێزەکانی سوپا، بەڵام عەمید رکن بارق عەبدولا بەپێشچاوی هەموو جاشەکانەوە لەبەرزایەکی زۆرەوە لەفرۆکەی سەمتی فرێی داونەتە خوارەوە .

گلەییەك لە هەڵەبجە

دڵنیام لەچەند شوێنێکی تریش رەخنەوگلەیی ئەنفالستانوناوەندی چاك و دەربازبوانی گۆڕی بەکۆمەڵتان گوێ لێبووە، کە بەرپرسانی شارولیژنەی بالای مەراسیمی یادی تاوانی هەڵبجە چۆن خەساردو بێباك بوون لەبەرامبەر پێشوازی نەکردنی (فەرەج، هاشم، عەبدولقهار، کەریم و ئەبابکر) دەربازبوانی گۆڕی بە کۆمەڵ ئێوەش هەربێدەنگ بوون، ئاخر لەهەڵەبجە تاکە ڕۆژنامەنوسێك، سیاسەتمەدارێك نەبوو بڵێت باشە بۆ ؟! کەس نەبوو بپرسێ ئەو هەموو(قژ زەردوچاوشین)و بێگانانە لە (لەدەربازبوانی کۆمەڵکوژی ئەنفال) گرنگتر بوون..؟ ئەگەرئەومیوانانە بۆ ئەوە هاتبوون کاریگەریەکانی تاوانەکەو قوربانیەکانی بەچاوی خۆیان ببینن ؟! ئامادەبوونی (٦) پیاوکە لەژێر تەرمو خوێنی هاوگوندیەکانیان بە(موعجزە) رزگاریان بووە؟ ئەگەر فەرەجی تۆپخانە دەربازبوویەکی هۆلۆکۆست بوایە چەندیان بۆخەرج دەکرد هەتابێت بۆ هەڵەبجە ؟ خۆئامادەکردنی دەربازبوان بۆ یادی کیمیاباران وپێشوازی نەکردنیان لەلایەن لیژنەی بالای مەراسیمەوە شایانی ئەو بێدەنگیە بوو ؟ ئاخر ئەگەر لیژنەی مەراسم سەرکەوتنی یادی کیمیابارنیان گەرەکبوایە، دەبوو خۆیان بەدوایاندا بگەرانایە. بەڵام وەك ئەوان ئەوەیان نەکرد تۆش ورتەیەك لەزارت نەهاتە دەرەوە !! بۆچی وابوویت هەڵەبجە ؟ مەگەر تۆئەوەندە بێباکی لەئەنفال ؟

هەموومان تاوانبارین

بەراوردێك لەنێوان ئەنفال و تایتانیکدا.

ئارام ڕەفعەت

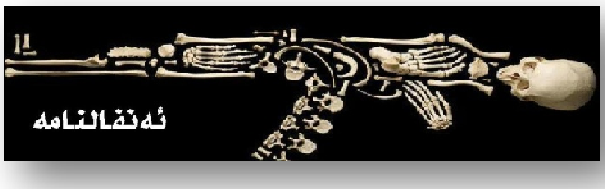
ئەمرۆ ٤/١٤ یادی ٢٤ ساڵەی تاوانی ئەنفالەو بەیانی ٤/١٥ یادی ١٠٠ ساڵەی تایتانیکە.

لە تاوانی ئەنفالدا ١٨٢٠٠٠ هەزار کەس و لەرودوای تایتانیکیشدا (١٥٠٠) هەزارو پێنج سەد کەس گیانییان لەدەستدا. واتە ژمارەی قوربانییەکانی ئەنفال ١٢١ جار بەقەد ژمارەی قوربانییەکانی تایتانیکە.

بەڵام.....!!! لە گوگڵدا تەنها نیو ملیۆن جار باسی ئەنفالی کورد کراوە .! کەچی ٩٢٢ ملیۆن جار باسی تایتانیك کراوە. واتە تەنها لەتۆڕی ئەنتەرنێتدا تایتانیك ١٨٤٤ جار هێندەی ئەنفال ناوی هاتووە...

هەر بەیانی ٤/١٥ (٢٠٠) هەزار دۆکومێنت دەربارەی تایتانیك بڵاودەکرێتەوە، بەڵام لەیادی ئەنفالدا ئێمە هیچیمان بۆ ڕای گشتی جیهانی بڵاونەکردەوە.

ئەمە لەکاتێکدا ئەنفال تاوانێکە ئامانجی لەناوبردنی نەتەوەیەك بوو لەلایەن رژێمێکی داگیرکەوە، بەڵام تایتانیك تەنها نقوبوونی کەشتی یەك بووە بەهۆی هەڵەیەکەوە ڕوویداو بەس.

ڕێگایەکی تربۆیادکردنەوەی ئەنفال

کارێکی کەمو واتایەکی گەورە

دەبوایە ڕاپەڕینی ئازاری ساڵی ١٩٩١ هەندێك داب‌ونەریتی نوێشی لەگەڵ خۆیدا بهێنابایە، وەکو پەرچەکرداری تاوانە جینۆسایدیەکان (کۆمەڵکوژی کوردانی فەیلی، کۆمەڵکوژی بارزانیەکان، گازبارانی هەڵەبجەو کۆمەڵکوژی ئەنفال) پەندی گەورەیان لێوەربگیرایە، بەعسیزم وەك ڕەفتار ببوایەتە شەرمێکی گەورەو هەڕێمی کوردستان باشترین ژینگەی پاراستنی مافی مرۆڤ بێت.

کورد مافی خۆیەتی وەك نەتەوەیەکی جینۆسایدکراو لەسەرئاستی ناوخۆو نێودەوڵەتی شکۆی بۆبگەڕێتەوە. بەڵام بەتەنیشت ئەومافەوە ئەرکیشی لە ئەستۆیە . بەڵای کەمەوە دەتوانێ مافی مرۆڤ، بپارێزێو ژینگە پارێزی بکات، وەها ڕەفتارێك دەتوانێ ڕێزێکی ڕاستەقینەبێ لە قوربانیەکانی و سەرنجی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی بۆڵای خۆشی ڕاکێشێ، بەتایبەتی کە ئێستا تاوانەکان بەجینۆساید، یەکلایی کراونەتەوە دەوڵەتی عێراق ئەرکی یاسایی و ئەخلاقی خۆی بزانێو بەفەرمی داوای لێبوردن لە کورد بکات .

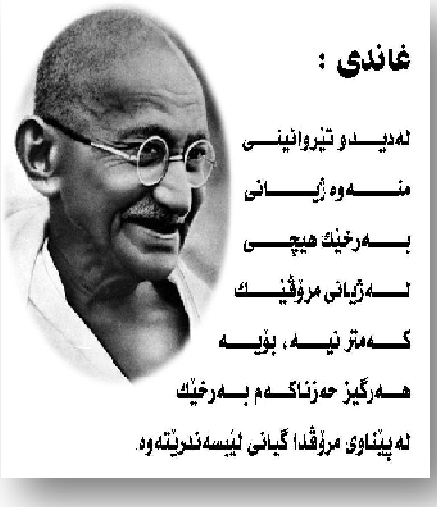
لەسەر ئاستی نێودەوڵەتی حصانەی بۆدروستبکرێت تاجارێکی ترپەلاماری جینۆساید نەدرێتەوە.

بلێی لەتواناماندا نەبێ ببینە خاوەنی داب‌ونەریتی جوان‌وسەرنج ڕاکێش..؟ بێگومان دەتوانین ڕۆژی ٤/١٤ یادی ئەنفال بکەینە ڕۆژێکی نائاسایی‌وئەو ڕۆژانە ماتەمگێری ڕاستەقینەبین‌و پابەندبین بەم خاڵانەوە:

یەکەم: هیچ زیندەوەرێك سەرنەبرین، تەنانەت لەچێشتخانەومالانیشدا گۆشت خواردن لە خۆمان یاساغ بکەین، ئەمەش وەکو پەرچەکرداری بۆ کۆمەڵکوژی لەوڕۆژەدا.. ڕێزگرتن لەزیندەوەران کە لەگەڵ کوردانی ناوچەکیمیاباران‌کراوەکان بەهەزاران مەڵوبالندەوئاژەڵی مالی‌وکێوی بەگازی کیمیاوی خنکان .

دووەهەم: ئەو ڕۆژانە داوای پشووی فەرمی نەکەین بەپێچەوانەوە بیکەینە ڕۆژی بنیاتنانەوەکاربکەین، بەڵام لە ١٪ داهاتی ئەو ڕۆژەمان ببەخشینە ناوچە کیمیاباران‌کراوەکان ئەنفالکراوەکان، بۆ دروستکردنی سەنتەری ڕۆشنبیری‌و تەندروستی‌و یاریگای لاوان‌وچارەسەری برینداران چەکی کیمیاوی.

سێهەم : ڕۆیشتن بۆ سەرمەزاری شەهیدان بە پیادە بێت‌و ببێتە ڕێپوان‌و تەراتێنی سەیارەی های مۆدیل ببێتە شەرم.

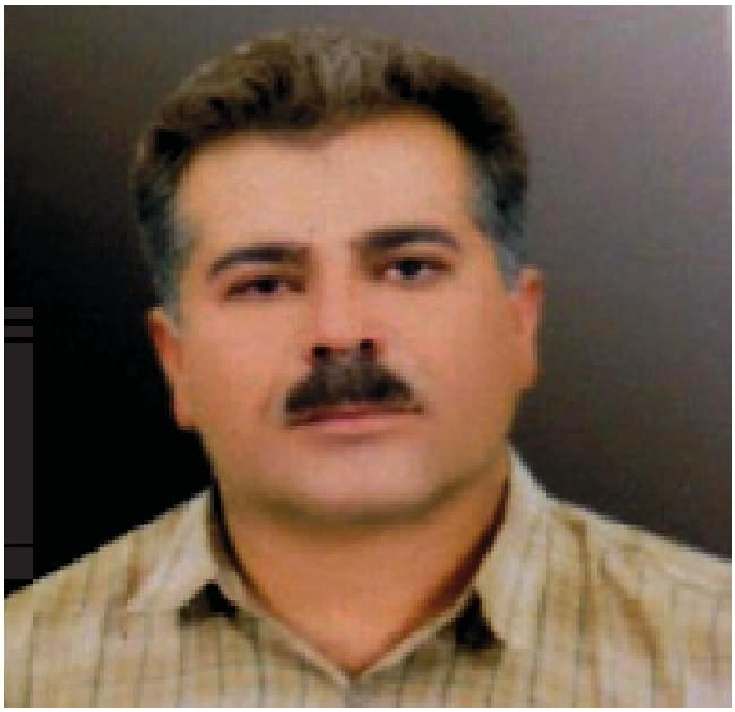

لەدوای چارەکە سەدەیەك بەسەر تاوانی ئەنفالدا ئێتر پێویستمان بەعەقڵی ترو ڕەفتاری باشترو بەپەیامی کۆمەڵایەتی بەرزە، کەبەڕاستی گوزارشت لەهەستی بەرزی کۆمەڵایەتی بکاتو ڕێزگرتنێکی بەکردەوە جێگەی ڕۆتین بگرێتەوە

یادەوەری شەهید مەلا ئیدریس

پرسەنامەی ئەنفالستان بۆمەرگی

مەلا ئیدریس

بەداخێکی زۆرەوە بەڕواری ٢٠١١/١١/٣٠ پێشمەرگەی دێرینۆ قارەمان، ئیدریس ئیسماعیل کە بەمەلا ئیدریسی کفری ناسراوە کاتژمێر ٩:٤٥ دەقیقەی سەرلەبەیانی لە شاری کەرکوک بەهۆی بۆمبێکی چێنراوی تیرۆرستانەوە شەهید بوو. مەلا ئیدریس لەدایکبووی ساڵی ١٩٦٧ دو لەسەرەتای ساڵانی هەشتاکاندا بووتە پێشمەرگە، ماوەی چەندساڵێك بوو خانەنشینکرابوو، یەکێك بوو لە چالاکترین ئەندامی کۆمەڵەی پێشمەرگە دێرینەکانی کوردستان. مەلا ئیدریس یەکێك بوو لە هاوکارە چالاکەکانی (ساڵنامەی ئەنفالستان) لەوەرزی دەرچوونیدا بە دڵگەرمییەوە کۆمەکی داراییی بۆ کۆدەکردەوە .

بەناوی ساڵنامەی ئەنفالستانەوە پرسەوسەرەخۆشی لە خۆمان و خانەوادەکەی و کەسوکاری رادەگەیەنین.

ساڵنامەی ئەنفالستان

٢٠١١/١١/٣٠

بانگەواز

با یادی ئەنفال بکەینە رۆژی ناتوندو تیژی ڕۆژێك بۆ ژیان و نەکوشتنی هیچ زیندەوەرێك

کۆمەڵانی خەڵکی کوردستان
کەسوکاری شەهیدان وکیمیاباران و ئەنفالکراوان.

وا لە یادەوەری کۆمەڵکوژی تاوانی ئەنفال نزیك دەبینەوە، یادی کۆمەڵکوژییەك کەلەجیهاندا بە جینۆساید ناسراوە، باهەمومان لەو رۆژەدا پابەندییەکی ئەخلاقی و ئینسانی بۆ ژیان و بەهای قوربانیەکانمان رابگەینین، ئەمساڵ یادێك بکەینەوە جیاوازبێت لەساڵانی رابووردو یادێك هەم خۆمان لەناخو ویژدانمانەوە پێوەی پابەندبین و هەم سەرنجی جیهانیشی بۆ راکێشین، بەو هیوایەی دەرگایەکی تر بۆ بەفەرمی ناساندنی ئەو تاوانانە بکەینەوە.

بێگومان رۆژانی ئەنفال و کیمیاباران و جینۆسایدکردنی گەلی کوردستان، هەر مەینەتی و ماڵوێرانی و گوند روخاندن نەبوو، بەڵکو ئەو رۆژانە بریاری کۆمەڵکوژی هەر زیندەوەرێك بوو کەلە گوندەکان و چیاودۆڵەکانی کوردستان دەژیان و هەناسەیان دەدا، ئەو رۆژانەی گوندنشینەکانی کوردستان و شاری هەلەبجەو شارەدێکانی بادینان و بالیسان و قەرەداغ و سێوسێنان و گۆپتەپەو عەسکەر کەوتنە بەرپەلاماری ئەنفال و چەکی قەدەغەکراو، هەزاران مرۆڤو هەزاران هەزار ئاژەڵومەڵوبااڵندەی پێکەوە خنکاند.

ئەگەر ئەنفال بووبێتە تاوانی (سەدە) ئەوا ئێمەی کورد لەتواناماندایەو ئەرکی سەرشانیشمانە لەسۆنگەیەوە ببینە نمونەی ئاشتیخوازی ناوچەکەو سەرنجی جیهانیش بەلای خۆمان راکێشین، ٢٣ ساڵە کەدەست و پەنجەو چاوی ئازیزانمان لە بیابانەکانی عێراق تێکەڵ بەلم بوون، هەقواییە ئێتر بیرلەوە بکەینەوە چیتر دەست و پەنجەی یەکترنەشکێنین.. کەواتە ئەمرۆ هەنگاو بنێین بۆ ناتوندوتیژی باشترە لەسبەی.

بە ئومێدەوە لەئایندە دەروانین و بەهیواین یادەوەری کۆمەڵکوژی ئەنفال وکیمیاباران بکەینە رۆژی ناتوندوتیژی هەموومان پێکەوە لەو رۆژەدا پابەندبین بەپەیامێکی بەرزی ئینسانی و کۆمەڵایەتیەوە نەك یەکتری نەکوژین، بەڵکو هیچ زیندەوەرێك سەر نەبرین، چ لەناو ماڵەکانماندا و چ لەچێشتخانەکاندا گۆشتخواردن لەخۆمان قەدەغە بکەین و هەنگاو بەرەو ژیاندۆستی و ڕێزگرتن لە قوربانی بنێین.

نابۆجەنگ و توندوتیژی
بەڵی بۆ ژیان و لێبوردەیی و ژیاندۆستی .
سااڵنامەی ئەنفالستان
٨ی نیسانی ٢٠١٢

بیرەوەری پێشمەرگەیەك لە مەرگەساتی گۆپتەپەدا

ئاسۆ مەمەند
assomamand@yahoo.com

ئەنفال ئەوپڕۆسە(کۆمەلکوژی)یەی گەلی کوردە کە داگیرکەری دڕندەی بەعسی بەبێ گوێدانە هیچ یاساونەریتێکی مرۆڤانەی جیهانی، ڕکوکینەی چەندین ساڵەی خۆی بەسەر میللەتەکەماندا ڕشت، بەڵکو زۆرلەدەوڵەتە دیموکراتی وزلهێزەکانی دنیا کۆمەك وپشتیوانییان بەپێی بەرژەوەندی خۆیان دەکردوچاویان لەوتاوانەگەورەیە نوقاند، کەپەڵەیەکی ڕەشە بە نێوچەوانی مرۆڤایەتییەوە،بکەران وهاوکارانی ئەم تاوانە، پرۆسەی (جینۆسایدی کورد)تاوانێکی سەرپێی وڕێکەوت نەبوو، بەڵکو زۆرلەمێژ بوولەلایەن ڕژێمی ئیستیتانی ودڕندەی بەعسی نەخشەی بۆکێشرابوو، ئەنفال ئەوپەرداخە ژەهرەیە کە دەستەوتاقمی سەدامی خوێن ڕێژ لەکۆبوونەوەیەکی بەناو (مەجلیسی قیادەی سەورە)کردی بەگەرووی میللەتی کورداوخاك وئاوبە گشتیی ژینگەو ژیانی مرۆڤی کوردی تیادا لەژەهردا خنکاند. دەبێ تاوانە یەك لەدوای یەکەکانی کوردستان (هەڵەبجەوئەنفال) بکرێنە وانەی مێژوو لەقۆناغەکانی خوێندندا بخوێنرێت،بۆئەوەی هەم بۆ دنیاوهەم بۆنەوەی داهاتوومان ئاشکرابێت کەمیللەتەکەمان لەپێناوی ئاشتیی وئازادیی دا چەندقوربانی داوەوئەو تاوان ومەرگەساتانەش (دیکۆمێنت) بکرێن تا ئەوەی سەرانی تاوانباری ئەم تاوانانە بدرێنە دادگای نێوودەوڵەتیی وتاوانباران ڕابکێشرێنە بەر دەم دادگاوبەتاوانی ئەنجامدانی (کۆمەلکوژی)بە سزای توندی خۆیان بگەیەنرێن.

ڕژێمی داگیرکەری وەحشی لەوهێرشە بەربلاوانەدا کە هەموهێزوتوانای دارایی وسەربازیی کە پێکهاتبوون لەفەیلەقی یەکی تایبەت وفەیلەقەکانی(٢، ٣، ٤، ٥، ٦، ٧)وهەموولیواکانی گاردی کۆماری بەپشتیوانی بەشی زۆری زرێپۆش وتانك وتۆپی قورس بەهاوبەشی هەردووهێزی ئاسمانی (تەیران ئەلجەیش ودیفاع ئەلجەوی)هەڵی کوتایە سەر کوردستان وبەچەکی قەدەغەکراوی کیمیایی لە(٨،٧)قۆناغی ئەنفالی بەدناوداسەرتاپای کوردستانی خاپوور وێران وسووتماك کرد کە(٤٥٠٠) گوندودەیان شارۆچکەی لەناوگازووژەهرداخنکاندو پترلە(١٨٢٠٠٠)هەزار مرۆڤی کوردی بێچارەنووس وبێشوێن کرد.ڕژێمی داگیرکەری شۆڤێنی دوای مەرگەساتی هەڵەبجە،بەهێرشی قورس وبەربلاو بۆ سەرناوچەکانی دۆڵی جافایەتی ودۆڵی بالیسان وناوچەکانی قەرەداغ وگەرمیان بەبەکارهێنانی بۆمبی هێشوویی وچەکی کیمیایی توانی لەرووی سەربازییەوە سەرکەوتنی کاتی بەدەستبهێنێ،دوای ڕووبەڕووبوونەوەی زۆر قارەمانانەی هێزی پێشمەرگەی کوردستان کە زۆر گورزی گورچك بڕیان لە هێزە داگیرکەرەکەی بەعسی دا.

سەرلەبەیانی ڕۆژی ٢/٥/١٩٨٨ من و دوو هاوڕی پێشمەرگەم کاك عەلادین خاوێی وکاك ڕێبوار لەگوندی (چیاسەوزە)ی سنووری تیپی ٢٥

خاڵخاڵان بووین وپاشان بەڕێ کەوتین بۆگوندەکانی ناوچەی قەلاسیۆکە(گۆپتەپە) ڕۆشتین زۆرماندووبووین ڕێگەمان زۆربڕی بوو بۆحەواندنەوە لامانداینە گوندی (مەحمەخان) لەوێ نان وچامان دەخوارد لەکاتی نان خواردنەکەدا گوێمان لەدەنگی تراکتۆر بوو ،زۆر دڵمان خۆش بوو، زانیم کەبەهۆی ئەم تراکتۆرەوە دەتوانین ڕێگەی دوورمان نزیک بکەینەوە ،ووتم کاك ڕێبوار بڕۆ بزانە ئەوتراکتۆرە بۆکوێ دەچێ ئەگەر لەسەر ڕێگەمانە ئەوا دەچین لەگەڵیدا.ئەوەبووکاك ڕێبوار چوو هاتەوە پێی ووتم کە ئەو تراکتۆرە بۆ(گۆپتەپە)دەچێ. ئیمە یەکسەر وازمان لەنان وچاکە هێناوخێراخۆمان کۆکردەوەو ڕۆشتین سواری تراکتۆرە کە بووین،تراکتۆرەکە سایەقەکەوبرادەرێکی پێشمەرگەی لەسەربوو بەناوی کاك حەمید برای شەهید دارا تیپی٢١ کەرکوك بوو.ئیمەش سێ کەس بووین،بەدەم قسەو باسی ئەو وەزعە دژواروسەختەوە دەڕۆشتین،نزیکەی زیاتر لە کاتژمێرێك بە سەر تراکتۆرەکەوە بووین،زۆر شەتەك ببووین ومێشکمان کاس ببوو لە بەر فڕەفر،گەشتبووینە سەرچیای(چیاچەرمەڵە) لەنزیك گوندی (گولکەوە) دنیا سەوز بووگەنم زۆرشین جوان وبەرزبوو ،لەدووری یەك کیلۆمەتر زیاتر من دوو نەفەرم بەدیکرد ئەوەندەم زانی خۆیان خستەناوگەنمەکەوەو خۆیان حەشاردا ،لەبەرئەوەی وەزعەکان زۆر دژوار بوو بیرم بۆ شتی تر دەچوو ،هەندێ ڕۆشتین وبەسایەقەکەم ووت ڕاوەستە ،کاك ڕێبوار خۆی هەڵدایەخوارێ ولەتراکتۆرەکە هەندێ دوورکەوتەوەو تۆزێ مێشکی ساف بوولەبەرفڕەفڕ،هاواری لەمن کردوبەدەستی ئیشارەتی دامێ کە(هەلیکۆپتەر) بەسەرسەرمانەوەیە ،سەیری ئاسمانم کرد سێ (هەلیکۆپتەر ،یەك حەمال ،دووحەربی) بەسەرسەرمانەوەبوون،ئەرکی سەرەکیان (ئیستیتلاع) وکۆکردنەوەی زانیاری بوولەسەر هێزی پێشمەرگەوخەڵکەکەی.یەکێکیان لە کۆپتەرە حەربیەکان زیاتر هاتە خوارەوەو کەوتە دەستڕێژکردن لە ئیمە بەشە ستیری دۆشکاکەی، ئیمەش لەسەر تراکتۆرەکە خۆمان هەڵدایە خوارەوە بۆ ئەوەی جێگە بگرین و تەقەی یلێبکەین ،بەڵام بەهۆی چڕی دەستڕێژەکەی وماوەی کەمی خۆهەڵدانەوە، سیانمان برینداربوو(سایەقی تراکتۆرەکە ،کاك حەمید ،ومن)بەڵام کاك حەمید زۆر بەخەستی بریندار بوو کەزیاتر لە سێ گوللەی دۆشکاکەی بەر (سەرو پشتو قاچی) کەوت، ئیتر کۆپتەرەکان دوای ئەودەستدرێژە گەڕانەوە، هیچ هیوایەك نەبوو کەکاك حەمید زیاتر بژی چونکە لە زمان کەوتوو زۆر بەخەستی بریندار ببوو ،ئیمە باشترببووین....شۆینی تاوانەکە نزیك گوندی (گولکەوە) بوو ،کات لای عەسربوو، پاش کەمێك لەگوندی گولکەوەوە خەلکی تێکۆشەری بەهانامانەوە هاتن و تراکتۆروو دارەمەیتیان لەگەڵ خۆیان هێنابوو، کاك حەمیدیان

منداڵێك لە گوندی گۆپتەپە

خستەناودارەمەیتەکەوە ،ئێمەش خراینە ناوعەرەبانەی تراکتۆرەکەوەو بەرەو گوندەکە بەڕێکەوتین، پاشکەمێك بڕیاریندا بمانبەن بۆ خەستەخانەی شۆڕش لەگوندی (گۆپتەپە) بۆئەوەی کاك حەمید شەهید نەبێو برینەکانی ئێمەش چارەسەربکرێت، تراکتۆریان بۆئامادەکردین....حەزدەکەم ئەوە بەیربهێنمەوەو زۆر زۆر سوپاسی خەڵکی گوندی گوڵمکەوە بکەم لە هەڵوێستی جوامێرانەو دڵسۆزانەیان کە لەبەرامبەر ئێمەدا نواندیان بەتایبەتی بۆ بەڕێز کاك شێخ مەجید.کەدەوری سەرەکی بینی..نموونەی زۆربێ .ئێمە بەدەم ئازارەوە بووین سواری تراکتۆرەکەیان کردین کە بچینە خەستەخانەی شۆڕش لەگۆپتەپە، هیوامان بەوە هەبوو کەلەوێ ساڕێژی برینەکانمان دەکرێ.. زۆر ڕۆشتین زیاترلە چەندکاتژمێرێ ودەمەو ئێوارە گەشتینە گۆپتەپە ئەوەندەمان زانیوگوێمان لەدەنگی تەیارە بوو ،کەسەیری ئاسمانمان کرد(٧)تەیارەی میراج وسیخۆ ئاسمانی گۆپتەپەیان داگیرکرد ،زۆر بێ ڕەحمانەوکوێرانەو درەندانە کەوتنە بۆردوومانی گۆپتەپە ،بەبۆمبای هێشووبی وچەکی کیمیایی،سەدەمەخابن ئەم گوندەیان وەك زۆربەی ناوچەکانی تر لەناوگازو ژەهردا خنکاندو زیاترلە(١٥٢)کەس لەژن ومندالّ وگەنج وبەسالاّچوویان شەهیدکرد ،کاك حەمید جەستە دابێژراو بەگوللە بەوهیوایەی کە جارێکیتر ژیان بکرێتەوە بەبەریدا ، لەوێ دیسان بەرشالاّوی کیمیایی دەکەوێ وبۆدواجار چاوی لێك دەنێ وشەهید دەبێ. مەرگەسات وتاوانی گۆپتەپە تراژیدیایەکی دیکەی سەرشانۆی خاکی بەسووتماك کراوی کوردستانە، دەبا لەڕۆژەکانی یادکردنەوەی ئەو مەرگەساتە ژەهراوییەی (هەڵەبجەوئەنفال) دا شکۆ بۆ مرۆڤایەتی بگیرینەوە

ئەنفالستان و کۆمەك بەخشەکانی کاریگەری شەرافەتمەندانە دەکەن، تەنها کۆنەبەعسی و جاش قەڵەم و سواڵکەرەکانی بەرقاپی بەرپرسانن لەبڵندی کارەکە دادە بەزێنن و بە سواڵکەرمان دەزانن

ئیمان مثنی سولّتان ئەلپروکابی

بەندیخانەی ئەبوغریّب تا دوای ساڵی ١٩٩١ ژنی ئەنفالکراو لەزیندانەکاندا مابوون .

دیمانە : سمکۆسابیر

یەکێك لەومیوانانەی کە لە کۆنگرەی سێیەمی گۆڕە بەکۆمەڵەکان، بانگهێشتکرابوو، (ئیمان مثنی سولّتان ئەلپروکابی) بوو کە لە رۆژانی ١٧-٢٠١١/٤/١٩ لە شاری هەولێر بەڕێوەچوو، ئیمان ژنێکی بەرەگەز عەرەبەو خەڵکی شەترەی شاری ناسریەی باشوری عێراقە

ئیمان چەپۆکی ئازاروئەشکەنجە کانی سەردەمی رژێمی بەعسی لە ناوچوومان بۆ دەگێڕێتەوەو، رەفتارەکانی پیاوانی ئەو حزبەو ئەجێندا کانی بەتەواوی بۆ کۆنگرە نیشاندەدات کە چۆن بەعس لە راپەڕینی شەعبانیەدا شیعەکانی باشوری عێراق لە ساڵی ١٩٩١ کوشتاری بەکۆمەڵ لەوناوچانە ئەنجامدەدا زۆربەی ئەوکوشتارەش ڕاستەوخۆ لەلایەن بنەماڵەی سەدام حوسێنوکەسە نزیکەکانی سەرپەرستی دەکرا . ئیمان ئەلپروکابی جگە لەوەی لەماوەی زیندانیکردنی ئازارو ئەشکەنجە یەکی زۆری بینیوە، هاوکات رژێمی بەعس تەواوی خانەوادەکەی زیندانیی کردووەو براکەشی بەبەرچاوی ئەندامانی

خێزانەکەیەوە

خراوەتە نێوحەوزی تێزابەوە وسوتێنراوە .

ئیمان دەڵێت : من هەمیشە خۆم بە قەرزاری گەلی کورد دەزانم چونکە کاتێك بەعس لە هەمووخانەوادەکە تەنهامنو دایکم و خوشکێکمی ئازاد کرد . ئێمە لەشەقامەکانی ناسریە بێئەوەی جلوبەرگێکمان لابێت یاکەسێك هەبێت هاوکاریمان بکات ، هیچ شتێکمان نەمابوو، تەنانەت ئەوەی لەرابردوودا کە ناوی شەرەف بوو شانازیمان پێوە دەکرد بەعس ئەویشی لە خۆم و خانەوادەکەم سەندوهەموومانی ئەتکرد .

بۆیە خۆمانگەیاندە کوردستانو لەشاری هەولێر بەگەرمی پێشوازیی کراین . بۆماوەی ٢٠ ساڵە ئەوساتەم دێتەوە یاد کە من چۆن ئەوقەرزەی کورد بدەمەوە کە لەرابردوودا بۆئێمەیان ئەنجامداوە .

لەو چەند رۆژەی رابردووش کاتێک بۆ کۆنگرە گەیشتمە شاری هەولێر وامدەزانی باوکو براکانم لەژیانداماونو لە هەولێر چاوەڕێم دەکەن . ساتێك بوو بۆمن واهەست دەکەم شەرەفی دزراوم بۆ گەڕاوەتەوەوبراکانیشم زیندووبونەتەوە. ئیمان ئەوەشی گوت : من لە٢٠ساڵی رابردوودا لەولاتی سوید دەژیم هەستم بەهیچ خۆشییەك نەکردووە . بەڵام ئەو سێ رۆژەی کە لە هەولێرم وادەزانم تۆڵەی هەموو ئازارو ئەشکەنجەکانی سەردەمی رژێمی بەعسم کردۆتەوە . ئاماژە بەوە دەکات کە جەللادەکانی بەعس پێیان وتووە ، لەبەرامبەر شەرەفی کچەکانتان منااڵەکانتان دەخەینە تێزابەوە ، خۆشتان سەربەست بن لەوەی کامەیان هەڵدەبژێرن . بۆیە باوکم گوتی : کوڕەکانم بۆئێوەو کچەکانم ئازاد بکەن . (ئەڵڕوکابی درێژەی بەقسەکانیدا: (جگە لە خوشکەکانم چەند کچێکی عەرەبو ١٠کچی کورد کە لە پرۆسەی ئەنفالدا گیرابوون لە ژوورەکەی ئێمەدا بوون ئەو کچە کوردانە وەکو پێویست زمانی عەرەبیان نە دەزانی تەنهاچەندو شەیەکی کەم فێربووون . هەمیشە لە بەندیخانەی ئەبوغرێب، بەتایبەتیش ئەو کچە کوردانە بەخراپترین شێوە مامەڵەیان لەگەڵدا دەکرا. جگە لەسوکایەتی رۆژانە، چەند رۆژ جارێك دوای ئەشکەنجە دەستدرێژیان دەکرایەسەرو ئینجا دەکوژران . ئیمان لەدرێژەی قسەکانیدا گووتی " من کاتێك گەیشتمە ئەو زیندانە بەو کچە کوردانەم ووت کە لە زۆربەی عێراق راپەڕین بووە، خەریکە بەعس لە ناودەچێت ئەو کچە کوردانە ئەگەرچی تەنها چاوەڕێی مەرگیان دەکرد ، کەچی ئەوەواڵە زۆر دڵخۆشی کردن بەوەیوایەی رۆژێك لە رۆژان بگەڕێنەوە کوردستانو بە کەسوکارەکانیان شادببنەوە.. من باس لەو١٠کچە کوردە دەکەم کە لەئەبوغرێب زیندانی کرابوون تەمەنیان لە١٩-٢٣ ساڵی بوو ، کە لە شاڵاوەکانی بەعس لەساڵی ١٩٨٨ دەسگیر کرابوون . رەوشی ژیانیان رۆژدوای رۆژبەرەوخراپتردەچوو، بەعس لەگەڵ راپەڕینی خەڵکی عێراق لە کوردستانو باشوری عێراق هێندەی تر د ڕندەتری کردبوو، بۆیە رۆژانە لە بەندیخانەی ئەبوغرێب کچ وژنی کورد زیندە بەچاڵدەکرانو ئیتر نەدەگەڕانەوە بۆ ژورەکانیان . تەنانەت ئەو رۆژەی کەمن لەناسریەوە گوازرامەوە بۆ ئەو بەندیخانەیە وتیان دوێنێ سێ کچی کوردیان گوللە بارانکردووە ئەو روداوە هێندەی ترئەو کچە کوردانەی تۆقاندبوو ، تا دواجار بەرنامەی ئەوە داندرابوو کە رۆژانە ئەبێت چەند کچێك لەوە زیندانییانە دوای دەستدرێژی گوللە بارانبکرێن یا زیندە بە چاڵ بکرێن

.هـــــەمووبیانوێکیان بۆکوشـــــتن ئـــــەوەبوو کـــەدەیانوت : ئەوانـــەی بـــە کـــرێگیراوی بێگانـــەن ئـــەبێت لـــە نـــاو بـــرێن لەکاتێکـــدا ئێمـــە لـــە نێـــو مالّـــەکانی خۆمـــان پـــەلامار درایـــنو ئـــەو کچـــە کوردانـــەش سەرسـوڕمانی خۆیـــان دەردەبـــڕی و دەیـــانگوت باشـــە ئێمـــە چـــیمانکردووە وا ئەتکماندەکەن و دەمانکوژن ..؟!

الرکـــابی وتـــی: پێویســـتە هـــەموو عێراقییـــەك کـــە گـــوێ بیســـتی وشـــەی شـــەرەف بێـــت، ئـــەبێت بەگـــژ هـــەموو تاوانباریکـــدا بچـــینەوە، رۆژێـــك دەبێـــت بـــە ســـزای خـــۆی بگـــاتو ئەمـــەش تـــەنها مەســـەلەی کاتـــەو ئـــەو رۆژەش بـــۆ گـــەلی کـــوردو شـــیعە لـــە باشـــوور زۆر نزیکـــە تـــەنها کـــاری جـــدی پێویســـتە بـــۆ ئەوانـــەی رۆژگارێـــك کـــچ و ژنـــی کـــوردو شـــیعەی باشـــووریان زینـــدە بەچـــاڵو ئـــەتك دەکـــرد دەبێـــت وەك ســـەرۆکەکەیان ســـزای خۆیان وەربگرن .

هۆشداریيەك لەناوەندی چاکەوە بۆ لیژنەی بالای مەراسیمی یادی ئەنفال

وا لـــەیادی بیستوچـــوارەمین تـــاوانی ئـــەنفال نزیـــك دەبینـــەوە، هەرچـــەندە ئێمـــە پێشـــنیاری ئـــەوەمان کـــردووە کـــە لـــەو یـــادەدا هـــیچ ئاژەڵێـــك ســـەر نـــەبردرێو لـــە چێشـــتخانەکانیش گۆشـــت نـــەخورێت. بـــەڵام لەکاتێکـــدا ئـــەو پێشـــنیارە جێبەجێنـــەکرا، پێویســـتە لیژنـــەی بـــاڵای یـــادی ئـــەنفال ئاگـــاداری ئـــەوەبن کـــە لـــەو هۆتیلوخواردنگایانـــەدا کۆنەبنـــەوە بـــۆ نـــان خـــواردنو کۆروسمینارەکانیـــان کـــە خاوەنـــەکانیان لەســـەرەوەختی ئەنفالـــدا موستەشـــارو کۆنەبەعســـی و دەســـەڵاتداری بـــەعس بـــوون . چـــونکە ئـــەوە گـــەورەترین ســـوکایەتی دەبێـــت بـــە قوربانیـــانی ئـــەنفالو تەنانەت بە میوانەکانیشیان

بەداخـــەوە ئـــەمرۆ لـــە کوردســـتان لـــەبری ئـــەوەی جاشوتۆمـــەتبارانی ئـــەنفال راپێچـــی دادگـــاو لێپرســـینەوە بکـــرێن. کەچـــی خـــاوەنی ســـەرمایەو پـــرۆژەی گـــەورەن، ئەوانـــەی لـــە بـــە تـــاڵانبردنو رخانـــدنی گونـــدەکانی کوردســـتان ســـودمەندبوون، هەرئـــەوانیش لـــە دروســـتکردنی کۆمـــەڵگا زۆرملێکـــان خـــاوەنی کۆمپانیاومقـــاولو خـــاوەن ســـەرمایە بـــوون.. بێگومان ئەمرۆش هەروایە .

بۆیـــە ئـــەرکی لیژنـــەی بـــاڵای مەراســـیمە ئـــەوە لەبەرچـــاوبگرێت. چـــونکە نـــەك هـــەر ئەنـــدامانی لیژنـــە بـــەڵکو هـــەموو ئەوانـــەش توشـــی بەرپرســـیارێتی ئـــەخلاقی و ویـــژدانی دەبـــن کـــە لـــەوهۆتیلو چێشـــتخانانەدا دابنیشـــن کـــە خـــواردنو شـــوێنی حەوانـــەو وەرك شـــۆپ ئامـــادە دەکەن .

ناوەندی هەلەبجە
دژ بە ئەنفالکردن وجینۆسایدکردنی گەلی کورد -- چاك
٢٠١٢/٤/٥

وەڵامێك بۆ (تاهر عوسمان)

حەمەی حەمەجان

تاهر عوسمان رۆستم لە ژمارە(٨)ی ساڵی رابردووی گۆڤاری ئەنفالستاندا، دیداریکی دوورو درێژی لەگەڵدا ئەنجامدراوە، بەداخەوە لەو دیدارەدا کۆمەڵێك چەواشەکاری و قسەی دوور لە ڕاستی ڕگەیاندووە، ئەو هەرچی ووتووەو هەرچی دەڵێت لە سەر مێژووی جاشایەتی خۆی و پاکانە کردن و دەوری خۆی لە تاوانی ئەنفالدا ئارەزوو مافی خۆیەتی، بەڵام من لەو سۆنگەیەوە وەڵامی دەدەمەوە کە ناوبراو دەیەوێت هۆکاری بوون بە جاشی و خیانەت کردن لە میللەتەکەی خۆی بخاتە ئەستۆی ئێمەو گوایە لەبەر ئەوەی کێشەی کۆمەڵایەتی هەبووە لەگەڵماندا بۆیە بووە بە جاش. دەمەوێت لێرەدا وەڵامی بدەمەوە بۆئەوەی خوێنەرانی گۆڤارەکەتان و رای گشتی لە چەواشە کارییەکانی ئاگادارین :-

لە چاوبێکەوتنەکەدا لەگەل کۆڤارەکەتاندا ناوبراو دەڵێت: (چەکم لەدژ ی میللەتەکەم هەلنەگرت،ساڵی ١٩٧٥ تووشی کێشەیەکی کۆمەلایەتی بووین بەداخەوە براکەم کەسێکی خزمی خۆمانی کوشت و ئیتر رامانکرد) ڕاستێکەی ئەوەیە ناوبراو پێش ئەوەی لەگەڵ ئێمەدا تووشی کێشەی کۆمەلایەتی ببێت ماڵیان لە (سید سادق)بووەو باوکی و برایەکی جاش بووەو هەر لەسەر جاشایەتی تووشی کێشە هاتن و باوکی من کە برای باوکی ئەو بوو ماڵەکەی لە (سەید سادقەوە هێنایەوە بۆ گوندەکەی خۆمان (گوندی هۆمەرەخەجان)، واتە پێش ئەوەی کێشەیان لەگەڵ ئێمەدا هەبێت ئەوان هەر جاش بوون، سەیر لەوەدایە ناوبراو لە چاو پێکەوتنەکەدا هەر خۆی وەلامی خۆی دەداتەوە و دەڵێت (لەگەڵ ئامۆزاکانمدا ڕێك کەوتووین و تەنەزولیان بۆ کردووین ،کەچی دووایی ڕێکەوتنیان لەکەڵ ئێمەدا تەسلیمی بەعس بووەتەوە و بووە بە ئامر مەفرەزەی خاسەی ژمارە ٦٢، دووای ڕێکەوتنیان لەگەڵ ئێمەو چوونەوەیان بۆلای ڕژێم ناوبراو دەڵێت(لەبەر ئەوەی بە ئۆتۆمبیل لە کەسێکی داوە و لە ترسی حوکم دانی لەم کێشەیەدا هاتووەتە دەرەوەو بووە بە پێشمەرگەی (حسك))کەچی حسکایەتیشی نەبردووەتە سەرو دووبارە بەبێ هیچ کێشەیەکی کۆمەلایەتی بووەتەوە بە جاش،

کەوابێ ڕاستی نەفەرمووە، واتا جاشایەتیەکەی پەیوەندی بە کێشەی کۆمەلایەتی لەگەڵ ئێمەدا نەبووە،هەروەها ناوبراو خۆی لە چاوپێکەوتنەکەیدا دەڵێت (بووم بە عەسکەر لە بەسرەو رومادی و عمارە و ئەو عەسکەرییەم پێ نەدەکرا، بۆیە بووم بە جاش) کەوابێت ناوبراو هەرخۆی حەزی لە جاشایەتی و خیانەت کردن لە

میللەتەکەی خۆی بووە، نەک ئێمە هۆکار بووین ..

هەر لە چاو پێکەوتنەکەیدا ناوبراو واخۆی پیشان دەدات کە گوایە لەکاتی جاشایەتی و کارەساتی ئەنفالدا چاکەی لەگەڵ خەڵک کردووە ، ئەوانەی کە " تایەر عوسمان" چاکەی لەگەڵ کردون دەتوانن سوپاسی بکەن، بەڵام لەبەرامبەر ئەو دەیان پێشمەرگەو هاووڵاتییەی کەلەکاتی ئەنفالدا تەسلیمی ئەمن و استغباراتی کردوون، دەبێت دادگایی بکرێت ، ئەمە جگە لەوەی لە کارەساتی ئەنفالدا دەیان چەک و دەمانچەو تراکتۆری خەڵکی بەتالان بردووەو هەروەها وەک و خۆی دەڵێت: (لەگەڵ لیوا زئب) زۆربەی گوندەکانی گەرمیانیان بەشۆفل تەخت کردووە) و ئامر پەتڵی رووخاندنی گوندەکان و ئەنفالکردنی خەڵکەکەی پێ سپێردراوە ، دەبێت دادگایی بکرێت و ئەو ناتوانێت بە چاوپێکەوتن لە گەڵ گۆڤارێکدا ئەستۆ پاکی خۆی بسەلمێنێت، بەڵکو ئەوە تەنها دادگایە دەتوانێت تاوانباری یان بێ تاوانی ناوبراو پشت پاست بکاتەوە، من دڵنیام لەگەڵ دەستگیر کردنی لەلایەن یاساوە ئەمرۆبێت یان سبەی ئەوا لەلایەن کەسوکاری ئەنفالکراوەکان و ڕێکخراوەکانی کۆمەڵگای مەدەنییەوە دەیان سکالای یاسایی لەسەر تۆمار دەکرێت .

لەیادی کیمیابارانکردنی هەڵەبجەدا ڕێز لە چالاکوانانی ئەو دۆسیێیە گیرا.

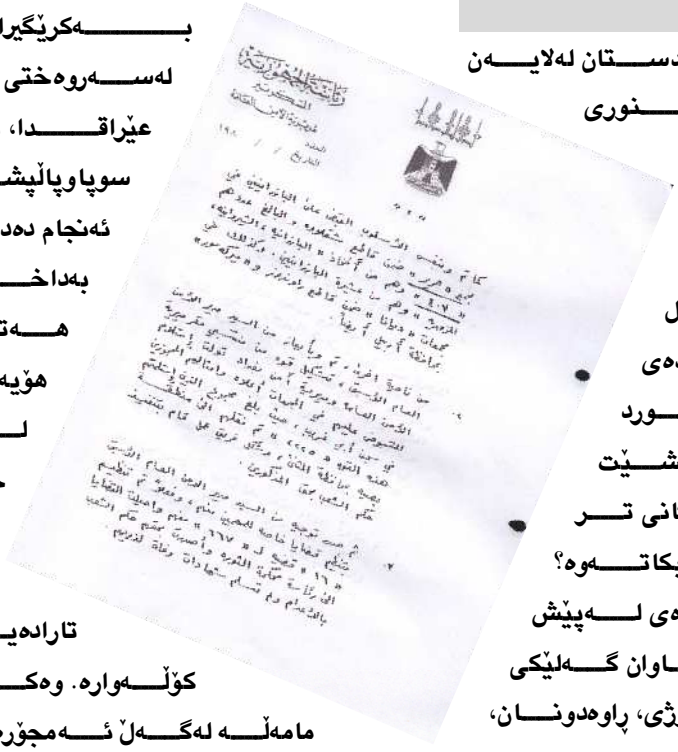
لە بەرواری ٣/١٦ لە یادی کیمیابارانی شاری هەڵەبجەدا، کۆمیتەی مۆنیومێنتی هەڵەبجە لە هۆڵەندا ڕێزی لە قوربانیانی ئەوتاوانە گرت، لەمیانەی ئەو یادەوەریەدا ڕێز لەژمارەیەک کەسایەتی گیرا کەلەسالانی ڕابردوودا بۆ دۆزی ئەنفال و هەڵەبجە چالاکیان نواندوەو کاریان کردووە، لەناو ئەواندا، سیمۆن مینکس، فرێت تەیڤینس، هاری ڤان بۆمڵ و ئەمیرقادربوون، لەم بارەیەوە ئەمیرقادر بەسالنامەی ئەنفالستانی ڕاگەیاند : من وێڕای سوپاس گوزاریم بۆ ئەو ڕێزلێنانە، پێم وایە چەند کەسی ترهەبوون کە دەبوو لە پێش منەوە ڕێزیان لێبگیرایە لەوانە (مارتن تێرلاگە، فرانک سلایپەر، ئارنۆلد کراسکینس، عەلی ڕەحیمی) کە ئەوانیش بێبەرانبەر شەوو ڕۆژ لەم دۆزەدا کاریان کرد . من بۆخۆم ڕەمزی ڕێزلێگرتنەکەی خۆم بەوان دەبەخشم .

کۆمەڵکوژیی بارزانییەکان بەئەنفال ناو بەرین یان بەجینۆسایدـ..؟!

عومەرمحەمەد

تاوانەکان لەدژی گەلی کوردستان لەلایەن دەوڵەتی عێراقەوە سنوری ئاسایی بەزاندووەو زۆربەیان گەیشتوونەتە ئاستی جینۆسایدـ، لەناو هەموو تاوانەکاندا ئەنفال بەگەورەترین تاوانی سەدەی بیستەم لەدژی گەلی کورد دەژمێردرێت، بەڵام ئاخۆ دەشێت ئەنفال لەگەورەیی تاوانەکانی تر دژبە گەلی کورد کەم بکاتەوە؟ بێگومان نەخێر لەبەرئەوەی لەپێش پەلامارەکانی ئەنفالیشەوە تاوان گەلێکی تر " کۆمەڵکوژیو رەشەکوژی، ڕاوەدونان، زیندانی کردن،لە سەرەتای دروستبوونی دەوڵەتی عێراقەوە بە سیستماتیك دەستیان پێکردووە.

تاوانی گەورەو کۆمەڵکوژی لەکوردە فەیلیەکانەوە دەستپێدەکا، ئینجا کۆمەڵکوژی بارزانیەکان وبەدوای ئەوانیشدا تاوانی کیمیابارانکردنی هەڵەبجەدێت، ئەمە تەنها لەساڵانی سەرەتای هەشتاکانەوە، دەنا پانۆرامای تاوانی جینۆساید دژبەم میللەتە لە سەدەی حەوتەمی زاینیەوە، واتا لە سەرەوەختی فتوحاتەکانی ئیسلامەوە دریژەی هەیەو لەدوای دامەزراندنی دەوڵەتی عێراقیشەوە نیازو خەیاڵی سەرانی دەوڵەت سیستماتیکتر دەبێ و ئیتر دەوڵەتو حکومەتە یەك لەدوای یەکەکانی عێراق بەتایبەتی رژێمی بەعس بەپشت بەستن بەپاساوی بێبناغەو بەتایبەتی بەپاساوی بەکرێگیراوی ئێرانی لەسەرەوەختی جەنگی ئێران عێراقدا، بە هێزی سوپاوپاڵپشتی تاوانەکان ئەنجام دەدەن .

بەداخەوە گەلی کورد هەتا ئەمڕۆ بەهەر هۆیەکەوە بێت لەپۆلێنکردنو جیاکردنەوەی ئەم تاوانانەدا نەشارەزایەو تارادەیەکی زۆریش کۆڵەوارە. وەکو نازانی چۆن مامەڵە لەگەڵ ئەمجۆرە تاوانانە بکاو چۆن ڕو بە ڕووی دنیای دەرەوەی بکاتەوە، هەوڵیش نادات فێربێ، ئەوەی دەمەوێت لەسەری بووەستمو قسەی لە سەر بکەم کۆی هەموو ئەو تاوانانە نیە کەدەچنە خانەی جینۆسایدەوەو بە تاوانی نێودەوڵەتی دەژمێردرێن، بەڵکو تەنها ڕاوەستانە لەسەر تاوانێکی کۆمەڵکوژی کەئەویش تاوانی کۆمەڵکوژی بارزانیەکانە کەبەداخەوە ئێستا لەلایەن هەندێك کەسەوە جا لە دڵسۆزییانەوە بێت بۆ پارتی دیموکراتی کوردستان، یان لە نەشارەزایی و خۆبردنە پێشەوە بێت لەلای ئەو حزبە کۆمەڵکوژی بارزانیەکان بەئەنفالی

بارزانیەکان ناو دەبەن، کە بەبروای من ئەمەش هەم زەرەر لەخودی ئەنفال دەداو هەم زەرەریش لەدۆسێی بارزانیەکان دەدات.

بۆچی ؟ من هەوڵدەدەم وەڵامی ئەم پرسیارە بدەمەوە بۆ ڕونکردنەوەی مەبەستەکەم لەم بارەیەوە لەسەر چەند خاڵێك بووەستم و لە میانیدا زەرەرو زیانەکانی ڕونبکەمەوە.

یەکەم: لەبەر ئەوەی تاوانی کۆمەڵکوژی بارزانیەکان بەپێنج ساڵ دەکەوێتە پێش پەلامارەکانی ئەنفالەوە، واتا ئەوکاتەی تاوانی کۆمەڵکوژی بارزانیەکان ئەنجامدراوە، تاوانی ئەنفال لە کوردستان نەبووە .

دووەم: لەبەرئەوەی تاوانی ئەنفال تاوانێکی گشتگیرە " تاوانی کۆمەڵکوژی، گرتنو بێسەروشوێنکردن، روخاندنی گوندەکان، بەتەلان بردن- جینۆسایدی ئابوری- ڕەشبگیرو کوشتنی بەکۆمەڵی نیشتەجێی گوندەکانی ناوچەکە قەدەغەکراوەکان، بێ دادگایی کردن) ئەمە جگەلەوەی لەپەلامارەکانی ئەنفالدا ئەو کەسانەی لەکۆمەڵکوژی دەربازببون، لە ئۆردوگاکاندا نیشتەجێبوون، کەوتبوونە ژیانێکی نامۆوە، دەست بەسەربوون .

بەڵام ئەو ئۆردوگایانەی بارزانیەکانی لێنیشتەجێ بوون ناوچەی قەدەغەکراونەبوون، بەڵکو لەنزیك سەنتەری شارو لەژێر چاودێری هێزە ئەمنی و موخابەراتیەکانیشدابوون، بەوحاڵەشەوە هێشتا لە کۆمەڵکوژی بەدەرنەبوون، لەبەر ئەوە دورنیە کاتێك دەڵێین ئەنفالی بارزانیەکان لە تێگەیشتنی گشتی کۆمەڵگای نێودەوڵەتیدا دۆسێی بارزانیەکانیش لەگەڵ ئەنفال تێکەڵ بێت و کورد دۆسێیەکی کۆمەڵکوژی لەدەست بدات. ڕەنگە باشترین ڕونکردنەوەش بۆ ئەم مەسەلەیە جیاکردنەوەی دۆسێیەکە بێت لە دادگای باڵای تاوانەکانی عێراقدا.

سێیەم: هەروەکو تاوانی هەڵەبجە لەتاوانی ئەنفال جیا دەکرێتەوە، دەڵێین (تاوانی ئەنفالو هەڵەبجە) باشترواید بەهەمان شێوە تاوانی بارزانیەکانیش ووشەی ئەنفالی نەخرێتە پێش چونکە پێشگری ووشەی ئەنفال بەتاوانی کۆمەڵکوژی بارزانیەکانەوە دۆسێکە دەشێوێنێ بۆیە بەبروای من ڕاستتر وایە جینۆسایدی بارزانیەکان بەکاربهێنین گونجاوترە. لەڕاستیشدا بارزانیەکان جینۆسایدی ڕەگەزی کراون..واتا ئەو تاوانە بەو شێوەیە ئەنجامدراوە کە گروپێك لە کورد دەستنیشان دەکرێو دەست دەکرێ بە قەڵاچۆکردنیان. هەروەك چۆن لەتاوانی ئەنفالیشدا گروپێك دەستنیشان دەکرێو سنوری جوگرافیەکەی دیاری دەکرێت (ناوچە قەدەغەکراوەکا) . بەهەمان شێوە فەیلیەکان لەکۆتایی ساڵانی حەفتاکانەوە تا ساڵی ١٩٩٠ بە بیانوی ئەوەی ناسنامەی عێراقی لەکەسانی بیانی وەردەگرنەوە.

هەروەکو چۆن گوندنشینەکان "خەڵکی ناوچە قەدەغەکراوەکان "بەخیانەتکارو بەکرێگیراوانیئێران تاوانبار کرابوون،ئاواش بارزانیەکان لەدوای شەڕی حاجی ئۆمەران- گردەمەندەوە لەلایەن بەعسەوە بەخیانەتی گەورەی نیشتمانی تۆمەتبارکرابوون.

تاوانی کۆمەڵکوژی بارزانیەکان ٥ ساڵ بەر لەپەلامارەکانی ئەنفال بووە، کەلە

١٩٨٣\٧\٢٦ دەستی پێکردووە، کەدەزگا ئەمنیەکانی رژێمی بەعس بەهێزێکی گەورەو بەشێوەیەکی زۆر نهێنی کارەکەیان ئەنجامداوە، هێزەکانیان پێک هاتبوون لە ئەمنی هەولێر، ئەمنی ناوچەی ئۆتۆنۆمی و بەشێکیش لە هێزەکانی حەرەس جمهوریی، گەمارۆی ئەو کۆمەڵگا زۆرەملیانەیانداوە،کە بارزانییەکانی لێنیشتەجێ کرابوون، بۆ گرتن و کۆکردنەوەشیان هێزە ئەمنیەکان پلانەکەیان بەدوو قۆناغ جێبەجێکردووە.

قۆناغی یەکەم: لە بەرواری ١٩٨٣\٧\٣١ بارزانییەکانی دانیشتووی قۆشتەپە (قدس و قادسیە)ی پارێزگای هەولێری گرتەوە..

قۆناغی دووەم: لە ١٩٨٣\٨\١٠ پەلاماری دانیشتوانی کۆمەڵگای حەریریانداوە کەسەر بە قەزای شەقلاوەیە، هەروەها کۆمەڵگای دیانای سەر بەڕەواندزیش لەگەڵ کۆمەڵگای بەحرکە، کە هەمووپان سەربەپارێزگای هەولێرن، بەڵام هەر لەم قۆناغەدا لادێکانی مێرگەسووری سەر بە ناوچەی زێباریشی گرتووەتەوە.

کەواتە ئەم پەلامارەی بەعس سنورێکی تەسکی جوگرافی گرتووەتەوە لەچاو جوگرافیای کوردستان و دەستنیشانکردنەکە تەنها گروپێکی لە گەلی کورد گرتووەتەوە،پەلامارەکانیش زیاتر ئیستخباراتی و سەربازی بوون، واتا بەنهێنی و دور لەچاوی خەڵک و راگەیاندن ئەنجامدراون، ئەمەش جیاوازیەکی زۆری لەگەڵ شێوازی پەلامارەکانی ئەنفال هەیە، واتا بەپێچەوانەی پەلامارەکانی ئەنفالەوە بووە، کە بێجگەلە دەزگا ئەمنی و سەربازیەکان، دەزگاکانی تری دەوڵەتیشیان بۆ خرابووە گەڕ، لەوانە دەزگاکانی راگەیاندنیش کە بەردەوام هانی پەلاماردانی دەداو ووردی دەدایە هێزەکانی بەعس و شەرعیەتی ئایینی و نیشتمانی و نەتەوەیی بە تاوانە کە دەبەخشی. بێجگە لەوانەش تاوانبارانی سەرەکی کۆمەڵکوژی بارزانیەکان جیاوازن لە تاوانبارانی ئەنفال ئەگەر بێت و تاوانی بارزانیەکانیش هەربخرێتەوە ئەستۆی عەلی حەسن مجید وەک پلاندانەرو جێبەجێکەری تاوانەکە ئەوا کەسانی وەکو (فازل بەراک و بارزان تکریتی و ئەفسەرە سەربازی و ئیستخباراتیەکان) لەو تاوانە لەزەینوبیری دور دەخرێنەوەو بەلای کەمەوە لەزهنی خەڵکدا دەسرێنەوەو لەوەش خراپتر کۆی تاوانەکانی تری بەعس لەملی چەند سەرکردەیەکدا کورت دەکرێنەوە، کە دیسانەوە ئەمەش بە قازانجی بیری شۆڤینی عەرەب و دەوڵەتی عێراق و سیستمی بەعس دەشکێتەوەو زەرەر بەر کوردیش دەکەوێت وەکو نەتەوەیەکی چەندجار جینۆسایدکراو.

بۆ بسەلمیاندنی ئەم ڕاستییانەش باشترایە پشت بەنووسراوی ڕەسمی بەڕێوەبەری ئەمنی گشتیی ببەستین کە بەژمارە ٨٤ لەڕێکەوتی ١٩٨٩/٣/٢٩ نێردراوە بۆ سکرتاریەتی سەرۆکایەتی کۆمار و تیایدا جەخت لەوە دەکاتەوە " کە لە بەیانی ڕۆژی ١٩٨٣\٨\١١ دا لەسەر داوای بەڕێوەبەری (ئەمن) ئاسایشی گشتی (د. فازل براک) هێزێکی سەربازی سەر بەحەرەس جمهوری پەلاماری دانیشتوانی ئۆردوگای قوشتەپە دەدەن کە پێشتر بۆ خێزانەکان بارزانییەکان

دروستکرابوو هەموو ئەو پیاوە بارزانییانەی تەمەنییان لە ١٥ پازدە ساڵ بەرەو ژوور بووەو بە سەیارەی گەورەوە گواستراونەتەوە بۆ بەغداد".

خاڵی گرنگی ئەو بەڵگەنامەیەی ئەمن کەوا لەو نووسراوەی ئەمندا هاتووە ژمارەی دەستگیرکراوەکانە بۆنمونە دەڵێت " لە کۆمەڵگەی حەریر ٤٠٣ کەس لە عەشیرەتی بارزانییەکان کە شێروانی و مزوریین دەستگیراون، ئینجا هۆکاری گرتنەکانیان دیاری کراوە، لەبەر ئەوەی پەیوەندییان بەهێزەکانی پێشمەرگەوە هەبووە، بێئەوەی پێشمەرگە بووبن تۆمەتیان بۆ هەڵبەستراوەو بەهۆیەوە حوکمی ئیعدامیان بەسەردا سەپێنراوەو دواجار جێبەجێکراوە، بەهەمان شێوە لە کۆمەڵگاکانی دیانا و بحرکەو لادێکانی مێرگەسوور بارزانییەکان دەستبەسەر کراونو ڕوانەی گرتووخانەی أبو غریب کراون و لەوێ تەسلیم بەهێزێکی کارمەندانی بەڕێوەبەرایەتی ئەمنی گشتی و بەڕێوەبەرایەتی ئەمنی بەغداد کراون، لەسەر فەرمانی بەڕێوەبەری ئەمنی گشتی ١٦ تۆمەتی جیاجیایان بۆ ٦٦٧ کەس هەڵبەستووەو هەواڵەی دادگای شۆرش کراوەن، لەدادگای بەناو شۆرشیشدا بە شێوەیەکی نا عادلانە حوکمی ئیعدامیان بەسەردا سەپاندون و دواتر حوکمەکە جێبەجێکراوە،ئەم خاڵە بە تەواوی تاوانی کۆمەڵکوژی لە ئەنفال جیا دەکاتەوە چونکە تۆمەتیان ئاڕاستەکراوەودواتر دادگایی کراون و حوکمی لەسێدارەدانیان بەسەردا سەپێنراوە. واتا لەتاوانی بارزانیەکاندا دادگا ئامادەیە ئەگەرچی دەبێتە بەشێك لەتاوانەکە، بەڵام لەتاوانی ئەنفالدا هیچ دادگایەك ئامادەنیە. ئەو بەڵگانەی لەبەردەستن ئەوە ڕاستیە دەسەلمێنن کە بارزانیەکان دادگایی کراون، ئەگەرچی دادگاکە ڕۆتین بووە، هەروەکو لەبەڵگەنامەکاندا دەبینین نەتوانراوە هیچ تۆمەتێکیان بەسەردا ساغ بێتەوە، کەچی هەر سزای مەرگیشیان بەسەردا سەپێنراوە، کە ژمارەیان (٢٢٢٥) کەسە، ئەمە خاڵێکی زۆر گرنگی تێدا دەدۆزینەوە چونکە نەتوانراوە تاوانیان بخرێتە پاڵ، بەڵام لەبەر ئەوەی بارزانین پاش دەستبەسەرا گرتنییان و گواستنەوەیان لەسەرەتای مانگی ئابدا ڕەوانەی ناوچەی (بوصەیە)ی سەر بەپارێزگای سەماوە کراون و لە نووسراوەکەدا هاتووە کە (حوکمی گەل)[1] یان بەسەردا سەپاندون و سزای مەرگیانداون و بەدەستی پیاوانی ئەمن جێبەجێ کراوە، لەهەمان نووسراودا ئاماژە بەوە کراوە لەدوای ئیعدامکردنیشیان بەڵگەنامەی وەفات بەخێزانەکانییان نەدرێت.) [2]

[1] حوکمی گەل ئامازەیەکی بەعس بوو بۆ ئەوکەسانەی سزای مردنیان بەسەردا دەسەپاندن

[2] ئەنفالستان –ژمارە– ٥ عەدالەت عومەرصالح – جینۆسایدی بەرزانیەکان لاپەرە

بەنهێنی کوشتنی بارزانییەکان مەسەلەیەکە دەشێت بەجیا لە دۆسیێی تاوانی ئەنفال کاری گرنگی لەسەر بکرێت، چونکە گرنگە ئەوە بزانین کە تاوانی جینۆساید بەژمارەی قوربانیەکانی ناناسرێتەوە، کەمن پێمواییە پێشگری ووشەی ئەنفال بۆ کۆمەڵکوژی بارزانیەکان زیاتر لەوەوە سەرچاوەی گرتبێت. بەهەرحاڵ ئەوەی لەدۆسیێی بارزانیەکاندا مەسەلەیەکی گرنگە ئەوەیە کە بەعس پلان بۆ بێنرخکردنی مرۆڤی کورد دادەنێ و کوشتنی (٨٠٠٠) هەزار بارزانی بەلاوە گرنگترە لەوەی بەتەنگ سومعەی حکومرانی خۆیەوە بێت هەر وەکو لەنوسینێکی سکرتاریەتی سەرۆك کۆمار بەنووسراوی ٢٦٥١/ك لە ١٩٨٧/٨/٢٤ دا فەرمانی دەرکردووە بۆ هەموو ئەو دام و دەزگا و بەرپرسانەی تایبەتن بەکێشەی کورد لەوانەیە لەلایەنێکی سێیەمەوە پەیوەندییان پێوە بکرێتو سەبارەت بەچارەنووسی بارزانییەکان،پرسیارییان لێ بکرێت، بۆیە واپێویست ئەکات کەوەلأم دانەوەی هەر پرسیارێك سەبارەت بەم بابەتە ئەم وەلأمە بێت کە: "تەنها سەرۆکایەتی دەوڵەت لەم کێشەیە ئاگاداره چونکە کێشەکە کێشەیەکی سیاسیە و زۆر گەورەترە لەکێشەی ئەم خێزانانە". دیارە مەبەست لەلایەنی سێیەم کەسانی ناعێراقین.[٣]

لە شی کردنەوەی چەندین بەڵگەنامەی تردا هۆکاری جینۆسایدی بارزانیەکان لەلایەن رژێمی بەعسەوە روونتر دەردەکەوێت کەوا لەخوارەوە دا باسیان دەکەین:

١) بریاری حوکمی لە سیدارەدان و دەستبەسەرداگرتنی سەروەت و سامانی صابر مستەفا محمد عبدالسلام بارزانی و (٢٢) کەس لەهەڤاڵانی بە نووسراوێك لەسەرۆکایەتی (دادگای شورش) بەژمارە١٤٤٦\ج\١٩٨٣ لە ٨\١٣٠\ ١٩٨٣دەرچووە بۆ سەرۆکایەتی دیوانی سەرۆکایەتی کۆمار، کەبریاری گرتنیان لەلایەن دادەوەری لێکۆلینەوە سەر بە بەرێوەبەرایەتی ئەمنی بەغدا دراوە .

هۆکاری گرتنیان بە مادەی ١٧٥و١٥٩و١٦٢\٢-٤٩و٥٠و٥٣ لە ق.ع لە داوایەك بە ژمارە١\٨٣ لە ٢٦\٧\١٩٨٣لە شیکراوەتەوە کە لەلایەن سیخوڕێك پێیان دراوە .

ئەم راپۆرتە باس لەشەری حاجی ئۆمەران-گردەمەندوبەشداری پارتی دیموکراتی

---

[٣] بروانە عەدالەت عومەرصالح جینۆسایدی بارزانیەکان - ئەنفالستان ژمارە -٥-

کوردستان لەو شەڕە دەکات ناوەڕوکی ڕاپۆرتەکەی ئەمن دەڵێت " : موتەهەم صابر مستەفا محمد عبدالسلام بارزانی لەگەڵ کۆمەڵێك لە تێکدەران کە سەر بە مسعود و ادریس بارزانین، زانیاری ناوخۆی سەرکردایەتییان داوەتە تێکدەران بەتایبەتی لەسەر ئەو جێگایانەی ستراتیژی و حەساسن و ئامادەکاری و هاوکارییان لەبەغدا و هەولێر لەگەڵ تێکدەران کردووە بۆ هێرشکردنە سەر هێزەکان لەکەرتی باکوور لەحاجی ئۆمەران لەڕێگای مسعود و ادریس"دەوە.

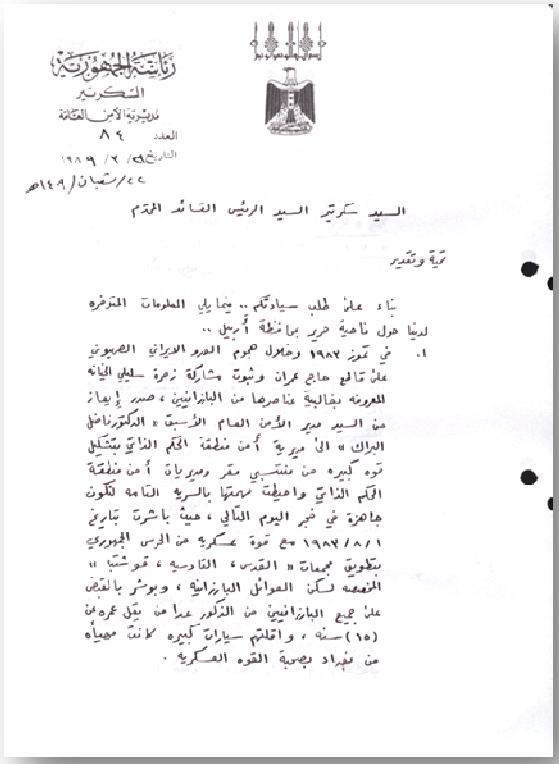
هەروەها ئەوانی بەتۆمەتی چەك هەڵگرتن لەدژی هێزەکانی عێراقو هاوکاری هێزەکانی ئێران و بەکرێگراو بۆ گرتنی ناوچەی حاجی ئۆمەران تۆمەتبار کردووە .

ئەوەی مایەی هەڵوەستەکردنە عەدالەتی دادگای شۆڕشە..؟! ئایا چۆن بەو هەموو پلەو پایەیانەوە بەعەقڵی دادوەروئەندامانیدا چووە خەڵکانێك لە هەولێرو بەغداوە هاوکاری پارتی و هێزەکانی ئێران بکەن..؟ دیارە دادگا تەنها فەرمانی سەرووخۆی جێبەجێکردووەو ماوەی داکۆکی تۆمەتبارەکانی نەداوە، بۆیە دادگای بەناو شۆڕش بەنووسراوی ژمار(١٤٤٦\ج\١٩٨٣) لە (١٩٨٣\٨\٣٠) بەسەروکایەتی عەواد بەندرو بەئەندامیەتی عەقیدی مافپەروەر داود سلمان شهاب و موقەدەمی مافپەروەر تارق هادی شاکر بە پشتبەستن بەفەرمانی سەروك کۆمار ژمارە ١٢٨٧\٢٣ لە ١٩٨٣\٨\٢٠ بەم ماددانە ١٧٥و١٥٩و١٦٢و\٢\٤٩و٥٠و٥٣ لە ق.ع تاوانبارکراون سزای لە سیدارەدانیان بەسەردا سەپاندوون.

٢) بەڵگەنامەی بریاری حوکمی لە سیدارەدان و دەستبەسەرداگرتنی سەروەت و سامانی شمس اللە خالد خدر بارزانی وپەنجا کەس لەهەڤاڵانی بەنووسراوێك لەسەرۆکایەتی دادگای شورش بەژمارە٣٨٦٤ لە ١٩٨٣\١١\١٢ دەرچووە بۆ سەرۆکایەتی دیوانی سەرۆکایەتی کۆمار، کە بریاری گرتنیان لە لایەن دادەوەری لێکۆلینەوە سەر بە بەڕێوەبەرایەتی ئەمنی بەغدا/ش٣١ دراوە بە نوسراوی ژمارە ٨٣\٨ لە ١٩٨٣\٨\١١ .

هۆکاری گرتنیان بە مادەی ١٧٥و١٥٩و١٦٢\٢-٤٩و٥٠و٥٣ لە ق.ع بە داواینەك بە ژمارە ١٦١٠/ج/١٩٨٣ لە سەر شمس اللە خالد خدر بارزانی و هەڤاڵانی شیکراوەتەوە کەپشتی بەراپۆرتی سیخۆرێك بەستووە، داواکەش بەنووسراوی ژمارە ١٤٣٤/٢٣ لە ١٩٨٣\٩\٢٧ بۆ دادگای باڵای شورش هەواڵەکراوە لەبەرواری ١١/١٠/ ١٩٨٣ حوکمی لە سیدارەدانیان بۆ دەرچووە.

ئەم راپۆرتەش هەر وەك راپۆرتەكانی پێشوو باس لە شەری حاجی ئۆمەران -گردەمەند و بەشداری پارتی لەم شەڕە دەكات،بەهەمان شێوەی ئەوانی پێشو شمس اللە خالد خدر بارزانی تۆمەتبارەدەكرێت بەوەی كەسەر بەمسعود بارزانی و محمد خالید بارزانیەو كەسانەشی لەخوارەوە ناویان هاتووە هاوكارییان لەگەڵ تێكدەران و هێزەكانی ئێرانداكردوە زانیاری سەربازی و ستراتیژیان ناردوە بۆ هێزەكانی پارتیو ئێرانیەكان، هەروەها رێنمایی كردنی بەرپرسانی سەربازی ئێرانی لەناوچەكەدا بۆ ئەنجامدانی كاری تێكدەرانە دژی هێزەكانی چەكداری عێراق پێش لەشكری هێزەكانی ئێران كەوتون، لەكەرتی باكوور بۆ گرتنی ناوچەی حاجی ئۆمەران تۆمەتبار كراوەن و بەكرێگرتەی ئێران ناوزەدی كردوون، ئەوەی شایانی باسە دادگای شورش لە١٩٨٣/١١/١٠ بە سەروكایەتی عەواد بەندەر بەستراوەو بەم ماددانە (١٧٥و١٥٩و١٦٢و\٢\٤٩و٥٠و٥٣) لە ق.ع حوكمی لەسیدارە دانیان بەسەردا سەپاندوون و بەنووسراوی ژمار(٣٨٦٤) لە١٩٨٣/١١/١٢ دواتریش دیوانی سەرۆكایەتی كۆماریان لەم كارە ئاگادار كردۆتەوە. ئەو شێوەیە ئەو پیاوەبەرزانیانەی كە ژمارەیان لەم دادگاییكردنەدا (٥٢)كەسە سزای لەسێدارەدانیان بەسەردا دەسەپێنرێ.[٤]

رئاسة الجمهورية
السكرتير
المديرية العامة
العدد ٨٩
التاريخ ١٩٨٣/١٢/٢٤
٢٧ ربيع الثاني ١٤٠٤هـ

السيد سكرتير السيد الرئيس القائد المقدم

تحية وتقدير

بناء على طلب سيادتكم .. وبما يلي المعلومات المتوفرة لدينا هول ناحية حرير بمنطقة أربيل ..

١. في تموز ١٩٨٧ وحتول صيوم الصرم الديراني الصيوني على تافع حاجي عمران وشيوة مشاركة زمرة سليمي اليانه المعروفة بمقابيلة عناصرها من البارزانيين ، صبر إيعاز من السيد مدير الأمن العام الأسبق « الدكتور ناظم العراك » الى مديرية أمن منطقة الحكم الذاتي بمشاركة قوة كبيرة من منتسبي سفر وصيرياة أمن منطقة الحكم الذاتي وأجهزة مهمتها بالسرية التامة لتكون جاهزة في فجر اليوم التالي ، هيئ باشرت بتاريخ ١٩٨٧/٨/١ مع قوة عسكرية من الحرس الجمهوري بطوبين مجموعات « القدس ، القادسية ، قوشتبا » المتعمقة لكن العوائل البارزانية ، ويوشر بالقبض على جميع البارزانيين من الذكور عدا من يقل عمره عن (١٥) سنة ، واقلتهم سيارات كبيرة كانت مجهزة من بغداد بحراسة القوة العسكرية .

٣) بەڵگەنامەی بریاری حوكمی لە سیدارەدان ودەستبەسەرداگرتنی سەروەت وسامانی خورشید رشید سلیمان بارزانی وهەڤاڵانی بەروەها ملا سعید حسن بارزانی وهەڤاڵانی بەنووسراوێك لەسەروكایەتی (دادگای شورش) بەژمارە٤٠٦٦ لە ١٩٨٣\١١\٢٤ دەرچووە بۆ سەرۆكایەتی دیوانی سەرۆكایەتی كۆمار، كە بریاری گرتنیان لە لایەن دادەوەری لێكۆلینەوە سەربەبەریوەبەرایەتی ئەمنی بەغدا/ش٣١ دراوە بەنوسراوی ژمارە ٨٣\١٥ لە ١٩٨٣\٨\١١ .

هۆكاری گرتنیان بە مادەی ١٧٥و١٥٩و١٦٢\٢-٤٩و٥٠و٥٣ لە ق.ع لە دوو داوا كە داوای یەكەم بە ژمارە

[٤] بروانە خشتەی ژمارە یەك ناوی قوربانیەكان

١٧٧٥/ج/١٩٨٣ لە سەر خورشید رشید سلمان بارزانی و هەڤالانی و داوای دووەم بە ژمارە ١٦٠٩/ج/١٩٨٣ لە سەر ملا سعید حسن بارزانی و هەڤالانی شیکراوەتەوە کە لە لایەن سیخوڕێك پێیان دراوە ،داواکان بە دوو نووسراو یەکەمیان بە ژمارە ١٥٦٣/٢٣ لە ١٩٨٣/١٠/١٩ دووەمیان بە نووسراوی ژمارە ١٤٣٣/٢٣ لە ٢٧/ ١٩٨٣/٩ بۆ دادگای بالای شورش نێردراوەن بەلام هەموویان لە ١١/٢٢/ ١٩٨٣ حوکمی لە سیدارەدانیان بۆ دەرچووە .

ئەم راپۆرتەش باس لەهەمان شەڕ (حاجی ئۆمەران و گردەمەند) دەکات، کەپارتی بەشداری لەم شەڕە کردووە، لەناوەڕۆکی راپۆرتەکەدا دەڵێت"مۆتەهەم حسن محمد شێرۆ لەگەڵ کۆمەڵێك لە تێکەدەران کە ناویان لە خوارەوە هاتووە سەر بە مسعود بارزانین زانیاری عسکری و ستراتیژیان

١. .خورشید رشید سلمان
٢. احمد حدو محمد
٣. یاور علی محمد
٤. یوسف فرخو محمد
٥. حسین عمر حسین
٦. محمود فقی محمد حسین
٧. حسین ملا حبیب عبدالرحمن
٨. عیسی محمد حسن
٩. جهور یونس ابراهیم
١٠. جزیری برایم محمد
١١. محمد ابراهیم محمد
١٢. نعمان شریف شمیرن
١٣. عزیز فقی سعید
١٤. خلیل تاهیر عبدالله.

ناردوە وئامادەکاری و هاوکارییان لەگەڵ تێکەدەران و هێزەکانی ئێرانەدا کردوە ،هەروەها ڕێنمایی کردنی بەرپرسانی عسکری ئیرانی لە ناوچەکەدا و ئەنجامدانی کاری تێکدەرانە دژی هێزەکانی چەکداری عێراق پیش هجوم کردنی هێزەکانی ئێران لە کەرتی باکوور بۆ گرتنی ناوچەی حاجی ئۆمەران تۆمەتبار کراوەن و بە بەکرێگرتەی ئیران ناوزەدی کردوون ، ئەوەی شایانی باسە دادگای شورش لە ١٩٨٣/١١/٢٢ بە سەرۆکایەتی عەواد بەندەر بەستراوەو بەم ماددانە لە ١٧٥و١٥٩و١٦٢و\٢\٤٩و٥٠و٥٣ لە ق.ع تۆمەتبار کراوەن و حوکمی لە سیدارەدانیان بەسەردا سەپاندوون و بە نووسراوی ژمار(٤٠٦٦) لە(١٩٨٣/١١/٢٤ سەرۆکایەتی دیوانی سەرۆکایەتی کۆماریان ئاگادار کردۆتەوە. ئەمەش ناوەکانیانە:

١٥. نیاز عزیز عبدالله
١٦. حاجی عمر عبدالله
١٧. عوسمان حسن عوسمان
١٨. عزیز ملا عبدالله فقی
١٩. ابراهیم عوسمان حاجی
٢٠. علی قاسم علی
٢١. نزمی محمد محمدامین
٢٢. محمد تاهیر حجی ابراهیم
٢٣. عمر احمد عمر
٢٤. حسن خالد ملا
٢٥. عیسی حسن شریف
٢٦. حسین عبدالحمن حسین
٢٧. تەها محمد یوسف
٢٨. حسین محمد یوسف

٢٩. ايوب محمد عيسى
٣٠. مولود جوج مولود
٣١. محمد قرتاس سالح
٣٢. شيخ عمر باپير
٣٣. خوشوى داود محمد
٣٤. شاكر خالد سالح
٣٥. عمر حدو محمد
٣٦. تاهير عبدالرحمن على
٣٧. حسين محمد حسين
٣٨. عزيز ابراهيم شێخو
٣٩. سليمان سەبرى عيسى
٤٠. عمر تاهير عمر
٤١. حسين فقى محمد حسين
٤٢. نزهت شريف عمر
٤٣. ممو سەبرى عيسى
٤٤. فريق ملمكو تاهير
٤٥. حدو محمد احمد
٤٦. فرات ابراهيم باپير
٤٧. عبدالله ابوبكر فتح الله
٤٨. حسن محمد شيرو
٤٩. درويش عمر ياسين
٥٠. تمر محمود قرتاس
٥١. عبدالواحد عمر سعيد.

خشتەی ژمارە (٢) قوربانیانی بەرزانیەکان

زنجيره	ناوی سیانی قوربانی
١	صابرمستەفامحمدعبدالسلام بارزانی
٢	عوسمان احمد محمد عبدالسلام بارزانی
٣	عبدالباری سلیمان عبدالسالم بارزانی
٤	سبحان اسماعیل عبدالسلام بارزانی
٥	نورالدین محمد صدیق محمد بارزانی
٦	عیماد عوسمان احمد بارزانی
٧	نزیر احمدمحمدبارزانی
٨	بیداد لقمان مستەفا بارزانی
٩	نوزاد لقمان مستەفا بارزانی
١٠	ئازاد لقمان مستەفا بارزانی
١١	صلاح لقمان مستەفا بارزانی
١٢	اسماعیل فقی عولابارزانی
١٣	زبیر عبدالله سلیم بارزانی
١٤	دلّدار علی محمد بارزانی
١٥	حکیم سعید حسن بارزانی
١٦	علی عمر احمد بارزانی
١٧	رمزی عبداللەسلیم بارزانی
١٨	رجب اسماعیل حسن بارزانی
١٩	قادر نعمان جهور بارزانی
٢٠	مجید عبدالله سلیم بارزانی
٢١	حسین زیاب دربارزانی
٢٢	اسماعیل مستەفا محمود بارزانی
٢٣	امین عوسمان همیره بارزانی

خشتەی ژمارە (١)

ناوی قوربانیانی کۆمەڵکوژی بارزانیەکان .

زنجیرە	ناوی قوربانی
١	شمس الله خالد بارزانی
٢	نعمان حسین یاسین
٣	یاسین حسین یاسین
٤	حسکو رشید نبی
٥	تەلعەت سعید عمر
٦	رەمەزان عبدالله یاسین
٧	وجدی مستەفا ناوخۆش
٨	حدو جلو فقی
٩	مستەفا حسین سالح
١٠	حسین محمد احمد
١١	اسعد حسن عبدالله
١٢	سلێمان ابابکر احمد
١٣	جادر محمد حسین
١٤	نادر حبیب حسن
١٥	فقو خوجه ناصر
١٦	قرتاس سالح حسین
١٧	جمیل عبدالله فارس
١٨	حسن حاجی ابراهیم
١٩	اسماعیل سلیمان الیاس
٢٠	یونس حسن یونس
٢١	بحری محمد ملکو
٢٢	زلفو احمد جوهر
٢٣	شهاب زاده محمود
٢٤	صوفی درویش محمد
٢٥	شهاب احمد جوهر
٢٦	بیرو حمد ابراهیم
٢٧	جوهر حدو حاجی
٢٨	الله خالد خدر بارزانی
٢٩	سلیمان مفردی خانو
٣٠	احمد حمود مستەفا
٣١	میرخان محمد مرزا
٣٢	صوفی سیف الدین وستا
٣٣	سعید محمد محمدامین
٣٤	یوسف زیر حاجی
٣٥	حاتم جیجو حاتم
٣٦	حسن حسین حسن
٣٧	تەها محمد ابراهیم
٣٨	فریق میران مح
٣٩	عبدالرحمن محمد حسن
٤٠	احمد سعید حسن
٤١	مستەفا باجو مستەفا
٤٢	عزیز سالح سلیم
٤٣	حکیم زاده محمد
٤٤	زکری جلو مالی
٤٥	باجو حسین ملکو
٤٦	غفور احمد محمود
٤٧	محمد علی عباس
٤٨	خدر مولود سالح
٤٩	سعید اخدل شیخ عمر
٥٠	عبدالعزیز حجی عبدالله
٥١	صبری رەمەزان حسن
٥٢	ریس یوسف رەمەزان

رئاسة محكمة الثـــــورة
(بغداد)
عدد الدعوى /١٤٤٦/ج/١٩٨٣
التاريخ ١٩٨٣/٨/٣٠

قـــرار الحكـــــم

تشكلت محكمة الثورة بتاريخ ١٩٨٣/٨/٣٠ برئاسة السيد عواد حمد البندر وعضوية السيد الحقوقي داود سلطان شهاب والمقدم الحقوقي طارق هادي شكر واصدرت باسم الشـــعب القـــرار الاتـــــــي :-

الحكم على كل من جابر مصطفى محمد عبد السلام البارزاني واسماعيل علي عولا البارزانـــي ورمزي عبد الله سليم البارزاني وامين عثمان حميرة البارزاني ونور الدين محمد صديق البارزاني ونوزاد لقمان مصطفى البارزاني وازاد لقمان مصطفى البارزاني وصلاح لقمان مصطفى البارزانـــي وجياد لقمان مصطفى البارزاني ورجب اسماعيل حسن البارزاني وقادر عثمان جمور البارزانـــي ومجيد عبدالله سليم البارزاني وحكيم سعيد حسن البارزاني وسبحان اسماعيل عبد السلام البارزاني وفرج عبدالله سليم البارزاني وحسون ذياب در البارزاني وداود علي محمد حاجـــي البارزاني واسماعيل مصطفى محمود البارزاني وطي عمر احمد البارزاني وعثمان احمد محمـــد عبد السلام البارزاني وعبد الباري سليمان عبد السلام البارزاني وعثمان احمد محمـــد البارزاني ونذير احمد محمد عبد السلام البارزاني بالاعدام شنقا حتى الموت وضـــــــق المواد ١٥٩ و ١٦٢ و ٢٧٥/٢/٤٢ و ٥٠ و ٥٣ من ق ع وصادرة اموالهم المنقولة وغير المنقولة

قرارا صدر بالاتفاق الاراء وافهم علنا في ١٩٨٣/٨/٣٠

المقدم الحقوقي	العقيد الحقوقي	عواد حمد البندر
طارق هادي شـــكر	داود سلطان شـــهاب	رئيس محكمة الثـــورة
عضـــو	عضـــو	

١٢٢٥٥

ئەنفالستان بۆ فرۆشتن نیە ..

بیخوێنەرەوەو ڕێز لە چیرۆکەکانی بگرە

هـــەموو بەڵگـــەکان وناوی قوربانیـــەکان
لەخاتوو عەدالەت عومەرصالح وەرگیراون.
بروانە ئەنفالستان ژمارە(٥) لاپەرە (٩٧)

محمد حسێن عەزیز رحیم :

دەبوایە صمود چۆڵ بکرایە بۆ شوێنی فەلاحەتو گەنمو جۆی لێداچاندرایەتەوە .

بەرلەوەی هیچ پرسیارێکی لێبکەم محمد دەستی بە قسەکرد: (ئێمە خێزانێکی قەرەباغ بووینوباب وپاپیرانم هەرخەڵکی ئەم عەزیز قادرەبوونوباوکمو دایکیشم هەرلەم گوندە لە دایکبوون، هەژاری مالّی خۆیان بوونو لێرە خەریکی ئاژەڵداریو کشتووکاڵ بووین، حکومەتی بەعس غەدرێکی گەورەی لێکردین) ئەوە قسەی محمدی تاکە دەربازبووی خانەوادەیەکی گوندی عەزیز قادربوو.

خۆتان خێزانەکەتان چەند کەس بوون. ؟

ئێمە دەکەس بووین . ئێستا من تەنها من ماوم ئەوانی تر هەموویان ئەنفالکراون.

کەواتە تۆش تاقانەی دوای ئەنفالیت .؟

بەڵی هەرخۆم ماوم و (٩) کەسم ئەنفالکراوە بەس لەخانەوادەکەی خۆم .

ئەی چۆن تۆ دەربازبوویت ؟

من لەگەڵ ئاژەڵەکاندا بووم . هەتا ملەسورەش هەرلەگەڵ دایکمو باوکمو خوشکوبراکانم بووم، ئێستر خواحافیزیمان لەیەکتری کردو رۆیشتین ئەوان لەملەسورەمانەوە . ئێمەش هەر گیرابووین بەڵام کە گەیشتینە بان جادەکە جاشێك فریامان کەوت ناوی سەعید حەمە عەولاّ ئەی شتێکی ئاوابوو.

رۆژەکەی نازانی مەبەستم نازانی چەندی مانگ بوو ؟

رێک بیرم نایەت چی رۆژێک بوو، بەلاّم بەهاربوو مانگی چواربوو،

تۆ ئەو جاشەت دەناسی یان ئەو ئێوەی دەناسی ؟

نا نەوەلاّ ئێستەش بیبینم ناینناسم بەلاّم ئەوخەلێکێکی زۆر، زۆری لەئەنفال رزگارکرد..؟

حەزدەکەی بیناسیتو چاکەی بدەیتەوە ؟ ئەی چۆن ئەڕێوەلاّ زۆریش حەزدەکەم .

من ناوم ناوە موستەشارێکی سپی ؟ ئەی تۆ دەڵێی چی ؟ ئەو ناوە باشە ؟

وەلاّ تەواوە مالّت ئاوابێ ، ئابرا بەخوا سپی بوو. بۆ ئێمە سپی بوو، زۆر حەزدەکەم ببینم و قسەی لەگەڵدا بکەم .

ژمارە تەلەفۆنەکەی بدەم پێت ؟

هەر زۆر مەمنونم .

تۆ چۆن لەدایکتو باوکت دابرایت ؟

ئەی نەموت هەتا ملەسورەش هەربەیەکەوە بووین..؟ بەلام چونکە ئێمە بەدیار ئاژەلەوە بووین هەر لەمللەسورە بووین لەگەڵ چەند برادەرێک لەوانە کاک حسن، کەمال، جەلال، ئەوانیش هەر خەڵك ئەم دێی خۆمان بوون، بەئاژەلەکانەوە چوێنەمیلقاسمو لەوێوە چوێنە بان جادەکە ئێستر لەوێ عەسکەر دەوریاندا بووین

واتا ئێوەش هەر گیرابوون ؟

کـــورە ئـــا ئـــا ئێمـــەیش گیرابـــووین، هـــەموو رانـــە مـــەڕێك عەســـکەرێك پاســـەوانمان بـــوو چـــاوارەوان بـــوون ســـەیارە بێـــتو بارمـــان بکـــەنو بمانبـــەن، ئـــیتر ســـەعیدە هـــات عەســـکەرەکانی لێمـــان دورخســـتەوەو بەرمانیـداو ووتـی: بـرۆن **ئـیتر هـەر ئـەوجارە دایکـــتو باوکـــتو خوشـــكو براکانـــت نەبینیەوە ؟**

بەداخـــەوە هـــەر ئـــەو ســـەرە بـــوو ئـــیتر نـــەم بینینەوە.

ئـیتر دوای ئـەوە کـەس نـەیوت بینیـومن یـان ئەوانـەی لـە نـوگرە سـەلمان گەڕانـەوە نـەیان وت تاکوێ پێکەوە بوون..؟

بـــا بـــا تـــا قۆرەتـــوو تـــۆپزاواش هەرپێکـــەوە بـــوون لـــەوێ لـــەتۆپزاوا جیایانکردبوونـــەوە .

ئـــەی چـــۆن دایکتوباوکـــت نـــەبرابوون بـــۆ نوگرسەلمان ؟

ئـــاخر بـــاوکی مـــن گـــەنج بـــوو لـــەدایکبووی ١٩٥٢ بوو، دایکیشم هەر گەنج بوو .

دایکت ناوی چی بوو ؟

دایکم نەعیمە سەعید رەشید .

هەرچـــەندە بریـنیشـــت دەکولێنمـــەوە بـــەڵام پێویســـتە نـــاوی هـــەموو خوشـــكوبرا ئەنفالکراوەکانت بزانم .

خوشـــكو براکـــانم بریتـــی بـــوون لـــە : (تحســـین، نـــەریمان، کامـــەران، رەمـــەزان، غەزال، ئەختەر، گەوهەر) .

کورەکان هیچیان پێشمەرگە نەبوون ؟

نـــەخێر هـــەمووبان لـــەخۆم منـــدالّتربوون، کچـــەکانیش هـــەمووبان لـــە خـــۆم مندالّتربوون.

هـیچ یادەوەریـەکی خـۆش یـان ناخۆشـت هەیە کە هەرگیز لەیادت نەچێتەوە ؟

قـــەت لـــەبیرم ناچـــنەوە تـــا ئـــەو رۆژەی دەمرمو دەمنێنە قەبر .

تاکەی چاوەروانی هاتنەوەیانت کرد..؟

تـــا ســـەدام روخـــاو گـــۆرە بەکۆمەلـــەکان دەرکەوتن. هەر چاوەروان بووم .

کـــە کەســـت لەخانەوادەکـــەی خـــۆت نـــەما و هـــەمووبان ئـــەنفالکرابوون، لـــەو کـــاتی چـــاوەروانیەدا چـــۆن دەژیـــای لـــەکوێ دەژیای کێ دالّدەی دابووبت ؟

لەوکاتـــەدا لـــەماڵ مامەیـــەکم بـــووم، هـــەتا ئـــەو کاتەی لەسالّی(١٩٩١) ژنم هێنا .

خزمی خۆتە ؟

بـــەڵێ ئـــامۆزای خۆمـــە . ئێســـتا ســـێ منـــدالّمان هەیە.

کۆمـــەڵگای کـــوردی رێزتـــان لێـــدەگرن وەکـــو کەسوکاری ئەنفال ؟

وەلا بەکـــەمی وەکـــو پێویســـت نیـــە لەهەنـــدێك فەرمانگـــەو دائـــیرەی حکومـــەت هـــەر وەلامیشمان نادەنەوە.

ئـــەی لەبەرێوەبەرایـــەتی شـــەهیدان و ئەنفالکراوان ؟

وەلاهی ئەوان باشن خراپ نین لەگەڵماندا .

ئەی حکومەت بەگشتی چۆنە رات چیە ؟

وەلا ئاوری لێداوێنەتەوە بەڵام وەکو پێویست نیە، ئیمە لەگوندە کەسوکاری ئەنفالمان هەیە تاکو ئێستا زەوی وەرنەگرتووە !! باشە حکومەتێك تاکو ئێستا کە ٢٤ ساڵە زەوی پێدابین نەکرێ مانای چییە ؟

ئەی سەبارەت بە تۆمەتبارانی ئەنفال ؟

ئەوانە دەبێت دادگایی بکرێن بەجاش و موستەشارو ئامر سرێو هەمووی دادگایی بکرێت.

پار بانگەوازێکمان کرد، بۆ ئەوەی رۆژی ٤/١٤ بکەینە رۆژی سەرنەبرین رۆژێك کە تیایدا هیچ ئاژەڵو پەلەوەرێ سەرنەبردرێت و هیچ خوێنێك لە ئاژەڵو پەلەوەرەکانی کوردستان نەرژێ ..نەك هەرئەوە بەڵکو لەو رۆژەدا لەهەریمی کوردستان گۆشت نەخورێت و لە چێشتخانەو مالەکانیشدا گۆشتی ئاژەڵو پەلەوەران دەست نەکەوێت ..

زۆر بیرۆکەیەکی جوانە .. من پێوەی پابەندم تەنانەت ئەو رۆژە ئامادەم هەر نانیش نەخۆم . زۆر کارێکی جوانە .

تەنانەت ئەگەر میوانیشتان هات ؟

هەر کەسێك میوانم بێت، ئەگەر نوری چاوم بێت لەو رۆژەدا گۆشتی نادەمێ من پێوەی پابەندم لەم دەقەیەوە بریار دەدەم ٤/١٤ گۆشت نەخۆمو هیچ سەرنەبرم.

سوپاس من هیچم نەماوە

سوپاس بۆ تۆش کارێکی باشت دەست داوەتێ ڕێزم هەیە بۆ کارەکەت .

بیستو چوار ساڵ دوای تاوانی هەڵە بجەو ئەنفال .

ئەمیرقادر

یۆست هلتەرمان نوسەری کتێبی (دۆزێکی ژەهراوی، هەڵەبجەو ئەنفال)، باس لەبەرپرسیارێتی و تاوانباری کۆمەڵگای ناودەوڵەتی دەکات و پەنجەی تاوان بۆ کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی لەسەر هاوکاری و بێدەنگی مرۆڤەکان و دونیاو میدیاو هێزەکان دەکات، نوسەر باسی ئەوڕۆژەد ەکات کە ١٦-٣-١٩٨٨ و ئەو لەگۆشەیەکی تری دونیا خەریکی کاروبارێکی تر بووە، دەیەوێت بڵێت و گومان بکات کەدەکرێت نوسەر خۆشی و هەمووان لەو ڕۆژانەدا لەکوێبوون چیان دەکرد و بۆ هیچ نەکرا، تاشارێکو ولاتێک کۆمەڵکوژنەکرێت و بەگاز نەخنکێنرێت .

سیمۆن مینکس بەرگریکاری گشتی لەکاتی پێداچوونەوە بەدۆزی "بازرگانی مەرگ" تاوانباری هۆڵەندی فرانس ڤان ئانراتدا داوای کرد سزای تاوانبار سوک نەکرێت، بەڵام دادوەر لەوەی تێپەڕاندو سزاکەی لە١٦ ساڵەوە بۆ کرد بە ١٧ ساڵ و ڕاستەوخۆش بەتاوانباری ووت، ئەگەر یاسا بواری بدایە لەپای تاوانی باگاز خنکاندنی هەڵەبجەو سەردەشت و ئەنفالدا سزایەکی لەوەش گرانتر شایانت بوو !.

دوای ٢٤ ساڵ دەکرێت ئەوپرسیارە بەقۆڵی لەخۆمان بەپلەی یەکەم و لەکۆمەڵگای خۆمان بە هەموو چین و توێژەکان وسیاسی وغەیرە بکەین، ئێمە لەکوێی ئەو تاوانەدا وەستاوین؟ وەختێک تاوانەکە ڕوویدا چیمان دەکرد، چ هەوڵێکماندا کە ئەوە ڕوونەدا، چیمانکردو ئەوەی پێماندەکرا کردمان بۆ ڕوونەدانی ئەوتاوانە؟ بەڕاست لەم ٢٤ ساڵەدا چەند بەدیار ئەوبریناندەوە ڕووبەڕووی پرسیارو خۆمان بووێنەتەوە، چەندمان گوێ و هەست لەبرینەکان گرتووە، چیمان کردووە کە ئەو برینە ساڕێژبکەین؟، بەڕاست ئەداو گفت و جوڵەی ئێمە کارێکی وایکرد کە بتوانین تاوان و بێتاوانی، جینۆسایدکراوو بکەر، جاش و باش، قوربانی و تاوانبار لێک جیابکەینەوە، خۆم پێم وایە مرۆڤ دەتوانێت تەنها ئەوکاتە بەس لەچارەسەری نەخۆشێک بکات کەلانی کەم بزانێت نەخۆشیەکە چیە؟ کۆمەڵگایەک کە تائێستا لەسەر هیچ تاوانێک کەس دادگایی ناکات، تۆمەتبار بەڕێزترە و دەستڕۆیشتووترە لە بێتاوان، ڕۆشنبیرەکانی بەمەبەست و بەهەڵە بۆ هەر سوکە مخالەفەیەک دەڵێن فلان ئەنفالی کردین و کۆمەڵکوژی کردین، کەزۆریشیان دیارنیە و نازانین کە ئەنفال ڕوویدا لەکوێ بوون یان ئەگەر لەچەقی تاوانەکەشدابووبن چیان کردووە!.

من لام وایە بۆ یادی هەڵەبجە ڕەنگە جوانترین باشترین ئەمەک بێدەنگی قوڵبێت و دووبارەو دەبارەی ئەوپرسیارەبێت، کە تاوانی هەڵەبجە ڕوویدا ئێمە لەکوێبووین ؟، کە قوربانی و برینداڕەکان وەک گوڵ سیسدەبن و هەڵدەوەرن ئێمە چیدەکەین، کە بکۆژانی خەڵکی هەڵەبجە بە عیزەت وبەسەر چەندین ولاتدا دەربازدەکرێن ئێمە چیمان کرد و چیمان ووت، کە سیاسیە بالاکانی کورد وەک هەرشتێکی پیرۆزی ئێمە دۆزی هەڵەبجەش دەفرۆشن ئێمە چیدەکەینوچی دەڵێین، بیرکردنەوەو بێدەنگی ڕەنگەدەرەقەتی ئەم یادەبێن، دەم هەراشی ٢٠ ساڵی رابوردویان نەیگەیاندین بەهیچ.

لەیادی هەڵەبجەدا هەزاران درودوفرمێسک وبێدەنگی زیاترم نیە.

ئەنفال چی لێکردین..؟ بەراورد لە نیوان ئەم دوو وێنەیەدا کە هی تەنیا کەسێکە شایانی هەڵوەستەیەکی وردە

عائیشە لە دایکبووی ساڵی ١٩٧٣ی گوندی سێدەری ناحیێ بنگرد، لەپەلاماڕەکانی ئەنفالی یەکی ناوچەی دۆڵی جافایەتیدا هەرچۆنێك بوو دەربازی بوو، بەڵام دوای ڕوخانی بەعس و دەرکەوتنی گۆڕە بەکۆمەڵەکان و دۆزینەوەی هەندێك بەڵگەی یاسایی پێناسەی قوربانیەکان لە گۆڕێکی بەکۆمەڵی حەزەری ناوچەی موصل، پێناسی باری کەسێتی (تەسکەرە)ی هەندێك کەسی گوندی سێدەر دۆزرانەوە، پاشئەوەی لە دائیرەی نفوی بنگرد، ناوەکانیان بۆ پشتڕاستکردبوونەوە، زانیاری ئەوەشیان پێدابوون کەوا کەسوکاری ئەم پێناسانە ئێستا لەپیرەمەگروون دادەنیشن، دواتر تیمێکی دادگای بالای تاوانەکان بانگهێشتیانکردبوون بۆ سلیمانی تا بەشێوەیەکی شایستە سەرەخۆشییان لێبکەن و پێیان ڕابگەیەنن کەوا کەس و کارتان نەماون و لەئەنفالدا شەهید بوون و ئەوەش پێناسەکانیانە لە گۆڕێکی بەکۆمەڵ دۆزراونەتەوە .. بەڵام کە پێیانڕاگەیاندبوون پێناسەکانیان وەکو شەهید خۆیندبووەوە تیمەکە خەریکبوو لەهۆشیان خۆیان بچن بەوەی کە سێکەس لەو خانەوادەیە پێناسەکانیان لە گۆڕەکەی حەزردابوون لەو کۆبوونەوەیەدا بە زیندوویی ئامادەبوون کە یەکێك لەوانە ئایشە بوو.

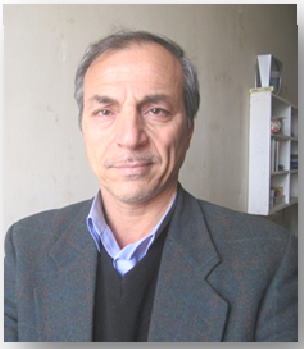
ئەو وێنەیە دوو حاڵەتی تایبەتمان پیشاندەدات ئایشە بەرلەئەنفال لەناوباخێکی گوندەکەیان بە ڕوبەکی خۆش و گەشەوە دانیشتووەو بەجلی ئاڵاوڵای کوردیەوە بەڵام داوی ئەنفال زیاتر بەژنێکی عەرەبی شێوە بەدەویی دەچێت . کەوایە ئەنفال لە هەزاران ڕەهەندەوە کاری خۆی کردووەتە سەرتاك و کۆمەڵگای کوردی ئەوەی لێرەدا مایەی سەرنجە دەبوو، کورد زیاتر جەختی لەخودی خۆی و کەلەپوروجلوبەری کوردی خۆی بکردایەتەوە نەك پۆشاکی عەرەبی

عائیشە ساڵی ٢٠٠٧ هاوسەرگیری کردووەو ئێستا لە ئۆدوگای تەکیەی کاکە مەندەژی تەنیا کچێکی هەیە بەناوی ئەژی سێوەو تەیفوریش بەهەمان شێوە تەسکەرەکانیان لەوگۆڕە بەکۆمەڵەدابوو، کە تەرمی دایکیانی تێدا دۆزرایەوە. ئەوانیش ئێستا لە پیرە مەگرون دەژین . سێوە خۆیندکاری بنەڕەتیەو تەیفوریش هاوسەر گیری کردووە لەئۆردوگای پیرەمەگرون دەژین. کەچی ئەمسااڵ لیژنەی لێکۆڵینەوەیان بۆ پێکهێنابوون داخۆ ڕاستە دایکیان ئەنفالکراوەویان لەسەرجێگەی نەرمی مااڵەوە مردووە ..!!

نەبیل مستەفا:

لە کاتی ئەنفالدا سەربازی سوپا بووم جاشەکان هیچ جێی متمانە نەبوون

ئا/ مەحمود ئامۆ

گەلی کورد چەندین تاوان وزوڵمی بەرانبەرکراوە لەلایەن رژێمە یەك لەدوای یەکەکانی عیراقەوە، بەردەوام خەڵکی دڵسۆز وهاوخەمیشی هەبووە، تاکو لەئازارو نەهامەتییەکانی تێبگات، پرۆسەکانی ئەنفالیش ئەو تاوانە جەرگبڕە بوون، کە رژێمی لەگۆڕنراوی سەدام بەرانبەر بەخەڵکی بێ تاوان وبێ دەسەلاتی کورد ئەنجامیدا وبەچەند قۆناغێك بەهەزاران رۆڵەی ئەم نیشتیمانەی بێ سەرو شوێنکرد وزیندە بەچاڵی کردن، هەموویانی بەر دەستڕێژی گوللەی جەلادەکانیدا.

لێرەدا گفتوگۆیەك لەگەڵ نەبیل مستەفا ساز دەکەین ،ئەو هاوڵاتییەکی تورکمانەو لەساڵی ١٩٦١ لەکەرکوك لەدایك بووەو لەکاتی تاوانی ئەنفال سەربازی عیراقی بووەو دور بین بەدەست بووە، بەچاوی خۆی خاپورکردن وویرانکردنی گوند ومزگەوت وباخ وبێستانەکانی کوردستانی دیوەو چەند جارێکیش وەك خۆی دەڵێت:" تووشی کێشەو گرفت هاتووم لەگەڵ لێپرسراوی یەکەم، لەسەر بەرگریکردنم لەسەر قورئان وخەڵکی بێ تاوان".

نەبیل مستەفا دەڵێت: ئەنفال تاوانێکی گەورەبوو، جینۆسایدەو دژی مرۆڤایەتی ئەنجامدرا، رژێمی دیکتاتۆر بەبێ جیاوازی تەمەن ورەگەز ، گەورەو بچوکی زیندە بەچاڵدەکرد ودەیکوشت، لەو کاتەدا من سەربازی رژێمی پێشوو بووم رەوانەی ناوچەی شەقلاوە کرام، بەچاوی خۆم بینیم چۆن دارودەستەکەی رژێمی سەدامی دیکتاتۆر گوندەکانی وێرانەدەکرد وفەرهودو تالأنی مالی فەقیروهەژاری ئەوناوچانەی دەکرد، بەچاوی خۆم بینیم ئەو رژێمە زاڵمە بەشۆفڵ خانوەکانی دەروخاندو باخ وبێستانی جوتیارانی ناوچەکەی وێرانەدەکرد، ئەوەش تەنها لەبەر تاکە هۆکارێك کە کورد بوون، ئەوەی جێی داخەو زۆر یەش کاری لەمن کردبێ، بینینی جاشەکان بوو، ئەوانە ناچارنەبوون بەلکو خۆفرۆش بوون، کەدەستیان هەبوو لەئەنجامدانی تاوانی ئەنفال، من زمانی کوردیم دەزانی، لەگەڵ هەندێك لەو جاشانە یەکتریمان ناسی، دوایی ئەوانیش بەسەتڵ هەنگوینیان بۆم دەهێنام، پێم دەوتن ئەمانەتان لەکوێ بوو؟ دەیانووت:"فەرهوودمان کردووە" باوەڕم پێبکە لەناخەوە دەسووتام، منیش پێم دەوتن باشە چۆن دەبنە جاش و بەدەستی خۆتان هاو زمانی خۆتان دەدەنە دەستی رژێمێك کە بەبەرچاوی خۆتانەوە دەیانکوژن، ئەوانیش دەیانوت" ئەگەر وانەکەین دەبێت سەربازی بکەین وبڕۆین بۆ جنوب"، منیش پێم دەوتن: ئەی نابینن منیش

سەربازم ئەوە ناکەم کە ئێوە دەیکەن..؟ هەبوو قەناعەتی بەقسەکانم دەهێنا،بەڵام هەندێکیان هەر گاڵتەیان پێدەکردم.

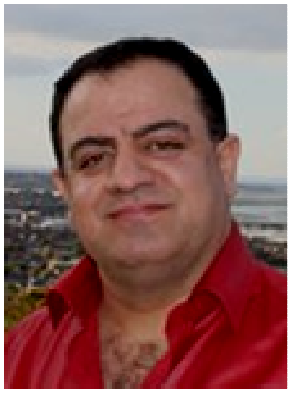
ئەو پیاوە تورکمانە بەئاهێکی قوڵەوە زیاتر وتی: باخەوانێکی پیر هەبوو هات بۆلام وپێوتم" کاك نەبیل بەو سەربازانە بڵێ چی ئەخۆن لەباخەکەم بابیخۆن گەردنیان ئازا بێت، بەس توخوا بەتێکی نەدەن و خەساری نەکەن"، کەچی سەربازەکان دەڕۆیشتن ئەوەندەی پێویستیان پێی بوو میووەو شتیان لەباخەکە دەهێنا ودواتر تێکیان ئەدا، بۆڵە تڕێیان لێدەکردەوەو یەك، دوو دەنکیان لێ دەخواردو ئەوەشی کەدەمایەوە دەیانخستە ژێر پێیانەوە،ڕۆژێکیان لەکانییەك ئاومان خواردەوەو دوای ئەوەی من دەستنوێژم هەڵگرت، سەربازێك میزی کردە ناو ئاوەکەوەو پیسی کرد، زۆرم پێ ناخۆش بوو، پێم وت: خوا قبوڵ ناکات بۆچی والەو ئاوە دەکەیت، ئەوەندە نەزان ونەفام بوو دەیوت" ئەم ئاو وکانیە هی کورد نییە، ئێمە هاتوین لەناویان بدەین و ناوی کورد نەمێنێت"، ئەمانەشیان بەتەنها نەدەکرد، بەڵکو لەگەڵ جاشەکاندا بوون وجاشەکان ڕێیان پیشان دەدان، بەو سەرشۆریەشەوە جاشەکان جێی متمانەی هیچ کەسێك نەبوون لەو یەکە سەربازیەدا، چەند جارێك بەکوردی لەگەڵ جاشەکان قسەم دەکرد، ئەفسەرەکەمان پێی ناخۆش بوو، خۆی تووڕە دەکرد ودەیوت" بۆچی بەعەرەبی قسە ناکەیت"، دەمگوت: ئاخر ئەو جاشانە عەرەبی نازانن، ئەویش دەیگوت" کەیفی خۆیانە بافێری عەرەبی بن، خۆ دەبێت من بزانم ئێوە باسی چی دەکەن، بۆیە بەعەرەبی قسەبکەن بامنیش تێبگەم"، دواتر منیان بانگ دەکرد ولێپرسینەوەیان لەگەڵمدا دەکرد ودەیانگوت" نابێت زۆر دابەزیت وبچیتە ناو خەڵك، ئێرە پێشمەرگەی لێیە"، منیش ئەموت: هیچ ترسم لەخۆم نییە، واش نییە من هەموو ڕۆژێك لەناو خەڵك ومزگەوتدام، تاکو ئێستا هیچ ڕووی نەداوە.

نەبیل وتی: کاریکی باشە حکومەتی عێراقی دان بەجینۆسایدکردنی گەلی کورد بنێت وهەنگاوی ئیجابی بنێت بۆ خزمەتکردنی کەسوکاریان و قەرەبووی ماددی ومەعنەوی قوربانیەکان بکاتەوە و دەرماڵەی خانەنیشن بۆ پیرو پەککەوتەکان دابین بکات، زۆریش پێویستە گەلانی عێراق پەندو عیبرەت لە ڕابردوو وەربگرن تا ئەو هەموو نەهامەتی وزوڵمەی لێی کراوە دووبارە نەبێتەوە.

کیمیابارانی گۆپتەپەو یادەوەری دکتۆر سەنگەر

شە پۆل سەعید

بەپێویستم زانی لە یادی ئەنفالو کیمیابارانی گۆپەپەدا یادەوەری وچالاکی پێشمەرگەیەك بۆ ئەم سالنامەیە (ئەنفالستان) بگێرمەوە، سەرەتا با ئەوە بلێم کە ئێمە لەخانەوادەیەکی جوتیاری هەژاردا لەگوندی کانی سوری سەربە قەزای کۆیە چاومان بەدنیا هەلهێنابوو، هەلومەرجی کوردستانو ئەو زوولمەی لە میللەتەکەی بەگشتیو جوتیارانی کورد بەتایبەتی دەکرا رای کێشابوینە ناو خەباتی سیاسییەوە ئەم یادەوەریە باس لەچالاکیو تێکۆشانو شەهیدبوونی پێشمەرگەیەکی دەشتی کۆیە دەکات ئەویش شەهید سەنگەرکانی سوری برامە .

شەهید سەنگەر ناوی ڕاستەقینەی سەعید حەمەئەمین سەعید شەریف لە دایکبووی سالی ١٩٦٨ ی گوندی کانی سور، ناسراوە بە هاوڕێ سەنگەرکانی سوری، هەرچەندە ئەو تەنها پلەی سەرەتایی خوێندنی بڕیبوو، بەلام بەهۆی چالاکیەکانیەوە بە دکتۆر سەنگەرناسرابوو، ئەوکاتەی کەگیرا ئەندامی قەزای کۆیە بوو.

شەهید سەنگەر لەسالی ١٩٨١ چەکی پێشمەرگایەتی لە ڕیزەکانی حیزبی شیوعی عراقدا کردەشانو هەر زوو بەهۆی توانای بەدەنیو عەقلیەوە خۆی ناساندو بووە جێگای متمانەو سەرسوڕمانی خەلکی دەشتی کۆیە..! چونکە ئەوهێشتا تەمەنی ئەوەندە نەبووکە بتوانێت بەرپرسیارێتی پیشمەرگایەتی هەلبگرێت. بەداخەوە دوای ٢ سالّ لەشەڕێکی نێوان یەکێتی نیشتیمانی کوردستان و حزبی شیوعی عراقدا بە سەختی بریندار بوو، لەبەرکاریگەری بڕینکەی دوای سالێك ئینجا توانی بکەوێتەوە سەرپێو بەپێی خۆی بڕوات. دوای ئەوسالّە لەگەلّ خاوەر سەعید ژیانی هاوسەری پێکهێناو. سێ کچی لەپش بەجێماوە بەناوەکانی (بنار، کەنار، بێلانە) بەهۆی هەوالّی گیرانیشیەوە خاوەری هاوسەری منداڵیکی لەبارچووە.

سالّی ١٩٨٥ چەکی پێشمەرگایەتی هەلگرتەوەولەدەشتی کۆیە بەردەوامبوو هەتا ئەوڕۆژەی کە گوندی کانی سورلەلایەن ڕژێمی بەعسەوە تێکدرا، ئەویش خانەوادەکەی دەگوازێتەوە بۆگوندی گۆپتەپەی بەری قەلاّسێوکە، لەوێ لەگەلّ هاوڕێکانی بۆگەشەپیدانی چالاکیکەنی حیزبی شیوعی عراق چالاکی دەنوێنێ. لەهەمان کاتدا لەگوندی گۆپتە خەریکی کاری شێوەکاریو دکتۆریش دەکات، هەرچەندە ئەو هیچ پەیمانگایەك یان کۆلێژی دکتۆری نەخوێندبوو، بەلاّم کۆمەلێك خولی برینپێچیو پزیشکی بینی بوو لەگەلّ حیزبی شیوعی عراقدا، ئەوسەروەختەش لەناو پێشمەرگەدا باوبوو هەرکەسێك بیتوانیبایە دەرزی لێبدا نازناوی دکتۆریان پیوە دەلکاند هەرئەوەبووکە توانی نازناوی دکتۆر سەنگەرهەلگرێت، بۆیە لەگوندی گۆپتەپە بەکتۆر سەنگەرناسرابوو، هەرچەندە بەپارەی گیرفانی خۆی کۆمەکی خەلکی ئەو ناوچەیەو برندار ی پێشمەرگەی هەموو لایەنکانی تریشی چارەسەردەکرد.

کاتێك کەگوندی گۆپتەپە بەرهێرشی کیمیابارانی ڕژێمی بەعس کەوت، ئەو وەك دکتۆرێك توانی دەیان کەس ڕزگار بکات لە

مـــردن بـــەلاّم بەداخـــەوە ئێســـتا نـــاوی ئەوکاســـانەم لەبیرنـــەماوە کـــە هاوکـــاری کـــردون، بـــەلاّم هەرکســـێك ســـەردانی گۆڕەپـــە بکـــاتو بپرســـی خـــەلّك زۆر بەباشـــی دەیناســـن و رەنگـــە شـــتی بەسودیشـــیان لابێت لەسەری .

شـــەهید ســـەنگەر بۆخۆشـــی بـــەهۆی کیمیابارانەکـــەی گونـــدی گۆڕەپـــە بریـــنداربوو، بـــەلاّم چـــەنکە شـــارەزابوو دەرزیبـــەکی ئـــەترۆپینی بۆخۆشـــی

هێشـــتبوە تابتوانێـــت چارەســـەری خـــۆی پێبکـــات وەهـــەر ئـــەو دەرزیـــش بـــووە هـــۆی ئـــەوەی رزگـــاری بێـــتو گیـــان لەدەســـت نـــەدات. هەرچـــەندە ئـــەومالّی لـــە ناوگونـــدی گۆڕەپـــەدا نـــەبوو بـــەلاّم بـــۆ بـــەهاناوە چـــوونی خـــەلکی لیقـــەوماوی گونـــد منداڵـــەکانی خـــۆی بەجێهێشـــتو چـــووبەهانای برینداراناـــەوە هەرئـــەو دوریـــەش بـــوو کـــەخۆش بەختانـــە منداڵـــەکانی بـــەرکیمیای ناکـــەوتن ئەوانـــە لـــە ڕەنـــی گۆڕەپـــە دەبـــن کەماوەیـــەك دورە لێیـــەوەو هـــیچ کەســـێکیش لەوانـــەی لـــە رەنـــدیخان بـــوونو لـــەوێ دەژیـــان کیمیـــایی کـــاری تێنـــەکردبوون. مـــاڵی مامـــان لـــەوێ دەژیـــان کاتێـــك دەگاتـــە ئـــەوێ دەیـــەوێت خەبـــەرێکی ئـــەوانی دەســـت بکـــەوێت بـــەلاّم هیچـــیان بەزینـــدوێتی نابینێتـــەوە، خـــەلّکی تـــریش لـــەتاوئازاری کیمیـــاوی بـــەم لاو لای گۆڕەپـــەدا بلاوببونەوەو ڕۆیشتبون.

هـــاوڕێ ســـەنگەر لەکیمیابارانکردنەکـــەی گۆڕەپـــەدا کەســـێکی تریشـــی ڕزگـــارکرد ، بـــەناوی هـــێمن حســـێن شـــەریف. هـــێمن کـــوری ئامۆزایەکمانـــەو ئێســـتا نیشـــتەجێی شـــاری کۆیەیـــە، خۆشـــبەختانە ئێســـتا لەژیانـــدا مـــاوەو پێمواییـــە لـــەقۆناغی چـــوارهەمی زانکـــۆی کۆیـــە بەشـــی فیزیـــا، دەخـــوێنێ، لەســـاڵی ٢٠٠٩خـــەلاّتی بلـــەی فاوندەشـــینی پێبەخشـــراوە وەك خوێنـــدکاری نمونـــەیی) بەداخـــەوە باوکودایـــكوبراو خوشـــکەکانی لەگـــەڵ مامێکیونـــەنکی لـــەو ئێوارەیـــەی ژەهربارانـــەدا شـــەهیدبون، هـــاوڕێ ســـەنگەر تـــەنها تـــوانی هـــێمن ڕزگاربکـــات چـــونکەکەوتبوە ژێـــر بریندارەکانەوە.

ســـەرباری ئـــەو کۆســـتەگەورەیەی لـــە گۆڕەپـــە یەخـــەی گـــرتنو ســـەرباری بریـــنداربوونی خـــۆی هـــاوڕێ ســـەنگەر تـــوانی منداڵـــەکانی لەگـــەڵ چـــەند خانـــەوادەی تـــری نزیـــك مـــاڵی خۆیـــان دەربکـــاتو بیانگەیەنێتـــە نـــاحیەی خەلـــەکان. بـــەلاّم کـــەزانی هاوســـەرو منداڵـــەکانی نـــاتوانن لـــە خەلـــەکان بمێننـــەوە ڕەوانیـــان دەکـــات بۆقـــەزای دوکـــان، بۆخۆشـــی دەڕواتـــەوە بـــۆ چـــیای کۆســـەرت بـــۆلایی هـــاوڕێ پێشـــمەرگەکانی. بەداخـــەوە لەبـــەرواری ١٩٨٨/٦/٩ کەهێشـــتا ئـــاگری ئـــەنفال لەناوچـــەی باليســـانو خۆشـــناوەتیو دۆڵـــی ئاکۆیـــان نێلـــەی دەهـــات ئـــەو لـــەمێوان گونـــدی فریزەڵـــی و نـــاحیەی خەلەکانـــدا لـــەلاین چـــەند جاشـــێکی خۆفرۆشـــی گونـــدەکانی کەڵکـــەسماق، ســـارتکە و تـــەلان تەســـلیم بـــە دائیـــرەی ئـــەمنی دوکـــانی دەکرێـــت، بـــۆ ئـــەوەی کـــە بتـــوانن مـــەفرەزەی ئـــەمنی پێـــوەربگرن!!!! بـــەلاّم تەنها سەرشۆڕیان بۆمایەوە.

ئەوکاتەی هاوریێ سەنگەر گیرا منیش لە دائیرەی ئەمنی دوکان سێ رۆژبووگیرابووم، من

لەبەروارى ١٩٨٨/٦/٣ بەتۆمەتى پەیوەندیم بە حیزبی شیوعیەوە،گیرام کەهێنایان بۆلای من ئەوەندەیان لێدابوو نەمناسییەوە، دەست وچاویان بەست بوو، سەری لە سێلاوە شکێنرابوو. بەلاّم کاتێک ئەوقات وپشتێنەیم بینی کە خۆم لەسالّی ١٩٨٨ بۆم کڕیبووئینجا بەناوە نهینیکەی بانگم کرد وتی تۆکیت؟ وتم شەپۆلی براتم هیچ کەس ئەو ناوەی نەدەزانی (ناوی حیزبی بوو، تەنها شەهید سنگەرو دەریای برام دەیانزانی ئەویش لەبەرئەوەی لەیەك شانەی حیزبیدا کارمان دەکردلەدوکان، ناوی شەپۆل ودەریاش هەربۆخۆی لێیینابوین.

سێ رۆژ لە ئەمنی دوکان پێکەوە زیندانی بووین، رۆژی چوارەم شەهید سەنگەریان بانگکرد بەبێ ئەوەی بەمن بلّێن ئەوەبراکەت دەگوازینەوە بۆ شارێکی تر دەتوانی مالّئاوایی لێبکیت. بەلاّم ئەودلّ ڕەقانە وەك پیشەی هەمیشەییان بەرامبەر زیندانیە سیاسیەکان وەحشیانە هەلّسوکەوتیان لەگەلّداکردین.

بەداخەوە پارەیەکی زۆریشمان بۆ واسیتەخەرجکرد تا ژیانی بکرینەوەولەزیندان دەریبهێنین، بەلاّم بێسود بوو، چونکە سەردەمی ئەنفالولەناوچەی قەدەغەکراودا بەچەکەوەگیرابوو، پێشمەرگە بوو بەقسەی خۆیان هیچ نەدەکرا بۆ ئازادکردنی.

لە زانکۆی سەلاّحەدین تۆێژینەوەیەکی دەرچوون دەربارەی گۆڤاری ئەنفالستان دەکرێت .

رۆژنامەنوس و خوێندکاری زانکۆی سەلاح ئەلدین (چنار نامیق) ئێستا سەرقالّی تۆێژینەوەیەکە بۆ وەرگرتنی بروانامەی بەکالۆریۆس لەسەر ستایلی کارکردن و شێوازی دەرچوونی سالنامەی ئەنفالستان پێشەکەش بکات . لەمبارەیەوە چنار بە ئەنفالستانی راگەیاند: باسەکەم بەناونیشانی پرسی ئەنفال لەرۆژنامەگەری کوردیدا لەمانگی ئایار پێشکەشی دەکەم خوێندنەوەیەکی شیکارییە بۆ (گۆڤاری ئەنفالستان) وەك بەشێك لە پێداویستی بەدەست هێنانی بروانامەی بەکالۆریۆس لەراگەیاندنداە لەکۆلێژی ئاداب بەشی راگەیاندنی زانکۆی سەلاحەدین بەسەرپەرشتی دکتۆر حەبیب کەرکوکی بۆسالّی خوێندنی ٢٠١٢-٢٠١٣

سەباح نەجمەدین عەلی حاجی :

ئازاری ئەنفال و تەنیایی من هەرگیز بەباسکردن تەواو نابێت .

سەباح نەجمەدین لە دایکبووی (١٩٧٥)ی گوندی کونە کۆتری سەر بەناحیێ ئاوسپییە، سەروەختی ئەنفال ئەوگوندە سەربە ناحیێ تیلەکۆبوون.

(سەباح نەجمەدین)یش یەکێکە لە تاقانەکانی دوای ئەنفال .. واتا لەکۆی ئەندامانی خانەوادەکەی تەنها خۆی دەربازبووەوە بەتەنها ماوەتەوە.

سەباح سەربای نەخوێندەواریەکەشی وەکوزۆربەی قوربانیانی ئەنفال دەستەوسان دانەنیشتووە، بەڵکو کارێکی گرنگی دەستداوەتێ، هەستاوە بە کۆکردنەوەی نزاوی ٦٩ کوڕوکچی ئەنفالکراو کە هەمووبان دوای ئەنفال وەکو خۆی تەنیا ماوەنەتەوە . واتە لە کۆی ئەندامانی خانەوادەکەیان تەنها کەس ماونەتەوە .

سەباح سوپاس گوزاری ئەو کەسانەیە کە لەم پرۆژەیەدا هاوکاریان کردووە .. بەڵام ڕەخنەو گللەیی زۆریشی هەیە لە ڕێکخراوەکانو بەرپرسە حزبی و حکومییەکان .

ساڵی ١٩٨٨ گوندی کونەکۆتر تەنها(٧) ماڵی تێدا دەژیان، بەڵەوەی پەلاماری ئەنفال شیرازەی ژیانیان تێکبدات، خەڵکەکەی خەریکی کشتوکاڵو ئاژەڵداریی بوون، کونەکۆتر بەشێوەیەکی گشتی خەڵکێکی هەژارو نەداری تێدا دەژیا، لەبەرئەوەی لەسەرنەخشەی عێراق نەبوو لەهەموو خزمەتگوزارییەکیش بێبەش بوو، بەڵای کەمەوە حکومەت نە کارەبای بۆراکێشابوون نە قوتابخانەیەکی تێدا کردبووە، وەکو پنتێکی بچکۆلە بەسەرنەخشەی گەرمیانەوە بەماتیو هەژاری دەی گوزەراند کەچی بەو حاڵەشەوە خەڵکەکەی دوچاری گورزی بەعس بووو زۆربەیان ئەنفالکرانو جارێکی تر نەبینرانەوە.

ئەو گوندە هەژارە لەچاو بچوکیەکەی گورزێکی کەمەرشکێنی بەرکەوتووە لەپەلاماڕەکانی ئەنفالی سێدا (٣٨کەسیان ئەنفالکراوە) ئەوانەی ئەنفالکران هەمووبان خزمووکەسوکاری نزیکی یەکتری بوون، لەبەر ئەوەی قوتابخانەی تێدانەبوو منداڵانی گوند دەچوونە گوندەکانی دراوسێیان بۆخوێندن سەباح یەکێك بووە لەومندالانە کە ڕۆژانە بەپێ دەچوو بۆ گوندێکی دراوسێیان بۆ خوێندن، تا قۆناغی شەشەمی سەرەتایی لە قوتابخانەکەی گوندی هەواره قوڵە بریووە، لەبەر ئەوەی گوندەکەیان چەپەك ولاتەریك بووەولەنەخشەی حکومەتی عێراقیدا نەبوو، تەنانەت لە ئەنفالیشدا جەیش نەچووە ناوگوندەکەیانو خانووەکانیان بەفڕۆکە سوتێندران .

بەڵام گوندەکانی پەلەوشک و گۆمەزەردو

کونەکۆتر کە نزیکی یەکتربوون، خراپ کەوتنەبەر پەلاماری دڵرەقانەی ئەنفال بۆنمونە گوندی گۆمەزەرد تەنها مام عەلی ودوو کچ و دووژنی تێدا دەربازبوون، ئەوانەی ترهەموویان ئەنفالکران و جگە لەدوو پیرەژن و پیرە پیاوکە لەنوگرەسەلمان گەڕانەوەو مردن، ئەوانەی تر رۆیشتن و نەبینرانەوە ، گوندی کونە کۆتریش بەپێی ئەو ئامارەی لەبەر دەستی ئەنفالستانداینە و بەرێز ماموستا ئارام قادر ئەنجامیداوە لەوحەوت ماڵەدا ٣٣ کەسیان ئەنفالکراوەو سەباحیش ئەوژمارەیە پشتڕاستدەکاتەوە کە لەوانە (٩)کەسیان لەخانەوادەکەی سەباح نجمەدینن کە بریتین لەدایکی و باوکی و خوشک وبراکانی.

یادەوەری منداڵی :

سەباح لە دانیشتنێکماندا بەناو بە حەسرەتەوە یادەوەریەکانی منداڵی و چاوشارکێی شەوانی ئاوایی و یاری منداڵی گوندی لەگەڵ ئەو هاوڕێو هاوتەمەنانەی خۆیدا کە ئێستا ئەنفالکراون و لە ژیاندا نەماون گوزەری کرد بە ماتەمینیەکی پرلەشکۆدا گەرایەوە بۆ ئەو کاتانەی باوکی پێشمەرگەبووەو شەوان دایکی بەتفەنگەوە حەرەسیاتی لێدەگرت، لەناو هەموویاندا ئازایەتی دایکی و قارەمانێتی و چاونەترسی باوکی کاریگەرییان بەجێهشتووەو لە ڕاستیدا هەمان ئەو خەسڵەتانە بەتەواوی بە سەباحیشەوە دیارن، چونکە سەربازی ئەوەی کە کوردێکی بەخشندەو ڕوخۆش و میوان دۆستە کەسایەتیەکی ئازاوسەنگینیشە.

لەناو ئەو یادەوەریانەی منداڵیدا گیرایەوە کەوا جارێکیان پێشمەرگە میوانیان بووەو مام صالح گۆڕی ئەسپی کە پێشمەرگەیەکی بەناوبانگی ناوچەی گەرمیانە، ئێستاش لەژیانداماوە، ووتی: (ئەو پیاوە زۆر هاوڕێی باوکم بوو، هاتبوو بۆماڵمان مام صالح سەری تاشیبوو کلاوێکی کوڵکنی لەسەردا بوو، لە پێشمەرگەکانی پرسی ئەرێ چۆن دێمە بەرچاوتان؟ پێشمەرگەکان قسەیان نەدەکردووە، بەڵام من هەروا تەمەنم حەوت هەشت ساڵانبوو، لەباوەشی باوکمدابووم هەر لەخۆمەوە هەڵمدایەو ووتم : (ئەڵێی کوڕی خوایت) ئیتر هەموویان لەقاقایانداوەو دەستیانکرد کردووە بە پێکەنین ئێستاش مام صالح کە دەمبینێ ئەو قسەیەم پێدەڵێتەوە.

کاتێک هاتە سەر گێڕانەوەی ئەنفالکردنی خانەوادەکەیان و نەجمەدینی باوکی هەناسەیەکی هەڵکێشاو ئەو دەموچاوەی هەمیشە خەندەو خۆشی لێدەباڕێ

گرژبوو ووتی: من ئەو کاتە تەمەنم سیانزە (١٣) سالان بوو، بە دیار ئاژەڵەوە بووم، ئەگینا منیش ئەنفالدەکرام، نەجمەدینی باوکم پێشمەرگەیەکی ئازابوو زۆر زۆر هاوڕێو تێکەڵی شێخ حسێنی هەزارکانی بوو، شێخ حسێن تەکلیفی لێکردبوو کەوا ئەو ژنو منداڵە زۆرە بەجێنەهێڵنو پێکەوە بمێننەوە، سەباح دڕێژەی بە قسەکانیداو ووتی: " من ئەوسا لەگەڵ مامەم عەتا بە دیار ئاژەڵەوە بووینو مەڕەکانمان بەرەو قەلاقۆچاڵی دایەپێش خۆمانو پێموایە شەوێك یا دووان لەوێ ماینەوە. بەڵام وەزعەکە تا دەهات خراپتر دەبوو بازنەی گەمارۆکان تەسکتر دەبوونەوە ئیتر باوکم جوابی ناردبوو ووتبووی با سەباح ئاژەڵەکان بەجێبهێڵی و بێت بۆلای خۆم وەزعەکە خراپەو ئاژەڵم نەگەرەکە ، هەرچۆنێك بووە باخۆی بگەیەنێتە لای من، ئیتر ئەوەبوو ئیرادەی خوای لەسەربوو ئێمە نەگەیشتینە لایان. هەندێك کەسی ناسیاویشمان کە جاش بوون، بە هانای باوکمو شێخ حسێنی هەزارکانییەوە چووبوونو وتبویان هاتووین بە فریاتان بکەوین ، بەڵام باوکم ملی بەوە نەدابوو بەراشکاوی پێی ووتبوون، ئێوە خۆتان چڵکاوخۆری حکومەتنو گەرکتانە منیش ببمە جاشو چڵکاوخۆر ؟ من نایەم لەتەکاندا ئەوەندەی من بیزانم هیچکام لە کاك شێخ حسێنو باوکم ملیان بەداواکەیان نەدابوو، ئیتر چوبوون بۆ ملەسورەو لەوێ هەربە تراکتۆرەکانی خۆیان بردبویانن بۆ ملەسورەو لەوێشەوە بۆ قەلای قۆرەتوو، ئەمە نەنکم (بەهیٚ قادر عەزیز) بۆمی گێڕایەوە کەوا لەگەڵ باوکمدابووە. ئەو لەتۆپزاوا جیاکرابووەوەو بردبویان بۆ نوگرەسەلمان .

پیاوە ئازاکان :

نەجمەدینی باوکم لەگەڵ کاك شێخ حسێنی هەزارکانیوکۆمەڵێك پیاوی تری ئەو ناوچەیە بریاریاندا ئەگەر مردنەو ئەگەر ژیان پێکەوەبنو دەستبەرداری یەکتری نەبن، ئیتر حکومەت هەرچیمان لێدەکات با بیکات، وتیان : بەڵام ئامادەنیمان بێین ببینەچلکاو خۆڕو ژێردەستەی حکومەت. هیوادارم ئەوە نەبێتە هەڵکێشانی باوکمو هاوڕێکانی چونکە خەڵك هەیە شایەتی ئەم قسانەیە، منیش نەمدیووە بەڵام نەنکم ئەم قسانەی بۆگێراومەتەوە . شێخ حسێنی هەزارکانی پیاوێك بوو هەتا بلێی ئازاو روح سوكو بەهەیبەت بوو، ئەوە هەموو خەڵك باش دەیزانیٚ جیاوازی ئەو پیاوە لەگەڵ شێخەکانی تر قابیلی بەراورد نیە هەرگیز قبوڵی ئەوەی نەدەکرد خۆی بەگەورەی خەڵك بزانیٚ مردنوئەنفالکردنەکەی شایەتی ئەم قسانەن . ئەوان قسەی خۆیان بردەسەروملیان کەچ نەکرد. (بێگومان نامەردترین پیاویش دەستی چووەتە کوشتنیان)

حەمەی مام حسێن کە هەندێك لە جاشەکانی خزمیان فریای کەوتنو لە گوندەکانەوە دەریانکردو گەیاندیشیانە کەلار، بەڵام لەوێ کەهەواڵی هاوڕێو دۆستەکانی پرسیبوو زانیبووی کەوا گیراونو لە قەڵای قۆرەتوون، ووتبووی ئەی هاوڕێکانم کوان..؟ ووتبوویان ئەوانە تازە ڕۆیشتن ئەنفالکرانو ناگەڕێنەوە ئەویش مەردانە ووتبووی

ئـــاوا ؟ وتبوویـــان بـــەڵێ تـــازە بەتـــەماییان مەبـــەو یـــەك کەســـیان ناگەڕێتـــەوە ئـــیتر کاکـــە حەمـــەی مـــام حســـێن خـــۆی هەســـتابوو چـــووبوو بۆقۆرەتـــو، ئـــیتر ئـــەویش ئـــەنفالکراو نەگەڕایـــەوە[٥] ووتبـــووی مـــادام ئـــەوان دەمـــرن دەبـــێ منـــیش بمـــرم. لـــەوێ لەقـــەڵای قۆرەتـــوو بـــە بـــاوکمو کـــاك شـــێخ حســـێنو ئـــەوانیان ووتبـــوو بـــرا مێزەرەکانتـــان دابگـــرن چـــونکە بەعســـیەکان قـــەهریان دێـــتو دێـــن ئەزیـــەتمان دەدەن، بـــەڵام بـــاوکمو ئـــەوان ووتبویـــان بـــەخوا مێزەرەکانمـــان تـــەنها مەگـــەر بەزللـــەی بەعســـی دەنـــا لەســـەرماندا نایەتـــە خـــوارەوە. ( )[٦]

دەربازبوونی سەباح :

ئـــەوان کەبـــەلای رانـــە مـــەڕەوە بـــوون کەســـێك لەکـــەلارەوە بـــەناوی محمـــد صـــالح هـــاتووە بەهانایانـــەوەو ڕێنیشـــاندەری کـــردوون تـــا ســـەرجادەی گشـــتی لـــەنیوان ســـەرقەڵاو وەڵی هەیـــەڕەوە لـــە نێـــوان ڕەبایەیـــەکی جاشـــەوە دەری کـــردوونو چـــوونەتە ســـەرجادەی گشـــتی لـــەوێ پیاوچـــاکێك بـــەفریایان کـــەوتووەو نـــانو خـــواردنێکی باشـــی بـــەفریا خســـتوون ســـەباح دەڵێـــت لەبەرئـــەوەی ئـــەو نانـــەی بـــە خۆمـــان بـــوو کـــۆن ببـــوو کـــەروی کردبـــوو، کـــە (حـــاجی عـــەڵی) پیـــاوێکی زۆربـــەڕێز بـــوو، نـــانی ســـپیو مریشـــکی بۆهینـــاوین هەرلـــەوێ دوونـــانی ســـپیم خـــوارد ئێســـتاش تامەکـــەی والەدەممدایـــە. ئـــیتر صـــیاح لەگـــەڵ عـــەتای مامـــەیو خـــاڵۆی چـــوونەتە کـــەلاری کـــۆنو لـــەماڵی محمـــد ســـالح گیرســـاونەتەوە بـــەڵام مامـــەیو خـــاڵۆی (بـــەناوەکانی عـــەتاو جـــەلال) ووتوویانـــە دەچـــینەوە بـــۆ ئـــاوایی لەکاتـــەدا ســـەباح قاچـــی لـــەجێ چـــووە دەنـــا ئـــەویش لەگەلیانـــدا دەڕۆیو ئـــەویش ئەنفالـــدکرا چـــونکە کـــە چـــووبوونەوە بـــۆ گوندەکـــەیان لەوکاتـــەدا شـــێخ ئـــەمین ناوێـــك جەیشـــی بردووەتـــە ناوچـــەکە گوایـــە چاوســـاغی کـــردوون بۆئـــەوەی هەنـــدێك چـــەكو تفـــاقی پێشـــمەرگەیان پیشـــانبدات ، زۆر گـــەراون نەیاندۆزیوەتـــەوە (ڕەنگـــە هـــەر پیشـــانی نـــەدابن) ئـــەو جەیشـــە مامـــەم عـــەتاو خـــاڵۆم جەلالیشـــیان گرتـــوو ئـــیتر ئـــەنفالکران خۆئەگـــەر منـــیش قاچـــم جـــەمان نەبوایـــە لەگـــەلیان دەچـــووموو ئـــەنفال دەکـــرام، ئـــیتر مـــن بـــەو شـــێوەیە بەتـــەنها مامـــەوە کـــاك محمـــدیش وردەوردە مـــەڕەکانی بۆفرۆشـــتین. مـــن تـــا قاچـــم چـــاکبووەوە هـــەر لـــەماڵی ئـــەوان مامـــەوە ئـــیتر نـــەدەکرا مـــن هەرلـــەوێ بم چـــووم لەچێشـــتخانەیەك دەســـتمکرد بـــەکارکردن . بـــەڵام ئـــەوە بـــۆمن زۆر نـــاخۆش بـــوو چـــونکە ئـــەوە یەکـــەمجارم شـــاربببینم . مـــن منـــاڵبووموو لـــەلادێوە هـــاتبووم ئـــەموت بەحـــەیاتم بەڵـــەدی ناوکـــەلار نـــابم . لەوچێشـــتخانەیە مـــانگی بـــە(٤٠) دینـــار ئیشـــم دەکـــرد شـــەویش لەگازینۆیـــەك دەخـــەوتم مەگـــەر هـــەرخۆم

---

[٥] بەســـەرهاتی حەمـــەی مـــام حیســـێن جاشـــێك پشتراســـتی دەکاتـــەوە کـــە فەرماندەی ســـریە بـــووە لـــە فـــەوجی ٣٥ کـــە فـــەتاح بـــەگی جـــاف موستەشـــاری بـــوو ، تـــاهیر وەســـمـــان هـــەمان چـــیرۆك دەگێڕێتـــەوە کـــە رزگـــاری کـــردووە بـــەڵام بـــە پێـــی خـــۆی دەچێت بـــۆ قورەتوو.

[٦] – هاوشـــێوەی ئـــەم ئازایەتیـــە فەرماندەیـــەکی جـــاش لـــە ژمـــارە (٤)ی ئـــەم ســـاڵنامەیەدا لـــەبارەی شـــێخ حســـێنی هـــەزارکانی و هاورێکـــانی لەدرێـــژەی دیدارەکەیـــدا قســـەی لـــەبارەوە کـــردووە. بروانە دیدارلەگەل حەمەی مارف .

بـــــزانم چـــــیم بەســـــەرهاتووە باســـــی ناخۆشیەکانی ناکرێت..

ســـــەباح ســـــوپاس گـــــوزاری یـــــەکێك لەخاوەنـــەکانی چێشـــتخانەکەیە کـــە ئـــەمنو ئیســـتخبارات هەواڵیانپرســـیبوو کـــە ئـــەم کـــورە کزۆڵەیـــە چـــی دەکـــات لێـــرەو زانیبویـــان کـــە مـــن هـــەموو کـــەسوککارم ئەنفالـــە ئەمنـــەکان ووتبویـــان ئێمـــە دەتـــوانین بیبـــەین بـــۆلای کەســـوکاری لـــە ســـنوری ســـعودیەن بـــەڵام ئـــەو نەیهێشـــتبوو هـــات پێـــی ووتم کـــە مـــن بـــەدوای قســـەی ئـــەوان نەکـــەومو ئەوانـــەی بـــراون بـــۆ حـــدودی ســـعودیە کەســـیان نـــەماون. جگـــە لەهەنـــدێك پیرویەککەوتـــە نـــەبێت ئـــەوانیش عـــەفویان بۆدەرچووەو بەمزوانە دەگەڕینەوە.

بـــەئازارترین یـــادەوەری ســـەباح ئەوکاتەیـــە کـــە تـــەنیا کەوتووەتـــەوە، چـــونکە لەبەرئـــەوەی بـــاوکی پێشـــمەرگە بـــووە، لـــە صـــمودیش کـــەس نـــەیویراوە ســـەباح بەرێتـــەوە بۆمـــاڵی خـــۆی بۆیـــە تاکـــە ســـەرپەنای هـــەر گازینۆکـــە بـــووە، ئـــەوەش بـــۆ ســـەباح زۆر پـــر ئـــازاربووە چـــونکە ئـــەو کاتانـــەی بـــاوکی لـــە ژیانـــدابووە زۆری خۆشویستووە، تەنانـــەت لـــە تـــۆدڕاوش تاکـــە وەســـێتی ئـــەوە بـــوو، بـــۆدایکی بەرلـــە جیاکردنـــەوەیان پێـــی ووتـــووە دایـــە ئەگـــەر خـــواکردی تـــۆ بـــەربوویت ئامانـــەتی تـــۆ ســـەباح ئاگـــات لێـــی بێـــت .. ئەمـــە زۆرجارنـــەنکی بـــۆ ســـەباحی گێڕاوەتـــەوە.

ســـەباح دەلێـــت : ئـــازاری تـــەنیایی و چـــاوەروانی رۆژانـــی دوای گرتنـــی دایکـــمو بـــاوکم و تـــەنیا کەوتنـــەوەم هـــەرگیز بـــاس ناکرێت وەسف ناکرێت !!

کـــە دایکـــی بـــاوکم (نـــەنکم) گەرایـــەوە، ســـەرباری ئەوهـــەموو مەینەتیـــەی کـــە دیبـــووی دەگیرایـــەوە کـــە لـــە نوگرەســـەلمان لەســـەر دەرگاکـــە نوســـرابوو (وەیـــلو ســـەقەرە) خـــۆی دەیگـــوت بـــەخوا رۆڵـــە نوگـــەرە ســـەلمان وەیـــل بـــوو (وەیـــل واتـــا دۆزەخ) بـــەڵام هـــەر ئومێـــدی هـــەبوو، پـــارەی حەیوانـــەکانم مـــابوو لێـــی وەرگـــرتم دەستەیەك خانووی پێکرد ووتی:

تێنـــەوە رۆژێـــك کورەکـــانو منداڵـــەکان دێنـــەوە ئـــەوە یادەوەرییـــەکی زۆر پرئـــازاربوو ئیمـــە تـــا ســـاڵی ٢٠٠٣ هەرچاوەروان بووین بێنەوە.

ناوی ئەندامانی خانەوادەکەی سەباح

١.	نەجمەدین محمد علی	١٩٥٥	نێر	مالە سوورە
٢.	یاسەمین حمە ئەمین سلێمان	١٩٥٧	مێ	مالە سوورە
٣.	گەلاوێژ نەجمەدین محمد	١٩٧٦	مێ	مالە سوورە
٤.	گەردە نەجمەدین محمد	١٩٧٨	مێ	مالە سوورە
٥.	ئارەزوو نەجمەدین محمد	١٩٨٢	مێ	مالە سوورە
٦.	شلێر نەجمەدین محمد	١٩٨٣	مێ	مالە سوورە
٧.	شەونم نەجمەدین محمد	١٩٨٤	مێ	مالە سوورە
٨.	سیروان نجمەدین محمد	١٩٨٦	نێر	مالە سوورە
٩.	سلاح نەجمەدین محمد	١٩٨٨	نێر	مالە سوورە

بەدەم ڕێوە مردووەن و دواتر لەلایەن کەسوکاریان یان پێشمەرگەوە بە کۆمەڵ نێژراوون، لێرەدا خاڵێک جێگەی سەرنجە ئەویش ئەوەیە ئەوکەسانەی ئەم تەرمانەشیان داپۆشیوە گریمانەی مردنیان دەکرێ چونکە ١٦ ساڵ بەسەر داپۆشینی قوربانیانی ناو ئەم گۆڕە بەکۆمەڵەدا تێدەپەڕێ

کۆی زانیاریەکانی ناو ئەم ڕاپۆرتە لەڕێگەی پارێزەر (ساسان ئەنوەر عەبدلرحمن)ەوە دەست سازنامەی ئەنفالستان کەوتن، ئەوەی لێرەدا دەیخوێنیتەوە وردکاری هەڵدانەوەی گۆڕێکی بەکۆمەڵە لەگوندی قلیجی سەربەقەزای هەڵەبجە کە لە ساڵی ٢٠٠٤ لەلایەن تیمێکی شارەزای وەزارەتی مافی مرۆڤ و ئاوارەو ئەنفالەوە کاری هەڵدانەوەی بۆکراوە، تیایدا ناوی هەموو قوربانیەکان و ناوی تیمەکەو ئەوکارمەندوکریکارانەشی تێدایە، هەروەها بەڵگەیاساییەکان (جل وبەرگ، پێناسە، خشڵ ، کلیل)و هەموو ئەو کەلوپەلانەی لەناو گۆڕەکەدابوون بەوردی باسیان لێکراوە. سەرجەمی ڕاپۆرتەکەش لەلایەن خێڵان مستەفاوە بۆ سازنامەی ئەنفالستان نوسراوەتەوە .

ڕاپۆرتی ئەم گۆڕانە بریتیە لە تەرمی ئەو کەسانەی لە بەروای ١٦ی ئازاری ١٩٨٨ بەرچەکی کیمیایی کەوتوون و دوای تێپەڕبوونی ١٦ ساڵ بەسەر داپۆشینیاندا لە گۆڕێکی بەکۆمەڵدا دۆزرانەوە، تەرمەکانیان و ناسنامەو دۆکۆمینتەکانیان لەوگۆڕانەدا مابوون، قوربانیانی ناو ئەم گۆڕانەی بوونە بابەتی ئەم ڕاپۆرتە ئەو کەسانە بوون کە لەکیمیابارانی شاری هەڵەبجەدا کەس نەهاتووە، باس لەوەبکات کەداپۆشیوون.

ئەوەی لەم ڕاپۆرتەدا دەیخوێنیتەوە تەنها هەڵدانەوەی گۆڕە بەکۆمەڵەکەی گوندی (قلیج)ە[٧]. کە بەروای ٧ی ئەیلولی ٢٠٠٤ لەو کاتەدا دەرکەوتن کە فەرمانگەی ئەشغاڵو ئاودانکردنەوە لقی هەڵەبجە کاریان لە پرۆژەی ڕیگای هەردوو

[٧] **قلیج ناوی کانییەکە نزیکی گۆڕەبەکۆمەڵکە لەسەرجادەی عەنەب و جەلیلە .**

گوندی عەنەبو جەلیلەی باکوری رۆژهەلاتی هەلەبجەدا دەکرد، لەو کاتەدا کە شۆفێری شۆفلەکان سەرقالی کارکردن بوون، لە پێشەوە هەندێك جل بەدەم شفرەی شۆفلەکانەوەودواتر چەند تەرمێك دەرکەوتن. پاشئەوەی لایەنە پەیوەندیدارەکانی لێ ئاگادارکرایەوە.. بەرێوەیەرایەتی مافی مرۆڤو ئاوارەو ئەنفال لقی هەلەبجە بەدەنگیانەوە چوونو هەمان رۆژ سەردانی شوێنەکەیان کردبوو.. دواتر بەشێوەیەکی یاسایی و لەرێگەی تیمێکەوە هەڵدرانەوە کە بۆمان روون نەبووەوە پێشتر کاریان لە هەڵدانەوەی گۆردا کردووە یان نا؟ ئەو تیمەش بریتی بوون لە بەرێزان : یادگار عەلی فتاح، نیان حەمە صالح عبدولقادر، پەیوەست جەمال جەلالو عادل عوسمانو سیروان " بەر لە هەڵدانەوەی گۆرەکان بەشێوەی یاسایی لەسەرەتاوە ناسنامەی ٨ کەس دەرکەوتبوون بەم ناوانەی خوارەوە :

١- عوسمان عەزیز حەمە رەشید
٢- نازەنین عوسمان عەزیز
٣- ئاراس عوسمان عەزیز
٤- ئارام عوسمان عەزیز
٥- شیرین عوسمان عەزیز
٦- شیلان عوسمان عەزیز
٧- عەلی عوسمان عەزیز
٨- عومەر عوسمان عەزیز

ناسنامەکان بریتی بوون لە (بطاقة قری) " کارتی گوند" کە بریتیە لە وەرقەیەکی سپی سادەو بە دیزاینێکی سادە لەلایەن یەکەی ئیداری ئەو سەروەختەی رژێمەوە ئامادەکراوە، کە رژێمی بەعس بۆ هەموو گوندنشینەکانی دروستکرد بوو، ئەو کارتە لە روکاری پێشەوەی وێنەو ناوی کەسەکەی بەسەرەوەیەو لە روکاری پشتەوەشی ناوی گوندەکەی پێوەیەو ئەو کارتانەی لەو گۆرەبەکۆمەڵەدا دۆزرانەوە هەموویان ناوی گوندی (پالانی) ناوچەی هەورامانیان لێنوسراوە.

رەوێنەوەی تەمومژ :

لەسەرەتاوە تیبینی ئەوەکراوە کەوا خاوەنی ئەو پێناسانە هەموویان شەهیدبووبنو تەرمەکانیان لەوگۆرانەدا بوبێ، بەڵام دوای ئەوەی فەرمانگەی مافی مرۆڤو ئاوارەو ئەنفال ئاگاداری نامەیەکی بڵاوکردەوە بۆ بەدەستهێنانی زانیاری زیاترو دۆزینەوەی کەسوکاریان دەربارەی ئەو پێناسانەی لەو گۆرانە دەستکەوتبوون، " نازەنین فتاح عوسمان" بەدەم ئاگادرییەکەوە دەچێتو لەوێ تەمومژێك لادەبات، کاتێك پێیان رادەگەیەنێت: کە تەنها هاوسەرەکەی بەناوی عوسمان حەمەرەشیدو منداڵێکی بەناوی ئاراس لەوتاوانەدا شەهید بوونو خۆشبەختانە ئەوانەی تر کە ناسنامەکانیان لەو گۆرەدایە لە ژیانداماونو ئێستا لەهەلەبجەی شەهیدان دەژین .

ئەم بەسەرهاتەی نازەنین فتاحو ناسنامەی زیندووەکان لە گۆرەبەکۆمەڵەکەی قلیجدا تارادەیەکی زۆر هاوشێوەی بەڵگەکانی ناو گۆرێکی بەکۆمەڵی ناوچەی حەزەری پارێزگای موصلە کە تیایدا پێناسەی ئەندامانی خێزانێکی گوندی سێدەری ناوچەی دۆڵی جافایەتی دۆزرانەوە، لەوانە (تەیفور، سێوە، عائیشە) کە خۆیان لە ژیاندا مابوونو پێناسەکانیان لە گۆرە بەکۆمەڵەکەی حەزەردا دۆزرانەوە. لەبەرئەوەی کاتێك دایکیان ئەنفالکرابوو، دواتر بە کۆمەڵکوژراون ناسنامەی هەموو منداڵەکانی لە گیرفاندابووە.

هەڵوەستە لەسەرئەم رووداوانە :

ئەوەی پێویستی بە تێرامانی وردە ئەوەیە کە لە هەڵدانەوەی گۆردا گرنگە، جەخت لەسەر هەڵدانەوەیان بە شێوازی زانستی بکرێتەوەو پەلە

نەکرێت، تا بە شێوەی یاسای پزیشکی دادوەری هەڵبدرێنەوە، ئەمەش دڵنیایی زیاتر دەبەخشێت، چونکە ئەگەر بە وریایی و زانستی ئەو کارەنەکرا ئەوا دەشێت بەڵگە یاساییەکان ون ببن یان ئەگەر کەلوپەلی پێویست و بەنرخیان پێبێ تێکەڵ بەیەکتر ببن و نەناسرێنەوە، بۆ نمونە ئەوەی لە قلیج دۆزرایەوە هەندێك خشڵی ژنان بوون، ئەگەر بەشارەزایی هەڵنەدرێنەوە ئەوا خاوەندارێتی ئەو خشڵە ونەدەبێت . بۆیە پێویستە کەسوکاری قوربانیانی جینۆساید کە ئەمرۆ زۆرترین رێژەی ئەم حالەتانە پێك دەهێنن، لەهەموو کەس زیاتر جەخت لە هەڵدانەوەی یاسایی بکەنەوەو وشیاری ئەوەیان هەبی کەوا نەکەونە بەر هەلەتی وڕێژەرانەی راگەیاندنەوەو پەلەنەکەن لە هەڵدانەوەی گۆری ئازیزانیاندا . بەپێچەوانەوە کارەکە وەکو پێویست بەرێوەناچێت و بەڵگەکان تێکەڵ بەیەکتر دەبن.. ئەگەر چەند تەرمێك بکەونەسەر یەك و تەنها یەك دانەیان پێناسێکی پێبێت لەکاتی شێواندنیاندا چۆن بزانرێت ئەو پێناسەیە لەگیرفانی کامیاندابووە..؟

هەڵدانەوە:

ڕۆژی ٢٠٠٤/١٠/٦ بەشێوەیەکی فەرمی وەزارەتی مافی مرۆڤ و ئاوارەو ئەنفال نوسراوی ژمارە (٣٩٩)ی ئاراستەی دادگای باڵای تایبەت دژبەتاوانی مرۆڤایەتی کرد، بۆئەوەی لەکاتی هەڵدانەوەی ئەو گۆڕانە دادوەرێك ئامادەبێت و لە شوێنی کارەکە کۆنوسی یاسایی تۆمار بکات، تا لەکاتی خۆیدا وەکودۆسێیەکی فەرمی ودۆکۆمێنت لەدژی صدامو سەرانی بەعس بەکاربهێنرێت و سودی هەبێت، ئەمە یەکێکە لەهەنگاوە تەندروستەکان کەئەو وەزارەتە بۆ ئەو کارە ناوێتی .

هەمان بەروار دادگای ناوبراو بە نوسراوی ژمارە ٦٢ وەلأم دەداتەوە. دواتر بەرێوەبەرایەتی گشتی مافی مرۆڤو ئاوارەو ئەنفال بە نوسراوی (٤٠٠) لە٢٠٠٤/١٠/٦ داوا لە دادگای لیکۆلینەوەی هەلەبجە کرد دادوەرێك دیاری بکەن بۆ ئەوەی ڕۆژی ٢٠٠٤/١٠/٩ لە شوێنی هەڵدانەوەی گۆڕەکان ئامادەبێت بۆ ئەوەی وەکو لایەنی یاسایی کاری گۆڕهەڵدانەوەکە بەشدار بێت بۆ ئەو مەبەستەش دادوەر (هاشم عبدالحمید) دیاریکراو شارەوانی هەلەبجەش ١٠ کریکاری نارد بۆ هاوکاری کردنی تیمەکەودەستکرا بەهەڵدانەوەیان.

تیمەکە کە بریتی بوون لە سەرۆکێك وچوار هاوکار لە ماوەی ٢٢ ڕۆژدا پەرێزیان دەرکەوتو توانیان تەرمی ٣٠ کەس دەربهێنرێت و هەریەکەیان لە کیسێکی تایبەتدا دانرانو هەموو دۆکۆمینتو کەلو پەلێکی قوربانیەکانیش بە جیا پۆلێنکران لە " ناسنامەو خشڵوملوانکەو کلیلو قۆڕیو کتلیو مەمکە مژەی منداڵ" بەشێوەیەك کە بزانرێت ئەو کەلو پەلانە چینو هی کام لە ڕوفاتەکانن. هەرلەسەرەتاشەوە بە قۆناغی جیاواز وێنەی هەڵدانەوەکەو ڕوفاتەکانو کەلوپەلەکان گیران . دوای تەواو بوونی کاری هەڵدانەوەکە هەموو ڕوفاتەکانو خشڵو کەلوپەلەکانیشیان پۆلێنکرانو گوازرانەوە بۆ

فەرمانگەی مافی مرۆڤو ئاوارەو ئەنفال لە بەڕێوەبەرایەتی هەلەبجە بەمەبەستی پاراستنیان، لەوێ هەڵگیران تا بەروارى ١٦ى ئازارى ٢٠٠٥ و لەو رۆژەدا کە هاوکات سالیادی کیمیابارانی هەلەبجەبوو بە ئامادەبوونی سەرۆکی حکومەتو بەرپرسانی حزبیو حکومی لەمەراسیمێکدا لەگۆرستانی شەهیدان بەخاک سپێردرانەوە.

ناوی کارمەندانی تیمەکە :

١- یادگار عەلی فتاح
٢- نیان حەمە صالح عبدولقادر
٣- پەیوەست جەمال جەلال
٤- سیروان عەزیز ئەکرەم
٥- عادل عوسمان فتاح

بەپێی ئەو پێناسانەش کە لە گۆرەکاندا دەرهێنرانەوە توانرا لەقوربانیەکانیش چەند کەسێکیان بناسرێتەوە ئەمەش ناوەکانیانە :

١- محمد حەمە فەرەج کاکە
٢- لەیلا حەمە رەشید حەمەرەحیم
٣- عەبدول حەمە فەرەج
٤- کەمال حەمە فەرەج
٥- مەلیحە حەمە فەرەج
٦- جەمال حەمە فەرەج کاکە
٧- بەهیە عەزیز حەمە رەشید
٨- پشتیوان جەمال حەمە فەرەج
٩- بێساران جەمال حەمە فەرەج
١٠- سەناریا جەمال حەمە فەرەج
١١- نادیە جەمال حەمە فەرەج
١٢- خەلیل عەزیز حەمە فەرەج
١٣- وەسەت محمد فەرەج
١٤- کەوسەر خەلیل عەزیز
١٥- خەندە خەلیل عەزیز
١٦- زانا خەلیل عەزیز
١٧- ئەنجومەن عەزیز
١٨- هیرۆ عەزیز
١٩- هێمن عەزیز
٢٠- جوامێر عەزیز حەمە رەشید
٢١- عوسمان عەزیز حەمە رەشید
٢٢- ئاراس عەزیز حەمە رەشید
٢٣- کافیە خواکەرەم
٢٤- عومەر مستەفا عومەر .

بەپێی زانیاریەکانی بەڕێوەبەرایەتی مافی مرۆڤی هەلەبجە لەگۆری یەکەمدا خانەوادەی محمد فەرج کاکەی تێدایە، لەگەڵ چەند خێزانێکی تردا کە ٢٣ کەس بوون لە گەرەکی کانی ئاشقانی شاری هەلەبجە نیشتەجێ بوونو کرێچی مالی پیاوێك بوون بەناوی محمەد ئەحمەد .

ناوی ئەو کریکارانەی کەشارەوانی هەڵە بجە ناردبوونی :

١- کامیل حمە صایبر
٢- عومەر عەبدولعەزیز رەمەزان
٣- صالح کەریم فتاح
٤- حسین عبدالحمن
٥- سەیفور ئەسکندەر
٦- قادر ئەحمەد عیسا
٧- عەلی کاکە ئەحمەد عباس
٨- نجم الدین محمود
٩- مجید باقی عبدالکەریم
١٠- موختار عومەر .

گیانبەختکردن :

بەداخەوە دوو لەوکرێکارانەی شارەوانی مردوون دەنگۆی ئەوەش بڵاووبووەوە کە بەهۆی ژەهراویبونیان لەوکارەدا مردبن .

ناوی ئەو فەرمانبەرانەی فەرمانگەی بەڕێوەبەرایەتی مافی مرۆڤئاوارەوئەنفال .

١- فەیسەل مهدی محمد
٢- هەلکەوت نوری عەلی

٣- فواد صالح عبدالحمن
٤- هاشم ئەنوەر عومەر

هەڵوەستەو شەرمێکی پێویست .

پاش بەخاکسپاردنەوەو پۆلێنکردنی کەلوپەلی بە جێماوی ئەو شەهیدانە کە لە گۆڕە بەکۆمەڵەکاندا دەرهێنرانەوە لە ناویاندا جگەلە مەمکەمژەوکلاوی خوری منداڵان، بریک زێرو خشڵیش هە بوو، لەسەر پێشنیاری مافی مرۆڤو ئاوارەو ئەنفالی بەڕێوەبەرایەتی هەڵەبجە بە نوسراوی ژمارە ٧٠٣ لە بەروارى ٢٠٠٥/٥/١٩ دواى ڕەزامەندی وەزارەتەکەیان بە فەرمانی وەزارى ژمارە ١٥٦٣ بە نرخی رۆژ پارەی ئەو خشڵانەیان دابینکردو گێرایانەوە بۆ وارسی یاسایی ئەو شەهیدانەی خاوەنی خشڵەکان بوون. کە بری پارەی دیاریکراو بریتی بوو لە (٥٩٠٢٨٠٠) پێنج ملیونو نۆسەدو دووهەزارو هەشت سەد دیناری چاپی نوێ.

ئەمەش بۆئەوە بوو کە ئەوخشڵانەی لەو گۆڕە بەکۆمەڵانەدا دۆزرانەوە لەمولکی تایبەتیەوە بگیرنەوە بۆ گشتیو وەکو سەروەتێکی نیشتمانیو ئەرشیفێکی نەتەوەیی لە مۆنۆمینتی شەهیدانی هەلەبجەدا بپارێزرێن، دواى ئەوەى ئەم پێشنیارە جێبەجێکراو خشلەکانو هەموو ئەو کەلوپەلانەی تر وەکو مەمکە مژەی منداڵو کلاوی خوری منداڵو کلیلو تەزبیح ..هتد لە دیزانێکی هەنەریو بۆکسێکی شوشەبەندا لە بەڕێوەبەرایەتی مۆنۆمینتی هەلەبجەدا هەلگیران و ئامادەکران بۆ نمایشکردن بەر لەوەی کەس بیانبینێت لە ١٦ی ئازاری ٢٠٠٦ لە خۆپیشاندانەکەی شاری هەڵەبجەو سوتاندنی مۆنۆمێنتەکەدا ئەو سەروەتە نیشتمانیانەش سوتانو بەتاڵان بران . بەمەش کورد بەدەستی خۆی جارێکی تر ئاگری لەناسنامەی نەتەوەیی خۆی بەردایەوە.. ئەوەی جێگای ئەفسوس بوو لەم نێوەدا کەس نەبوو شین بۆ ئەم کارەساتە بگێرێ.

ئەوکەلوپەلانەی کە بەڕێوبەرایەتی مافی مرۆڤو ئاوارەوئەنفال لە ڕۆژی ٢٠٠٥/١١/٢٧ دا ڕادەستی " محمد خدر ڕەشید" کراون بۆئەوەی بەفەرمی ڕادەستی وەزارەتی ڕۆشنبیری بکاتوئەوانیش لەلایەن خۆیانەوە بە فەرمی ڕادەستی بەڕێوەبەرایەتی مۆنۆمینتی هەلەبجەی بکەن. تا وەکو ئەرشیفێکی نەتەوەیی هەلبگیرین بریتی بوون لە :

١- گۆبەڕۆک خشڵی عەیارە ٢١ بەکێشی ٥٠٠، ١٤١ غم یەک دانە .
٢- یەک جووت گوارە .کە نقێمی پیرۆزەیی تێدایە.
٣- یەک موستیلە عەیارە ١٢ کێشەکەی ٤,٩٤٠ غم
٤- یەک ملونکەی عەیارە ١٨ بەکێشی ١٥ غم .
٥- لەگەڵ ئەو کەلوپەلانەی تر کە لە گۆڕەکەدا دۆزرانەوە وەکو(مەمکەمژەی منداڵو پارەی عێراقی " پەنجا فلسی"و ناسنامەی قوربانیەکانو سەعاتو تەزبیحو کلیلو قوتوویەکی کەتیرە کە لە گیرفانی یەکێک لەقوربانیەکاندا بوو)

ئەوکەسانەی لەکاتی هەڵدانەوەی گۆڕەکاندا سەردانی شوێنەکەیانکردووەو بەچاوی خۆیان کرداڕەکانی بەعسیان بینیو ئەو گۆڕانەش وەکو دۆکۆمێنتێك لەسەر تاوانی کیمیابارانی هەلەبجە دەرکەوتن، ئەم کەسو لایەنانەی خوارەوە بوون:

١- وەزیری مافی مرۆڤو ئاوارەو ئەنفال .

٢- " جاك بلاك مان" نوێنەری قونسولی ئەمریکا لەکەرکوک .

٣- قونسولی بەریتانیا لە کەرکوک .
٤- چەند دادوەرێکی دادگای باڵای تاوانەکان .
٥- خاتوو ئان کلوید بەرێوەبەری رێکخراوی ئیندایتو لێپرسراوی لیژنەی مافی مرۆڤ لە پەرلەمانی بەریتانیا.
٦- د. کریستیان کیسنەر لەپیمانگای کوردی واشنتۆن.
٧- شاندی رۆژنامەنوسانی گەنجی عێراقی .
٨- چەندین کەنالی ئاسمانی بیانی لەوانە کەنالی دیسکەڤەری ئەمریکی .
٩- لەگەڵ چەندین کەسولایەنی ناوخۆیی.

شایانی باسە هەڵەبجە زۆرگۆری لە مجۆرەی تێدایە، هەندێکیان هەتا ئێستاش نەدۆزراونەتەوە لەناو ئەوانەی کە ئەو سەروەختە دۆزرانەوە تەنها ئەم گۆرە بەکۆمەڵەی قلیج هەڵدرایەوەو ئەم راپۆرتەش تەنها تایبەتە بەو گۆرە کە ٣٠ کەسی تێدابوو . ئەوگۆرانەتر کەلەودەوروبەرن بریتین لە چەندگۆرێکی تری بەکۆمەڵ لەناویاندا ئەوەی بەرانبەر عەنەبە بەسەرگردێکەوە دیواربەندکراوەو قوربانیەکانی هەرلەشوێنی خۆیانن‌و هەڵنەدراونەتەوە تابزانرێت چییان تێدا بەجێماوە.

بەرواری هەڵدانەوەو ناسینەوەی قوربانیەکان و بەڵگە یاساییەکان – کەل و پەلەلی قوربانیەکان

هەڵەبجە_قلیج - ژمارەی کۆتەڵ : ٢ -ڕۆژ : ٢٠٠٤/١٠/١٨

تەرمێك كە كەللەی سەری نەماوە وا دەرئەکەوێ کە مرۆڤێکی کەم تەمەن بێ چونکە سەری ئێسکە درێژەکانی پەلی سەرەوەو خوارەوەی لێ بوەتەوە

(حیابوەتەوە لەئێسکەکە بە تەواوەتی)

clancal , scapnla ی تەواوە

sternum region ی تەواوە

cervical vertebrae ی هیچی نەماوە

Thoracic vertebrae ١٠ ی هەیە

Lumber vertebrae ٥ ی هەیە

ژمارەیەکی کەم لە Rib مکان نادیارن و هەندێکیان شکاون

upper limb تەنها ئێسکە درێژەکانی ماوە لەگەڵ ٢ ineta carpal

pelvic region ی تەواوە یەکێکە لە جیاکەرەوەکانی نێرینە

Lower limb تەنها ئێسکە درێژەکانی ماوە سەری ئێسکەکان لێ بوەتەوە

Femur length بە نزیکەیی 43.1 cm

Hnmur length بە نزیکەیی 31.1 cm

تەزبیحێکی موروی سور لە گیرفانی شەروالەکە بووە

بەرگێکی پسکیت لە گیرفانی شەروالکەیا بووە

سەعاتێك جۆری ئەلیکترۆنی مۆدێل Disco لە دەستیا بووە

روبعێك لەگیرفانی شەروالکە بووە

کراسێکی سپی پیاوان، قەمسەلەیەکی سەوزی عەسکری، قاتێکی کوردی قاوەیی (شەروال و چۆغە)، هەویەیەکی احوال مەدەنی بە ژمارە ١٧٩٩٩٣ هیچ، نیشانەیەکی جیاکەرەوەی تری دیار نی یە .

هەڵەبجە_قلیج - ژمارەی کۆتەڵ : ١٣ - ڕۆژ : ٢٠٠٤/١٠/١٨

کلاوێکی کوردی پیاوانە
فانیلەیەکی عەلاگەی نیللی
لیباسێکی قاوەیی
کراسێکی پەمەیی کاڵ
قاتێکی کوردی ڕەنگ قاوەیی (شەروال و چۆغە)
جوتێك گۆرەوی قاوەیی کاڵ
جوتێك کالەی adidas ی پیاوان ڕەنگ قاوەیی
چوار پەنجا فلسی
٣ کلیل
شانەیەکی ڕەشی بچوك
ئێسکی سەری تەواوە و یەکێکە لە جیاکەرەوەکانی نێرینە
clancal , scapnla ی تەواوە
sternum ی تەواوە
vertebrac ی تەواوە
ژمارەی Rib ەکانی تەواوە بەڵام هەندێکیان شکاون
upper limb ئێسکە درێژەکانی ماوە , Alna , Hum
Radins , rons ی تەواوە . carpal , meta carpal ی
وەك لە وێنەکەدا دیارە تەواو نی یە
pelnc region ی تەواوە و یەکێکە لە جیاکەرەوەکانی نێرینە
Lower limb ی تەواوە چەند Distal phalanx
نەبێ تەواو نی یە
Hnmnrons length = 30 cm
Femurons length = 43.7 cm
Tibia length = 36.9 cm
Radins length = 4.9 cm

هەڵەبجە_قلیج ژمارەی کۆتەڵ : ٢ - ڕۆژ : ٢٠٠٤/١٠/١٨

کەللەی سەری نەماوە وا دەرئەکەوێ کە مرۆڤێکی کەم تەمەن بێ چونکە سەری ئێسکە درێژەکانی پەلی سەرەوەو خوارەوەی لێ بوەتەوە (جیابوەتەوە لە ئێسکەکە بە تەواوەتی)
clancal , scapnla ی تەواوە
sternum region ی تەواوە
cervical vertebrae ی هیچی نەماوە
Thoracic vertebrae ١٠ ی هەیە
Lumber vertebrae ٥ ی هەیە
ژمارەیەکی کەم لە Rib ەکان نادیارن و هەندێکیان شکاون
upper limb تەنها ئێسکە درێژەکانی ماوە
ineta carpal ٢ لەگەڵ
pelvic region ی تەواوە یەکێکە لەجیاکەرەوەکانی نێرینە
Lower limb تەنها ئێسکە درێژەکانی ماوە
سەری ئێسکەکان لێ بوەتەوە
Femur length بە نزیکەیی 43.1 cm
Hnmur length بە نزیکەیی 31.1 cm

تەزبیحێکی موروی سور لە گیرفانی شەروالەکە بووە
بەرگێکی پسکیت لە گیرفانی شەروالکەیا بووە
سەعاتێك جۆری ئەلیکترۆنی مۆدێل Disco لە دەستیا بووە
روبعێك لە گیرفانی شەروالکە بووە
کراسێکی سپی پیاوان
قەمسەلەیەکی سەوزی عەسکری
قاتێکی کوردی قاوەیی (شەروال و چۆغە)
هەویەیەکی احوال مەدەنی بە ژمارە ١٧٩٩٩٣ هیچ نیشانەیەکی جیاکەرەوەی تری دیار نی یە .

هەڵەبجە_قلیج - ژمارەی کۆتەڵ : ٢ ڕۆژ : ٢٠٠٤/١٠/١٨

ماکسیەکی قاوەیی تۆخ

لەچکێکی ژنانەی قاوەیی
ژێرکراسێکی برنجۆکی سەوز
لیباسێکی سوری کاڵ
ستیانێکی بێجی
قەمیسێکی نیللی دفاع مەدەنی
قەراغی بەتانی و لاستیك
یـــەك تـــاڵ نـــەعلی ڕەش ژمـــارە ٣٨ – ٣٧
دروستکراوی عیراق
دوو بوخچەی پێ بووە
بوخچەی یەکەم : زەرفێکی نیو کیلۆیی چای بابل
فانیلەی عەلاگەی پیاوان قاوەیی لێوار سور
قەمیسێکی شینی منالأن
یەك چۆغەی رصاصی تۆخی منالأن
بوخچەیەکی سوری بچوك سەری گرێدرابوو کە لەوانەیە شتی
تێدابووبێت . پارچەیەك لە تێکەڵەی نایلۆن و خوری
بوخچەی دووەم : هەمووی جلی منالأنە بۆ منالێکی تازە لەدایك بوو کە بەپێی لاشەکە وادیارە ئافرەتەکە سك پڕ بووبێ کە ئەم بوخچەیەی بۆ ئەو مەبەستە هەڵگرتبێ ، ئەمانەی تێدابووە : قاتێکی زەردی منالأن ، چاکەتێکی پەمەیی گوڵدار ، عەزیەکی سپی قەراغەکانی شین ، کلاوێکی چنراوی خوری ڕەنگاو ڕەنگ ، عەزیەکی سەوزی کاڵی گوڵدار ، بەدلەیەکی خوری ، دوو کلاو یەکێکیان سورمە و ئەوی تریان دانتێل ، عەزیەکی منالأن پەمەیی تۆپی خڕی مارۆنی تێدایە ، بلوزێکی شین سەرقۆڵ و یەخەکەی سپی یە ، چاکەتێکی سپی گوڵدار ، دوو پارچە پەڕۆ یەکێکیان سەوزی کاڵ ئەوی تریان پەمەیی گوڵدار بوخچەی دووەم ڕەنگی پەمەیی کاڵی گەڵدارە
بوخچەی یەکەم عەزیەکی منالأنە ڕەنگی سپی و گولی شینی تێدایە گرێ دراوە کراوە بە بوخچە پارچەی دینارێکی کاغەزو روبیعیچك و تەوقەیەکی قژە سەر
ئێسکی سەری تەواوەو یەکێکە لە جیاکەرەوەکانی ئافرەت
clavical ، Scapnla ی تەواوە
Compact sternum
Compact vertebrac
چەند دانەیەك لە " Rib " ەکانی تەواو نین
Pelivic region ی تەواوە
upper limb و چەند carpal و Hetacrapal یکی دیار نی یە
Hnmor length = 28 cm
Lower limb ئێسکە گەورەکانی تەواون (patella ، Femur ، Tibia ، Fibnla
چەند پارچەیەك لە Tarsal ، Netatarsal ی دیارنی یە
Femur length = 38.5 cm
* چەند پارچە ئێسکێکی زۆر وردی منالێ لەگەڵدایە کە لەوانەیە هێشتا لەدایك نەبوبێت .

هەڵەبجە_قلیج-ژمارەی کۆتەڵ : 8B ڕۆژ : ٢٠٠٤/١٠/١٩

کلاوێکی خوری منالأن پەمەیی
T.shirt یکی سەوز قەراغەکانی نیللی پێشەوەی

ڕەسمی تێدایە
چاکەتێکی شین
مەمکە مژەیەکی منالأن
حفاضەی لاستیك

عەزیەکی گولدار ، چاکەتێکی گولدار " هەمان قوماش "
کەللەی سەری بەتەواوی شکاوە
Scapnla ی لای ڕاستی ماوە
هەردوو Clancal ی ماوە
Sternum ی ماوە
Vertebrac ی شکاون
upper limb ، هەردوو Humerons ی ماوە ، لای چەپی Radins Alna ی ماوە ، لای ڕاستی Radins نیوەی ماوە
Pelivic region منطقەی ilinm ی ماوە ischinm ی ماوە ، لای ڕاست Pnbis ی ماوە ، لای چەپ Pnbis ی نەماوە Lower limb جگە لە هەردوو Fibnla ئێسکە درێژەکانی ماوە
ژمارەیەکی کەم لە پەنجەکانی ماون
Tibia length = 9.4 cm

هەڵەبجە_قلیج- ژمارەی کۆتەڵ : ١١- ڕۆژ : ٢٠٠٤/١٠/١٩

چۆغەیەکی رصاصی تۆخی خەت خەت (مقلم)
شەروالێکی رصاصی بێ خەت
بلوزێکی سپی خوری
کراسێکی سپی مربعات
قەمصەلەیەکی سەوزی فەرودار
تاکێك گۆرەوی زەردباو
دوو تاك پێڵاوی لاستیك یەکێکیان ڕەش بنەکەی بێجی دروست کراوی عیراق ژمارە (٤٠) ئەوی تریان club ڕەش لاستیك ژمارە (٤١)
دوو پەنجایی لە گیرفانی شەروالەکەیدا بووە
پارچەیەك ئاوێنەی شکاو گوێزان و plaster لە گیرفانی کراسەکەیا بووە
تەزبیحێکی سپی درێژ ، قەڵەم جافێك ، دارجگەرە ، شانەیەکی سوری کاڵ ، ٥٠ فلس ، ٢٥ فلس ، ١٠٠ فلس ، کلیلێك ، چەقۆیەکی دەست ، پەڕۆیەکی گول سورو سەوز، ئێسکی سەری نەماوە تەنها ئێسکێکی بچوکی بەیەکەوە بەستنی شەویلگەی سەرەوەو خوارەوە
بەشی خوارەوەی تاقمێك کە جێگای دوو ددانی بۆشە کە مانای وایە مرۆڤەکە دوو ددانی لەبەشی خوارەوەیدا ماوە
Sternum ، Clancal ، Scapnla ی تەواوە
Rib ەکانی تەواوە بەلاّم هەندێکیان شکاون
7 cervical vertebrae
10 Thora…… vertebrae
3 lnmber vertebrae
Sacrnm ، یەك پارچە لە coccyx
Upper limb تەنها ئێسکە درێژەکانی تەواوە
left ulna ی شکاوە
3 carpal ، meta carpal ی دەستی ڕاستی ماوە
pelvic region ی تەواوە یەکێکە لە جیاکەرەوەکانی پیاو
هەردوو Femur ی ماوە
هەردوو patella ی ماوە
Tibia ، Fibnla لای ڕاستی ماوە ،، Tibia لای چەپی ماوە
پێ ی چەپ تەنها calcanum ی ماوە
1 middle ، 3 proxima ، 3 tarsal bone ، 2 distal لای ڕاست ، 5 meta tarsal .

هەڵەبجە_قلیج - ژمارەی کۆتەڵ : ڕۆژ ٢٠٠٤/١٠/١٩

بلوزێکی یەخە حەوتی ڕەنگ رەصاصی
دوو پشتێن یەکێکیان قاوەیی تۆخ ئەوی تریان ڕەشی گولدار و قاپوتی سەوزی فەرودار،
چۆغەیەکی رصاصی
کراسێکی سپی مربع ، کلاوێکی کوردی گولدار
بیجامەیەکی سپی خەت دار

شەروالێکی قاوەیی ، هێلەکی قاوەیی
یەك تاك پێلاوی لاستیك دروستکراوی عیراق
ژمارە (٤٢) یەك تاك گۆرەوی سەوزی کاڵ
فڵچەیەکی دەم و ددان سەوز (لە گیرفانی دابووە)
دوو ژێرپیاڵە دانەیەکی ئاوی سپی ئەوی تریان
خەت خەتی سور (لە علاگەیا بووە) چەرخێکی سور (لە گیرفانی دابووە)
روبعێك ، مەترێك (cm 1:50) ، ملحی چا ، eye ointment teracyclin ، پەنجا فلسیەك
٤ هویەی نفوس رقم : ٠٣٩٠١٥ ڕەسمی منالێکی پێوەیە
٠٣٩٠١٤ ڕەسمی کچێکی منالی پێوەیە
٠٣٩٠١٣ ڕەسمەکەی دیارە
٠٣٩٠١٢ ڕەسمەکەی دیار نی یە
فلیمێکی ڕەش (ڕەسم) (جام)
یەك جزدان ، ٣ دەفتەر (بەرگەکەی)
ئێسکی سەری نەماوە
clavical , scapnla ی تەواوە
sternum ی تەواوە
upper limb تەنها ئێسکە درێژەکانی ماوە
cervical vertebrae تەنها axis ی ماوەو حەوتەم ماوە
vertebrae ەکانی تری تەواون
" Rib " ەکانی تەواون بەڵام هەندێکیان شکاون
Sacrnm ی ماوە coccyx ی نەماوە
Pelivic region تەنها لای چەپی ماوە داخوراوە یەکێکە لە جیاکەرەوەکانی نێرینە
Lower limb ئێسکە درێژەکانی قاچی ڕاستی ماوە ، Femur ی قاچی چەپی ماوە ، پارچەیەکی بچوك لە Tibia ی ماوە
قاچی ڕاستی patella ی ماوە
قاچی ڕاست Tallns ی ماوە
قاچی چەپ تەواوە

ئەم حاڵەتە منالێکی لەگەڵدایە بەڵام لەبەر ئەوەی تەواو نی یەی بە case دانەنرا تەنها وەکو Evd تۆمارکرا

هەڵەبجە_قاڵیچ - ژمارەی کۆتەڵ : ٩ - ڕۆژ ٢٠٠٤/١٠/١٩

کراسێکی نیللی نوکتەی سپی تێدایە
کەوایەکی سورمەی نیللی بریسکەی سپی تێدایە
چاکەتێکی نیللی لە پێشەوە زنجیری پێوەیە
هێلەکی قەیفەی مۆر
ئاوەڵ کراسێکی دانتێلی ڕەش و گوڵی سپی تێدایە
جوتێك گۆرەوی زەردباو
جوتێك پێلاوی لاستیك دروستکراوی عیراق ڕەنگ ڕەش ژمارە ٣٧ - ٣٨
بوخچەیەکی سورمەی پەمەیی نەخشی .....
سپی تێدایە ئەمانەی تێدایە
پارەی کاغەزی تێدایە (پێنج دیناری و دیناری)
وەك لە نیشانەی ..... دەردەکەوێ ژمارەی پارەکان زۆر بوبێت :
سێ ربعی ، دوو سەد فلسی ، یەك پەنجا فلسی (لە جزدانێکی ڕەشدابوو)
سورمەیەکی زەردی سێگۆشەیی کە مێخەکی تێدا بووە
چەقۆیەکی ئەڵقەدار ، تەزبیحێکی ڕەش
سێ بازنی تەنەکە
چەقۆیەکی سپی باغە ، لەگەڵ پەتێکی سپی
پاشماوەی پاکەتی جگەرە لەگەڵ عەلاگەیەك کە پارەی تێدابووە (کاغەز) لە گیرفانی هێلەکەکەیدا بووە ، کلی چاو لە گیرفانی کەواکەیدا بووە (پێچراوە بە پەڕۆیەکی ڕەشی گوڵ سور)
ئێسکی سەری تەواو نی یە لە سێ پارچە پێك هاتووە بەڵام تەواو نین لەوانەیە شوێنی پارچەی بۆمبی پێوەبێ
clavical , scapnla ی تەواوە

2 cervical vertebrae
13 Thora…… vertebrae
5 lnmber vertebrae
Sternum ی تەواوە ، Sacrnm ی تەواوە
(coccyx %) دیارنەماوە
" Rib " هکانی شکاون
Upper limb ئێسکە درێژەکانی تەواوە ، زۆر carpal و carpal meta ژمارەیەکی نەماون
pelvic region ی تەواوە بەلاّم شوێنی پارچەیەکی پێوە دیارە یەکێکە لە نیشانە جیاکەرەوەکانی مێیینە
Lower limb ی تەواوە جگەلە شکانی right femur
(Post mortum)
Fermur length = 40.4
Hnmerons length = 28.8 cm

هەڵەبجە_قلیج - ژمارەی کۆتەڵ : 8A - ڕۆژ ٢٠٠٤/١٠/١٩

بلوزێکی پیرۆزەیی یەخە حەوتی لەسەر دەست و خوارەوەو یەخەکەی خەتی سورو سپی تێدایە
پشتێنێکی ڕەش و قاوەیی
قاتێکی کوردی ڕەش (چۆغە و شەروالّ)
کراسێکی سپی
قەمصەلەیەکی سەوزی فەرودار (عسکری)
دوو پیالّە لە گیرفانی شەروالّەکەیدا بوو کاغەزی تێدایە
ربعێك و دوو پەنجایی لە گیرفانی شەروالّەکەیدا بووە
جزدانێکی نیللی Winston هەویەیەکی خوێندکاری تێدایە بەناوی
الاسم : جوامێر عزیز حمه رشید
الصف والشعبه : الخامس العلمی (ا) لە پشتەوەی ئەمانە نوسراوە محل وتاریخ الولاده : خورمالّ ١٩٧٠ جمال جلال عبدالکریم العنوان : خورمالّ
معاون مدیر العام للتربیه
١- رقم الهویه : ٨٨ المدیریه العامه للتربیه السلیمانیه تاریخ الاصدار : ١٩٨٧/١٢/٥ المدرسه اعدادیه حلبجه للبنین
٢- مدیر المدرسه : حیدر عثمان قادر ڕەسمێکی واضحی پێوەیە اسم منظم الهویه : عبدالله ڕووف رشید نافذة للغایه : ١٩٨٨/٩/٣٠
نایلۆنێکی پێوەیە جەدوەلی مادەکانی تێدایە
قەڵەمێکی دارو قەڵەمێکی جاف
ماجیکێکی ڕەشی بچوك
لاستیکی خەت کوژاندنەوە
روبعێك ، دوو پەنجایی لە جزدانەکەیدا بووە
لە گیرفانی قەمصەلّەکەیدا دیناڕێکی کاغەزی تێدا بووە (ڕزیوە)
شانەیەکی سپی ئاوی لە گیرفانی شەروالّەکەیدا بووە
بنی جوتێك قۆنەرە ژمارە (٤٠) قاچی ڕاست (ناوکەفێکی سوری تێدایە)
سەعاتێکی ئەلیکترۆنی استیل هیچ نیشانەیەکی تری پێوە دیار نی یە
دەرزیەکی سنجاقی گەورە
(ئەم تەرمە منالّێکی بچوکی لە باوەشدا بووە)
ئێسکی سەری تەواوە ، یەکێکە لە جیاکەرەوەکانی نێرینە
Scapnla داخوراوە ، clavical تەواوە
Sternum ی تەواوە
Vertebrae ی تەواوە

"Rib" ەکانی لە ژمارەدا تەواون بەلأم هەندێکیان شکاون

Upper limb ئێسکە درێژەکانی تەواو ژمارەیەك لە meta carpal bone تەواو نی یە

Hnmerons length = 37.9 cm

Ulna = 26 cm

Sacrnm ی تەواو (coccyx ی نەماوە)

pelvic region ی تەواو یەکێکە لە جیاکەرەوەکانی نێرینە

Lower limb ی تەواو جگە لە نەبونی هەندێك لە metarsal bone

هەردوو patella ەکانی ماوە

سەری ئێسکە درێژەکانی بەتەواوی Fuison ی نەکردوە

هەڵەبجە_قلیج - ژمارەی کۆتەڵ : ١٥- رۆژ ٢٠٠٤/١٠/٢٠

بلوزێکی بێجی یەخە حەوتی

فانیلەیەکی علاگەی بێجی قەراغەکانی قاوەیی

پشتێنێکی ڕەشی جلی کوردی

کراسێکی سپی

کلاوێکی کوردی پیاوان

قەمصەڵەیەکی سەوزی عسکری فەرودار

دوو قۆڵی چۆغە ڕەنگ قاوەیی

یەك تاك گۆرەوی قاوەیی کاڵ

دۆشەکی ئیسفەنجی سوری کاڵ گوڵدار (لەناو گوێنیەکدا بوو)

سەرچەفێکی ڕەنگاوڕەنگ (لەناو گوێنیەکدا بوو)

قولاپی ماسی + پەتەکەی لە گیرفانی قەمصەڵەکەیدا بوو

سەری قۆری

علاگەیەك هەندێ شتی تێدایە ووردە ناسرێتەوە

جامێکی ڕەسم

ئێسکی سەری تەواوە تەنها Hanolible ی نەماوە یەکێکە لە جیاکەرەوەکانی نێرینە

Scapnla ، clavical ی ماوە

5 cervical vertebrae

10 Thoraeic vertebrae

5 lumber vertebrae

Sacrnm ی هەیە بەلأم نیوەی coccyx ی نەماوە

" Rib " ەکانی نیوەی ماون

upper limb تەنها Humerons ی ماوە

Pelivic region ی هەردووڵای ماوە بەلأم لای ڕاستی شکاوە

ژمارەیەکی زۆر لە carpal و carpal ی meta ی نەماوە

Lower limb لای ڕاستی تەنها Fibnla ی ماوە دوو Tarsal bone ی ماوە

Fibnla ، Tibia ی هەیە لای چەپی

Complet ، metatarsal ، Complet Tarsal

ژمارەیەکی کەم لە phalanx دیارنی یە

Left Tibia = 38.8 cm

Humerons = 33.8 cm

هەڵەبجە_قلیج - ژمارەی کۆتەڵ : ٦ - رۆژ ٢٠٠٤/١٠/٢٠

لەچکێکی ڕەش گوڵی سوری تێدایە

بلوزێکی پرتەقاڵی یەخە حەوتی

چاکەتێکی سوری خوری قەراغەکانی سەوزە

ژێرکراسێکی ڕەش

یەك تاك گواڕەی ئالتون

تەوقەی قژ

عەلاگەیەکی گەورەو قۆری یەك کە پارچەی بۆمبی پێوەیە

دۆشەکێکی منالأن کە نایلۆنی پێوەیە ، جوتێك نەعلی ئافرەتان ڕەش ژمارە (٣٨)

عەزیەکی منالأنی گەورە بۆ کچ

ژمارەیەکی زۆر لە جل و بەرگ و پەڕوو قوماش بۆ منالّی ساوا
دەرپێی نایلۆنی منالاّن کە ڕەنگەکەی سپی و گولّی پەمەیی تێدایە
پەڕوێیەکی ناو بێشکەی سور
کەللەی سەری تەواوە یەکێکە لە نیشانەکانی مێینە
Scapnla ، clavical ی تەواوە
6 cervical vertebrae
11 Thoraeic vertebrae
5 lumber
Coccyx یەك پارچەی ماوە
upper limb دریژەکانی ماوە ژمارەیەك لە carpal و carpal و meta و phalanx ی ماوە
Pelivic region ، ilinm ی هەردوولای نەماوە
Pnbis ، ishinmی ماوە
Rib ەکانی تەواو نین لە ژمارەداو هەندێکیان شکاون
Lower limb ، Femer ی لای چەپ ،
Tibia ، Fibnla ی چەپ
لای ڕاست تەنها Fibnla لەگەلّ ژمارەیەك لە Tarsal ، meta tarsal ، phalanx ماون
Radins length = 15.5 cm

Ulna length = 14.0 cm

هەڵەبجە_ قلیج - ژمارەی کۆتەڵ : B 10- ڕۆژ ٢٠٠٤/١٠/٢٠

بلوزێکی قاوەیی منالاّن خوارەوەی خەتی سورو سپی تێدایە- چاکەتێکی نیللی - ژێرکراسێکی ڕەشی منالاّن
عەزیزیەکی سپی نەخشی مۆرو سوری کالّی تێدایە -
بیجامەیەکی سپی نەخشی شین و سوری تێدایە
کەللەی سەری بەتەواوی وورد بووە

Scapnla ، clavical ی تەواوە
Vertebrae ی تەواوە
Pelivic region لای چەپی ilinm ی نەماوە لای ڕاستی تەواوە
upper limb لای ڕاست Radins ، Humerons ، ulna
لای چەپ Radins ، ulna
Hnmerons length = 10.8 cm
هەندێك لە carpal و meta carpal مکان
Lower limb هەردوو femur ماوە لای ڕاست Fibnla و Tibia ی ماوە لای چەپ Tibia (یەك پارچەی بچوك) Femer length = 13.5 cm

هەڵەبجە_ قلیج - ژمارەی کۆتەڵ ڕۆژ ٢٠٠٤/١٠/٢٠

بلوزێکی قاوەیی یەخە حەوتی
بیجامەیەکی سپی گولّی مۆری تێدایە
قاتێکی ڕەشی کوردی (شەروالّ و چۆغە)
پشتێنێکی سپی نەخشی شینی تێدایە
قەمصەلّەیەکی سەوز دەستەسرێکی سورو زەردی تیا بووە
یەك تاك گۆرەوی سەوزی کالّ
دوو قەڵەم دادەری سەوز لە گیرفانی شەروالّەکەیدا بووە
لاستیکێکی خەت کوژێنەوە لە گیرفانی شەروالّەکەیدا بووە
روبعێك ، ٣ پەنجایی ، یەك ٢٥ فلسی لە گیرفانی شەروالّەکەیدا بووە، قەڵەمێکی داری بچوك لە

گیرفانی شەروالّەکەیدا بووە کەللەی سەری بەتەواوی شکاوە (وورد بووە) چەند ددانێکی ماوە

Scapnla ، clavical ی ماوە بەتەواوی توشی داخوران بوون

دوو Humerons ماوە بەلاّم شکاون

لای ڕاستی Radins ، ulna ماوە بەلاّم شکاون ، یەك carpal bone

لای چەپی تەنها سەرێکی ulna و Radins ماوە

Rib ەکانی ژمارەیەکی زۆریان ماون بەلاّم هەموویان توشی داخوران بوون شکاون

Vertebrae ەکانی هەمووی شکاون و توشی داخوران بوون

Pelivic region لای چەپی ماوە ، لای ڕاست بەتەواوی شکاوە Lower limb لای ڕاست ئێسکە درێژەکانی هەمووی ماوە تەنها سەری ئێسکەکە نەبێ لە ئێسکەکان جیابونەتەوە لای چەپ Tibia ، femur ی ماوە ، patella ی ماوە Fibnla length = 23.6 cm (تەنها ئەم ئێسکە بەساغی ماوەتەوە)

هەڵەبجە_قلیج- ژمارەی کۆتەڵ : 10A -ڕۆژ ٢٠٠٤/١٠/٢٠

نینۆکەرێك ، چەند نوشتەیەك (٤ دانە سیانیان زەردو ئەوی تریان سوور) بە جلەکانیەوە بوو

دوو ملوانکەی موروی منالاّن یەکێکیان شین و ئەوی تریان خەنەیی کە دوو موروی شینی پێوەیە

لاستیکی قژی منالاّن لاستیکەکەی سەوزو دوو دڵی سوری پێوەیە

پارەی کاغەزی ڕزیو کە پێ ئەچێ پێنج دیناری و دیناری کاغەز بێ

برێك پارەی ئاسن : ٣ ربعی ، یەك ١٠٠ فلسی ، ٩ پەنجایی ، دوو بیست و پێنج فلسی لەگەڵ کلیلێك) لەناو جلەکەیدا بووە

بزماری نالّ کردن

یەك موروی سور لەوانەیە هی تەزبیح بێ

٦ موروی خڕی ڕەش

چاروّکەیەکی ڕەشی ژنانە

هێلەکێکی قەیفەی ڕەش ، سیمی زەردی تێدایە

چاکەتێکی خوری قاوەیی ، لەچکێکی ڕەش

کراسێکی مۆر گوڵی سپی و مربعاتی سپی تێدایە

شەروالّێکی قاوەیی

ئاوەڵ کراسێکی سەوزو سور

جوتێك پێڵاوی لاستیك دروست کراوی عیراق ژمارە ٣٩-٤٠

جانتایەکی زەنیانەی ملون ، گۆبەروّکی ئالتون لەناو علاکەیەکدا بوو

شانەیەکی ڕەش لەگەڵ چەقۆیەك لەناو جانتاکەیدایەتی. بطاقةیەکی شخصی :

٢٩١٦٥٤ بەناوی وسط محمد حمه ١٩٥٩

٢٩١٦٥٦ بەناوی خەندە خلیل عزیز

٢٩١٦٥٨

٢٩١٦٥٥ بەناوی کوثرخلیل عزیز ١٩٧٩

٢٩١٦٥٧ بەناوی زانا خلیل عزیز

٦ بطاقة السجل القری بەناوی : وسط محمد حمه زانا خلیل ١٩٨٤ دوو شهادة جنسیة (بەرگەکەی ماوە بەلاّم ناوەکەی نەماوە) ئێسکی سەری تەواوە تەنها ژمارەیەکی زۆر لە

ددانـــەکانی نـــەبێت نـــەماوە (یەکێکـــە لـــە جیاکەرەوەکانی مێینە)

clavical ، Scapnla ی تەواوە

Sternum ناتەواوە

4 cervical vertebrae

12 Thoraeic vertebrae

5 lumber vertebrae Sacrnm ی تـــەواوە

بـــەلأم یـــەك پارچـــەی coccyx مـــاوە Rib کەمێکیان نادیارن (چەند دانەیەك)

upper limb —— Humerons ی دیارنی یە

Radins ، ulna ی لای چـــەپی مـــاوە لەگـــەڵ چـــەند 4 meta carpal و 3 proximal phalanx

Pelivic region ی تـــــەواوە یەکێکـــــە لـــــە جیاکەرەوەکانی مێینە

Lower limb ئێســـکە درێـــژەکان و patella ی ماوە

پـــێ ی ڕاســـت دوو tarsal bone ، هـــەموو meta tarsal و phalanx ی ماوە

لای چەپ تەنها tarsal bone هکانی دیارنەماون

Femur length = 41.6 cm

Tibia length = 34.9 cm

هەڵەبجە_قلیج- ژمارەی کۆتەڵ :٧ - ڕۆژ ٢٠٠٤/١٠/٢٢

شەروالێکی قاوەیی منالأن

بلوزێکی سور

کراسێکی سپی

قەمصـــەڵەیەکی ســـەوزی فـــەرودار (فەروەکـــەی نیللی یە)

دەستەسڕێکی سپی

جوتێـــك پـــێلاوی لاســـتیکی ڕەش بنەکـــەی ســـپی یە دروست کراوی عیراق

ژمارە ٢٦ — ٢٧

کەللـــەی ســـەری ووردبـــووە ژمارەیـــەك لـــە ددانەکانی ماون

clavical , scapnla ی تەواوە

vertebrae ی تەواوە

Coccyx ی ماوە

Rib هکـــانی ژمارەیـــەکیان دیـــارنین و هەنـــدێکیان شکاون

Sternum تەنها manubnum ی ماوە

Upper limb ئێســـکە درێـــژەکانی تـــەواوە ژمارەیەکی زۆر لە

carpal و meta carpal و phalanx ی ماوە

pelvic region ی تەواوە

Lower limb ئێسکە درێژەکانی ماوە

ژمارەیـــەکی زۆر لـــە tarsal ، tarsal ، meta phalanx ی ماوە

Ulna length = 12.3 cm

هەڵەبجە_قلیج- ژمارەی کۆتەڵ :٢٢- ڕۆژ ٢٠٠٤/١٠/٢٢

بلـــوزێکی قـــاوەیی منـــالأن لـــەخوارەوە خـــەتی ســـپی تێدایـــە سەردەســـتەکەی خـــەتی ســـوری تێدایـــە لـــە پێشەوە ڕەسمی پشیلەی تێدایە

بلوزێکی سور لە پێشەوە خەتی سپی تێدایە

بلـــوزێکی نیللـــی ســـێ خـــەتی زەردو ســـپی و ســـوری تێدایە

قەمصەڵەیەکی فەرووی شین

بیجامەیەکی خوری پەمەیی

تاکێك گۆڕەوی شین ، خەت خەت

کەللەی سەری بەتەواوی شکاوە هەندێك لە ددانەکانی وون بوون

clavical , scapnla ی ماوە

vertebrae ی هەمووی تەواوە بەلأم هەندێکیان شکاون

Rib ەکانی هەندێکیان شکاون

Upper limb ئێسکە درێژەکانی ماوە لەگەڵ هەندێك لە

carpal و meta carpal و phalanx ی ماوە

pelvic region ی تەواوە

Lower limb ئێسکە درێژەکانی تەواوە

Coccyx ی ماوە

Sternum تەنها manubnum ی ماوە

هەڵەبجە_قلیج- ژمارەی کۆتەڵ :٢٢- رۆژ ٢٠٠٤/١٠/٢٢

کراسێکی قاوەیی ژنان

لەچکێکی نیللی

هێلەکێکی پەمەیی

ئاوەڵ کراسێکی ڕەش گوڵی سیمداری زەردی تێدایە

ژێرکراسێکی بێجی و ژێرکراسێکی سەوز

چاکەتێکی خوری نیللی شی بووەوە

مەمەی منالأن باغە سەرەکەی سورە ، تەوقەیەکی سور بەسەریەوە بووە

جزدانێکی بچوکی ڕەش کە دڵێکی ئالتون و سێ ٢٥ فلسی و پاشماوەی پارەی کاغەزی تێدایە

بە جلەکەیەوە دڵێك حرفی H تێدایە زەرد بووە

جوتێك گوارە نقێمی شین و دوو موری سوری پێوەیە

مستیلەیەك نقێمەکەی لێ بوەتەوە

یەك هویەی متطوعین ، یەك هەویەی دفاع وطنی (هەردوکیان ڕەسمی پیاوی پێوەیە)

تاریخ الولادە : ١٩٧٠

نوع السلاح : کلاشینکوف ، رقم السلاح : ٢٨٠٩٦٠٧

ئێسکی سەری تەواوە چەند دانێکی دیارنەماوە یەکێکە لە نیشانە جیاکەرەوەکانی مێینە ، تەنها case کە چەند پارچەیەك لە قژی مابێ

Sternum ی تەواوە

clavical , scapnla ی تەواوە

cervical ی تەواوە ، ..... ناتەواوە ، lumber ی تەواوە

Sacrnm ی تەواوە ، coccyx ی نەماوە

Rib ژمارەیەکی کەمیان دیارنەماون

upper limb ئێسکە درێژەکانی تەواوە ، ژمارەیەکی زۆر کەم لە phalanx ماوە

1 crapal bone ی ماوە

Pelivic region ی تەواوە یەکێکە لە جیاکەرەوەکانی مێینە

Lower limb ئێسکە درێژەکانی تەواوە

پێ ی چەپ : ژمارەیەکی زۆر tarsal و tarsal meta و phalanx ی ماوە بەلأم لاکەی تری نەماوە

Humerons length = 30.1 cm

Femur length = 41.8 cm

هەڵەبجە_قلیج- ژمارەی کۆتەڵ :٢٤- رۆژ ٢٠٠٤/١٠/٢٢

بلوزێکی نیللی منالأن پێشەوەی لەسەرەوە سورەو دوو خەتی سپی تێدایە

بلوزێکی شین سێ خەتی پرتەقاڵی وخەتی سپی تێدایە

شەروالێکی رصاصی لاستیکەکەی پێوەیە

سەرشانی طلایع (زەرد)

ئێسکی سەری تەواوە یەکێکە لە جیاکەرەوەکانی مێینە

clavical , scapnla ماوە بەلأم شکاوە

Sternum تەنها ..... ی ماوە

cervical vertebrae ی تەواوە

5 Thoraeic vertebrae ی ماوە هەندێکیان شکاون هەندێکیان دیار نین

5 lumber vertebrae

Coccyx بەشێکی ماوە

upper limb ئێسکە درێژەکانی ماوە لەگەڵ ژمارەیەکی کەم لە meta carpal و phalanx

Rib هەمووی شکاوە

Pelvic region ی ماوە

Lower limb ئێسکە درێژەکانی ماوە بەڵام هەندێکیانی شکاون لەگەڵ ژمارەیەکی کەم لە tarsal bone

Radins length = 11.1 cm

هەڵەبجە_قلیج - ژمارەی کۆتەڵ : ٤- ڕۆژ ٢٠٠٤/١٠/٢٢

شەروالێکی سەوزی بچوکی منالان لاستیکەکەی لەگەڵدایە

چاکەتێکی خوری خەنەیی قەراغەکانی و سەردەستەکەی سەوزە

لەچکێکی ڕەش گوڵی سوری تێدایە

جامانەیەکی ڕەش

سێ تاك بازنی تەنەکە

بەجلەکانیدا دەردەکەوێ کە ئەم تەرمە مێینە بێ

کەللەی سەری تەنها ناوچەی Frontal و پارچەیەکی بچوکی Maxilla و ژمارەیەك لە دانەکانی ماون

clavical , scapnla ی تەواوە

2 cervical vertebrae

12 Thoraeic vertebrae

5 lumber vertebrae

Sacrnm ی تەواوە ، بەشێك لە coccyx ی ماوە

Rib دکانی ماون بەڵام هەندێکیان شکاون

Sternum ی ماوە

Upper limb ئێسکە درێژەکانی تەواون

دەستی ڕاستی ژمارەیەکی کەم لە carpal و meta carpal ی ماون بەڵام دەستی چەپ ژمارەیەکی زۆر کەمیان دیارە

pelvic region ی تەواوە

Lower limb ئێسکە درێژەکانی تەواوە ژمارەیەکی کەم لە tarsal و meta tarsal دیارە

Ulna length = 15.8 cm

هەڵەبجە_قلیج- ژمارەی کۆتەڵ : ٥ - ڕۆژ ٢٠٠٤/١٠/٢٢

قەمصەڵەیەکی عسکری سەوز فەرودار

کراسێکی سپی

فانێکی کوردی نیللی (شەروال و چۆغە)

جوتێك پێڵاوی لاستیك ڕەش دروستکراوی عیراق ژمارە ٣٩-٤٠

جوتێك گۆرەوی ڕەش

جوتێك پێڵاوی ڕۆنی منالان دروستکراوی عیراق ژمارە (٢٢) لەگیرفانی شەروالەکەیدا بووە

شانەیەك ڕەش ، دوو بازنی زەرد (لەگیرفانی شەروالەکەیدا بووە)

پارچەیەکی بۆمب

هەویەی نفوس ژمارە ٢٩١٦٥٣ لە گیرفانی قەمصەڵەکەیدا بووە

بەناوی : خلیل عزیز حمە رشید

دایکی ناوی : فاطمة درویش حمە سعید

ئێسکی سەری تەواوە یەکێکە لە جیاکەرەوەکانی نێرینە

clavical , scapnla ی تەواوە

vertebrae دکانی تەواوە

Rib دکانی تەواوە هەندێکیان شکاون

Upper limb ئێسکە درێژەکانی تەواوە بەڵام ژمارەیەکی کەم لە carpal و meta carpal دکانی ماون

Sternum ی تەواوە

pelvic region ی تـــەواوە یەکێکـــە لـــە جیاکەرەوەکانی نێرینە

Lower limb ئێسکە درێـــژەکانی تـــەواوە ، tarsalو meta tarsal و phalanx ی تەواوە

Coccyx ی ماوە

Humerons = 30 cm
Ulna = 24.3 cm
Femur = 42.5 cm

(vertebrae) هەکـانی (cervical 4) و 5 (lumer)

Rib هەکانی زۆربەی ماوە و کەمێکیان شکاوە

لای ڕاستی clavical , scapnla ی تـەواوە وە هـــەروەها (Humerons) ی تـــەواوە لای چـــەپی (scapnla) ی مـــاوە بـــەلاّم داخـــوراوە هـــەروەها Radins و ulna ی ماوە بەلاّم ulna شکاوە

Sacrum ی مـــاوە وە region pelvic ی لای ڕاســتی تـــەواوە و لای چـــەپی یـــەك دوو پارچـــەی ماوە

Lower limb تـــەنها ئێســـکە درێـــژەکانی لای چەپی بەتەواوی ماوە

هەردوو patellae و هەردوو پێ یەکانی ماوە

درێژی Humerons = 32.5 cm

درێژی tebia = 37.4 cm

درێژی Femur = 44 cm

Sternum تەنها manibrium ی ماوە

هەڵەبجە_قلیج- ژمارەی کۆتەڵ : ٢٥ - ڕۆژ ٢٠٠٤/١٠/٢٣

بـــازنێکی زەردی شـــکاو ، قایشـــی ســـەعاتێك ، قـــەڵم جافێـــك ، تـــەزبیحێکی خـــڕی ڕەشـــی گـــەورە ، ملوانکەیـــەکی ملـــی منـــدالّ هـــەروەها تـــەزبیحێکی مـــــوروی نیللـــــی ، دوو نوشـــــتە (قـــــاوەیی) ، روبعییـــەکی ئاســـن و کلـــی چـــاو کـــە لـــەناو پەڕۆیـــەکی گولگوڵی یە (گولّدار)

تاکـــە لیرەیـــەکی زیـــو کـــە لەناوەڕاســـتدا ئەڵقەیـــەکی تێکراوە

بیجامەیـــەکی ســـپی گولّـــداری شـــین ، کۆڵوانەیـــەکی ژنانـــەی ڕەش، شـــەروالێکی ڕەش ، کراســـێکی ســـپی و فانیلەیـــەکی عەلاگـــەی ســـەوز ، جـــوتێ گـــۆرەوی ڕەش لەگەڵ تاکێ پێلاّوی لاستیك ژمارەکەی نادیارە

هـــەروەها ناســـنامەیەکی بـــاری شارســـتانی کـــە ژمارەکـــەی (٠١٣٧٦٤) ە کەللـــەی ســـەری بەتـــەواوی وورد بووە

هەڵەبجە_قلیج- ژمارەی کۆتەڵ : A,B,C 21 ڕۆژ : ٢٠٠٤/١٠/٢٣

★ قەمصەڵەیەکی عەسکەری سەوز

★ شـــەروالێکی قـــاوەیی و کراســـێکی مربعـــاتی ڕەش و ســـپی لەگـــەڵ جـــوتێ پـــێلاّوی لاســـیکی عیراقـــی ڕەقـــەم (٤٠)

★ دەرپـــێ یـــەکی کـــوردی مـــۆری ســـورمە ، کراســـێکی کـــوردی ژنـــان نیللـــی نوختـــەی ســـپی تێدایـــە ، سەرپۆشـــێکی ســـپی کـــە تاکێـــك گـــوارەی ئـــاڵتونی پێوەبـــوو لەگـــەڵ پشـــتوێنێکی ڕەش و یـــەکێکی تـــر سەوز ، تاکێك پێلاّوی لاسیکی ژنانە ژمارە (٣٦)

★ بلـــوزێکی قـــاوەیی منـــدالاّن کـــە بلـــوزێکی خەتـــداری ســـورو ســـپی و نیللـــی تێدایـــە وە کراســـێکی نیلـــی گـــوڵ گـــوڵی لەبەردایـــە لەگـــەڵ بیجامەکەیـــدا بەســـەر ئەمانەشـــدا کـــراس و بیجامەیـــەکی ســـپی کـــە گـــوڵی ســـوری تێدایـــە وە هـــەروەها سەرپۆشـــێکی ڕەشـــی

گوڵدار ، جوتێك پێڵاوی لاسیکی مۆری دەستکردی عیراق ژمارە (٢٥ – ٢٦)

بیجامەیەکی مربعاتی سپی منالأنە لەگەڵ کراسێکی سپی پەمەیی گوڵداری خەت خەت

بلوزێکی قاوەیی خوری ئەستور لەگەڵ بلوزێکی قاوەیی تەنك لەگەڵ کراسێکی سەوزی سادە وە بلوزێکی نیلی ئەستوری منالأن هەروەها جوتێك

پێڵاوی ڕەشی لاسیکی ژمارە (٢٨ – ٢٩) دروستکراوی عیراق

⋆ شەروالێکی ڕەساسی منداڵان ، قەمصەلەیەکی سەوزی فەروداری منالأن ، جوتێك پێڵاوی لاسیك (ڕەش) ژمارە (٣٧)

⋆ شەروالێکی نیلی لەگەڵ جوتێك گۆرەوی شەکەری هەروەها یەك تاك پێڵاوی لاسیکی ڕەشی عیراقی ژمارە (٤٠)

⋆ شەروالێکی ڕەش لەگەڵ فەرویەکی قەمصەلە ڕەنگی سەوزە ، فانیلەیەکی ڕەش لەگەڵ فانیلەیەکی عەلاگەی رصاصی کە قەراغەکەی قاوەییە

مەمکەیەکی شیری شکاو لەگەڵ قایشی سەعاتێك و بازنێکی تەلی سەوزی منالأن ، بڕێك پارە کە ڕزیوە لە علاگەیەکی سەوزدا ، نقێمێکی گوارە کە ڕەنگی مۆرە ، سەری دۆلکەی چای منالأن کە ڕەنگی سەوزە

ژمارەی کۆتەڵ : 21 A

ئێسکی کەللەی سەری هەمووی شکاوە چەند پارچەیەکی کەم لە mandible ، maxilla ی ماوە

ناوچەی sternum (.....) ی نەماوە

scapnla clavical ی ماوە بەڵام بەشێکی داخوراوە

ژمارەیەکی کەم لە بڕبڕەکانی ماوە (٦ thorosre ، ٢ cervical ، ٣ lumber) کە تووشی داخوران هاتوون

ئێسکی پەلەکانی سەرەوەی (ئێسکە درێژەکانی ماون بەڵام هەندێکیان شکاون)

ناوچەی sacrum ی نەماوە

(pelvle region) تەنها لای چەپی ماوە

ئەویش تووشی داخورانێکی زۆر هاتووە لە نیشانە جیاکەرەوەکانی پێدەچێت نێرینە بێت

ئێسکی پەلەکانی خوارەوەی ئێسکە درێژەکانی تەواوە هەردوو patella کانی ماوە

Humerons = Radins 23.4 = 31.9 cm

Fermur =41.2 cm

ژمارەی کۆتەڵ : 21B

کەللەی سەری بەتەواوی شکاوە ، چەند پارچەیەکی کەمی لە mandible و maxillae ی ماوە

(vertebra) کانی یەك cervical و سێ thoracic و سێ lumber ی ماوە

Sacrum ی ماوە بەڵام چەند پارچەیەکی کەمی نوقسانە

Clavical ی لای ڕاستی ماوە بەڵام scapula ی نەماوە

لای چەپی هیچیانی نەماوە

ئێسکە درێژەکانی پەلی سەرەوەی ماوە تەنها ئێسکی لای ڕاست شکاوە

Radins = 22.1 cm درێژی

humerus = 29.2 cm درێژی

ژمارەیەکی زۆری (rib) ەکانی ماوە و هەندێکیان شکاوە

(Pelivic region) ی لە جیاکەرەوەکانی

ئافرەتەو چەند پارچەیەکی کەمی شکاوە

پەلەکانی لای خوارەوەی (Femur) ی لای ڕاستی نەماوە لەگەڵ هەردوو

(Fibnla) کەی (ڕاست و چەپ)

34.5 cm - tibia درێژی

42 cm - Femur

ئێسکی کەللەی سەری نەماوە تەنها (mandible) ی ماوە ئەویش چەند دانێکی ماوە

Scapnla ی ماوە بەڵام بەتەواوەتی شکاوە

Clavical ی نەماوە Rib ەکانی هەمووی ماوە بەڵام شکاون

Vertebrae ەکانی دوو cervical و پێنج thoracic و یەك lumber ی ماوە

upper limb و لای ڕاست Humerons و Radins ی نەماوە تەنها ulna ی ماوەو درێژیەکەی (26.1 cm) ە

وەلای چەپی هەر Radins و ulna ی ماوە درێژی Radins ی (24.3 cm)

pelvic region ی نەماوەو Sacrum ی هەر نەماوە Lower limb ی لای ڕاستی تەواوەو هەمووی ماوە وە درێژی 43.9 cm ی femur بەڵام لای چەپی تەنها femur ی نیە یە mandible ی وا دیارە نێزیکەت تەنها دوو بلوزی ماوە

لەگەڵ کراسێکی دروست کراو لە قوماش (سپی گوڵدار)

یەکێك لە بلوزەکانی ڕەنگی زەردە و پێشەکەی چەند خەتێکی سەوزی تێدایە

ئەوەی تریان خەت خەتی نیللی و زەردو سەوزە

ئێسکی سەری بەتەواوی نەماوە

clavical , scapnla ی ماوە

vertebrae کانی ماوە بەڵام زۆربەی شکاون

Rib ەکانی زۆری ماون بەڵام شکاوو داخوراون

upper limb ئێسکە درێژەکانی ماون بەڵام ئێسکی دەستی نەماون

Pelivic region ی تەنها ilum ی لای ڕاستی ماوە

پەلەکانی خوارەوەی تەنها (Femur) و (tubula) ی لای ڕاستی ماوە

زۆر زۆر منداڵە

هەڵەبجە_قلیج -ژمارەی کۆتەڵ : ڕۆژ : ٢٠٠٤/١٠/٢

بلوزێکی ڕەساسی

شەروالێکی قاوەیی

قەمصەلەیەکی فەرودار کە پێدەچێت چەرم بێت

قوتویەکی کەتیرە لە گیرفانی شەروالەکەیدا بوو

ئێسکی سەری چەند پارچەیەکی بچوکی ماوە

clavical , scapnla ی لای ڕاستی ماوە بەڵام لای چەپی تەنها scapnla ی ماوە

upper limb ی ئێسکە درێژەکانی ماوە لەگەڵ چەند پەنجەیەکی کەم

ژمارەیەکی کەم لە vertebrae کانی دیار نی یە

Rib ەکانی زۆربەی ماون بەڵام شکاون

Pelivic region ی لای ڕاستی ishium و illum و pubis ی ماوە بەڵام لای چەپ تەنها ishium و pubis ی ماوە

Lower limb ئێسکە درێژەکانی هەمووی ماوون

هەڵەبجە_قلیج- ژمارەی کۆتەڵ : ١٣

ڕۆژ : ٢٠٠٤/١٠/١٨

کلاوێکی کوردی پیاوانە

فانیلەیەکی عەلاگەی نیللی

لیباسێکی قاوەیی

کراسێکی پەمەیی کاڵ

قاتێکی کوردی ڕەنگ قاوەیی (شەروال و چۆغە)

جوتێك گۆرەوی قاوەیی کاڵ

جوتێك کالەی adidas ی پیاوان ڕەنگ قاوەیی

چوار پەنجا فلسی٣ کلیلو شانەیەکی ڕەشی بچوك

ئێسکی سەری تەواوە و یەکێکە لە جیاکەرەوەکانی

نێرینە

clancal , scapnla ی تەواوە

sternum ی تەواوە

vertebrac ی تەواوە ژمارەی Rib ەکانی تەواوە

بەڵام هەندێکیان شکاون

upper limb ئێسکە درێژەکانی ماوە , Alna Radins , Humerons ی تەواوە . meta carpal , carpal ی وەك لە وێنەکەدا دیارە تەواو نی یە

region pelnc ی تەواوە و یەکێکە لە جیاکەرەوەکانی نێرینە

Lower limb ی تەواوە چەند Distal phalanx نەبێ تەواونییە

Hnmnrons length = 30 cm
Femurons length = 43.7 cm
Tibia length = 36.9 cm
Radins length = 4.9 cm

کەمال ئاوا بۆی گێڕامەوە

ئەنفالستان

ئێوارەیەکی دڕەنگ گەیشتینە سەنگاو لەماڵی پیاوێك بەناوی کەمال لاماندا بۆ پشویەکی کورتخایەن، هەرئەوەندەی تا چایەکمان بۆ ئامادەکرا کاتێك لە نیازی میوانە دڕەنگ وەختەکانی حاڵی بوو، کەمال سەری قسەی دامەزراندوو ووتی: سالی ١٩٩٢ چووین بۆ راو بۆجەولەکانی گوندی تۆپخانە، لەبن کاچ (ئەشکەوت)یێك فەردەیەك شەکروکۆمەلێك جل وکەل وپەلم بینی زۆرسەرم سورما دواتر ووردبوومەوە باوەلێکی بچوکیشم دۆزییەوە، کۆمەلێك تەسکەرەو پێناسیشی تێدابوو، هەلمگرت و هێنام پێشانی پیشانی برادەرەکەممدا، ئەویش ووتی، من خاوەنی ئەم تەسکەرەیە دەناسم (عەلی محمد عەزیز) ی گوندی تۆپخانیە ئینجا ئاهێکی هەلکێشاوو وتی: ئەو پیاوە ئەنفالکراوە، براکانی و منداڵەکانی دەناسم ئەم تەسکەرانەیان دەدەمەوە .

عەلی کێ بوو؟ بۆ فەرەجی تۆپخانە کە لە کۆمەلکوژیی ئەنفال لە پارێزگای رومادی لە نیسانی ١٩٨٨ لە ناو گۆڕێکی بەکۆمەڵ رزگاری بووو. دواتر خۆی گەیاندبووە کەمپی (ئالتاش) کە ئاوارەی کوردی لێبوون.

ئەو کاتەی کەمال سەنگاوی ئەم قسانەی بۆ ئەنفالستان گێرایەوە فەرەجی تۆپخانە لەشانی ڕاستیەوە دانیشتبوو. کە کەمال قسەکانی تەواوکرد فەرەج ئاخێکی هەلکێشاو ووتی:عەلی برام هەتا تۆپزاواش پێکەوە لە یەك قاعەدابووین کە ئیمەیان بردوچاوم پێی نەکەوتەوە ؟

مام سابیر جەبار مەحمود :

ئەوەی لە نوگرە سەلمان دیمان وەیل بوو، وەلێ ئەمانیش لەوان باشترنەبوون ؟

کە گەیشتینە گوندی توکن، یەکەم مالّ کە لە دەرگامانداماڵی پیاوێک بوو بە ناوی محەمەد، هێشتا دانەنیشتبووین،چاووم چووە سەر پیرەمێردێک لە دوورەوە دیاربوو کە ئازار چەشتووی ئەنفالە، ئەو لەحەوشە، پشتی چەماوەی بەبن دیوارێکی گلینەوە دابوو، ئەویش مام سابیری ئەنفال دیدە بوو گۆچانەکەی بەتەنیشت خۆیەوە هەڵپەسارد بوو.

پاشئەوەی چوومە لایەوەو دواندم سەربازی هەڵکشانی تەمەنی و ئەوئازارەی لە ئەنفالەوە بۆی ماوەتەوە هێشتا قسەخۆشبوو، باو باپیری مام سابیریش لەبنەرەتەوە هەر خەلکی گوندی توکن بوون، بەپیری مام سابیر گوندەکەیان سێجار لەلایەن " زاڵمانەوە؟ سوتێنراوەو بەڵام چۆکیان دانەداوەو سەرلەنوێ دروستیان کردووەتەوە، گوندی توکن لەپێشەوە ٨٠ مال زیاتر بوون بەڵام پێش ئەنفال هەڵکشاوە بۆ ١١٥ مالّ.

مام سابیر خۆشی ئەنفالکراوەوبە زیندانەکانی قۆرەتوو تۆپزاوادا تێپەڕیووەو لە پۆلێنکردندا براوە بۆ قەڵای نوگرە سەلمانو ماوەی شەش مانگی بەبرسێتی و زیندانی بەسەربردووە، هەرلە تۆپزاوا لە ژنەکەی و کورو کچەکانی جیاکراوەتەوەو ئیتر هەر ئەوجارە بوو نەیبینیەوە، بەهەناسەیەکی سارەوە ووتی : کورە برا من باس کام ئازرمت بۆبکەم من ٦ کورو کچ و هاوسەرەکەشم رۆینوئەنفالکران کەس نەیزانی ئەرز قوتیانیدا یان ئاوبردنی.!! برا دەردی ئێمە گرانە .

پیرەمێرد بەورەیەکی بەرزەوە بە پەنجەکانی دەستی کەوتە ژماردنی کەسە ئەنفالکراوەکانی " جەواهیر حسن " ئەوە خێزانم بوو کە نیشکەکانیشم : شەوقی، شعریە، زەینەب ، حمدیە، کورەکەشم هیدایەت) خۆشم هەرئەنفالکرام چوومە قۆرەتووتۆپزاوا لەوێ هەموومانیان جیاکردەوەو منیان رەوانەی نوگرەسەلمان کرد ئەیەرەکو وە ئەنفال حسابم بکەن خۆشم ئەوە حەوت..

گەشتێك بۆ گوندی توکنو عەزیزقادر

ئەنفالستان

بەیانی ڕۆژی ٢٠١٢/١/١٩ سەعات چواری بەیانی بەزەنگی تەهای کەریمی بەخەبەرهاتم بۆ ئەوەی وەکو ڕاوێژکاری فیلمی (هەزارویەك سێو) کە فیلمێکی تایبەتە لەسەر ئەنفال بڕۆم بۆ کەلار، پاشئەوەی خۆم گۆڕی هەربە ئۆتۆمبیلە ئۆپلەکەم بەڕێکەوتم وملی ڕێگەی کەلارم گرتەبەر، لەبەر ڕۆشنایی لایتی ئۆتۆمبیلەکەم بە تەنیشت دەیان لۆڕی و تەنکەری بارهەڵگردا تێپەریم کە لەهەندیك حالەتدا تەواو ترس شاڵاوی بۆدەهێنام، چونکە شۆفێرە سەرشێت و جرپنەکان بەو ڕێگە تاك سایدەدا بە خێرایی بەتەنیشتمدا تێدەپەڕین، وەك لەجەنگێکی هات و نهاتدابم وابوو. بەو حاڵە کاتژمێر ٦ی بەیانی گەیشتمە شاری کەلار، پاش گەیشتنم بە تیمەکە ئۆتۆمبیلەکەم لەکەلار بەجێهێشت وکاتژمێر ٧ی بەیانی بە پیکابێکی دەبڵ کابینەی تویتا دەرچووین، هەرئەوەندەی ناحیێ سەرقەلامان بەجێهێشت، بەڕێگایەکی خۆڵی پرتاسەدا بەهەڵتەك و داتەك بەرەو گوندی توکن و عەزیز قادر بەڕێکەوتین.

لەڕێگە شۆفێرەکەمان (سیامەند) سەری قسەی دەیان چیرۆکی تەپۆلکەو شیودۆڵە نزمەکانی گەرمیانی دامەزراند، هەرئەوەندەی لەبەرزاییەك سەرکەوتین ئیتر خانووە لە قوڕدروستکراوەکانی گوندی توکنی ئەنفالکراو بە هەژاریەوە خۆی بۆ نمایشکردین و دیمەنی خۆی خزاندە ناو تۆڕی چاوەکانمانەوە.

توکن بەرلەئەنفال سەرووی ١٠٠ ماڵ بووە بەڵام ئێستا بەهەمووی ١٢ ماڵ نابن، ئەم گوندە ٣٦٥ کەسیان ئەنفالکراوە و هەندێك لە خانەوادەکانی تەنها یەك تاکە کەسیان دەربازبووە، هی واشیان هەیە تاکە یەك کەسیان دەربازنەبووە.

هەرکە گەیشتینە گوندەکە، شۆفێرەکە لوتی ئۆتۆمبیلەکەی سوراندە بەردەمی دەرگایەکی لەچینکۆ دروستکراو داوی لێکردین کە دابەزین، هێشتا لەبەردەمی دەرگای ماڵەکەدا بووین، پیاوێکی کامڵ بەرەو پیرمانهات و یەکەم کەس کە روبەڕووی بوومەوە محمەد بوو، سیامەندی شۆفێر بەدەست و برد بەیەکی ناساندین، پاشئەوەی منی ناساند ئینجا روی تێکردم و ووتی ئەم پیاوە هاوسەرەکەی و ٦ منداڵی ئەنفالکراون، منیش پەلەمکرد لەوەی بەزوویی

دیداریکی لەگەڵدا ساز بکەم، لەبەر ئەوەی ئیمە ئامانجمان گوندی عەزیز قادربوو.

محەمەد ئەنجومەنی گوندی تۆکن بوو، کاریکی باش کە کردبووی ناوی هەموو ئەنفالکراوەکانی گوندەکەیانی بە ریک و پیکی لە دەفتەریکدا بە چەند خشتەیەك نوسیبو، بەسەلیقەیەکی باشەوە پۆلێنی کردبوون" پیاو بەجیاو ژن بەجیاو منداڵ بەجیا" محمد ناوی ٣٢٢ کەسی نوسیبوو کە هەموویان ئەنفالکرابوون و بێسەروشوێن بوون، بەڵام دیگوت: هێشتا ناوی ٤٠ کەسی نەنوسیووەو بە هیوایە لەداهاتودا ئەوانیش لەوخشتەیەدا ریک بخات. هەرچۆنێك بوو دیداریکم لەگەڵدا سازکردو نیوەرۆ لەماڵی ئەوان ماینەوەو دواتر بەناو گوندی توکندا گەراین، ئەو گوندە پرە لە چیرۆکی ستەمکاری بەعس و دلشکانی مرۆڤو لەبەینبردنی ژیان، کەچی سەرباری ئەو هەموو شەهیدو ئەنفالکراوە حکومەتی هەریمی کوردستان ئاوریکی ئەوتۆی نیەو تۆری مۆبایلی ئاسیاسیلیش لە جێگەی نەبوانە . گلەیی و دلشکانێکی زۆری لەسیمای خەڵکەکەیدا دەخوێندرێتەوە .

سەردانی گوندی عەزیز قادر

دوای ئەوەی لەوگوندە چەند گرتەیەکمان گرت و دیدارم لەگەڵ سێکەس سازدا، تیمەکەی تەهای کەریمیش تەواو بوون و خۆیان ئامادەکرد بۆڕیشتن، بەڵام وەکو چەندجارێکی تریش باسم کردووە خوڵقی گەرمیانی و میواندۆستیان هەرگیز رێگەنادات وەکو چۆن خۆت بەرنامەتداناوە ئاوا جێبەجێی بکەیت، مەگەر بمکوژن ئەگینا بەبێ نانخواردن لەم حەوشەیە ناچنە دەرەوە، ئەوە قسەی ئەو پیاوەبوو کە هاوسەرەکەی و هەرپێنج منداڵەکەی ئەنفالکرابوون، ئیتر دوای ئەوەی نانێکی خێرامان خوارد بەرەو گوندی عەزیز قادر بەرێکەوتین لەوێ توانیم دیدار لەگەڵ دوو تاقانەی ئەنفال بە ناوەکانی محمدولوقمان سازبکەم.

بەڵام دوای ئەوەی لەدیدارەکان بوویننەوە، ئینجا پێیان راگەیاندم کەوا ئەم گوندە زیاتر لە ١٠ کەسی تێدایە وەکو ئیمەو تەنها خۆی ماوەتەوەو خانەوادەکانیان سەرپاك ئەنفالکراون.

یەکێك لەوانە ئەنجومەنەکەی گوندی عەزیز قادربوو، بەناوی عومەر محمەد، بەڵام عومەر بەپێچەوانەی زۆربەی ئەو

لێنەداوەتەوە. هێشتا نە ریگاوبانێکی شایستەو نە ئاوکارەبایەکی ریك وپێکیان

قوربانیانەی دیومن و دیدارم لەگەڵدا سازکردوون بۆ ئایندەو تەنانەت کاری ئەرشیف و دۆکۆمێنتاریش هەبوو، ئەویش هەمان کاری دۆکۆمینتکردن و ناونوسکردنی ئەنفالکراوەکانی کردبوو بەڵام بەشێوەیەکی ڕێک و پێکتر لە ئەنجومەنەکەی گوندی توکن.

ڕۆژی دووەم هەر لەگەرمیان بووین، سەرەتا چووینە مالی ژنێک بەناوی بەفراو کە تاکە دەربازبووی ئەنفال بوو ئەو ژنە بۆخۆی لە نوگرەسەلمان گەرابووەوە هەموو منداڵەکانی و مێردەکەی لە ئەنفال نەگەڕابوونەوە ئیستا لە گەڕەکی ئەنفالکراوەکانی ئۆردوگای صمود (ڕزگاری دادەنیشێ) دوای ئەوەی دیدارێکی کورتم لەگەڵیدا سازکرد هەوالی ژنێکی گوندەکەیانم لێپرسی بەناوی پورئەفتاو بەڵام بەداخەوە پێڕاگەیاندم کە ئافتاو پارەکە کۆچی دوایی کردووە، شایانی باسە ژمارە ٤ی ئەم سالنامەیە چیرۆکێکی کورتی لەسەر ئەفتاو بڵاو کردبووەوە.

خانەوادەی دووەم لە ئۆردوگای صمود کە چوین سەردانمان کرد مالی ژنێکی تربوو بەناوی پورە (باخان) باخان خەلکی گوندی پرەمۆن بوو هەرلە منداڵییەوە لەوێ بووەو هەرلەو گوندەش شوی بە ئەحمەد محمەد کردووە، دایکی تاقە کوریەک و ٣ کەنیشک بوو، بەڵام ئەنفال ئەو خانەوادەیەشی لەبەر یەک هەلوەشاندبووەو تاقانە کورەکەی باخان و هەرسێک کەنیشکەکەی و خۆیشی ئەنفالکران پاش ئەوەی لە تۆپزاوا ژن و پیاو منداڵیان لێکجیاکردەوە باخانیان ڕەوانەی تۆپزاواو کورەکەی و کچەکانیشی ڕۆیشتن و کەس نەیزانی کۆمەڵکوژکران. ئێستا باخان بەتەنیا لە ئۆدوگای صمود لە خانوویەکدا دەژی کە هێشتا نەڵەبغ کراوەو نەگەچکاری .. ئەو بەتەیا دەژی و دەڵێت هەتا درەنگانیک من لەرچاوم لە ڕێیان بوو، باخان دەیگوت: دەچووم کنگرو گژوگیام لەو کیوانە دەهێنایەوەو لەم صمودە دەمفرۆشت تا بیدەمە جل و کەلوپەل بۆ منداڵەکانم بۆ ئەوەی خوای کرد کە ڕۆژێک گەڕانەوە بیکەنە بەریان و روت وقۆت نەبن وێستم کورەکەم و کچەکەم کەهاتنەوە پۆشتەبن، من چوو زانم عەلی کیمیایی هەموویان کردووەتە ژێرخۆڵەوە.

باخان خەڵکی گوندی پیرەمۆنی

چاوم بەرایی نادات بچمەوە بۆ دێکەی خۆمان

شوێن : ئۆردوگای صمود

بەروار: ٢٠١٢/١/١٦ کات: ٣ی پاش نیوەڕۆ

دوای نیوەڕۆیەکی درەنگ لە ئۆردوگای صمود کە ئێستا ناوی رزگاری لێنراوە گەیشتینە ماڵی پیرەژنێکی تەنیا کەوتووی دوای ئەنفال .لەخانوویەکی پەڕپوتی لەبلۆك دروستکراودا چاومان بەباخانی تاقانەی دوای ئەنفال کەوت، کەلە ژوورێکی ئەو خانووەدا دەژیا هێشتا دیوارەکانی ناوەوەی گەچکاری نەکرابوو بەڵکو هەربلۆك بوو.

باخان بەمندالّی دایکی لەبەر خۆشەویستی پێی گووتووە گوڵەباخ یان گوڵی ناوباخان ئێستر بەشێوەیەکی سروشتی ناوەکەی گۆڕاوە بۆ باخان و هەتا ئێستاش هەر بەباخان دەناسرێتەوە، هەر لەگوندی پیرەمۆنی لە دایکبووەو لەوێش پرۆسەی هاوسەرگیریی ئەنجامداوە، کاتێك وەختی شوکردنی هاتووە لەگەڵ پیاوێك هاوسەرگیری کردووە بەناوی (ئەحمەد) بەڵام هەروا ماوەی ١٠ ساڵێك پێکەوە گوزەراندویانە کە ئەحمەدی میردی بەنەخۆشی کۆچی دوایی کردووە، ئێستر تا سەروەختی پەلامارەکانی ئەنفال باخان و مندالەکانی هەر لەگوندی پیرەمۆنی بەجوتیاری و هەژاری گوزەراندویانە .

سەروەختی ئەنفال میمکە باخان دایکی تاقە کوڕێك و ٧ کەنیشك بووە.

لەو دیدارەدا بۆ ئەنفالستان باخان ووتی: من ناوم باخانە خەڵکی پیرەمۆنیم کوڕێکی تاقانەو حەوت کچم ئەنفالکراوە، کورەکەم ناوی جاسم بوو، بەهەتیوی گەورەم کرد، خۆی و ژنەکەی و منداڵەکانی هەموویان ئەنفالکراون، کەنیشکەکانیشم ناویان " بەدری، سەبری، موکری، ئاوات، مهاباد، حەلاو، نەشمیل " بوو ئەوانیش دوانیان بەمندالەکانیانەوە ئەنفالکراون، ئێمە فەقیری ماڵی خۆمان بووین کە مغاویروجەیش هاتنە سەرمان و خۆشمان نەمانزانی گوناهمان چی بوو کەگرتیانین و بەو دەردەیان بردین و تاوانیان دەرهەق کردین.؟

ئەوان فەقیری ماڵی خۆیانبوون، کە بەعس لەماڵەکانی خۆیان دەریانپەڕاندن و بۆ هەتاهەتایە ژیانی باخان و کۆی گەرمیانیەکانی گۆڕی، لەپەلامارەکانی ئەنفالدا ئەوەی بردیان کۆمەڵکوژیانکردو ئەوەشی لەژیاندا مایەوە بەدەردی ئەوانەوە دەتلێتەوە کە کوژران .باخان ووتی . هەرکە گیرایین یەکسەر بردیانین بۆ قەڵای قۆرەتوو، لەوێش زۆر نەیانهێشتینەوە دوای سێ رۆژ باریانکردین و بردیانین ، بەڵام ئێستاش نەمانزانی بۆچی لە نزیکی جەلەولا گێرایانینەوەو هاوردیانینەوە بۆ

قۆرەتوو..!! بۆ بەیانی سەرۆکی خێزانەکانیان کۆکردەوەو ناویان نوسین و دیسانەوە باریانکردین و بردیانین بۆ تۆپزاوا. لەوێ هەموو منداڵەکانیان لێمان جیاکردەوەو کردمانیانە هۆلێکەوە دوای رۆژێک لەگەڵ خەڵکێکی فرەی هاوتەمەنی خۆم منیان رەوانەی نوگرەسەلمان کرد، تۆبڵێ (وەیل و دۆزەخ) ماوەی شەش مانگ لەو دۆزەخەی نوگرەسەلمان برسی و تینو بەرەزالەت ماینەوە، منداڵەکانیشم لەتۆپزاوا جیاکرانەوەو ئیتر نەمبینیەوەو نازانم چییان بەسەرهات، جگەلە منداڵەکانی ئەو ژنە تەنیا کەوتووە دووبراو کۆمەلێك برازای ئەنفالکراون، برازاکانی " لوقمان ، نوعمان، فەرمان، حەمەخان، دیار" مەجید و عەلی برای هەریەکەیان بەکۆمەڵیك منداڵەوە ڕۆیشتن و ئیتر جارێکی تر نەبینرانەوە، مەجید کە براگەورەی باخانە خۆی و ژنەکەی بەناوی کیژان و ٩ منداڵی واتە (٦) کوڕو (٣) کچی هەروەها عەلی برا بچوکیشی خۆی و ژنەکەی بەناوی جیهاد و(٣) کەنیشکی ئەنفالکراون .

باخان هەڵوەستەیەکی کردو هەناسەیەکی ساردی هەڵکێشاو وتی: ئەی برا ئەوە وەزعی ئێمەیە بەهەمووی ٤٥ کەس لەخزم و کەسە دورو نزیکەکانم ئەنفالکراون .

قەت ناچمەوە بۆپیرەمۆنی:

باخان تاکە ژنە کەبینیبێتم و ئارەزوی بینینەوەی زیدی خۆی نەکات، کاتێك لێمپرسی مەیلی پیرەمۆنی ناکەیت ؟ لەوەڵامدا ووتی: هەرگیز نامەوێت بچمەوە بۆ پیرەمۆنی: (تازە من و پیرە مۆنی..؟! قەت چاوم بەرایی نادات بەبێ منداڵەکانم بچمەوە بۆ پیرەمۆنی. ئەو ژنە تا دەرکەوتنی گۆرەبەکۆمەڵەکان چاوەروانی هاتنەوەی کوڕوکەنیشکەکانی بووە .

تۆماسێدیسۆن :

ناتوندوتیژی بەبەرزترین ڕەوشت دەنرخێنێدرێت کە ئامانجی سەرەکی لێ پێگەیشتنی مرۆڤە، هەتا ئەو کاتەی کە دەستمان لە ئازاردانی هەموو گیانلەبەران هەڵنەگرتووە ئێمە هەر وەحشین.

سەعید عەبدولاّسەعید :

تۆپزاوا ڕۆژی حەشربوو، نوگرەسەلمان دۆزەخی سەردنیا بوو

کات : ٣٠ :١٠ سەر لەبەیانی

سلێمانی- ٢٢ی ئابی ٢٠١١

ئەو ڕۆژە سەعید کەبەتەنیشت باوکیەوە دانیشتبوو، هەرکە دەمی هەڵهێنایەوە بۆ ئەوەی قسەمان بۆ بکات ووتی: تۆپزاوا ڕۆژی حەشربوو، نوگرەسەلمان دۆزەخی سەردنیا بوو، بێ نان و ئاو لەسەر کۆنکرێتێکی ڕەق وتەق گەرما و مەینەتی ئاهێکی هەڵکێشاو کەوتە گیرانەوەی بەسەرهاتی خۆیان و ووتی: من ئەو کاتە تەمەنم ١٢ ساڵان بوو، بیرمدێ ئەو ئێوارەیەی گۆپتەپە کیمیابارانکرا، ئیمە لەسەر چەمی ڕەندیخان بووین، بەچاوی خۆمان تەیارەکانمان بینی کەبۆردومانەکەیان کرد، بەکری برام بە شڵەژاوی هات ووتی: گۆپتەپە کەسی تێدا نەما هەموو بەکیمیایی مردن هەرچەندە ئێمە دوربووین لە گوندەکەوە بەڵام دیاربوو کاری لەئێمەش کردبوو بەوەدا دەزانم کە تاریکی کرد براکەم چرایەکی هێنا بە ئاستەم هەستم بەتروسکاییەکەی دەکرد چاوم نەدەبینا. براکەم " بەکر " هەتا گوندی کانی بی[٨] لەگەڵماندا هات و بۆ

سەعید عەبدولا کۆپتەپەیی

خۆی گەرایەوە، چونکە ئەو سەرتیپی هێزی بەرگری بوو نەیدەویرا بێت بۆ بازیان، ئیتر هەر ئەوجارە بوو بەکر ڕۆیشت و نەمان بینیەوە، کەهاتین سێ تراکتۆر بوین توشی جاشەکان بووین . ئەوان ووتیان بڕۆن هیچ کیشەیەك لەڕیگادا نیە ئەوان ئیزنیاندین نەیانگرتین، بەڵام توشی جەیش بوون ئامر لیوایەك بوو نەمانزانی ناوی چییە ئەو دەست بەسەری کردین و ماوەی کاتژمێرێك رایانگرتین .. دواتر ئەوانەی تریش کەپێش ئێمە گیرابوون و ئەوانەی تریش کە دوای ئێمە گیران و پیادەبوون هەموویان سواری زیلی عەسکەری کردین و بردیانین بۆ قەڵاکەی سوسێ، مەکینەوعەرەبانەکانیشیان هێنا لەنێوان هەردوو زیلێکدا مەکینەیەکی ئەنفالکراوەکانیش خرانەڕێ بۆ قەڵای سوسێ . لەوێ هەرزوو لەناو قەڵاکە دایانگرتین و سواری زیلی عەسکەری کراین بۆ سلێمانی بردیانین لەتەواریەکە دایانگرتین. دوایی بردیانین بۆ تۆپزاوا . بەڕاستی تۆپزاوا ڕۆژی حەشربوو لەوێ پیرو گەنج و ژو پیاویان لەیەکتر جیاکردەوە من لەگەڵ دایکمدابووم ئەفسەرێك هات ووتی: هەرچی سەرۆکی

---

[٨] لەو ناوچەیە دوو گوندی جیاوازهەن بەناوی کانی بی یەکێکیان دەکەوێتە ئەوبەری زێ بەتەنیشت بۆگدوکلێسەوەیە لە دەشتی کۆیەدایەو سەربە قەزای کۆیەو پارێزگای هەولێرە، ئەوی تریان سەربە چەمچەماڵەو

دەکەوێتە ئەمیەری زێ لە ناحیێ ئاغجەلەرە بەلای خاڵخاڵاندا .

خێزانە هەستێتە سەرپێ دایکم هەستایە سەرپێ و بردیان من هەر مابوومەوە دوای ئەو ژنێکی دراوسێمان هەبوو ناوی مروارى بوو ئەویش هەستایە سەرپێ و رۆیشت منداڵەکانیشی بەدوایدا رۆیشتن منیش بەدوای ئەودا لەگەڵ منداڵەکانی رۆیشتم، لەبەردەمی هۆڵەکە ئەفسەرێك دانیشتبوو ناوی دەنوسی و دەکردنە هۆڵەکەوە، ناوی مرواریشیان نوسی و ووتی برۆنە ژورەوە ئێتر کردیانینە قاعەکەوە کەچووم باوکم و دایکیشم هەرلەو هۆلەدابوون، نزیکەی سەعات ١٢ ی نیوەڕۆ بوو کەهۆڵەکەپربوو دەرگایان لەسەر داخستین و قفلیاندا هەتا رۆژی دواتر تەنانەت بۆسەر ئاویش دەرگایان لێنەکردینەوە. هەرخەڵکەکە بەناچاری گۆشەیەکی قاعەکەیان کردە تەوالیت. ناو هۆلەکە زۆری خەڵ تێدابوو تەنها جێگەی دانیشتن هەبوو لەوەزیاتر مەجالی راکشان و ئەوە نەبوو، بەوحاڵەوە ماوەی ٢٤ سەعات هێشتیانینەوەو دەرگایان لێنەکردینەوە بۆرۆژی دوایی سەعات ١٢ خزاردنێکی کەمیان داینێ و بردیانین بۆسەر ئاودەست.

سەعاتێك داوی ئەوە ریك دەوری سەعات یەك بوو کەکردیانینە قاعەیەکی تەرەوە، دیارە قاعەی گواستنەوە بوو، لەو قاعەیەوە بەمونشەئە ئەوانە بوون کە پێیان دەگوترێ (جامبۆ) لەگەڵ ریمە درێژەکان بەو پاصانە رەوانەی نوگرەسەلمانیان کردین، رێگایەکی دوورودرێژ برانەوەی نەبوو، کە گەیشتین شەوێکی درەنگ بوو، وەزعێکی ناخۆش ژنەکان و منداڵەکان دەگریان و دەکروزانەوە بەڕاستی دۆزەخ بوو .

سەعید بەرلەوەی حەوشەکەی تۆپزاوا بەجێبهێلێ لەناو پاصەکەدا بوون کە چاوەروانی جوڵان بوون لەپەنجەرەی پاسەکەوە چاوی لێبووە کەوا سەربازکۆمەڵێك بەندکراویان پێشخۆداوەو لێیاندەدەن و سوکایەتیان پێدەکەن یەکێك لەوانە ئەفسەرێك لێی داوەو قاچی شکاندووەو نەیتوانیوە چێتر رێ بکات و بەندیەکانی تر بەباوەش خستویانەتە ناو سەیارەوە سەعید ئەو بەندکراوانەی ناسیبوو کە خەڵکی ناوچەکەو لەوانە هەندێکیان خەلکی گوندەکەی خۆیان بوون یەکێك لەوانەش خەلیل وئاراس بوون .

کەکەوتەرێ هەرگیز بەبیریاندانەدەهات ئەوەندە دوربخرێنەوە ماوەی ١١ سەعات بەرێوە بوون، تادنیا روناك بوو دەیانتوانی لەپەنجەرەی پاسەکانەوە دەرەوە ببینن، بەلام کە لەتاریکیدا رێگەیان دەبڕی هەستیان لەگەڵ هارەی مەکینەی پاسە جامبۆکە واتێکەڵ ببوو جگە لەمەرگ و ترس و دڵەرواکێ پێشبینی هیچی دڵخۆشکەریان نەدەکرد، کاروانەکە درەنگانێکی شەو گەیشتە جێ و لەناو بیابانداندا دەرگایەکی گەورە کە وەك ئەژدیها دەمی کردبووەوە هەر بەپاسەکەوە قوتی دان و لەچاوی هەموو دنیا وونی کردن، ئێتر ماوەی شەش مانگ سەعیدو هەموو منداڵێنی تری ئەنفالکراوی کورد بەبرسێتی و نەخۆشی بەگەروی نوگرەسەلماندا چوونە ژورەوەو کەمینەیەکیان بەنەخۆشی و هیلاکی هاتنەوە دەنا ئەوانەی تر لەوێ مردن و تەرمەکانیان درایە دەم سەگەرەشەکانی بیابانەوەو جاریکی تر نەهاتنەوە بۆ

کوردستان . ئەوانە بەتەواوی لەجیهانی منداڵی خۆیان دابڕان و بوونە کۆمەڵێك بوونەوەری شاراوە لە ژیان. بە رۆژ جگەلەو تەنکەرەی ئاوی بۆدەهێنان و جگەلە دیوارەکانی قەڵای نوگرەسەلمان و ئەوخەڵکە مەینەتبارە زیاتر هیچیان نەدەبینی بەشەوانیش تەنیا ئەستێرەکان دەبینران چونکە دیوارەکانی ئەوندە بەرزبوون تەواو لە ژیانی دەرەوە دای بڕیبوون،

سەعید دەگێڕێتەوە کە لەمانگی ڕەمەزاندا خواردنیان باشتر بووە، بەڵای کەمەوە جاربەجارێك برنج و گۆشتیان پێدەدراین، بەم هەر لەیەکەم ڕۆژی تەواوبوونی ڕەمەزانەوە ئێتر کەوتینە ڕەزالەتەوە، بۆماوەی دوو مانگ ڕۆژی تەنها دوو صمونیان پێدەدراین و بۆ هەرسێك ژەمەکە لەدوای دووانگەکەوە کرایە ڕۆژی سێ صمون واتە ژەمی دانەیەك صمونەکەش ڕەق و ناخۆش بوو لەوە نەدەچوو صمونی ئاردی گەنم بوبێ، بەوەش خەڵك زۆر مردن لەبرسان ڕۆژانە ١٠- ٢٠ کەس لەنوگرەسەلمان دەمردن. ئەوانەی من دەمناسین کەلەوێ مردن کورێکی خەڵکی دۆڵەبی بەناوی قادرو کورێکی گوندەکەی خۆشمان بەناوی دانا حسن ڕەسوڵ و حسێن محمود، خەلکی تریش زۆر مردن ناویانم نەدەزانی چونکە خەڵکی گوندەکەی خۆمان نەبوون. مردنی قادر بەبەرچاوی خۆمەوە هەرگیز لەبیرم ناچێتەوە چونکە دیمەنێکی زۆر خەمناك بوو قادر قاچی هەڵهێنایەوە بۆ ئەمدیوی دەرگاکەو فریا نەکەوت قاچەکەی تری هەڵبهێنێتەوە کەوت و ڕۆحی دەرچوو.

دلرەقی بەعس لەساڵی ١٩٨٨ دا گەیشتبووە لوتکە ئەوەی لەبیر سەعید ناچێتەوە دلرەقی ئەو سەربازو ئەفسەرانەی نوگرەسەلمان بوو کە منداڵەکانیان دەبرد، بۆ خەستەخانەکە شتیان پێبارەدەکردن، بەڵام ئەو هەموو دەرمان و خۆراکەیان پێ بارەدەکردن بێئەوەی هیچ شتێکیان پێبدەن.

هاوار کیمیابارانکراین :

سەعید دەڵێ : " ئەو ڕۆژەشم لەبیرناچێتەوە کە دەرمانێکیان هێنا بۆ مێروو بوو بەڵام بەسۆندەو هەوا دەرمانەکەیان لە ناوهۆڵکاندا رشاندو دەیاندا لەبن میچی هۆڵەکان، بەڵام ئەو خەڵکە ئەوەندەترسا و واشڵەژان لە هۆڵەکانیان دەردەپەڕین و بەناچاری ڕایاندەکرد بۆ هۆڵەکانی تر، وامانزانی کیمیاییەو خەڵك هاوارو فیزاحی دەکردو دەیانقیژاند هاوار کیمیابارانکراین".

ئەمەش هەمان ئەو ترسە بووە کە خەڵکی ناوچەکە کیمیابارانکراوەکان لەدلیانداماوەتەوەو هەمیشە چاوەڕوانی ئەو چرکەساتەبوون کەبەگازی کیمیاوی بیانکوژن.

بیرکردنەوە لەهەڵاتن :

سەعید لەگەڵ کورێکی هاوتەمەنی خۆی کە خەڵکی گڵناجاخ بوو، بەناوی ڕزگار سەرباری ئەوەی منداڵبون بیریان لەوە کردبووەوە کەوا خۆیان بەژێر شاسی تەنکەرەکەدا هەڵبواسن و خۆیان بشارنەوەو بەو ڕێگایەدا برۆنە دەرەوە، بەڵام دواجار گەیشتبوونە ئەوقەناعەتەی کە ئەم تەنکەرە دەچێتەوە بۆ ناوسەربازگەیەکی ترو لەوێ هەر

دەگیڕێین. بۆیە وازیان لەوبیرەش هێنابوو.. چونکە سەعید لەهەفتەیەکدا دوسێجار دەچووە دەرەوەی قەڵای نوگرەسەلمان ئەویش بەوهۆیەوەبوو کە حەجاجی دڵرەق دەیبرد بۆکارکردن و قاپی پێدەشۆردو بەهەمان ئەو عەربانەیەی مردوەکانی پێدەبرانە دەرەوە زبلیشی پێفرێدەدایە دەرەوە و سەعید یەکێك بوو لەومندالانەی عەرەبانەکەی بۆ دەرەوەی قەڵا پاڵدەداو، بەوهۆیەوە سەعید بینیبووی قەڵای نوگرە سەلمان لەبیابانێکی پان و پۆروتارەدایەکی زۆریش مەترسیدارایەو تەنانەت چونە دەرەوەش بێهودەیەو هەرچییەك بکەیت ناتوانێت ڕزگار بیت. بەلای کەمەوە لەگەرما و تینوێتیدا دەخنکێیت و دەربازنابیت.

ئەو ڕۆژەی لێی پەشیمانم :

ڕۆژێك زۆر زۆرم برسیبوو عەسکەرێك هات پێشتر قەت نەمدیبوو، عەلاگەیەك صمونی پێبوو چومە بەردەمی لێی پاڕامەوە ووتم : " سەیدی جوعان" گەوەرەم برسیمە بەڵام عەسکەرەکە زۆربەزەیی پێداهاتەوەو گریا ووتی تعال کاکە بردمیە ژوورەکەی خۆمەوەو ٦ صمونی لەگەڵ دووتەماتەوسێ سەلك پیازو قوتوویەکی بچوك ماستی داپێم ئیتر ڕۆیشتمەوە بۆلای دایکم و ئەوان پیاز لەو شوێنانەدا زۆر زەرورە ئەو ڕۆژە بووە جەژنمان . لەوکاتەدا کە سەعید ئەوەی گیرایەوە حاجی عەبدولای باوکی لەتەنیشتیەوە دانیشتبوو ووتی: شایی بوو جەژنمان بوو ئەی برسی بووین خواردن نەبوو.

ئەو ڕۆژەی ئەشکە نجەی زۆردرام :

ڕۆژێك پۆلیسەکان بردیانمە ژورەوە بۆ ئیشکردن، دەمەو ئێوارە بوو کۆمەلێك پولیس وعەسکەر لەناو حەوشەبوون، منیش کارەکانم تەواوکردبوو دەمویست بڕۆمەوە بۆ لای دایکم و ئەوان ئەفسەرێکیان ناوەکەی نازانم گۆچانێکی بەدەستەوەبوو کە بینیمی بانگی کردم ووتی: تعال منیش بەلای ئەواندا دەڕۆسیشتم کە گەیشتمەلایان بەگۆچان زۆری لێدام خەلکە ئەنفالکراوەکەش لەپەنجەرەکانەوە تەماشایانردبووم کە چۆن لێم دەدەن بۆم گریابوون. هیچ گوناهم نەبوو تەنها لەبەرئەوەی بەلایاندا ڕۆیشتم.

ئەو ڕۆژەی ئازادکراین :

ئیمە نەماندەزانی مەسەلە چیە هەموو ئەوانەی لە قاتی سەرەوەیووین هێنایانینە خوارەوە، دەستیانکرد بەناونوسکرنمان، دوو هۆڵی زۆر گەورەبوون لەوێ هەتا نزیکەی ٥٠٠ کەسیان ناونوسکردوو کردیانینەوە ناو ئەو هۆلانەوە ئەوانیش گەورەبوون هەریەکەیان ٤٠٠ تا ٥٠٠ کەسیان دەگرت. لەوێ بوو حەجاج بە دەست ئاماژەی بۆن کردو بانگی کردم وەرە تۆش بڕۆ ووتم من باوکم لەگەڵە ووتی بڕۆ بیهێنە ئینجا ناومان نوسر. سواربووین هێنایانین بۆسەماوە لەوێ خواردنی باشیان پێداین بۆئەوەی تۆزێك گورمان بێتەوەبەر چەند ڕۆژێك خزمەتیان کردین و خۆمان شۆردوهێنایانینەوە لە مەلعەبەکەی سلیمانی بەریاندین .

حاجی عەبدولاّ گۆپتەپە :

ئەفسەرێك رێكو رِەوان پێی گوتین ئێوە بۆمردن هاتوون.

کات : ١٠:٣٠ سەر لەبەیانی
سلێمانی- ٢٢ی ئابی ٢٠١١
سەرنج

ئەم دیدارەی حاجی عەبدوولاّ رەنگە لەچاو هەندێك شایەتحاڵی تردا زۆر سادەوساکار بێتە بەرچاو، بەاڵم لەراستیدا کۆمەلێك خاڵی زۆر گرنگ دەوروژێنێ یەکێك لەوانە مامەڵەی قسەیەی تری حەجاج دەقاودەق لەگەاڵ سیاسەتی نوسینگەی رێکخستنی باکوری حزبی بەعس یەکدەگرێتەوە کەعەلی حەسەن مەجید نیگەرانی خۆی لە لێبوردنە گشتیەکەی ئەیلول دەردەبرێ و دەلێت: کە بروسکەکەی سەرۆکم پێگەیشت زۆر نیگەران بووم خستمە سەرسەرم بەاڵم تیادا هاتووە " ئاگات لە کەسوکاری تێکدەران بێت ؟! چی لەو بزانە بکەم هەموویان زیندە بەچاڵ دەکەم. ناچاربووم بەسەرپارێزگاکاندا دابەشیان بکەمو بلدۆزەر بنێرم بۆ نزیکو دور .

لەڕاستیدا هێشتنەوەی ئەو هەموو خەڵکە کە هەندێك بە ٧ هەزارو هەندێکی تریشیان بە ١٠٠٠٠ دەهەزار کەسی مەزندەی دەکەن، بۆ ئەوەنەبوو جارێکی تر بگەڕێنەوە بۆ کوردستانو ببنە شایەتحاڵ بەسەر تاوانی ئەنفالەوە . بەڵکو لەبنەڕەتەوە پۆلێنکردنەکە بۆ ئەوە بووە کەوا ئەم پیرۆپەککەوتانە نەبنە مایەی سەرقاڵی زیاتر، هەربۆیەشە دەستو بردی زیاتریان کردووە لە کوشتنی گەنجەکاندا، رەوانەکردنی ئەم پیرۆپەککەوتانەش بۆ نوگرە سەلمان بۆ ئەوەبوو ئەوان بهێڵنەوە بۆ مردنێکی

حاجی لەدایکبووی ساڵی ١٩٢٩ یە لەبنەڕەتەوە خەڵکی گوندی هەلەدنی [١] سەربە ناحیێ ناوچەی سورداش بووو ساڵی (١٩٦٤) هاتوونەتە گۆپتە پەولەوێ نیشتەجێ بووون، هەتا سەرەتای ئایاری ساڵی ١٩٨٨ ئەوان لەو گوندە خەریکی کاری کشتوکاڵو ئاودێری بوون.

لە پەلامارێ ئەنفای چواردا کچوکوڕێکی بەناوی " خانمو عوسمان" بێسەروشوێنکرانو کوڕێکیشی بەناوی بەکر کیمیایی بەرکەوتووەو هەتا ئێستا بێسەروشوێنە، خۆی و هاوسەرەکەی بەناوی خەجێ عەلی رەسوڵو سەعیدی تەمەن ١٢ سالیش ماوەی شەش مانگیان لە زیندانەکانی تۆپزاواو نوگرەسەلمان لەمەینەتیدا بەسەر بردووە .

یەکێکە لەو شایە تحاڵانەی ئەنفالی چوارکە لەدادگا شایەتی لەسەر تاوانەکەداو روبەرووی صدامو سەرانی بەعس بووەوە.

ئەفسەرەکانی نوگرەسەلمانە " ئێوە بۆ مردن هێزاونەتە ئێرە نەك بۆ ژیان" ئەمەو ئەو شێنەیی یان بۆ کاتی دەستبەتاڵی ئەو هێزانەی خرابوونە بەردەستی کاروباری

نوسینگەی باکورەوە بۆ گسک دانو لەکۆلکردنەوەی ئەنفالکراوەکان.

پلانەکە بەو شێوەیە بوو ئەوانەی نوگرە سەلمان بەرەبەرەو لە شێنەیی لە برسا بمردنو ئەوانەشی مانەوە لە دواجاردا لە چەند ڕۆژێکدا کۆمەڵکوژیان بکەن

لەنێوان مانگەکانی شوبات تا ٧ی ئەیلوڵی ساڵی ١٩٨٨ پەلامارە سەربازیەکانی ئەنفال گوندنشینەکانی لەماڵوحاڵی خۆیان دەرپەراندو زۆربەیانی دەستگیر کرد، ئێستا ئەوە رونە کە کۆمەڵکوژییەکی بێوێنە دەرهەق بەکورد کرا، گرتنو راوەدونانو کۆکردنەوەو دواجاریش کوشتنی بەکۆمەڵ لەناوچە قەدەغکراوەکاندا کە لە سنوری هەردوو وڵاتی تورکیاو ئێرانەوە تا دواهێلەکانی ناوچە تەعریبکراوەکانی عێراقی گرتەوە واتە لە زاخۆی پارێزگای دهۆکەوە تا دوگوندی قەزای کفریو پارێزگای دیالەوە تکریتی گرتەوە، دڵرەقی بەعسیەکان گەیشتە لوتکەی بەربەریەتو کۆمەڵکوژی، ٢٢ی حوزەیرانی ١٩٨٧ دواهەمین ڕۆژی خۆبەدەستەوەدانو ملدان بوو بەژیانی نێوکۆمەڵگاکان لەدوای ئەو بەرواوە ئیتر هیچ گوندنشینێك نەیدەتوانی ئارەزوومەندانە لە زیدی خۆی بمێنێتەوە، تا دواهەمین ڕۆژی ماوەی دیاریکراو خەلکی گوندنشین بەناچاری دەبوایە لەنێوان دوو دۆزەخدا یەکێکیان هەڵبژێرێ ئەوانیش نیشتەجێبوون لە دۆزەخی کۆمەلگای زۆرەملێ یان رووبەروبونەوەی نەهامەتیەکانی ژیانو چارەنوسێکی نادیار کە دواجار ڕاپیچکردنیان بوو بەرەو دۆزەخی ئەنفال، ئەوانەی زووتر ملیان بەسیاسەتەکانی بەعسو داواکارییەکەی نوسینگەی باکوردا، بەر لە ٢٢ی حوزەیرانی ١٩٨٧ لە گوندەکانیان دابەزینو بەناچاری چوون لەو کۆمەڵگا زۆرەملێیانەدا نیشتەجێبوونەوە کە بەعس بۆی دیاری کردبوونو بە بۆرە قەرەبوویەکی نیوەناچڵ دەبوو خانوو دروستبکەنەوە، ئەوانەشی هەتا ئەو کاتە نەگەڕابوونەوەو لەژێر هەڕەشەی مەرگو گەمارۆی ئابوریدا هەر لەگوندەکانی خۆیاندا دەژیان، لەکاتی دەستپێکردنی ئۆپەراسیونەکانی ئەنفالدا توانای دەربازبوویناننەماو بەزۆری بەر غەزەبی بەعس کەوتنو بەزەبری هێزو گازی کیمیاوی لەگوندەکانیان دەرپەڕێندرانو لەلایەن جاشو جەیشەوە گیرانو ئەنفال کران.

ئەنفالکراوەکانیش لەپۆلێنکردندا دوو بەخت بوون، کە پەیوەست بوو بە تەمەنو شوێنی نیشتەجێبونیانەوە، دەنا چارەنوسیان بەدوو ئاقاردا ڕۆیشت، گەنجەکان بەدەگمەن دەرفەتی مانەوەیان بۆڕەخسا بەپێچەوانەوە پەلەکرا لەکۆمەڵکوژکردنیانو بەسەیارەی شێوە ئیسعافی سەرداپۆشراو بەکۆمەڵ دەبرانە سەرچاڵەکانی مەرگو لەبیابان دەکوژرانو ژێرخۆڵ دەدران، ئەوانەی تەمەنیشیان هەڵکشابوو دەبرانە زیندانی نوگرەسەلمانولەوێ چاوەڕوانی مەرگێکی شێنەیی بوون،ئامانجیش لەو پۆلینکردنە رونوئاشکرابوو،پیرەکان بۆیە دەبرانە نوگرەسەلمان تا لەبرسا یان لەو ژینگە نەشیاوەدا بمردنایە، ئەمانەش بەزۆری پیرەمێردو پیرە ژنەکان بوونو

لەکۆی ئەو حەشاماتەی گیرابوون ڕێژەیەك لەمندالێن بەر زیندانەکانی دبەس و نوگرەسەلمان کەوتن. ئەومندالێنەی لەئەنفال دەربازبوون و بەرنوگرەسەلمان کەوتن بەزۆری ئەوانە بوون کەوا لەوەدا بەختیان هەبوو دایك و باوکیان تەمەنیان هەڵکشابوو، ئەمە شانسی ئەوەی پێدان کە لەپۆلێنکردندا برانە زیندانەکان و لەو کۆمەڵکوژیە رزگاریان بوو، نەگەیشتنە سەرچاڵەکانی مردن.. دەنا زۆرن ئەو پیرەمێردو پیرەژن و منداڵێنەی لەنوگرە سەلمان و دبەس بەرگەی برسێتی و نەخۆشیان نەگرتوو بیابان بووە گۆرستانیان.

مالی حاجی عەبدولای گۆپتەپە دۆزەخی دووهەمیان هەڵبژارد، چونکە ئەوانیش وەکو تەواوی خەلکی گوند بەو خەیالەوە لە گۆپتەپە مابوونەوە کە هێزی پێشمەرگە دەیانپاڕێزی و ئەوەی بەعسیش پروپاگەندەی بۆ دەکات هەر فڕوفیشاڵەو بەرگەی پێشمەرگە ناگرێ و تەنها هەڕەشەوگوڕەشەیەکی کاتیە. بەڵام ئەوان کە سەرگەرمی ئەم خەیاڵە بوون لە کۆتایی مانگی ئازارەوە سەرکردایەتی یەکێتی نیشتمانی کوردستان لە مەڵبەندی یەك و دووی ناوچەکانی دۆڵی جافایەتی و قەرەداغ تێکشکابوو، ئەنفالی سێیی گەرمیانیش تەواو ببوو، هێزی پێشمەرگەش بەوپەڕی شپرزەییەوە بەسەر ئەواندا پاشەکشەی دەکرد..! کەچی بەو حاڵەشەوە ئەو خەڵکە نەکەوتبوونە خۆیان..! کەپۆلێك فرۆکە هاتبوونە ئاسمانی گوندەکەیان و دووجار سورابوونەوە هێشتا ئەوان وایان زانیبوو ئەوفرۆکانە دەڕۆن بۆ بەرەکانی جەنگی ئێران.. بەڵام فرۆکەکان سنوری ئاسمانی ناوچەکەیان نەبەزاندو زۆری نەبرد بوون بە دوو پۆڵ و لێکەکتر جیابوونەوە، چواریان چوونە ئاسمانی گوندی عەسکەرو چواریشیان لە ئاسمانی گۆپتەپەوە کەوتنە بۆردومانی کیمیاوی ئەوسا کاڵەکیان بە ئەژنۆی خۆیان شکاندو زانییان وەزعەکە خراپەو ئیتر دەبێت مشوری خۆیان بخۆن. بەڵام پاش چی تازە کات درەنگەو کار لەکارترازابوو ، لەهەموو قۆڵەکانەوە سوپا لەپێشرەویدا بوو بۆ پەلاماردان.. لە سوسێ و چەمچەماڵ و دوکان و ئالتون کۆپری و کۆیەو تەقتەق و دێگەڵەوە جەیش و جاش وەك کەوان تەوقی ناوچەکەی دابوو. فرۆکەش بەردەوام بەراسەرەوە دە سورایەوە ئەو سەروەختە نە ئامیری پەیوەندی کردن هەبوو نە شۆرشیش دەزگایەکی راگەیاندنی کارمەی هەبوو، خەڵکیش ڕێگەی هاتوچۆی لەشارەوە بۆگوندو لەگوندەوە بۆ شار لێگیرابوو، حزبی بەعسیش نقومی فروفیشال ببوو، هەرکاتێك لە بەرەکانی جەنگی ئێران ببەزیبایە لەهەموو کات دەمی گەرمتربوو، بیژەرەکانی رادیوو تەلەفزیون دەیانکرد بەهەڵایەك ئەوسەری نەبێتەوە. کت و مت ئەو نوکتەیەیەی دەلێن پیاوێك کەوتبووە ژێرەوەو ئەوەندەیان لێدابوو شل وکوتکرابوو کەچی کە ناوبژیوان کەوتبوونە نێوانەوەو لەیەکیان جیاکردبوونەوە ئەو بێشەرمانە دەیگووت دەبخۆ دەی ئاوات لێدەکەم ..

پاشئەوەی لە ٢٠ی مانگی نیساندا ئەنفالی گەرمیان کۆتایی هات، ڕۆژی ٥/٣/١٩٨٨ یەکەمین گوورزی پەلاماری ئەنفال بەچەکی کیمیایی دەستی پێکرد، کە لەهەردوو گوندی گۆپتەپەو عەسکەری ناوچەی قەڵاسێوکە دراو کۆمەڵکوژییەکی زۆری خستەوە، لەو پەلامارەشدا کوڕێکی حاجی عەبدوڵا بەناوی (بەکر) بەرچەکی کیمیاوی کەوتبوو دواتر لە دەشتی کۆیە مردبوو، ئەم بۆمبارانەی کیمیاویە بەتەواوی گوندنشینەکانی شپرزە کرد، لەو شپرزەییەدا ڕۆژی دواتر ٥/٤/١٩٨٨ هێزی زەمینی پیادەی جەیش و جاش و هێزی ئاسمانیش لەهەموو قۆڵەکانەوە هێرشیانکرد و لەهەموو لایەکەوە دەگەیشتنە سەریان، مالّی حاجی عەبدوڵا شەوێکی تەواو بەترسەوە ڕێیان بڕی بۆ بەیانیەکەی بەروارى ٥/٤/١٩٨٨ لە نزیکی گۆپاڵەی بازیان کەوتنە دەست سوپاو گیران، لەوێ تێکەڵ بەو خەڵکە زۆرەی ترکران کە پێشتر گیرابوون، ئیتر ئەوان هەربە تراکتۆرەکانی خۆیان و ئەوانەی پیادەش بوون سواری زیلی سەربازی کران و بردبویانن بۆ لیوای ٣٩ لە قەڵای سوسێ و بۆ ڕۆژی دواتریش ١٩٨٨/٥/٥ بردبویانن بۆ دائیرەی ئەمنی سلێمانی و لەتەواریەکەی سەربەئەمن دەستبەسەر کران و ڕۆژی ٥/٧ ناردیانن بۆ تۆپزاوا. لەوێ هەربەگەیشتنیان هەمووپان پۆلێنکران و گەنج و پیر لێکتر جیاکرانەوە و پاش دوو ڕۆژمانەوە لە تۆپزاوا پیرەکانیان ڕەوانەی نوگرەسەلمان کردبوو . بەمەزندەی حاجی عەبدوڵا (٤) مانگ و (٧) ڕۆژی تەواو لەنوگرە سەلمان ماونەتەوە. لە(١٠) ی مایسەوە هەتا ناوەڕاستی ئەیلول .

حاجی عەبدولا گۆپتەپەیی

لەدیدارێکمدا لە گەڵ حاجی عەبدولاو سەعیدی کوریدا بەوردی ئەو ڕۆژی لیقەومانەو ڕۆژانی دواتری خۆی لە زیندانی تۆپزاواو پۆلێنکردن و ڕەوانەکردنیان بۆ نوگرەسەلمان بۆ گیرامەوە.

حاجی عەبدوڵا ووتی : کە کیمیابارانەکە کرا ئێمە لە چەمی (ڕەندیخان) بووین لەسەر زرعات بووین، خۆمان کۆکردەوەو نەچوێنەوە گۆپتەپە مالّوحاڵمان بەجێهێشت و هەڵاتین، ئێمە بەدیوی بازیاندا هاتین سێ تراکتۆری پڕ لەپیاوژن و منداڵ بووین هەریەکەو ٥٠ – ٦٠ کەسی هەڵگرتبوو بە دوای یەکدا هاتین، هەرپێکەوەش گیرایەن و دواتر براین بۆ قەلای سوسێ و لەوێشەوە بردیانین بۆ تەواریەکەی سلیمانی، ٢٢ی مانگی ڕەمەزان گەیشتینە تۆپزاوای لای کەرکوک کەگەیشتین وتمان هەموو کوردستان لێرە خرکراوەتەوە، هەتا ئەوێ هەموومان پێکەوە بووین لەوێ گەنجەکانیان لێ جیاکردینەوە کچ و کورو

ژن وپیاوی گەنجیان جیاکردەوەو ئەوانیان برد، ئیتر ئاگامان لەیەکتر نەما هەر دوو شەو لە تۆپزاوا ماینەوە ئێمەشیان رەوانەی نوگرەسەلمان کردو ئیتر نەمان بینینەوە .

لە نوگرەسەلمان وەزعمان زۆرخراپ بوو، چوین سکالامان کرد، ئەفسەرێك حەجاجیان پێدەگووت، رێك و ڕەوان ووتی: کاکە ئێوە بۆ مردن هێنراونەتە ئێرە . ئەوە بەدەست من نیە لیژنەی کاروباری باکور ئەوەی بۆ داناون و بەشی ئێوە ڕۆژی دوو صمون و یەك قوتوو ئاوەو برایەوە. من لە دادگا ئەوەم باسکرد کەچی عەلی حەسەن مەجید هەلیدایەو ووتی: تۆ ڕاست ناکەیت ، پێم بڵێ حەجاج ناوی باوکی چییە ؟ منیش وتم من ڕاست دەکەم تۆ ڕاست ناکەیت من چوزانم ناوی باوکی چییە ؟!. بەڵام پێم بڵێ سەرۆکی لیژنەی باکور کێ بوو ؟ تۆ نەبووی ؟ بەڵام هیچ وەڵامێکی نەدامەوە. دیسان وتی : تۆ ڕاست ناکەیت کە دەڵێیت خەلك لە نوگرە سەلمان مردووە ئەگەر ڕاست دەکەیت چوارناوم لە گوندەکەی خۆتان پێبڵێ، منیش دوو ناوم لە ناحیێ ڕێدار پێگوت، دوو ناوم لە قەزای کۆیە پێگوت، چوار ناوم لە ناحیێ ئاغجەلەر پێگووت چوارناویشم هێنایە ناحیێ سورداشی ئەمانەش هەمووی هی ئەنفالی چواربوون .. ئینجا کربوو قسەی نەکرد.

لەڕاستیدا کەسێك نەبووە لە نوگرە سەلمان بەناوی حەجاج پێموایە ئەو ئەفسەرە دڵرەقە ناوی ڕاستەقینەی حیجاز بووە، بەڵام کوردەکان نەیان توانیوە ئەو ناوە بەڕەوانی بڵێن بۆیە هەر وتویانە حەجاج .. عەلی حەسەن مەجید وویستوویەتی لەو ڕێگەیەوە بەرپەرچی ئەو شایەتحاڵە بداتەوە .

لەوەڵامی ئەو پرسیارەدا کە ڕێژەی مردن لەوێ چۆن بوو ؟ حاجی ووتی: خەڵکێکی زۆر مردن پێموایە سەروو هەزارکەس مردبن، هەموو ڕۆژێ بەلای کەمەوە ٤ – ٥ کەس دەمردن، هۆیەکەشی برسێتی و گەرمابوو جێگایەکی گەرم و ناخۆش بوو ئاوێکی پیس و سوێر تەنانەت پانکەیەکمان بۆ دانەنرابوو .

ئەوەی لەبیری ناچێتەوە :

حاجی عەبدوڵا دەلێت نوگرەسەلمان هەمووی هەر مردن ڕەزالەت بوو، بەڵام ئەوەی لەبیرم ناچێتەوە، ئەوەبوو کە ژنێك لە حەوشەی نوگرەسەلمان هەرکە لەسەیارەکە دابەزی کەوت و منداڵی بوو، هەندێك ژن دەوریاندابوو بۆئەوەی لەچاوی خەڵك ببڕیارێزن..جاوەرە لەوێ منداڵت ببێ نەئاوهەبوو نەپەڕۆیەك هەبوو پێی وشك بکەیتەوەو تێیەوە پێچی .؟ ئەوە زۆر کاری تێکردم و قەت لەبیرم ناچێتەوە. کۆمەڵێك ژن کرابوونە قاعەیەکەوە دوو هەفتە جارێك ڕێگەی هاتنە دەرەوەیان دەدان ڕۆژێك لەناوحەوشەی نوگرەسەلمان یەکێك لەو ژنانە لەسەر جادەکەی ناوحەوشەکە دانیشتبوو منداڵێکی لەباوەشدابوو دەگریا ، جارجار تەماشایەکی منداڵەکەی دەکردو سەری بۆ ئاسمان بەرزدەکردەوە. تومەس منداڵەکەی مردبوو بەڵام هەرلەباوەشی خۆیدا هێشتبوویەوە.. ئەوەش زۆر زۆر زۆر کاری تێکردم .

مەزاری شەهیدانی کیمیاباران :

کە حکومەتی بەعس لێرە راونرا، ئیمەش چووینەوە بۆ گۆپتەپە ئەو کەسانەی کیمیاباران شەهید ببوون پێشتر هەر لە شوێنی خۆیان لێرەو لەوێ کێلێک خۆلیان پێداکرابوو یان جاش دایانپۆشیبوون دەرمان هێنانەوەو لە قەڵای گوند شوێنمان بۆچاککردن وبەخاکمان سپاردنەوە ئەوەی دۆزرایەوە ئەوەشی نەدۆزرایەوە هەرواماوە..

"خۆ هەتا ئێستاش جاربەجاربەهۆی خانوو دروستکردنەوە تەرم لە گۆپتەپە دەدۆزرێنەوە، تازەترینیان ڕۆژی ٢٠١٠/٥/٤ بووکەتەرمی پێشمەرگەیەک لە ماڵیکدا دۆزرایەوەودواتر تەسلیم بەوەزارەتی شەهیدان وئەنفالکراوان کرا.

خەڵاتی ڕێزلێنان

بەروواری ٢٠١١/١١/٢٤ بەڕێوەیەرێتی

ڕۆشنبیری گەرمیان پێشوازیەکی بۆ بەڕێزفەرەج محمەد عەزیز دەربازبووی گۆڕی بە کۆمەڵ ڕێکخست تیایدا سەرنوسەری ئەم ساڵنامەیە باسێکی دەربارەی هەموودەربازبوان بەداتاشۆ پێشکەش کرد وبەڕێوەبەرێتی ناوبراو خەڵاتی ڕێزلێنانی بەخشیە سەرنوسەری ئەنفالستان کە لەلایەن (نەسرین خان) هاوسەری (حەمەعەلی عەلیان) کە دەربازبوویەکی تری گۆڕی بەکۆمەڵە پیشکەشی کرا.

فایەق محمد ئەحمەد

فایەق محمد احمد بە (فایەق حەمە میرزا) ناسراوە، سالی ١٩٥٧ لە گوندی هەرینەی ناوچەی گەرمیان لە دایک بووە، لە سالی ٨٢ خیزانی پیکەوە ناوەولە گوندی لەکی قادرسەرهەنک نیشتەجی بووە. لە کۆی بنەمالەکەیاندا تاکە کەسێکیان نەبووە دورونزیک، ڕاستەوخوو ناڕاستەوخۆ خزمەت یاخود هاوکاری هیچ نەیاریکی میللەتی کردبێت، بەڵکەش ئەوەیە خاوەنی زۆرترین شەهیدن.

فایەقی ئەنفالکراو هێزی پشتگیریی بووەو بەشداری جەندین شەری دژبە ڕژیمی بەعس کردووە لەوانە (شەڕی گەورەی ئۆمەربل،شەڕی چەمی داوێ،شەڕی بنارگل. ئەوهەمیشە یارمەتی مادی زۆری شۆڕشی داوەو ماڵەکەشی ببووە لانکەی شۆڕش وجێکەی حەوانەوەی پێشمەرکە بێ ڕەچاوکردنی جیاوازی نێوان لایەنەکان. ساڵی (١٩٨٢) ژیانی هاوسەرکیری پێکهێناوەو بووە بە خاوەنی دوو منداڵ بەناوەکانی (بێستون و هونەر).مەخابن بەهۆی کارەساتی ئەنفال نەیتوانی بێستون و هونەر بەنازی باوکایەتی پەروەردەبکاتو نەسرینی خیزانیشی زیاتر بەسۆزو خۆشەویستی کۆشبکات.

لەساڵی ١٩٨٨ لەنزیک ناحیێ قادر کەرەم بەرپەلاماری ئەنفال دەکەوت، شایانی باسە هەرلەوپەلامارەدا دووبرای بە ناوەکانی(فرود وقاردو حەسەن) مامێکی بەناوی نازم لەگەڵ ژمارەیەکی زۆر لە ئامۆزاوکەسی نزیکی تری ئەنفالکران وجارێکی ترنەبینرانەوە.

چیرۆکی ئەم عەرەبانەیە

ئەنفالستان

وێنەی ئەم عەرەبانەیە پەیوەندیەکی ڕاستەوخۆی بە ئەنفالەوە هەیە ئەم عەرەبانەیە

کە ئێستا لە گوندی توکنی ناوچەی گەرمیانە، بەرلە ئەنفالیش هی گوندنشینێکە بەناوی محمد کە هەموو ژنومنداڵەکانی ئەنفالنو هەربەم عەرەبانەیە براون بۆ قۆرەتوو، لەسەروەختی ئەنفالدا زۆربەی گوندنشینەکان کە لەگوندی ملەسورە کۆکرابوونەوە لەوێوە هەربەعەرەبانەو تراکتۆرەکانی خۆیان (مەکینە) براون بۆقۆرەتوو، حسێن عەزیز لە گوندی حەسیرە ووتی لەم گوندەی خۆمان رەنگە ١٠ تراکتۆر کۆکرابێتەوە هەمووی هی ئەو خەڵکە بوو بەخەڵکەکەوە بردیانو جارێکی تر نەگەڕانەوە.

محمدیش کە ئێستا هاوسەرگیری کردووەتەوەو هەر لەگوندی توکن دادەنیشێ هەموو ژنومنداڵەکانی کە ٧ کەس بوون ئەنفالکراون ووتی بەتراکتۆرەی ئەم عەرەبانەیەی ڕاکێشاوە ژنو منداڵەکانم ڕۆیشتنوئیتر جارێکی تر نەگەڕانەوە.

ئەوعەرەبانەیەی ئێستا لەلای محمد پارێزراوە لەسەر وەختی ئەنفالدا وەکو هەردەستکەوتێکی ترمامەڵەی لەگەڵداکراوەو بەعەسیەکان وەکو دەستکەوتی جەنگ تەماشایانکردووەو بەتاڵانبردویانە، لەقۆرەتوولە تراکتۆرەکەی جیاکرایەوە، ئیتر ئەم عەرەبانەیەو نزیکەی ٥٠ دانەی تر هەرلە مەیدانێکی لای قەڵاکەوە مابوونەوە بەڵام تراکتۆرەکانیان لەلایەن پیاوانی بەعسەوە بەتاڵان براونو جارێکی ترنەدۆزرانەوە ئەم عەرەبانەیە سالی ١٩٩١ لە قەلای قۆرەتوو بەجێمابوو لەیەن خەلکی گەرمیانەوە هێنرایەوە بۆ ئۆردۆگای رزگاری، شایانی باسە ناوی ابراهیم) لەسەر شانسیەکەی نوسراوە ئەوەش برایم خۆی بەفلچەوبۆیە لەسەری نوسیوەو هەتا ئێستا کە چارەکە سەدەیەك بەسەر ئەو نوسینەو تاوانی ئەنفالدا تێپەریووە وەکو خۆی ماوەتەوە ئەمەش دۆکۆمێنتێکی بەبایەخو یادەوەریەکی ئەنفالکراوانە .

دەست خەتی ئیبراهیمی گوندی توکنە بەسەر شاسی عەرەبانەی توکنەوە .

کامەران فاتح حەمید :

لە رۆژی ٤/١٤ ئازیزترین میوانیشم هەبێ هیچی بۆسەرنابرم.

ئەنفال دەریایەکە لەستەمکاری و دڵڕەقی دەوڵەتی عێراق و پژێمی بەعس دژ بە میللەتی کورد، بۆیە هەتا بەناو تاوانی ئەنفالدا شۆڕبیتەوە چیرۆکی سەرسورهێنەرتری ستەمکاری تێدا دەدۆزیتەوە، یەکێك لەوچیرۆکانە تەنیاکەوتنەوەی کامەران فاتح حمیدە کامەران تاکە دەربازبووی خانەوادەیەکی نۆ (٩) نەفەری خەڵکی بەلگەی ناوچەی داوێ بوو، لەوگوندەدا سەرقاڵی کشتوکاڵ و ئاژەڵداری بوون، لەئەنفالی سێیی گەرمیاندا هەشت کەسێی خێزانەکەیان بەرپەلاماری جەیش وجاش کەوتن و ئیتر جارێکی تر نەبینرانەوە.

کامەرانیش وەکو زۆربەی ئەو تەنیا کەوتووانەی ئەنفال بێ سەرپەنا مایەوەو ماوەی ١٦ ساڵ تا ڕوخانی بەعسی لەچاوەروانی گەڕانەوەی دایك وباوك و خوشك وبراکانیدا ئازاری چەشتووە، خانەوادە ئەنفالکراوەکەیان بریتی بوون لە (دایکی و باوکی و سێ براوسێ خوشکی). لەخوارەوە بروانە ناوی ئەنفالکراوانی ئەم خانەوادەیە.

کامەران یەکێکە لەو کەسانەی هەموو سالێك هەموو سالێك بەبرێك پارە کۆمەکی دەرچوونی دەکات وبە گەرموگوڕییەوە بەپیر ئەو پێشنیارەوە هات کە راگەیەنرا بۆ یادی ئەنفال کە هیچ زیندەوەرێك سەرنەبردرێت و لەو رۆژەدا گۆشت نەخورێت، لەمبارەیەوە دەڵێت من زۆر لەگەڵ ئەو پێشنیارەی ئەنفالستاندام، چونکە بۆخۆم یەکێکم لەو کەسانەی پێشتریش هیچ رۆژێکی ٤/١٤ گۆشتم نەخواردووەو لەمەودوش هەرنای خۆم و بەهیوام ئەوە بکەینە داب ونەریتێکی کوردەواری . نەك هەر ئەوە بەلکو هەموو سالێك لەورۆژەدا ئالایەکی ڕەش هەڵدەکەم هەتا خۆر نەیسوتێنێ ڕەشەبا لێی نەکاتەوە من بەدەستی خۆم داینااگرم.. ئەو رۆژە مامەتەمینی ئێمەیە.

لەناو بەسەرهاتی پرمەینەتی خۆیدا چیرۆکی نەنکی گێرایەوە، کەبریتیە لەرایەلێکی وێژدانی نێوان دایك و منداڵەکانی کامەران ووتی : دادام بەناوی (خانم یوسف محمد)[٩] کاتێك لەنوگرەسەلمان گەراوەیەوەو کەسی نەمابوو بۆیە هەر پێکەوە دەژیاین و رۆژگارێکی قورسمان بەرێکرد، بەڵام دادام هەتا مرد نەمیوەو نەبرنج و نەهیچ جۆرە گۆشتێك نەچووە سەردەمی، تەنانەت هیچ خواردنێکی خۆشی نەخواردووە، ئەوەشی وەکو هاوسۆزییەك بۆ منداڵەکانی بووە، کە لە زیندان داوای

[٩] لەگەرمیان بەنەنك (دایکی باوك ودایك) دەڵێن دادا خانم یوسف محمد دایکی باوکی کامەران بووە.

تەعریبی نادر

بـــــــــرنج و گۆشـــــــــت و میوەیـــــــــان کردووەودەستیان نەکەوتووە.

بـــەرواری ١٩ی ئـــازار دو رۆژ بەرلـــە جـــەژنی نـــەورۆز کامـــەران فـــاتح حەمیـــدم لەســـەر تـــەرمی گـــۆرە بەکۆمەڵەکـــەی حـــەمرین بینـــی کاتێـــک گەراینـــەوە ریکـــەوت وای کـــرد، پێکـــەوە لـــە ئۆتۆمبێلێکـــدا بـــین، کاتێـــک پرســـیاری ئـــەوەم لێکـــرد گومـــان دەکـــەیت کەســـوکارت لـــەناو ئـــەو گـــۆرە بەکۆمەڵـــەدابن.؟ ووتـــی بـــەڵێ لـــە ٩٩٪ ئـــەو تەرمانـــە کەســـوکاری مـــن چـــونکە ئـــەوان لـــەمرکز شـــەبابەکەی دوزخورمـــاتووبوون و ئـــەم گـــۆرە هـــەموو ٦٠ کـــم لەشـــوێنی گرتنیانەوە دورە .

چـــیرۆکی ئـــەم وێنەیـــە زۆرهەســـت بزوێنووێـــژدان تەزێنـــە، ئەگـــەر مـــرۆڤ ویـــژانی هـــەبێو هەســـتەوەرەکانی بەهـــەوای گەنـــدەڵی

ونـــەفامی بارگـــاوی نـــەبووبن، لـــەناو ئـــەم پۆلەمندالـــەدا تـــەنها دووکەســـیان لەژیانـــداماون، ئـــەوانی تـــر هـــەموویان بـــەگازی کیمیـــاوی گیانیـــان لەدەســـتداوە، لـــەو دوکەســـەش یـــەکێکیان بـــەناوی نـــادر ســـەرگەردان بـــووەو لەناچـــاریدا بووەتـــە شـــوانی مالـــە عـــەرەبێکی حەویجـــەو دواتـــر هەرلـــە نـــاو ئەوعەشـــیرەتە عەرەبـــە ژنـــی هێنـــاوەو بووەتـــە کـــوری ئـــەو خانەوادەیـــە، بەهـــەر حـــاڵ نـــادر ئێســـتا بـــاوکی چـــەند منداڵێکـــە بـــەڵام ئەفســـوس نـــەک هەرمندالـــەکانی زمـــانی کـــوردی نـــازانن و خۆیـــان بـــە کـــورد نـــازانن بـــەڵکو خۆشـــی خەریکـــە کـــوردی لـــەبیر دەچـــێتەوەو تـــەنها ئـــەو یـــەک دوورۆژە قســـەی پێـــدەکات کـــە لەســـاڵێکدا یـــەکجاریان زیـــاتر بـــۆ ســـەردانی قـــادری بـــاوکی و مستەفای برای دێتەوە بۆگۆپتەپە

ناوی خانەوادە ئەنفالکراوە کەی کامەران

فاتح حەمید	باوکی
حەربیە سمین	دایکی
بەیان فاتح	خوشکی
تارق فاتح	برای
جیهان فاتح	خوشکی
گۆران فاتح	برای
سوهام فاتح	خوشکی
شوان فاتح	برای

گەرمیان پێشوازی لە فەرەجی تۆپخانەدا

رۆژی ٢٠١١/١١/٢٤ بەڕێوەبەرایەتی ڕۆشنبیری گەرمیان مەراسیمێکی پێشوازی بۆبەڕێز فەرەجی تۆپخانە دەربازبووی گۆڕی بەکۆمەڵ سازکرد، لەمیانەی ئەومەراسیمەدا (عومەر محمەد سەرنوسەری ساڵنامەی ئەنفالستان) لێکۆلینەوەیەکی زانستی بە ناوی (**ئەو مرۆڤانەی لە دۆزەخ گەرانەوە**) بە داتاشۆ پێشکەشکرد کە تیایدا قۆناغە بنەڕەتیەکانی تاوانی جینۆسایدو شێوەی دەستگیرکردنی ئەنفالکراوانو پۆلێنکردنولەناوبردنیانو هەروەها دەربازبوونی ئەو ١٣ کەسەی تری بەوێنەو بەڵگەی سەرنج راکێشەوە خستەرو، لێکۆلەر بەچواربەش باسەکەی نمایشکردو تیایدا چەندین چیرۆکی سەرسورهێنەرووێنەوبەڵگەی خستەروو ، بەشێوەیەک کە هۆڵی مەراسیمەکە سەرباری قەرەباڵغیەکی زۆریش بێدەنگیو هێمنیەکی تەواو باڵی بەسەردا کیشابوو.

لە کۆتایی مەراسیمەکەشدا خەڵاتی ڕێزلێنانی بەڕێوەبەرێتی ڕۆشنبیری گەرمیان بەخشرایە هەریەک لە دەربازبووی گۆڕی بەکۆمەڵ کاک فەرەجی تۆپخانەولێکۆڵەر بەمشێوەیە :

خەڵاتی ڕێزلێنانی بەڕێوەبەرێتی لەلایەن پەرلەمانتار سالارمحمودەوە بەخشرایە بەڕێزفەرەجی تۆپحانە.

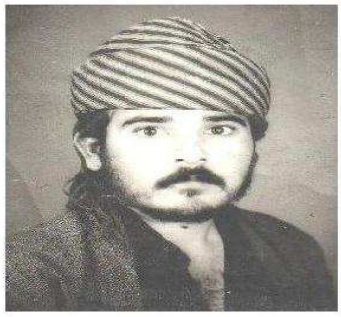
خەڵاتی ڕێزلێنان لەلایەن نەسرین خان خێزانی حەمەعەلی عەلیانەوە کە دەربازبوویەکی گۆڕی بەکۆمەل بوو بەخشرایە عومەرمحمەد. لەمبارەیەوە هەریەک لەفەرەجی تۆپخانەوعومەر محمەد سوپاسی بەڕێوەبەرێتی ڕۆشنبیری گەرمیانیانکرد، سەرنوسەری ئەنفالستان ووتی: خۆزگە تاوانی ئەنفال نەبوایەوئەم خەڵاتەم پێنەبڕایە بەڵام مادام داری خۆزگە بەری نەگرتووە، من ئەم خەڵاتە بەتایبەتی کە لەلایەن بەڕێز نەسرین خان هاوسەری حەمەعەلی عەلیانەوە پێمبەخشراوە، هەست بەسەر بەرزی دەکەم .

ناوی سەرجەم ئەنفالکراوەکانی گوندەکانی مەسۆیبەکان وبەرگەچ

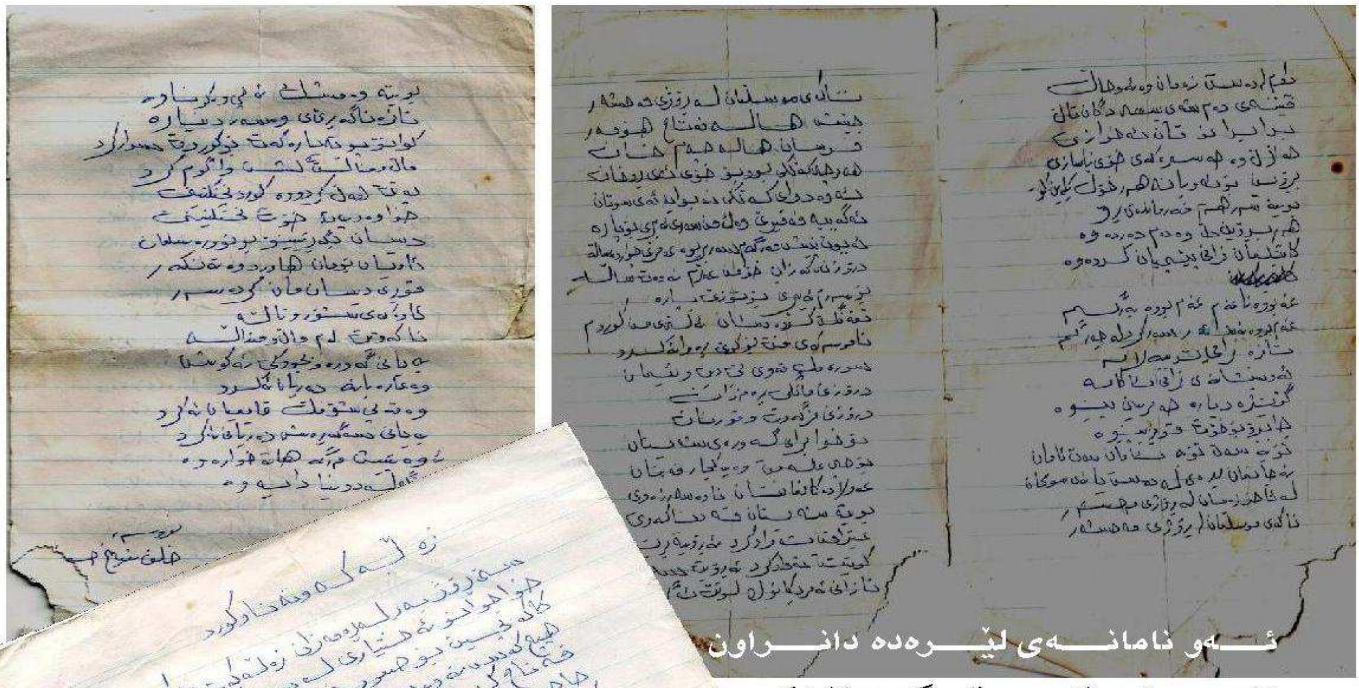
١	چیمەن عزیز ئەحمەد	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٢	ئەعیمە رشید قادر	سەنگاو	مەسۆی بەر گەچ
٣	نزیرە حەجان حسن	سەنگاو	مەسۆی بەر گەچ
٤	ناميينەصالح علی	سەنگاو	مەسۆی بەر گەچ
٥	مهاباد عزیز محمد	سەنگاو	مەسۆی بەر گەچ
٦	یاسین عزیز محمد	سەنگاو	مەسۆی بەر گەچ
٧	تەها عزیز محمد	سەنگاو	مەسۆی بەر گەچ
٨	جەزا فقی صالح	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٩	محمد رسول محمد	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
١٠	شکریە عزیز ئەحمەد	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
١١	نیگار محمد رسول	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
١٢	نیاز محمد رسول	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
١٣	شوخان محمد رسول	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
١٤	سیروان عمر محمود	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
١٥	حکم فتاح رسول	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
١٦	حمە امین محمد علی	سەنگاو	مەسۆیی
١٧	غریب حمە امین محمد	سەنگاو	مەسۆیی
١٨	اکبر رفعت صالح	سەنگاو	مەسۆیی
١٩	سردار رفعت صالح	سەنگاو	مەسۆیی
٢٠	سهام علی حمە امین	سەنگاو	مەسۆیی
٢١	نارام حسن شریف	سەنگاو	مەسۆیی بەر گەچ
٢٢	نسرین حسن شریف	سەنگاو	مەسۆیی بەر گەچ
٢٣	ئەوروز ئەحمەد سلیمان	سەنگاو	مەسۆیی رەحیم
٢٤	عزیم صالح ئەحمەد	سەنگاو	مەسۆیی رەحیم
٢٥	علی جمال میرزا	سەنگاو	مەسۆیی رەحیم
٢٦	شهله جمال میرزا	سەنگاو	مەسۆیی رەحیم
٢٧	شادی جمال میرزا	سەنگاو	مەسۆیی رەحیم
٢٨	شەونم جمال میرزا	سەنگاو	مەسۆیی رەحیم
٢٩	خیریە حمە رشید فرج	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٣٠	زکیە حمەرشید فرج	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم

٣١	فاتە عبدالله	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٣٢	محمد صابر محمد	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٣٣	دلسۆز فتاح محمد	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٣٤	مهریوە محمد کەریم	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٣٥	سروە محمد ئەحمەد	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٣٦	رۆستم محمد ئەحمەد	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٣٧	کاوە محمد ئەحمەد	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٣٨	سەرحد محمد ئەحمەد	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٣٩	یاسین محمد ئەحمەد	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٤٠	کاروان محمد ئەحمەد	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٤١	سردار محمد ئەحمەد	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٤٢	چنور محمد ئەحمەد	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٤٣	حلاو محمود کەریم	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٤٤	مستەفا علی ئەحمەد	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٤٥	سوهان روستم عارف	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٤٦	صبریە ئەحمەد محمد	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٤٧	سازگار ئەحمەد محمد	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٤٨	ژیان ئەحمەد محمد	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٤٩	بەیان ئەحمەد محمد	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٥٠	شوان ئەحمەد محمد	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٥١	علی محمد شریف	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٥٢	بیستون علی حمە سعید	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٥٣	دین علی حمە سعید	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٥٤	ناواز حسین	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٥٥	جەلال صالح علی	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٥٦	حمە رشید محمد	سەنگاو	مەسۆیی سەرجەم
٥٧	صبریە حمە امین محمد	سەنگاو	مەسۆیی
٥٨	ئەلماس کەریم ئەحمەد	سەنگاو	مەسۆیی
٥٩	ناميينە کەریم ئەحمەد	سەنگاو	مەسۆیی
٦٠	خاتون کەریم ئەحمەد	سەنگاو	مەسۆیی
٦١	جیا کەریم ئەحمەد	سەنگاو	مەسۆیی

ئەو نامانەی لێرەدە دانراون

هەستو نەستی گەرمیانیەکە بەناوی صابر کە سوتاندنی گوندەکەیان و ئەنفالکردنی مامو ئامۆزاکانی قەلەمیان پێخستووەتە سەر کاغەز. لێرەدا ئیمە تەنها وەکو دۆکۆمینتێکی تاوانی ئەنفال دەیانخەینە روو.

عومەری خاوەرە بەگەنجی

داڤێنشی :

بە ڕاستی مرۆڤ میر و سوڵتانی ئاژەڵەکانە، چونکە درەندەیی مرۆڤ زۆر بەرزترە لەوان، ئێمە لەسەر مەرگی کەسانی تر دەژین، ئێمە بوێنەتە گۆڕی ئاژەڵان، من هەر لە منداڵییەوە وازم لە خواردنی گۆشت هێناوە

فیساگۆرس :

مادام مرۆڤ بکوژێکی دڵڕەقە بۆ گیانلەبەرەکانی تر هەرگیز تەندروستی و ئاشتی دەست ناکەوێت چونکە هەتا ئەو کاتەی مرۆڤ ئاژەڵان بکوژێت دەتوانێت مرۆڤش بکوژێت

مەرگی دوا تاوانباری هۆڵۆکۆست

تاهیر رەحیم
ئەڵمانیا

جۆن دیمیانوك. لە٣/٤/١٩٢٠ لە ئۆکرانیا لە دایك بووە لەساڵی ١٩٤٠ راکێشدەکرێت بۆ ناو سوپاسی سوری سۆڤیەت لەساڵی ١٩٤٢ لە نیمچە دوورگەی کریم لە باکوری دەریای رەش دیلدەکرێت و دەیگوازنەوە بۆ کەمپی تایبەت بە دیلەکان بەناوی خۆڵم، لەهەمانساڵدا خۆی دەبەخشێت بە دەزگای س س یتر دەبێت بە هاوکاری نازیەکان ، بوو لە ساڵی ١٩٨١ دوای راهێنانی رەوانەی کەمپی سۆبیور کرا و پاش شەش مانگ گوزرارایەوە بۆ کەمپی مردنی فلۆسەنیبۆرگ. لەهەرێمی بایەر لە گروپی (سەربازەئازدەکان) کە تایبەت بوو بە بەو دیلە رووسانەی خزمەتی نازییەکانیان دەکرد،لەدوای جەنگی جیهانی دووەم لەگەڵ ئەمریکەکان کاری کردوو لە کەمپی Displaced oerson بەزیراکانە لەوێدا خۆی دامەزارندووە وەکو شۆفێری بارهەڵگر تاوەکو ساڵی ١٩٥٠ ،، لەساڵی ١٩٥٢ سەفەری ئەمریکا دەکات لەوێ ناوی خۆی لە ئیڤان وە کرد بە جۆن ساڵی ١٩٥٨ بوو بە هاوڵاتی ئەمریکی و ناسنامەی ئەو وڵاتەی وەرگرت ،

ساڵی ١٩٧٥ ڕوسیا لیستێکی ٧٠ کەسی ڕەوانەی سیناتۆری ئەمەریکا کرد، کە لەگەڵ نازیدا کاریانکردووەو ئێستا کۆچبەرن لە ئەمەریکا یەکێك لەو ناوانە دێمیانیوك بوو. ساڵێك دواتر ئەمەریکا زانیارییەکی زۆری لەسەر پاسەوانەکانی کەمپی سۆبیبۆر کۆکردەوەو ناسنامەی دێمیانیوکی ساڵی ١٩٤٣ پەیداکرد، کە ئەو (ئیڤان ترسناك Iwan der Schreckliche.

لەساڵی ١٩٨٣ ڕەوانەی ئیسرائیل کرا ، دادگا ٧ مانگی خایاند بە تاوانی کوشتی جولەکەکان ٧ ساڵ زیندانیکرا بەتومەتی هاوکاریکردنی دەزگای س س نازییەکان هەروەها بە تومەتی کۆمەڵکۆژی حکومی سێدارەی بۆ دەرچوو. ساڵی ١٩٩٣ دوای ئەوەی دادگا بە بریارەکەدا هەڵچوو، لە مانگی شەش هەمان ساڵدا ئازادکرا، بەبێتاوان دەرچوو. ساڵی ٢٠٠١ بەپێی زانیاری نوی جۆن لە زۆر (کامپی مردن) کاری کردووە جارێکی تر راکێشی داگای شاری لۆدڤیگسبۆرگی ئەڵمانیا ، بەبەڵگەی تەواوەجۆن واتا ئیڤانی ترسناك لە کامپی سۆنبیور کاریکردووە کە ٢٩٠٠٠ کەس لەو کەمپە کراونەتە قوربانی .

٢٠٠٩.١١.٣٠ یەکەمین پرۆسەی دادگاییکردنەکەی لە شاری میومشنی ئەڵمانیا دەستی پێکرد

چەند جار ئیڤانی ترسناك دادگا بریاری زیندانی کردووە چی لە ئیسرائیل یان لە ئەڵمانیا بەڵام پیاچوونەوە بە بریارەکە

کـــــراوە ، زیـنـــــدانیکردنی دواخـــــراوا ، دوا دادگیکردنشـــــــی (٥) ســـــــالّ بـــــــوو لەبەرئـــەوەی تەمـــەنی لـــە ٩١ ســـالّ بـــوو نەکراوەتـــە زیندانـــەوە تـــاوەکو مـــرد لـــە خانـــەی پـــیران بـــوو لـــە شـــاری رۆژنهـــایم تاوەکو لە ١٢/٣/١٧ مردووە.

ئـــەوەی لێـــرەدا پێویســـتە بگـــوترێ ئەوەیـــە تـــاوانی کۆمـــەڵکوژی و مـــرۆڤکـــوژی تـــاوانێکی زۆرگەورەیـــە، لـــەویش گـــەورەتر لـــێخۆشـــبوونە لـــە تاوانبـــاران، هـــەروکو لـــە کوردســـتان لـــە زۆربـــەی تاوانبـــاران خۆشـــبوون.

لـــە دادگـــایی ئیڤـــانی ترســـناک خـــاڵێکی تـــر زۆرگرنگـــە کـــە پێویســـتە لێـــردا بـــووترێ ئـــەویش بەدواداچـــوونە بـــە دوای تاوانبـــاران لـــە هەرشـــوێنکی ئـــەم دونیایـــە بێـــت، هـــەروەکو جولەکـــەکان بـــەبێ پشـــوو و بـــەردوام تاوانبارانیـــان راگـــوێزی دادگـــا کـــردووە بـــەبێ ئـــەوەی بـــەزییان بـــە تاوانبارانـــەوە بێـــت، کەچـــی ئێمـــەی کـــورد بـــەوەوە نەوەســـتاین بـــەزییمان بـــە تاوانبـــاران بێـــت و دەرمـــان بـــۆ بـــەزران تکـــریتی بنێـــرین بـــەڵکو ، تاوانبـــارێکی گرنگـــی وەکـــو فرۆکـــەوان تـــاریق رەمـــەزان ئازدبکـــەین کـــە یـــەکێك بـــوو لـــەو فرۆکەوانانـــە لـــە بۆردومـــانکردنی هەڵبجـــە بەشـــداربوو، هـــەروەها دادگـــای کردنـــی ئیڤـــانی ترســـناك پێمـــان دەڵێـــت تاوانبـــار لەهەرکوێـــدا بێـــت لـــە هەرتەمەنێکـــدا بێـــت دەبێـــت بەســـزای خـــۆی بگـــات ، کەچـــی ئێمـــەی کـــورد بەهـــەزران تاوانبـــاری کۆمەڵکوژیـــەکانی کـــورد کـــە لـــەژمارە نایـــەت لـــە عێـــراق بـــە ئاســـایی ژیـــان دەباتـــە ســـەر دژایـــتی کـــورد دەکـــات لـــە پرۆســـەی سیاسی عێراقدا .

وێنەیەکی قوربانیانی تاوانی هۆڵۆکۆست

بەسەرهاتی ڕێزان و منداڵەکانی

ئامادەکردنی ئەنفالستان

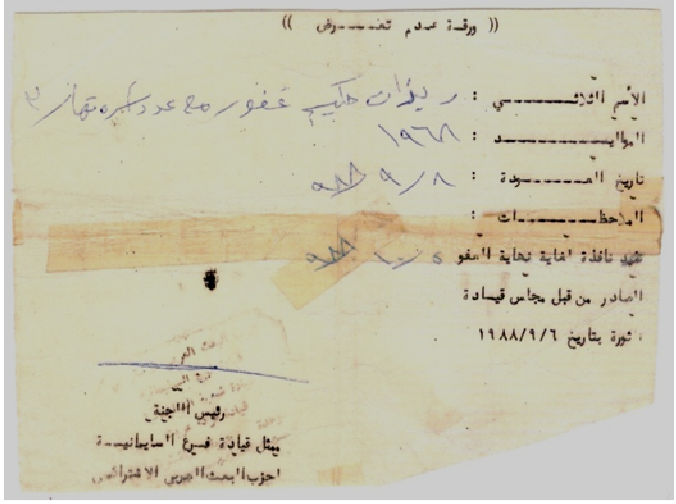
ئەنفال تاوانی سەدەی بیستەم بوو، کە بەهۆیەوە زۆربەی گوندنشینەکان گیران و بێسەرو شوێنکران، هەر بۆیە هێندەی بەکۆمەڵکوژییەکەیدا دەناسرێتەوە، ئەوەندە سەرنج ناچێتە سەر کاریگەریەکانی دوای ئەو تاوانە، کە هەتا ئەمڕۆ بە ڕوخساری کۆمەڵگەی کوردیەوە ڕەنگی داوەتەوە، لەڕاستیدا هێشتا گرفتی دەرونی و کێشەی کۆمەڵایەتی لەچارەسەرنەهاتوو بۆ کۆمەڵگەی عێراقی بەگشتی و کۆمەڵگەی کوردستان بەتایبەتی بەجێهێشتووە، سوپای عێراق وێرای ئەوەی ئەزمونی هەشت ساڵی جەنگی ئێران عێراقیان هەبوو، قاڵبووی نێو جەنگ و خوێن بوون، ئەزمونێکی سەرسورهێنەریشیان لە پەلامارو وێرانکاریدا هەبوو، ئەمەش لەبەها ئینسانیەکان دایماڵیبوون و ببوونە بونەوەرێکی دڵڕەق و تووندڕەفتار.

ڕەنگە چیرۆکی خانەوادەی جەعفەر حەمید لەچاو چیرۆکە ترسناکەکانی تری هەندێك خانەوادەی ئەنفال کە تاکە کەسێکیان نەماوەتەوە یان تەنها کەسێکیان دەربازبووە، تارادەیەکی زۆر ئاسان بێتە بەرچاومان، بەڵام نەخێر، هەرگیز نابێت بەو دیدەوە تەماشای بەسەرهات و چیرۆکەکانی ئەنفال و ئەوکەسانە بکەین کە گورزی ئەنفالیان بەرکەوتووە.

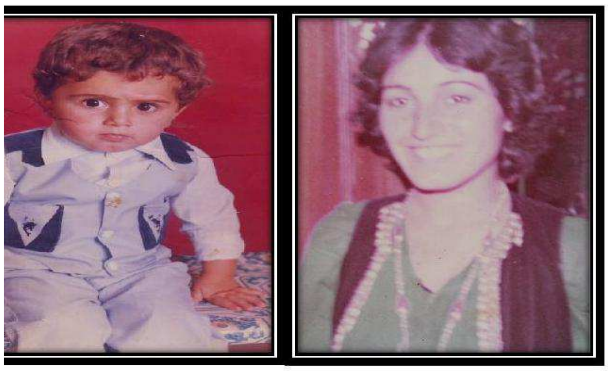
ڕێزان حەکیم و هەورازی کوری بەدەست و خەتی خۆیان بەسەرهاتەکەیان

ئەم وێنەیە داوی ئەنفالگیراوە ڕێزان وعەلی و هەوراز

نوسیوەتەوەو بۆ ئەمسائلنامەیان هێنا تابڵاوبکرێتەوە لەنامەکەیاندا هاتووە : (ئێمە هێزەکەی "بارق" گرتمانی لەسەرجادەی سەنگاو بۆماوەی دوو ڕۆژ هەرلەسەر ئەو جادەیە هێشتیانینەوەو چواردەورمان بە دەبابەو عەسکەر گیرابوو، ئێوارەیەکی ڕۆژی سێهەم ئیڤای عەسکەرییان هێناو باریانکردین بۆ لیواکەی چەمچەماڵ و دوای دووسێ ساعات

وێنەی ڕێزان و هەوراز بەر لەئەنفالکردنیان

بردمانیان بۆ تۆپزاوا، شەو بوو کە گەیشتین سەرباز منیان فرێدایە خوارەوە پشتم شکاو هەتا ئێستاش کەمئەندامم (٥) فەقەراتی پشتم دەرهێنراوەو ئێستاش پلاتینی تێدایە) ڕێزان نوسیوێتی لەتۆپزاوا ژن و منداڵ و پیاویان لێکجیاکردەوە، ئەوکاتەی هەورازو عەلی و فەرهادیان لێسەندم و بردیانن دنیام لابووە دۆزەخ، بەڵام باش بوو دوای ٢-٣ سەعات ئینجا بۆیان هێنامەوە . نزیکەی ١٠ شەو لە تۆپزاوا ماینەوە هەتا شەوێك ئیڤایان هێناوباریانکردین بۆ دوبز . هەرچۆنێك بوو دوبز لەوێ برسی بووین و بەپێشچاومانەوە لە پیاوەکانیان دەداو ئەشکەنجەیان دەدایین . لەدوبزیش ماوەی شەش مانگ ماینەوە هەر قاعەیەك نزیکەی ١٠٠ خێزانێ تێدابوو هەرخێزانێکیش ٤-٦ منداڵی پێبوو، قاعەکان زۆر پیس و پۆخەڵ بوون، هی عەسکەری بوو بۆئیمە چۆڵکرابوو، ئێمە هەر لەسەر ئەرزەکە دەخەوتین هیچ ڕاخەرو جلێکمان پێنەبوو، شەورۆژ هەرلە قاعەکانداباووین و نەیاندەهێشت بچینە دەرەوە، لەوێش هەتا دوو ڕۆژ تێپەری نان و ئاویان نەداپێمان بەهۆی ئەو بێخۆراکییەوە ڕۆژی ٢٠- ٣٠ منداڵ لە برسا دەمردن تەنانەت دوو ژنیش لەوێ مردن، ئەوە ئێمەشی گرتەوەو هەورازو عەلی و فەرهاد توشی نەخۆشی بوون و لەوێ فەرهادی کورم لەبرسا مرد. لەدوبز هەموو شەوێ ١١ سەیارەی سەرداخراودەهاتن خەڵکیان باردەکردو دەڕۆیشتن، نەماندەزانی ئەو خەڵکە بۆ کوێ دەبەن. ئێمەش لەترسا خەومان لێندەکەوت و دەمانگوت ئاخۆ کەی بێت سەرەی ئێمەش بێت چونکە ئەوانەی دەبران جارێکی تر نەدەگەڕانەوەو نەدەبینرانەوە.

ڕێزان لەنامەکەیدا باسی ئەوە دەگێڕێتەوە کەوا لەماوەی ئەو شەش مانگەدا منداڵەکانی هەرنەخۆش بوون، دکتۆری عەرەبیان دەهێنابۆلامان بەڵام هەرلەدورەوە تەماشایان دەکردین و هیچ دەرمانێکیان نەئەدا پێمان. بەبێ ئەوەی هیچ فحصێك بکەن یان دەرمانێك بدەن بە نەخۆشەکان منداڵەکان بەزۆری دەمووچاوو سەریان دەئاوساو دوایی دەمردن، هەرئەوە نەخۆشیەش بوو کە فەرهادی کورمی کوشت ، بەڵام هەفتەی ١ جار دوو دکتۆری کورد کەناویان (ئازادو نەوزاد) بوو لەکەرکوکەوە دەیانهێنان بەزۆری ڕۆژانی یەکشەممە دەهاتن زۆر باشبوون، ئەوان و مامۆستاعەلی زۆر هاوکاری کردین ئەو پیاوە خەڵکی دوبزبوو جاربەجار دەهات هەندێك خواردن و جل وبەرگی بۆدەهێناین، زۆر پێویستمان بەو هاوکاریانە هەبوو، ئێمە پێنج کەس بووین ڕۆژی تەنها یەك صمونیان پێدەداین ڕۆژی واهەبوو بۆیان

دەکـــردین بـــە دوو صـــمون ئـــەویش ئەوەنـــدە رەق بـــوو بەبـــەردیش نەدەشـــکا ناچـــار لـــە ئاودا دەمانخوساند تابتوانین بیخۆین.

رەنگـــە خـــەمی هـــەورازو ڕێزانـــی دایکـــی زۆر قورســـتربێت لەوانـــەی تـــەنیا کـــەوتوون و کەســـیان نـــەماوە، چـــونکە ئـــەوان وەک هەرخانەوادەیـــەکی تـــری ئـــەنفال قوربانیـــان داووەو فـــەرهادی کوریـــان لـــە دۆزەخـــی دوبـــز لەبرســـا گیـــانی لەدەســـتداوە، بـــەڵای کەمـــەوە ئـــەم خانەوادەیـــە ئـــەو هەســـتەیان لادروســـت بـــووە کـــە هێشـــتا بـــەهۆی تـــاوانی ئەنفالـــەوە غـــەدرێک بەردەوامـــە، ئـــەوانیش پێویســـتە وەک هـــەر ئـــەنفالکراوێک لـــەماف و ئیمتیـــازاتی کەســـوکاری شـــەهیدان و ئەنفالکراوان بەهەرەمەندبن.

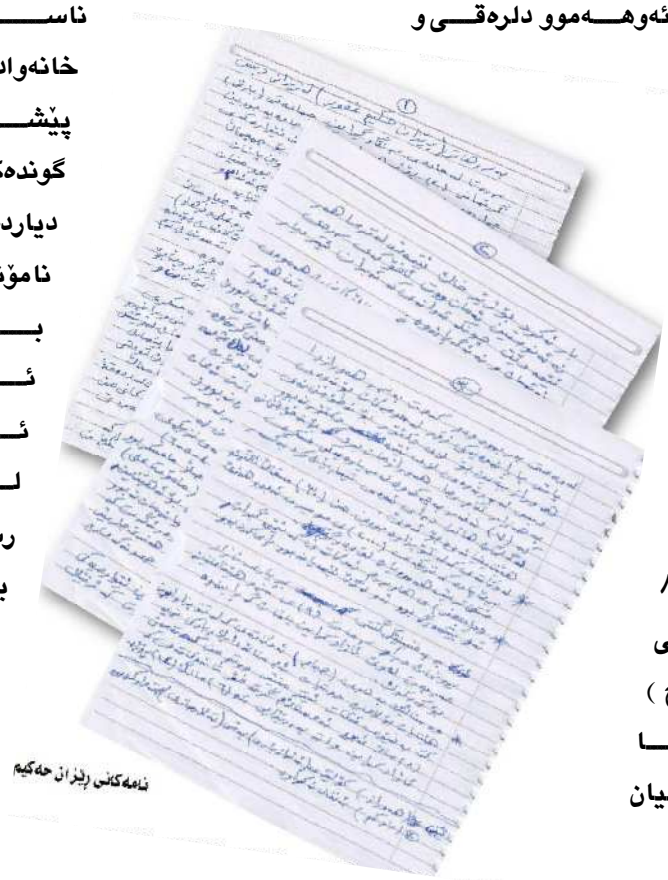
هـــەوراز جەعفـــەر لـــە دایکبـــووی ســـاڵی ١٩٨٤ لـــەکاتی ئەنفالـــدا تەمـــەنی ٤ ســـاڵان بـــووەو ئێســـتا گـــەنجێکی روح ســـوکە، یەکێکـــە لـــەو هـــەزاران منداڵانـــەی لـــە زیندانی دوبـــز مـــاوەی شـــەش مـــانگی تەمـــەنی ناســـکی بەســـەر بـــردووە و بەرێکـــەوت لەمـــەرگ گەراوەتـــەوە، هەربۆیـــە دوبـــز شایســـتەی ئەوەیـــە بـــەدۆزەخی منداڵـــە ئـــەنفالکراوەکانی کوردســـتان نـــاو بنرێـــت، هـــەوراز کەمەینـــەتی زیندانی دوبـــزی چەشـــتووە هێشـــتا دوومـــانگ بـــوو لـــەوێ بـــوون کـــە مـــەرگی برابچـــوکەکەی بەچـــاوی خـــۆی بینـــی و خۆشـــی هەرلـــەوێ ســـووتاوەو هـــەموو گیـــانی داغـــان بـــووە، ڕێزانـــی دایکـــی لـــەبارەی ســـوتانی هـــەورازەوە لەنامەکەیـــدا بـــۆ ســـاڵنامەی ئەنفالســـتان نوســـیوێتی : (دوومـــانگ بـــوو لـــەوێ بـــووین کـــە هـــەورازی کـــورم ســـوتا ئـــەویش بـــەهۆی ئـــەوەی ژنێـــک هـــات تەشـــتێک ئـــاوی گـــەرمی بەدەســـتەوەبوو کـــەوت بەســـەریداو هـــەموو لەشـــی ســـوتا

پـــاش تکـــاو ڕجـــاو پارانەوەیـــەکی زۆر ڕێگەیانـــدین هەورازبـــەرین بـــۆ خەســـتەخانەکەی دوبـــز (٧) ســـەرباز بەچـــەکەوە لەگەڵمانـــدا هـــاتن دوای ئـــەوەی تیماریـــانکرد هێنامانـــەوە بـــۆ نـــاو ســـەربازگەکەی دوبـــز کـــە خۆمـــانی لـــێ زیندانکرابووین .

ئـــەوان لەبنەڕەتـــدا خـــەڵکی شـــاری کـــەرکوکن، بـــەڵام بـــەهۆی ئـــەوەی جەعفـــەر حەمیـــدی بـــاوکی منداڵـــەکان ســـەربازی هـــەڵاتووی بـــەرەی جـــەنگی قادســـیە بـــووەو دواتـــریش بـــووە پێشـــمەرگەی یـــەکێتی نیشـــتمانی، لـــەکاتی پـــەلاماڕەکانی ئەنفالـــدا لـــە گونـــدی قرخـــی ســـەر بەقـــەزای چەمچـــەماڵ دانیشـــتوون. خانەوادەکـــەیان کـــە بریتـــی بـــوون لـــە (جەعفـــەر، ڕێـــزان، هـــەوراز، عـــەلی و فـــەرهاد) جەعفـــەری لێبـــەدەر کـــە پێشـــمەرگە بـــووەو لەگـــەڵ هێزێکـــدا ڕۆیشـــتبوو ئـــەوانیش وەکـــو هـــەر گوندنشـــینێکی تـــر کەوتوونەتـــە بەردەســـتی هێزەکـــانی جـــاش و ســـوپاو دەســـتگیر کـــراون، لەوکاتـــەدا ڕێـــزان ٣٠ مســـقاڵ ئـــاڵتونی خـــۆی و ٢٠٠٠ دوو هـــەزار دینـــاری سویســـری پێبـــوو بـــەڵام دوای گرتنیـــان ڕەوانـــەی کـــەمپی تـــۆپزاواکراون، لـــەوێ هـــەموویان

لێسەندبوو هیچی پێنەمابوو تا لە دوبز شتێکی پێبکرێت. بەلام ئەوەموو مەینەتی و دلشکانە، ئەوەموو دلرەقی و تووندرەفتارییەی بەعس وای لە ڕێزان نەکردووە کە گەورەیی و بەخشندەیی بدۆڕێنێ بەلکو سەرباری ئەوەی پشتی شکابوو خۆشیان هیچ نەبوو بیخۆن لە تۆپزاوا منداڵێکی تەمەن ٨ ساڵی بێکەسی بەناوی (صباح) گرتبووخۆو تا ئازادبونیشیان هەرلەگەڵیاندا مابووەوە.

هەوراز قۆناغەکانی خوێندنی بریوەوکۆلێژی تەواو کردووەو بروانامەی ئەندازیاری تەلارسازی بەدەستهێناوە، ئەوەی بەبیردێت کەلە زیندانی دوبز سوتاوەوبرا دووسالانەکەشی بەناوی " فەرهاد " لەبەر کەم خۆراکی و نەخۆشی مردووە، سەربازەکان هاتوون بەدەست و برد تەرمەکەیان برد و تەنانەت گۆڕەکەشیان نەدۆزییەوە. کەچی لەبەرئەوەی نەك فەرهاد بەلکو هیچ منداڵێکی ئەو خانەوادەیە ناسنامەی باری شارستانیان نەبووە، هەتا ئێستاش نەتوانراوە مردنی فەرهادی کوریان لەدوبز ساغ بکەنەوەو موچەی ئەنفلکراوەکەیان وەربگرن . هەقوایە حکومەتی هەرێم ئەو حالەتانە لەبەرچاوبگرێت و لێژنەی پسپۆر بۆ ئەو دۆسێیانە پێك بهێنێ چونکە نەبوونی ناسنامەی ئەو خانەوادانەی پێشمەرگەبوون یان لە گوندەکاندا دەژیان دیاردەیەکی نامۆنیە پاشئەوەی بەلێبوردنی گشتی ئازادکران ئیتر ئەنفالکراوەکان بران لە عەربەت هەلێان رشتن و بەرەلایانکردن، بەڵام ئەم بریارە تەنها ژیانێکی هاکەزایی و پرلەمەینتەتی پێبەخشینەوە، نەك ئازادی.

ڕێزانی ئەنفالکراو جەرگ سوتاو شایانی ئەوەیە ڕێزێکی تایبەتی لێبگیرێت، چونکە سەرباری ئەوەی سەربازەکان بەدڵرەقی مامەڵەیان لەگەڵدا کردبوو، لەئێڤا خستویانەتە خوارەوە پشتی ئازاری پێگەیشتووەو بەهۆیەوە کەم ئەندام بووە، بەڵام بەو حاڵەشەوە توانیوێتی عەلی و هەوراز پێبگەیەنێت تا خوێندن تەواو بکەن .. لەو مەینەتیەدا عەلی توانی کۆلێژی زانستی بەشی بایلۆژی تەواو بکات، ئێستا ئەوخانەوادەیە عەلی و هەوراز لەگەڵ دایکوباوکیان جەعفەرو ڕێزان لەگەرەکی ئازادی شاری سلێمانی سەریان پێکەوە ناوەو ژیانێکی هاکەزایی دەژین .

مام عەبدولکەریم سەعید :

هەر چاوەڕێی کۆڕەکانم دەڵێم بەڵکو ئەمە خوایە لەو عەرەبانەی هاتوون لێرە کاردەکەن یەکێکیان کورەکەی من بێتو عەرب نەبێت .

عەسرێکی درەنگ وەخت لەئۆردوگای صمود، لەبارەگای لقی رزگاری کۆمەڵەی داکۆکی لە قوربانیانی ئەنفال چاوم بەم پیرەمێردە کەوتو دیارێکی کورتم لەگەڵ ئەنجامدا .

بەرلە پەلامارەکانی ئەنفال گوندی قوڵیجانی سەرحەد نزیکەی ٢٠ ماڵ بوون، خەلکەکەی بە هەژاری خۆیان قایل بوون و لەگوندەکەیانەدا خەریکی کشتوکاڵ وئاژەڵداری بوون . بەڵام بەداخەوە ئەم گوندە ئێستا تەنها ٣ ماڵی تێداماوە .

عەبدولکەریم ئێستا تەمەنی بەتەواوی هەڵگشاوەو لە ئۆردوگای (صمود)[10] رزگاری نیشتەجێیەو تەنها تاکە کوردێکی بۆماوەتەوە بەناوی (محمد) ئەویش بە ئازایەتی خۆی لە ئەنفال دەربازبووە، دەنا کۆی خانەوادەکەی، کە بریتی بوون لەهەدوو ژنەکەی بەناوەکانی مەحسە حمەئەمین قادروجەیران حاجی تۆفیق، هەروەها چوار منداڵو دوبراوبرازاکانی ئەنفالکراوەو خۆشی بە قۆناغەکانی گرتنو جیاکردنەوەو زیندانەکانی قۆرەتوو تۆپزاوادا تێپەریووەودوای شەش مانگ بەکەنەفەتی لە نوگرەسەلمان گەڕاوەتەوە.

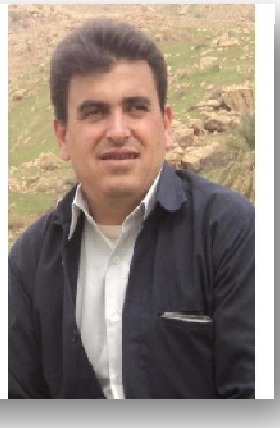
جەیرانی هاوسەری بەچوار منداڵەوە سێ کورو کچێك (لوقمان و حەیدەرو صدیق و کوێستان) مەحسەسەش لەنوگرەسەلمانە گەراوەتەوە.

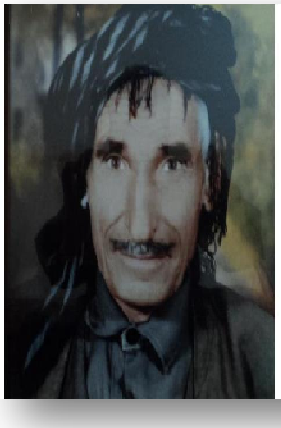
مایەی تێڕامانە پیرەمێرد هێشتا چاوەروانی هاتنەوەی کوڕەکانی دەکات و دەڵێت : (ئێستاش هەرچاوەڕوانم دەڵێم ئەمە خوایە بەڵکو عەرەبێك کورەکانمی هەلگرتبێ و ئێستا گەورە بووبن و هاتبن بۆ ئێرە بۆعەمەلە[11] لەم ناوە هەرگڕێخۆم و لەبەرخۆمەوە ئێژم.. بەڵکو ئەمە خوایە لەناو ئەوانەدا پەیدا ببنەوە .) ئەمە قسەی مام عەبدولکەریم بوو .

دواجار شوکرانەی بۆ کوڕەکەی خۆی و حکومەت کرد: وتی کورەکەم زۆر بۆم باشەوحکومەتیش موچەمان پێدەداو خانوویان بۆکردووم و لێیان ڕازیم .

[10] صمود ئەو ناوەیە کە رژێمی صدام لەسەر ئەوەختی ئەنفال ناوی نابوو بەڵام لەدوای راپەرین دەسەڵاتدارانی ناوچەکە ناویان رزگاری.!!.. بەڵام باشتربوو صمود هەلبوەشێنرێتەوەو بکرێتەوە بە شوێنی کشتوکاڵ نەك ناوەکەی بگۆڕدرێت بەرزگاری .

[11] خەلکی گەرمیان و کەرکوك بە کرێکارو کاری کرێ دەڵێن (عەمەلە)

ئەنوەر حەمەلاو:

پێشمەرگەی دێرین بووم، هەمووکەسوکارم ئەنفالکرابوون، کەچی ڕێزی جاشێك لەمن زیاتر بوو.

ئەنوەر حەمەلاو تاکە دەربازبووی خانەوادەکەیەتی، بەر لەپەلاماری ئەنفالی سێیی گەرمیان خانەوادەکەیان لە ٩ سەرخێزان پێکهاتبوون، کەبەهەژاری لە گوندی توکن دەژیان، بەڵام پەلاماڕەکانی ئەنفالی سێ نەك هەر گوندەکەیان بەڵکو هەموو گەرمیانی کردە دۆزەخ، گوندی توکنیش وەکو کۆی گوندەکانی گەرمیان گورزی کوشندەی بەرکەوت، جگە لەوەی خانووەکانی درانە بەرکەڵبەی شۆفڵو سەروەت و سامانیان بەتالان بران، کۆی خەڵکەکەی ئەنفالکران، بە شێوەیەك کە لەوگوندە بچکۆلەیەدا (٣٦٥)کەس گیران و بێسەروشوێنکران، خانەوادەی حەمەلاو کە جوتیارێکی گوندنشین بوو، جگە لە ئەنوەری کوڕی کە ئەوسا پێشمەرگە بوو هەموویان گیران و ڕەوانەی قەڵای قۆرەتوو، دواتریش بۆ تۆپزاوا کران و سەرئەنجام جگە لەخۆی هیچ کەسێکیان لە کۆمەڵکوژیە دەرنەچوون.

خۆشی بەشەکەتی ومەینتباریەوە لە نوگرەسەلمان گەرایەوە گیانی لەدەستدا ئەنوەریش بەتەنیا مایەوە تاساڵی ١٩٩٣

.

ئەنوەرکە چەکی پێشمەرگایەتی کردە شان هێشتا هەرزەکارو تەمەنی (١٦) ساڵان بوو، دوای ئەوەی چەندینجار چووە ڕیزی پێشمەرگەکانەوە بەمەبەستی ئەوەی ببێتە پێشمەرگە بەڵام هەرجارەی بەبیانوویەك لەبەرکەمی تەمەنی وەریان نەدەگرت و دەیانارد‌ەوە، تادواجارلەتیپی ٥٥ی قەرەداغ توشی بەتوشی بەرپرسێکەوە بووەو پێی ووتووە: ئەرێ برا وا دامنا من منداڵم ئەی شۆرش ناتوانێ ساليك منداڵيك بە خێوبكات..؟ سەرئەنجام بەرپرسەکەی قایل کردووەو هەرلەوێ بووەتە پێشمەرگەی یەکێتی نیشتمانی کوردستان، بەڵام زۆر ماندوویان دەکرد بەمەبەستی ئەوەی پەشیمان ببێتەوەو بروانەوە بەڵام ئەنوەر بەلێهاتوویی‌ەوە روبەرووی ئەو تاقیکردنەوانە بووەوە، بەو شێوەیە بووە پێشمەرگەیەکی نەبەزیوو تا لە ١٧ی نیسانی ساڵی ١٩٨٨ لە گوندی جێشانە لەگەڵ ١٧ پێشمەرگەی تردا کەوتوونەتە بۆسەیەکی مەفرەزە خاصەی سەربە دائیرەی ئەمنی سلێمانییەوەو هەموویان دەستگیرکراون، هەرئەو ڕۆژە بەدیلی گوازراونەتەوە بۆ شاری سلێمانی و لە زیندانی ئەمنە سورەکە خراونەتە بەرلێکۆلینەوە، بەڵام بەختی ئەوەیان هەبوو، کەسێکی سەربە ڕژێم بۆیان تێکەوێ‌ولەوێ بهێڵرێنەوە تا لێبوردنی گشتی ساڵی ١٩٨٨

ئەنفالی گوندی توکن:

هێشتا ئەنفالی گەرمیان کۆتایی نەهاتبوو کە ئەنوەر لەگەڵ ١٧ هاوسەنگەریدا بەدیلگیران، بۆیە ئاگادارنەبوو، کە لەدەرەوە چی دەگوزەرێ ؟ و گوندەکەیان بووەتە چیرۆکێکی سەر سورهێنەر لەمێژووی ستەمکاری و خاڵێکی رەش بەتەوێڵی بەعسیزمەوە، چیرۆکەکانی گوندی توکن لەژمارە نایەن، چونکە ئەوەندە بەتوندی بەرپەلاماری ئەنفالکەوتووە، بەعس قەستی بووە لەریشەوە هەڵیبکیشێ هەر بۆیە گوورزێکی کەمەرشکێنی بەرکەوت و زەرەرێکی گیانی ومااڵی قورسیان کردووە، تۆکن سەرباری ئەوەی بچووک بوو بەڵام گوندێکی قەرەباڵغ بوو، تێکڕا ٣٦٨ کەسیان ئەنفالکراوە وهەتا ئێستا بێسەروشوێنن.

ئەوکاتەی ئەنوەرحەمەلاو لە ئەمنە سورەکە گیرابوو، هەموو خانەوادەکەیان ئەنفالکران کە بریتی بوون لە : باوکی و دایکی و چوار خوشک و دووبرای بە ناوەکانی (حەمەلاو حەمە کەریم، غەریبە وەلی حسن، نەسرین و جەمیلەو شیلان و لەتیف و یاوەر) چیرۆکی ئەم خانەوادە ئەنفالکراوە زۆرخەمناک و ئازاربەخشە، لە نزیکی ناوەڕاستی مانگی نیسانی ١٩٨٨ پاش ئەوەی بە کۆمەڵگیرابوون هەموویان برابوون بۆ قەلای قۆرەتوو هەر وا دووسێ رۆژێک مابوونەوەو لەوێوە ڕەوانەی تۆپزاواکرابوون، بە پێی نەخشەی داڕێژراوی نوسینگەی ڕێکخستنی باکوری حزبی بەعس کە عەلی حەسەن مەجید سەرۆکاری دەکرد لەوێ تەواوی خانەوادەکە پۆلێنکرابوون و لە یەکتری جیاکرابوونەوە، حەمەلاو حەمەکەریمی

باوکیان لەژن و منداڵەکانی جیاکرایەوەو لەگەڵ پیاوە پیرەکان خزێنرایە هۆلێکەوەو دواتر ڕەوانەی نوگرەسەلمان کرا، ئیتر لەو ساتەوەختەوە لە غەریبەی هاوسەری و کوڕو کچەکانی بێئاگا مایەوە، حەمەلاو بەوە دڵخۆش بوو کە لە تۆپزاوا پێیان ووتبوو ژن و منداڵەکانت بەربوون، خۆت لەلای ئێمە دەستبەسەری، بەڵام ئەمە درۆیەکی گەورە بوو هەر بۆیە دوای ئەوەی بە کەنەفتی و نەخۆشی لە زیندانی نوگرەسەلمانەوە گەڕایەوە بۆ ئۆردوگای صمود " ناحێی رزگاری" منداڵەکانی نەهاتبوونەوە ئیتر توشی شۆک بوو، سەرئەنجام هەر بەو داخەشەوە سەری نایەوەو فیراقی دوری منداڵەکانی و ئەو بارودۆخە گرانە کوشتی.

حەمەلاو حەمەکەریم کە هاتەوە بۆ گەرمیان، لەبەر ئەوەی خۆی گیرابوو ئەنوەر نەیزانیبوو کە لەدەرەوە چی رویداوەو ماڵەوەیان هەموو گیراون بۆیە لە ئازادکردنی ئەنوەرو باوکیدا ڕێکەوتێك هەیە، ئەوان هیچیان ئاگایان لە گیران و ئەنفالکردنی یەکتر نەبووەو نەزانیووە کە گیراون، ئەنوەر لە ئەمنە سورەکەی سلێمانی و باوکیشی لە نوگرەسەلمان

زیندانی بوون و خوشک و براکانیشی بێسەروشوێن بوون بەڵام رێکەوت وابوو کە ئەنوەرو باوکی هەردووکیان لە یەک ڕۆژدا بەربوون و هاتنەوە بۆ گەرمیان. گەرمیانی چی ؟ نەک مال تەنانەت گوندیش نەمابوو.

ئیتر چۆن بەربوون و چۆن ئازادبوونێک ؟! باوک وکوڕ بەسەرهەواری خاڵیدا گەڕانەوە، ئەنفال هەموو شتێکی لەبەریەک ترازادبوو، نەماڵ هەبوو ڕوی تێبکەن و نەسەرپەنایەک ..! ئیتر بەبێ ماڵ وحاڵ هەر شەوەی لە ماڵیک ڕۆژیان دەکردەوە، ئەوجۆرە ژیانە توشی نەخۆشی دڵی کردوو ساڵی ١٩٩٢ لە چاوی لێکنا کە لەچاوەروانی خانەوادەکەی ئاویان تێدا نەماو بە حەسرەتیانەوە کۆچی دوایی کرد، ئیتر ئەنوەریش بەتەنها مایەوە و لە ئۆردوگای صمود لە ماڵی خاڵی " حمە جان وەلی" ژیانێکی مەینەتباری بەسەر برد . دوای مردنی باوکی ئەنوەریش بووە تاکە دەربازبووی خانەوادەکەی نمونەی ئەم تاقانانەی ئەنفال زۆرن لەگەرمیان و هەریەکەیان خاوەنی چیرۆکێکی تراژیدیایە زۆرەبەیان ببونە شوانی عەرەب و هەندێکیان ڕۆیشتبوونە ناوچە عەرەب نشینەکەو لەوێ خۆیان پەنادابوو، بەڵام لەهەموو ئەو چیرۆکانە دڵتەزێنتر ئەوانە بوون کە وەختی سەربازیان هاتبوو لەکاتی مۆلەت وەرگرتندا نەهاتوونەتەوە و هەرلەیەکە سەربازیەکانیاندا ماونەتەوە و مۆڵەتەکانیان بەسەربردووە..!! ئەویش لەبەر ئەوە بووە کە هیچ کەسێکیان نەماوە بێنەوە سەردانی بکەن، بۆیە بەناچاری سەربازگەکان بوونە باشترین شوێنی حەوانەوەیان ..! بنکەو بارەگای ئەو یەکە سەربازیانەی کەسوکاروخانەوادەکەیانی ئەنفالکردبوو..!! ئەنوەریش یەکێک بووە لەوکەسە تەنیاکەوتوانەی لەسەروەختی رژێمی بەعسدا لەکاتی سەربازیدا یەکە سەربازیەکان و لەدوای ڕاپەڕینیش بارەگای پێشمەرگە شوێنی خەوتن و حەوانەوەو پشوودانیان بووە ..!!

ئەنوەر ئێستا کە خێزانی پێکەوە ناوەوباوکی چەند منداڵێکە (شیلان، زانیار،–محمد، ژیار،گەرمیان، ژیلوان) بەڵام هێشتا بەدەم ئازاری نەخۆشیەکەی باوکییەوە گیرۆدەیە و هەرگیز لە بیری ناچێتەوە ئەگەر مردن و ئەشکنجەی دایکی و خوشک و براکانی لە دوری و بە پێشچاوییەوە نەبوو بێت ئەوا مەینەتی و نەخۆشی و مردنی حەمە لاوی باوکی بە پێشچاوی خۆیەوە بووە.. بۆیە هەرگیز قابیلی لەبیرچوونەوە نین.

ئەنوەر ماوەی (٦) مانگ بوو هیچ ئەندامێکی ماڵەوەی خۆیانی نەبینیبوو بەهۆی سەرقاڵی پێشمەرگایەتی و شەرەکانی ئەوسای بەعس و پێشمەرگەو هێرش بۆسەر سەرکردایەتیەکەیان لە دۆڵی جافایەتی، ئیتر ئەو بەهیوای بەچۆکداهێنانی بەعس چەکی کردبووە شان و بەتەمەنی هەرزەکاریەوە ریزەکانی پێشمەرگەی هەڵبژاردبوو، بەڵام کاتێکی

زانی بەعس هەموو گەرمیانی بەچۆکدا هێناو ئاوەدانی تێدا کردە مەحاڵ، ئیتر لە دوای ئەنفالەوە تەنها ئەو پێشمەرگە پارتیزانانە ماندەوە کە مەرگیان پێباشتربوو لەوەی خۆیان ڕادەستی ڕژێم بکەنەوە.

ئەنوەر بێجگە لەومەینەتیانە گرفتێکی تریشی بۆ پەیدابوو ئەویش ئەوە بوو کە ناسنامەی باری کەسێتی نەبوو، لەوەش خراپتر ئەوە بوو کە دەرهێنانی ناسنامەکەی زۆری خایاندو زۆریش توشی دەردی سەری کرد بەڵام تا دەریهێنا تەمەنیشی زیاتر هەڵکشاو ئیتروەختی ئەوەی هات بچێتە ریزەکانی سوپاوەو خزمەتی ئەو سوپایە بکات کە هەموو گەرمیانی دوچاری ڕاوەدونان و کۆمەڵکوژیو ڕوخاندن کردبووەوە بێگومان ئەوەش گرێیەکی سایکۆلۆژی زۆربەی ئەنفالکراوەکان بوو. لە بەروارى ١٩٩٠/٩/١ ڕەوانەی ریزەکانی سوپاکراوە تا هاتنەوەی جەنگی کەنداو لاوازبوونەوەی دەسەڵاتی بەعس ئیتر

ئەویش وەکو زۆربەی کوردەکانی تر ریزەکانی سوپای بەجێهێشتووەو وەک سەربازێکی هەڵاتوو خۆی شاردووەتەوە. تاراپەڕینی ساڵی ١٩٩١و دوای ئەوەش بووەتەوە بە پێشمەرگە.

دڵشکانی ئەنوەر :

لەدوای ڕاپەڕینی ئازاری ساڵی ١٩٩١، هێزەکانی پێشمەرگە هاتنەوە ناو خەڵک ئەویش وەکو زۆربەی کەسوکاری ئەنفالکراوان بووە پێشمەرگەو چەکی کردەوە شان، دواتریش بووە یەکێك لەکارمەندانی ئاسایشی شاری کەلار، ئەنوەردەڵێت: (من زۆر بەدلسۆزی ئیشم دەکرد وەکو چۆن پێشمەرگایەتیم دەکرد لەئاسایشیش هەروا بەدڵسۆزی ئێشەکانم دەکرد، بەڵام لەوێ هەستم بە دڵشکانێکی زۆر کرد، بەچاوی خۆم بینیم کەوا ڕێزی کەسانی گومان لێکراو زیاتر لە کەسوکاری ئەنفال دەگیرێ، هەرگیز حسابی ئەوەیان بۆ نەکردم کە پێشمەرگەی کۆنمو هەموو کەسوکارم ئەنفالکراوە، تەنانەت بەرپرسەکەم کە هاوڕێی خۆم بوو لێم تێنەدەگەیشت، ئاخر چۆن ڕەوایە جاشێك لە کەسوکاری ئەنفال زیاتر بێت) بۆیە داوای کردووە خانەنشین بکرێو چیتر بەرگەی ئەونادادپەروەیەی نەگرتووە.

داواکاری ئەنوەر :

زۆر جـــــەخت لـــــەدادگایی کردنـــــی تۆمـــەتبارانی ئـــەنفال دەکاتـــەوەو دەلێـــت (ئـــــەوە شـــــەرمەزارییە هـــــەتا ئێســـــتا تۆمـــەتبارانی ئـــەنفال دادگـــایی نـــەکراون) . زۆریـــش لـــە ئـــەدای رێکخراوەکـــان رازی نیـــەو پێیوایـــە بـــەپێی تـــەزجهی حزبـــەکانیان دەجوڵێنـــــەوە خۆشـــــی ئەنـــــدامی دو رێکخـــراوە (چـــاودێری کردۆســـاید- چـــاك و کۆمەڵـــەی داکـــۆکی لەکەســـوکاری قوربانیـــانی ئـــەنفال) بـــەڵام لـــە ئـــەدای کارکردنیـــان رازی نیە .

لـــــە ســـــەردانێکماندا بۆســـــەر ئـــــەوگۆڕە بەکۆمەڵـــــەی لەچـــــیای حمـــــرین ٦٠ کـــــم خۆرئـــاوای شـــاری دوزخورمـــاتوو تیمێکـــی وەزارەتـــی مـــافی مرۆڤـــی عێـــراق و وەزارەتـــی شـــــەهیدان و ئـــــەنفالکراوان خـــــەریکی هەڵدانـــــەوە بـــــوون، لـــــە دواقۆنـــــاغی هەڵدانـــــەوەدا هەنـــــدێك لـــــە کەســـــوکاری ئـــــەنفالکراوان هـــــاتبوون، هێشـــــتا لەســـــەیارەکە نەهاتبوومـــــە خـــــوارەوە کـــــە ئـــەنوەر حەمـــەلاوم بینـــی بـــەماتی لـــە قـــەراغی گۆڕەکـــــە وەســـــتابوو ئەودیمەنـــــەی ئـــــەنوەرو برادەرەکـــانی کـــەبریتی بـــوون لـــە: (وەهـــاب وئەحمـــــەد عـــــەلی و حەســـــەن عـــــەلی فـــــەرەج و کامـــــەران حســـــێن وزۆری تـــــر) هـــــەتا ئێســـــتا کاریگەرییـــــەکی زۆریـــــان بەســـــەرمەوە هەیـــــەو هەســـــتێکی ســـــەیری لادروســـــتکردم بـــــە

پارچەیەك خشڵ کە لە گۆڕە بەکۆمەڵەکەی حەمرین دۆزرایەوە

جۆرێـــــك ماتـــــەمینی گرتبوومی وخرۆشـــــام هـــــەتا دوو رۆژ دوای ئـــــەوەش بەرینـــــەدام، هەرئەوەنـــدەی رێگـــەیان پێـــداین بچـــینە ســـەر تەرمـــــەکان ئـــــەنوەرو حســـــن و ئەحمـــــەد بـــــەجۆرێك لـــــە ســـــەڵای گریانیانـــــدا کـــــورم دەویســـت خـــۆی بگـــرێ و دەســـت بـــەگریان نـــەکات، لەوکاتـــەدا وەزیـــری شـــەهیدان و ئـــاڵا تالـــــەبانی پەرلـــــەمانتاری عێـــــراقیش هاتبوونـــە خـــوارەوە، ئـــەنوەر بـــە گریانـــەوە دەســـتی وەزیـــری شـــەهیدانی گرتـــوو ووتـــی : جـــەنابی وەزیـــر تکـــات لێدەکـــەم ئـــەو جـــاش و موستەشـــارانە بـــدەرە دادگـــا وەڵاهـــی شـــەرمەزارییە وەڵاهـــی ئەگـــەر ئـــەوە نەکەیت قەت گەردنت ئازاد ناکەین.

ئـــەنفالکراوەکانی خانـــەوادەی ئـــەنوەر بریتـــی بـــوون لـــە (غەریبـــە وەلـــی حســـن دایکـــی، نەســـرین و جمیلـــە و جیمـــەن و شـــیلان خوشـــکەکانی ولەتیف و یـــا وەرحەمـــەلاو براکانی) .

مـــرۆڤ تاکـــە بونـــەوەرە کـــە پلانی کوشـــتن بـــۆ هاوڕەگەزەکـــەی خـــۆی دادەنـــێ، جـــەنگیش گـــرنگترین داهێنـــانێتی بـــۆ سەرخستنی ئەو پلانە

((ماگنوس)

من راوێژکاری فیلمی (بەکرێگیراوی سپیم)

عومەر محەمەد

خوێنەری بەڕێز ئەم وتارە کاتێک نوسراوە کە هێشتا فیلمەکە نەبینرابوو، پرۆپاگەندەی ئەوەیان دەکرد گوایە راگیراوە بەڵام ئێستا راستیەکان دەرکەوتونو خۆشبەختانە فیلمەکە لە فیستڤالێ (گۆڵف) خەڵاتی دووەمی باشترین فیلمی بەدەست هێناوە. بۆیە بڵاوکردنەوەی لێرەدا بەپێویست دەزانم چونکە سەنتەرێکی تایبەت بەئەنفال نابەرپرسیارانە قسەی ناراستی لەبارەوە کردووە .

ئەوە کێیە ئەوەندە جاهڵو مەرگدۆستە شین بۆ مردوکان دەکاو بەرد بۆ زیندووەکان دەهاوێ .؟!

ژمارە (٥)ی گۆڤاری (برین) بەناونیشانی (فیلمێ ئەزکرێگرتیە سپی مە) بابەتێك بڵاوکراوەتەوە، گوایا فیلمەکە بەباشی باسی رۆڵی موستەشاران دەکات.! ئەوە چ قسەیەکی خوارو نابەرپرسیارانەیە؟ ئەرێ ستافی (برین) فیلمە کەیان دیووە ؟ هەتا جورئەت بکەن ئەوشەکرە بشکێنن ؟ !

کە هەوالی فیلمی دۆکۆمێنتاری (من بە کرێگیراوی سپیم) بڵاوکرایەوە. کابرای لە هەموو کاسەدا ئەسکوێ، دیسان کەوتە هەراو غەلبەغەڵب. بەڵام بەهەندەمان نەگرتو ناچارنەبووین قسەیەکی لە بارەوە بکەین، بێگومان ئەم وەڵامەش تەنها بۆ گۆڤاری (برین)ە لەبەرئەوەی زمانغاڵی سەنتەرێکی ئەنفالە، کە دەبوو بزانن لەکەدارکردنی ئەو فیلمە بێڕێزییە بەو هەزاران ئینسانەی جاشێك بووە فریاد ڕەسیانو ئێستا لەگەرمیان دەژین..

بەداخەوە (برین) پشتی بەقسەی کەسێك بەستووە کە خۆشی پێی شەرمە ناوی بهێنێ! ئەوکەسە بەخەیاڵی خاوەنوڵێدابووکەسوکاری ئەنفالکراوان بەگژمانداهەڵخرێنێوکەمپین لە دژمان دروستبکات..! بەڵام مایەپوچ بوو چونکە زۆرترین

کارەکتەروقسەکەری فیلمەکە کەسوکاری ئەنفالکراوان خۆیانن.. سێ کەسیان ئەندامی کۆمەڵەی داکۆکی قوربانیانی ئەنفالن، چواریان تاکە دەربازبووی خانەواده ناسراوەکانی گەرمیانو یەکێکیان سالح هەلاجی شاعیرە، کە شیعرو مندالەکانی پێکەوە ئەنفالکراون. راوێژکاری فیلمەکەش بەندە" سەرنوسەری گۆڤاری ئەنفالستان" م. ئێتر گۆڤاری برینوئەوی تر شەکری چی دەشکێنن؟ ئەوانە هەق بوو نرخی قسە بزانن، نەك بەبێ بەڵگەوڵەگۆترە بنوسن: (وەزارەتا ڕۆشنبیریو لاوان یاحکومەتا هەریما کوردستانێ ڤەهاتیە ڕاوەستاندن لیژنەکا ڤەکۆلینێ ل سەرناڤەرۆکافیلمێ هاتیە دانان) ئەگەر درۆیان نەفەرموو بائەنجامی لیژنەکە بڵاوبکەنەوە؟ کێن ؟ ناوی ئەندامانی لیژنە ؟ کە ئەوەیان نەکردووە ئێتر قسەی بێبناغە لەپای چی..؟

من وەك راوێژکاری فیلمەکە بێمنەتم لە هەر لیژنەیەك، چونکە ئەوەندە شارەزایی هونەریمان هەیە کە ڕێز لە هەستی ئینسانی خۆمانوکەسوکاری ئەنفال بگرین، دەزانین ئەرکی خۆمانو وەزیفەی هونەرە چی یە، ئەوەندە بەرچاوروننین تێبگەین هەرکارێکی هونەری لەپێناوی شکۆی مرۆڤ نەبێت بێبەهاوفاشلە. ئێتر گوناهی ئێمە نیەکابرا ئەرکی خۆی نازانێو وەکو رادیۆ هەرقسەدەکاونابیستێ ..؟!

نوسیویانە وەزارەتی ڕۆشنبیری لیژنەی لێکۆلینەوەی بۆ فیلمەکەپێکهێناوەو رای گرتووە..! خۆزگە راگەیاندنی کوردی ئەوەندە بێبالەو فلتەری شاش نەدەبوو، ئەم شەکرشکاندنە کاتێکبوو کە هێشتا فیلمەکە مونتاژی تەواونەکرابوو ..! ئێتر چی

رادەگـرن ؟! باشـە باگریمانـەی ئـەوە بکـەین وەزارەتـی رۆشـنبیری رێگـەی نمایشـکردنی نـادات. جـا ئـەوە مۆرالـە مـرۆڤ شـانازی بـە سانسـۆرەوە بکـات ؟ رێگـەگرتنی فیلمـەکان بێجگەلـە جـەهل چـی تـرە.؟ دەی فـەرموون ئێسـتا فیلمەکـە ئامادەیـەو دەرەنـگ یـان زوو لـە ڤیستڤالێکی سـینەماییدا نمـایش دەکـرێ، ئـەو ساچـی دەڵـێن و چ وەڵامێـك دەدەنـەوە؟ خۆزگـە وەکـو لـە پێشـەوە جورئـەتی قسـەی بـێ بەڵگـەیانکردووە، لـە دوایـدا کـە زانـرا ڕاسـتتان نەفـەرموو، ئەوەنـدە جورئـەت بکـەن پەشـیمانییەکەیان نەشارنەوە .

بڵێـی وەزارەتـی رۆشـنبیری ئەوەنـدە هـەژارومااڵوێرانبێ..؟ ئەگـەروای کردبێـتو بریـاری ڕاگرتنـی فیلمەکـەی دابـێ، هەقوایـە ئـەوکارەی بکەینـە نوکتـەی کابینـەی شەشـەم ..! خێـرە رێگەلـە کـاری ناهونـەری نـاگرن، لەفیلمێکـەوە دەهـاڵێن کـە هێشـتا مۆنتاژی تەواونەبووە ؟! .

هەرئێسـتا بریکـارێکی وەزیـری رۆشـنبیری کتێبێـك دەربـارەی هـەمان موستەشاردەنوسـێ، هیـوادارم وەزارەتـی رۆشـنبیری بتـوانن بڵـێن چـاپی ناکـەینو سەنتەری ئەنفالیش جورئەتی قسەیەك بکەن.

ئـەرێ ئـەو گۆترەکاریـە بـۆ (سـەنتەرێکی ئـەنفال) شـەرم نیـە ؟ عـەیب نیـە پشـت بـەدرۆی کەسـێك ببەسـتێ کـە حەسـودیوگرێی دەرونـی شـپرزەی کـردووە.؟! سـەیر لەوەدایـە نـازانن باسـی چـی دەکـەن ! مەبەسـتیان کـام سـەعیدوکام موستەشـارە ؟! گوایـا ئەوجاشـەی کردوومانـە بەپاڵـەوانی فیلمەکـە دادگـا داوای کـردووە، شـێخ رەزا ووتـەنی: "شـێرپرپرپرپرەوانـە بـوو" وەك بڵێـی ئێمەلـەگوێی گـادا نوسـتبین و ڕاوێـژی کەسـانێکمان کـەمبێ کـەگا بـە گونـان دەناسـنەوە.؟ مـن قسـەی هـەموو کـەس بەهەنـد نـاگرم، بـە گۆڤـاری بـرین دەڵـێم: سـەهوویت. مـادام زمانحـاڵی سـەنتەری ئـەنفالن ئـەرکتان بـوو بەرپرسـیارانە قسـە بکـەن ئـەی کـە ئـەوەتان نـەکردووە خۆتـان بـۆ شـۆکی دوای نمایشکردنی فیلمەکە ئامادەکردووە ؟.

ئـەرێ سەرنوسـەری گۆڤـارێکی تایبـەت بەئـەنفال، چـۆن دەبـێ ئەوەنـدە مـاڵوێران بێـت ؟ دیـارە لـەکن وی بوختـانیش هەرحسـابە ؟ بـەلام دیارەکەسـێك لانـی کـەمی مافوکەرامـەت بـۆمرۆڤ قایـل نـەبێت..؟ ئەوەنـدەش رێزلـەخۆی ناگرێـت کـە سـبەی بـەدرۆ نەخرێتـەوە ؟ ئـەرێ چـۆن دەبـێ چـالاکوانی ئـەنفال درۆبـەدەم خەڵکـەوە بکاتوکەرامـەتی خـەڵکی بـۆگرنگ نـەبێت ؟ ئـەی چـۆن رێـز لـە ئـەنفالکراوان دەگـرێ..!؟ کـە دەڵـێن : دەرهێنـەری فیلمەکـە داوای نـۆبلی ئاشـتی بۆجـاش کـردووە ؟ درۆیـان فـەرموو چونکە ناتوانن بیسەلێنن .

بەڕاسـتی عەنتیکەیـە تـۆ هەربـەناو بکـەوی و قسـەلە بابـەتێك بکـەیت کەهیچـی لێنـازانی و هێشـتا نەتـدیووە ؟ ئـەرێ زمانحـاڵی سـەنتەرێکی ئـەنفال چـۆن تـوتی ئاسـا قسـەی نـەزانێك دەڵێتـەوە ؟ نـەخێر ئێمـەش ئەوەنـدە غەشـیم نـین خۆمـان بکـەین بـە قوربـانی جاشـەکان، ئەوەنـدەش غافـڵ نـین خۆمـان بکەینـە نێچـیرو بنێشتەخۆشـەی ژێرددانـی خـەڵکانی بێـرەحمو نـەفام هـەتا بەکـەیفی خۆیـان بـەردمان تێبگرن .؟

لـە سـاتەوەختەکانی " کـورد قـرڕان " دا ڕزگـارکردنی هـەزاران کـەس لـە دۆزەخـی ئـەنفال جـا لەلایـەن باشـەوە بووبێـت یـان جـاش، نـەك هەرشـایانی ئەوەیـە فیلمێکـی بـۆ دروسـتبکرێ، هەقـە شـاکاری ئـەدەبیو هونـەری لەسـەر بنوسـرێت، ئەگـەر ڕزگـارکردنی سـەدان کـورد شـایانی رێزلێنـان نـەبێ لەلایـەن سـەنتەری ئەنفالوچـالاکوانانی ئەنفالـەوە ئیـدی قسـەکردنیان چ بایـەخێکی هەیـە ؟. ئـەو جاشـە هەرعـەیبێکی هـەبێ بـەوە شـکۆمەندە نەیهێشـت تـۆوی کـورد لەگـەرمیان بـڕێ..! هیچـی نـەکردبێ گـۆرێکی بەکۆمـەڵی لـەبیابان کەمکردووتـەوە. ئـەرێ ئـەو چـالاکوانەی ئـەنفال ئەوەنـدە جاهـڵو مەرگدۆسـتە رێـز لـەوەناگرێ ؟ کەچـی شـین بۆمردوەکـان دەکـاو بـەرد بـۆ زیندووەکان دەهـاوێ .؟! تـۆلێی گێچـەڵەکە ئەوەنـەبێ کـە جاشـەکە نامـاقوڵی وای کـردووە خـەڵکی رزگـارکردووە..؟ هـەردەبێ وابـوبێ وئاوالـەدنیا تێگەیشـتبن. پێدەچـێت لـۆجیکی ئەوکەسـانە ئـاوابێ هـەتا ژمـارەی شـەهیدەکانمان زیـاتر بـن سـەرمان بڵنـدترە ..!! هـەتا قەبرسـتانەکانمان فـراوانتربن شانسـی بەدەوڵـەت بوونمان زیاترە ..

زلیخا مولود سەلیم

سالی لەدایك بوونی : ١٩١٧/٧/١

شوینی لەدایك بوونی : عەنەب – هەلەبجە

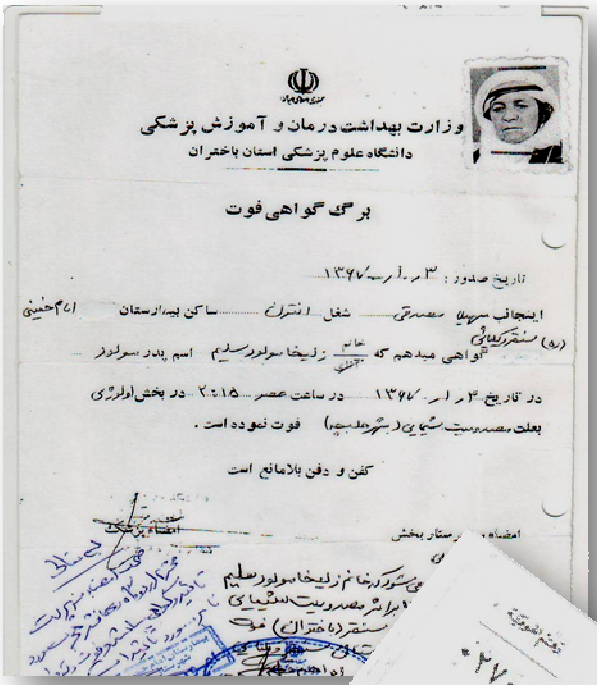
شوینی شەهید بوونی : ئێران – سنفور

هۆی شەهید بوونی : بریندداری چەکی کیمیاوی

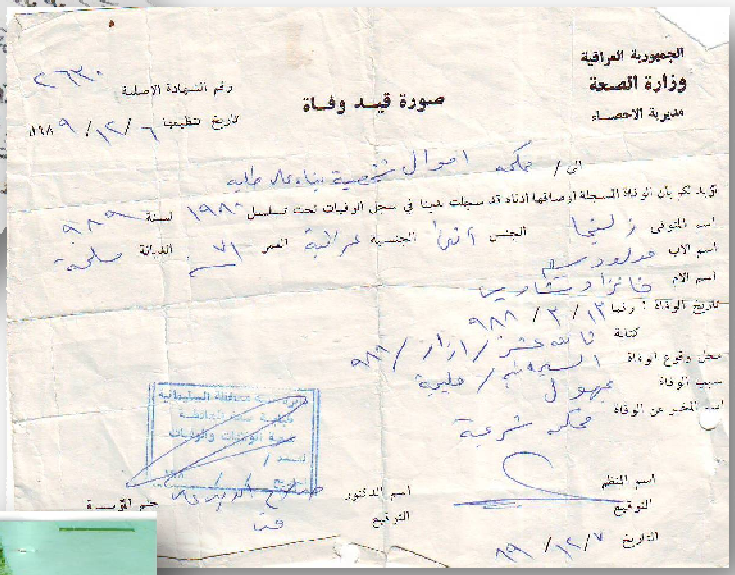
بەرواری مردنی : ١٩٨٨/٣/٢٤

زنجیرە : ٨٧٤

زلێخا مەولود لە ئێوارەی ١٩٨٨/٣/١٦ وەك زۆربەی هاوڵاتیانی شاری هەڵەبجە بەرچەکی کیمیایی کەوتووەو بریندداربووە، دواتر گەیشتووەتە ئێران لەوێ کوچی دوایی کردووە، هاوپێچەکان بەڵگەی سەلماندنی ڕاستین .

وزارت بهداشت درمان و آموزش پزشکی
دانشگاه علوم پزشکی استان باختران
برگ گواهی فوت

الجمهورية العراقية
وزارة الصحة
صورة قيد وفاة

كورد بوو يان عەجەم ؟

سەرنوسەر

بەيانيەكيان هەركە گەيشتمە فەرمانگە كاك ساسان ئەنوەرهەوالّى ئەوەى پێدام كە كەسێك هەيە لە ئێرانەوە هاتووەو دەلێت: من هەلەبجەيم و كەسوكارم لەكيميابارانى هەلەبجە تێداچوون، دواى ئەوەى كەوتمە سۆراخ كردنى ئاسايش ئاگادارى نكردين كە لەسليمانيەولەهۆتيل صلاحەدينە، هەرئەو رۆژە چووم بۆ لاى و چاوم پێى كەوت، دواتر بەرێوەبەرى گشتى شەهيدانو ئەفالكراوانم لێ ئاگادار كردەوەئەويش بريارى هاوكاريكردنى دا .

هەوار محمەد تەها جەلال كە لەولاّتى ئێران بە (شايان) ناسراوە بە دواى كەسوكاريدا دەگەرێتوباس لەوە دەكات، كاتێك كيميابارانى شارى هەلّەبجەكراوە ئەو تەمەنى ٧ سالاّن بووە، دايكوباوكى لەوبۆمبارانەدا كۆژراونو ئەم لەگەلّ پورى بەناوى (رۆقيە تەهاجەلال) گەيشتونەتە ئێرانولەوێ لە مالّى پياوێكى فارس بەناوى حاجى سروشت گيرساونەتەوە ، ناوبراو خاوەنى كارگەى (كارخانەى گولسان يەخچالّ)ە بۆ دروستكردنى شەبەكەى پشتى سلاجە، هاوسەرى حاجى سروشت ناوى زەينەبەو تەنها يەك كچيان هەيە بەناوى (سوگەند).

تا مردنى (رۆقيە تەها) ى پورى هەرلە كەرەج – شركت صنعتى سمينداش – كارخانە گولسازى ياخچال شەبەكەى پشتى سەلاجە دروست دەكەن بەهەمووى ماوەى ١٧ سالّ لەوێ كاريان كردووە.

دواى ٦ سالّ پێكەوە ژيان لە روقييە ئاوارەيدا بەكارەساتى سەياره بەسەختى برينداردەبێو پەكى دەكەوێت، ئيتر لەسەرتەخت چاوەروانى مەرگ دەكات، بەلاّم تا ئەو كاتە هيچى لەبارەى كيميابارنەوە بۆهەوار باس نەكردووە، هەوار بە سالّنامەى ئەنفالستانى راگەياند: من تەمەنم ١٣ سالاّن بوو كەپورم مرد ، لەنەخۆشخانە لە سەرەمەرگدا پورى

دواقسەى بۆكرد بەلاّم دواوتەكانى ئاسايى نەبوون، بەلّكو هەموو شتێكى گۆڕى تەنانەت ناوى خۆشى.! كاتێك كە پێيى دەلێت : تۆ ناوت شايان نيە، بەلّكو ناوت هەواره.!! كوردى حاجە سروشت نيت، باوكت كوردى عێراقەوناوى محمد تەها جەلالە، من مێردم نەكردووەو باوكت برای منە . دايكت ناوى (چەشئەل) [١٢]ەو ئێمەش خەلّكى هەلّەبجەين .. ئيتر ئەم قسانەى رۆقيە تەها دەشێت كليلى كردنەوەى نهێنى راستيەكى تالّ بن يان هەرلەبنەرەتەوە هەلّبەستراوبن، ئەوەش پشوودرێژى ودیقەتوكارى زۆرز وێژدانێكى ساخلەمى گەرەكە هەتا يەكلايى بكاتەوە. كێ دەتوانێ پرکێشى ئەوە بكات بلێت ئەم چيرۆكە راست نيە ..؟ يان بەپێچەوانەوە بێ بيركردنەوە بلێت بەلّى راستەو هەوار هەلّەبجەيية ؟!

هەوارکورێكى نەخوێندەوارەوهۆكارەكەشى دەگێرێتەوە بۆ ئەوەى كە هيچ ناسنامەيەكى نەبووەو هيچ كەسێكيش ناتوانێ لەئێران بچێتە بەرخوێندن ئەگەر شوناسى نەبێت. تا ئەوكاتەى پورى راستى پێگوتووە ئەوكورە هەر واى زانيەوە كورێ حاجى سورشتە ! كەچى بەخەيالّيدا

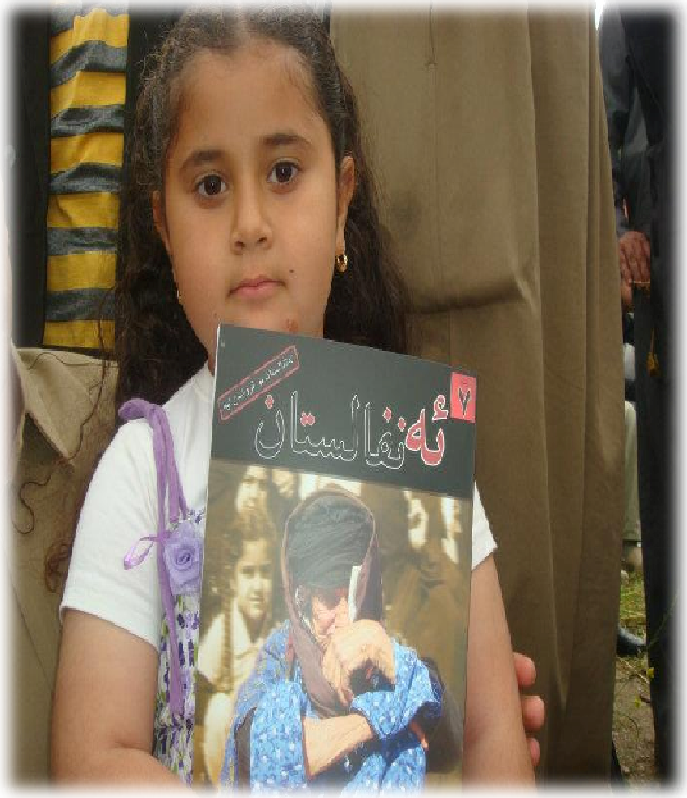
[١٢] هەرچەندە پرسيارم كرد ئەم ناوە نەچووەوە سەر زمانى كوردىو تارادەيەكيش بە ئەدەبياتى كوردى نامۆيە

نەهاتووە کوری سەرمایەدارێك چۆن دەبێت بێناسنامە بێت ؟ بۆ ناخرێتە بەرخوێندن ؟! کەچی دوای مردنی پوریشی هەرلەیان ماوەتەوە تا تەمەنی ١٥ ساڵی بەڵام حاجی سروشت شوێنیکی تری بۆدەستەبەر کردووە، هەوار دەلێت ئەمەش لەبەرئەوە بووکە ئەوان هەر ئەوکچەیان هەبوو، نەدەکرا منی بێگانەی گەنج لە مالیان بمێنمەوە .. بەڵام هەرلەکارگەکەیدا کاری کردووە تا تەمەنی ١٧ ساڵی. لەوەڵامی ئەو پرسیارەشدا کە ئایا خۆی هاتووەتەوە بۆکوردستان هەوار ووتی: نەخێر هەرگیز بیرم لەوەنەکردووەتەوە بێمەوە بۆکوردستان چونکە دەمگوت کەبچمەوە گرفتار دەبم. بەڵکو بە مادەی (شیشە)وە گیراوەو ئێران ١١ مانگ زیندانی کردووەو دواتر سنورداشی کردووەتەوە بۆ هەرێمی کوردستان. لەلایەن ئاسایشی پێنجوێنەوە گیراوەو رەوانەی کانی گۆمەکراوە، بەهۆی ئەو چیرۆکەیەوە ئاسایش رێزیانگرتووەو ماوەیەك پارەی هۆتیلو خواردنیان بۆ دابینکردووە، بەڵام دۆسێکەی ئالۆزەوبەئاسانی سەرەداوی ڕاستی دەرناکەوێ.

بەوحاڵەشەوە دەتوانین نەهێلین گرفتار ببێت، هەلبەت نابێت بکەوێنە ژێرکاریگەری سۆزو عاتیفەشەوە. چونکە دەشێت لە دۆسێیەکی وەهادا سۆزمان زەرەری زیاتربێت لە قازانجی . من بورام وایە کەوا سەدکەس موچەی ناهەق وەربگرن باشترە لەوەی یەك کەسی خاوەن ماف بفەوتێ . بەڵام خۆناکرێ هەرچی ووتی من لە ئەنفالدا یان لە هەڵەبجە وون بووم باوەری پێبکرێت..؟ مەرجە بەوپەری رێزەوە مامەلەی لەگەڵدا بکرێتوڵەکاتی ڕاست دەرنەچوونی قسەکانیشیدا بە رێزەوە بەرێ بکەرێتەوە بۆ شوێنی خۆی . چونکە یەك حالەتی ناڕاستە، ڕاستەکانیش دەخاتە ژێر پرسیارەوە و کەس باوەر بەونبووە ڕاستەقینەکانیش نەکات .

سەرئە نجام :

دوای ئەوەی کەوتینە سۆراخ کردنی لەهەلەبجەو دەوروبەری هیچ سەرەداوێکمان لەبارەی خانەوادەکەیەوە چنگ نەکەوتوکۆمەڵەی قوربانیانی هەڵەبجەش بەدەنگیەوە نەهاتن، بەڵام من دەستبەرداری نەبووم و ماوەیەکیش بەرێوەبەرایەتی گشتی شەهیدان خەرجی خواردنو هۆتیلیان بۆ دابینکرد ، بەڵام لەبەرئەوەی هیچ سەرەداوێك دەستەنەکەوتو وەڵامی پەیوەندیەکانی ئێرانیش نەیتوانی ئەوە ساغ بکاتەوە کە(هەواریان شایان) عێراقیە بەرێوەبەرایەتی ئاسایشی سلیمانی بەرێزەوە بردیانەوە بۆ سەرسنورو رەوانەی وڵاتی ئێرانیان کردەوە.

ئەنفال .

ئەفسانەیەکی میژوویی و واقیعێکی لەبیرنەکراو

زەمەن هەموو ئەو شتە کەڵەکە کراوانە لەتوێی لاپەڕەی میژووییەکان و قۆناغە جیاجیاکاندا هەڵگرتووە، ئەو قۆناغانەی کەزنجیرەیەك بوونە لەکێشمەکێش و ململانێ، رژێمە یەك لەدوای یەکەکانیش لەپێناو بەرژەوەندیە بالآکانی خۆیان، میژوویان پڕکردووە لەکارەسات و رووداوی ترسناك کەلەشێوەی ئەفسانە و چیرۆك نوسراونەتەوە و پێناسەکراون، بۆیە هەمیشە ماهیەتی ئینسانیان بەئەندازەیەك لەبەریەك هەڵوەشاندۆتەوە کەلەتەواوی پیرۆزیەکانی جەستەیی و عەقڵی رووت کراوەتەوە، تائەو جێگەیەی کەشتەخەیاڵیەکان، وەکو رودوایکی رابردووی واقیعی لەبەرچاوبگیرێ و بڕوای پێبکات، بەپێچەوانەشەوە واقیعی هێند تاڵ کراوەئەفسانە، رەنگە ئینسان لەنێوان بڕواپێکردن و رەتکردنەوەیدا، جێگەیەکی بۆ نەمێنێتەوە، ئەنفالی گەلان بەگشتی و ئەنفالکردنی کورد، ئەگەرچی بەواقیعی تەماشادەکرێت، بەڵام وێنەکان و دیمەنەکان و میژوو و چیرۆکەکان ئەگەر بەفکر بخوێنرێتەوە، لەچیرۆکی نێو ئەفسانەکان نەبێت، لە شتێکی دیکە ناچێت، بۆیە من بۆ ئەم باسە، لەکۆمەڵێك پرسیارەوە دەستپێدەکەم.

داخۆ مرۆڤ لەکاتی خوێندنەوەی میژوو کاتێك دەگاتە ڕاستایی کارەساتە نمونەییەکان، چی دەڵێ..؟ داخۆ کارەسات و رووداو ترسناکەکان، چ وەك ئەفسانە و چ وەك واقیع، جیاوازیەکانیان لەچی دایە؟.

داخۆ میژوونووسەکان، وانەیەکی جیاوازیان پێداوین کەلەسەر بنچینەی چەوسانەوەی ئینسان بینا نەکرابێ، یان بەبیانوی جیاواز پەردەپۆشی نەکەن ؟.

داخۆ تالآن کردن و وێرانکردنی زێد، سرینەوەی ئاسەواری نەوەیەك، ئاسەواری هەموو کۆمەلگەیەك بەهەموو دیاردەکانیەوە، نەخشەیەکی مۆدێرنە؟.

ئایا ئەو چیرۆکانەی کەدەیبیستین رەهەندێکی میژوویان هەیە؟. یان ئەفسانە کەئەندێشەیەکی تایبەتە و رەهەندی جیاواز و دوورتریان پێدەدات؟.

داخۆ ئەو ئەفسانانەی کەنوسراون و خوێندنەوەیان بۆکراوە، هەمان ئەو کارەساتە ترسناکانە نین کەرژێمی کۆنەپەرست و تۆتالیتارەکان ئەنجامیانداوە؟.

مان و نەمان لەنێوان ئەفسانە و ئەنفال

لەئەفسانەکانی کۆندا، تورەبوونی سروشت کارەساتی خولقاندووە، زۆربەی زاناکان ئەوانەی کەلەبارەی میژوو و نهێنیەکانی کۆنەوە قسەدەکەن، دەڵێن" ئەفسانە بەمیژووی رەگەزەکانی مرۆڤەوە بەستراوەتەوە"، ئەوەی کەگومانیشی تێدانیە، بەپێی کۆی بیرورا فەلسەفیەکان، ئەفسانە ئەو کارەساتانەیە کەکۆنینەکان بۆنەوەکانی دوای خۆیان گێڕاوەتەوە، چونکە هیچ میژوویەك وەکو خۆی تۆمار نەکراوە و دەنگوباسەکانیش لەبارەی چارەنووسی ئینسانەوە ڕاستەوخۆ نەگەیشتووە و دەستاودەستی نەکردووە، فۆنك یەکێکە لەو بیرمەندانەی کەلێکۆڵینەوەیەکی زۆری بۆ ئەفسانە و میژووی ئەفسانەکان کردووە، ئەو دەڵێ" زۆربەی ئەو ئەفسانانەی کەدەگێڕێتەوە یان نوسراونەتەوە، یان بیستومانن، رووداوێك دەگێڕنەوە کەباس لەسەردەمێکی کۆن دەکات کەرووياندا‌وە، هەندێکیشیان ئەو روداوە گەردونییانەن کەلەتوانای ئێمەدانین شرۆڤەیان بۆبکەین" ١ لیڤی شتراوس وەکو رائیدی کۆمەڵناسی جەخت لەسەر بونیادێکی دوو لایەنە دەکاتەوە بۆئەفسانە، ئەو لەلایەك پاڵپشتی لەرووداوە بەسەرچووەکان دەکات کەلەساتێکی

زەمەنیدا رووياندواوە، لەلايەكى تريشەوە ئاشكراكردنى رووداوەكان وەك هەقيقەت بەيان دەكا"٢، پێدەچێ ئەو بۆچوونانەى شتراوس لەوێوە سەچاوەيان گرتبێ كەئينسان لەمێژووى بەشەريدا يان بەچاوى خۆى زوڵم و ستەمى بينيبێ و كردبێتى بەئەفسانە، يان ئەوەتا دەسەڵاتى كارەساتە گەردونيەكانى نەبووبێ تاكو بەرانگارى ببێتەوە، بۆيە كردووى بەئەفسانە.

لێرەوە تێدەگەين ئەوئەفسانانەى كەبوونەتە بەشێك لەمێژوو، چونكە رووداوى سەركوتكردنى فەرمانڕەواكان و هەقيقەتەكانى لەهەناوى خۆيدا حەشاردراوە، كەواتە لايەنە مێژووييەكى سوودێكى گەورەى بەدەقەكان گەياندووە، بەتايبەتى دەقە پيرۆزەكان كەسيستەمە سياسيە فەرمانڕەواييەكان شەرعيەتيان پێداوە، لەبەرئەوەى ئەو كارەساتانەى كەرووياندواوە و بوونە بەئەفسانە، شێوەيەكن لەئەنفال، هەر لەبەرئەمەش ئەنفال چەمكێكى نوێ نيە لەمێژووى بەكۆمەڵ كوشتنى ئيسنان لەلايەن دەسەڵاتە دڕندەكانەوە، بۆنمونە "كاتێك ئەنفالى يەهوديەكان وەك ئەفسانەيەك لەسەر زارى مێژوونوسانى عەرەبى و مەسعودى و د. ئيمام عەبدولفەتاح دەخوێنينەوە"٣، دەبينين كاتێك بابليەكان ئۆرشەليم داگير دەكەن، كارەساتێكى بەشەرى ترسناك دروست دەكەن، وەك چۆن دەوڵەتێكى وەكو عێراق بەهێزە فەرمانڕەواكانى، "ئاين بەبەشێك لەكەلەپورى خۆى دەزانێت، وەك فاكتەرێكى سەرەكى فۆرمێكى گرنگ لەبەرچاو دەگرێ، هەربۆيە گوتارى سياسى خۆى هەرگيز بەجيا نازانێ، لەگەڵ گوتارە دينيەكەى كەرەسەنايەتى عەرەب تۆختردەكاتەوە"٤. لەلايەك بۆدژايەتى پێكردنى كەلەپورى نەتەوەكانى تر و سڕينەوەيان لەبەرامبەر خودپەرستيە، هەروەها لەژێر سايەى خۆيدا قەوارەيەكى سياسى بخوڵقێنێ و نەتەوەكانى تر وەك ژێر دەست ببينێ لەلايەكى تر، ئەم دوولايەنە جەوهەريترين گوتارى سياسى و فەرهەنگى حيزبى بەعس بوون، لەبەرئەوەى هۆكارێكن كەمانەوەى مسۆگەر دەكات، بەرگرى كردنى بوو لەئاينى ئيسلام و مێژووى ئيسلام"٤ ئيدى بەئەفسانەكردنى ئەو روداوە ترسناكانە چەندين تێڕامانى بۆكراوە.

لەئەفسانەى بابلى و سۆمەرى و ئێزيديدا، "خواوەند تورەدەبێ و لەرقى پيسبوونى دونيا، بەگوناهبارەكان دەڵێ خۆتان پاك بكەنەوە، دەنا بەتۆفانێك لەناوتان دەبەم، وەك ئەوەى كەلەدەقى تەوراتدا هاتووە و دووپاتى دەكاتەوە، لەوڵاتى كوردستان شوێنى كۆتايى پێهاتنى ئەو كارەساتە ترسناكە بووە و كەشتيەكى زێوسۆدرا و ئۆتۆناپشتيم و ئەتراحەناسيس و نوح، لەسەر چيای ئارارات، يان لەسەر لوتكەى جودى نزيك بەشارى زاخۆ لەنگەرى گرتووە"٥

ئەنفاليش ئەو تۆفانە ئەفسانەييە كەشتيەكەى لەكوردستانەوە دەستێپێكردولەعەرعەرلەنگەرى گرت، پێشتر قورئان وەك ئاينێكى بەشمشێرچەسپاوبەسەرنەتەوە غەيرە عەرەبەكان، يان وەك ئيديۆلۆژيايەكى چەسپاو شەرعيەتيان بەئەفسانەكردنى چارەنووسەكانى ئينسان داوە، بۆيە سەدام و سيستمى بەعس، خراپ كەڵكيان لەو دەقە وەرگرت كەناوى ئەنفالە، ئەم لەكاتيچكدايە كەئمونە ئەنفال، لەمێژە بەسەر نەتەوە و ئاينە كەمينە و ژێردەستەكان ئەزموون دەكرێت، دەرەنجام سەدام و سيستمەكەى دەيهەوێ وەكو نمونەيەكى خودايى لەبەرامبەر نەتەوەيەكى ياخى، تورە دەبێت و سەرەتا بەكورد دەڵێ خۆتان پاك بكەنەوە و شەرعيەت بە سيستمەكەم بدەن، ئەگەرنا خۆتان و كولتوور و زمانتان دەسڕمەوە. بۆيە ئەو كارەساتەى لەپەراوێزى ئەو دەقە خولقان كە لەئەفسانە نەبێ لەهيچ شتێكى تر ناچێ.

ئەوەى من لێرەدا دەمەوێ گرێى بدەم بەيەكەوە، هەقيقەت و ئەفسانەيە، چونكە بەبڕواى من زۆربەى ئەو ئەفسانانەى كەهەن و لەرووى ئەكاديميەوە كراون بەمادەيەكى كۆمەڵناسى، ياخود ئەدەبى، رۆژێك لەرۆژان واقيعبوون نەك ئەفسانە، بەوپێيەى كەبيركردنەوە لەبابەتەكە يەك سەرچاوەيان هەيە، ئەويش سەرچاوەى ئاينيە، سابا هەر ئاينێك بێت، پرسيارەكە لەوێوە دەستپێدەكات، بۆچى ئەفسانە و ئاين پەيوەنديەكى تونديوتۆڵيان هەيە لەنێوان نەريتە پيرۆزەكان و ئامرازەكانى روخاندن و سڕينەوەى كۆمەڵگەيەك، لەبەرامبەريشدا بيناكردنى كۆمەڵگەيەكى تر، لەسورەتى ئەنفال ئايەتى ٣١ دەڵێ" واد تتلى عليهم اياتنا قالوا قد سمعنا لونشا لقلنا لمپل هدا، ان هدا الا الاساگير الاولين" ئەمە بەو مانايەدێت كەدەڵێ (ئەگەر ئايەتەكانى ئێمەيان

خوێندەوە دەڵێن گوێمان لێبووە ئەگەر حەزبکەین شتی واش دەڵێین ئەوە ئەفسانەی پێشووە)، بەبڕوای من لێرە وادەردەکەوێ زۆربەی ئەو کارەساتانە بەشێوەیەکی سەرسوڕهێنەربوون، بۆیە ئەفسانە بەر لەئێستا وەک شتێکی ڕاستەقینە و ڕووداوێکی بەسەرچوو بینراوە، هەمیشە دەوری کاریگەری هەبووە لەبەرامبەر گوتارە دینیەکان، بەڵام ئەمجارەیان کەئەنفال وەک ئەفسانە ناخوێنرێتەوە، چونکە ئەوەی شاهێد حاڵەکانیش لەحیکاتەکاندا دەیگێڕنەوە، هێند سەرسوڕهێنەرە، هەم لەروخساردا چەندین خاڵی لێکچوویان هەیە، بۆ نمونە ئەو شتانەی کەلەدەرەوەی عەقڵ و لۆژیکدان، بێ بەزەییانە مرۆڤ و دار و بەرد و ئاژەڵ پێکەوە قڕدەکرێن، ئەمە ئەگەر تۆفان و ئەفسانە نەبێت، بەهیچ ڕووداوێک ناشوبهێنرێت، تەنها ئەوەندە نەبێ کەلەئەفسانەدا سروشت تووڕە دەبێت، بەڵام لەئەنفالدا کەسێک خۆی دەکات بەخوا و تووڕەدەبێت و دەیەوێ لەسەر هەمان تۆڕی ئیسلامی و بابلی کاربکات، دەیهەوێ میژوو بۆجاری دووەم دوبارە بکاتەوە.

وارین وێڵتن ئەفسانە ناسێکە، پێی وایە کەئەفسانە حیکایەتێکی ناعەقلانییە و مانای چیرۆکی ون (قصة المجهولة) ی لەخۆ گرتووە، وەختێک باس لەرەسەنایەتی و چارەنووسەکان دەکات، ئەم شیکردنەوەیەش کۆمەڵگە بۆ وەچەکانی خۆی دەیگێڕێتەوە، یاخود بۆهۆکارەکانی بونی جیهان دەگەڕێتەوە، یان دەڵێ "دونیا کەشتیەکە لەچیرۆک، هەندێکیان ڕاستن و هەندێکیشیان خەیاڵ" ٦ . کەواتە ئەنفالیش وەک پرۆسەیەکی بەرنامە بۆدارێژراو دژی بەشەری، بۆیە چەندین چیرۆکی ونی لەخۆ گرتووە کەپاشماوەی ئەنفالەکان بەپچڕپچڕی دەیگێڕنەوە، یان ئەو چیرۆکانەی کەتەواونابن، لەکاتێکدا ئەنفالکراوێك دەیگێڕێتەوە، چونکە یەک دیمەن و یەک فەزایان نیە کەپاڵەوانێك یان حیکایەتخوانێك بتوانێ تەواوی کارەساتەکە بخوێنێتەوە.

خاڵی هاوبەشی ئەفسانە و واقیع

هەڵبەت ئەنفالکراوەکانیش دوو بەشن، یەکێکیان ون و ئەویتر زیندوو، ئەوانەی وەک جەستە نەماون چیرۆکێکی ونە و حیکایەتخوان بەناوی ئەوانەوە قسە بکات، دەچێتە خانەی ئەفسانەوە، ئەوانەش کەماون بەشێکی کەمی ئەو چیرۆکانەیە کەئەفسانەکە پێکدەهێنێ، زۆر دوور نیە دوای چەند سەدەیەک جیهان بگۆڕێ و میژوونوسان و ئەفسانەناسان، ئەم کارەساتە بکەنە ئەفسانەیەک و هیچی تر، یاخود وەک ئەفسانەیەک تەماشای بکەن و شرۆڤەی بکەن.

وارین وێلیل پێی وایە ئەفسانە لەچوارچێوەی حیکایەتی سەیروسەمەرەدایە"٧. بەپێچەوانەوە ئەو کەسەی چیرۆکەکە دەگێڕێتەوە واقیعێکی بەچاوی خۆی بینیووە، یان لەهەندێ شوێن خۆی پاڵەوانی چیرۆکەکەیە، ئیدی هەر لەبارەی ئەنفالەوە کەلەشێوەی ئەفسانەدا خۆی دەنوێنێ، دەتوانین نمونەی ئەفسانەی بابلی بهێنینەوە، ئەو دوو کارەساتە لەروخساردا خاڵی لێکچونیان هەیە، "لەئەفسانەی بابلیدا پاش ئەوەی تۆفانەکە رویدا، بێبارانی و وشکە ساڵی رووید، مەمکی دایکان وشك بوون و منداڵەکان توشی نەخۆشی (ئەماکۆ) بوون" ٨ . بەهەمان شێوە لەئەنفالدا بەهۆی بەکارهێنانی چەکی کیمیاوی خەڵکی پاشماوەی ئەنفال، توشی نەخۆشی لەدەستدانی هەست بوون، دایکان نەیانتوانی شیر بەمنداڵەکانیان بدەن، خەڵك لەفەزای نیشتەجێبوونیان بەدوای فەزایەکی دیکەدا دەگەڕان کەلەخەیاڵدانی ئەواندا تۆمار کراوە، بۆیە ئەگەر بەجەستەش نەبێ، بەرۆح دەمردن، هەروەها کێڵگەکان بێخاوەن و بێ بەروبووم مانەوە و سوتێنران، خەڵکەکەشی ئەوانەی بەرکیمیاوی کەوتن، کوێربوون، یاخود کەمئەندامبوون و لەبەر بێدەرامەتی لەجادەی شارەکاندا دەسوڕانەوە، کەواتە ئەنفال روخسارێکی ئەفسانەیی هەیە کەلەشەڕ واوەتر دەچێ، هیچ روخسارێکی تر وەرناگرێ کەلەدژی بونیادەکانی ئەو کۆمەڵگەیە درا، چونکە هەوڵەکە هەوڵێکی نوێ بوو کەلەدوای جەنگی جهانی دووەم و دەرچوونی جاری گەردونی مافی مرۆڤ، دەسەلاتێك دەوڵەتێکی وەها سەرکەوتکەر نەمابوو بەو شێوەیە مامەڵە لەگەڵ کۆمەڵگەیەك بکات، ئەم دیاردەیە وەک دیاردەیەکی میژوویی خۆی دەنوێنێ، بۆیە لەئەفسانە نەبێ، لەهیچ شتێکی تر ناچێت، چونکە ئەنفال ئەوەندە دیمەن و یادەوەری و چیرۆکی لەخۆ گرتووە، لەشێوەی سیناریۆ تفت و تاڵ و جەرگبڕەکان بەولاوە هیچی تر نیە، ئەمە تەنها لەدەقێکی ئەفسانەییدا جێگەی دەبێتەوە، بۆنمونە لەئەفسانەدا سەرجەم مرۆڤ و ئاژەڵ و سروشت لەگەڵ یەکتر

بەکارەساتێك تێدەچن، بەهەمان پرۆسە ئەو خەڵکەی دەکەونە نێو پرۆسەی ئەنفال تێدەچن.

ئەنفال. ئەفسانە . ئاین

ئەوەی لەپەیوەند بەئەفسانە و ئاینەوە هەیە، چیرۆك بەشێکی زۆر لەپانتاییەکانی داگیر دەکات، ئەوەی کەئەفسانەی نوحە و تۆفان

ژمارەیەکی زۆر لەلێکۆڵەرەوان و بیرمەندانی فەلسەفی تێبینیان کردووە، پەیوەندییەکی ئامادەگی لەنێوان شتەپیرۆزەکان و بینای کۆمەڵایەتی هەیە، دیارترینیان (فۆندن و دورکهایم و هیوبرت و کراولیە) ئەوان پێیان وایە ئەفسانە لەکۆمەڵگەی سەرەتایی، تەنها حیکایەت گوتنەوە نەبووە، بەڵکو هەموو ئەو چیرۆکانە ڕاستیەکە و ڕۆژێك لەرۆژان ئینسان تێیدا ژیاوە" ٩ ئەو تێبینیانە ئەوەمان بۆ روون دەکەنەوە کەئەگەر نەمانتوانی بۆئەفسانەکان دیکۆمێنتمان دەستکەوێ، تاکو بیسەلێنن تەواوی چیرۆکەکان ڕاستن، ئەوا دەتوانین ئەو چیرۆکانە وەکو دیکۆمێنێت بەکاربهێنین، بۆنمونە ئەنفالکردنی یەهودیەکان لەلایەن بابلیەکانەوە، یان مێژوو خۆی دووبارە دەکاتەوە و لەدوای چەندین سەدە کەنازیەکان جارێکی تر لەئەڵمان یەهودیەکان ئەنفال دەکەنەوە، یان ئەوەی کەئیسلام کردی لەدژی بێباوەڕ وکافرەکان، یان ئەوەی کەتورکەکان لەسەردەمی فەرمانڕەوایی ئیمپراتۆریەتی عوسمانیەکان، ئەرمەنەکان ئەنفال دەکەن کەئێستا بەجینۆساید لەقەڵەم دەردرێت، باشترین بەڵگەی ئەوەن کەئەفسانە کۆنەکان، ڕاستیەکن وەکو ئەو جۆرە ئەنفالەی کەمێژوو نەیتوانی بەسەریدا تێپەڕێ و بیکات بەئەفسانە. بەڵام ئەوەی لێرەدا هاوکاریمان دەکات، ئەوەیە کەهەرچی دیمەن و چیرۆکی نێو ئەفسانەکانە، دروست لەو چیرۆك و دیمەنە ئاینیانە دەچن کەلەئەنفالەکاندا هەبووە.

بۆئەوەی لەئەنفالی ئیسلامەوە دەستپێبکەم، ئەو پرسیارە دەوروژێنم، ئایا بۆچی ئیسلام ناوی لەو پرۆسەیە ناوە ئەنفال، لەحاڵێکدا ئیسلام زۆر پرۆسەی پاکتاوی تری کردووە، کەچی ناوی لێنەناوە ئەنفال و ناوی جیاجیان هەیە، ئایا ئەمە فەرمانی خودا بووە و ئینسان جێبەجێی کردووە، یان بیرۆکەکە یاخیبوون بووە کەماناکەی گۆڕیوە، چونکە نەفرەت وشەی نەفرەت لەو دەقانەدا هاتووە، بۆیە نەفرەت تەنها لەئەنجامی یاخیگەرێتیدا بەکاردێت بەرامبەر بەکۆمەڵگەیەك یان نەتەوەیەك کەلەدەسەڵات یاخی دەبێ، بەو مانایەش بێت ئەنفالی یەهودی و ئەنفالی کورد، ئەگەر مێژووی سەدەیەکی نزیك لەئێستا نەبایە، یان کارەساتەکە لێکچوونی تێدانەبوایە، زۆردوور نەبوو بکرێ بەئەفسانە، هەر ئەوەی کەوڵاتانی عەرەبی و جیهانی لەکاتی خۆیدا، واتە ساڵی ١٩٨٨ هیچیان لەبارەیەوە نەگوت، چونکە ئەو چیرۆکانەی کەوەکو دیکۆمێنت دەگێڕدرانەوە لەلایەی ئەوروپا و دونیای عەرەبی بەئەفسانە تەماشا دەکرا، گوایە کورد کارەساتێکی ئەفسوناوی بۆخۆی خوڵقاندووە، تاکو قەناعەت بەرای گشتی نێودەوڵەتی بهێنن و چارەسەری کێشە سیاسیەکانی خۆیان بکەن.

بۆئەوەی واقیع وئەفسانە بەراورد بکەین، دەبێ گومان لەمێژووبکەین، ئەومێژووەی کەبەئاڕاستەی بیرکردنەوەی دەسەڵات نوسراوەتەوە، لیڤی شتراوس دەڵێ" هیچ ئەفسانەیەك ناتوانێ ببێتە سەرچاوەی ئەفسانەیەکی تر، لەمبارەیەوە دەکرێ هەرئەفسانەیەك هەڵبژێرین و ببێتە نمونەیەك بۆ کۆمەڵێك، بەوپێیەی کەخاڵی دەستپێکە بۆ مێژوو"١٠ کەواتە هەموو ئەو روداوە ترسناکانەی کەرووياندا‌وە، ڕەهەندە زەمەنیەکەیە کەدەیکات بەئەفسانە، لەبەرئەوەی عەقڵ وبیرکردنەوە، ئەوێنە ترسناکانە قەبوڵ ناکات، تەنها شتێك نەبێ کەخەیاڵە، ئەوخەیاڵەی کە مێژوونووسەکان بەپێی ئیدیۆلۆژیا دەینووسنەوە..

سەرچاوە و پەراوێزەکان

١: رحلة الى الفردوس والجحيم فى الاساطير العراق القديم. تاليف وداد جورانى. ١٩٩٨ ل ١٠٢

٢: هەردوو مێژوونووسان د. امام عبدالفتاح و مسعودى . لەمبارەیەوە زۆر لەلایەنە شاراوەکانی مێژووی ئەفسانەیان ئاشکرا کردووە و بەکارەساتی واقیعی دەناسن کەلەلایەن رژێم و ئیمپراتۆرەکانەوە ئەنجام دراوە

٣: کۆمەڵگە لەسایەی دەوڵەتی خەلافەتدا. فوئاد مەجید میسری. ساڵی ١٩٩٦ ل٩

٤: هەمان سەرچاوەی ل١٣

٥: ئاینی ئێزیدی لەنێوان چەند جەمسەری و بڕوای یەکتاپەرستی. د. نەجم ئەڵوەنی. هەولێر ١٩٩٩

٦: رحلە الی فردۆس و الجحیم فی الاساطیر القدیم. د. وداد جۆرانی. بغداد ١٩٩٨

٧: هەمان سەرچاوەی پێشوو ل٢١

٨: ئەفسانەی تۆفانی سۆمەری، لێکۆڵینەوەیەکی مێژووی بەرواردکارییە، لێرەدا ئەفسانەی تۆفانی بابلی کەلەئەفسانەی تۆفانی ئەتراخاسیس وەو هاتووە، ئەوە دەردەخات کەئەو کارەساتە بۆ پێشەکی و لەناکاودا رووێنەداوە، بەڵکو ئانلێل دوجار هەوڵیداوە جارێ بەناردنی برسێتی و جارێکیش بەنەخۆشی تاعون لەم خراپە کارییەی تێیکەوتوون ئاگاردارییان بکاتەوە.

٩: رحلة الی فردوس و الجحیم فی الاساطیر العراق القدیم. د. وداد جورانی جامعة بغداد ١٩٩٨

١٠: گۆڤاری رەهەند ژمارە ٧ مەلەفی تایبەت بەئەنفال و جینۆساید.

١١: الاساطیر و التاریخ د. امام عبدالفتاح، دەڵێ کاتێک بابلیەکان یەهودیەکان ئەنفال دەکەن، ئۆرشەلیم داگیر دەکەن، پاشان هەرچی ژنی جوان هەیە هەڵیدەبژێرن و هەڕاجیان دەکەن لەبازارەکانی کۆیلە فرۆشتنی ئەوکاتە.

هونەرمەند ێك لەخەمی ئەنفالدا

هونەرمەند عەدنان وەهاب لەدایکبوی سالی ١٩٥٩ی شاری (خورماتوو) سالی١٩٧٥دەستیداوەتە کاری هونەری.

سالی١٩٨٦یەکەمین پیشانگای شیوەکاری لە هۆڵی (ئەیوبیە) ی شاری (هەولێر) کردۆتەوە.بەشداری چەندین پیشانگای هاوبەشی کردووە سالی ١٩٩٤بەهۆی کاری سیاسی لەماموستایی دەرکراوە.

سالی٢٠٠٠چۆتە ولاتی (نەرویژ) ودرێژەی بەکاری هونەری داوەو لەسالەکانی٢٠٠٢-٢٠١٠چەند پێشانگای شێوەکاری کردووەتەوەو لە

گەل (٣) هونەرمەندی (نەرویژ)ی

هونەرمەند عەدنان وەهاب

پیشانگای هاوبەشیان کردۆتەوە.

لەولاتی (نەرویژ) بەشداری (فیستیفالی هونەری گەلان)ی کردووە، تاوانی تەعریبکردنی شاری (کەرکوك) وتاوانی ئەنفال وکیمیبارانی هەڵەبجەی بەزمانی نەرویژی خستۆتەرو.

سالی٢٠١١ گەڕاوەتەوە کوردستان و لەیادەکانی تاوانی ئەنفالدا چەندین پێشانگای شێوەکاری لەشارەکاندا کردووەتەوە هونەرمەند زیاتر گرنگی بە تاوانی ئەنفال دەدات چونکە پێی وایە کە ئەنفال تاوانێکی گەورەیە دەرهەق میللەتەکەی هەرخوێنی قوربانیەکانیش بوو کوردستانیان گەیاندە ئەم ئاستەی ئیستا، رۆژێکیش دیت هەربەخوینی قوربانیانی ئەنفال وهەڵەبجەوشەهیدان دەبینە خاوەنی ولاتیکی سەربەخۆ

هونەرمەند هیوای دادگاییکردنی سەجەم ئەنجامدەرانی ئەوتاوانەی ئەنفال دەخوازێت هەروەك دەڵێت "من وەکو هونەرمەندیك پیشنیار دەکەم کەکاری زیاتر بۆ کەسوکاری قوربانیانی ئەنفال بکریت چونکە بەڕاستی ئەوان جیاوازن وکاریگەری ئەوتاوانە گەورەیە بەئاسانی لەهزریاندا ساریژ نابیت. چەند خاڵێکی هونەرمەند بۆخستنە روو:

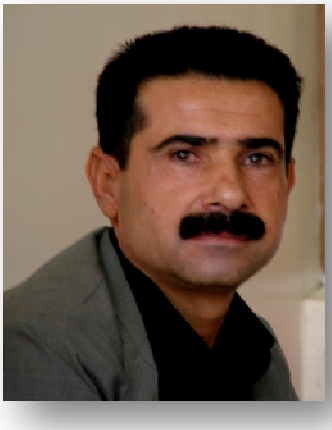
١. دروستکردنی پەیکەرومونومینت بۆئەنفال لە سەرجەم شارو شارۆچکەکان بە تایبەت ناوچەکانی گەرمیان.
٢. ئەنجامدانی فیستیفالی تایبەت بۆ یادی ئەنفالو لە یادکردنەوەی ئەنفالدا ئالای رەش هەڵبکرێت.
٣. سالانە پیشانگای شێوەکاری تایبەتو هاوبەش لە ولاتاندا. تایبەت بۆئەنفال بکریت وسەرجەم هونەرمەندانی کوردستان بەشداربن لەوپێشانگایەدا باشترین تابلۆیان ببرێتە دەرەوی ولات.

جەلال ئەحمەد گۆپتە پەی شەهیدان :

جامعەی عەرەبی بۆتەنیا جارێكو بۆ دەقیقەیەك باسی ئەم تاوانەی نەكرد

دیداری هێمن عەبدولا

دانیشتووی گوندی گۆپتەی شەهیدان لەدایكبوی ساڵی ١٩٦٦ ە دەمەو عەسرێك پێكەوە دانیشتین و بەوردەكارییەكی زۆرەوە بەڵام بەخەمێكی گەورەوە تاوانی كیمیابارانكردن وئەنفالی گوندەكەیان و ناوچەكەیانی بۆ گیراینەوە، جەلال پاشئەوەی هەناسەیەكی ساردی هەڵكێشا بەم شێوەیە دەستی بەقسەكرد:

ئەنفالی ناوچەكەی ئێمە دوای ئەنفالی یەك و دووو سێی دۆڵی جافایەتی و قەرەداغ و گەرمیان بوو، ئێمە كەوتینە ناو پرۆسەی ئەنفالی چوارەمەوە، لەبەرواری ٣ی ئایاری ساڵی ١٩٨٨ گوندەكەی ئێمە گۆپتەپە كەوتە بەرپەلاماری كیمیاوی لەرێگەی دوو پۆل فرۆكەی سێخۆوە، ئەوەش یەكەمین دەستپێكردنی ئەنفالی چواربوو، رژێمی بەعس كە بەچەكی كیمیاوی لەهەردوو گوندی عەسكەرو گۆپتەپەیدا بۆ ئەوەبوو خەڵكی ناوچەكە چاوترسێن بن و ئاسانتر خۆیان بەدەستەوە بدەن. واتا لێدانی ئەو دوو گوندە هەم لەبەرئەوە بوو قەرەبالغتربوون و بەرچاوتربوون، هەم لەبەرئەوەش بوو حكومەت دەمێك بوو لێوی لێدەكرۆشتن. لەرووی جوگرافیەوە گوندێكی گەورەبوو.

كە بۆمبارانەكە زۆر بەپلان كرا، فڕۆكەكان گوندەكەیان كردبووە دووبەشەوە بۆئەوەی ئاڕاستەی با بتوانێ كاری خۆی بكات و كاریگەری كیمیاویەكە بتوانێ خەلكی زیاتر بكوژێ بەڕاستی ئامانجیشی پێكا چونكە ئاڕاستەی با لە رۆژهەڵاتەوە رووەو رۆژئاوا لەجوڵەدابوو، هەربۆیە زۆربەی ئەوكەسانەی لەم گوندەدا بەگازی كیمیاوی شەهیدبوون ئەكەسانەبوون كە كەوتبونە بەشی رۆژهەڵاتی گوندەكەوەو لەوێ شەهیدبوون، دیارە بینی ئەو تاوانە تەواو نابێت، هەرگیز كەس ناتوانێ وەكوخۆی بیگێڕێتەوە، گەڕانەوە بۆناو دیمەنەكانی ئەو تاوانە مەحاڵە بتوانین وێنەیەكی تەواوی بۆ بكێشین.

سەبارەت بەژمارەی قوربانیەكانی ئەم گونده هیچ ئامارێكی دەقیق هەیە..؟

ئامار هەیە بەڵام هەرگیز دەقیق نیە، ئامارەكە ٢٥٠ شەهید باس دەكات، بێجگەلەوانەی بەرپەلاماری ئەنفال كەوتوون، ئەوانەی كە ئێستا ناشتوامانەوە ١٠٦ شەهیدە ئەوانەش لەوكەسانەبوون كە لێرەولەوێ هەرلەشوێنی خۆیان خۆلیان بەسەرداكرابوو، چونكە رەنگە برینداركان هەبووبێ رایكردبێ بۆدەمزێو لەوێ ئاوبردبێتی یان بەرەو ئەو چۆلەوانیە رۆیشتبێو تەرمەكەی كەوتبێتەلاشێوێكەوەو باران و لافاو بەسەریدا رۆیشتبێو وونی كردبێ،

نەدۆزرابێتەوە، بریندارببووبێ و ئەنفالکرابێ لەبەرئەوە زەحمەتە بتوانین ژمارەی تەواوی ئەو کەسانەی لێرە شەهیدبوون بزانرێ چونکە گۆپتەپە خەڵکی تریشی تێدا دەژبا. پاشان خۆ ئێمە فریای ناشتن و سەرژمێری نەکەوتین هەتا بزانین کێ ماوەو کێ شەهیدبووە، بەیانی زوو پەلاماری ئەنفال گەیشتەسەرمان، واتە رۆژی ١٩٨٨/٥/٤ هێرشی زەمینی جاش و جەیش گەیشتەسەرمان.

پێش روخانی رژێمی بەعس خەڵکانێك هەبوون، چاوەراونی ئەوەیان دەکرد ئەنفالکراوەکانیان منداڵەکانیان رۆژێك بێت بگەڕێنەوە بەلام، نەیاندەزانی تەرمەکانیان هەرلەگوندەکەی خۆیاندایە...؟

بە دڵنیاییەوە وابوو، من بۆخۆم تاروخانی رژێمیش هەرچاوەروانی ئەوەبووم کە رۆژێك دێت کەسوکارەکەم دێنەوە، بەلام هەرگیز وانەبوو، رژێمێك ئەوەندە زاڵم بوو منداڵی کۆرپەی ٤مانگ و ١٢ ساڵو پیرو پەکەوتەو گەنجی هەمووی بەژێر خۆلەوە کردبوو، قسەکەی تۆ ڕاستە رەنگە ئێستا لەبن ئەم خانووەی ئێمە کەلێی دانیشتووین تەرمی شەهیدهەبێ و وابزانین ئەنفالەو تەرمەکەی لەبیابانە، ئەگەر پشکنینی وردی بۆبکرێت ئێستاش بروام وایە کەتەرمی زۆری تێدایە، چونکە لەدوای ئاوەدانکردنەوەی گۆپتەپەن چەندین جار لەکاتی خانوودروستکردنەوەدا تەرممان دۆزیوەتەوە، لەحەوزی مزگەوتەکەدا تەرمی ٩ هاولاتی ئەم گوندەمان دۆزییەوە، من بۆخۆم تا ئێستا تەرمی ٦ قوربانی ئەوتاوانەم دۆزیوەتەوە، ئەوانەی پێشتر لە حەوزی لەمزگەوتەکە دۆزرانەوە٩ کەس بوون، دوای ٦ ساڵ من سێ تەرمی ترم دۆزییەوە کە بەهەمووی بوون بە ١١ تەرمی دۆزراوە لەو حەوزەدا، ئەوانە چووبوون لەحەزی مزگەوت خۆیان لەکیمیاوی بپارێزن بەڵام بۆیان بوو بە گۆرستانن بۆیە هەتا ئێستا نەمانتوانیوە، بە وردی بزانین چەند کەس لەم گوندەدا شەهید بووەو چەندی ئەنفالکراوەو چەندی لەبن داروپەردوی گۆپتەپە ماوەو چەندی براون لەبیابان کوژراون و چەندیش لێرەولەوێ لەدەمزێو ئاوبردونی یان لە شیودۆڵدا بەربریندار مردون وگۆربزربوون.

بەڵام ئەوەی ئێستا ئێمەی نیگەرانکردووە، ئەوەیە کە دەسەڵاتی خۆمان هەمووساڵێك بریندەکولێننەوەو بەناوی یادەوە پێمان دەفرۆشنەوە، کەچی کارناکەن بۆئەوەی تەرمی کەسوکارەکانمان لە بیابانەوە بۆ بهێننەوە، بابێن بەیەکجار ئێسك و روفاتی کەسوکارەکانمان بۆ بهێننەوەو لە گۆرستانێکدا بیانێژنەوە، ئەوکاتە خۆ ئەگەر نەشزانم کامەتەرمی کەسوکارەکەمە خۆ ئاسودە دەبم کە چومە سەر ئەو گۆرستانە چونکە دەزانم ئەوە گۆرستانەکەیانە .

مەبەستت ئەوەیە یادی ئەنفال نەکرێتەوە؟

بابکرێتەوە بەڵام رۆژێك دبنرێت بۆ یادی سەراسەری نەك هەر رۆژەی لە گوندێك بکرێتەوە رۆژێك دابنێن بۆ یادی کیمیاباران باهەموومان پێوەی پابەندبین. لەورۆژەدا یادی کیمیابارانی کوردستان بکرێتەوە، نەك رۆژێك هەلەبجەی شەهیدو

رۆژێك گۆپتەپەو عەسكەرو رۆژێك سێوسێنانی شەهیدو رۆژێك بالیسانی شەهیدو رۆژێك جێگایەکی تر. ئەمەش خۆی لەخۆیدا تراژیدیایە.

لەگۆپتەپە چەند مالێك هەن، هەرهیچ کەسیان دەرنەچووە، باسی ٢٤ مال دەکەن هەرهیچ کەسیان دەرنەچووە، یان هەندێك مالْ هەیە دەلێن نزیکەی ٦٠ بەڵێ نمونەی ئاوامان زۆرە بۆنمونە مالّی حاجی حسێن ١١ سەرخێزان بوون، ١٠ کەسیان شەهیدبوون یەك تاکە کەسیان دەرچوو، ئەویش مرد ئێستا کەسیان نەماوە، ئەو مالە دراوسێیەی تریشمان ١٣ سەرخێزان بوون یەك تاکە کەسیان دەرنەچوو، مالّی خۆشمان ١١ سەرخێزان بووین، تەنها خۆم ماوم دایکم و باوکیشم لە نوگرەسەلمان گەڕانەوە ئەوانیش هەر تۆزێك چەرمیان پێوە مابوو. دایکیشم مرد ئێستا بەس خۆم و باوکم ماوین، تاوانێك کەلێرە کراوە زۆر گەورەیە من رێزم هەیە بۆ هەلەبجەو قوربانیەکانی هەلەبجە شاربوو، بۆیە شەهیدیان زۆرە، دەنا لەم گوندە ١٥٠٠ کەس دەژیا، دەنا ئەگەر زۆرتربوایە خەلکی زۆرتری تێدا شەهید دەبوو.

تۆ داوات چیە لە حکومەت و لە رێکخراوەکانی کۆمەڵگەی مەدەنی. چ کارێك بکەن بۆ بەجینۆسایدناساندنی ئەم تاوانە .

من داوام لە رێکخراوەکانی نەتەوەیەکگرتووەکان، لەمافی مرۆڤی جیهانی، هەقوایە ئێستا بێن قەرەبووی ئەو بێدەنگیەیان بدەنەوە، ئایا تاکەی دنیا لەئاست ئەم تاوانە بێدەنگە، میللەتێك ١٨٢ هەزار کەسی لێ بکوژرێ ئەوە جینۆساید نیە ئەوە قرکردنی میللەتێك نیە؟ بۆئەوانەی لە ئۆردوگای زۆرەملێ بووین کەس هەبوو، بەتەمای ژیانی خۆی بێت..؟ ئیمە ئەو کاتەش چاوەروانی مەرگ بوون، تاکەی بێدەنگی، داوام لەجامیعەی عەرەبی هەیە، جامعەی عەرەبی بۆتەنیا جارێك و بۆ دەقیقەیەك باسی ئەم تاوانە نەکرد، بەهیوام جیهان لەم تاوانە بێدەنگ نەبێ بۆئەوەی کەسوکاری ئەنفال هەستنەوە یەرپێی و درێژە بەژیانی ئاسایی خۆیان بدەن.

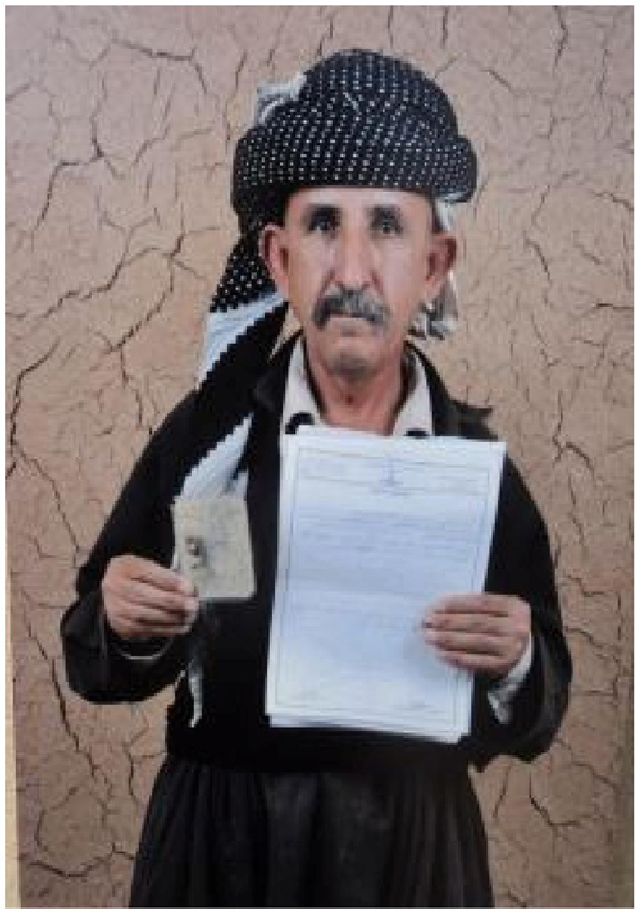
لەم گوندەدا دەستەیەك دروست بووە، بەناوی دەستەی ناساندن و بوژاندنەوەی گۆپتەپە، بەو هەوڵوتوانا کەمەی کە خۆیان هەیانە هەوڵدەدەن بۆ ناساندنی تاوانی کیمیابارانکردنی گۆپتپە؟

من بەش بەحاڵی خۆم دەستیان دەگوشم خۆشحاڵم پێیان، شادمانم بەو کۆمەڵە گەنجە ڕۆشنبیرە کە هاتوونەتە مەیدان، ماندونەناسانەو بێ دەستگیرۆیی شانیان داوەتە بەر ئەو ئەرکە پیرۆزە، هەرهیچ نەبێ ئاسودەیمان پێدەبەخشن، ئەوە مایەی دڵخۆشی و دەستخۆشیە، کە هەوڵدەدەن بۆ ناساندنی ئەنفال وکیمیابارانی گۆپەتەو ناوچەی قەڵاسێوکە، بەهیوام گوێ بەهەندێك توانج و قسەنەدەن، بەسەربەخۆیی کاری خۆیان بکەن چونکە هەرچۆنێك بێت ئەو گەنجانە گەورەترو بەهیمەتترن و کەسایەتیشیان ماقولترە لەوانەی کارەکەیان بەهەند ناگرن.

ئەوکاروچالاکیانەی کە پێش دروستبوونی ئەمان و دوای دروست بونی ئەم دەستەیە تاچەند دۆسێی کیمیابارانی گۆپتەپەو ناساندنی چووەتە

پێشەوە. چۆن هەست بەجیاوازی دەکەیت.؟

بێگومان هەستی پێدەکەین، چونکە بەپێی واقعی ئێستا جیاوازە لە گەڵ ١٠ ساڵی رابوردوو، هەم لەروی راگەیاندن و ناساندنیشەوە، ئەم دەستیە هەنگاوی باشیان ناوە بەوەی لەرێگەی هەندێك راگەیانەوە کەلەسەر ئەم گوندەنوسراوە جێگە دەستیان دیارە هیوادارم بەرەوپێشتریش بڕۆن.

جەبار خەڵکی گوندی خانە هاوسەرەکەی و منداڵەکانی لە پەلاماری سێی ئەنفالدا گیران و جارێکی تر نەبینرانەوە

هەستێك بۆ ئەنفالستان

نەوزاد شێردڵ

کاکە – عومەر – ی ئازیز، سڵاوڵەخۆت و،حەرف حەرق گۆڤارەکەت – گۆڤارەکەمان – .. ((ئەنفالستان)) ی ، – زام ووتە – بێژی ١٨٢ هەزار شکۆفەی بێ نازو..لەپکەکراو،.. ئای هاوڕێ گیان، ئەگەر– تاعوونە ساریی – ە کەی ((وەسفی **بالای** پاشا)) وکیسەڵە دامێنیاهەڵخستنی، هەر لە سەرەتاوە .. ئاوا نەبووایە تەباو، ئەوا ڕۆژمان بەم وەسفە خەفەقانە فەرامۆشەو.. بووحرانی ئینتیمایە نەدەگووزەرا کە، ئاوا باسمان لە – ١٨٢ – هەزار زامی ئەبەد هەتووان نەکراو، چوون باسی ((بمبەخشن – گۆدۆ – سەروەرانی ، ژێرلمی عەرعەر)) ١٨٢ هەزار دۆلاری لە بانك نراو بووایە، .. ئای هاوڕێ گیان ، مەپرسە ڕۆژانە لە ئاست پرسی .. دۆستێکی هێرۆشیمایی .. یا – هۆڵۆکۆست – زادەی ئێرە ، چۆن لە شەرمی بێ وەڵامییمدا، ئەبمە قەترەیەك ئاو ، وەڵامی ئەو پرسیارانەی :– ((ئەرێ .. خێرە تا ئێستا ، ئەژنۆی – گۆت – بووی ئەم دۆسێیەی ئێوەی کورد ، هەر نەگەییە دادگای لاهای ؟!! .. بگرە هەر – ٢ – دەقیشی نەگەییە ستۆدیۆیەکی هۆڵییوود ؟! ، تەنانەت لاواندنەوەی دایکێکی گەرمیانیشتان .. نەگەییە – بۆڵییوود !! ، هەتا کەڵبەی سەگێکی – نوگرە – شتان ، نەبووە گەمە پلاستیکێکی – هۆڵەووین – !! ، پەلە قاژێی مەرگی منااڵێکی – مەل ئاسا – سەر بڕاوویشتان .. هەر نەکرایە سەمایەکی زۆربا ، ئەرێ بە ڕاست ئەوانە لەئێوە بوون !! .. لە ئێوە چوون ؟! یا کووژراوی نەناسراوی هەسارەیەکی تر ؟!))

بەرەوبەکلتورکردنی سەرنەبرین

ساڵی رابوردو لەیادەوەری کۆمەڵکوژی ئەنفالدا لەگەرمیانو هەندێك ناوچەی ئەنفالکراو وەك نەریتێکی نوێ بۆیادکردنەوەی ئەنفال لەهەندێك ناوچەی کوردستان هیچ ئاژەڵوپەلەوەرێك سەرنەبردراوگۆشت خواردنیان لەخۆیان حەرام کردو ئەمساڵیش بەنیازن هەمان نەریت پیادەبکەنەوە.

ساڵی رابوردو دوای پێشنیارەکەی ئەنفالستان قەزای کفری و کەلار بەفەرمی گۆشتخواردینانراگەیاندوناحێی بالیسانوگوندەکانی دەوروبەری و گوندی کلێسەی سەر بەقەزای کۆیەوگوندی گۆپتەپەی قەلاسێوکەوگوندی ئۆمەربل رایانگەیاندبووکە پابەندن بەو بیرۆکەیەوە، لە پەیوەندیەکی تەلە فۆنیدا قایمقایمی قەزای کەلاروکفری بەساڵنامەی ئەنفالستانیان راگەیاند لەگەڵ قەسابوچێشتخانەکاندا بۆئەو مەبەستە کۆبوونەتەوەو بە زۆرینەی دەنگو بە شێوەیەکی ئارەزومەندانە خاوەن دوکانو چێشتخانەکان پێشوازیان لەوبیرۆکەیەکردووەوبریاریانداوە هیچ ئاژەلێك سەرنەبرنوگۆشت نەفرۆشن.

مەرگی واحیدوگاڵتەوگەپی هەتاو

ئەوئێوارەیەی گوندی وەرێ کیمیابارانکرا، دواهەمین رۆژی مانگی رەمەزان (عارفە) بوو، ناوچەکە بووە قیامەت،لەدوا رۆژی جەژنی ڕەمەزاندا ئەوخەڵکە سادەوساکارەی خەریکی خۆئامادەکردن بوون بۆجەژن، بەنیازی ئەوەی سبەینێ دوای ئەوەی نانی بەیانی جەژنیان خوارد ئیتر بەماڵەدراوسێکانیانەوە بگەڕێنو گەردن ئازایی لەیەکتری بکەن، بەڵام ئەو نیازە بووە خەونێکو هەرگیز نەهاتەدی . خەڵکی گوندی وەرێ زۆرخراپ لێیان قەوماو دواهەمین بەربانگیان بە(ژەهر) کردەوەوفریای جەژن نەکەوتن.

هەرچۆنێك بوو دەستەیەك پێشمەرگە بەخۆکەوتنوپڕکێشیانکردو بێسلەمینەوە بەناو تەمی ژەهردا توانیان هەندێك بریندار هەڵگرنو بیانگەیەننە نەخۆشخانە سەرەتاییەکەی گوندی خەتێ، کەنەخۆشخانەیەکی پێشمەرگەبوو بۆ چارەسەری سەرەتایی کردبویانەوە.

کیمیابارانی گوندی وەرێ کە دەیان چیرۆکی خەمناکی لەخۆگرتووە، یەکێکە لەو تراژیدیایانەی میدیای کوردی پەراوێزی خستووەو باسی لێوەناکات، یەکێك لەوچیرۆکە سەرنج راکێشانە بریندارەبوونو شەهیدبوونو گاڵتەوگەپی هەتاوی کچێتی مام واحید دەراشی یەکێك بوو لە بریندارانی گوندی وەرێ کاتێك بە بریندارى دایدەنێن، کچەکەی بەناوی هەتاولەگەلیدا دەکەوێتە گاڵتەوگەپ، بەڵام واحید حاڵی زۆر لەوە پەرێشانترە بەدەم گاڵتەوگەپی منداڵەکەیەوە بچێت، لەوکاتەدا کە هەتاوی کچی لەگەڵ باوکە بیمارەکەی سەرگەرمی گاڵتەکردن بوو، چەند دڵۆپێك خوێن لەلووتی واحید دێتە خوارێو شەهید دەبێت، هەرچۆنێك بوو ناهێڵن هەتاو هەست بەمردنی باوکی بکات بۆیە ئەوهەر وای دەزانی خەوتووە خەڵکیش لێی دەگەڕێن تاکو بەیانی هەتاوی منداڵ لەباوەشی تەرمی ساردەوەبوی باوکیدا بمێنێتەوە.

بۆ بەیانیەکەی زۆرهەوڵدەن تەرمی مام واحید دەراشی لەهەتاوی کچی جیابکەنەوە، بەڵام بە هیچ ڕێگایەك ناتوانن ئەو منداڵە لەباوکی دوربخەنەوە کەلەسەر گاڵتەوگەپی خۆیەتی و وادەزانێ باوکی خەوی لێکەوتووە.

ئەم حاڵەتە دەبێتە هۆی دەرنگ کەوتنی بەخاکسپاردنیشی بۆیە دوای پرسیارکردن لە مەلامەلاعزیزی بالیسانی بریاردەدەن هەرچۆنێك یووە دەبێ (هەتاو) لە باوەشی دەربهێنن و تەرمەکەی بنێژن .

سەرئەنجام هەروایانکرد مام واحید دەراشیان لەگەڵ ژنە شەهیدێکی تر" دایکی حسن مام حمد" لە ئاوی سماندارەدا شۆردوبەبێ کفن و هەربەجلوبەرگی خۆیانەوە لەگوندی خەتێ ناشت .

بەقسەی خەڵکی ناوچەکە " هەتاو" شین وگریانێکی کردووە، کە هەرگیز بەقەد تەمەنی خۆی نەبووە بۆیە ئەم چیرۆکە هەتا ئێستاش خەڵکی دۆڵی بالیسانی تاساندوە ودەماودەم دەیگێڕنەوە، بەداخەوە لەکتیبی کیمیابارانی بالیسان وخۆسناوەتیشدا بەهەڵە یاداشتکراوە. بەڵام کە کەوتمە سۆراخکردنی هەتاو پێیان ووتم : بەداخەوە زۆری پێنەچوو کە هەتاویش بەهۆی ئالودەبوونی گازی کیمیاوی شەهیدبوو.

شەهیدان و ئەنفالکراوانی گوندی قولیجان

جەوهەر حاجی عەلی

(قولیجان سەرحەدپێش ئەنفال زیاتر لە ٤٠ مالبوون (٧) شەهید و٦٤ ئەنفالی هەیە) ئەم گوندە ئیستا سەر بە ناحیێ ئاووسپیە وەکوگوندەکانی تری گەر میان لەپێشەوەی قوربانیدان بووە، هەمێشە جێگای شۆرشگێران و بزوتنەوە رزگاریخوازەکانی کوردستان بووە بۆیە ڕژێمی بەعس هەمیشە لێوی لێدەکرۆشت و چاوی لەسەری بوو، بەرلەئەنفال لە هاوینی سالی ١٩٨٦ لەلایەن چەند فڕۆکەیەکی جەنگیەوە بۆردوومان کراو لەئەنجامدا دوو تراکتۆری ساووتاندو لەبەهاری ساڵی ١٩٨٨ یشدا لەگەڵ گوندەکانی تری کوردستان سوتێنراو وێرانکرایەوە لەوپەلامارەدا زیاتر لە٦٠ کەس گیران و ڕاپێچی زیندانەکانی قۆرەتو تۆپزاواو عەرعەر کران.

خەڵکی ئەم گوندەش لەلایەن جاشە قێزەونەکانی بەعسەوە بەسەرپەرشتی (فەتاح بەگ) بۆ ئۆردووگا زۆرەملێکان ڕاگواستران .

ناوی شەهیدەکان

(مستەفاحاجی علی قادر، عەتاعبدلکریم، فەریق علی قەیسەر، فەتاح محمد، ڕەحیم فەرەج، حسین فەرەج ، ئەمیرەحیم فەرەج)

ناوی ئەنفالکراوانی گوندی قولیجانی سەرحەد

١. تەلیعەحاجی علی قادر.
٢. سەردار حمەجان
٣. سەلام حمەجان
٤. ڕێبوار حمەجان
٥. حەمەڕەشید قادرحەسەن
٦. زاراڕەشیدقادر

٧. محمدحەمەڕەشید قادر
٨. حەتەم حەمەڕەشید قادر
٩. حەیات حەمەڕەشید قادر
١٠. ڕەیحان عومەرحاجی محمد
١١. تووبامحمود
١٢. فەیمەقادر
١٣. لەیلێ حەمەمین سەعید
١٤. گەردەحەمەمین سەعید
١٥. جەیران حاجی تۆفیق
١٦. مەحسەحمەساله
١٧. شیرین عبدلکریم محمد
١٨. سەدیق عبدلکریم
١٩. کوێستان عبدلکریم محمد
٢٠. لوقمان عبدلکریم محمد
٢١. حەکیم عبدلکریم محمد
٢٢. عەینەعمر امین
٢٣. غریبەعمرامین
٢٤. پەیمان عبدولاڵحمەامین
٢٥. فەیمەڕەشید
٢٦. بەیان عەزەدین محمد
٢٧. جەزا عەزەدین محمد
٢٨. جەیران علی قەیسەر
٢٩. احمەدمحمدعلی
٣٠. چیاعەزەدین محمد
٣١. سەبیح عەزەدین
٣٢. محمدعبدولاڵ
٣٣. احمەدعبدولاڵ
٣٤. تابان عبدولاڵ
٣٥. نازارعزەدین محمد
٣٦. عەتێ عومەرمحمد
٣٧. جەمیلەعلی محمد
٣٨. بەسێ حاجی عەمین
٣٩. علی حاجی محمد
٤٠. مەلەك سەعید
٤١. تاوس علی حاجی محمد
٤٢. تەلیعەعلی حاجی محمد
٤٣. سامان علی حاجی محمد
٤٤. هەلاڵەعلی حاجی محمد
٤٥. نەجیبەعلی حاجی محمد
٤٦. ڕابیعەحاجی حەمەتۆفیق
٤٧. عیسمەت عەبولاڵ
٤٨. سەعدە عبدولاڵ
٤٩. مەهدی عەبدولاڵ
٥٠. نوری عەبدولاڵ
٥١. ڕێژاومحمد علی
٥٢. حەسەن محمد علی
٥٣. برایم محمدعلی
٥٤. سەعدە جلال لەتیف
٥٥. سەبیحە جلال لەتیف
٥٦. نەجم له تیف
٥٧. تووباعومەرحاجی محمد
٥٨. .شیلان نجم لەتیف
٥٩. نیسان نجم لەتیف
٦٠. سواره نجم لەتیف
٦١. سمکۆ نجم لەتیف
٦٢. بەکرعومەرحاجی محمد
٦٣. هاجەرعومەرحاجی محمد
٦٤. علی عومەرحاجی محمد

ئەم کەسانەش ئەوانەبوون کە لەئەنفال گەرانەوە

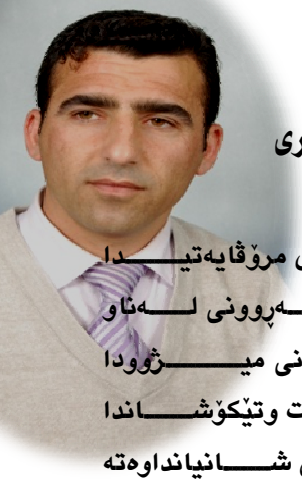
١. قادر حەسەن کمر
٦٥. خاوەر محمد سلیم
٦٦. عبدالکریم حسێن کاکە حەمە
٦٧. توبا عبدالکریم حسێن
٦٨. گوڵە روستم قادر
٦٩. سبریە روستم قادر
٧٠. ئامین فرج سعید
٧١. جلال لگیف صاڵح
٧٢. ئامینە حمە امین

ئەم چەند کەسەش ئێستا لەژیاندا نەماون

٧٣. قادرحسن کمر
٧٤. خاوەرحمەسلیم
٧٥. گوڵە روستم قادر
٧٦. محسەمحمد امین

ئەم گوندە لەدوای ئەم هەموو قوربانیدانە تا ئێستا خزمەتگوزارێکانی وەکوخەستەخانەو ڕێگاوبان وبینای قوتابخانەی نیەوە تەنها دووماڵی تێدایە. داوا دەکەین لەحکومەتی هەرێم ئاوەڕێك لەم گوندە بداتەوەو لایەنی کەم خزمەتگوزارییە سەرەتایەکانی بۆدابین بکات.

((ژنە ئازاکانی سەر وەختی ئەنفال))

م/ داود محەمەد / سەرقەڵا .کفری

ئەگەرچاوێك بەمیژووی مرۆڤایەتیدا بخشێنینەوە ڕۆڵی ژن بەڕوونی لەناو لاپەڕە درەوشاوەکانی میژوودا بەرچاوئەکەوێت لەخەبات وتێکۆشاندا شان بەشانی پیاوان شانیانداوەتە بەرنەهامەتیەکانو بێ وەستانو ماندوو نەناسانە لە بەرەو پێش بردنی کۆمەڵوشارستانیەت ڕۆڵیانگێڕاوەوئەسپی خۆیان لەمەیدانی ژیاندا تاوداوە.

دیارە میژووی هەرولاتێك بەدرێژایی لەشەروکوشتن ووێرانکاری لەم نێوەندەشدا ئافرەت قوربانی یەکەمی جەنگەکان بووە،میژووی نەهامەتیەکانی ئافرەت نوێ نیەو دەگەڕێتەوە بۆسەدەمەکانی ژیانی سەرەتایی، هەرچەندە ژن سوتماکی یەکەم بووە لە ململانێکانداوتوشی سوکایەتیبووە تا رادەی کوشتن، بەڵام ئەوەی مایەی شانازیە بۆ ئافرەتانی دنیا بەگشتی وئافرەتی کورد بەتایبەتی ئەوەیە هەرگیز ژنان نەبونەتە مایەی هەڵگیرساندنی جەنگ یان ئەگەر هەشبن ئەوا زۆر کەمن، بەپێچەوانەوە یەکەمین شارستانیەتی مرۆڤایەتی لەسەردەستی ژنانەوە دروست بووە لەوانە کشتوکاڵکردن کە ئافرەت یەکەم کەس ڕولی لەو بوارەدا هەبووە، دوژمنان و ناحەزانی کوردیش وەك مێژوو شاهیدی ئەو ڕاستییەیە بەبەردەوام لەهەوڵی لەناوبردنی میللەتی کوردا پلانیان گێڕاوە بەبێ جیاوازی هەربویە ژنی کورد بەدەرنەبوە لە قوربانیدان.

لەسەروبەندی تاوانی ئەنفالدا نەهامەتی ئافرەتی کورد گەشتە لوتکەو پشکی شێریان بەرکەوت لە قوربانی دان،

لەگەڵ ئەوەی لە تاونی ئەنفالدا هەموو جۆرەکانی قڕکردن بەرجەستە بون لەوانە { جینۆسایدی ئابوری، یاسایی، کەلتوری، جەستەیی، هەروەها جینۆسایدی بایۆلۆژی } ئەم جۆرەیان (بایۆلۆژی) لەتاوانی ئەنفال بەڕونی بەرجەستە بون بەتایبەتیش لە ئەنفالی بارزانیەکاندا کە لەمانگەکانی تەموز وئابی ١٩٨٣ دەرحەق بەنێرینەکانی ناوچەی بارزان کرا ، حکومەتی بەعس ئەیویست کۆمەڵگای کوردی توشی قەیرانێکی ئەخلاقی بکاتەوە ، کاتێکش بەشێکی کەمی لە ئەنفالکراوەکان ئازاد کرد کەزوربەیان ژن ومنال و پیاوی پیربوون هەرچەندە ئەیویست بۆ جیهانی بسەلمێنێ کە گیراوەکانی ئەنفالی ئازاد کردوە مەرامی سەرەکی بەعس خولقاندی کەشێکی نالە باری دەرونی و ئەخلاقی بوو،بەدیدی بەعس کە گوایە مەرامە گلاوەکانی دێتەدی ، کاتێکش ئەو ئافرەتانە ئازاد کران و ڕەوانەی کۆمەڵگا زۆرە ملییەکان کران ژیانێکی پڕ جەرمەسەری بوە بەشی ئافرەتی کورد جونکە بەسروشت ژنانی کورد زیاتر بە ئەرکی بەخێوکردنی منالّ وئیش وکاری ماڵەوە خەریك بوون بەتایبەتیش لەسالانی هەشتاکانی سەدەی ڕابردودا،

بەلأم كاتێك ژنانی رزگاربووی ئەنفال گەڕانەوە ناو كۆمەڵگا ئەركیان لە جاران زۆر زەحمەتتربوو وە ئەركی بەخێوكردنی خۆیان ومنالّەكانیان كەوتە ئەستۆ ، بەمەش ئافرەتی كورد دوو ئەركی قورسی كەوتە سەرشان لەلایەك وەك ئافرەت لەلایەكی تریشەوە رولّی باوكیشی ئەگێڕا بۆ پڕكردنەوەی پێداویستیەكانی زیان لەو ڕۆژگارە ناهەمواردا ،بەعس لە چاوەروانی ئەنجامەكانی پلانەگلاّوەكانیاندا بوون تا بكەن و شانیان دایە بەر قورستترین ساتەكانی زیان وەك دواجار بینیمان زۆرێك لەو ئافرەتانە توانیان منالّەكانیان بە شكۆمەندییەكی مەزنەوە پەروەردە بكەن و لەو ڕۆژگارە قورسەدا بیانخەنە بەرخوێندن ، زورن ئەو منالاّنەی دوای ئەنفال لە سایەی جوامێری دایكیانەوە بەسەر كەوتوی قوناخەكانی خوێندیان تەواو كردو ئەمڕۆ لە دامودەزگانی حكومەتدا بەژدارن لە ئاوەدان كردنەوەی ولاٍت،

قەیرانێكی گەورەی ئەخلاقی بێتە ئاراوە لەو كۆمەڵگای كوردیدا ، سەر ئەنجام ئەوەی ڕویدا زۆر جیاواز بوو لەوەی ناحەزانی كورد بێشبینیان ئەكرد، جونكە نەك هەر نەیان توانی ئافرەتی كورد ناجاربكەن تا خواستە بۆ گەنەكانی بەس بێننە دی بەڵكو ئافرەتی كورد ئاڕاستەیەكی شەرف مەندانەی پەیڕەو كرد كە زور دورتربوو لەوەی بەعس چاوەروانی ئەكرد، ژنانی كورد توانیان دەست بە پرانسیپە پیرۆزەكانی كومەلكاوە زیاتر تونند لەگەلّ ئەوەشدا بەشێكی زور لە ئافرەتانی كورد هەموو ژیانی خۆیان لەچاوەروانی پیگەشتنی نەوەكانیاندا بەسەربرد، بەمەش ژانانی كورد بەگشتی و ژنانی رزگاربوو لە تاوانی ئەنفال، بەتایبەتی توانیان لاپەڕە درەوشاوەكانی میژووی خەباتی ئافرەتی كورد بەقارەمانیەكی گەورەترلە گەورەیی سەروەریەكانیان تۆماربكەن بۆهەتایە شانازی پێوە بكەن، بۆیە هەرئافرەتێكی ڕزگاربوو لەتاوانی بەدناوی ئەنفال پاڵەوانیكی ئەفسانەیی یە لەمیژووی خەباتی ئافرەتانی كوردد.ا.

دالّدەدانی جەللاد، سوكایەتییە بە قوربانی

جینۆسایدی کلتوری، قەڵای بۆگد وەك نمونە

ئامادەکردنی: ئەنفالستان

قەزای کۆیە لە پێنج ناحیێ "شۆڕش، سکتان، ئاشتی، سێگردکان و تەق تەق پێکدێت و کەوتۆتە ٧٠ کیلۆمەتر خۆرهەڵاتی شاری هەولێری پایتەختی هەرێمی کوردستانەوە گوندی بۆگد سەربەناحێی ئاشتی ئەو قەزایەیە لەروی جوگرافیەوە کەوتووەتە خۆرئاوای قەزای دوکان و لەو دیوی چیای کەلکەسماقەوە بەرامبەر گوندی بۆلقامیش و گوندەکانی گۆپتەپەو عەسکەر لەقەراغی زێی دوکان گیرساوەتەوە.. بەقسەی دانیشتوانەکەی بۆگد بەر لەپەلاماری ئەنفال گوندێکی قەرەبالغ بووەو نزیکەی (٣٠٠) مالّی تێدابووە، بەڵام ئێستا تەنها (٥٧) مالّی تێدایە . خەڵکی ئەم گوندە پێش پەلاماری ئەنفالی هار، بەزۆری بەکاری کشتوکاڵو ئاژەڵداری و راوە ماسیەوە خەریکبوون ، خەڵکەکەی دڵپاك و میواندۆستن پێشتریش گوندێکی دەوڵەمەندبووە بە بەروبومی کشتوکاڵی و بەتایبەتیش تووتن. گوندنشێك بەناوی ستار ووتی ئەم گوندە لەپێشدا پێنج ئاشی ئاوو پێنج سەرچاوەی ئاوی هەبووە.

ئەم گوندەش بەشێوەیەکی دڵڕەقانە کەوتە بەر پەلاماری جەیش و جاش سێ ڕۆژ دوای کیمیابارانکردنی گوندی گۆپتەپەو عەسکەر لە مانگی ئایاری ساڵی ١٩٨٨ کە قۆناغی ئەنفالی چوار دەستی پێکرد لە ٨ی ئایاردا پەلاماری جەیش و جاش گەیشتەسەریان و بەهۆیەوە زەرەرو زیانێکی گەورە بەر گوندنشینەکان کەوت، گوندی بۆگدیش وەکو زۆربەی گوندەکانی دەوروبەر جگەلەوەی ٥٤ کەسیان گیران و ئەنفالکران، خانووەکانیشیان لەگەڵ زەوی تەختکراو هەرچی هەیانبوو بەرتالانی جەیش و جاش کەوت.

ڕوخاندنی قەڵای بۆگد

لەو پەلاماردا قەلای بۆگدیش وەك شوێنەوارێکی مێژوویی و کەلەپوری نەتەوەیی وەکو هەر سەروەتێکی نەتەوەیی بێبڕێزی پێکراو بەشێوەیەکی دڵڕەقانە تێکدراو لەگەڵ زەوی تەختکرا.

لە سەردانێکی گۆڤاری ئەنفالستاندا بۆ گوندی بۆگد، لەبەرواری ( ) چوێنە سەر شوێنەواری قەڵا دێرینەکەی بۆگد کە هاوشێوەی قەلای پاشا کۆرەی دوکانە و (بەقەڵای بۆگد) ناسراوە، ئەویش هەر لەسەر دەستی محمد پاشای ڕەواندوز دروستکراوە، ستار محمەدئەمین قادر لە دایکبووی ١٩٧٣

کەوتنشینێکی خوێندەوارە ماوەی ١٠ ساڵە پاسەوانی شوێنەوارەکانی گوندی بۆگدە، لە دیدارێکدا بە سەڵنامەی ئەنفالستانی راگەیاند " قەلاکە بریتی بووە لە ١٨ ژوری جۆراوجۆر لەرووی تەلاری بیناسازییەوە دوو قات بووەو چوار قوولەی دیدەوانی تێدابووە " دیوارەکانی لەبەردو قسڵ دروستکراون و ئێستاش نەخشەی قەلاکەو ناو ژورەکانی دیارن و قولەیەک و سێ لادیواری روخاوی بە پێوەماون . کە هێشتا پەنجەرە بچوکەکانی ناو قولەکانی وەکو خۆیان ماون.

گۆرستانە زۆرەکانی دەوروبەری گوندو شوێنەواری قەلاکە نیشانەی ئەوەن کە بۆگد مێژوویەکی دێرینی هەیە، هەروەک ستارمحمد ئەمین ئاماژەی پێکرد ئەم گوندە

شوێنەواری زۆری هەیە بێجگە لە قەلای بۆگد (٥) ئاشی ئاویشی لێبووە .

ئێستاش کە ماڵە هەژارەکانی گوندی بۆگد دەبینین بەسەر زێی بچوکەوە گیرساونەتەوە، حکومەتی هەرێمی کوردستان گرنگی پێنەداوە، چونکە دەبینین نە گوند ئەوەندە هەناسەی ئازادی هەڵمژیوەو نەتەرمی ئەنفالکراوەکانیان دۆزراونەتەوەو نە قەلاکەش نۆژەنکراوەتەوە، بەداخەوە، قەلای بۆگج هێشتا شوێنەوارێکی مێژوویی بەسەر گوندی بۆگدو دەشتایی و چیاکانی بەرامبەریدا بە روخاوی دەروانێ .

بۆیە ئەرکی هەردوو وەزارەتی کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوانی حکومەتی هەرێمی کوردستان و بەڕێوەبەرایەتی گشتی شوێنەوارە هەریەکەیان بەکاری خۆیان هەستن و سەر لەنوێ بنیاتی بنێتەوەو بەرپەرچی ئەو تاوانە جینۆسایدیە بداتەوە کە رژێمی بەعس لە ناوەڕاستی سالانی هەشتاکاندا دەستی پێکردو بتەنیشت کۆمەڵکوژی کوردانەوە شوێنەوارەکانیشی جینۆساید کردووە.

لەگوندەکانی بۆگدوکلێسەو بۆلقامیش هێشتا شوێنەواری زۆرهەن کە بەشێکن لە کەلەپوری کورد، لەناوچەی گەرمیانیش زۆرگوندە هەن کەهەتا ئێستا کەل وپەل و هەوجارو ئامێری ئەو گوندنشینانەی کە ئەنفالکراون لەشوێنی خۆیان ماون و تەنانەت لە گوندی تۆپخانە ئەو ئامێرە کشتوکالیانەی فەرەجی تۆپخانە کاری پێکردون هێشتا لەبن دیوارە روخاوەکانی ئەو گوندەن و کەس لێیان ناپرسێتەوە.

لە گوندی کوڵە جۆ چاوم کەوت بە نەنکی تەیمور عەبدولا ئەوکورە مێردمنداڵەی لەگۆڕێکی بەکۆمەڵی سەماوە رزگاری بووو، میمکە ئامین هێشتا ئەو فانۆس و قۆری و پیالانەی ماوە کە فریای هەڵگرتنیان نەکەوتبوو ئەنفال لەگوندەکەی

خـــــۆی دەری پەرانـــــدبوو، بـــــەڵام دوای ئـــەوەی ســـاڵی ١٩٩٢ چـــونەوە بۆگونـــدی کۆڵـــــەجۆی حـــــاجی حەمـــــەجانو لەســـەربناغە کۆنەکـــەی خـــۆی خانویـــان بـــۆ دروســـــــتکردەوە تـــــاقمی پیاڵـــــەو فانۆســـەکەیان دۆزییـــەوە هـــەتا ئێســـســـتا وەکـــو یادگاریـــەکی بـــەنرخ لـــەلای خـــۆی پاراستوویەتی.

پێویســـتە بەشـــانازیەوە ئـــەوەش بلـــێم کـــە لەوســـەرانەمدا بۆگونـــدی کۆڵـــەجۆ ئـــەو پیرەژنـــە وەســـێتی کـــرد ووتـــی: کـــەمن مـــردم ئەم فانۆسە بابۆ ئەنفالستان بێت .

ماوەتـــــەوە بلـــــێم بنیاتنانـــــەوەی قـــــەڵای بۆگـــــــــدو هەوجاروگاســـــــــنوعارەبانەی گوندنشـــــــــینەکانو فانۆســـــــــەکانی گونـــدەکانی کلێســـەو کۆڵـــەجۆی حـــاجی حەمـــــەجانو گونـــــدەکانی گـــــەرمیانو کوێســـتان پێویســـتیان بـــە مۆزەخانەیەکـــە، فـــەرموون کـــە یـــادەوەری ئـــەنفالتان بـــەلاوە گرنگە ئەوە عەرزو ئەوە گەز.

ئەنفال لەتەرازووی دادگای نیشتیمانی و نێودەوڵەتیدا

سالار مەحمود

بەپێی پێوەرو ڕێساو ئاسمانی و زەمینییەکان ئەنفال تاوانێکی گەورەی مێژووی هاوچەرخە کەلەسەردەمی گەشەی تەکنەلۆجیا و بەجیهانیبوونداو ئەنجامدرا. بێگومان بەرپرسیارێتی یاسایی مەسەلەیەکی گرنگە بۆ یەکلاکردنەوەی تەواوەتی ئەم جینۆسایدەی گەلی کوردستان. بەرپرسیارێتیش بەمانای لێپرسینەوە لە تۆمەتبارو تاوانباران هەیە، لێپێچینەوەی یاسایی دەرهەق بەو کەس و لایەنانەی تۆمەتبارن و تۆمەتی ئەنجامدان و هاندان و یارمەتیدانیان دەدرێتە پاڵ. دەر ئەنجام بۆ وەرگرتنی سزای تاوانەکانیان بەگوێرەی ئاست و مەترسی ئەو تاوانانەی ئەنجامیان داوە بەگوێرەی حوکمەکانی قانون.

ئەمە لەبارەی بەرپرسیارێتی تاوانکارییەوە، لەگەڵ ئەمەشدا بەپرسیارێتی مەدەنی دێت، بەپێی یاسای شارستانی لەمەدا بابەتی قەرەبووکردنەوە دێتە ئاراوە بێگومان لەبارەی مادیی و مەعنەویەوە. سەبارەت بەو زیانە مادی و مەعنەویانەی لەقوربانیان کەوتووە بەگوێرەی یاسای نێودەوڵەتی و یاسای نیشتمانی.

لەم سەردەمەدا لە پێناو بەدیهێنانی دادپەروەریی و سەروەری یاسا بابەتی جولاندنی کەیسی جینۆسایدی کورد لە ئاستی نێودەوڵەتیداو لە ڕێگەی ڕێکاری یاسایی و ڕووکردنە دادگای نێودەوڵەتی و ڕاپەڕاندنی بەرپرسیارێتی نێودەوڵەتی سەبارەت بە کارەساتەکانی لە ئەنجامی پێشێلکردنی یاسا و پەیماننامە نێودەوڵەتییەکانەوە کە ڕژێمی بەعس ئەنجامی داون هاتوونەتە ئاراوە، پێویستە ناوەندەکانی بڕیاری نێودەوڵەتی ڕێکخراوە نێودەوڵەتیەکانی چاودێری مافی مرۆڤ نەتەوەیەکگرتووەکان هاوکارین.

ئەنفال لەدادگای باڵای تاونەکان لەعیراقدا دۆسیەکەی جوڵێنراو، ڕۆژی ٢٠٠٦\٨\٢١یەکەم مورافەعەی دادگا لەبەغدا دەستی پێکرد. بڕیاری یەکلاکەرەوەی خۆی لەسەر دۆسیەکەو تاوانبارانی دا. ئەنجام تاوانی ئەنفالیش بەجینۆساید ناسێنرا.

لە دۆسیەی ئەنفالدا سەدان تۆمەتبار ناویان هاتووە وەك کارەکتەری سەرەکی لە شاڵاوەکاندا، بەڵام تەنیا هەشت تۆمەتبار لێپرسینەوەیان لەگەڵ کراو دواتر دادگایی کران. ئەوانیش(سەدام حسێن سەرۆك کۆماری عیراق، عەلی حەسەن مەجید بەرپرسی نوسینگەی باکوری حزبی بەعس، سوڵتان هاشم ئەحمەد بەرپرسی سوپا، سابر عبدول عەزیز دوری بەرپرسی دەزگای ئیستخباراتی عەسکەری، حسین ڕەشید تکریتی جێگری لێپرسراوی هەڵمەتەکانی ئەنفال، تاهر توفیق عانی

پارێزگاری موسڵ، فرحان متلگ جبوری بەرپرسی دەزگای ئیستخبارات لە باکوور).

ئەم دادگا ناوخۆییە توانی چەند دۆسیەیەکی تاوانی ئەنجامدراو لەلایەن رژێمی بەعسەوە بۆ سەر خەڵکی کوردستان یەکلا بکاتەوە، لەوانە کەیسی (بێسەروشوێنی بارزانییەکان، کیمیابارانی هەڵەبجە، راگواستنی کوردە فەیلییەکان و چەند کەیسێکی تر).

هەرچەندە ئەم دادگایە بە بڕیارێکی عیراقییانەی ناوخۆیی دروست بوو. توانی بەشێکی گرنگ لەئەرکە یاساییەکانی خۆی بەجێ بهێنێت، بەڵام ئەوکاتەش ئەم دادگایە دانرا بۆچوونی تر هەبوون بەگرنگتریان دەزانی تاوانبارانی جینۆساید لەدادگای نێودەوڵەتی دادگایی بکرێن. هەرچەندە دەزانرا دامەزاندنی دادگایەکی نێودەوڵەتی بۆ تۆمەتباران، لەهەموو حاڵەتێکدا پێویستی بە رەزامەندیی و بڕیاری نێودەوڵەتی هەبوو، بەتایبەتیش ئەنجومەنی ئاسایشی نێودەوڵەتی. ئەوەش بەهۆی هەڵوێستی ناڕوونی چەند وڵاتێکی وەکو روسیاو چین و فەرەنساو چەند وڵاتێکی تر لەو دەمەدا، بەدیهاتنی ئەو ئەگەرە ئاسان نەبوو.

لەدوای جەنگی جیهانی دووەمەوە بیرۆکەی دروستکردنی دادگای نێودەوڵەتی بۆ تاوانە گەورەکانی دژ بەمرۆڤایەتی و تاوانی جەنگ و جینۆساید هاتنە کایەوە، لەوانە دادگای نێودەوڵەتی تۆکیۆ دادگای نێودەوڵەتی نۆرمبێرگ، ئەم دوو دادگایە نەیانتوانی ئەزموونی دادگای نێودەوڵەتی بەتەواوی و لەئاستی پێویستی جیهانیدا بچەسپێنن. هەروەها لەسەرەتای نەوەتەکانی سەدەی رابردووشەوە دادگای لاهای بۆ تاوانبارانی شەڕی یۆگسلاڤیا دروستکراو، تەنیا (سلۆدان میلۆسۆڤیچ)ی تێدا درایە دادگا. ئەمانەش بەشێك بوون لەسڵکردنەوە لەئەگەری لەبارچوونی دۆسیەکان لەئاستی نێودەوڵەتیدا. بەڵام لەئێستادا بۆچوونی زاڵ ئەوەیە جدیەتێکی زیاتر بنوێنرێت تاوەکو لە ئاستی نێودەوڵەتیداو وەك بەشێك لەپرۆسەی بەجیهان ناساندنی جینۆسایدی گەلی کورد کار بکرێت ئەنفال ببرێتە دادگای نێودەوڵەتیش.

بۆیە لەبەر گەورەیی کارەساتەکە بەگرنگی دەزانرێت دۆسیەکە لەدادگای نێودەوڵەتیش بکرێتەوە، چونکە بە رای ئێمە لەبەر بارودۆخی نالەبارو ناسەقامگیری عیراق هێشتا نەتوانراوە خواستی گشتی و داخوازیی خاوەن قوربانیان لە روی یاساییەوە بەدی بهێنرێت. بۆ بەپێویستی دەزانین لە ئاستی نێودەوڵەتیش ئەم دۆسییەیە بجوڵێنرێت، بەتایبەتیش لە"دادگای عەدلی نێودەوڵەتی" بەپشت بەستن بۆ پشتیوانییەی کە دادگای نێودەوڵەتی دیاری کردووە. مێژووی رووداوەکە کاریگەری بەسەر هێزی رووداوەکەوە نییە، چونکە تاوانی جینۆساید کێشەیەکی نێونەتەوییە بەپرسیاری نێونەتەوەیشی لەسەرە، وەك بەشێك لە بەربەستدانانو (ردع)و راپێچکردنی تاوانباران بۆ بەردەم عەدالەت لەهەرکوێیەك بن و داڵدە نەدرێن..

سالّانی پێشتریش هەوڵی جۆراوجۆر هەبوون بۆ ئەوەی کەیسی جینۆسایدی کورد لە ئاستی نێودەوڵەتیدا کاری لەسەر بکرێت. چالاکییەکانی ڕێکخراوی هیومان رایس ووچ لەم بارەیەوە دیارە، کە هەوڵی دەدا قەناعەت بەو حکومەتانە بکات کە بەجدی پەیوەستن بەبنەماکانی مافی مرۆڤ جارنامەی گەردونیی و پەیماننامە نێودەوڵەتییەکانەوە، کە داوا لە دادگای دادی نێودەوڵەتی بکرێت بەپێی بەندەکانی ڕێکەوتنامەی نەهێشتنی تاوانی کۆمەڵکوژیی بەمەستنی سزادانی حکومەتی ئەوسای عیراق. ئەو هەوڵانە لەسالّانی ١٩٩٤و ١٩٩٥ بەچڕی دران بەلاّم بێسەمەر بوو.

لە ئێستادا دەتوانرێت دوو بڕیاری یەکلاکەرەوەی گرنگ بکرێتە بنەما بۆ سازدانی دادگایەکی نێودەوڵەتی بۆ کەیسی ئەنفالی کورد یەکەمیان بڕیارو دۆسیەی بەڕێوەچوونی دادگای بالاّی تاوانەکان لەعیراق، دووەمیان بڕیاری دادگای هۆڵەندا لە سزادانی بازرگانی بەرەگەز هۆڵەندی فرانس ڤان ئانرات.

سوپاس و پێزانین

بەناوی سالّنامەی ئەنفالستانەوە سوپاس و پێزانین ئاڕاستەی بەڕێز مامۆستا (عەلی موحەمەد وەلی) بەڕێوەبەری قوتابخانەی (ئەمانی سەرەتایی کوڕان)ی شاری خورماتووەمو ئەومامۆستاو خوێندکارە بەڕێزانە دەکەین کە هەموو سالێك بەبۆڕانە هەڵدەسێت بە چەندین چالاکی لە یادەوەری (تاوانەکانی ئەنفال و کیمیابارانی شاری هەڵەبجە) و یادەکانی ڕاپەڕین وەورۆزدا. چالاکی جۆراوجۆر پێشکەش دەکرێت وکە تیایاندا جەماوەرێکی زۆری شارەکەودەوروبەری ئامادە دەبن، لەپێشەوە کەسوکاری خوێندکاران کە زۆربەی زۆریان لەخانەوادەی سەر بەرزی شەهیدان وئەنفالکراوانن.

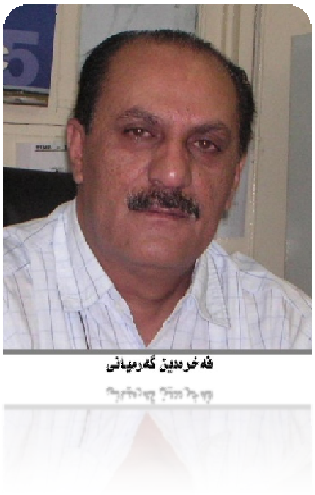
(بەڕیوەبەری قوتابخانەی ئەمانی سەرەتایی) لەکۆتایی مەراسیمەکاندا هەڵدەستێت بەپێشکەشکردن کردنی خەڵاتی ڕێز لێنان بەسەر ئەوخوێندکارانەی کەسوکاریان شەهیدو ئەنفالکراوە ئەمەش هاندان و ڕێزگرتنێکی باشە لەوخوێندکارانەی سەربارى هەلومەرجی قورسی ژیانیان لەخوێندن کوڵیان نەداوە.

مامۆستا عەلی یەکێکە لەوخەمخۆرانەی بیئەوەی روی لێنرابێت هەموو سالێك لەناوخانەوادەکەی خۆیەوە کۆمەکی ئەنفالستان دەکەن .

بۆیە بەناوی ئەنفالستانەوە ئەم سوپاس و پێزانینەمان ئاڕاستەکرد بە هیواین نمونەیان زۆربێت لەناوچەی ئەنفالکراوەکانی کوردستاندا .

بوخچەکەی مریەم*[١٣]

داوا مەکە
بوخچەکەم
بکەمەوە
نایکەمەوە ؟
ئەو بوخچەیە ڕاز
و نیازی ،
کوڕو کناچەیەکی گەرمیانە و
پڕە لە نهێنی ئەنفال !!
بۆ بیکەمەوە ؟
ئەم بوخچەیەم لە چوار لاوە گرێداوە !
بە چوار گرێی بەهێز شەتەک داوە !
یەکەم گرێی خۆشەویستیی کوردستانە ،
دووەم گرێی، کڕووزانەوەی
ئەو گەرمیانەی کە وێرانە !
سێهەم چاوەڕوانیی ، دڵدارەکەم تا دێتەوە !!
چوارەم نائێم ، خۆت بیزانە ،
نایکەمەوە ئەم بوخچەیەم!
چەندین ساڵە چاوەڕوانم،
تا ئەو کراسە گوڵباتمانەی لە کەرکووکەوە
باوەم هێنای بۆ شاییەکەم،
بۆ شەوێکیش بێت لەبەری کەم و
بچمە ژوانی دڵدارەکەم
ئاخ حەسرەت کوشتمی و تەمەن ڕۆیشت،
نۆزدە ساڵە چاوەڕوانم ،
نە دڵدارەکەم لەسەفەری لمستان هاتەوە
نەخەونێکی ئارامبەخشیش بوو بە میوانم ،
بۆیە من بوخچەکەم ناکەمەوە ،
تا ئەو مێخەکبەنەی دامنابوو لەملیکەم ،
بۆنەکەی نەچێ بەخۆڕایی بە لووت و کەپووی ،
بەڕپرسانا ،
ئەو کراسە گوڵباتمانە و کەوای خامەک
باوەم هێنای بۆ شاییەکەم
نەڵێن کۆنەیەو باوی نییە لەم زەمانە،
کنا باوانێکیتان ئێژن ئێستا،
باوی جاش و خۆفرۆش و خائینانە،
سەرزلەکانی کوردستان ، باسی ئەنفال ناکەن!!
کۆشک و تەلار بەرزئەکەنەوە بێباکانە ،
ئەنفالی چی ؟ کۆشکە هێمای سەرکەوتنی
شۆڕشگێڕە دزەکانە ،
دەلێمگەڕێن با بوخچەکەم چۆن گرێداوە،
باهەروا بێت ،
بڕوا بکەن گەر بوخچەکەم بکەمەوە!!
چ ئابڕووتان هەیە ؟
وەک دووکەڵی سووتاندنی خانوەکانمان ،
لە گەرمیان و لەکوێستان و بادینانا
وەک گەردەلوول باریک باریک
هەمووی دەچێتە تاقی ئاسمانا !!
با بوخچەکەم نەکەمەوە...

فەخرەدین گەرمیانی – کۆنگۆی دیموکرات ١٦-٠٦-٢٠٠٧

[١٣] * بوخچەکەی مریەم : بیرۆکەی ئەو شیعرەی سەرەوە لە وتارێکی بڵاوکراوەی گۆڤاری ئەنفالستانی ژمارە ٤ ی ڕێکەوتی ١٤-٠٤-٢٠٠٧ وەرگیراوە، گێڕانەوەی بەڕێز عاسی فرودو داڕشتنەوەی بەڕێز (عومەر محەمەد) ە سەرنووسەری ئەنفالستان.

محەمەدحاجی ستار - گوندی توکن

خەڵك هەیە زۆر قەدرمان دەگرێ خەڵكیش هەیە دەڵێ ئێوە خۆتان بێ عەقل بوون بۆیە ئەنفالكراون .. من ئەم قسەیەم لە بەرپرس بیستووە .

گوندی توكن لەروی كارگێڕیەوە سەبەناحیێ سەرقەڵایە، بەرلە ئەنفال نزیكەی ١١٥ ماڵی تێدابووە، بەزۆری بەئاژەڵداری وكشتوكاڵەوە خەریكبوون، ١٩٦٣ جارێكی تر سوتێنراوەو لەپەلاماری ئەنفالیشدا گورزێكی كوشندەی بەركەوت، جگەلە تاڵانكردنی ماڵو سامانیان ٣٦٥ كەسیان ئەنفالكراون . محمد حاجی ستار لە دەفتەرێكی دەستنوسدا هەموو ناوەكانی كۆكردووەتەوەو بەرێك و پێكی پۆلێنی كردوون.

محمد لە دایكبووی ساڵی ١٩٥٥ی شاری كفریەو ساڵی ١٩٦٣ هاتوونەتە گوندی توكن. چڕچ و لۆچی روخساری چەندی لەسۆنگەی هەڵكشانی تەمەنیەوەیەتی دوهێندەو زیارتریش خەمی ئەنفالكراوەكانی و ئەو ناعەدالەتیەیە كەپێوەی گیرۆدەن.

چیرۆكی ئەم پیاوە وێنەیەكی بچوكی تاوانی ئەنفالە، پێنج كوڕو دوكچ وخێزانەكەی و دایكی و خوشكێكی بە ٨ منداڵەوە، هەروەها برایەكی كە هێشتا هاوسەرگیری نەكردبوو، براژنێكی بەمنداڵێكەوە، باوەژنێكیشی بە هەموی ١٦ كەس لەخانەوادەكەی خۆی ئەنفالكراوە..!! دەتوانین بڵێین ئەوە بەعس و رەفتاری بەعسیەكان بوو!! ئەی خۆمان چین ؟ چۆن سەیری محمدو هاو ئازارەكانی وكەسوكاری ئەنفالكراوان بكەین ؟ درۆیان بۆبكەین و فرمێسكی تیساحیان بۆ بڕێژین ؟ یان بەڕاستی هاوسۆزیان بین وخەمەكانیان لەگەل دابەشكەین ؟

یادەوەری منداڵی :

محمد یادەوەرییەكی زۆری لە توكن هەیە، " ساڵی بەعسیەكە ١٩٦٣ لەشاری كفری دەركراوین وهاتووین بۆئەم گوندی (توكن) نیشتەجێ بووین،" دوای گەورەترین پەلاماری درندانەی دەوڵەت ئێستاش دەبینین چۆكی دانەداوەو هەر لێرە دەژی، تۆبلێ یادەوەری منداڵێكی گەرمیانی یان هەر گەرمیانیەك دەبێ چی بێ ؟ جگە لەمەینەتی و بەدبەختی و مااڵویرانی.؟! هەركەسێك یادەوەری خۆی دەگێڕێتەوە دەڵێت ساڵ (حەرەس قەومیەكە، ساڵ بەعسیەكە، عانی ئەنفالەكە) ئەمانە هەربەدەم خۆشن ئەمانە كارەسات نین وەكو هەندێك كۆلكە رۆشنبیر خستویانەتە سەر زاران، بەڵكو ئەم رووداوانە كۆمەڵە تاوانێكی زۆر گەورەن كە دەرهەقی ئەم میللەتە بەگشتی و دەرهەقی گوندنشینەكان بەتایبەتی ئەنجامدراون و دەكرێت پایەكانی دەوڵەتی سەربەخۆیان لەسەر دابمەزرێندرێن.

گوندی توکن بەیری محمد بەرلە ئەنفالیش جارێک سوتێنراوەو دواتر گوندنشینەکان بەبێ هیچ باربۆو قەرەبوویەک بنیاتیان ناوەتەوەو سەرلەنوێ ژیانیان دەستپێکردووەتەوە. محمد ووتی ئەم حەوشەو بانەی تۆ دەیبینی ١٤ ژوربوو هەرهەموویان سوتاند تەنها یەک ژورنەبێت، بەڵام ئەو جارە وەکو ئەنفالەکە نەبوو نەتوانین بێینەوەو کەسمان نەمێنێ بەڵکو هەر ئەو ساڵە هەرهەموویان دروستکردەوەو سەریمان گرتەوە.. لەپەلاماری ئەنفالی سێدا گوندی توکن هەموو خانوەکانی لەگەڵ زەوی تەخت کران، محمد بەدوربین تەماشای کردووەکە جەیشەکە گەراوەتەوەو هاتووەتەوەبۆناو گوندەکەی وێرانکاریەکی ترسناکی بەچاوی خۆی بینیوە.. لەدوای راپەرینی ساڵی ١٩٩١ یشدا یەکەمین کەس گەراوەتەوە بۆ گوندی توکنو دەستی بەبنیاتنانەوەو ئاوەدانکردنەوەی گوندی توکن کردووە.

کاتی پەلاماری شومەکە :

لەکاتی پەلاماری ئەنفالدا محمدی حاجی ستار یەکێک بوو لە پێشمەرگەکانی گەرمیان، لەبارەی پەلاماری ئەنفالی سێی گەرمیانەوە ووتی: جەیشو جاش لەهەموولایەکەوە هێرشی کردو هێزەکە لەقووەتدا نەبوو، حکومەتیش لەرێی جاشو پیاوەکانیەوە وابڵاوی کردەوە کە عافواتی داوە، ئەوکاتە وەکو پێشمەرگە کە بۆخۆم یەکێک بووم لەوان پێشمان بەخەلکەکەگرتو ویستمان نەهیلین خەلکەکە برواتەوەو پێمانوتن کە حکومەت دەتانکوژێ، بەڵام بەری ئەو خەلکەمان بۆ نەگیراو هەر رۆیشت. ئێتر بەرەو ملەسورە کەوتنە ڕێ ئەوکاتە مەکینەمان هەبوو، لەگەڵ برایەکمدا بەناوی برایم مالۆمنداڵمان خستە مەکینەکەوەو بەرەو ملەسورە

بەرێمانکردن ئێتر هەر ئەو رۆیشتنە بوو نەمان بینینەوە . بەو شێوەیە لە خانەوادەکەی خۆمان تەنها خۆموباوکم دەربازمان بوو. لێرە ئێتر محمد خۆی پێنەگیراو پێویستی بە گریانێک بوو بۆیە ناچاربووم ریکۆردەکە بکوژێنمەوەو بەدیار فرمێسکەکانیەوە دابنیشم، لەگریانەکەی کاریگەرتر تێفکرینو تێرامانو سەرسورمانی ئەو منداڵەبوو کە دەیبینی باوکی دەگریو منیش بەدیاریەوە دۆش دامابووم، جارێک سەیری باوکی چاوبەفرمێسکو جارێک لەمیوانە نامۆکەی هەڵدەروانی هێندەی نەمابوو ئەویش دەست بەگریان بکات، بەڵام بەچاوی نەیارەوە لێی دەروانیم،

چونکە دەیزانی ئەوفرمێسکانەی باوکی لەسۆنگەی منەوە بوو.

نیشتەجێبوون لە کۆمەڵگای صمود:

کە چوێنە صمود دەمبینی خەڵك خانووی دەکردو نەخشی شێرو پلنگی لەخانووەکەی دەدا من گاڵتەم پێ دەهات، زۆرکەس شاهیدمە کە دەمووت ئەم حکومەتە دڕێژە ناکێشێ و رۆژێك دێت دەبێ بەپیك ئەم خانوانە بروخێنن، کە باوکیشم خەریکی شیش و چیمەنتۆ کرین بوو، هەروام پێگوت ووتم باخانوونەکەین رۆژێك دێت دەبێ بە پیك بیروخێنینەوە.. چونکە ئەم حکومەتە نامێنێ بەڵام کەسیش بەتەمای ئەنفالکراوەکان نەبێ بەخوا یەك کەسیان نایەتەوە، هەرواش بوو جگە لەهەندێگ پیرەکان کەسیان نەگەڕانەوە..بەڵام صدامیش بەودەردەچوو کەبینیمان خۆی و کورەکانی کوژران، هەندێك کەسیش سەرەتا هەربەپیك خانوەکانیان روخاندەوەوچونەوە بۆ گوندەکانیان.

گللەیی لەحکومەت :

کاتێك پرسیم گللەیت لە حکومەتی هەرێمی کوردستان چییە..؟ ئەو بە ساردیەکەوە کە بۆنی نارەزایەتیەکی زۆری لێدەهات ووتی: ئەگەر گللەیەکیشمان بێت مەبەستمان خراپ نیە بەڵکو مەبەستمان چاککردنە، فەرموو ئەوە گوندەکەی ئێمە ٣٦٥ کەسی بەژن و منداڵوگەنجەوە ئەنفالکراوە ئەوە حاڵوبالمانە دەیبینی ئەم گوندە هەروەکو سەردەمی صدام حسین وێرانەیە ؟ ئەوە جادەوبانەکەمانە کە دەیبینی.. ئیتر حکومەتیش ئەوا بەبەرچاوێوێتی .

سەبارەت بەوەی کۆمەڵگای کوردستان تاچەند رێزتان دەگرێ کاك محمد ووتی: خەڵك هەیە زۆر رێزمان دەگرێ، بەڵام خەڵکیش هەیە ووتوویەتی بابە ئەنفالی چی ئێوە لەبەر بێعەقڵی خۆتان ئەنفالکراون .. من ئەم قسەیەم لە بەرپرسیش بیستووە . یەکێك لەکارە خراپەکانی محمد وەکو زۆربەی کەسوکاری ئەنفال ئەوەیە کە چاوەروان دەکەن خەڵك یان رێکخراوەکان تۆمەتبارانی ئەنفال بدەنە دادگا، هەربۆنمونە کەمترین کەسیان سکالایان تۆمارکردووە، زۆربەشیان ئەوقسەیە دەکەن (سکالای چی بکەین ، جاشەکان ئێستا لە ئێمە قەدران باشترەو حکومەت خۆی هەموو شت دەزانی ؟!!) محمدیش هەمان قسەی کردەوە، بەڵام لەڕاستیدا ئەمە یەکێکە لەو هۆکارانەی کە حکومەتی هەرێمیش دادگایی کردنی ئەوانیان زۆر بە جدی نەگرتووە. سکالا تۆمارکردن باشیەکەی ئەوەیە دۆسێیەك لەدادگا دەکەیتەوەو لەگەڵ گۆرانی هەر بارودۆخێکی گونجاودا دەتوانن بیهێننەوە پێشەوە .

محمد دوای ئەوەی هاوسەرگیری کردوەتەوە کورەکەی بەناوی یەکێك لەکورە ئەنفالکراوەکانیەوە ناواوەتەوە . ئەنفالکراوەکانی خانەوادەی محمد ستار بریتین لە (خورشیدە ئەمین خێزانی، فاخر، شەماڵ، سەلیم ، کەریم، ئاکۆ ، جەمیلە کچەگەورەکەی و شەیما کچە بچوکەکەی .

ئەسعەد شوکر غەفور

منیش نەك هەر گۆشت ناخۆم بەڵکو هەرنانیش ناخۆم ..

لە دایکبوی سالّی ١٩٨٠ ی گوندی توکنی گەرمیانە، ئەو گوندەی ٣٦٥ کەسی ئەنفالکرا لەوانە خانەوادەکەی ئەسعەد بوون، سێ براو خۆشکەکەی و دایکی و باوکی ئەنفالکراون، برا گەورەکەی بەناوی محمد لەدایکبووی سالّی ١٩٧٢ لەگەلّ باوکی ئەنفالکران و ئیتر جارێکی تر نەبینرانەوە، بێجگە لەوان مام و ئامۆزاکانیشی ئەنفالکراون، ئەسعەد یش وەکو زۆربەی ئەومندالآنەی کەسوکاریان ئەنفالکراوە بەمندالّی بووەتە شوانی عەرەبێك، بە هەناسە هەلّکێشانەوە ووتی: باوکم ئێمەی خۆش گەرەك بوو، ئیشی پێمان نەدەکرد، منیش بێجگە لەو زیندانەی دوبەس و تۆپزاوا رەزالەتم نەدیبوو، کەبەربووین وەزعمان زۆر زۆر خراپ بوو، هیچ هیچمان نەمابوو، خەلّك هەمووی لەم گەرمیانە نەبوو بوو، ئەنفال داغانمانی کردبوو، رۆژێك کابرایەکی عەرەب هات بەپیکابێکەوە لەبەرمالّمان وەستا وتی: شوانێکم دەوێ هەرچەند دایکم ووتی: مەچۆ بەلاّم من لەبەرنەبوونی لەگەلّ ئەو پیاوە عەرەبەدا رۆیشتم گوندێك بوو لەلای قەرەتەپە، وەزعێکی زۆر ناخۆش تالّ بوو بۆمن کەسم نەدەناسی شەوان تابەیانی خەوم لێنەدەکەوت، هەموو لەشم کوترابوو، دەمولێوم هەمووی بەگەرماسوتابوو ماوی سێ مانگ من شوانی ئەو پیاوە عەرەبە بووم ، پیاوك بوو ناوی میقداد بوو.

کاتێك پرسیاری تەمەنیم لێکرد وەك بلێی خۆی لەباسی ئەو کاتی شوانیە بدزێتەوە ووتی من ندالّ بووم تەمەنم هەشت ساڵان بوو کە ئەنفالکراین هەموو شتێکم لەبیرە باش بیرمدێ و زۆر پێش ئەنفالیشم بیردێت، بۆمبارانی کۆپتەرەکان کە راوینان بۆچەمەکەی خوارمانەوە، دواتر بردویانن بۆ دوبز ماوەی ٥ مانگ لەوێ زیندانی بوون.

یادەوەریەکانی ئەسعەد : گەرانەوە بۆسەرەتاکانی ئەنفالکردنیان ووتی: (لێرەوە لەتوکنەوە رۆیشتوون بۆ عەلیان و لەوێشەوە بۆ ملەسورەو بۆقۆرەتو ئینجا بردویانن بۆ تۆپزاواو دوای سێ رۆژ بردویانن بۆ دوبز، لەوێ دوای چوارمانگ پاصی داخراویان هێناوەو خەلّکێکی زۆریان بارکردووەو دایکی وتوویەتی ئەوانیان بردو بەریاندان و ئێمە بۆنەگبەتی ماینەوە، کەچی وەزعەکە پێچەوانەکەوتەوە، ئەوەی بردیان ئیتر نەگەرانەوەو جارێکی ترچاومان پێیان نەکەوتەوە.

ئەسعەد بیری دێت کە لەقۆرەتووشێخ حسێنی هەزارکانیان بردووەو مقۆمقۆی ئەوە بلاّوکراوەتەوە کە کاکە شێخ حسێن کانیان بردو بەریاندا. بەلاّم دوای ماوەیەك کاکە شێخ گەراوەتەوەو وتوویەتی هەتا ئەو خەلّکە لەگەلمندا بەرنەدەن منیش نارۆمەدەرەوە، ئەم یادەوەریەی ئەسعەد قسەکانی حەمەی

مـــارف پشترِاســـت دەکاتـــەوە کـــە لـــە قۆرەتـــووەوە بردویانـــە بـــۆ لیـــوای ٤٤٤ لەوبـــەری ســـیروان تـــا قەناعـــەتی پێبکـــەن بەربێت.

ئەوەی لەدوبز بیری ناچێتەوە:

ئەســعەت تەمــەنی هەشــت ســاڵان بــووە کــە لەگــەڵ ســەدان منــداڵی هاوتەمــەنی خــۆی و لــەخۆی بچــوکتر زینــدان بــوون، ئــەوەی بــیری ناچــێتەوە ئــەو رۆژەیــە کــە شــامی (شــوتی)یــان بۆخەڵکەکــە هێنــاوە، ئــەوان لەبــەر ئــەوەی لەهەلومــەرجێکی زۆرقورس وقــات و قریــدابوون، ئەگــەر نانیــان بدایــە گەشــگە دەی گــرتن(خەڵکەکــە خــەریکبوو شــێت دەبــوو لەبرســا) کــە وتیــان شــامی هــاتووە خەڵکەکــە رۆیشــت و کەوتــە پەلەپــەل چــونکە برســی بــووین هــەر ســەمونی رەقیــان ئــەداپێمان جاربــەجارێك نیســکێنەیەکی زۆر زۆر نــاخۆش بۆیــە خەلکەکــە کــە شــامی بینــی هــوروژمی کــرد، کورێــك نــاوی غــازی بــوو لەقاعەکــەی بــوو شــامیەکی هــەڵگرتبوو، فــەقیرە لەدەســتی بــەرەوەبوو شــامیەکە شــکا، نــازانم عەمیــد بــوو عەقیــد بــوو نەجمەیــەکی زۆر بــەبان شــانیەوە بــوو هــات بــۆی یــەك شــەقی تێهەڵــدا ئــەو غازییــە بەســتەزمانە ســێ چــوارتەقلەی دا، ئەوەنــدە بەتونــدی تێــی هەڵــدا زۆر عەزیــەتی دا مــن قــەت ئــەو زوڵمــەم لەبیرناچــێتەوە. ئــەو دیمەنــە هەرلــە زەینمدایەکــە عەســکەرەکانی دەوری هــەموویان دەســتیانکرد بــە قاقــای پێکــەنین . ئەفســەرێکیش بــوو نــاوی محمــود بــوو ئــەبو ( ) پــێ ئــەوت خــەڵکی ســڵیمان بــەگ بــوو زۆر پیــاوێکی درنــدەو خراپــەکاربوو لەگەڵمانــدا. مــن بۆخــۆم

دوســێ جــار لێــدانم بەدەســتی ئــەو ئەفسەرەخواردووە لەهیچی خۆرایی .

هەرلەیادەوەریەتاڵــەکانی دوبــز مردنــی منــدالان یەکێکــە لەودیمەنــە ترســناکانەی هــەتا ئێســتا کاریگــەریان بەســەر ئەســعەدەوە هەیــە، یــەکێك لەوانــەی بەبەرچــاویەوە مــردووە کــورێکی خزمــی خۆیــەتی بــەناوی (بەشــدار لــەتیف صــالح) ووتــی بــەڵی ئــەوە بــاوکی ئــامۆزای خۆمــە ، ســەبارەت بــەو منداڵانــەی کەلــە دوبــز لــەدایکبوون قســەی بــۆکردین، لەپێشــەوە هەناســەیەکی نائومێــدی هەڵکێشــاو ووتــی: کــورە باســی چــیت بــۆ بکــەم یــەکێك لەوانــە خــەلکی ئــەم گوندەیــە کچــی مــام کەریمــە نــاوی مەلەکــە هەرلــەوێش ناویــان نــا. مااڵــە لەگــەڵ ئێمــە ســجن بــوون لــە دبــس، زۆری تــر لــەوێ لــەدایکبوون.. بــەاڵم بەچــی دەچــێت بروابکــە هــاتن نــاوی ئــەو مەلەکــەیان کوژاندنــەوە وتیــان ئێــوە ئــەنفالتان نیــە ئەمــە حکومەتەکــەی خۆمــان کــردی ..!! بــە نائومێدییەکــەوە ووتــی مــن هــیچ چــاوەروانیەکم لــەم حکومەتــە نیــە، ئــاخر ئــەوە بیســت ســاڵە حکومــەتن و دەســەاڵتیان بەدەســتەوەیە ئــەوە ڕێگــاو بانەکەمانــە کــەدەی بینــی .. ئــەوە ژیــان و حاڵەکەمانــە کــە لەبەرچــاوتە ؟! ئــەوە مــام عــەلی مامــەلی

مـــرد مامـــە ئەحمـــەد مـــرد حکومـــەت تـــازە بەتەمایـــە شـــتیان بۆبکـــات؟ تـــازە ئـــەوان مـــردن ؟! ئـــەوان رۆیشـــتن ؟ براهـــەربێن دڵنـــەوایمان بکـــەن ؟ جاشـــێکیان بدایەتـــە دادگـــا کـــوا ؟ بـــۆ دڵـــدەیان دەدەن..!! ئیترلـــەوە زیـــاتر چـــاوەروانی چـــی بـــین لـــەم حکومەتە !

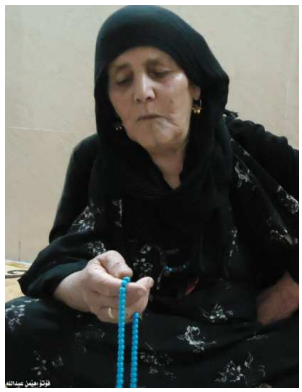
ســـەبارەت بەجاشـــەکان زۆر نائومێـــد بـــووی لـــەوەی بدرێنـــە دادگـــا بـــەڵام کاتێـــک پرســـیاری ئـــەوەم لێکـــرد ئایـــا دەچـــیتە پرســـەی جـــاش و موستەشـــارەکان بـــە پێکەنینـــەوە ووتـــی : چـــی پرســـەیان ؟ جـــا ئـــەوە چـــۆن بـــۆمن دەشـــێت کـــە هـــەموو کەســـوکارمان ئـــەنفالکراوە ؟ ئیمـــە منـــاڵانی بەرمەمکانیشـــمانیان دایـــە دەســـت بەعسەوەو بەعسیش دانیە دەم شۆفلەوە.

ئەســـعەد بۆبەتەنگـــەوە هـــاتنی ئـــەوە پێشـــنیارەی رۆژی ٢٠١٢/٤/١٤ هـــیچ پەلـــەوەروئاژەلێك سەرنەبردرێت وگۆشـــت نـــەخورێت، ئـــەی چـــۆن پـــەیرەوی ناکـــەم مـــن نـــەك هەرگۆشـــت تەنانـــەت نـــانیش نـــاخۆم بـــرا ئێمەجـــەرگمان کـــون کونـــە..بەڕاســـتی پێشـــنیارێکی جوانـــە ئـــەو رۆژە پـــەیرەوی دەکەم.

دواقســـە ئەســـعەد هـــەر ئـــەوەی دوبـــارەکردەوە دادگـــایی کردنـــی جـــاش و موستەشـــارەکان چـــونکە تائـــەوان بەبەرچـــاومانەوە بگـــەرێن ئیمـــە منداڵانیشـــمان ئازاردەکێشـــن. ئەانـــە منداڵانیشمانیان دایە دەست بەعسەوە.

٣ی ئایار ئازارێکی هەمیشە لەدڵی دایکانی گۆپتەپەدا

ئا:هێمن عبدالله

مـــرواری ئـــەوپیرە دایکـــەی کەکوڕەزایـــەکی لەنوگرەســـەلمان لەباوەشـــیدا گیـــانی ســـپارد بەچـــاوێکی پڕلەئەســـرین ودڵێکـــی پڕپـــڕ لەخەمـــەوە کەوتەگێڕانـــەوەی ئەوبەســـەرهاتەی کەلـــەکیمیاباران وئـــەنفالی گۆپتەپـــە بەســـەر خـــۆیی خانەوادەکـــەی هـــاتووە .بـــورەمرواری سەرەتاچـــۆنەلای تابەســـەرهاتی خۆیمـــان بۆبگێڕێتـــەوە وتـــی ئـــەم قســـانەی مـــن هیـــچ ســـودێکی نیـــە بۆقســـەتان بۆبکـــەم ئـــەوە لەوکاتـــەوەی گۆپتەپـــە ئـــاوەدان کراوەتـــەوە ئێمـــە قســـەبۆ ئـــەم تـــی ڤـــی وئـــەو رادیۆوئـــەو رۆژنامەدەکـــەین بـــێ ســـوودە هـــەرکاتی یـــادەکان بـــەڕپرس وبالأدەســـتەکانی ئـــەم کوردســـتانەدین وبـــەڵێن دەدەن وپاشـــان کەڕۆیشـــتنەوە تاســـاڵێکی ترئیمـــەیان بـــیر ناکەوێتەوەلەبەرئەوەیەنامـــەوێ قســـەتان بۆبکـــەم بـــەڵأم کـــەزانی مـــنم وتـــی کاکـــەهیمن گیـــان خۆتـــۆش وەك ئـــەوان نـــابی دواتـــر وتـــی هەرکەسیـــك هـــاتوە قســـەم بـــۆکردوە بـــەخوا بۆتۆشی دەکەم ...

بەزەردەخەنەیەکـــەوە کەوتـــە باســـی بەســـەرهاتی ئـــەو ڕۆژەڕەشـــەی کـــە لـــە کیمیابـــاران و ئـــەنفالی گۆپتەپـــەدا بەســـریان هـــاتوە، لـــە٥/٣/ســـاڵی ١٩٨٨دەمـــەو ئێـــوارە بـــوو، پێمـــوابێ ١٧ی ڕەمـــەزان بووخۆمـــان حـــازر دەکـــرد بۆناومـــەڕومالأت، کاتێکمـــان

زانی چەند تەیارەیەك هاتنە سەر ئاوایی ئێمەش بەرەوکونەتەیارەکان ڕامان دەکرد بۆخۆحەشاردان، پاش ماوەیەك گوێمان لەگرمەونالّە بو، دوایی زانیمان کە کیمیابارانی گۆپتەپەیان کردوە. دەچووینە هەرشوێنێك خەڵکێکی زۆر دەیان نالاّندو وهاواریان دەکرد بەتەنها مرۆڤی نەکوشتبووبەڵکو هەرچی ڕوح لەبەرە بەمانگاوتەیروتاڵ، تەنانەت قومبەلەیەکی لەناو زێ یەکەشدابوو ماسیەکی زۆری کوشتبوو، هاواری دایك بۆمندالّ ومندالّ بۆدایك دەگەییە ئاسمان دەڵێن ڕۆژی حەشر، کەس ئاگای لەکەس نابی ئەو ڕۆژەم دەهاتە پێشچاوئێمە بەرەو گوندی عەسکەر چووین، بەلاّم ئەوگوندەش کیمیابارانکرا بوو پاشان ڕیگەکەمان بەرەوچەمی ڕێزان گۆڕی ئەگەیشتینەئەوێ چونکە جەیشێکی زۆری لێ بووگیراین و بردیانین بۆ تەواری سلێمانی دووشەو لەوێ بووین، پیاوەکانیان لێ جیاکردینەوەوئەوانیان بردن، نەماندەزانی بۆکوێ دەیان بەن دوایی ئێمەشیان برد، بۆ تۆپ زاواچەند شەوێکیش لەوێ بووین دواتر بردیانین بۆسەماوە، ئینجا بۆ نوگرەسەلمان لە سەرەتادا هیچ خواردنێکیان پێنەدەداین مندالّەکانمان بەخواردنی ناوتەنەگەی زبلّەکان ژیردەکردەوە چونکە منداڵ برسێتی ونەبوونی ونەهامەتی وایان نەدیبوو. دواتر ڕۆژانە یەك بەرداخ ئاوی گەرم وسوێریان پێدەاین، لەوێ کوڕەزایەکم ناوی دانابوو کوڕی حسنی کوڕم بوو لە باوەشی خۆمدا لەبرسان مرد پێشئەوەی گیانی دەربچێ هەرهاواری دەکرد، دایە ئاوی ناوسەلاجەکەی خۆمانم بۆنادەیتێ ئەوەی قەد بیرم ناچێ گەنجێکی تەمەنم بیست ساڵان داوای پەرداخێك ئاوی لەجوندیەکان کرد پاڵێکیان پێوەناوهەرئەوەندە وت بۆ وام لێدەکەن بەهەموو یان کەوتنە سەری لە هۆش خۆیان بردوو هەموگیانیان کردە خوێن نازانم دوای مرد یان چاك بوەوە نزیکەی شەش مانگێك بەدەردەسەری و ڕەزاڵەتێکی زۆر ژیانێکی ناخۆشمان بەڕێکردوهەموو ڕۆژێکمان هەرمردن بوو ڕۆژانە خەڵکێکی زۆر لەژن ومندالّ وپیرو پەککەوتە وەك گەلای دارهەڵەوەرین ولە بەرچاوی ئێمەوە دەیانبرد بیاننێژن، ئەوەندەی پێنەدەچوو سەگەڕشەکە لاشەکەی دەردەهێنا دەیخوارد.

ڕۆژێکیان سەیارەیان هێناوسواریان کردین بۆ تۆپزاوا لەوێ خەڵکی ناوچەکانیان جیاکردەوە هەرکەسەو بۆ ناوچەکانی خۆیان ناردیانەوە ئێمەیان نارد بۆسلێمانی وپاشان بۆچەمچەماڵ ولەوێ ئازاد کراین.

ناوی ئەوکەسانەی کە لەپرۆسەی ئەنفال وکیمیابارانی گۆبتەپەدا لە دەستی داون

١. ئەمیرە ڕەسوڵ علی کچی
٢. سەمیرە ڕەسوڵ علی کچی
٣. ڕەمزییە ڕەسوڵ علی کچی
٤. حەسەن ڕەسوڵ علی کوڕی
٥. دانا حەسەن ڕەسوڵ.

شایانی ڕێزلێنانن

هەردوو گوندی توکن و عەزیز قادر دوای بیست و پێنج ساڵ لە تاوانی ئەنفال هێشتا هەناسەیان بۆنی ئەنفالی لێدێت، ئەو دووگوندە خاوەنی سەدان چیرۆکی بەجێماوو پەرواوێز خراون، هەردووکیان بەچڕی کەوتوونەتە بەرپەلاماری ئەنفال و دەتوانین بڵێین زۆربەی هەرە زۆری خەڵکەکەی ئەنفالکراون و کەمینەیەکی زۆرکەم نەبێت کەبەکەنەفتی لەنوگرەسەلمان و دوبزگەراونەتەوە کەسیان دەرنەچوون..تەنها گوندی توکن کە ئەوکاتە ١١٥ ماڵی لێنیشتەجێ بووە ٣٦٥ کەسیان ئەنفالکراوە، گوندی عەزیز قادریش ئەوە جگە لەو خەڵکانەی کە سەربازی هەلاتووبوون و لەوێ نیشتەجێ بوون و ئەنفالکراون.

محەمەد ستار و عومەر محمەد فەرەج، هەردوکیان تاقە دەربازبووی خانەوادەکەی خۆیانن، گرنگترین کار کەخستوویانەتە ئەستۆی خۆیان ناونوسکردن و پۆلێنکردنی هەموو دانیشتوانی گوندەکەیانە بەر لەئەنفال و دوای ئەنفال، هەموو ئەو کەسانەی بەر ئەنفالکەوتوون لەدەفتەرەکانی بەردەستیاندا ناونوسکراون، بەوانەشەوە کە لەنوگرەسەلمان و دوبزگەراونەتەوە. لەدەفتەرە دەستنوسەکەی بەردەستی محەمەد ستاردا ناوی ٣٢٢ کەسی ئەنفالکراو نوسراوە، ئەوانە لەوکەسانەن کە ڕۆیشتوون و نەگەراونەتەوە، بەڵام ئەوەشی بە سڵنامەی ئەنفالستان ڕاگەیاند کەوا ژمارەی تەواوی

محەمەد ستارجەبار

عومەرمحەمەد فەرەج

ئەنفالکراوەکانی گوندی توکن ٣٦٥ کەسە، ناوی (٤٠) کەسیان لەم دەفتەرەدا نەنوسراوە، ئەوە جگەلەو کەسانەی کەخەڵکی شارەکان بوون وسەربازی هەلاتووبوون لەگوندەکەیاندا ئەوانیش ئەنفالکراون کە محەمەد بە ١٥ کەس ئەژماری کردن .

لە گوندی عەزیز قادریش (عومەرمحەمەد فەرەج) تاکە دەربازبووی ئەنفالە لەخانەوادەکەی بەهەمان شێوەی محمدی گوندی توکن هەستاوە بەئامارکردنی تەواوی ئەوکەسانەی ئەنفالکراون و نەگەراونەتەوە لەگەڵ ئەوانەی ئەنفالکراون ولە گرتووخانەکانی تۆپزاواو دوبزو نوگرەسەلمان گەراوەتەوە. ئەوانەی ئەنفالکراون و ئێستا لەژیانداماون ئەوانەی ئەنفالکراون و لەژیاندانەماون.. ئەم پۆلێنکاریەی کە ئەرکی وەزارەتی شەهیدان وئەنفالکراوان یان هی سەنتەرو ڕێکخراوەکان بوو ئەوان خۆیان بەشێوەیەکی ڕێک وپێک لە دەفتەرێکی خەتداری هاکەزایدا ئەنجامیانداوە.

هەقە بەبایەخەوە تەماشای کارەکەیان بکرێ وهاوکاری بکرێن

بەوهۆیەوە هەردوولا پێکەوە (ناوەندی چاک و سڵنامەی ئەنفالستان) ڕێزلێنانی پێشکەشکردن .

چرای شۆڕشەکەم شەهیدە ئەنفالە جلە خاکی
یەکەی پێشمەرگەیە
تۆ چیت تۆ سیانکە بوویت ئەوە باش بزانە بوینی
ئەدیداسەکی پێم هەموو ویژدانی تۆ دێنێ
من لەکاتێکدا خۆڵ و خاکی ئەم نیشتیمانەم بە کۆڵۆ بوو ، تۆ دەست پاکی خزمەتگوزاری خۆشەویستی نیشتیمان و دزیت لەخاك دەکرد
ئێستا ئەتەوێ ناوی مێشهەنگ بێنی ، پێت ئەڵێم زەقنەبووت پاڕاستنی دەستکەوتەکان و زبانەکەم من کوردم ئەخۆی
ئەزانی بۆ
من لەبێنی ئەوگوڵەدا لە سێبەری داربەڕودا نوستوم تکایە بێ دەنگی ئائەوە یاسایە بڕیاری لەسەر دەدات ، تۆ تۆ بەزوخاڵێکی ڕەش مۆرێکی هەڵکەنراوت لەنێو دڵو چاوتا کەسێکی کۆمەڵکوژی منت کردووە دانابوو
تۆ خیانەتکاری
بۆ ناڕوانیتە لاپەڕە ڕەشەکانت، ئەوە باش بزانە کردەوەی گەورەم من شاهیدەکانت بۆ دێنم مێژووی تاڵتە
من بە زبانی شیرین لە ئەشکەوتا فێربووم ، بۆیە مێشهەنگەکان دایك و باوك و براو خوشك و مام و ئامۆزا و خاڵمی ئەنفال لەدەوری گوڵەکان کۆبونەوە کردووە
بۆ من شیفایە بۆتۆ زەهری مارە مااڵ و سەروەت وسامانمی بەتااڵن بردووە ، خیانەتی لەگەل و
ئێستاکە پێت ئەڵێم نیشتیمانەکەم کردووە
من خاکی نیشتیمانم ماچ ئەکرد کڕنوشم بۆ نیشتیمانەکەم بەڵێ سوێند ئەخۆم بە قورئان و نیشتیمان ئەمەی باسم کرد دەبرد هەمووی ڕاست و دروستن
ئەی تۆ گەندەڵ نەووی بۆ نیشتیمانەکەت، تۆ سەگە برسی وەرە پێش ئەزانی تۆ کەسێکی زۆڕ تاوانباری بەمن دەڵێ ی بوی پاسەوانیت بۆ گەلە گورگەکەی سەدەی بیستەم دەکرد گەورەم ، بەڵێ بەتۆمەقوزەڵقورد ئەمە یاسایە
سزای خۆت وەرگرە بۆهەتا هەتایە ، سەرشۆڕی خیانەتکاری گەل ونیشتیمان
جارێکی ترو دەجاری ترقوزەڵقورد تاوانباری گەندەڵ ئەنفالچی

ئەی بێ شەرم من و تۆ جیاوازیمان نیە ، من بۆنیشتیمانەکەم وەرەسەم هەیە ئائێستا بەڵگەت بۆ دێنم
قەندیلی سەرسپی شاهیدە، لەدەشتاییەکانی گەرمیان جەوەل حەمرین دێنم.. لەکەرکوك بابا گورگور دێنم، بەشاهیدی سەدوو هەشتاودووهەزارگوڵ، لەهەڵەبجە عومەری خاوەرو پێنج هەزار پەپولە ، ئەی ئەوە بەڵگە نیە، دەمێکە جیهان کەڕبوون زبانەکان بڕابوون ، تۆ لەنێوزبڵدانێکی ڕەشدا بۆگەنت کردبوو
ئەتەوێ چی بۆ ژیان نامەکەت بنوسم ، سەرشۆڕی ، خیانەت ، گەندەڵی
ئائەوە پیشەکەتە
من شەرەفی ئازایەتیم وەرگرتووە شانازی بە ژیان نامەکەی خۆمەوە دەکەم
لەبەر ئەوەی من شەهیدی ڕێگای ڕزگاری بووم
ئەی ئەوە میژوو نیە

پەخشانی
حسین تالاوی

عەریف سەردار :

من شایەتحاڵی گۆڕی دووهەمیانم

دیدار هاوراز حاکم ڕێبوار .

لەژمارە ٨ای ئەم ساڵنامەیەدا هەواڵی دۆزینەوەی گۆڕیکی بەکۆمەڵمان بڵاوکردەوەو تیایدا بەڵێنماندا کە لەم ژمارەیەدا دیداری ئەو شایەتحاڵە بڵاوبکەینەوە کە بەشداری لەشاردنەوەی تەرمەکاندا کردووە. فەرموون ئێوەو دیدارەکەی عەریف سەردار.

ئەنفالستان: سەرەتا سوپاس و پێزانینی خۆمان وستافی گۆڤارەکەمان ئاراستەی بەڕێزت دەکەین ،ئەوە بۆیەکە مجارە ئەم زانیاریە بێشکەش بە ڕاگەیاندن دەکەی ؟ دەمانەوێ باسێکی وردی ئەو گۆڕەبەکۆمەڵەمان بۆبکەی کە پارسااڵ لەمەحتەی قیتارەکەی کەرکوک دۆزارایەوە، کە بەهۆی زانیاریەکانی تۆوە ئەم گۆڕەهەڵدرایەوە وناشکرا بوو. تۆ وەک کرێکاریک کارت لەهەڵکەندنی ئەم گۆڕانەدا کردبوولەسەردەمی ڕژێمی بەعسدا ؟

سوپاستان دەکەم دەست خۆشیتان لێ دەکەم کەداوای ئەم زانیاریانەلەمن دەکەن منیش بەخۆشحاڵیەوە وەک شایەدحاڵێک ئەوەی بینیومەو بیستومە لێ دەزانمبۆتانی دەگێڕمەوە .

ئەوە گۆڕێکی بەکۆمەڵە دەگەڕێتەوە بۆ سەرەیای ساڵی ١٩٨٨ من پێش ئەوەی ببمەسەربازی حکومەتی عێراقی مەلەمەیدان کارم دەکرم ٤٠شەوێشی ئەوەی بچمە ئەو گۆڕە بەکۆمەڵەکاربکەم لەپشتی مەعرەزەکان کوردەکانی خۆمانم دەبینی کەلەئەنفالدا گیرابوون لەناوچەجیاجیاکانی کوردستانەوەبەرەو تۆپزاوایان دەبردن

نزیکەی مانگێک دوای ئەوە لەڕێگەی کرێکارێکی دۆستی خۆمەوە پێی وتم کە ئیشی حەفرمان هەیە چاڵ هەڵکەندن پێخۆشە بێت ئیشمان لەگەڵ بکەی ڕۆژانە ٨دینارە ٨دینار بۆئەوکاتە زۆربوو منیش ڕیکەوتم لەگەڵی بچم بۆ ئیشەکەبەڵام من لەسەلەرەتادانەم دەزانی بۆئەم ئیشەیە.سەرەتا کەدەستمان بە ئیشەکەکردئیشەکەمان لەناوچەی حەی سەناعەکەی کەرکوکەوەیە ئەکاتەپشت سایلۆکانەوەلەفەرعی مەعمەل بیبسی تەئمیمەوەبۆی دەچیتەژوورەوە بەس بێشتر ئەومەعمەل وکارگانەی لێ نەبووئەوسەردەمە سەربازگە (معسکەر) یێکی لێ بوکە لەتەنیشتی ئەوقەبرستانەوەیە وەختی خۆی شوێنی تصلیحات چاککردنەوەی دەبابەو ناقیلەی هێزە سەربازییەکان بوو.

ماڵی علی حسن مجید خۆشی هەر لەوێ نەبوو؟

نائەوەماڵ نیەخۆعلی حەسەن مەجیدماڵی نەبوومتەجەول بوو ئیحتیماڵەمقەریك بووبێ ئەوە دورەلە علی حسن مجیدەوە .دەکەوێتە تەنیشت مەحتەی قیتارەکەوە ئەکاتە پشت گەڕەکی واحد حوزەیران ئەوگۆڕەبەکۆمەڵە.ئیتر ئەوەبوو دەستمان

بەئیشەکە کرد پێش ئەوەی من بچم
خەدەمی دەچوون چوندیەکان هاتن لای ئێمە

بڕگەییەکیان تەواو کردبوو واتە بلۆکێک
دانیشتن وپاشی ئەوە لاندگرۆزێکی عەسکەری

بلۆکێک خۆی لەحدودی (٢٣٠ــ٢٥٠)تەرم ئەدا
هات کەسێکی تێدابوو دیاربوو ئەوکەسە

قاتعێکی پێش ئەوەی من ئیش بکەم جێ
سەرپەرشتی هەمووپانی دەکردئەوکەسەش

بەجێ کرابوو منیش کەچومەئەوێ شێوازی
ئیمام تابوربوو ئیمام تابور واتامەلایەکی

ئیشەکەیان پێی وتم ئیشەکە
عەسکەری یان فتوایەکی عەسکەری ئیشی

سەرەتابەحەفارەبوو پاشان ئێمە لەناو چاڵی
ئیمام تابور لەخەستەخانەگەورەکان

حەفارەکەدا حەفرێکمان بەئەندازەی
بووشوێنیان ئەوێیەشێوازی ئیمام تابور

دارەمەیتێك هەڵئەکەند کەئەبوو ئەو
ڕیشێکی سپی درێژی هەبوومەندیلێکی ڕاست

دارەمەیتەی تێدا نقوم ببوایە بۆئەوەش چوار
وچەپ بەستابوو قاتێکی زەیتونی وەکو

داریان پێدابوون کەدەبووبەو قیاسەهەڵی
ئەمنەکان لەبەردابوو چواردەخۆرێکی

بکەنین داڕێك بۆدرێژی داڕێك بۆڵای سەری
بەقەدەوەبوو عەبای مەلاییەتیەکەشی هەر

داڕێکی تربۆناوەڕاست ودانەیەکی تر بۆڵای
زەیتونی بوو کەهات دەستی لەگیرفانەکانی

قاچی .من ماوەی هەفتەیەك بەم شێوەیە کارم
دبووسەیرێکی وەزعەکەی کردوو دیاربوو

کردچ چاڵەکان تەواوبوو ئەوبلۆکەی ئێمە
شتەکەی بەدڵ بوو لەدوای ئەو چەند

ئیشمان لێ دەکرد چاڵەکان زۆربوو
سەیارەیەکی شاحینەهاتن ئەوانەی گۆشت

دەرۆیشتەخوارەوە مەسافەیەکی زۆربوومن
وشتی بەستوی وەك مۆتەوساردەمەنی

شایت حاڵی بلۆکی دوویانم بلۆکی یەکیان
پێدەگوازنەوە ئینجا وەسەت وگەورەو بچوکی

تەواوکرابوو چاڵەکانی بلۆکی دوویان
هەیە ئەمەلەعەجمی وەسەتەکەیان بوو

تەواوبوبووئێوارانێکی ڕۆیشتینەوە بۆبەیانی
کەسەیارەکان هاتن هەرمەسافەوسەیارەیەکیان

کاشی ئیستایگەریان هاتبوو بەدەوری
لێ ڕاگرت پشتی سەیارەکانیان کردە

ئەوحەفرانەدا دابەشکرابوو
حەفرەکان وقاپییەکانیان کردەوە جوندی

هەربیکابەولەشوێنێکەوە ڕاگیرابوو ڕۆژێکیان
ئالأیەناو شاحینەکانەوە بەشەش جوندی

چواردەورمان گیرا واتاتێکەلێ بەئێمەنەبوون
سندوقێکیان هەڵدەگرتو دەیان

جوندی چواردەورمن گیرا چلی قوەت
خستەناوچاڵێکەوە هەندیك لەجوندی تر

خاسەیان لەبەردابووسیمای قوەت خاسەیان
عایدی ئەوە بوون کاشییان

پێوەدیاربوو لەدوای ئەوەدووتا سێ
دەنایەسەرتابوتەکان وەجبەیەکی تر خۆڵیان

ئیقاجوندی شغوڵ هاتن سیمای بەرگ
بەسەر سندوقەکاندادەکرد کە میتەکانی

وشتەکانیان هی خەستەخانەی عەسەری بوو
تێدابوو هەرسەیارەیەك کەئەهات وئەگەڕایەوە

چونکە موخەربەت بون بەدلەی شینیان
مەیتەکانی دەهێنا خوێنی لێ دەچۆڕایەوە

لەبەردابووپۆستاڵیان لەبەردابوو واتابەجوندی

دیاربوو ئەوخەڵکانە هەمووی زیندووبوون وڕمی کرابوون

ئەنفالستان: پیت وانەبووئەوکەسانە ئێرانی نەبوون ؟نازانم واقسەت بۆدەکەم ئەوبڵۆکەتەواوبووعەرسەیارەیەکدەگەڕایەوە بەئەندازەی بەرمیلیکی نەوت خۆینی لێ دەچۆڕایەوە چونکە چەنازەی زۆر تێدابووئەوان ئیشی خۆیان تەواو کردوتا نزیکەی سەعات دوونیوتاسێ خایاند دوای ئەوە ئیمام تابور هەمووپانی بەشێوەیەکی ئیسلامیانە تەڵقین کرد ئامین ئامین یان کرد دەستیان بەڕیشیاندا هێناو ڕۆیشتن شێوازی ئەم جەنازانە هەمووپان پشتیان لەزەویەو ڕوویان لە ئاسمانە وەک شێوازی خۆمان نەنێژراون شێوازی خۆمان لەسەرلایەو ڕوولەقیبلەیە،ئەوجیاوازیەشیان هەیە ئەوان تەواوبوون وڕۆیشتنەوەئەو کرێکارەی منی لەگەڵ خۆی برد بۆئەوێ ئێستا نەماوە خواعافوی بکات پیم وت:ئەم وەزعە چیە ڕووەداتەوەزعێکی زۆر ناخۆش و کارەسات بار بوو..وتی ئەوبلۆکەی پێشتر سندوقێکیان لەدەست بەربووەوە جەنازەیەکی تێدابوو شەروالێکی کوردی وقەمیسێکی قوات خاسەی لەبەردابوو بەپەلەلولیانداو بەلایلۆنەکەوە خستیانەوەناو حەفرەکە وەزعەکەیان دەبرکرد من لە دوای ئەوەتا(٣) ڕۆژکە ئیشم کردووهەفتەیەکم تەواوکرد ڕۆژانەکەم وەرگرت ودواتر نەهاتمەوە تا پرۆسەی ئازادی ولە ناوچونی ڕژێمی بەعس جەنازەکان نزیکەی ٢٠٠٠ تا ٣٠٠٠ کەس بەسەرەوەیە

تۆپێت وایەئەوجەنازانە کوردبن بە پێی ئەو جل وبەرگەی لەبەریاندابووە؟من نالێم کوردن یان کوردنین بەڵام ئەم قەبرسانە هی ڕۆژێك ودووان وسیان نیە لەسەردەمانێکەوە خەڵکیان بۆ هێناوە ئەنفالستان:بە پێی ئەوەی ئەم شوێنە لەتۆپزاواوە نزیکە دەبێ ئەنفالکراوەکانیان هینابێ بۆئەوێ

مەسەلەکە تۆپ زاوانیە ڕژێمی بەعس لەهەرشارێك مەعەسکەروڕەبییەی دروست دەکرد ،لەهەولێر مەنتیقەی فەیلەقی ٥هەبوو ناوچەیەکی داگیرکردبوو بەقەد مەعەسکەرخالید زیاتر دەبوو کەرکوکیش بەهەمان شێوەبوو شوێنی سەربازگە بەهیزەکانیان ئەو شوێنانەبوو،دوای پرۆسەهاتمەوە هەندێك گۆڕی تازەی بۆ زیاد کرابوو کەخیلافی لەگەڵ ئەوانەداهەبوو جیاوازبوو،دیاربوو ئەوانە لەلایەن دائیرەکانی ئەمنی ڕژێمەوە ڕمی کراون ولەوێ نێژراون .لەسەرەتادانەمان دەتوانی ئیشی تێدابکەین ئەم وەزعە بۆ ئێمە ڕەخسا چوێنە خوارەوە وەزعی کەرکوك نائارام بوو ژووری عەمەلیاتی کەرکوك داوایان لەهێزی پێشمەرگە کردبوو هاوکاریان بکەن کەپشتێنەی ئەمنی بۆ پاراستنی کەرکوك دروست بکەن بەسوتفە ئێمە کەوتینە تەنیشت ئەو گۆڕەبەکۆمەڵەوە منیش شوێنەکەم پیرهاتەوە وتم :دەبێ دەزگایەکی خۆمانی لێ ئاگاداربکەمەوە .دواتر وەزارەتی شەهیدنی کەرکوك مافی مرۆڤ بەکارەکە هەڵسان وگۆڕەکەیان هەڵدایەوە لەکۆتایدا ئێمە سوپاسی بەڕێزت دەکەین بۆ پێدانی ئەم زانیاریانە

عەتیە سعید عبدالرحمن

"ئێستاش دڵم هەردەڵێت منداڵەکانم ماون تامردن هەر چاوەڕوانم بگەڕێنەوە"

ئا :هێمن عبدالله

پوورە عتیە پیرەدایکێکی تەنهای گۆپتەپەیە زۆربەی کاتەکانی ژیانی بەتەنهای بەسەردەبات بەچاوەروانی گەڕانەوەی منداڵەکانی شەوڕۆژەکاتەوە هەناسەیەکی قوڵی هەڵکێشاو بەچاوێکی پڕلەحەسرەتەوە وتی:من ئێستاش دڵم هەردەڵێت منداڵەکانم ماون بەڵکوکەسێك لایدابێتە لاوەوخوابەمنی بداتەوە ئەوڕۆژە بێ تامردن هەر چاوەڕێم.

لەسەرەتادا کەکەوتە گێڕانەوەی بەسەرهاتی کیمیاباران وئەنفالی گۆپتەپە ئاماژەی بەوەکرد بەشێکی زۆر لە شتەکانم بیرنەماوە وابزانم (١٧)مانگی ڕەمەزان بووخەریکی خۆئامادەکردن بووین بۆ بەربانگی ئێوارە کاتێکمان زانی چەندتەیارەیەك هاتنەسەرئاوای گۆپتەپەو لەچەند لایەکەوە گوندەکەیان دایە بەر کیمیاو توزودوکەڵێکی زۆریان لەچەندشوێنێك بلاوکردەوە .ئێمەش لەچیگەکانی خۆمان چلەکانمان تەرکردو بەسەر خۆماندادا.دوکەڵەکەی مەیلەو سوورو سپی بوو پاش ماوەیەك بۆنەکەی لەگۆپتەپەدا بلاوبووەوە پاش ئەوەبەرەو ناوتاویر ڕۆیشتین بەهۆی ئەوەی کیمیاکە تەئسیری زۆری لەچاومان کردبوو وەك کوێرمان لێ هات بوولەیەك بزربووین هەر هاواری کوڕو کچ

وپیاوەکەم دەکردکەس بەکەسەوەنەبوو هەتا سەعات ١٢ی شەویەکترمان نەدۆزییەوەدواتر چوین بۆگوندی جەلەمۆرد کەهەمووخەڵکەکە لەدۆڵێکدا بوون پێیان دەگوت چەمی بابەڕوشە دەکەوێتە سەروی گوندی جەلەمۆرد لە گۆپتەوەوەچوین قادروحسۆ بە تەرەکتەرێکی بێ بڕێك بێ لایت درەنگانێك گەیشتین،پێشمەرگەیەکی جل ڕەش پێی وتین ئەوەی کیمیاکە کاری تێکردوە ئاگری بۆبکەنەوە باش دەبێت پێشمەرگەیەکی زۆر لەگۆپتەپەوەنوچەکەدابوون زۆریشیان لێ کوژرا ،کاتێك گەیشتینە چوخلیجە ڕۆژ هەڵات تاوبان گەرم بووجەیش وجاش دەوریان داین وئێمەش بۆماوەی هەفتەیەك لەوێ ماینەوە دواتر چوار دەورمان گیرا .بەزیلی عەسکەری بەرەو تەقتەقیان بردین. لەوێ ناو نوس کراین وجیاکراینەوە بەرەو تۆپ زاوایان بردین پاشان بۆ نوگرەسەلمان گوازراینەوە بۆئەوەی ناخۆشیەکانی ئەوێش بچێژین لەسەرەتادا هیچ خواردن وئاوێکیان پێنەدەداین بەڵام پاش چەند ڕۆژێك یەك سەمونی ڕەق

وپەردا خیك ئاوی گەرمیان پێدەداین .زۆربەی خەڵك لەبرسان دەمردن ،بەزۆری منداڵەکان دەمردن چونکە بەرگەی ئەو گەرمی و برسێتیەیان نەدەگرت ڕۆژانە ١٠تا ٢٠کەس زیاتر دەمردن لەقاوشێکدابووین هەمووی پیسایی بوولەتۆپ زاوا بەتەواوی لەمنداڵەکانم دابڕم وچاوم پێیان نەکەوتەوە لەنوگرەسەلمان

کاتێك مردویەکیان دەبردبۆ ناشتن دوای ئەوان سەگەڕەشەکە دەری دەهێناو دەی خوارد بەبەرچاوی ئەو هەموو خەڵکەوە ،پاش ئەوماوەیە دواتر ناو نوسکراین هێزما تێدانەمابوو پیاوەکەشم نەخۆش بوو ،بەئێمەیان دەگوت منداڵو گەنجەکانیشتان بەردراون ،بەلأم درۆیان لەگەل کردینکەهاتینەوە زانیمان کەسیان نەماون بەلأم من ئێستاش دڵم هەلردەلێت منداڵەکانم ماون بەڵکو کەسێك یەکێکیانی لادابێتەلاوە خوا بەمنی بداتەوە هەر چاوەڕێم ئەوڕۆژەبێ تادەمرم هەر لەچاوەڕوانی گەڕانەوەیاندام

کەسە نزیکەکانی کەلەپڕۆسەی ئەنفال و کیمیا بارانی گۆپتەپەدا شەهیدبوون ئەمانەن

١. دووکچی بەناوەکانی(پەیمان وبەیان) .
٢. ناجیە سەعید عبدالرحمن خوشکی
٣. پێنج کچ وچوار کوڕی ناجیە کەدەکاتە خوشکەزای پورەعتیە بەناوەکانی (هاوار، نەسرین ،ڕەنگین، تریفە، قەدرییە، سەلام، ستار،أبراهیم،دلێر)
٤. برایەکی بەناوی عەباس سەعیدعبدالرحمن
٥. برازایەکی بەناوی جەنگی عزیز عبدالرحمن
٦. دووخوشکەزای تریشی بەناوەکانی (عوسمان کەریم و ڕەسوڵ کەریم) کەناسرابوو بە(دکتۆرئاسۆ)

چیرۆکی (بارق) و فریدانە خوارەوەی عەبدالله خەرابەیی

پەلاماری ئەنفالی چوار لێوان لێوە لەچیرۆکی ستەمکاری بەعس وشکستی کوردوسەرشۆڕی و لەهەمان کاتیشدا بەرگری و بەرهەڵستی لەبەرامبەر رژێمێکی تۆندرەفتاردا .. هێشتا بەکارهێنانی گاز، لەوبەری زێ بەتایبەتی لەهەردووگۆندی گۆپتەپەوعەسکەرکاری خنکێنەرانەی دەکرد، کەسەربازوجاش لەمبەری زێ خەریکی تۆمارکردنی نامەردی تربوون..ئێوارەی ١٢ی ئایاری ساڵی ١٩٨٨ تاوانێك لەمیانەی ئەنفالی چواردا ئەنجامدرا کە دلرەقی وستەمکاری بەعسییەکان هەموو سنورەکانی بەزاند .. تەنانەت رادیوی تاران نەیتوانی خۆی لێ لابداو وەکو هەواڵێك خوێندییەوە، کاتێك بەپێشچاوی شارێکەوە بەپێشچاوی ئەو موستەشارە جاشانەشەوە کە کورد بەناهەق ناوی پیاوماقوڵی لێناوون، ٣ کەسایەتی دەشتی کۆیە لە ئاسمانی شارەوە بەسەر بارەگای فەرماندەیی کەرتی یەکی کۆیەدا بەردرانە خوارەوەو بە ئاسمانەوە شەهیدکران .. ئەوانیش هەریەك لە عەبدوڵاڵەحمەد حمەدەمین خەڵکی گوندی خەرابەو کانەبی ڕەزاو حمەد ڕەزای خەڵکی گوندی شەوگێڕ بوون .

حیکایەتی ئەو شەهیدانە نابێت هەرگیز لە میژووی کوردا لەبیر بکرێت، کە کارەکتەرەکەی دەخاتە ناو قارەمانەکانی ئەنفالەوە شەهیدکردنی عەبداللەی خرابەیی و هاوڕێکانێتی، ئەونەدە بەنامەردی کۆژران میژووی شۆڤێنێتی عەرەبی تاریکتر دەکات، ئەوەی مایە هەڵوەستە لەسەرکردنە شێوازی کوشتنو ئەشکنجەدانیانە لەئەنفالی چواری ناوچەی قەڵا سێوکەودەشتی کۆیەدا.

من لە نوسینەوەو تۆمارکردنی ئەم چیرۆکەدا تەنها مەبەستم ئەوەنیە کە نەوەکانی دوای خۆمان بزانن کورد چی بەسەرهاتووە، بەڵکو بۆ ئەوەشەکە ئیدی شەرمێك لەرەفتارەکانی بەعسیزم بکەین و چیتر بەبێباکیەوە لەناو خانەوادەوفەرمانگەکانی هەریمی کوردستاندا چاو لە پیادەکردنەوەیان نەپۆشین .. بێگومان گەلێك لەخەڵکی ناوچەکە ئەم بەسەرهاتەی عەبداللەی خەرابەیی وهاوڕێکانی دەگێڕنەوە، بەپێی ناوەرۆکی بەڵگەنامەیەکی بەرێوەبەرایەتی گشتی هەواڵگری سەربازیش[١٤] ئەم تاوانە بەپێشچاوی هەموو جاشەکانی فەوجە سوکەکانەوە ئەنجامدراوە، وەڵ ئەوانیش نەك غیرەتی بەرەنگاربوونەوەیان نەبوو، بەڵکو هیچ پەندێکیشیان لەو تۆندرەفتارییەی لیوا رکن بارق عەبدوڵا وەرنەگرت کە ئەوسەروەختە پلەی عەمیدی هەبوو.. للیوای ٦٦ کە پارێزگاری کۆمپانیای نەوتی کەرکوکی پێسپێردرابوو، عەمید رکن بارق عەبدوڵا حنتە فەرماندەی بوو، ئەم هێزە سەربازیە لە پەلاماری ئەنفالی سێی گەرمیانداوچ لە پەلاماری ئەنفالی چواردا بەدرندانەترین شێوە پەلاماری کوردو گوندنشینەکانیان دەدا، ئەم چیرۆکەی ئێستا

[١٤] بروانە بەڵگەنامەکە

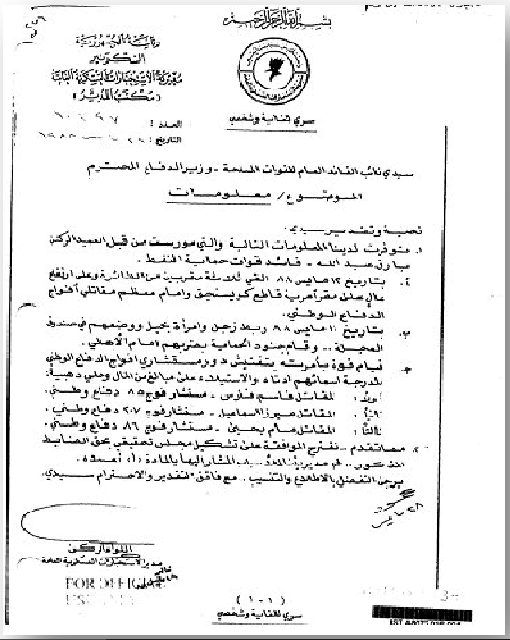
دەیخوێنیتەوە بەڵگەیەکی لەسەرتاوانەکانی بارق عەبدوڵا حنەتە کەدواجار لەلایەن خودی صەدام حسێنەوە بە ترسنۆک نابراو هەربەدەستی پیاوەکانی خۆی کوشتیان.

چەندین شایەتحاڵ و بەڵگەنامە لەبەردەستدان کە بارق تونددرەفتارترین ودلرەقترین ئەفسەر بوو، لەگەڵ کوردو ئەنفالکراوەکاندا بەڵام هیچ کامیان بەقەدەر ئەو دوو بەڵگەنامەیەکاریگەرنین کە باس لە فریدانە خوارەوەی سێ پێشمەرگە دەکات، یان لە بەروارى ١١ى مایس بارق عەبدوڵا ژن وپیاوێکی بەحەبل بەستووەتەوە لە ناوصندوقی ئۆتۆمبیلەکەی خۆیدا فرێی داون و پاسەوانەکانی بەپێش چاوی خەڵکەوە ئەشکەنجەیاندون . دیسانەوە هەرلەو بەڵگەنامەیەدا کە داوای دروستکردنی لیژنەیەکی لێکۆڵینەوە لەبارق دەکات هاتووە کەوا نابراو چووەتەسەرمالی سێ موستەشارو مالەکانیانی تەفتیش کردووەوپارەو ئالتوونیانی بردووە. ئەوانیش بریتین لە فەوجی ٨٥ی جاشە سووکەکانی قاسماغا و فەوجی ٢٠٧ی میرزا ئیسماعیل و فەوجی ٨٦ی مام یحیا .

چیرۆکی شەهیدکردنی عەبدوڵای خەرابەیی و هاوڕێکانی :

عارف قوربانی یەکێک لەکتێبە چاپکراوەکانی پێشکەش: بە (عەبدوڵا خەرابەیی) کردووەولەبارەیەوە نوسێویتی:

عەبدوڵاهاوڵاتیەکی گوندی خەرابەی دەشتی کۆیە بوو، کاتێک هەزاران ژن ومنداڵی ناوچەکەیان دەستگیرکرد.. (عەبدوڵا) لەناوحەشارگەکەیدا خۆی حەشاردا بوو، بەڵام کاتێک چاوی لێبووە وا دووسەرباز لەناو قامیشەڵانێکدا کچێکی کورد، راودەنێن ودەیانەوێ پەلاماری بدەن، ئەم دیمەنە وا لەعەبدوڵا خەرابەیی دەکات چاولەمەرگی خۆی بپۆشێ ولەحەشارگەکەی دێتە دەرەوەو هەردوو سەربازەکە دەکووژێ. لەدەنگی تەقەکان هێزەکانی ترکە لەناوچەکەدا خەریکی کێومالێ بوون بەدوای پێشمەرگەو گوندنشینەکاندا بەئاگادێن و پەلاماری ئەوشوێنە دەدەنەوە، شەڕلەنێوان سوپاوعەبدوڵادا دروست دەبێت. دوای ئەوەی فیشەکی پێنامێنێت ئینجا دەتوانن دەستگیری بکەنن ئیتر نامەردی لێرەوە رونتر بەدیار دەکەوێت کە (بارق عەبدوڵا حنتە) بەدیلی عەبدوڵا خەرابەیی وهاوڕێکانی دەگرێو دەیانبا سواری کۆپتەرەکەی خۆی دەکات و لەبەرزایی ئاسمانەوە بەریاندەداتە خوارەوەو عەبدولاو هاوڕێکانی شەهید دەبن) مەلا شاخی کە یەکێکە لەوپێشمەرگە پارتیزانانەی لەرۆژگارە

سەختەکانی پاش ئەنفال لەناوچەکەدا ماوەتەوەوئەو رووداوانەی پاش ئەنفالی یاداشت کردووەوکتێبێکی دەربارەی ئەنفالی چواروناوچەی خاڵخاڵان نوسیووە، جگە لە یادەوەریەکانی خۆی، ئاماژێکی وردیشی دەربارەی قوربانیەکانی ئەو قۆناغەی ئەنفال ئامادەکردووەوچاپی کردووە لەلاپەرە ٤٤ی کتێبەکەیدا (ئەنفالی خاڵخاڵان) دەربارەی عەبدوڵای خەرابەیی نوسیوێتی : (...لەوێ هەواڵی شەهید بوونی کاك عەبدوڵای خەرابەیی و دووهەڤاڵەکەیم پێگەیشت، بەوە زۆرنیگەران بووین کەووتیان بە زیندوویی لە کۆپتەر فرێدراونەتە خوارەوە) [١٥]

بۆسۆراخی ڕاستی ئەم چیرۆکەی عبدالله خەرابەیی و ڕەفتارەکانی بارقی گۆڕبەگۆڕ زۆر هەوڵمدا ڕاستی ئەو گیرانەوەیەی عارف قوربانی بزانم، بۆیە بەردەوام پرسیارم لەخەڵکی ناوچەکە کردووە ، حاکم صالحی گوندی کلێسە جارێکی تر لەدیدارێکی کورتی نێوانماندا جەختی لەڕاستی رووداوەکە کردووە. بەڵام ئەوەی لاروون نەبوو کە کام ئەفسەری عێراقی ئەوتاوانەی ئەنجامداوە..

هەروەها نوسەری کتێبی ڕەشەبای ژەهرو ئەنفال عبدالله‌کریم محمود لە دەمی فەرماندەیەکی ئەو سەروەختەی پێشمەرگەوە (رابەری سەید برایم) بڵاوی کردووەتەوە. تەنانەت ئەوەندەشی وتبوو کەوا نەك هەرکاك عەبداللەی خەرابەیی بەڵکو پاش بەرگری و شکانی پێشمەرگە لە شاخی تەکەلتو کە سوپاکەیان توشی هێستریا کردبوو، پیاوێکی تری ٧٠ ساڵیشی بەناوی (مام عەباس) دانیشتووی گوندی مەخەرەس پاش دەستگیرکردنی سەریان بڕی بوو.

بەڵام هێشتا سەرەداوی چیرۆکەکەی عەبدوڵا خەرابەیی لەلای من هەرئەوەبوو کەدەماودەم دەیانگێڕایەوە .

دەمێکە عەودالّی وێنەیەکی بارق عەبدوڵابووم بۆیە لەپێگەی (گۆگڵ)ی گەرانێکم بۆ دۆزینەوەی وێنەیەکی ئە تاوانبارەکرد لەو گەڕانەمدا ئەو بەڵگەنامانەم چنگ کەوتن کەباس لەڕەفتارەکانی بارقی گۆربەگۆڕ دەکەن، هەرلەگرتنو کۆکردنەوەی ئەنفالکراوەکانی ناوچەی گەرمیانەوە لە ئەنفالی سێیدا تابەبەردانەوەی ئەوسێ پێشمەرگەیەو ئازاردانی خانەوادەیەك لەناو صندوقی ئۆتۆمبیلەکەیدا بەبەرچاوی خەڵکەوە کە لەئەنفالی چواردا گیرابوون، تەنانەت ڕەفتارە دزێو نامرۆڤایەتیەکانی ئەم ئەفسەرە دڵڕەقە گەیشتووەتە خودی عەدنان خیرالله تلفاحی گۆربەگۆڕ، کە ئەوسەروەختە وەزیری بەرگری بوو، بەڵگەنامەکان لە نێوان ئیستخباراتی کۆیەوەو مەنزومەی ئیستخباراتی عسکریو بەریوەبەرایەتی ئەمنی عامو پێشەوایەتی گشتی هێزە چەکداراکاندا ئاڵوگۆڕکراون. لەوبەڵگەنامانەدا بەڕوونی چیرۆکی شەهیدکردنی عەبدوڵای خەرابەیی و هاوڕێکانی باسکراوە، کە لە ڕۆژی ١٢ی ئایاری ١٩٨٨ سێ پێشمەرگەی لە فرۆکەی سەمتیەوە لەبەرزاییەکی زۆربەرزەوە (ارتفع عالی جدا) لەلای بارەگەی یەکی فەرماندەیی کەرتی کۆیە بەپێشچاوی جاشەکانی فەوجی ٨٥ وە فریدراونەتە خوارەوە، لەبەگەنامەیەکیاندا باس لەوەشکراوە کە ئەو سێ پێشمەرگەیە دوای بەرگری گیراون و

[١٥] مەلا شاخی – ئەنفالی خاڵخاڵان– ئەنفالی چوار – ٢٠٠٧ لاپەرە ٤٤

دووسەربازیشمان بەدەستی ئەوان شەهید بوون و یەکێکی تریش بریندار بووە .

سەرئەنجام لەڕێگەی زانیاری وردی خەڵکی ناوچەکەوە گەیشتمە ئەو ڕاستیەی کەوا عەبدوڵای خرابەیی بەتەنهانەبووە، بەڵکو چەند کەسێکی تریش بوون یەکێك لەوانە حاتەم پەڵکانەیی بووە کە هاوسەنگەرو پێشمەرگە بووەو ئاگای لە هێرشەکەو چۆنێتی دەستگیرکردنی بووە(هەرلەم ژمارەیەدا دیدارێك لەگەڵ پەڵکانەیی بخوێنەرەوە) دوای ئەوەی شەڕێکی ئازایانەیان لەگەڵ سوپادا کردووە ئینجا سەر لە بەیانیی ڕۆژی ١٢ی ئایاری ١٩٨٨ دەستگیرکراون، دوای نیوەڕۆی هەمان ڕۆژ هەر لەو نزیکانەش هەریەك لە" کانەبی ڕەزا عەبدوڵا وحمدرەزا عەبدوڵا" کە هەردوکیان بۆ یەکترن و خەڵکی گوندی شەوگێڕن دەستگیرکراون و دەمەو عەصری هەمان ڕۆژ لە ئاسمانی فەرماندەیی ئامریەی یەکی کۆیە بەپێشچاوی خەڵك و جاشەکانەوە فریدراونەتە خوارەوەو دواتر هەرلەونزیکانە تەرمەکانیان شاردبوونەوە تا ساڵی ١٩٩١ کەبەعس ڕاوەدونرا بە هۆی شوانێکەوە تەرمەکانیان لەنزیك سەربازگەی هەرمۆتە هەرلەناو ئامریەدا دۆزرایەوەو هەڵدرانەوەو سەرلەنوێ هەریەکەیان بە داب ونەریتی ئاینی و کۆمەڵایەتی خۆیان لە گوندەکانی خۆیاندا بەخاك سپێردرانەوە.

هەرچی تاهیر کانەبیە کە شۆفێرە لە بەڕێوەبەرایەتی کاروباری شەهیدانی کۆیە دەلێت عەبدوڵا خەرابەیی پیاوێکی ئازابوو، هەر لەسەرەتای هەڵگیرسانەوەی شۆڕشەوە ببوە پێشمەرگە، تەنانەت ئەو شوێنی گرتنەکەشی پێدەزانێ و دەلێت لەنێوان تەقتەق و کۆیە لە"پەڵکانە" گیراوە، تاهیر ئەوچیرۆکە ڕەتدەکاتەوە کەعەبدوڵا خەرابەیی لەسۆنگەی ئەوەوە لەحەشارگەکەی هاتبێتە دەرەوە کە سەربازپەلاماری کچ وژنی کوردیان دابێ، لەبەرئەوەی ئەوکاتە هیچ خەڵك لەدەشت نەمابوو، یان گیرابوون یان هەڵاتبوون و لەشارەکان خۆیان حەشاردابوو، ئەوناوچەیە هیچ کەسی تێدانەمابوو، عەبدوڵاش بەهۆی بوونی گوێدرێژەکەیەوە ئاشکرابوو کەکۆپتەرەکان لەراسەرەوە دەسوڕانەوەو دۆزیبوویانەوە . بەڵام حاتەم پەلکانەیی وردتر چیرۆکی گرتن و هێزەکە باس دەکات کە هاتوونەتە ناوچەکەو تەقە ڕویداوەو ئەوان گیراون . لەهەموو حالەکاندا ئەوە ڕونبووەوە کە عەبدوڵای خەرابی و هاوڕێکانی ئەوجارە گیراون و بارق عەبدوڵا حنتە بەکۆپتەر بەرزی کردونەتەوەو لەبەرزایی ئاسمان بەڕیداونەتە خوارەوەو شەهیدبوون.

ئێستا عەبدوڵا خەرابەیی بە شەهیدی سەنگەروهەریەك لەکانەبی وحمدیش بە ئەنفال لە وەزارەتی شەهیدان وئەنفالکراوان ناونوسکراون و موچە وەردەگرن، شایانی باسە کانەبی وحمد مام ڕەزا پێشتریش برایەکی تریان بەناوی "ڕەمەزان" هەر بەبۆردومانی کۆپتەر شەهیدبووە.

تاوانی شەهیدکردن و بەردانەوەی عەبدولای خەرابەبی و هاوڕێکانی بە پێشچاوی جاشەکانی شاری کۆیەوە وێنەیەکی زەقە لەدڵڕەقی جەلادو بێدەنگی قوربانی

حاتم پەلکانەیی:

ئەوکاتەی عەبدوڵای خەرابەیی و هاوڕێکانی گیران ناوچەکە ژنومنداڵی تێدانەمابوو.

کاك حاتم بەخێربێیت کە لەشاریی کۆیەوە، بۆخۆت ئەزیەتت کێشاوەو هاتوویت بۆلام، لەڕاستیدا دەبوایە من ئەو ئەرکەم بکێشایەو بهاتمایە بۆلای تۆ، چونکە زانیبووم کە تۆ چیرۆکێکت لەلایە کە گرنگە هەموو خەڵکی کوردستان بیزان .

ئەگەرسەرەتا خۆت بناسێنی ؟

حاتم سواره ئیسماعیل ناسراوم بە حاتم پەلکانەیی .ساڵی ١٩٨٣ بوومە پێشمەرگە لەتیپی ٩٣ ی کۆیە کەرتی (٤) ی شەهید سەرباز لەدەشتی کۆیە .

بەرلەوەی ببیتە پێشمەرگە بەچییەوە سەرقاڵ بوویت؟

وەڵا هەربە کاروکاسبی خۆمەوە .

مەبەستت کاسبیە وەك هەر گوند نشینێك ؟

بەڵی بەکاری کشتوکاڵەوە خەریکبووین .

لەتەمەنی چەند سالیدا بوویتە پێشمەرگە ؟

هەڵبەت بەتەسکەرە موالیدی ٧٠م ئەوە موالیددی خۆم نیە، بەڵام خۆم موالیدی ١٩٦٧ .ڕەنگە تەمەنم هەروا ١٨ ساڵ بووبم . ساڵی ١٩٨٣ بوومە پێشمەرگەو ساڵی ١٩٨٦ بوومە فەرماندەی مەفرەزە .

هەڵبەتە ژیانی پێشمەرگایەتی پڕیەتی لە شکست وسەرکەوتنو خۆشیو ناخۆشی تۆ لە ژیانی پێشمەرگایەتیدا چ شتێك شایانی لەبیرچوونەوە نین..؟

من لە زۆربەی شەڕەکان بەشداربووم، لە داستانی ڕزگاریو گرتنی قەیوان ماوەتو گرتنی سەری ڕەشو گرتنی شاڕۆچکەی تەقتەق و هەموو ئەوانە بەشداریم کردووە. لەهەموو شەڕەکانی تیپی ٩٣ ی کۆیە بەشداریم کردووە، پێشئەوەی ببمە ئامرمەفرەزەش ڕۆڵی من دیار بووەوپێمخۆش نیە باسی خۆم بکەم . هەموو لایەك ئەو ڕاستیە دەزانن . ئەو ڕۆژانەمان زۆر خۆشبوون کە چالاکییەکی سەرکەوتوومان ئەنجامبدایە، بەڵام بێگومان ڕۆژەناخۆشەکانیشمان زۆر بوون بەتایبەتی ئەو ڕۆژانەی هاوڕێیەکمان شەهید دەبوو.

ناوچەکەی ئێوە ئەنفالی چوار زەرەڕێکی ماڵیو گیانی گەورەی کردو لەدوای ئەنفالی سێی گەرمیان ناوچەکەی ئێوە گەورەترین گورزی کەمەرشکێنی بەرکەوت تۆ هۆکارەکەی بۆچی دەگەڕێنیتەوە..؟

بەتایەتی خەڵکی سنوری دەشتی کۆیە هۆکارەکەی ئەوە بوو کەخەڵك ناوچەکەی چۆڵنەکردو لەشوێنی خۆیان مابوونەوە، ئیتر کە سوپاش هێرشی کرد خەڵکەکە بەزۆری گیرانو بەرەو کەرکوك و تۆپزاوا بران و ئەنفالکران.

لەئەنفالی چواردا پێشمەرگە رێگەیان لەخەلك گرتبوو ؟ ئایا تۆ ئاگاداری ئەوە بووی ؟

نا لەناوچەی ئێمە شتێکی وانەبوو.

بەڵێ هەبوو خۆ ئەوە من نایلێم بۆنمونە مەلا شاخی پێشمەرگەو کادری ئەوناوچەیە بوو لە بیرەوەریەکانی خۆیدا لەکتێبەکەیدا " ئەنفالی خاڵخاڵان" باسی ئەو رێگەگرتنە دەکاتو پێموایە وێستبوشیان سزای بدەن لەسەر ئەوەی وەرقەی بۆخەڵك کردبوو بڕۆن و گوندەکانیان بەجێبهێڵن. هەروەها محمود سەنگاوی لەبیروەریەکانیدا ئەوەی نوسیوە، ئایا ئەوە بریاری ناوچەیی بوو یان بریاری پەسمی سەرکردایەتی بوو ..؟

نەخێر لەناوچەی ئیمەدا هیچ بریارێکی پەسمی نەبوو نە لەلایەن سەرکردایەتیەوەونە لەلایەن بەرپرسەکانیشەوە، ئەگەر ئامر کەرتێك یان بەرپرسێك خۆی کردبێتی ئەوەیان مەسەلەیەکی تردە من ئاگاداری ئەوە نەبووم.

لە ئەنفالی چواردا تاوانی گەورە ئەنجامدراوە کیمیابارانی گۆپتەپەو عەسکەرو ئەنفالکردنی خەلکی جەلەمۆرد کە نزیکەی ٤٠٠ کەسیان ئەنفالکراون، گوندەکانی قەسرۆك و گۆمەشین و کلێسەوکانی بی زۆربەیانم بینیوەوەمو ئەوانە کۆمەلکوژی زۆریان تێداکراوەو خەلکێکی زۆریان ئەنفالکراوە بەکورتی ئەنفالی ئەوناوچەیە چیرۆکی زۆری تێدایە بەڵام هیچ کامیان بەقەد چیرۆکی فرێدانەخوارەوەی عەبدولای خەرابەیی و هاورێکانی قورس نیە. بەپێی ئەو زانیاریەی لەلای منە تۆ یەکێك بووی لەوپێشمەرگانەی ئاگات لەورداویە..؟

بەڵی ئاگام لێیەتی و ئەوشەهیدانە هاوریّو هاوسەنگەری من بوون.

کێو کێ بوون ؟

کاك عەبدولای خەرابەیی بوو، کاك خالید بوو خەڵکی هەولێر بوو، کاك رحمن بوو ئەویان خاڵی خۆم بوو .

روداوەکە چۆن بوو ؟

رۆژی ١١ی مانگی پێنج پێنج بوو کە حکومەت هێزی نارد سەر هەموو گوندەکان و ناوچەی دەشتی کۆیە، هەموو گوندەکانی سوتاندو وەزعەکە زۆر خراپ بوو، ئێمە چاوەروانی ئەوەنەبووین بەڵکو وامان دەزانی حکومەت دەگەڕێتەوەو ئێمەش دەچینەوە ماڵەکانی خۆمان، ئێمەش ئیختیفا بووین، دەمەو ئێوارەیەك نزیکەی سەعات شەشی ئێوارەبوو، ئیڤایەکی سەربازی لەکونە گورگەوە هات کە گوندەکەی ئێمە (پەڵکانە) دەکەوێتە رۆژئاوایەوە ئێمەش خزم و کەسوکاری یەکتری بووین لەو ناوە بووین، تەنها من پێشمەرگە بووم ئەوانی تر فیراروخەڵکی عەشایەربوون، هەموشیان خزم و کەسی خۆم بوون، بینیمان واگوندەکەمان دەسوتێ لەوکاتەدا ئیڤایەکیش هات ٦ سەربازی تێدابوو،پێش ئەوەی بگاتە پەلکانەی شیوو ئاوێکی تێدا بوو تۆزێکی پێدەچوو هەتا سەردەکەوت نزیکی گوندی

لێمانـــدا لەبەرئـــەوەی تـــاریکبوو دووکەســـیان دەربـــازبوون و ٤ یـــان کـــوژران، هەرلـــەوێش ئیڤاکـــەمان ســـوتاند، ئێمـــە ڕۆیشـــتین و بـــۆ ســـبەینێش هـــەر لـــەو ناوچـــە خۆمـــان شـــاردەوە بـــەڵام هێزەکـــان هـــەر لەناوچـــەکە بـــوون و نەڕۆیشـــتبوون لـــە ســـەربازگەی ناســـراغاوە کەدەکەوێتـــە ڕۆژهـــەڵاتی پەڵکانـــەوە ئـــێتر هێـــز دەهـــات و دەچـــوو،بەڵام لەبـــەر ئـــەوەی لـــە دەشـــتی کۆیـــە هـــیچ چـــالاکییەکی تـــر نـــەکرا و جموجـــۆڵی پێشـــمەرگە نـــەبوو حکومـــەت زۆر تـــەرکیز خســـتە ســـەرئەو ناوچـــەیە، ئـــێتر خـــەڵکیش کـــەزانی پێشـــمەرگە نیـــە بـــەرەو شـــاخەکان دەڕۆیشـــتن شـــەوانە خـــەڵکمان دەبینـــی، یـــەکێك لەوانـــە کـــە هاتـــە لای ئێمـــە عوبێـــد بـــوو کـــە پێشـــمەرگەی کۆنـــە، ئـــەویش چـــوار پێـــنج ڕۆژ لەگەڵمانـــدا مایـــەوە، ئـــێتر ئـــەو فـــیرارو خەڵکـــەی لەگەڵمانـــدا بـــوون ڕۆیشـــتنەوەو تســـلیم بوونـــەوە . ئـــێتر تـــەنها من و مەلا عوبێد ماینەوە ..

ئەی عەبدوڵای خەرابەیی لەگەڵ ئێوە نەبوو ؟

نـــا هێشـــتا ئـــەوان نەگەیشـــتبوونە لای ئێمـــە . ئەوانـــەی ڕۆیشـــتبوونەوەوخۆیان گەیانـــدبووە لای جاش‌وموستەشـــارەکان کەوتبوونـــە وێزەیـــان و دەیـــانگرتن، ئـــێتر ئـــەوەی گـــیرا گیراوئـــەوەی دەرچـــووگەرایەوە بـــۆلای ئێمـــە ئـــێتر دەنگـــی تەقـــە بـــوو، کۆپتـــەر بـــە ئاسمـــانی ناوچـــەکەدا دەســـورایەوە ئـــێتر من ومـــەلا عوبیـــد هاتین لە نزیك ڕوباری کۆیە خۆمان شاردەوە..

نەتان دەزانی ئەوتەقانە چی بوون لەکوێ بوون ؟

تەقـــەکان لـــە کۆیـــە بـــوون، ئێمـــە وای بـــۆ دەچـــووین کـــە ئـــەو خەڵکـــە دەگیرێـــن و وتمـــان جاشـــەکان بـــوڵی ناکـــەن ڕەنگـــە ئەوتەقانـــە لـــەنێوان جـــاش و حکومەتـــدابێ .. ئـــێتر ئێمـــەش خۆمـــان شـــاردبووەوە بـــەڵام ناوشـــاخەکە زۆر ســـاردبوو، مـــەلا عوبێـــد چـــووە دەرەوە خـــۆی لەبـــەر هەتاوەکـــەداو ڕاکشـــا ، هەرچـــەندە ووتم مـــەلا عوبێـــد مەچـــۆ دەرەوە ئاشـــکرا دەبـــین .. بـــەڵام ڕۆیشـــت، کاتێکمـــان زانـــی یـــەکێك بـــانگی کـــرد (مـــە عوبێـــد مـــەلا عوبێـــد) ســـەیرمانکرد عەبـــدوڵای خەرابـــەیی و کـــاك خالیـــد بـــوون کـــە خـــەڵکی هـــەولێرە خـــوارزای مامۆســـتا بـــەکرە دوای ئـــەحوالێ پرســـین وقســـەکردن لـــە بارودۆخەکـــە ووتیـــان مـــادام وایـــە پێکـــەوە دەمێنینـــەوە ئێـــوارە لـــەوێ ڕۆیشـــتین هـــاتین بـــەرەو قۆریتـــان و ئەوناوچـــەیە لـــەوێ هەنـــدێك فـــیرارو خـــەڵکی تریشـــمان لەگـــەڵ کـــەوت. بەهـــەموومان بوینـــە (٩) کـــەس چـــوینە ناوچـــەی پەلکانـــەو داربـــەڕو ئـــەو ڕۆژەش لـــەوێ ئیختیفـــا بـــوین هـــەتا ئێـــوارە لـــەوێ ماینـــەوە لەکۆیـــەوە خواردنمـــان بـــۆ هـــات ئێـــوارەی ١٨ مـــانگ بـــوو ئەوشـــەوە لـــەوێ ماینـــەوە بـــەیانی پـــێش ئـــەوەی ڕونـــاك بێـــت هاتینـــە شـــوێنێك پێـــی دەلـــێن لولـــە دەکەوێتـــە نیـــوان پەلکانـــەو قۆریتـــان و داربـــەڕو لـــەو (٩) کەســـەی چـــواریان ڕۆیشـــتن و وتیـــان لێرەنامێنینـــەوە یـــەکێکیان ووتـــی مـــن زەراعـــەت و شـــتم هەیـــە دەچـــم بـــەلای کارەکەمـــەوە چواریشـــمان ماینـــەوە. دەوری ســـەعات ١١ی بـــەیانی بـــوو کـــاك عەبـــدوڵا و ڕەحمـــانی خـــاڵم ووتیـــان ئـــاگر دەکەینـــەوە چـــا لێـــدەنین پێمـــوتن بـــاش ناکـــەن ئاشـــکرا دەبـــین ناوچـــەکە ئـــەمین نیـــە، وتیـــان بـــەخوا لێـــی دەنـــێین خالیـــد لـــە بەرزاییـــەك حـــەرەس بـــوو هـــەروا دەوری پێـــنج دەقەیـــەکی پێنەچـــوو کـــە ئاگریـــانکردەوە کـــە کۆپتـــەر هـــات بەســـەرماندا ڕۆیـــی هەرچـــۆنێك بـــوو ئاگرەکـــەیان

کوژانـــدەوە کۆپتەرەکـــە هـــەر بەشـــوێنی خۆیانـــدا بەســـەرماندا گەرایـــەوە نزیکـــەی ١١:٢٠ بـــوو کـــە خالیـــد بـــاگی کـــردوو وتـــی: ئـــەوە دوســـێ کـــەس دەرکـــەوتن کـــە چـــوومە ســـەرەوە کەســـەکان زۆردەبـــوون ووتم : کـــورە ئـــەوە جاشـــن کـــەمن گەیشـــتمە لای خالیـــد کۆپتـــەرێکی تـــر هـــات لەپشـــتمانەوە قـــوەتێکی تـــری دابەزاندوەســـکەر ئینزالیان کردوپشتمان لێگیرا.

جاش یان سەرباز ؟

تـــەنیا ســـەربازبوون جاشـــیان لەگـــەل نـــەبوو،ئیتر زۆر هەوڵمـــدا خـــۆم بگەینمـــەوە خـــواێ بـــۆلای ئـــەوان نـــەمتوانی لەبـــەر ئـــەوەی دو کۆپتـــەر بەســـەرماندا دەســـورانەوەو لەوبەریشـــمانەوە کۆپتـــەرێك هێـــزی تـــری دابەزانـــد. دواتـــر لەلایـــەکی تریشـــەوە هێزیـــان دابەزانـــد ئێمـــە ســـێ لامـــان لـــێگیرا تـــەنها یـــەك لامـــان هـــەبوو هێـــزی لێنـــەبێ ئیـــدی هێزەکـــە بـــەرەو رووی ئێمـــە دەهـــاتنو تەقـــەیان دەکـــرد، تـــا تـــەواو گەیشـــتنە ئەوشـــوێنەی ئێمـــەی لێبـــوین دوو ســـەعاتی خایانـــد دەوری ســـەعات یـــەك بـــوو کـــە گەیشـــتنەلامان، مـــن هـــەر لەشـــوێنی خـــۆم بـــووم نـــەمتوانی بگەمـــە لای ئـــەوان بـــەهاریکی تـــەڕبوو گیـــا زۆر هەســـتابوو مـــن خـــۆم هاویشـــتە بـــن توڕکـــەکان، تاقمەکـــەم لـــەلای خـــۆم دانـــاو مەخزەنـــەکانم دەرهێنـــاو لەبـــەردەمی خـــۆمم دانـــاو فیشەکیشـــم ســـوارکردبوو، بـــەڵام ئـــەو هێـــزە لەوەدانـــەبوو ئێمـــە بتـــوانین بەرهەڵســـتی بکـــەین، بـــەڵام وتم کـــە ئاشـــکرابووین هـــەتا دەکـــوژرێم تەقـــە دەکەم.

ببورە بۆچی مەخزەنەکانت دەرهێنا ؟

بـــۆ ئـــەوەی ئامـــادەبم و دەســـتم نـــەگرێت . ئـــیتر کـــات رۆیـــی بـــەرەو ١:٣٠ دوو ســـەربازەکان هـــاتن کـــاك عەبـــدولاو ئـــەوان شـــوێنەکەیان نـــزم بـــوو وەکـــو ئێمـــە نـــەبوون، ئیمـــە لەبـــەرزی بـــووین کـــە هـــاتن تەقـــەیان دەکـــرد، رەنگـــە ئـــەوانیش ســـەرەتاتکەیان کردبـــێ و ســـەربازەکان هەســـتیان بەجوڵـــەی ئـــەوان کردبـــێ . . ســـەربازەکان بەســـەر ئێمـــەدا هـــاتن یـــەکێکیان هـــەمووی ٢٠ مـــەتر لەپشـــتی منـــەوە بـــوو کـــە لـــەخوارەوە بـــووە غەڵبەغـــەڵب و دەنگـــە دەنـــگ ئاربیجیـــەکی پێبـــوو رووەو دەنگـــی ئـــەوان (کـــاك عەبدولاوئـــەوان) گوللەیـــەکی تەقانـــد ئـــیتر ئـــەوان هەرســـێکیان دەرپـــەرین ..چـــەمێك بـــوو بـــەناو چـــەمەکەدا رایـــانکرد بـــەڵام ئەمبـــەرو ئەوبـــەر ســـەربازی لێبـــوو بووبـــە تەقـــە، تەقەبـــەردەوام بـــوو کۆپتـــەر رەمـــی دەکـــرد ئەمـــە بـــەردەوام بـــوو هـــەتا ســـەعات ســـێو نیو (٣:٣٠).

واتا ئەوانیش بەرگریان دەکرد ؟

ئـــەوە نـــازانم تەقـــەیان دەکـــرد یـــان نـــا ؟ چـــونکە ئیمـــە چـــاوامان لێیـــان نـــەبوو بـــەڵام هەرتەقـــە بـــوو، بەچـــەمەکەیدا بـــەرەو ســـەرەوە رۆیشـــتن تەقـــە کـــەمبووەوە بـــەڵام کۆپتـــەر هەریەســـەرماندا دەســـوڕایەوە چـــاوم لێبـــوو ســـەربازێك ئـــیتر نەمـــدەزانی ئەفســـەرە یـــان چـــیە ؟ ٤ جونـــدی لەپێشـــیەوە و ٤ یـــش لـــە دوایـــەوە و ٤ی تـــریش لـــەلا تەنیشـــتیەوە دەرۆیشـــتن بەهـــەموو ١٢ جونـــدی لەگەڵـــدا بـــوو بـــەرەو ئاڕاســـتەی مـــن هاتـــەوە، مـــن وای بۆچـــووم کـــە بەبریـــداری گیرابـــن، کـــە چـــوونە شـــوێنەکەی ئـــەوان نـــەیان وێـــرا بچـــنە خـــواێ هـــەموو ســـەربازەکان خۆیـــان بەزەویـــدادا و رومانەیـــەکیان فرێدایـــە نـــاو

گەلیەکەوە دوایی رومانەیەکی تریشیان هەڵدا، ئینجا چوونە خوارەوە بەڵام کەزانییان هیچی لێ نیە ئینجا گەرانەوە کۆپتەرێکی بارهەڵگر هات نیشتەوە هەر ١٣ جوندیەکە سواربوون و یەکسەر ڕۆیشتنەوە . من تا سەعات ٤ یش لەشوێنی خۆم مامەوەو نەجوڵام بەڵام کەزانیم هیچ شتێك نەماوەو کەسی لێنەماوە ئینجا دابەزیم چومە خوارێ بۆ شوێنەکەی ئەوان، بەڵام هیچم نەبینی بلێی ئەوە خوێنێك شتێکی وا کەبزانم شەهید بوون یان گیرابن هیچم چنگ نەکەوت . ئەو چوارکەسەکەی تریش کە ڕۆیشتبوون هاتنەوە بۆلای شوێنەکەی ئێمە تابزانن چی بووە چی نەبووە..؟ منیش پێمووتن حاڵو مەسەلە بەوشێوەیە بووە کە بۆ بەڕێزتم گیرایەوە .. ئینجا ناچاربووین بڕۆین بەرەو دیوی سماقوڵی چونکە هیچ شتێك نەمابوو نەماندەتوانی لێرە بمێنینەوە .

ئیتر هیچی ترت نەبینی ؟

من هیچم نەبینی بەڵام خەڵکی کۆیە بینی بوونی کە لە ئامریەی کۆیە سێ کەسیان فرێدابوونە خوارەوە ئەوە بەبەرچاوی خەلکی کۆیەو هەرمۆتەوە بووە . ووتیان لەدوای سەعات سێ و نیو ئەوناوەدابووە لەهەمان ئەو بەروارەدا منیش رام وایە لە ٩٩٪ ئەوان بوون کە فرێدرابوونە خوارەوە

بەپێچەوانەی قسەکانی تۆشەوە قسەدەکرێ گوایە عەبدولای خەرابەیی بینیوێتی وا سەرباز پەلاماری ژنی ناوچەکە دەدەن ئینجا لە حەشارگەگەیدا هاتووەتە دەرەوە تەقەی کردووە تا فیشەکی پێماوە شەری کردووە ؟

ئەوە ڕاست نیە من بۆخۆم لەوەزعەکەدا بووم، ئەوکاتە ژن و منداڵ لەو ناوچەیە نەمابوون، چۆنم دیوە ئاوا بوو.

من هیچم نەماوە ئەگەر تۆ قسەیەکت هەبێ ؟

سوپاس منیش هیچم نەماوە ئەوەندە نەبێ ناخۆشترین ڕۆژ لە ژیانمدا ئەو ڕۆژە بوو خۆزگەم دەخواست منیش وەکو ئەوان شەهید بومایە چونکە زۆرم پێناخۆش بوو

ووشەی پاشماوە

بۆ کەسوکاری ئەنفال .. نابەجێ و نادروستە .. پێویستە بەزمان و ڕەفتاری بەرزمامەڵە لەگەڵ دۆسێی ئەنفال و قوربانیەکانی وکەسوکاریاندا بکەین .

چارەنوسی پێشمەرگەیەك

زەمەنی دوای برینەکانی ژەهر

عەبدولاّ کەریم محمود

عومەر پالەوانی پێشمەرگە، کە فەرماندەی دەیان چالاکی و داستانی بەرگری یە، یەکێکە لە برینداراني ڕەشەبای ژەهرو ئەنفال .. ئەو پێشمەرگەیە دوای (٢٤) ساڵ لە کیمیابارانی شاناخسێ زەمەنەکانی ئازاری تونڊی جەستەی و لێڵایی کەم تینی چاوەکانی دەژمێرێ .

عومەر حەسەن قادر ناسراو بە عومەر پالەوان لە ساڵی ١٩٦٢ لە گەرەکی سابونکەرانی شاری سلێمانی لە دایکبووە، لە ساڵی (١٩٧٨) وە لە ڕێگەی (ئازاد فازیل)ەوە چووەتە ڕیزی کۆمەڵەوە، لە ساڵی ١٩٨٢ – ١٩٨٣ روی کردووەتە شاخ و بووە بە پێشمەرگە لە مەلبەندی یەك لە حاجی مامەند، ساڵی ١٩٨٣ لەکەرتی ڕێکخستنی دوکان و لەساڵی ١٩٨٤ لە کەرتی (٣) تیپی ٤٧ی پیرەمەگروون بووە، لە ١٩٨٥/٢/١٢ لە ڕێگەی مەکتەبی عەسکەریەوە پەیوەندی بە ملازم عومەرو جەبار فەرمانەوە کردووە، بۆ ئەوەی بەشداری گرتنی زنجیرە چیای دابان – هەلاج – چەرماوەند – بکات کە دواتر بە داستانی دابان هەلاج ناسرا.

مەکتەبی عەسکەری یەکێتی نیشتمانی کوردستان عومەر پالەوانیان وەکو کادرێکی عەسکەری بەتوانا دیاریکرد بۆ ئەوەی دۆشکایەکی پێبسپێرن کە نیازیان بوو لە چەرماوەند دایبنێن. کە دەکەوتە پشتەوەی مقر فەوجەکەی گوندەکانی هۆمەر قەوم – شەدەلە .

سەعاتی سفر :

عومەر پالەوان دەربارەی ڕۆڵی خۆی لەسەر دۆشکەکە لەداستانی دابان هەلاج – چەرماوەندو چۆنێتی ڕوبەڕووبوونەوەی هێزەکانی سوپای عێراق و کاریگەری ئەو شەڕە لەسەر گوێچکەکانی لەوەڵامی چەند پرسیارێکدا ئاماژەی بەوەکرد کە، مەکتەبی عەسکەری دۆشکایەکی لولە(٣م) و چەند صندوقێك فیشەك و چەند شریتێك فیشەکیان بەمن سپارد، لەگەڵ مەفرەزەیەك پێشمەرگەی تیپی ٨٦ی دەشتی هەولێر کاتژمێر ٢ی شەوی ١٤/١٥/شوباتی ١٩٨٥ لەناو گوندی سەرگەڵوپارچەی دۆشکەکەو صندوقە فیشەکەکان و چەند شریتێك فیشەکمان لەسەر پشتی هێسترەکە بەست، بەناوبەفروتاریکی شەودا ڕووەو چیا سەرکەوتین، لەبەرئەوەی باری هێسترەکە زۆگران بوو، بەفرێکی ئەستور سەراپا ناوچەکەو زنجیرە چیاکەی گرتبووەوە هێشتا لەنیوەی ڕێگادابووین کە هێسترەکە ماندوو بوو، بەزحمەت دەیتوانی بەو بارە

عومەر یالەوان

قورسەوە رێبکات و بەقەدپاڵی چیاکەدا سەربکەوێ، ئەوە تەوژمی تیژی ئەو سەرمایەش لەوێ بوەستێ کە لەگەڵ زریانەکەدا هەوروژمی بۆ دەهێناین، لەدامێنی چیای چەرماوەنددا هێسترەکە چەقی و نەیتوانی چیتر هەنگاوبنێ، پێشمەرگەکان صندوقە فیشەک و شریتەکانیان لێکردەوە و بەشانی خۆیان بەزەحمەتێکی زۆر گەیاندیانە شوێنی مەبەست، بەدەست و برد بەپاچ و خاکەناز شوێنێکی گونجاومان بۆ دامەزراندنی دۆشکەکە چاککرد و پارچەکانمان بەست و ئامادەباش چاوەروانی سەعاتی سفر بووین، سەرمالە ژێر پلەی سفردابوو، بەفرەکە بەستبووی کزەبایەکی تیژ خۆی لەجەستەمان دەداو دەیتەزاندین، بەڵام ئیمە کۆڕی ناوبەفربووین وئەوە یەکەمجارمان نەبوو روبەڕووی سەرمای وابیبنەوە بەڵام سەرما تینێی بۆهێناین وناچاربووین لەبن رکەبەردەکانی دیوی ناوەوەدا ئاگرێک بکەینەوە ئیتر کەمێك خۆمان گەرم کردەوە و لەسەعاتی سفرداکە ٤ی بەیانی بوو لەناکاو لەهەموو قۆڵەکانەوە گوللەی ئاربیجی و دەستریژی گوللەی چەکی دەستی پێشمەرگە بەئاراستەی رەبایەکانی بەعس مقەری سریەکەدا دەڕۆیشت و ئاگری شەڕ نێڵەی دەهات دەستەی هێرشبەر لەهەموو شوێنەکانەوە بەپێی هەلومەرجی شوێنەکانی خۆیان هێرشیان دەبردە سەر رەبایەکانی (دابان، هەلاج، چەرماوەند و مقری سرییەکەی سەروی گوندی شەدەڵە، پێشمەرگەکان لە ماوەیەکی زۆرکورت خایەندا هەموو خاڵە دیاریکراوەکان کە بریتی بوون لە ١٧ رەبایەو مقەری سریەکەیان گرت، فیشەکی گرداری پێشمەرگە رووەو ئاسمان ئاماژەومژدەی سەرکەوتنی دەدایە یەکتری . ئینجا پێشمەرگەکان هێرشیان بردە سەر مقەری فەوجەکە لەناوقەدی چیای دابان- هەلاج کە لەنێوانی هەردوو گوندی شەدەڵەو هۆمەرقەومدا بوو، لەو کاتەدا من بە دوربینەکەم بەسەر ناوچەکەمدا دەروانی ئیتر لولەی دۆشکەکەم سوڕاند بەئاراستەی ناو مقەر فەوجەکەدا بۆ ئەوەی بوار نەدەمە سەربازەکان بەرگری تەواو بکەن، ویستم کارێك بکەم پێشمەرگەکان بە زوترین کات و کەمترین زیان مقەر فەوجەکەش بگرن. لەوکاتەدا دوو ئیڤای پڕ لەسەرباز رووەو مقەری سریەکە دەچوون لەناکاو کەوتنە ناو بۆسەی ئەوپێشمەرگانەوە کە لەسەر ریگا خۆڵەکە بۆسەیان دانابوو، هەرلەجێدا هەردوو ئیڤاکە بەسەربازەکانیانەوە لەناوبران.

کەپێشمەرگەکان نزیکی مقەر فەوجەکە بوونەوە شەڕ بەردەوامبوو، لوولەی دۆشکاکەم گرتە ئەو کاروانە ئیڤایانەی پڕبوون

عومەر پالەوان و چەند هەڤالێکی پێشمەرگەی

لەسەربازو لەسەر جادەی سلێمانی- دوکانەوە لە ئاستی کۆتەلەوە بەرەولای مقەری فەوجەکە دەهاتنو بەخەیالّی خاویان بەهانای مقەرفەوجەکەوە دێن، گوللەی دۆشکەکانم وەکو زەردەوالّە تێبەردان و دەیدان بەناو ئیڤاکەدا بەدوربینەکەم سەربازەکانم دەبینی چۆن بەشپرزەیی لەناو رێژنەی گوللەدا خۆیان فرێدەدایە خوارەوە و خۆیان بەزەوییەوە دەنوساند تا لەبەلای گوللەی پێشمەرگە خۆیان لادەن،هەرچۆنێك بوو توانیم ئەو هێزە سەربازیە لەشوێنی خۆی بوەستێنم و نەهێلم بێنە پێشەوە .

سایبر رەسوڵ هەروا ٤٠ مەتریّك لە خوار منەوە بەخۆی مەفرەزەیەك پێشمەرگەوە هاوەنێکی ٨٢ ملمی دامەزراندبوو، رەسەدەکەی پێشمەرگەیەك بوو لەتەنیشت منەوە بوو، لەگەڵ یەکەم دەستڕێژی دۆشکەکەمدا ئەویش چەند گوللە هاوەنێکی بەناو مقەر فەوجەکەدا کرد دوکەڵی ناومەقەر فەوجەکە بەرەو قولّایی ئاسمان بەرز دەبووەوە، هەرکە پێشمەرگە لەمقەر فەوجەکە نزیك بوونەوە من توقەی دۆشکەکەم و سایبر رەسولیش هاوەنەکەی وەستاند، لەوکاتەدا کۆپتەرێك گەیشتە ئاسمانی ناوچەکە بۆئەوەی کۆنترۆڵی زنجیرە چیاکەی دابان هەلاجو چەرماوەند بکات، پێشمەرگە لەناو مقەری سریەکەو مقەر فەوجەکەدا لەقەد پالّی چیاکاندا هێشتا لەگەرمەی هەلّمەتو شەڕی دەستەو یەخەدابوون لەگەلّ سەربازانی رژێم، منیش لوولەی دۆشکەکەم بۆ ئاڕاستەی کۆپتەرەکان سوڕاندو کەوتمە تەقەکرد لێی ئیتر کۆپتەر بەرەو قولّایی ئاسمان هەلّکشا بۆئەوەی نەکەوێتە خوارەوە ئەویش نەیتوانی مەبەستەکانی بپکێ دوای ئەوەی دوسێجار بەبەرزیەوە لەقولّایی ئاسماندا سوڕایەوە ئیتر بەتەواوی لەچاوان وونبوو، بەلّام هێزی پێشمەرگە لەبەرئەوەی زۆر ماندوو بون و تەقەمنیەکی کەمیشیان پێمابوو، تەقەمەنی ئەو رەبایەو مقەر سرێیەیان بەکار هێنا کە گرتبوویان، کاتیش بەبەرییەوە نەمابوو درەنگ بوو، نەیانتوانی مقڕی فەوجەکە بگرن بۆیە بەدیلو دەستکەوتەکانیانەوە لەدیوی شەدەلّەو هۆمەر بە زنجیرە چیاکەدا هەلّزنان و گەرانەوە بۆ هەلّەدن و سەرگەلّو .

عومەرپالّەوان پێشمەرگەو فەرماندەیەکی مەیدانی ئازاو جەربەزە بوو، چەند سالّیك پێش ئەوەی ببێتە پێشمەرگە یاری ئاسنی

کردبوو، لەبەرئەوە جەستەیەکی پتەو بەهێزو توانایەکی لەبن نەهاتووی هەبوو، لە شەڕی دابان هەلاج و شەدەلە رۆڵێکی گرنگ و یەکلایی کەرەوەی هەبوو، لە کۆنترۆڵکردنی مەیدانی شەڕەکەدا، بەڵام دوای دەدەقیقە لە تەقەکردن بەدۆشکەکەی لەبەرئەوەی هیچ بەربەستێکی دەنگی نەبوو بۆ گوێچکەکانی بەدەنگی رەقی دۆشکاکەو ئەوشریتانەی بەلوولەکەیدا تێدەپەرین، پەردەی گوێیەکانی درابوون و ئازارێکی زۆربەهێز هێرشی بۆ دەهێنا ،بەڵام لەبەرهەلومەرجی قورسی شەڕەکەو ئەوبەرپرسیارێتیەی هەیبوو، بۆیە روبەروی سێ ئەرکی سەرەکی قورس دەبووەوە، بێ ئەوەی بواربدات خۆی دۆشکەکەی پشوبدەن، لەسەرەتای شەڕەکەوە دەبوایە تەقە لە مقر فەوجەکە بکات بۆ ئەوەی سەربازەکان نەتوانن روبەروی هەڵمەتی پێشمەرگە ببنەوەو بەرگری تەواو لەخۆیان بکەن، دەبایە بواری پێشرەوی ئەو هێزەش نەدات کە مەبەستیان بوو بەهانای هێزە شکستخواردووەکانیانەوە بێن، دەبوایە بواری کۆپتەرەکانیش نەدات نزم ببنەوەولە ئاسمانەوە کۆنترۆڵی شەڕەکە بکەن، لەوبارەیەوە عومەر پالەوان ئاماژەی بەوەکرد :

دوای دە دەقیقە لەتەقەی بەردەوام بەدۆشکەکەم بەهۆی دەنگە رەقەکەیەوە هەردوو پەردەی گوێم کون بوو، ئازارێکی زۆر توند سەرومێشکی داگرتم، بەڵام لەبەر ئەو هەلومەرجە قورسەی شەرەکە روبەرووی ئەو ئازارەو ئەوسێ ئەرکە سەرەکییەش بوومەوە. چونکە نەدەبوو دۆشکەکە بووەستێنم هەرچەندە لولەی دۆشکەکە زۆر گەرم ببوو، بەڵام نەدەکرا بیوەستێنم، کاتێک بەخۆم زانی خوێن لە کونی هەردوو گوێچکەمەوە دەهاتە دەرەوە، بەناچاری پارچە داڕێکم خستە نێوان هەردوو رێزە ددانەکانمەوە، بۆ ئەوەی تەووژمی دەنگی رەقو هەوای دۆشکەکە لەوە زیاتر کاریگەری خراپی بۆسەر گوێیەکانم نەبێ بەخێرایی کلێنسم ئاخنیە هەردوو گوێچکەمەوە دوای تەواو بوونی داستانی دابان– هەلاج دەبایە دوو ششەوی تر لەناو ئەو بەفرو سەرمایەدا بمێنمەوە هەندێك جار لەناو رەبایە گیراوەکاندا خۆمان گەرم دەکردەوە، دەبوو لەو سەرچیا ساردو سەختە لەسەر هەست بین، بۆ بەرەنگاربوونەوەی هەر ئەگەرێکی هێرشی سوپای عێراق بۆ گرتنەوەی زنجیرە چیاکە. بەبریاری کاك ملازم عومەر کە ئەوکات بەرپرسی مەکتەبی عەسکەری یەکێتی بوو، ١ رۆژی تر لەسەر دۆشکەکە مامەوە. کە هاتیشمە خوارەوە هەستمکرد گوێیەکانم کپ بوون، ئیتر قەترەم بەکارهێنا .

دوکەلێکی بۆر :

بەبریاری سەرکردایەتی لە مانگی شوباتی ١٩٨٨ ٧٤ پێشمەرگەی هەرچوارمەلبەندەکە لەکادری سەربازی و سیاسی چوون بۆ ئێران بۆ خولی فەرماندەیی سەربازی لە زانکۆی شەهید ئیمام حسین لە تاران . لە ٢١ی شوباتی ١٩٨٨ هێزەکانی سوپای عێراق بە هاوکاری جاش و تەواوی تەکنەلۆجیای سەربازی بەچەکی کیمیاویشەوە ئەنفالی یەکەمی دەست پێکردو لەچەندین قۆلەوە پەلاماری ناوچەی دۆڵی جافایەتی و مەرگەیان دا، هێزی پێشمەرگە بەتوانای دیاریکراوەوە روبەروی شەڕێکی بەرەیی فراوان بووەوە دوای ٢٦ رۆژ لە روبەروبوونەوەی نابەرامبەر لە ١٩٨٨/٣/١٨ بەبریاری سەرکردایەتی کشانەوە بۆ شاناخسێ چەند رۆژێك پێش نەورۆز ئەو ٧٤ پێشمەرگەیە لە تارانەوە گەیەنرانەوە سەقز عومەر پاڵەوان یەکێك بوو لەو فەرماندانەی کە زانی هاوڕێو هاوسەنگەرەکانی لە شاناخسێن، یەکسەر بە سواری ئۆتۆمبیلی کرێ لە سەقزەوە خۆی گەیاندەوە شاناخسێ لەلای پێشمەرگەکانی کەرتی (٣)ی تیپی ٤٧ ی پیرەمەگرون لایدا لەناکاو چەند فرۆکەیەکی عێراقی گەیشتنە ئاسمانی شاناخسێو دەستیانکرد بەبەردانەوەی بۆمبی کیمیاوی .

لەبارەی ئەو بۆمبارانە ژەهراویەوە عومەر پاڵەوان ووتی: لەوکاتەدا ئێمە لەلاپاڵێکی شاناخسێ دانیشتبوین ، فرۆکەکان چەند

ساروخێکیان ئاراستەی شوێنە قەرەباڵغەکان کرد، هەرکەساروخەکانی کەوتنە سەر زەوی تەقیەوە، دەنگێکی نزم وکپ ودوکەڵێکی بۆری لێ بەرز بوەوە بەرە و بەرزایی، دواتر بە دەوری خۆی دا بە نزمی بلاوبوەوە، حەمۆمینی خەجێ و پێشمەرگەکانی لە سەرووی ئێمەوە بوون، هیچ بواریکمان نەما بە خێرایی رووەمان کردە شوێنە بەرزەکان، شەومان بەسەردا هات، هەمووەمان توشی کۆکە و ڕشانەوە بووین، دڵمان تێك دەچوو، هێڵنجمان دەدا و ئازاری گەدەی دەدایەن، هەردوو چاومان دەستوایەوە، ناو بە ناو چاومان دادەخراو بە زەحمەت دەکرایەوە، ئازاری تووندی دەدایەن، تیمێکی فریاکەوتنی سەرەتایی لەوێ هاتن بە هاناماندەوە، قەترەیان کردە چاومان و چەند دەرزییەکی دژبە ژەهری کیمیاییان لێ دایەن، هەر ئەو شەوە چەند پاسێکیان هێنا و ئێمەیان سوار کرد و گەیاندیانینە سەربازگەیەك، یەکسەر لەوێ جلەکانیان لەبەر هەمووەمان داکەندو بردینیانە حەمامێك لەوێ ئاویان پیا کردین، جلی نوێ ی نەخۆشخانەیان لەبەر کردین،

دواتر هەموومانیان بردە هۆڵێکی گەورە، چاومان زیاتر کز بوو، ناو بە ناو دادەخراو بە زەحمەت بە دەم ئازارێکی زۆرەوە توند و تیژەوە دەکرایەوە، هەر ئەو شەوە ئێمەیان بە چەند کۆپتەرێك لەو سەربازگەیەوە گواستەوە بۆ نەخۆشخانەی ﴿﴾ی ئەسفەهان، لەوێ هەردوو چاوم دادەخران و نە دەکرانەوە، هیچم نەدەبینی، دکتۆرێك سێ قەترە دەرمانی کردە چاومان، بە مەرهەمێکی تایبەت بە کیمیایی ئەمەریکی هەموو شوێنی برینەکانی جەستەمیان چەورکرد، هەستم کرد ئازارەکانم کەم بوونەوە... نەمان ..... ژەهری کیمیاییەکە کاری زۆر توندی کردبووە سەر ئەندامە ناسکەکانی جەستەمان، بە جۆرێك سوتاندبوییەوە، پڕ بوو لە تڵۆقی پڕ لە ئاوی گەورە و بچووك، دوای چەند جارێك لە چەورکردنی برینەکان بەو مەڵهەمە و چارەسەری بەردەوام و خۆشۆردن ورده .... ورده ئەو تلۆقانە دەتەقین، بەمەش ئازار و سوتانەوەکەی زیاتر کرد، پەرستاۆرەکان زۆر میهرەبانانە رۆژی سێ جار مەلهەمەکەیان لە جەستەمان دەدا.

خەردەل وسیانید

عومەر پاڵەوان دەڵێت: ئێمە چوار بریندار بووین لە یەك ژووردا بووین، هەریەکەمان لە تیپێك و لە ناوچەیەکی دوور لەیەك بووین، کەسمان یەکترمان نەدەناسی، پۆژێکیان یەکێك لە پێشمەرگە برینداەرکان ڕشایەوە، کۆکەیەکی زۆر توندی هەبوو، لەبەر ئەوەی حاڵەتی پڕ لە مەترسی بوو پەرستارەکان بریندارەکەیان بردە دەرەوە ..... ماوەیەکی زۆری پێ چوو نەگەڕایەوە، لە پەرستارەکەمان پرسی بۆ نەگەڕایەوە بۆ سەر قەرەوێڵەکەی وتی: لەبەر ئەوەی ژەهری کیمیاییەکە بە چڕی کاری کردبوە سەر جەستەی مرد.

دوای ئەو پێشمەرگەیەکی برینداری تر لە ژوورەکەی تەنیشتمان مرد، من چوار مانگی تەواو لەو نەخۆشخایەدا بووم، چاوم نەیدەبینی، پەرستارەکان دەستیان دەگرتین، دواجار دوای چارەسەرێکی زۆر ئەمجا چاوم کرایەوە، دیمەنەکانی دەوروبەرم بە تەڵخی دەبینی، وەك تارمایی دەهاتە بەرچاوم، ڕوونا کی گڵۆپە داگیرساوەکانی ژوورەکەمان ئازاری چاوەکانمی دەدا، لەبەر ئەوە گڵۆپەکانی ژوورەکەمان کوژاندبووە، بە بەردەوامی ژوورەکەمان تاریك بوو.

هەموو ڕۆژێك شروبی سنگ و ئیلتهابات و کەپسولیات بەسەرمان دا دابەش دەکرد، لەوێ دکتۆرەکان پێیان وتین: لەئەنجامی پشکنینەکانتان دەرکەوتووە، ساروخەکان لە جۆری کیمیایی ﴿خەردەل و سیانید﴾ە دوایی چوار مانگە کە باری تەندروستیم ، لەمەترسی مەرگ دەرچوو بە ئوتومبیلی خۆیان منیان گەڕاندەوە بۆ سەقز، ماوەیەك لە ئوتێل سەقز پشووم داو ئەو دەرمانانەم بەکار هێنا کە دکتۆرەکانی نەخۆشخانەی ئەسفەهان بۆیان دیاری کرد بووم، لەهاوین و زستان دا دوو پۆژ جارێك دەچومە حەمام خۆم دەشت، دواتر مەکتەبی سیاسی لە هاوینی ١٩٨٩ دا وتیان: تۆ وەك لێپرسراوی عەسکەری تیپی ﴿٦٥﴾بڵفت سەرپەرشتی ئەو تیپە بکەو بچنە سەر شاخی کەشك، لەوێ سەنگەر لێ بدەن

ماویەك لەوێ مامەوە، زستانەکەی بەفرێکی زۆر باری بوو، لەوە زیاتر نەمانتوانی لەو سەر شاخانە بمێنینەوە، ڕووماں کردە دۆڵە کۆکە، تا هاوینی ١٩٩٩ بە بڕیاری مەکتەب سیاسی ی.ن.ك بە هۆی کاریگەری تونڈی ژەهری کیمیاییەکەوە نێراو بۆ سوریا دواتر بۆ ئەڵمانیا.

هەوکردنی سنگ وکەم تینی چاوەکان!!

عومەر پاڵەوان بەدەم ئازار و خەمێکی قوڵەوە، لەگەڵ وەڵامی پرسیارەکانی دا دەگەڕایەوە بۆ ناو دیمەنی زنجیرە یادەوەرییە پڕ لە مەرگەساتەکان و ئاماژەی بەوە کرد :

– دکتۆر کەمال فۆاد ڤیزەی ئەڵمانیای بۆ ناردم، لە مانگی ٩ گەیشتمە بەرلین، لە نەخۆشخانەی ﴿بوخ﴾واتە ﴿کتێب﴾ پشکنینی چاو و سنگ و خوێن گشتیان بۆ کردم، بە پێ ی ئەنجامەکانی دەرمان و چارەسەیان بۆ دیاری کردم، دکتۆرەکەمان ناوی ﴿پرۆفیسۆر کۆفیسکی﴾بوو، ئەم پزیشکە ڕاپۆرتێکی لەسەر چەکی کیمیایی لە ڕۆژنامەی ﴿﴾ ئەڵمانیا بلاوکردەوە بە ناوی ﴿کوردەکان بە چەکی کیمیایی لەناودەبرێن﴾.

چوار مانگ لە نەخۆشخانەی ﴿بوخ﴾مامەوە، دواتر منیان گەیاندە کەمپ بە بەردەوامی لە ژێر چاودێری پزیشك دا بوین، پیان وتین: ﴿مەڕۆنەوە بۆ ولاتی خۆتان، بە هۆی هەل و مەرجە نائاساییەکان و جەنگەوە ژینگەی ئێوە پاك نیە، تەپوتۆزاوییە، پێویستە لێرە بمێننەوە، دەبێت بە بەردەوامی لە ژێر چاودێری پزیشکدا بن، ناو بە ناو پشکنینیان بۆ بکرێت، چارەسەری بەردەوامیتان بۆ دیاری بکەین﴾.

ئێستا ٢٠١٢/٣/٤ یە عومەر پاڵەوان لە کتێبخانەکەی سەردەم بە هێمنی چیرۆکی ٢٤ساڵ دوا تراژیدیای ژەهربارانی شاناخسێ –م بۆ دەگێڕێتەوە، ئەو ژەهرە کیمیاییە کاریگەرییەکی زۆری کردوەتە سەر جەستەی ئەم و هەموو برینداڕەکانی تر و لەو بارەیەوە بە هێمنیەوە ئاماژەی بەوەکرد:

*چەندان پەڵەی خاڵی ڕەش ڕەش و هلێی باریکی گرنج گرنج و پەڵەی تەنکی سپی سەراپا چاوەکانم دەبینن، ئەگەر بمەوێت ڕۆژنامەیەك بخوێنمەوە، پیتی و وشەکانی بە ئاستەم دەبینم، بۆم ناخوێنرێتەوە، پێت و ووشەکانی بە یەکدا دەچن و تێکەڵ دەبن، بە پێ ێ عەینەك مانشیتی ڕۆژنامەکان و ناونیشانی بابەت جیاجیاکان هەر بە لێڵی دەبینم، بە عەینەکیشەوە مانشێت و ناونیشانەکان بە زەحمەت دەخوێنمەوە، چاوی چەپم زۆر کز بووە دکتۆر ووتی:

بە عینەکی ژمارە﴿﴾ش زۆر بە زەحمەت دەتوانی ڕۆژنامە و گۆڤارەکان بخوێنیتەوە.

ئەوە چەند مانگێکە لە ئەڵمانیاوە گەڕاومەتەوە بۆ سلێمانی، لێردا دکتۆرە لاڤە –ی پسپۆری چاو لە سلێمانی پێ ی وتم: دەبێت بگەڕیتەوە بۆ ئەڵمانیا لەوێ نەشتەرگەری بۆ چاوی چەپت بکەیت، هەر چەندە ئەم بڕیارەش زۆر قورس و دژوارە و پڕە لە موجازەفەیە، چونکە مەترسی کوێر بوونی هەیە، بەڵام تا چاوت بە تەواوی لە بینین نەکەوێت نابێت ئەو نەشتەر گەریە بکەیت،

چونکە زۆر مەترسی لەسەرە، ئەگەری چاک بوونەوە نیە.

چاوی ڕاستم تۆزێک باشترە، هەموو ڕۆژێک چوار جار قەترە دەکەمە هەردوو چاومەوە.

هەر چوار وەرزی ساڵ سنگم بەبەردەوامی ئیلتهابی هەیە، هەناسەم تەنگ دەبێت، پەمپی هەناسە بەکار دێنم، ئەوکاتانەی کە ڕێژەی ئیلتهابەکەم زۆر دەبێت کە پسوڵی ئەمەکسۆسلین بەکار دەهێنم، بەبەردەوامی تەنگە نەفەس دەبم، بەڵغەمم هەیە ' لە کاتی سەرمایی زستاندا بە هۆی هەڵئەوسانی سییەکانمەوە ئازایکی توند لە پشتم دا سەر هەڵدەدا، لەساڵی ١٩٨٨-ەوتا ساڵی١٩٩١ برینی سەر شوێنە ناسکەکانی جەستەم ناو بە ناو تەڕ دەبوونەوە و وشک دەبوونەوە، لەکاتی تەڕ بوونەوەی برینەکاندا ئازارەکەی زۆر توند دە بوو، سەراپا ئەو شوێن برینانەی سەر پشتم پڕە لە پەڵەی قاوەیی کاڵ و تۆخ بە شێوەی پەڵەی بچوک و گەورە.

یادەوەرییەکان کاڵ دبنەوە

ئەو زنجیرە دیمەنە پڕ لە تراژیدیایانەی کەبینیتان، چارەنوسی پێشمەرگە و فەرماندەیەکە، بەشداری دەیان چالاکی و داستان و مەرگە ناو ڕەشەبای ژەهری کردووە، ئەو هەموو تەمەنی گەنجی خۆی بە پێشەرگایەتیە بەرگری لە گەل و نیشتیمانەکەی بەخشی، ئەو لەم ساڵانەش دا توانی بەهای مێژووی شکۆمەندی پێشمەرگایەتی خۆی بپارێزێ، دوایی ئەو زنجیرە ڕووداوە یەک لە دوای یەکە پڕ لە تراژیدیایانە، ئێستا خانەنشینکراوە، لە ئەڵمانیاوە گەڕاوەتەوە بۆ شارەکەی، بەڵام بە هۆی کاریگەری کیمیایەکەوە چاوی چەپی بە ئاستەم دەبینێ، ڕۆژ بە ڕۆژ بەرەو بارێکی خراپتر دەچێت، بە پێ ی ئەنجامی پشکنییەکان و پزیشکەکان پیان وتوە: پێ دەچێت چاوی چەپت دوایی ماوەیەکی تر بەتەوای نوقمی تاریکی ببێ و بکوژێتەوە و دنیای ڕووناکی نەبینێت.

بە پێی زەمەنەکانیش، چاوی ڕاستی ڕۆژ بە ڕۆژ بەرەو بارێکی خراپتر دەچێت.

پرۆفیسۆر کۆفیسکی لە بەرلین لە ئەڵمانیا پێ ی وتوە چارەسەری تۆ و هەموو ئەو بریندارانەی وەک تۆ کە کیمیایی بە چڕی گرتویەتیەوە... تەنیا یەک ڕێگەیە ...دەبێت بە بەردەوامی لە ژێر سەرپەرشتی پزیشکی پسپوردابن و چترەسەری بەردەوام بەکار بهێنن، ژەهری خەردەلەکەش بە جۆرێک کاری کردۆتەسەر مێشکتان، یادەوەریەکانی کز کز تر کردووە، هەردەم دیمەنەکانی ژیانتان بیر دەچێتەوە..زۆر جار لەگەڵ هاوڕێکانتان دا باسی دیمەنەکانی ژیانی ڕابردوتان بیر دەچێتەوە..زۆر لە یادەوەرییەکانتان بیر دەچێتەوە.....بەکاڵی بیرتان دەکەوێتەوە....ماوەیەک تێڕامانەوە بیر دەکەنەوە... ئەمجا ئەگەر ئەو یادەوەرییە تاڵانتان بیر بکەوێتەوە.

پیاوێکی پۆڵۆنی لە یادی ئەنفالدا گۆشتی نەخوارد

ڕێزان صالح

یارك شاكۆفسكی((Yarak, Shakofsky

كاتێك لە فڕۆكەخان ەی نێودەوڵەتی سلێمانی دابەزی جگەلە تاوانی ئەنفال و كیمیابارانكردنی هەڵەبجە هێشتا هیچی دەربارەی كوردو داب ونەریتەكانی نەدەزانی، ئەوەی دەربارەی كورد بیستبووی تەنها تاوانی هەڵەبجەو ئەنفال بوو، ١٣ی نیسان لە فڕۆكەخانەی () سواربوو بەرەو ولاتێك كە یەكەمجاری بوو بۆی بچێت .. ئەو ڕۆژی ١٤ی نیسان گەیشتە ئاسمانی كوردستان و لە سلێمانی لە فڕۆكە خانە هاتە خوارەوە، دوای ئەوەی پێشوازیم لێكرد لەبەر ئەوەی ئەو زۆرماندوو بوو، بۆیە ڕاستەوخۆ بەرەو هۆتێل یاقود بەرێكەوتین پاش كەمێك پشوو چوینە چێشتخانەو ئەو بە تاسوقەوە ڕێبەری خواردنەكانی لەسەر مێزەكە هەڵگرتوو چاوی پێداگێڕا بۆ ئەوەی خواردنێكی خۆش هەڵبژێرێو داوای بكات !! بەڵام كاتێك باسی ئەو بیرۆكەیەم بۆكرد كە ئەمرۆ ١٤ی نیسانەو یادی گەورەترین تاوانی ئەنفالە، ووتم : ئەمرۆ خەڵكیك هەن هیچ زینەدەوەرێك سەرنابرنو لەچێشتخانەش گۆشت ناخۆن ئیتر (یارك شاكۆفسكی(Yarak, Shakofsky) وەكو مرۆڤێكی بەوەفا كارتی ڕێبەری خواردەمەنیەكانی خستەلاوەو بەسفرە چیەكەی ووت : (خواردنێكم دەوێ گۆشتی تێدا نەبی لەبەرئەوەی دەمەوێ منیش وەكو ئێوە ئەمرۆ گۆشت نەخۆم) ئەو وای بۆچووبوو، شاگردە كوردەكە سەری سوپاسی بۆ بلەقێنێ كەچی كوردی خاوەن ئەنفال تەقەی سەری دەهات لەوەی ئەم بێگانەیە بۆ گۆشت ناخوات ..؟!

بۆیە بەسورمانەوە ووتی: بۆ وەك ئیمە ؟! خۆ ئێمە گۆشت دەخۆین ؟ كابرا پۆلۆنیەكە ووتی: تەنانەت لەیادی ئەنفالیش ؟! شاگردی تاین ووتی ئاخر بۆ گۆشت نەخۆین ئەوە چ پەیوەندی بە ئەنفالەوە هەیە ؟

بەرەو حەمرین ساتێك بۆ فرمێسكەكان

ئامادەكردنی ئەنفالستان .

بەروار: ٢٠١٢/٣/١٩

بە رواری ٢٠١٢/٣/١٩ كاتژمێر ٦:٣٠ی سەر لە بەیانی بەنیازی ئەوەی بچینە سەر گۆرەبە كۆمەڵكەی چیای حەمرین كە تیمێك سەرگەرمی هەڵدانەوەی بوون، لەگەڵ سینەماكاری كوردستانی رۆژهەڵات (تەهای كەریمی) لە سلێمانیەوە بەرەو شاری كەركوك بەرێكەوتین، بەدەم گفتوگۆوە كاتژمێر ٨:١٥ خولەك لەبەردەم بەڕێوەبەرایەتی كاروباری شەهیدان وئەنفالكراوانی كەركوك ئامادەبووین

ماڵی ئاوابێت بەڕیوەبەری كاروباری شەهیدان سەید فازل لوتفی ئەوەی نواند كە لەگەڵ خۆیان و بە سەیارەی ئەوان بڕۆین، ووتی لەبەرئەوەی هەم سەیارەكەی تۆ لەگەڵ كاروانەكەماندا بڕناكات و هەم كاروانەكەی ئێمە ئەمنیەتی دابینكراوەو بۆ خۆتان سەلامەتترە. پاش (٢) كاتژمێر چاوەڕوانی لە گەركی رەحیماوای كەركوكەوە بەرێكەوتین، هەرچەندە ئێمە واخۆمان ئامادەكردبوو كە لەگەڵ سەید فازل سوار دەبین بەڵام كورێكی تازە پێگەیشتووی وەزارەتی شەهیدان، بەخولقوخۆیەكی گەرمەوە هات و پێشوازی كردم بۆنا و سەیارەیەكی شۆڤرلێتی رەنگ رەشی جام تاریك كە سەیارەی (ئالا تالەبانی ئەندامی پارلەمانی عێراق) بوو، من ئەوەم پێخۆش بوو چونكە بەدەرفەتم زانی سەری قسەیەكی لەگەڵدا بكەمەوە كە مەبەستم بوو، ئەویش ئەوەبوو لە كەنالەكانی راگەیاندنەوە بیستبووم كە (ئالا تالەبانی) ئەو پەتی سیدارەیەی عەلی حسەن مەجیدی پێخنكێنرا بەدیاری هێناوەتەوە، بۆ مۆنۆمینتەكەی هەڵەبجە، من ئەو دەست و دیاریەی ئالام زۆر پێخراپ بوو، بۆیە دەمویست تا دەگەینە جێ ئەو گفتوگۆیەی لەگەڵ دابمەزرێنم، تابزانم بەچ لۆجیكێك بیری لەو كارە كردووەتەوەو كوردو هەلەبجەییەكان چ سودێك لەو پەتی سێدارەیە دەبینن..!؟ ئەرێ بلێی ئەو پەتە هەر ملی عەلی حەسن مەجیدی پێوەكرابێ ؟ یان هی خەلكی تریش ؟ بەداخەوە ئەو دەرفەتە دروست نەبوو، گفتوگۆكە نەكرا، چونكە ئالا تالەبانی نەهاتە لای ئێمەو سواری سەیارەكەی خۆی بوو، تومەس ئەوەی ئێمە سواری بووین سەیارەی حیمایەكانی بوو، بێئەوەی هیچ گاردێكمان لەگەڵ بیت جگە لە كورێكی منداڵكاری عەینەك لەچاوو شۆڤێرەكەی ، ئیتر كاروانی ماشێنەكان لە هەلومەرجێكی ئەمنی توندوتۆڵدا كەوتەڕێ هەموو جارێكیش بیرم دەچووەوە كە وەزیری شەهیدان و ئەندام پەرلەمانمان لەگەڵدایە بەخۆمم دەگوت باشە ئەم هەموو گاردو پاسەوانەمان بۆچیە. ؟!

كاروانەكەمان درێژ پێكهاتبوو لەچەندین ئۆتۆمبیلی گرانبەها تا لەكەركوك دەرچووین سەیارەی پاسەوانەكان پاش و پێشیان لێگرتبووین و رێگەیان نەدەدا هیچ سەیارەیەكی مەدەنی لێمان نزیك بكەوێتەوە. بەرلەوەی بگەینە دوزخورماتوو بەرێگایەكی

قیرتاوکراوی لاتەریك و چۆلدا کاروانەکە لەرێگای گشتی لایداو بەناو دەشتاییەکی پان و پۆردا تێپەرین کە هەموو کیلگەی کشتوکاڵی بوو، جوتیارەکاجل وبەرگی نەریتی عەرەبیان پۆشیبوو، ئەوەش زیاتر گوازرشتی لەتعریبی ناوچە کوردنشینەکە دەکرد چونکە ناوچەکە تادەگاتە حەمرینیش لە بنەرەتەوە خاکی کوردستانەولەمێژووەوە خوێنی زۆری لەسەر رژاوە، لەکۆندا هیچ عەرەبێکی تێدانەژیاوە، بەوانەشەوە کە لەکۆنەوە لەوێ نیشتەجێن و ئێستا پێیان دوترێت عەرەبی رەسەن واتە بەدەرن لەو عەرەبانەی رژێمی بەعس بەمەبەستی تەعریب و شێواندنی دیمۆگرافیای ناوچەکوردنشینەکە بە ئیمتیازو باربۆی باشەوە لەوێ نیشتەجێی کردوون.

تا لەسەر رێگای گشتی بووین، بەیاروەری ئۆتۆمبیلە زرێ پۆشەکان کاروانەکە زۆر بەتیژی تێدەپەری و رێگامان دەبڕی، جاربەجار کورە عەینەك لەچاوەکە بە غرورێکەوە هەر بەدەست یان بەپەنجەیەك ئاماژەی بۆ شۆفێرەکە دەکرد کە چۆن بئاژۆی و چۆن رێگە بگەرێ و کام لای جادەکە بگرێ کە گەیشتینە بازگەیەك سەربازێك پرسی ئێوەش لەگەڵ ئەو کاروانەن ؟ شۆفێرەکە ویستی وەڵامی بداتەوە بەڵام کورە منداڵکارەکە بەچاوێکی سوکەوە سەیری سەربازەکەی کردو هیچی نەووت و لەشۆفیرەکەشی خۆڕی وەڵامی نەداتەوە، ئەوهەڵسوکەوتە زۆر بێزاری کردم .لەوکاتەدا بەرائەتی ئەو خەڵکە سۆیلەم بیرکەوتەوە کەچۆن ئەنفالکران و برسی و تینوکران و چۆن بێسەروشوێنکران لەدڵی خۆمدا ووتم رەنگە ئەو سەربازەی بازگەکە کەسوکاری ئەو ئەنفالکراوانە بێت کە ئێمە دەچینە سەیری هەڵدانەوەی گۆڕەکانیان، بۆنا دورنیە ئەو سەربازە تاکە دەربازبووی خانەوادەکەی بێت و ئێستاش لەناچاری و برسێتیدا چەکی کردبێتە شان، هەروەکو چۆن ئێستا زۆربەی زۆری کەسوکاری ئەنفالکراوان لەرێزەکانی پۆلیس و پێشمەرگەو وەزارەتی ناوخۆدا تەنها چەك هەڵگرتن و خزمەتکاری ئەو جۆرەکەسانەیان بۆماوەتەوە.

ماوەیەکی زیاتر بەو جادە لاتەریکەدا بەتەنیشت کێڵگە کشتوکاڵیەکاندا تێپەرین، جوتیارەکان کە خەریکی بژاروکاری کشتوکاڵی بوون دەستیان هەڵدەگرت و سەریان بەرزدەکردەوەو تەماشای کاروانی ئۆتۆمبیلە گرانبەهاکانی ئێمەو پاسەوانەکانیان دەکرد کە بە رەشاشی بیکەیسی و کلاشینکۆف پارێزگاریان لە ئێمە دەکرد، کە گەیشتینە ناوچەی (پارەپارە) بەدرێژایی ٢٠کم سەرباز لە قەراغی جادەکە دەست لەسەر بەلەپیتکەی تفەنگەکانیان و

بەخودەو جلی جەنگیەوە تا گەیشتینە ناو لیوای (١٦) بۆ پێشوازی و پاڕێزگاری کاروانەکە یان ڕاستروایە بلێین بۆ پاڕێزگاری وەزیری شەهیدان وەستابوون و ئامادەباش بوون، من ئەو دیمەنەم واهاتە بەرچاو کە لوتف و ڕێزلێنانی فەرماندەی لیوای ١٦ بێت بۆ وەزیری شەهیدان فەرماندەی لیواکە کوردێکی بالابەرزی قۆزبوو بەناوی بەختیار، خۆشی لەناو میدانی فرۆکەوانیەکەوە وەستابوو چاوەڕوانی دەکرد، هەر ئەوەندەی گەیشتین دوای بەخێرهاتن نەوەستان ئێتر بە کۆمەڵێك پاسەوانی زیاترەوە بەڕەو چیای حەمرین کەوتینەوە ڕێ بەم ئەمجارە ئەمنیەت تونددوتۆڵتربوو، تەنانەت دوو زرێ پۆشی هەمەر لەپێشمانەوە دەڕۆیشتن و جاربە جاڕێکیش زرێپۆشی هەمەرم لەسەرگردۆڵکەکان دەبینی، لێرەدا ئەوەش زیادە ڕۆیی نەبوو لە چرکردنەوەی پاسەواندا چونکە ئێتر بەڕەو ناوچەی تکریت دەڕۆیشتین، زیدی دکتاتۆری لە سێدارەدراوی عێراق وئەندازیاری ئەو کۆمەڵکوژییەی ئێمە دەچوێنە سەرگۆڕەکانیان.

ماوەیەکی زۆر بەرێگای سەرەکی دوزخورماتووتکریتدا تێپەرین، بەسەرچەند گوندو ئاوایيەکدا ڕۆیشتین تاگەیشتینە سەر ئاوێك کە بەپردێك دەپەریتەوە پێی دەڵێن (زەرگە) کە ئێستا بازگەیەکی لێدانراوە، لەڕۆیشتن بەردەوام بووین تا لە چیایەکی نزم نزیکبووینەوە کە بۆ بردنی جادەی سەرەکی چیاکە بردراوە لەدامێنی گەڕوی ئەو بڕینەدا بازگەیەکی تر هەیە بەتەنیشت ئەو بازگەیەوە لامانداید سەر ڕێگایەکی خۆڵ هەڵە دورەوە چادرێکمان بینی من لەسەرەتاوە وا تێگەیشتم ئەو چادرە گۆڕە بەکۆمەڵەکە بێت، کە نزیکەی ٢کم لە جادەی سەرەکیەوە دورە بەڵام کەچووینە پێشەوەو کاروانەکە وەستا بینیم ئەو چادرە بۆ ئەوهێزە هەڵدراوە کە پاسەوانی تیمی هەڵدانەوەی گۆڕەکە دەکەن.

هێشتامن لە سەیارە شۆڤڵێتەکە دانەبەزیبووم کە کۆمەڵێك پیاوی گەرمیانیم بینی بەماتی وەستابوون و هەموو بەدەنیان لە خۆڵدابوو ئەوانەش تاقانەکانی ئەنفال بوون بەدیار تەرمی ئەنفالکراوەکانەوە کە لەنێو پەڕژینێکی شریتی نایلۆنی سوروسپیدا لەکیسەنرابوون و ژمارەو بەروواریان لەسەر نوسرابوو، تاقانەکانی ئەنفال (ئەنوەری حەمەلاو، حەسەنی عەلی فەرەج و ئەحمەدی بەکرەشەل و سالارو وەهابی مدیرناحێی نەوجول و بەختیاری فاتح حەمیدی پەلکانەو حسێن عاصی و بەخەمباری وەستابوون (یاران دەبێ خەمو ژانی ئەودەربازبوانە چی وچۆن بووبێت) کە لە بەرزاییەکەوە داکشام چاڵێکی گەورەم بینی کە نزیکەی ٦

مەتر پان و ٤ م قوڵبوو، ئەو چاڵە هێشتا کۆمەڵێك تەرمی تێدابوو کە هەموویان ژن و منداڵبوون، وێنەی ئەو تەرمانە زۆر کاریگەربوون، جوتێك پیلاوی لاستیکی سپی منداڵانە، تەرمی منداڵێکی دوو ساڵان کە ئیسکە باریکەکانی و کەلەسەری هێشتا لەناو تراکسودێکی خەت خەت لێك جودانەبووبونەوە، کچێکی ١٢ – ١٤ ساڵ سەرپۆشەکەی چۆن بەستبوو هەروا بەسەریەوە مابوو، کە بەدەمدا کەوتبوو، قژە سەری ژنان و ملوانکەی میروشینی چاوەزاری منداڵێکی ساوا دیمەنی ناو ئەو چاڵەبوو.

هەموو ئەو تەرمانەی لە کیسەی کاغەزنرابوون وئەوانەی هێشتاکاری هەڵدانەوەو ئارکۆلۆجیان پزیشکی تەواو نەکرابوو هێشتا لەچاڵەکەدا مابوونەوەو بە ئەسپایی و شارەزایی خۆڵەکەیان بە کەمچەو فڵچە لەسەرلابرابوو.

سەرەتا کە چوومە دیدەنی تەرمەکان ڕێگەیان پێنەدام وێنەیان بگرم، منیش ڕێزم لە تەرمەکان و داواکەیانگرت و بەماتەمی بەدیاریانەوە وەستام، دواتر هەنگاوم بەرەو دەرەوەی چاڵەکەناو بە نیگەرانیی و دڵێکی پڕ لەحەسرەتەوە هاتمە دەرەوە، من هێشتا هەر لە قەراغدا بووم کە تاقانەکانی ئەنفالیان بەرەو ناوچاڵەکە بردە خوارەوە، لەوانە ئەنوەری حەمەلاوی خەڵکی گوندی تۆکن و کامەران فاتح و ئەحمەدی گوندی بەکرە شەل، کە لەسەرسینەی کراسەکەی بە رەنگێکی سوروبە فلچەی خۆشنوسی نوسرابووئەنفال. ئیتر ئەوان سەڵاوهاوریان لێبەرزبووەوەودەستیان کرد بەگریان، منیش خۆم پێنەگیراو هەردووچاوم پڕبوون لەئاو، تائەورادەیەی توانای وێنگرتنم نەما چونکە کە زانیم لەدەرەوە وێنەگرتن ڕێپێدراوە، زومی کامیرا ڤیدیوکەم خستە سەر تەرمەکان، لەوکاتەدا ئەنوەری حەمەلاوکە لە خێزانێی حەوت کەسیدا تەنها خۆی بە زیندوویی ماوەتەوە بەدەم گریانێکی بەکوڵەوە ڕوی کردە وەزیری شەهیدان ئارام ئەحمەدو ووتی: جەنابی وەزیر تکات لێدەکەم ئەوجاش و موستەشارانە بدەرە دادگا، بەپێرۆزی ئەم تەرمانە سوێندت دەدەم دەبێت ئەو تاوانبارانە بدەیتە دادگا، حەسەنی عەلی فەرەجی گوندی ئۆمەربل کە لەبەرەی دوو دایکولەکۆی (دە) سەر خێزان تەنها خۆی دەربازبووە بەدەم گریانەوە هاواری دەکردو دەلاڵایەوەو دەیگووت : (وەڵاهی شەرمەزاریە وەڵا سەر شۆرییە کەسوکارەکانمان ئاوایان لێبکرێو بەم بێرێزیە ژێرخۆڵبدرێن و جاش و موستەشارەکانیش ئاوا بە ئازادی لە کوردستان بسورێنەوە) ئەحمەدی بەکرەشەل پەتی تەحموڵ پچراو بەدەنگی بەرز هاواری دەکرد ئەوەی لەگەڵ عەرەبیش دەست تێکەڵبکات هەرپیاونیە، چاوتان تێوەیەتی چۆن خوشك و دایککمانیان زیندە بەچاڵکردووە.

لە دەروەی چاڵەکەش (حسین عاسی) خەڵکی گوندی پەلکانە لەو دیوی پەرژینە نایلۆنیەکەوە لەناوخۆڵدا دەتلایەوەو بە دەنگی بەرز بۆ دایکوباوك و خوشك وبراکانی دەگریاکە ئەویش هەموویانی ئەنفالکرابوون و خۆی بەتەنها ماوەتەوە، ئیتر نازانم چۆن

هەندێك لەو ئەفسەروسەربازو راگەیاندنكارانە بەخوێن ساردیەوە سەیری ئەو قوربانیانەیان دەكردو هاوسۆزی خۆیان بۆ ئەو مرۆڤە بریندارانە پیشان نەدەدا.

لەناو ئەو تەرمانەدا كە تا ئەو كاتە ژمارەیان گەیشتبووە ١٤٠ كەس و دواتر هەڵكشا بۆ ١٦٠ بەڵگەی یاسایی جەرگبڕو هەست بزوێنی لە خۆگرتبوو، دیارە كە دەڵێم هەست بزوێن بۆ میللەتێك كە تۆزقاڵێك هەستی تێدامابێ..؟ لەوانە ((مەمكە مژەی منداڵانو پیلاوی بچوك و زنجیری ئاڵتونی ژنانو پارەی كەم لەگیرفانێكی هەژارانەدا ناسنامەی خویندكاری ناوەندی ..!!) یاران دەبێ ئەو درندایەتیە لەكوێوە سەرچاوەی گرتبێ ؟! دڵنیام ئەو جەلادانەی ئەو ژنومنداڵانەیان گوللەباران كردووە سەریان رۆیشتبێ نەیان هێشتووە ركاتێك نوێژیان بچێت، چونكە ئەوانەی جەلادی ئەوقوربانیانە بوون بەپێی زانیاریەكان ئەفسەروپاسەوانی تایبەتی عەلی حسن مەجیدبوون و ئەو ئەفسەرە سوننە مەزهەبانە بوون كە شانازییەكی زۆر بەئایینی ئیسلامو نەتەوەكەیانەوە دەكەن، هەموومان بینیمان عەلی حەسەن مەجیدو صدام حسین چۆن قورئانیان دەخستە بن باڵیانو شەڕی عەدالەتو ناعەدالەتیان لەناو دادگاپێدەكرد ؟!! خۆیان بە هەقو دادگایان بەناداد پەروەرو ناهەق دەزانی !!

ئێمە بەهەمووی نزیكەی كاتژمێرێكو نیوێك ماینەوە، كەناڵەكانی راگەیاندن خەریكی كاری خۆیان بوون بۆ رومالكردنی ئەو گۆڕە بەكۆمەڵە، ئاگاداری ئەوە بووم كە كەناڵێكی ئاسمانی كوردی روی كامێراكەی كردبووە (حەسەن عەلی فەرەج) و ئەویش بەگریانەوە قسەی بۆدەكردنو جەختی لە دادگایی كردنی تۆمەتبارانی ئەنفال دەكرد.

گەرانەوە :

كە حەشاماتەكە بەرەو سەر بەرزاییەكە كشان تەهای كەریمی هەر خەریكی وێنە گرتن بوو، گەلێك بانگم كرد بۆئەوەی دوا نەكەوێت چونكە لەو كورە عەینەك لەچاوەم رانەدەبینی حەوسەڵەی ئەوەی هەبێت چاوەروانی تەهای كەریمی بكات، ئەوەی لەگەڵ تەهای كەریمی كاری كردبێ دەزانی چەندە بەكاوەخۆ دەجوڵێتەوەو لاری نیە لەوەی كە بۆگرتەیەك ١٠ كاتژمێر بێ نانو ئاو بوەستێ لەبەرئەوە من هەروێڵی تەهای كەریمی بووم، كاتێكم زانی تافانەكانی ئەنفال ئامێزیان بۆگرتمەوەو وتیان وەرن كۆببنەوە باوێنەیەك لەگەڵ ئەم پیاوە بگرین، وەرن باوێنەیەك بۆ ئەنفالستان بگرین تەنها ئەمە زمانحاڵی ئێمەیە، من ئەو پێشوازییەم زۆربەلاوە گرنگبوو، بەڕاستی هەستم بەسەربەرزی خۆم كرد، بۆیە ئاگام لەتەهای كەریمی نەما كاتێكم

زانـــی کاروانەکـــە جـــوڵا هەرچـــەندە روخســـەتم لێ خواســـتن کـــە ڕێگـــەم بـــدەن بـــڕۆم بۆئـــەوەی دوانەکـــەوم بـــەڵام تـــا مـــاڵ ئـــاوایی تـــەواو بـــوو کاروانەکـــە ڕۆیشـــتنو تـــەهای کـــەریمی کەوتـــە تەڵـــەفۆنکردن، ئـــیتر تاقانـــەکانی ئـــەنفال زۆر هەوڵیانـــدا دەســـتبەرداریان بم‌و خۆیـــان بمگەیەننـــەوە ســـلێمانی بـــەڵام پێمـــووتن کـــە مـــن ســـەیارەکەم لەکەرکوکـــە بۆیـــە بەپەڵـــە ســـەیارەیەکیان بـــۆ دەرکـــردمو گەیاندیانمـــەوە ڕیـــزی کاروانەکـــە، بـــەڵام نەوەســـتان دوو جـــار کـــاك ئیـــدریس بـــە ســـەیارە دەبـــڵ کابینەکـــەی چـــووە پێشـــی ئـــەو ســـەیارە شـــۆفڵێتەی مـــن لەوســـەروە لەگەڵیـــدا هـــاتبووم بـــەڵام ئامادەنـــەبوو بوەســـتێ، تـــەهای کـــەریمیش داوای دەکـــرد ســـەبرو تـــەحمولم هـــەبێ ..!! بـــەلام رون نـــەبوو داوی چ ســـەبرو تـــەحمولێك لـــەمن دەکـــات کـــابرای عەینـــەك لەچـــاویش داوای ئـــەوەی دەکـــرد کاروانەکـــە بـــەجێبهێلین‌و زۆر لەپێشـــئەوانەوە بوەســـتین، بێئـــەوەی ئـــەوە لەبەرچـــاوبگرن کـــە ئـــەو ســـەیارەیەی منـــی گەیانـــدبوو دەبـــوو بگەڕێتـــەوە بۆســـەر گـــۆڕە بەکۆمەلەکـــە .. بۆیـــە مـــن بڕیمنـــەتی خـــۆم پێراگەیانـــدن‌و ووتم بـــڕۆن خواتـــان لەگـــەڵ .. دوبـــارە لـــەجادەی گشـــتیەوە گەراینـــەوە بـــۆ ســـەر گـــۆڕە بەکۆمەلەکـــە، لـــەوێ کـــاك ئەحمـــەدی بکرەشـــەل‌و کـــاك کامـــەران فـــاتح حەمیـــدو کـــاك حســـن عـــەلی فـــەرەجمان هەڵگرتـــەوەو گەراینـــەوە بـــۆ دوزخورمـــاتوو، لـــەڕێگای گەرانەوەمانـــدا هەرلـــەناو ســـەیارەکە دیـــدارێکی کـــورتی ڤیـــدیۆیم لەگـــەڵ کامـــەران فـــاتح کـــرد، ئـــیتر بـــەدەم قسەوباســـی ئـــەنفال‌و کەمتەرخـــەمی کـــوردەوە گەیشـــتینە دوزخورمـــاتوو، مـــن هـــەر لـــەڕێگا ئـــەوەم لەگـــەڵ براندبوونـــەوە کـــەوا مـــن بگەیەننـــە (تـــەرمینتاڵ) لـــەوێوە خـــۆم دەگەڕێمـــەوە بـــۆ کـــەرکوك بـــەڵام ئـــەوان جـــەختیان لـــەوە دەکـــردەوە کـــە بمگەیەننـــەوە بۆکـــەکوك .. بەهـــەرحاڵ مـــن بـــەوە قایـــل نـــەبووم کـــە گەیشـــتینە تەرمینالەکـــە کـــاك ئیدریســـی شـــۆفێر کـــە خۆشـــی هـــەموو کـــەس‌وکاری ئـــەنفال بـــوو ســـایەقی تەکســـیەکی دەناســـی منیـــان بەوســـپارد، بـــەڵام لەســـەرئەوەی‌کڕێکەم بـــدەن لێمـــان بـــوو بەمشـــت‌و مـــڕ هـــەتا مـــن دەســـتی یـــەکێکیانم گێرایـــەوە کـــاك ئەحمـــەدی بەکرەشـــەل کرێکـــەی دابـــوو. ماڵیـــان ئاوابێ زۆر منەتباریان کردم .

شـــۆفێری تەکســـیەکە پیـــاوێکی ســـەلەفی بـــوو سمیڵـــی تاشـــراو ریشـــێکی درێـــژی هـــەبوو، تـــا ئـــەو کاتـــەی ســـواربووین لـــەناو تەرمینالەکـــەی دوز ســـەرنجی ئـــەو شـــارەو هاتووچـــۆی گەشـــتیارەکانم دەدا، مـــن کـــە لەپێشـــەوە جێگـــەم بـــۆ گیرابـــوو ژنێکـــی (بـــاڵاپۆش) هـــات داوای کـــرد جێگەکـــەی خـــۆی پێببەخشـــم، لەبەرئـــەوەی نەیدەویســـت بەتەنیشـــت پیاوەکـــەوە دابنیشـــێ، منـــیش بـــەڕێزەوە پێمبەخشـــی‌و بـــەزمانی عـــەرەبی سوپاســـی کـــردم. کـــە کەوتینـــەڕێ تـــەنها مـــن‌و پیـــاوێکی عـــەرەبی بـــەدەوی لـــەداوە ســـوار ببـــوین، هـــەر زوو مۆبایلەکـــەی دەنگـــی

قورئانخوێنی دەچووە سەر، (جەرەسی بۆ دەهات) بەلاّم ئەو دایدەخستەوەو وەلاّمی نەدەدایەوە لەرێگا نەفەرێکی تر دەستی راگرتو سواربوو ئیتر من کەوتمە نیوان دوو عەرەبەوە ئەویش بەهەمان شێوە زەنگی مۆبایلەکە بریتی بوو لە قورئان، کەچی هەر کە زەنگی بۆ دەهات، خێرا دایدەخستەوەو وەلاّمی نەدەدایەوە.. سەرنشینەکان هیچ قسەیەکیان پێکەوە نەدەکرد، لەنیوەی رێگا شۆفێرەکە قورئانی هاویشتە سەرو بەدەنگی بەرزو نەیکوژاندەوە. لەوکاتەدا دێرینی هاوسەرم تەلەفۆنی کرد تا بزانێ گەیشتووێنەتە کوێ، ئەو وەك هاوسەرو دایکی منداڵەکانم پێی خۆش نەبوو بچمە شوێنێك کەجێی مەترسی بێت، بۆیە کە تەلەفۆنی کرد، ڕاستیم پێنەگووت بەلّکو وتم وا دەگەڕێینەوە، هەرچەندە دەنگی قورئانەکە بۆ ئەوجێگەی پرسیاربوو، بەلاّم نەدەکرا ڕاستی پێبلیەم و بلێم من لەتکسیدام و

گۆڕی بەکۆمەڵی زنجیرە چیای حەمرین

لەرێگەی کەرکوکم چونکە دڵنیابووم ئەو زۆردەترساودڵی دەکەوتە مەترسیەوە .

مەهدی ئازادی
کامێرامانی فیلمی هەزارو یەکشەو

وێنەگروکامێرامانی فیلمی هەزارو یەك سێو بەزمانی فارسی و بە سەرسورمانەوە کەوتە قسەو ووتی : خۆشحاڵم کە کامێرامانی ئەم کارە هونەرییەم (فیلمی سینەمایی دۆکۆمێنتاری هەزارو یەك سێو) لە دەرهێنانی بەرێز تەهای کەریمی کە باس لە دەربازبوونی چەند کەسێك دەکات لە کۆمەڵکوژی یان لەناو گۆڕی بەکۆمەڵی تاوانی ئەنفال، بەدیوێکی تریشدا زۆر نیگەرانم لەوەی کوردستان بەم رادەیە تاوانی دەرهەقکراوە، تاوانێکی گەورەیە کە بەداخەوە وا چارەکە سەدەیەك بەسەر تاوانەکەدا تێپەڕیووە من نەمزانیبوو ؟! کەلە ولاتێکی دراوسێم ئەو تاوانە جینۆسایدیە ڕوبداوە بەهیوام هەموو جیهان بەم تاوانە بزانێ و بیناسێت، خۆشحالم کە وێنەگری فیلمێکم بۆ ناساندنی ئەو تاوانە. دڵنیابن لەو ڕۆژەدا لە تاران بم یان لە

هەرکوێیەک بۆ ڕێزگرتن لە شەهیدانی ئەنفال گۆشت ناخۆم ..

ئەنفال

ماموستا عەلی موحەمەد وەلی/خورماتوو

ئەنفال هەشتەمین سورەتە لە قورئانی پیرۆزدا دابەزیوە بە سەر پێغەمبەر (دخ) دوای سورەتی (البقرە) ئەم سورەتە پیرۆزە لە (٧٥) ئایەت پێکهاتووە و لە شاری مەدینە دابەزیوەو بۆیە پێ دەوترێ سورەتی مەدەنی تەنها ئایەتەکانی ٣٠ – ٣٦ لە شاری مەککە دابەزیوە.ئەم سورەتە پیرۆزە هۆی دابەزینی پاش جەنکی گەورەی موسڵمانەکان بوو لە گەڵ کافرەکاندا کە ناسراوە بە شەڕی (البدر الکبری) دوای ئەوەی سوپای موسڵمانان سەرکەوتنی گەورەی بە دەست هێنا و سوپای کافرەکان شکستیان هێنا و موسڵمانان دەستکەوتێکی زۆریان دەستکەوت لەو جەنگەدا،ئەم جۆرە دەستکەوتانە خوای گەورە لە قورئاندا بە (الانفال) ناوی دەبات.دوای ئەوەی ئەم دەستکەوتە زۆرە کەوتە دەستی موسڵمانان جەنگاوەرە لاوە موسڵمانەکان وتیان هەمو ئەم دەستکەوتانە بۆ ئێمەیە ، جەنگاوەرە پیرەکانیش وتیان بەشی ئێمەشی تێدایە چونکە ئێمەش بەشدار بوینە لە شەڕەکەدا،بۆیە پێغەمبەر (دخ) سەرسام ما چۆن ئەو دەستکەوتانە دابەش بکا بە سەر موسڵماناندا ئا لێرەدا سورەتی ئەنفال دابەزییە سەر پێغەمبەر (دخ) بەم جۆرە :﴿ یسألونك عن الأنفال قل الأنفال لله و الرسول فاتقوا الله وأصلحوا ذات بینکم وأگیعوا الله ورسوله إن کنتم مؤمنین ﴾ (الانفال ١) واتا: ئەی موحەمەد (دخ) دەربارەی ئەنفال پرسیارت لێ دەکەن بڵێ: ئەنفال هی خوای گەورە و پێغەمبەرەکەیەتی بۆیە پێغەمبەر (دخ) ئەو دەستکەوتانەی دابەش کرد بە سەر جەنگاوەرە موسڵمانانەکاندا بە گەنج و پیرەوە بەم جۆرە (الحاکم) لە کتێبی (المستدرك) باسی ئەنفال دەکات.لێرەدا ئێمەی کورد دەپرسین بە چ مافێك پژێمی بەعس ئەم سورەتەی بە سەر میلەتی کوردی موسڵماندا داسەپاند؟! و هەروەها دەپرسین ئایە ڕێکخراوی UN و کۆنگرەی ئیسلامی و کۆمیتەکانی مافی مرۆڤ و هەمو جیهان بە جیهانی ئیسلامیشەوە بۆ چی بێ دەنگیان هەڵبژارد بەرامبەر ئەم تاوانە گەورەیە لە کاتی ئەنجامدانی تاوانەکەدا؟!،ئایە بێ کەسی کورد بوو؟! یان دۆلارەکانی پژێمی بەعس ئەو خەڵکەی کۆرولاڵ کردبوو؟! ڕەنگە هەردوو هۆکە بوبێ!!!

هەزاران سڵاو لە ڕوحی پاکی سەرجەم شەهیدانی ئەنفال وشەهیانی ڕێگای ڕزگاری کوردستان و قوربانیە ڕەشپۆشەکانی ئەنفال.

مـــــــردن وسەرشـــــــۆڕی بۆئەنفالچـــــــێیەکان و دوژمنانی میللەتی کوردومرۆڤایەتی.

گەشتێك بۆ تۆپزاوا .

ئەفالستان

٢٠١١/١٢/٢٧ کاتـــــژمێر ٧:٣٠ ی ســـــەرلبەیانی لـــە ســـلێمانیەوە بەرێکـــەوتین بـــۆ شـــاری چەمچـــەماڵ، بـــە نیـــازی ئـــەوەی لـــەوێوە (فـــەرج محمـــد) هـــەڵبگرین و بـــرۆین بـــۆ تـــۆپزاوای ٢٠

کیلۆمـــەتری خـــوار شـــاری کـــەرکوك کـــە لـــە ســـەروەختی ئەنفالـــدا تـــۆپزاوا کرابـــووە بنکـــەی ســـــەرەکی کۆکردنـــــەوەو پـــــۆلێنکردنی ئـــەنفالکراوەکان، شـــایانی باســـە کـــە بەفـــەرج محمـــد بـــە فـــەرەجی تۆپخانـــە ناســـراوە و یەکێکـــە لـــــەدەربازبوانی گـــــۆڕی بەکۆمـــــەڵی ئـــــەنفالکراوەکانی بیابـــــان لـــــەپارێزگای رومـــــادی..دوای ئـــــەوەی بـــــە بنکـــــەکانی کۆکردنەوەکاتییـــــــەکانی قادرکـــــــەرەمو چەمچـــەماڵدا تێپـــەڕیبوو هێنرابـــوو بـــۆ تـــۆپزاواو لـــــەوێوە دوای دوو رۆژهێشـــــتنەوەو نـــــاونوس کردنیـــان برابـــوون بـــۆ پاریچـــزگای رومـــادیو لـــەوێ لەقـــەراغ ئـــاوی فـــورات لـــە بیابـــانێکی چـــۆڵەوانیدا کـــاروانی پاصـــەکانیان راگرتبـــوو دوودوو لەوپاصـــــــە شـــــێوە ئیســـــــعافانە هێنابوویاننـــــە خـــــوارەوەو دەســـــتو چـــــاویان بەستبوون و گوللەبارانیان کردبوون.

دوای ٢٥ ســـاڵ لـــەو تاوانـــەی لەســـەرەوە ئامـــاژەم بـــۆکرد فـــەرج بۆیەکـــەمینجار چـــووەوە بـــۆ تـــۆپزاواو دوای ئـــەوەی بـــیری خســـتە کـــار تـــوانی ئـــەو هۆڵـــە بدۆزێتـــەوە کـــەکاتی خـــۆی لـــەتۆپزاوا بۆماوەی دوو رۆژ تیایدا دەستەبەسەربووە.

هەرکـــــــە گەیشـــــــتینە یەکـــــــەمین دەروازەی ســـــەربازگەی تـــــۆپزاوا، فـــــەرەج دیقـــــەتی ئـــــەو دیکـــــۆرە کۆنگرییەتیـــــە کەوانەیـــــەی دا کـــــە بەرلـــــە ٢٥ ســـاڵ بـــە ئـــەنفالکراوی بـــەژێر هـــەمان ئـــەو دەروازەگەورەیـــەدا تێپـــەڕی کـــەوا ئێســـتا بـــە ئـــازادی دەچـــێتەوە بـــۆ نـــاو هـــەمان ئـــەو ســـەربازگەکە کـــە ئـــەو ســـەروەختە بنکـــەی ســـوپای میللـــی (جـــیش الشـــعبی) عێـــراق بـــووەو کرابـــووە شـــــوێنی کۆکردنـــــــەوەو پـــــــۆلێنکردنی ئـــــــەنفالکراوان. دەروازەیـــــــەکی قێـــــزەون کەســـەدان هـــەزار کـــوردی گوندنشـــینی لەگـــەنج و پیرومنـــداڵی لەهـــەردوو رەگـــەزی نێرومێـــدا پێـــدا هاتووەتـــــــە ژوورەوەو دوای پـــــــۆلێنکردنو جیاکردنـــــەوەیان جـــــارێکی تـــــر لەهـــــەمان دەروازەوە براونەتـــــەوە دەرەوە بـــــەرەو بیابـــــان، هەرچـــــی گەنجـــەکان بـــــوون بـــۆ کوشـــــتنی ڕاســـــــتەوخۆو هەرچـــــــی ژن ومنـــــــداڵو پیرویەککەوتـــەکانیش بـــوون بـــۆ نـــوگرە ســـەلمان بـــۆ بێگومـــان بـــۆ مـــەرگێگی ناڕاســـتەوخۆ بـــۆ ئـــــەوەی بەهێواشـــــی لەبرســـــان و لەگـــــەرمای

بیابانـدا بەشـێنەیی بمـرن و لـە بیابـان گۆرغـەریب بین.

هێشـتا لـە سـلیمانی بـووین کـە حـاجی فـەرەجی تۆپخانـە تەلـەفۆنی بـۆکردم تـا دڵنیابێـت لـەوەی یـاوەری دەکـەم بـۆ ئـەو گەشـتەی یـان نـا؟ کـەمن وەڵامـم بـە بـەڵی دایـەوەو پێمگـووت وا لـەرێگاین ووتـی : دەباشـە وەزیـری شـەهیدان و ئـەنفالکراوان دێـت بـۆ ئێـرە پێمخۆشـە ئێـوەش لەوکاتـەدا بگەنـە ئـەوێ ، ئـەوەش دەرفـەتێکی زۆر گـرنگ بـوو بـۆمن،

چـونکە ماوەیـەکی زۆربـوو پرۆژەیـەکم دابـووە وەزارەتـی شـەهیدان و ئـەنفالکراوان بۆئـەوەی ئـەو ١٠ کەسـە دەربـازبووەی گـۆڕی بەکۆمـەڵ لەمەینـەتی رزگاریـان بێـت و سـۆراخێکی بکـەم.. هەرلـەوێ تـوانیم جـارێکی تـر بـە ئامـادەبوونی خـودی فـەرەج ئـەو پرۆژەیـە بـیری وەزیـر بخەمـەوە و ئـەویش بریاریـدا کـەوا جێبـەجێی بکات.

زینـدانی تـۆپزاوا نـاوی ئـەو سـەربازگەیەیە کـە ٢٠ کـم دەکەوێتـە خـوار شـاری کەرکوکـەوە، کـە هەربەناوی گوندی تۆپزاوەیە

عێراق نیشتمانی هەمووانە ..!

لەیەکـەم دەروازەی تـۆپزاوا لەسـەر دیـواری گوڵـدانێکی چوارگۆشـەیی نوسـراوە عێـراق نیشتمانی هەمووانە ..

بـەڵام ئـەو دیـوی دەرگاکـە شـوێنی ئەشـکەنجەو سـوکایەتی پێکـردن و پـۆلینکردنی کـوردە گوندنشـینەکان بـوو، پـۆلێنکردن و جیاکردنـەوە بـۆ دۆزەخـی بیابـان .. بـۆ دوو شێوە مەرگی جیاواز .

یەکـەمیان مـەرگی ڕاسـتەوخۆو گوللەبارانکردنی بە کۆمەڵی گەنجەکان بوو.

دووهـەمیان دۆزەخـی نـوگرە سـەلمان بـوو ، کـە بـۆ مـەرگێگی شـێنەیی و لەسـەر خـۆی پـیرو پەککەوتـەکان و هەنـدێك ژن ومنـدالْ بوو.

بۆیـە پێمووایـە دەروازەی دۆزەخ نـاویکی گونجـاو بێـت بـۆ سـەربازگەی تـۆپزاوا .. چـونکە هەرچـی لـەو دەرگایـەوە چـووە ژوورەوە بـەبێ بریـاردان لەسـەر یـەکێك لەدومەرگە قوتارنەبوو.

زۆر تێنا پـەری کـە یەکـەم ژور روبـەرووت دەبێتـەوە ژوری هەواڵگرییـە، ئـەو دەزگـا ترسـناکەی گـەلێك عێراقـی بەگشـتی و کـوردی بەتایبـەتی بـە کورەکـانی ئەشکەنجەومەرگداکرد.

یادەوەری عوزێر:

عـوزێر دەیگێڕێتـەوە هۆڵەکـە پەنجـەرەی زۆری لەسـەر بـوو عەسـکەرەکان لولـەی تفەنگـەکانیان ڕووکردبـووە ئیمـەو هـا ئێسـتا هـا تـۆزێکی تـر هـەموومان ڕەمـی دەکـەن، جاناجـارێکیش دەمگـووت دەبـا بمـانکوژن و لـەم عەزابـە

رزگارمان بێت.. ئینجا ووتی : سوێندت لەسەرم نیە زۆرم تینوو بوو لەعەسکەرەکە پارامەوە کەمێك ئاوم بداتێ .. زۆری نەبرد عەسکەرەکە لە سواڵەتێکدا ئاوی بۆهێنام بەڵام کە خواردمەوە بۆنێکی زۆر ناخۆشم تام کرد .. بەخوا یان میزبوو یان ئاوی زیراب بوو دەرخواردی دام .

یادەوەریەکانی فەرەج : لەو گەشتەماندا فەرەج سەرلەنوێ بەسەرهاتەکەی بۆ گێڕاینەوە، هەرچۆنێك بوو یادەوەری هاوکاربوو بۆئەوەی هەمان ئەو قاعەیە بدۆزێتەوە کە بۆماوەی دوو رۆژ تیایدا دەستبەسەربووە ئەشکەنجەی رۆح و وێژدانی دراوە

فەرەج زۆر لەسەرخۆو جارجاریش بە قورگی پڕ لەگریانەوە بەسەر هاتەکەی ئەو دورۆژەی دەگێڕایەوە، بەڵام ئەو دیمەنەی زۆر پڕئازاربوو کە بەهێواشی پشتێنەکەی کردەوەو فرمێسکەکانی پێسڕی .. ئینجا لە پی دەستی بەرزکردەوەو بەهەر پێنج پەنجەکەی ئاماژەی کردوو گووتی: بێجگە لە ئامۆزاو خزمە نزیکەکانم پێنج برام لەم هۆڵانەوە رۆیشتن بۆ بیابانو کوژران .. ئەو گەشتە هەتابلێی گرنگو ئەفسوناوی بوو بەلای منەوە بەتایبەتی کە دەمبینی ئەو هۆڵانەی وا ئێستا بوونە کەلاوەو هەندێکیشیان ماڵی ئاوارەی لێ نیشتەجێ بوون زۆر واتای دەبەخشی لە بەد بەختی و

تارادەیەکی زۆر بێبەشاکی میللەتیکی جینۆسایدکراوی دەهێنایە پێشچاو . دوای ئەوەی تەواو بەناو هۆڵکاندا گوزەرمان کرد بە حەسرەتێکی زۆرەوە سواربووینو بەرەو سلێمانی کەوتینەوە رێ بەڵام لەو ماوەیەی کە لەگەڵ فەرەجی تۆپخانەدا پێکەوە بووین هەرگیز بەو شلەژاوی و هەژانەوە نەمدیبوو.

ژیان دو جۆر مرۆڤی تێدایە، یەکەمیان ئەوانەن کە تەنها لە ژیان دەخۆن و ئامادەی بەخشین نین، دووەمیان ئەوانەن تەنها دەبەخشنو ژیان دەیا نخوات..

مەردن ئەوانەی لەبەرەی دووهەمن.

جمیل جعفر محمد ناسراو بەشێخ جەمیل خەرپانەیی

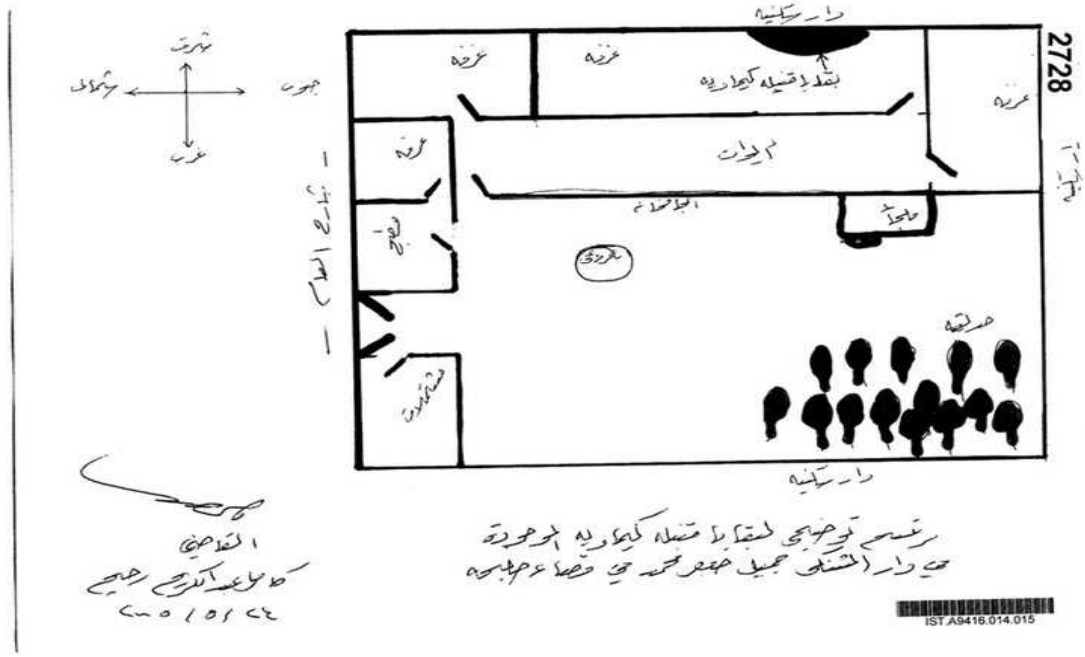

سالّی ١٩٣٧ لە گوندی خەرپانەی ناوچەی هەورامان لەدایك بوو.

لە سالّی ١٩٨٨ لە کیمیابارانکردنی شاری هەڵەبجە ٢ جار بریندار بووە. باوکی ٦ کور و ١ کچە .

بەپێی راپۆرتی پزیشکی ڕێژەی بەرکەتووی چەکی کیمیاوی ٧٥٪ ئەفسوس شەوی ٨/٧ شوباتی سالّی ٢٠١٠ کۆچی دوایی کرد . ئەو بریندارەی چەکی کیمیاوی تا دواچرکەساتەکانی ژیانی بۆ تەنها جارێکیش لەلایەن حکومەتی هەرێمەوە هاوکاری نەکراوە چارەسەرو نەشتەرگەری بۆ نەکراوە. لەسەر حسابی خۆی هەردوو چاوی نەشتەرگەری بۆکراوە. جەمیل جەعفەر هەمیشە باوەڕی وابوو خۆی کار بۆخۆی بکات نەك حکومەت و ڕێکخراوەکان بیبەنو مزایەدەی پێوەبکەن.

ئەو پیاوە هەتا لەژیاندابوو ٣ جارجەللەدە لێیداوە

حسیب عزەدین

فکریە

کاوە حسیب

خانەوادەی

فکریە عەلی عبدالله .

ئەوکاتەی ئەنفال دەستی پێکرد ئەوان لە گوندی بریام غولامی سەربەناحێی قادرکەرەم نیشتەجێبوون لەبەرئەوەی پێشتر لە کەرکوک بوون، هەرکە مێردەکەی (حسیب عزەدین) بۆ خۆپەنادان لە ئاگری جەنگی وێرانکەری جەنگی ئێران عێراق هەڵهاتووە.. چون بۆ ئەو گوندە و لەوێ نیشتەجێ بوون. لەوێش بۆ بژێوی ژیانی رۆژانەیان بەکاری کشتوکاڵەوە خەریکبوون.

بەلام ئەنفال ژیانی ئەم خانەوادەیەشی شێواندو حسیب عزەدین محەمەد لەدایکبووی ١٩٥٢ لەپەلاماری ئەنفالی سێی گەرمیاندا گیراو وەکو زۆربەی پیاوانی ناوچەکە گیراو بێسەروشوێنکرا

فکریە عەلی جاشەکانی عەدنان جەباری مستەشار تۆمەتبار دەکاو دەلێت ئەوان لەنزیک برایم غولامی ناحێی قادرکەرەم گرتیان‌و تەسلیم بەجەیشیان کرد.

خۆشبەختانە فکریە و کاوەی کوری لە کۆمەلکوژی ئەنفال رزگاریان بوو ئەوکاتە (کاوە) منداڵێکی ساوا بووە فکریەی دایکی ووتی : وەبەر مەمکەوە بوو تەمەنی دوو مانگ بوو، کە باوکی ئەنفالکرا، بەڵام فکریەوکاوە بەهیمەتی خزمێکی خۆی کەدڵدەی دابوون‌و لەماڵەکەیدا خۆیان شاردووەتەوە. بەڵام ئەنفالکردنی حەسیب جگەلەچاوەروانیە تاقەتپروکێنەکەی سەرلەبەری ژیانی ئەوانی گۆڕی‌و فکریەو کاوە توشی گەلێك مەینەتی بوون‌و بەژیانێکی زۆر سەختدا تێپەڕیوون.

فکریە وەکو تەواوی بێوەژنەکانی ئەنفال روبەرووی چارەونسێکی سەخت بوونەوە ئەویش ناچاربوو شانبداتە ئەو مەینەتیەو ژیانی خۆی‌و منداڵەکەی بەگوڵەچنی و دارکێشان‌وپەموو چنی و کاری زۆرو کرێیەکی کەم دەستەبەرکردووە، هەمیشە بەژیانی خۆی‌و منداڵەکەیەوە خەریك بووە، لەدیدارێکی کورتدا فکریە عەلی بەقوڵپی گریانەوە و بەخەمباریەوە ووتی: جا برای شیرینم چیمان بەسەرانەهات ؟! چیمان نەکرد لەپێناو ئەم ژیانەدا..؟ جا برایا ژیانیش ژیان بوایە ؟! لەشاخی گۆڵی[١٦] قەوانە فیشەکم گرد دەکردەوەو دەمفرۆشت بەتاکە دینارێك ئەی چی بکەین ئێمە ئاوا خۆمان پێ بەرێوەدەبردو ئاوا ئەژیاین ..بەڵام چۆن ژیانێك هەتاخواحەزکات ژیانێکی سەخت)

---

[١٦] گۆڵی ناوچەیەکی شاخاوی کوردستانە لەهەمان کاتداشاخێکی بەناوبانگیشە لە شارباژێری سەخت. شوینگەیەکی قایمی شەروپێکدادانی نێوان پێشمەرگەو حکومەتی عێراق بووە، لەبەر ئەوە پاشماوەیەکی زۆری پارچەو تەقەمەنی‌و قەوانی فیشەکی لێبووە. لەقات‌و قری سەروەختی گەمارۆی ئابوری خەلکی کوردستان، بەتایبەتیش کەسوکاری ئەنفالکراوەکان‌زۆربەسەختی ژیانیان دەگوزەراند.. کۆکردنەوەی قەوانە فیشەك یەکێك بووەلە سەرچاوەی بژێوی ئەم کەسە لێقەوماوانە بەپارەیەکی زۆر کەم، کۆدەکرانەوەو دەدران بەبازرگانێك‌و ئەویش دەیبرد بۆ ئێران‌و بە نرخێکی گران دەیفرۆشتەوە.

نوکتە نیە ڕاستیە

لەرۆژی ٤/١٤ دەربازبوانی کۆمەڵکوژی ئەنفال بانگهێشتکرابوون، بۆ چەمچەماڵ گوایە خەڵاتی زێرنیان پێدەبەخشن..؟!دوای ئەوە داوەتیاکردبوون بۆ چێشتخانەکەی بانی مەقان کە خولقیانکردبوون چ دەفەرموون ئەوان وتبوویان سادە، کەچی (چالاکوانان)ی دۆسێی ئەنفال وتبوویان نەبابە سادەی چی ؟! قۆزی بخۆن ئەوانیش وتبوویان نابرا ئەمرۆ ئێمە نەک گۆشت تەنانەت ئاوی گۆشتەکەشیان، ڕەتکردبووەوە لەبەرئەوەی ٤/١٤ ڕۆژی کۆمەڵکوژی ئەنفال ئ ەوان گۆشت ناخۆن.. کەچی (چالاکوانان) بێ گوێدانە هەستوهەڵوێستی میوانەکانیان لەبەر ڕۆشنایی ئەولۆژیکەی ئەوەی من نەیلێم ناڕاستە قۆزی خۆیان نوش کردبوو.

هەڕێمی کوردستانی عیراق
وەزارەتی کاروباری شەهیدان و ئەنفال کراوەکان
بەروار ٢٠٠٨/٧/٢
ژمارە ٣٠٣٤٤
ناوی جێنۆسایدکراو: حسیب عزالدین محمد
ناوی وارس: فکریة علی عبدالله
مووچە: ٣٠٠٠٠٠
بەڕێوەبەرایەتی: سلیمانی

ئەو ژنە جگە لەمێردەکەی براکانیشی هەر ئەنفالکراوون (فاتح موالید ١٩٥٧، شکر موالد ١٩٥٥، ناسح موالید ١٩٥٧) دواجار هەناسەیەکی هەڵکێشاو ووتی (هێمنو چنار)[١٧] برازای من بوون ئەوانیش لەبەفردا ڕەقبوونەوە .

[١٧] – هێمنو چنار کە لەبەفر بارینێکی سەختدا لە شارۆچکەی سید سادق ڕەق بوونەوە .

زیندو کوژی مردو پەرست

ئەنفالستان

شۆفلّەکان گوندیان روخاندین و ئاسەواری تاوانی جەلادو تەرمی ئەنفالکراوەکانمانیان بەکۆمەلّ داپۆشی، وەك دەبینن لەنەبوونی یاریگایەکدا منداڵانی گوند گوندی کلّێسەی دەشتی کۆیە لە بەرواری (٤) ی ئایاری ساڵی ١٩٨٨ ئەنفالکراوبەهۆیەوە ١٣٦ کەس لە خەڵکەکەی گیران و ئەنفالکران و ئیتر جارێکی تر نەبینرانەوە، دانیشتوانی ئەم گوندە لە دلسۆزیانەوە بۆ ئەنفالکراوەکانیان مۆنۆمێنتێکیان بۆ دروستکردوون.

ئەم وێنەیە کە لەهەمان گوند گیراوە تەواو مایەی سەرنجە چونکە منداڵانی گوند لەبەرئەوەی یاریگایەکیان نیە دەبینن لەناو تایەی شۆفلێکدا یاری دەکەن ..!! لێرەدا هەقمانە هەڵوەستە لەسەر ئەوە بکەین کە شۆفل وەکو چۆن گوندەکانمانی روخاند ت،

تەرمی ئەنفالکراوەکانمانی بەکۆمەلّ داپۆشی ئێستاش هەر تایەی شۆفلّەکان بوونەوە کەرەستەی یاری منداڵانمان ..؟ !!

لەم گوندەدا مافی منداڵان وەکو کۆی کەمور تیەکانی تر ئاوری لێنەدراوەتەوە، بەڵای کەمەوە نەبوونی یاریگایەك بۆ منداڵانی گوندەکە، لە گەلّ ئەو بەتەنگەوە هاتنەی خەلکی کلێسە بۆ ئەنفالکراوەکانیان ناتەبایە..!! بەڕاست دەشێت مۆنۆمێنتێك بۆ قوربانیەکان بەو شێوەیەو بەو دیزاینە بۆ مردووەکان بکرێت ؟ بەڵام منداڵانی گوند لە یاریگایەك بێبەش بن ..؟ ئایا بەڕاست ئەمە لۆژیکی مردوپەرستی زیندو کوژ نیە ..؟ ! ئەو وێنەیەی دەیبینین باشترین بەڵگەی منداڵانی گوندێکی ئەنفالکراوە ..

ئەو سایێق شۆفەرێ لاشێن شەهیدێن کیمیابارانا گوندێ گۆپتەپەی بشۆفەرێ ڤەشارتی

رێکار مزوری

مێژوویا کیمیابارنکرنا گەلێن کوردستانێ و کوردستانیان ڤەدگەرێتەڤە بۆ سەرتایا سەدێ نوزدێ ،ژلایێ دەستهەلات دارێن عوسمانیانڤە، لپەی سیاسەتا عوسمانیان ، بەعسیان ژی هەر ل سەرتایا دەستهەلاتا خۆ چەکێن قەدغەکری دژی کوردستانیان ب کورد و تورکمان و کلدان و ئاشوری وەك نەتەوە بکارئینایە و هەروەها وەك دین و مەزهەب بەرامبەر (موسلمان ، مەسیحی ، شیعە ، سونە ، ئێزدی ، کاکەی، عەلەوی ، بەکتاشی) بکارئینایە لێ رەنگ و جۆرێن ئەڤی کەرەستەی دجۆراو جۆر بوونە ل (تیزابێ بگرە هەتا خەردەل و سیانیدو چەندین جۆرێن دن یێن هۆڤنەك ...)،ل (١٥– ١٦ –٤ – ١٩٨٧) بۆ یەکەم جار ل هەرچوار پارێزگەهێن کوردستانێ ئەڤ چەکە (سلێمانی ، کەرکوك ، هەولێر ، دهۆك) بکار هات ،بتایبەت (ل سەرگەلو ، دۆلا بالیسانێ ، قەزای ئامێدی ، قەرەداغ) دویفدا ل سالا (١٩٨٨) بە ئاوایەکێ بەر بلاڤ دووبارە بۆڤە، بتایبەت ل (١٦–٣–١٩٨٨) باژێرێ هەلەبجەە و (٢٥–٨ – ١٩٨٨) دەڤەرا بەهدینان ، نێزیکە (٥٠) جاران و زێدەتر ل (٧٠) جهێن کوردستانێ هاتینە کیمیابارنکرن لناڤ کوردستانا باشۆر ، هەروەها ل هەمان سالدا ل رۆژهەلاتا

کوردستانێ دەڤەرا (سەردەشتێ و شنۆیێ و گەلیێ رەبەت و راژان) هاتییە کیمیابارنکرن .ل رێکەفتی (٣–٥–١٩٨٨) حکۆمەتا بەعسیان ل عێراقێ ب چەکێن قەدەغکری و ژهراوی گوندێن (گۆپتەپە ، عەسکەر ، چەمی رێزان ، شونکە ماهیلە ، سەدی چنار ،شێخان ، گلەشێر،حاجی ژیرەبەر ،کوچبلاخ ،زەرزی) کیمیابارنکر و زێدەتر ژ (١٢٠) کەسان کوشتن،ل گوڤارا ئەنفالستانا سالا ٢٠٠٩ ، ژمارە (٦) ل لاپەرێ ٨١ بابەتەك من ڤەخواند بناڤێ (تاوانی کیمیابارانو دیمەنە تراژیدیەکانی گۆپتەپە) پێنج دیمەنێن دلتەزین تێدا هاتنە تومارکرن ئەوژی بەحسا دەرئینانا (٩) تەرمێن شەهیدا ل حوزا ئاڤێ لپاش (٥) سالێن بویەرێ و ڤەدیتنا هەستیکێن (٢٠) مرۆڤان ل ناڤ مال و کولانان و دووبارە ڤەشارتنا وان ، هەرگاڤ وژدانا من بریندار دبوو چما ؟!بێ رێورەسم هاتن ڤەشارتن چما؟!هەستێکێن وان نەهاتن پشکنین و کەسێ خۆ لێ نەکر خودان ، ئەگەر وی دەمی مەکەس نەبوو ، لێ نها مە حکۆمەت و دەیان رێکخراوێن تایبەت ب پرسا ئەنفال و

کیمیابارانا هەنە مانگانە منحەی ل حکومەتێ وەردگرن ، مخابن سەد مخابن!!.. چەندین سالەهاوار دکەین و دبێژین، ئەم هەمی دئاست قێ تاوانێ و خوینا شەهیداندا کێمتەرخەمین ، چیرۆکێن رزگاربووی رزگارکەرو ڤەشارتنا شەهیدان گەلەك زۆرن، دەمێ مەبەحسێ کیمیابارنێ دکر دگەل چەند هەڤالەکان ئێش و ئازارێن وان و دیمەنێن ترسناك و ستەمکارانە،ژ نشکێڤە ، رەحیم کەریمی گوتن من شەهیدێن گۆپتەپەی ڤەشارتینە ب شۆڤەرێ ، ئەز رەق راوەستام و چاڤێن من ب لێڤێن ویڤە زق مان، من داوا ژێکر ئەز چەند سالە لڤان ڕاستیان دگەرم ودخوازم ڤێ سەربۆرێ تومار بکەم و ئەرشیف و بلاڤ بکەم ،چنکۆ دپێدڤینە بۆ میژوویێ بهێن تومارکرن ئەوژی یێ خۆشحال بوو بڤێ چاڤپێکەفتنێ (رەحیم کەریم حەمید)ێ تەمەن (١٩٥٥) خەلکێ گوندێ (کولّەجۆ) یە ل ناحیا کوکسی قەزایا کفری بڤی ئاوای بۆمە هاتە ئاخفتن :

ل سالا (١٩٨٨) حکومەتا بەعسیان بفڕۆکا هێرش کرە سەر گوندێن (عەسکەر و گۆپتەپە) و دەڤەرێ ، وی دەمی ئەز سایێق شۆڤەربووم ،حکومەتێ ئەم ل سەربازیێ تەئجیل کربوین ، ل شوینا ئیشغالێ ئەم دبرین کار بمە دکر و ریکێن سەربازی بمە جێدکرن، ئەم برینە لایێ گوندێن (عەسکەر ، گۆپتەپە) مە ریك بۆ سەربازان ڤەدکرن ، دەمێ ئەم گەهشتینە گوندێ گۆپتەپە من دیت زۆر ژ خەلکی لبەر دەرگەهـ و دیوارێن مالێن خۆ و کۆچەو کولانێن گوندی و ناڤ حەوشا کەفتبوون و هەمی مربوون ، ئەفسەرك دگەل مەدابوو ناڤێ وی یەحیابوو ، ئەندازیارێ ریك و جادابوو ، مرۆڤەکێ زۆرێ باش بوو دەمێ ئەڤ دیمەنە دیتی زۆر عێجز و نەرەحەت بوو ، من گوتێ ئەز دێ وان ب ئاخێ ڤەشێرم بەری ئەم ڤەگەڕیێن ، گوتن زۆرباشە ، دەمێ من ئەو ڤەدشارتن ب شۆڤەرێ ، هەرچەند کەسان ل ناڤ حەوش و بەر دەرگەهێن وان من دەڤەکێ ئاخێ دکرە سەر لاشەیێن وان ،لێ ئەفسەرەکێ دیێ عەرەب بەرپرسێ مخابراتا لیوا (٤٦) دەبابا بوو، هات و گوتە من ئەڤی کاری نەکە کێ گوتیە تو ڤانە ڤەشێری ئەز هندێ نەرەحەت ببووم ب وان دیمەنێن من دیتی و وان تەیرو تەوال و پەزو حەیوانێن ل کوڵانا کەفتی دگەل لاشێن دەیان کەسان ، ئەز لخۆیێ بێزار بووم من گوتێ من بکوژە ما کوشتن خۆشتر نییە ژڤێ ژیانێ و مرۆڤ بڤی رەنگی بژیت ، دەمێ دەبانجا خۆ ئینایە دەرێ یەحیایێ ئەفسەر نەهێلا من بکوژیتن و گوتێ ب بڕیارا من ئەڤ مریە یێن ڤەشارتی، ئەڤ دیمەنێ کۆمکوژیا مرۆڤان رۆژانە وژدانا من بریندار دکەتن و ئەز زۆر بۆ وان شەهیدان یێ دلتەنگ و نیگەرانم و چ جاران ژبیرا من ناچنەڤە .

١٤-٢-٢٠١٢ هەولێر

ئەنفالستان مەکرەو بیخوێنەرەوە، ریزلە چیرۆکەکانی بگرە، چونکە ناسنامەی تۆیە

دوو نامە بۆ وەزیری کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان .

(نامەی یەکەم)

بەڕێز وەزیری کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان .

بابەت پرۆژەی دەرهێنانی فیلم .

پاش سڵاو . .

بەڕێز جەنابی وەزیر من کە، سەرنوسەری سالنامەی ئەنفالستان وکارمەندی بەڕێوەبەرایەتی گشتی شەهیدان و ئەنفالکراوانی سلێمانیم و لەبەشی دۆکۆمینتاری ئەنفال کاردەکەم . بەڕێزتان ئاگادارەکەم لەوەی کارێکی هونەری گرنگ لەئارادایەو وابریارە من راوێژکاری ناوەرۆکی ئەو کارە هونەرییە بم، کە لەخوارەوە ئاماژەی پێدەدەم.

بێگومان بەڕێزتان زانیاریتان لەسەر گەورەیی قەوارەی تاوانی ئەنفال هەیە، کە دەرهەق بەگەلی کورد ئەنجامدرا، ئێستاش وێرای ئەوەی تاوانەکە لەدادگای بالای تاوانەکانی عێراقدا بەجینۆساید یەکلایی کراوەتەوەو کەمینەیەك لە تاوانباران سزادراون، ئەرکی ئەوەمان لەسەرشان ماوە لەسەر ئاستی جیهانیش کاربۆ بەفەرمی ناساندنی بکەین.. بێگومان بۆ ئەم کارەش دەیان رێگەی جیاواز هەیە یەکێك لەو انە هونەرە بەتایبەتیش هونەری سینەما.. ئێمە ئێستا بە نیازین فیلمێکی دۆکۆمێنتاری دەربارەی دەربازبوانی گۆڕی بەکۆمەڵدروست بکەین و بۆ ئەم مەبەستەش لەگەڵ قلم سازی بەتوانا " تەهای کەریمی" هەنگاومان ناوەو لەگەڵ دەربازبووەکان قسەمان کردووەو ئەوانیش ئامادەن رۆڵی تێدا ببینن.. بۆ ئەم کارە گرنگە داوا لە بەڕێزتان دەکەین هاوکاریمان بکەن چ وەکو وەزارەتی شەهیدان و ئەنفالکراوان، هەتا خەرجی تێکڕای کارەهونەریەکە بگرنە ئەستۆ ، وەکو لایەنی بەهەمهێنەر یان بەشێوەی پشك بەشێکی وەربگرن، لەم ئەرکە گرنگەدا بەشداربن لەگەڵماندا .. لەگەڵ رێزدا

عومەرمحەمەد

سەرنوسەری سالنامەی ئەنفالستان و

کارمەندی دۆکۆمینتاری لەبەڕێوەبەرایەتی گشتی

شەهیدان و ئەنفالکراوان – سلێمانی .

٢٠١١/١١/١٦

(نامەی دووەەم)

نامەیەکی کراوە بۆ بەڕێز وەزیری کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان

بابەت : بیرخستنەوە

وەك ئاگادارن ماوەی سالێك زیاترە پرۆژەیەك لەلایەن ناوەندی چاك و سالنامەی ئەنفالستانەوە ئامادەکراوەو بەمەبەستی جێبەجێکردن خراوەتەبەردەستی بەڕێزتان و پەرلەمانی کوردستان و بەزارەکیش لەوبارەیەوە قسەتان لەگەڵداکراوە، بەڵام بەداخەوە هیچ وەڵامێکی نوسراوتان نەبووەو بەزارەکیش لەبەروارى ٢٠١١/١٢/١٧ لە چەمەچەمالْ بریاری جێبەجێکردنیتان دابوو، بەڵام وا ئێستا ئاگادارین کەسانێك هاتوون خۆیان بەدۆسێی ئەو کەسایەتیە بەڕێزانەوە هەڵواسیوە کە دورو نزیك پەیوەندییان بە ناوەندەکەمانەوە نییەو بگرە دژایەتی کردنی یەکێکە لەئەرکەکانیان و دەیانەوێت پرۆژەکەی (ناوەندی چاك)یش بەلاڕێدابەرن.. جارێکی تر بەڕێزتان ئاگاداردەکەینەوە کە تا ئێستا (٣) جار ئەو پرۆژەیە دراوەتە وەزارەتەکەتان و دوجاریش دراوەتە پەرلەمانی کوردستان، جارێك بەدەستی دراوەتە بەڕێز راوێژکارتان خەبات عەبدولا و جارێکی تر لە بەروارى ٢٠١١/١١/١٦ لەڕێگەی بەڕێزدەوە ڕەوانەکراوەو جارێکیش بەڕێز (فەرەجی تۆپخانە) بەدەستی داوێتی بەدەست خۆتان .

داواکارین لەبەڕێزتان دەست و برد بکەن لە پێشخستنی ئەو پرۆژەیەی ناوەندی چاك و ئامادەکاری خۆشمان بۆ کردووەو پێشنیارەکانیشمان خستووەتە بەردەستان کەلەگەڵیدا وێنەو پرۆفایلی هەموو دەربازبووەکان و ئەوانەشی تێدایە کە ئێستا لە ژیاندا نەماون بۆیە پێویستە بەوە ناکات کە چیدی ناونوس بکرینەوەو زانیاریان لێوەربگیرێ بە بیانووی ئەوەی ئیشیان بۆدەکەن.. بەڕێزتان ئاگادار دەکەینەوە ئەگەر بەنیازن کاریان بۆ بکەن و هاوکاری ناوەندی چاك و ئەو بەڕێزانە بکەن چیتر پێویست ناکات خەلکی تر بێت دەست لەوکارە وەربدات و مزایەدە بەسەر هەستو سۆزی ئەو دەربازبوانەوە بکات .

لەگەڵ ڕێزدا

ناوەندی هەڵەبجە دژبەئەنفالکردن و جینۆسایدکردنی گەلی کورد – چاك

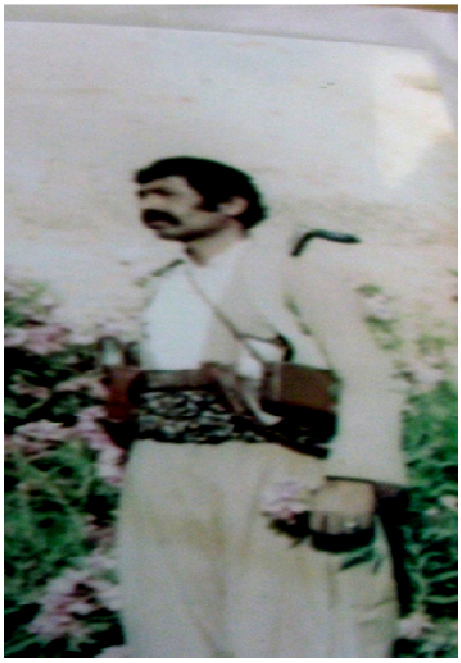
٢٠١٢/٤/١٩

سالح ئەمین ئەحمەد

ئەو پیاوەی لەگەڵ فەرەجی ئامۆزای لە عەرعەر گوللەبارانکرا .

صالح یەکێکە لەو ئەنفالکراوانەی لەگەڵ هەمان ئەو کاروانەدابووە کە بەرەو پاڕێزگای رومادی بردویانن و لە بیابان گوللەبارانکراون، سالح لەدایکبووی ١٩٥٣ بوو لە گوندی تۆپخانەی سەربەناحێی قادرکەرەم بە فەلاحەت و مەرداری و کشتوکاڵەوە خەریکبووە دوای ئەنفالکردنی خێزانەکەی بەناوی (نەخشین محمد صالح) منداڵەکانی بەناوی ئیکرام و کاوە و سێوەی لەپاش بەجیماوەو ماوەیەکی زۆر لەلای مەلا عەزیز برای لەقادر کەرەم خۆیان شاردووەتەوە. ئێستاش نەخشین و منداڵەکانی لەچمچەمال دەژین.

لەگەڵ فەرەج محمد عەزیزی ئامۆزای پێکەوە گیران و بران بۆ لیواکەی چەمچەماڵ، رۆژی دوایی بردیانن بۆ تۆپزاواو لەگەڵ خەڵکێکی زۆر لەهۆڵێکدا ناونوسکران، دوای دوو رۆژمانەوە لە تۆپزاوا بەیانیەک سواری پاصێکی سەرداپۆشراوکران و بەرەو خواربردیانن، ماوەی ١٢ سەعات بەرێوەبوون، ئەو لەگەڵ فەرەج لەسەر یەک تەختی پاسەکە دانیشتبوون، کە گەیشتنە شوێنی کۆمەڵکوژیەکەو زانیان ئیتر ئەمە دوا وێستگەی سەفەرو دوایستگەی ژیانیانە، فەرەج داوای لێدەکات هەرپێکەوە برۆنە خوارەوە هەتا پێکەوە بکوژرێن. کە جەلادەکان رایانکێشانە خوارەوە دەستی هەردوکیانیان بە جەمادانێکەی صالح بەستنەوە، دوای پشکنێنێکی خێرا فەرمانیان پێکردبوون پاڵبکەون و شایەتمان بهێنن، دواتر لەقەراغی گۆرەکە جەلادێك ئایەتلکورسیەکی خوێندو بەردەستڕێژی گوللە دایگرتنەوە. لەو تاوانە نامرۆڤانەی بەعسدا بەخت یاروەری فەرەجی گوندی تۆپخانەبوو، هیچ گوللەیەکی بەرنەکەوت، بەڵام گوێی لە نانەی صالحی ئامۆزای بوو، تەنانەت کە فرێدرابوونە چاڵەکەوە دەستیان پێکەوە بەسترابووەوە، خوینی صالح بەسەر فەرەجدا رژابوو.

لەمانگی شوباتی ٢٠١٢ سەردانی گوندی تۆپخانەمکرد، ئەو گوندەی زێدی فەرەج و صالح و ٢٦ ئەنفالکراوی تێرە، لەوێ مەلا عەزیز بەحەسرەتەوە یادەوەرییەکانی خۆی لەگەل سالحی برایدا بۆ گێرامەوەو ووتی: من هەتا ساڵی ١٩٩١ چاوەروان بووم بەڵام لە ئاوارەییەکەی ئەوسالەدا لە خورمال ئاوارە بووین وویستم بگەڕێمەوە ، لەوکاتەدا فەرەج هەموو شتێکی بۆباسکردمو ووتی : بۆکوێ دەڕۆیتەوە ئەم حکومەتە جێگەی بروانیە بڕا ئێمە ئاوامان بەسەرهاتووەو صالح لەگەڵمندا بووەوبەوشێوەیە کوژراوە .

لە زمانی بەڵگەنامەکانەوە
ئەوانەی لە قەڵای نوگرە سەلمان مردن

عەدالەت عومەر صالح

لە زمانی بەڵگەنامەکانەوە کاریکی دۆکۆمێنتاری گرنگی خاتوو عەدالەت عومەر سالحە، بلاوکردنەوەی ئەم بابەتە لەم ژمارەیەدا گرنگی زۆری بۆ ئەو کەسانە هەیە کە لەنوگرەسەلمان گەراونەتەوە یان لەوێ منداڵو کەسوکاریان مردووە، جێگەی ئاماژەیە کە ژمارە (٤)ی ئەنفالستان لستێك ناوی هاوشێوەی بلاوکردەوە بەڵام بەداخەوە هەندێك لەو ناوانە بەهەڵە نوسرابوون، بە هیواین لێرەدا ناوەکان ڕاستکرابنەوە بۆنمونە هونەرعومەر ئەحمەد لە دایکبووی ١٩٨٤ کلار بە هێرش عومەر ئەحمەد ناوی بلاوکراوەتەوەو لێرە ناوەکەی ڕاستکراوەتەوە بەهیواین ئەم بابەتە هاوکاریکی باش بێت بۆ مامەڵەی یاسایی قوربانیانی ئەنفالو کۆمەڵەی زیندانیە ساسیەکانو وەزارەتی شەهیدانو ئەنفالکراوانیش سودی لێوەربگرن

.

یەکێك لەباشترین ڕێگاکان بۆ ناساندنی جێنۆسایدبەدنیای دەرەوەو سەرچاوی باوەر پێکراو بۆ لێکۆلینەوە لەجینۆسایدی گەلەکەمان وئەرشیڤێك بۆ نەوەی داهاتوو، دێکۆمێنت و بەڵگەنامەکانی (بینراو ،بیستراو، خوێنراو)ن ، زۆر گرنگە سەنتەرێکی ئەرشیڤی نەتەوەیی کە لە لێژنەیەکی پسپۆر و شارەزا

پێك بێت دابمەزرێت، بە مەبەستی پاراستنی بەڵگەنامانە بۆ پێکاندنی ئامانجەکانی سەرەوە لێرەدا ئەم جارە باسی بەڵگەنامەکانی قوربانیانی قەڵای نوگرەسلمان دەکەم، کە تیکهەڵکێشی ئەو چاوپێکەتنانم کردوە کە لەگەڵ شایدحاڵەکان ئەنجامم داوە .

قەڵای نوگرە سەلمان ئەوشوێنەیە کە لەسەر دەرگای چوونەژوورەوە نوسراوە "بەخێربێن بۆ دۆزەخ" لە سەردەرگای پشتەوەش نووسراوە"کەم هەڵدەکەوێت کەسێك سێ مانگ لەم شوینەدا بمێنێتەوە" بە پێی بەڵگەنامەکان ئازاروئەشکنجەدان لەزیندانی نوگرە سەلمان تا رادەی کوشتن بووە ئەمە جگە لەزیندە بە چاڵکردنی بەکۆمەڵی خەڵك، لەم بەڵگەنامانەدا هۆکاری مردنی نێرومێ ،گەورەوگچکە وانوسراوە" راوەستانی کتوپری سووری خوێن لەئەنجامی خوین لەبەر چوونی ناوەکی(نەزیف داخلی) و راوەستانی مێشك(جلتە دماغیە) " ئەم بەڵگانامانە لەبنکەی تەندروستی قەزای سلمان دەرچووە ناوی هەواڵهێنی مردنەکە بۆهەمووان نووسراوە "ئەفسەری ئەمنی قەڵای سلمان" هەروەها لە بەشی پەیوەندی بە مردوەکەدا

نوسراوە" دەست بەسەردا گیراو لەلای" ، هەموو بەڵگەی مردن(شەهادە وفاە) کان واژۆی پزیشکێکی لەسەرە بەناوی سمیر ودیع شاکر بەڵگەنامەی مردنیان بۆ درهێنراوە هەموویان بەپێی نووسراوی فەرمی قەڵای نوگرەسەلمان بەژمارەی و رێکەوتی جوراجور بە ئیمزای ئەفسەری ئەمنی قەڵا نێردراوە لەزۆربەی نوسراوەکاندا واهاتووە" بۆ ئاگاداریتان مردووەکە هیچ بەڵگەنامەیەکی فەرمی نیە و ئەم بەڵگەنامانەش لەسەر داوای ئەفسەری ئەمنی قەڵای سلمان رێك خراوە نابێت بەهیچ کەسێك بدرێت " .لە بەشەکانی تری بەڵگەنامەکان وانووسراوە: پیشە "دەستبەسەرداگیراو بۆ منداڵانیش نوسراوە منداڵی دەستبەسەرداگیراو"، ئاین "ئیسلام" شوناسی ناسنامە "عێراقی"، ئاخر ئیسلام و عێراقی بیت، ناوی شاڵاوی قڕکردن و لەناو بردنت ئەنفال بێت" ئەنفالی سۆرەتی هەشتەمی قۆرئانی موسلمانان ".

ئەمەش بیروکلتوری توندوتیژی وپاوانخوازی عەرەب بەتایبەتی سیاسەت و نیزام دەسەڵاتدارانی عەرەبی بەعسی عێراقی شۆڤێنیە لەجینۆسایدکردنمان بەس لەبەر" کورد بوونمان" چونکە لەئایدۆلۆژیەتی ڕژێمی بەعس هەموونەتەوانەی کە لە ناو خاکی عەرەبدا دەژین بیانین و هیچ مافێکیشان ناکەوێت، ئەم بۆچون و تێڕوانینە شۆڤینیە لەمەڕ کێشەی کەمە نەتەوەکان زۆر ڕوون و ئاشکرا لە بیروڕایان دەردەکەوێت .

یەکێك لە گەراوەکانی نوگرەسەلمان تا ڕۆژی بەربوونی ٥٢٠ کەسی ژماردووە کە لە ژێر ئەشکنجەدا گیانیان لەدەست داوەو بەپێی ووتەی کارمەندانی بنکەکە ئەوان بەس بەڵگەنامەی وەفاتیان بۆ قوربانیان بەناوی ئەو کەسانەی دروست کردوە کەبە نووسراو بۆیان هاتووە بەڵام هەرگیز لاشەکانیان نەهاتووتە لایان.

مام نوری شایدحاڵیکی دەربازبووی ئەنفال دەڵێت" لەنوگرە سەلمان دوو عەرەبانەی شکاوی لێ بوو، عەرەبانەی دەستی یەك تایە، ئەوکەسانەی دەمردن لەسەرئەوعەربانە دایان دەنا، جار هەبوو بەیانیان کە هەڵدەستاین ٦ مەیتیان تێدەکرد هێندێکیان ئەوندە مابوونەوە بۆگەن ببوون، زۆرجارمەیتەکان بەردەبونەوە، خاکەنازێك و باڵتەیەکی شکاومان لا بوو خۆڵەکەش زۆر ڕەق بوو هەڵنەدەکەندرا ئەوە ناشتن نەبوو، فرێدان بوو، چونکە توزێك خۆڵمان دەکرد بە سەریاندا و دوای ئێمە سەگ مەیتەکانی دەخوارد. چونکە سەگی بەرەڵای زۆر لێ بوو.

مام نوری لەقسەکانی بەردەوام بوو دەڵێت "نوگرەسەلمان دۆزخ بوودەگووت رۆژی حشرەلەنوگرە سەلمان زۆرمان برسی و تینوو بووچونکە لەماوەی شەوو رۆژێکدا هیچیان نەدایێ، کابرایەك (حمەصدقی) ناوو بووخەڵکی (دارەختیار) بوو هاواری کردووتی: نانمان بەنێ والەبرسا مردین هاتن زۆریان لێدا بەس لەبەرئەوەی داوای نان وئاوی کرد، لەنوگرەسەلمان لەسەرقاپیەکانی نووسرابوو (ویل) قاعەکان زۆرپیس بوون، بەسەدان کەس زیاتر لەقاعەکاندا بوون، جێگای خەوتنمان نەبوو لەسەرلاتەنیشت

ئەخەوتین، ژەمێ سەمونێك لەگەڵ یەك تۆز ئاودا ، ئەوشەش مانگە دەممان لەهیچ چێشتێکنەدا جگەلەو سەمون‌وئاو، سێ مانگ بووگیرابووین وتیان شوتیتان بۆدێنین ناردیان بۆسەماوە بۆشوتی، شوتیان هێنا هەرقاعەودووکەسیان بانگکرد تاکودابەشی بکەن بەسەرماندا، شەو رۆژێك ئەوپیاوانەیان هیناوبرد، شوتیەکان بۆگەنیان کردبوو، یەکی قاژێکیان دایەنێ زۆرکەس هەرنەی خوارد فرێیاندا منیش فرێمدا زۆر پیس بوو".

هەر ئەوشایدحاڵەووتی: "لەوانەی کەمردن ئافرەتێك بوونەاوی (فاتمە محمد) کەئاموزای خێزانەکەی من بووخەڵکی (ئاغجەلەر) بوو، رۆژێك تێنویەتی تەنگی پێ هەڵچنی بوو بەبێ ئێزن چوو لەحەوشەکەدا ئاو بهێنێت تەنکەرێکیان لەوەێ دانا بوو، هەرتا دەستی برد بۆ ئاوەکە شورتەیەك بەهەموو تینی خۆی شیشێکی کێشابوو بەپشتیداوتاهێنامانە ژورەوە مرد. (بۆ زانیاری یەکێك لەبەڵگەنامەکان بەناوی فاتمە محمد)ە.

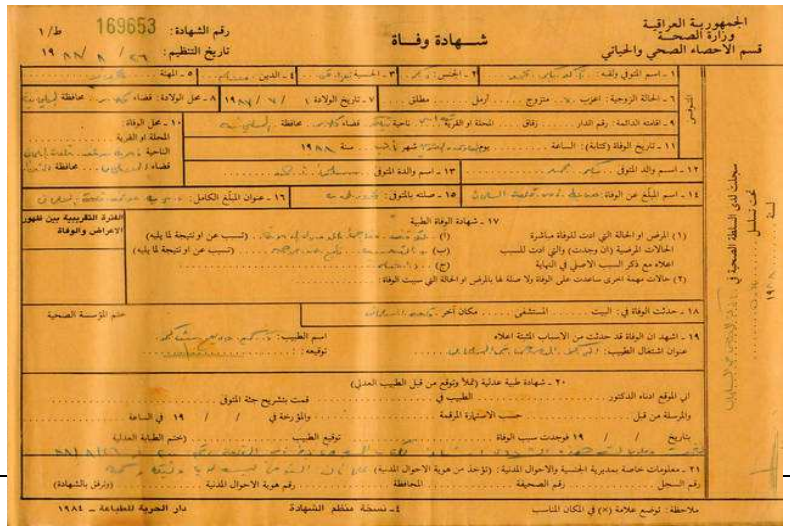
دواتر ووتی" هەرخەڵکی گوندەکەی ئیمە نزیکەی١٠ کەس مردن. ئینجا ئەوەی داوای نان یان ئاوی بکردایە لەکاتی سەمون دابەش کردندا دەیان گرت وسەرەوخواریان دەکرد بەداردا وپەڕوێان لە بەر لوتیان دەسوتاند. لە چاوپێکەوتنێکی تر کەلەگەڵ شایدحاڵێکی نوگرە سەلمان بەناوی مام جبار ئەنجاممداوە لە بارەی حەجاج پرسیارم لێکرد؟ ووتی"بەڕێوەبەری سجنەکە ناوی (حەجاج)(عەجاج) بوو، پێم ووت وابزانم ئەوکەسە عایدی ئەمن وئیستخبارات بوولەبەردڵرقی ئەو نازناوەیان داوەتە، ووتی نازانم بەڵام هەرچی ئازاروئەشکنجەدان‌وشتی خراپ بوو بەئەمری ئەو بوو، حەجاج هەربەدەستی خۆی لەبەر چاوی ئیمە حەوت کەسی بەدارکوشت لە قاعەکان دەگەرا لەحەرەساکانی دەپرسی ئەو ژن ومندالانە هەمەوویان پێشمەرگەن؟! حەرەسەکانیش لەوەڵامدا دەیانووت" بەڵێ هەمەوویان پێشمەرگەوتاوانباروخیانەتکارن جا بەدەم پێکەنینەوەدەهات وسووکایەتی بەئافرەتەکان دەکردو ئەوئافرەتانەی سکیان هەبا بەسۆندە لە سکی دەدا دەیگوت مادام ئەوانە کوردن وخیانەتکارن نابێ بێمێنن"، لەبەشێکی تری قسەکانی لەبارەی ئافرەتەکان دەلێت" هەرئافرەتێکیان بانگ دەکرد ئەگەرهاتەباوە ناو قاعەکە کزومات دەبوو ئەگەر نەهاتباوە ئەوەکەس نەدەزانی چییان لێ بەسەردەهات، پرسیم ئەی ئافرەتەکان هیچیان نەدەگووت ووتی بەدایك وخۆشکیان پیرەژنانەکانیان دەووت کەدەستدرێژیان لەگەڵ کردوون ئەوانیش بۆئیمەیان باس دەکرد بەڵام دەسەڵاتمان نەبوو ئەی هاوارچیمان کردەبا بەخوا قەت بیرم ناچیتەوە ئەی ئەوهەموکچ و کۆرەگەنجەیان چ لێ کرد بۆکوێیان بردن؟!!...

لەبەشێکی تری قسەکانی ئەوشایدحاڵەدەلێت " یەکێك لەئازاروئەشکنجانەی حەجاج دڵی زۆر پێ خۆش دەبووئەوە بوو نیوەرۆیان لەم گەرمایە ئەیان هێناینەدەرەوە بۆ بەرخۆرەکە سەعات ونیوێك لەوبەرخۆرە گەرمە دەبوسەیری خۆرەکە بکەین ئەوەی تەماشای نەکردایە لێیانئەدا، ئەوە تەعزیبێکی

زۆرقورس بوو بۆئیمە چونکە تەمووز بوو گەرمایەکی زۆر بەتین بوو. ئێمەش ئەو تاقەتەمان نەمابوو، خەڵک هەبوو ئەبورایەوە هەبوو لەو تەعزیبدانەدا دەمرد و ئیمەش هەر بە مەیتی دەمانبردنە ژوورەوە.

شایدحاڵێکی تری نوگرە سەلمان بە ناوی ئامینە دەڵێت "پاش چوار مانگ نۆگرە سەلمان نەخۆشەیەکی تێکەوت شەوی وا هەبوو (٣٠- ٤٠)کەس دەمرد. هەموو ئەوانەی دەمردن لەشیان رەش و رەق دەبون بە جۆرێکی سەیر باریک بەنیس دەبوون کەس نەیدەناسینەوە، هەموشی لەبەر پیسی و بێ خواردنی بوو، لە ماوەیئەو شەش مانگەدا یەک کەس خۆینەشۆری لیلا ئەو کچەی لەکاتی ئەنفالکردنیان تەمەنی سێزدە سالان بوو و ماوەی شەش مانگ لەگەڵ دایکی لە نوگرە سەلمان زیندانی بووە ئەو دەڵێت" کۆمەڵێک کۆر و کچی گەنج بووین هەموو بەیانیان تاکو ئیوارە ئاودەستەکانیان پێخاوین دەکردین کە حەوت ئاودەست بوون ، شەشیان بە چیمەنتۆ سەب کرا بوو، ئەوەی حەوتەم کراوە بوو ئیمە دەبا هەموو رۆژێک هەموو ئەو پیسایی شەش ئاودەستەکانمان بردبا و لە ئاودەستی حەوتەم بەتاڵمان کردەبا کە پیرەمێردەکان دەیانووت هەمووی دەرژێتە ژێرزەمینێک (مەنهۆڵێکی گەورە) کە بەردەوام بەندیەکان تیدا ئەشکنجە دراوەن، ئەمە تەعزیبێکی زۆر قورس بوو ئیستاش پێستی جەستەم لەبەر ئەو پیساییە تووشی توشی جۆریک لە نەخۆشیەکان پێست بووە ، کە تەماشای جەستەم کرد زۆر بێتاقەتی کردم هەموو جەستەی پەڵە پەڵە ببوو ، مام ئەحمەدی گەراوەی نوگرەسەلمانیش دەڵێت "ماوەی هەفتەیەک بە ئەمری حەجاج لە ژێر زەمینێک ئەشکنجەدرام جێگایەک بوو کە بەردەوام پیسایی تیدا دەرژا لە سەر ئەوەی ووتم ئیوە خواتان نیە بۆ وا لەم ژن و منداڵان دەکەن لەبەشێکی تری قسەکانی مام ئەحمەد ووتی" حەجاج لە سەر نوێژ و رۆژو گرتن خەڵکی فەلاقە دەکرد ودەیگووت نابێ کەس لێرە نوێژ بکات و(مەمنوعە سوجدە بۆ خوا بەرن دەبی هەموتان سوجدە بۆ من بەرن) هەورەها ئەو دەڵێت رۆژێک خەریکی نوێژ کردن بووم لەناکاو قامچییەک بە سەرم کەوت بریسکە لە چاوم هەستا و کەوتمە سەر ئەرز حەجاج ووتی جاریکی تر سەروخوار بەدار هەڵت دەواسم و پەرۆ لە ژێر لووتت دەسووتێنم ئەگەر سوجدە بۆ خوا بەری.

شایدحاڵێکی تر بەناوی فاتیمە دەڵێت "ئاوی نوگرە سەلمان زۆرپیسبوو، سوێروتاڵبوو، پر بوو لە مردن خەڵکەکە

الجمهورية العراقية
وزارة الصحة
قسم الاحصاء الصحي والحياتي

شهادة وفاة

رقم الشهادة: 169653 ط/١
تاريخ التنظيم: / / ١٩

سجلات الحالة المدنية
قضاء / ناحية
لسنة ١٩

١ - اسم المتوفى ولقبه
٢ - الجنس
٣ - الجنسية
٤ - الدين
٥ - المهنة
٦ - الحالة الزوجية: اعزب، متزوج، أرمل، مطلق
٧ - تاريخ الولادة / / ١٩
٨ - محل الولادة: قضاء، ناحية، محافظة
٩ - اقامته الدائمة: رقم الدار، زقاق، المحلة او القرية، ناحية، قضاء، محافظة
١٠ - محل الوفاة: المحلة او القرية، الناحية، قضاء، محافظة
١١ - تاريخ الوفاة (كتابة): الساعة، يوم، شهر، سنة ١٩
١٢ - اسم والد المتوفى
١٣ - اسم والدة المتوفى
١٤ - اسم المبلغ عن الوفاة
١٥ - صلته بالمتوفى
١٦ - عنوان المبلغ الكامل
١٧ - شهادة الوفاة الطبية
(١) المرض او الحالة التي ادت للوفاة مباشرة (أ)
(ب) (سبب عن او نتيجة لما يليه)
الحالات المرضية (ان وجدت) والتي ادت للسبب (ب)
(سبب عن او نتيجة لما يليه)
اعلاه مع ذكر السبب الاصلي في النهاية (ج)
(٢) حالات مهمة اخرى ساعدت على الوفاة ولا صلة لها بالمرض او الحالة التي سببت الوفاة
الفترة التقريبية بين ظهور الاعراض والوفاة
١٨ - حدثت الوفاة في: البيت، المستشفى، مكان آخر
١٩ - اشهد ان الوفاة قد حدثت من الاسباب المثبتة اعلاه
اسم الطبيب:
عنوان اشتغال الطبيب:
توقيعه:
ختم المؤسسة الصحية
٢٠ - شهادة طبية عدلية (كلياً وتوقع من قبل الطبيب العدل)
اني الموقع ادناه الدكتور الطبيب في
قمت بتشريح جثة المتوفى
والمرسلة من قبل حسب الاستمارة المرفقة والمؤرخة في / / ١٩ في الساعة
بتاريخ / / ١٩ توجدت سبب الوفاة توقيع الطبيب (ختم الطباة العدل)
٢١ - معلومات خاصة بمديرية الجنسية والاحوال المدنية: (تؤخذ من هوية الاحوال المدنية)
رقم السجل رقم الصحيفة المحافظة رقم هوية الاحوال المدنية (ويرفق بالشهادة)
ملاحظة: توضع علامة (×) في المكان المناسب
٤- نسخة منظم الشهادة
دار الحرية للطباعة - ١٩٨٤

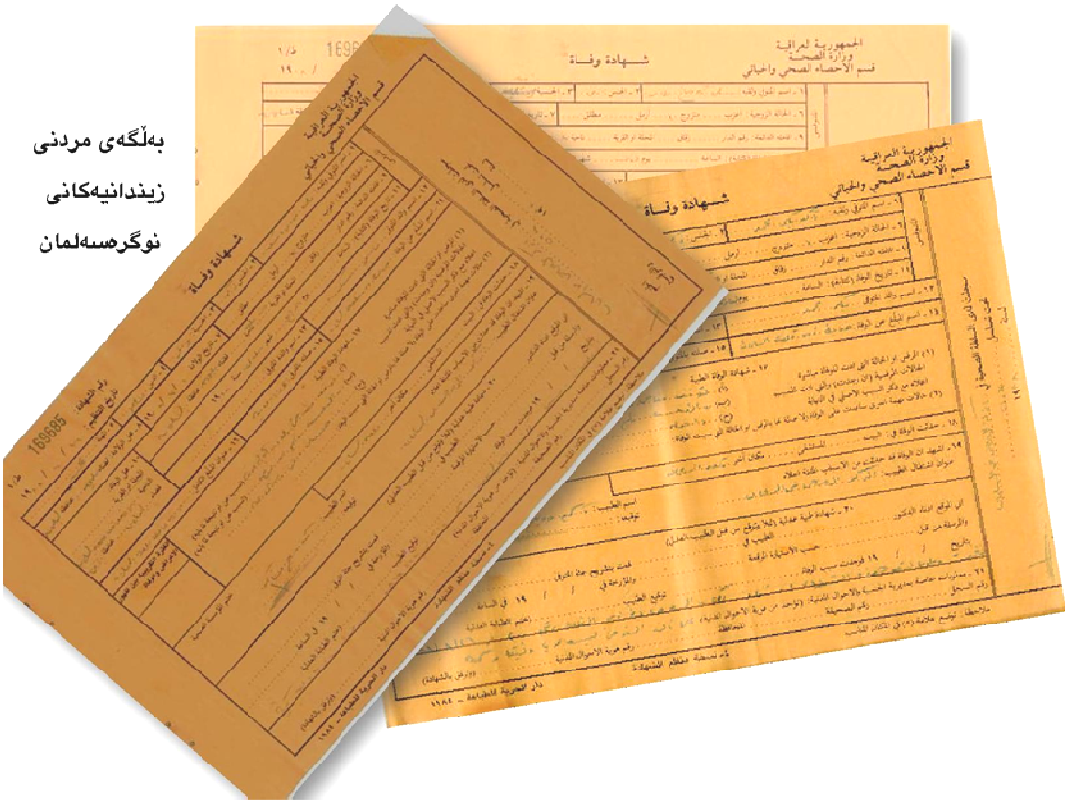
لەناچاری و تێنوێتی دەیخواردەوە و دواتر پێی دەمرد، شەوێك ١٠٠ کەس زیاتر پێکەوە مردن مێردوکۆرەکەی منیشی تیدا بوو وەك شێتم لێ هاتبوو تا بەیانی باوەشم پییان کردولەسەریان گریام، بەیانی لاشەی مردووەکانیان برد بۆ دەرەوەی قەڵا خەفەتم دەخوارد دەبێ سەگە بەرەڵاکانی نوگرە چییان لەم مەیتانە کردەبێت، پاش چەند رۆژێك زانیمان ئەو رۆژە چوونکە ژمارەی مردووەکان زۆر بووە حەفارەیان هیناوەوەمووپانیان پێکەوە خستووتە ژێر خۆڵەوە بەم خەبەرە تۆزێك دڵم خۆش بوو کە خاك بەنسیبیان بوو".

عەدالەت تالەبانی شایدحاڵێکی دەربازبووی نوگرە سەلمانە لە بەشێکی کتێبەکەی بە ناوی"ئەنفال ونهێنییەکانیدا"دەلێت" لەکاتی ئازاردانی جەستەی ئەوا بە نوێترین شێوەی ئازاردان بەندییەکانیان دەکوتا، بۆ نموونە (بوتڵە شوشەیەکی ئارەق یان بیرەیان لەنیوەڕا دەشکاند ئیتر ئەوەی دەمایەوە وەکو پەنجەی دەست تیژ بوون، بەندییەکانیان ناچاردەکرد لەسەری دابنیشنو زۆربە تونديش دەستیان دەنابەسەرشانیان بۆئەوەی ئەو شوشەشکاوە بچێتە ناوگیانیان، ئینجا خوێن وەکو جۆگای ئاوڵەلەشیاندا دەچۆڕاوەو هیچ چارەسەرو دەرمانێکیش نەبوو، جاری واش هەبوو ئامێری سێکسی جهاز التناسلی پیاوەکاینان بەپلایس دەگوشی تالە هۆش خۆیان دەچوون.

لە بەشێکی تردا دەڵێت "لەقرچەی گەرمای هاویندا رۆژانە یەك دوو ئافرەتیان ئەهێنا دەرەوە و بە عەمودەکانی ناو حەوشەی بەندیخانەکە هەر لە بەیانی تاکو نیوەرۆ ئەیانبەستنەوە هەتا ئەبورانەوەو نەدەبوایە کەسیش نزیکیان بکەوێتەوە شەوانیش کە سەربازەکان سەرخۆش دەبوون بە زۆری لولەی چەك و لە ژێر هەڕەشەدا گۆرانیان پێ دەگوتن و هەڵپەڕکێیان پێ دەکردن .

مام نوری لە بەشێکی تری بەسەرهاتەکەی دەلێت ". شەوێك سەعات ١٢ی شەوبوو حەجاج هات بەدەم جێنودانەوە گووتی وەرنەدەرەوە وامەدەزانی ئێوەش وەك بارزانیەکان ئێرە دەبێتە قەبرتان بەڵام بەداخەوە ئیوە بەردەبن ،ئیمە تا ئەو کاتە نەماندەزانی موزوعی بارزانییەکان چییە مەگەر تاك وتەرا نەبێت ، کە حەجاج ئەو قسەیەی کرد، ئیتر زانیمان کە بارزانیەکان هەموویان تیاچوون ترسێکی زۆر کەوتە دڵمان گووتمان بە خوا ئیمەش وەکو ئەوانمان بە سەر دێت، ئەوانە درۆمان لەگەڵ دەکەن کەس باوەڕی پێیان نەبوو، ووتمان دەمانکەنە ناو بەحرەوە، لە پاش ئەم قسانە دەستیان کردبە لێدانمان بە سۆندە و دار و شیش زۆریان لێداین و بردنیاینەوە ژورەوە، هەمووی جێی گۆڕا کەس جێی خۆی نەدۆزیەوە دواتر هاتنەوە ووتیان (٥٠٠) کەسمان دەوێت دەیان بەینەوە بۆ سلێمانی بەرتان دەدەین، کەس باوەری نەبوو خەڵك خۆی دەشاردەوە.

ئیستاش ناوی بەشێك لە قوربانیانی قەڵای نوگرەسەلمان کە بە پێی ووتەی کارمەندانی بنکەکە هەرگیز لاشەی قوربانیان نەهاتووتە لایان بەم شێوەیەی خوارەوەیە:

بەڵگەی مردنی زیندانیەکانی نوگرەسەلمان

تێبینی:

لەکاتی نووسینەوەی ناوەکان بەشێکیان بەباشی ناخویندرێتەوە ئەگەری ئەوە هەیە هەڵەی تێدا بێت هیوادارم کەسوکاری قوربانیان لە ڕاستکردنەوەی لەگەڵ ناسینەوەیان هاوکارم بن و لە ڕێگای ئەم ژمارە مۆبایل و ئیمیلە ئاگادارم بکەنەوە.

Mobile: +9647504476704
Email:adalatanfal@yahoo.com

بریارم داوە ئەم بەڵگەنامانە لەبەرژەوەندی کەسوکاری قوربانیانی ئەنفال وهەڵەبجە بە تەنسیق لەگەڵ وەزارەتی کاروباری شەهیدان وئەنفالکراوەکان، بەڕێوەبەرایەتی زیندانییە سیاسیەکان بەمەبەستی مشمول بوونیان بە یاسای مووچەوئیمتیازاتی زیندانییە سیاسیەکان بەکاربێنم تاکو ئیستاش کۆبۆنەوەیەکەم بە ئامادەبوونی نوینەرانی کەسوکاری قوربانیان لەگەرمیان و بەڕێوەبەری زیندانییە سیاسیەکان ئەنجام داوە.

عەدالەت عومەر
نوسەرو چالاکڤان لەبواری جینۆسایدی گەلی کوردستان

بۆ بینین و خوێندنەوەی ناوی قوربانیەکانی نوگرەسەلمان بروانە خشتەی تایبەت لەلاپەرە (٢٠٠٤ هەتا لاپەرە ٢٠١٢

سەرنجێك
لەسەر ئەدای حکومەتی هەرێمو یاسای مافو ئیمتیازی کەسوکاری شەهیدانو ئەنفالکراوان

ئەوە ڕاستیە کە کەسوکاری ئەنفالکراوان مەحرومترین ودڵشکاوترین توێژی کۆمەڵایەتی سەروەختی رژێمی بەعس ودوای ڕاپەرین وقوربانی گەورەی ئابووری بوون. ئەگەرئەنفال و کیمیابارانو کۆمەڵکوژی بارزانیەکان وفەیلیەکان، کۆمەڵە تاوانێکی گەورە بوون دژ بە مرۆڤایەتی لەسەدەی بیستەمدا ئەوا بەپلەی یەکەم دژبە خودی قوربانیەکان ودووهەم دژبەکورد کراوە . پێویستە لەسەر خاڵێك بووەستین: ئەویش ئەوەیە کە سالانێکی زۆرئەوخەڵکە زۆڵملێکراوە پێویستیان بەپشتیوانی مادی و مەعنەوی و سۆزوخۆشەویستی گۆمەڵگاو پشتیوانی مادی حکومەتی هەرێمی کوردستان بوو. بێگومان ئێستاش پێویستیان پێیەتی یاسای ماف و ئیمتیازی کەسوکاری شەهیدانوئەنفالکراوان، سەرباری باشیشی کەمووکوڕی تێدایەو پێویستی بەهەمووارکردنەوەیە .. ڕەنگە زەقترینیان ئەم خاڵانەی خوارەوە بن کەهیچ بەندوبرگەیەکی تێدانیە بۆئەم جۆرە قوربانیانە :

١. ئەوانەی لەگۆڕی بەکۆمەڵ ڕزگاریان بووە، کە بریتین لە سیانزە کەسی ئەنفال و ٢ کەسی زیندانی سیاسی و یەك کە تاکە کەسی کیمیابارانی هەلەبجە . (ئەنفالستان هەتا ئێستا توانیویتی ئەوەندە زانیاریان لەبارەوە بەدەست بهێنێ دەنا دڵنیاین نمونەی تریش هەن) .

٢. ئەوانەی لە زیندانی نوگرەسەلمان گەراونەتەوە بۆ نمونە خەڵك هەیە گەیشتووەتەوە کوردستان و لەسەرجادە سەیارە لێی داوەو گیانی سپاردووە ئایا ئەم جۆرە کەسانە لە کوێی یاساکەدا جێگەیان کراوەتەوە .؟

٣. تاقانەکانی دوای ئەنفال (ئەوکەسانەی تاکە دەربازبووی خانەوادە کەیانن) بەپێی زانیاریەکانی ئەنفالستان کۆی ئەو کەسانەی بەتەنها ماونەتەوە بریتین لە ٨٤ کەس بەپێی ئەو ئامارەی کە صباح نجم الدین کردوویەتی و خۆی تاکە دەربازبووی خانەوادەکەیەتی لەتاوانی ئەنفالدا ٦٩ کەس ئامادەکراوە بەموالیدو ژمارەی تەلەفۆنەکانیشیانەوە . بەڵام ئێمە تێبینی ئەوەمانکرد کە روپێوەکە لە سنوری گەرمیانداکراوەو کەمووکوری تیدایە .

هەموو ئەم خاڵانەوچەندین حاڵەتی تایبەتی تریەهیچ شێوەیەك یاساکە بەلایاندا نەچووە..

هۆشداریەك بۆ خوێندكارانی زانكۆو كەنالەكانی راگەیاندن

بەداخەوە هەلومەرجی كوردستان بەقۆناغێكدا تێدەپەڕێ كەكورد نەتوانێ ئاوڕێكی تەندروست لەوتاوانانە بداتەوە كەدەرهەقی كراون، ئەگەر حزبە سیاسیەكان پشكی شێر لەبێباكی وخەمساردی بەرن ئەوا راگەیاندنەكان و رێكخراوەكان و كۆی كۆمەڵگەی كوردستانیش لەم بێباكیە بەدەرنین

١٩ی نیسان كە ساڵیادی سەركوتكردن و پێشێلكارییەكانی دەسەڵاتی كوردیە لەبەرامبەر داخوازیە رەواكانی خەڵك و خۆپیشاندەران، هێزە ئەمنیەكان لەبری پاراستنی ئەمنیەتی خۆپیشاندەران، كەوتنە پەلاماردان وئازاردان و سوكایەتی كردن پێیان، لەمیانیدا دەستبەسەركردنی كۆمەڵێك خوێندكاری زانكۆی سلێمانی وبردنیانبووبۆ (قولەرەیسی) كە چۆڵەوانییەكی نزیك شاری سلێمانی ..ڕاستە ئەوە بێحورمەتی بوو بەخۆپیشاندەران و ئەزمونی هەرێمی كوردستان، بەڵام ئەوەش نارەوایە كە لەو رۆژەوە چەندین جار خوێندكارانی زانكۆی سلێمانی و زۆرێك لە كەنالەكانی راگەیاندن بە پەرچەكرداری بێباكانە ئەو دەستبەسەركردنە بە (قۆناغی نۆهەمی) ئەنفال ناودەبەن ..!! بەبروای ئێمە وێرای قێزەونی تاوانەكەو زەبروزەنگو تونددڕەفتاری هێزە ئەمنیەكانی شاری سلێمانی غەدرێكی گەورەیە لە دۆسێی ئەنفال دەیكەن چونكە تاوانی ئەنفال بە(تاوانی سەدە) ناسراوەو لە دادگا بە جینۆساید یەكلایی كراوەتەوە.. كەنالەكانی راگەیاندن وەكو تێناكۆشن شیكردنەوەو بەدواداچوون بۆ تاوانی گەورەی ئەنفال بكەن، هەق نیە ڕێگە بەخۆیان و رۆژنامەنوس و بێژەرەكانیان بدەن تاوانی ئەنفال بچوك بكەنەوە بۆ ئاستی پێشێلكارییەكی لۆكاڵی وتوندڕەفتاری چەند ئەفسەرو بەرپرسێكی ئەمنی وسەربازی .

لێرەوە هۆشداری دەدەینە سەرجەم دەزگاكانی راگەیاندن وخوێندكارانی زانكۆ كە بەرپرسیارانە مامەڵە لەگەڵ دۆسێی ئەنفال بكەن.. چونكە لەتاوانی ئەنفالدا بەسەدان هەزار مرۆڤ بێسەروشوێنكران، بە دەیان هەزار منداڵ گوللەبارانكران وەدیانیان لەزیندان لەبرسان مردن و دەست وپەنجەیان لەگەڵ لمی بیابان تێكەڵ بووە، دایكانی سكپڕ لەناو زیندان ولەناوئیڤای سەربازی كۆرپەكانیان لێبووەوە، تەنها لە زیندانی دوزبزكەلەچاو نوگرەسەلمان بەبەهەشت ناودەبرێ ١٠٢ منداڵ لەبرسا مردوون، بەكام لۆژیك ڕەوایە تاوانی ئەنفال بۆئاستی پێشێلكارییەكانی ناوخۆبچوكبكرێتەوە.؟! بەهیواین وەكودەسەلات رێزی لە قوربانیانی ئەنفال نەگرت، نەیارانی دەسەڵاتو راگەیاندنەكانی ئۆپزسیونیش تاوانی گەورەی ئەنفال ئەوەندە بچوك نەكەنەوە كەدواجار هەردوو نەنگییەكە بەسەركوردی ئەنفالكراودا بشكێتەوە .

ناوەندی چاك

ساڵنامەی ئەنفالستان

١٩ی نیسانی ٢٠١٢

ئیتر بەس نیە ؟
لە پەراوێزی گوزەرانی دەربازبوانی گۆڕی بەکۆمەڵدا

عومەر محەمەد

لەکۆمەڵکوژی ئەنفالدا تەنها ١٣ کەس دەربازبون،لەناو ئەوانیشدا سێ کەسیان لە ژیاندا نەماون، ئەوانەی تر بەشێوەیەکی گشتی لە ژیانێکی خراپ وخراپتردا دەژین، ئەو ژمارە کەمە لە دەربازبووانی گۆڕی بەکۆمەڵ دەبوایە کۆمەڵگای کوردستان و حکومەتی هەرێمی کوردستان وەکو چاوی خۆی بیان پارێزێ و مااڵیان لەماڵی سەرۆکەکان و لەماڵی پەرلەمان و پەرلەمانتاران پۆشتەتر بوایە وەلێ ئەفسووس .. ئەوەی من لەسەر ژیان و گوزەرانی ئەوان دەیزانم حەقیقەتێکی تاڵ وشەرمهێنەرە .

فەرەجی تۆپخانە بۆی گێرامەوە ووتی: هەرچۆن بێت ئێمە رای دەکێشین بەاڵم (عوزێرە) زۆر مەغدورە لەوێ بەسەیارەوبەنزینی خۆی پیتزا بەسەرماڵاندا دەگێڕێ وتی: ((شەوێکیان سەیارەکەی لە بەفردا چەقی بوو، چەندی کۆشابوو بۆی دەرنەچووبوو کەسیش هاوکاری نەکردبوو، ئەویش بەناچاری هەموو الستیکەکانی بەرپێ و دواجار جلەکانی خۆی داکەندبوو خستبوویە ژێر تایەی سەیارەکەی تا لەبەفرەکە دەری کردبوو کە گەیشتبووەوە ماڵەوە بەتەواوی کەسیرە ببوو) ئەمە حاڵی دەربازبوانی گۆڕی بەکۆمەڵە، کەچی لەملاشەوە هەربابایەو لەسەر ئێسک وپرسک و چیرۆکە قورسەکانی ئەنفال خەریکی سەفەرو گەشتوگوزارە، بێئەوەی هەرگیز بیریان بەالی ئەوەدا بچێت کە هەتا ئەو دەربازبووانە وەستابن قسەکردن بۆ ئەوان نەهاتووە .

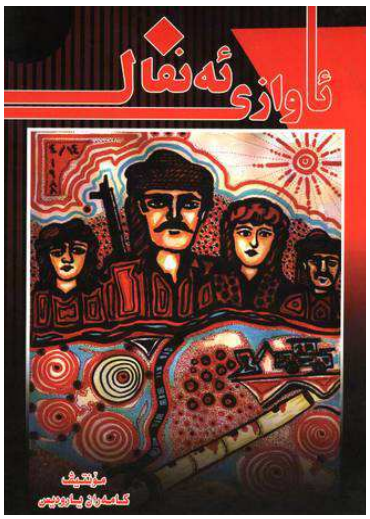
ئەو وێنەیەی سەرەوە بەسە بۆ ئەوەی لە روخساریاندا هەموو مەینەتیەکی ئەم قوربانیانەو نەتەوەکەیان ونادادپەروەری و بێباکی حکومەت بخوێنینەوە.

ماوەیەکی زۆرە کە زیاد لەجارێك پرۆژەیەك بۆ بەتەنگەوە هاتنی ئەم دەربازبوانە لەالیەن (ناوەندی چاکوسالنامەی ئەنفالستان)ەوە دراوەتە پەرلەمانی کوردستان و وەزارەتی کاروباری شەهیدان وئەنفالکراوان. کەچەند خالێکی لەخۆگرتووە لەوانە دابینکردنی ژیانیان (دروستکردنی مالێك یان ئۆفیسێك بۆ ئەم دەربازبوانە) تا هەرلێکۆلیارو رۆژنامەنوسێك بتوانن لەوێ بیانبینن، هەروەها مەراسیمێکیان لەسەر ئاستی هەرێم بۆساز بکرێ و تیایدا مەدالیای شکۆمەندی (ویسام شەرف) یان پێبەخشرێ بەهەموو

ئیمتیازاتەکانیانەوەوداوتریش ئەم مافە لە یاسای کاروباری شەهیدان وئەنفالکراواندا بچەسپێ. بەداخەوە تا ئەم چرکە ساتە نە وەزارەتی شەهیدان و نە پەرلەمان هیچ وەلامێکی چاکوسالنامەی ئەنفالستانیان نەداوەتەوە..! ئیترکە ئەوە حاڵیان بێت بۆچی بەبۆنەو بێبۆنە ئەوقسانە دەکەنەوە کە دەڵێن ئەنفالکراوان تاجی سەرن.!! ئیتر ئەم قسانە کەی دەبن بەکردەوەودەربازبوانی گۆڕی بەکۆمەڵ کەی ژیانیان چاک دەکرێت . ؟!

ئەم وتارە لە ژمارە ٨١٢ ی رۆژنامەی (هاوڵاتی) بەرواری ٢٠١٢/٢/٢٦ لەژێر ناونیشانی ئازارەکانی دەربازبوانی گۆڕی بەکۆمەڵ بڵاوکراوەتەوە، لەڕاستیدا ئەوتایتڵە هاوڵاتی دای نابوو، بۆیە من هەربەناونیشانەکەی خۆی بڵاوی دەکەمەوە

مۆنیتۆرکردنی هونەرمەند کامەران یاروەیس

یەکێکە لەهونەرمەندە شێوەکارەکانی ناوچەی گەرمیان و لەشاری کەلار نیشتەجێیە . هەموو ساڵێک لەیادی تاوانی ئەنفالدا تابلۆکانی دەبینرین، چونکە ئەنفال لە کارە هونەریەکانی یاروەیسدا زیاتر رەنگیانداوەتەوە. هەربۆیە سالانە بە شداری لە پێشانگای تایبەت بەتاوانی ئەنفال دەکات و لەپێشانگا هاوبەشەکاندا تبلۆکانی نمایش دەکات

ئاوازی ئەنفال مۆنیتۆکی یارویسە کەچەندین تابلۆی لەخۆگرتووەو لەسەر ئەرکی پارلەمانتار سالار مەحمود چاپکراوە. بەبڕوای هونەرمەند تاوانی ئەنفال ئەوەندە گەورەیە کە هیچ کەس لەتوانایدا نیە، مافی تەواوبداتە قوربانیەکان و دۆسیێکەی . یارەوەیسس دەڵی: هیوادارم توانیبێتم بەم کارە هونەرییەم ئەرکی سەرشانی خۆم وەک هونەرمەندیک بەرامبەربەتاوانی ئەنفال بەجێهێنابن .

غاندی لە کفری

بەرواری ٢٠١٢/٢/٣ لە شاری کفری لەگەڵ حاجی فەرەجی تۆپخانەدا لە ناوگۆڕستانی باوە شاسوارتوشی پیرە بووین، کە لەوێنەکەدا دەیبینن دووکیسە گەنمی پێیەو بەسەر شارە میرولەکاندا دەگەراوگەنمی بۆ ڕۆدەکردن. بەڵام بەداخەوە نەهێشتی وێنەی بگرم نە ئامادەبوونی خۆشیم پێبلێت: وەکو بلێی ئەو کاری خێر بۆهەڵو ریکلام ناکات ، ئەو پیاوە پێیوایە چاکەپێویستی بەباسکردن نیە، لەو کاتەدا بەحاجی فەرەجی تۆپخانەم ووت تۆبڵێی چەند کەسی ئاوا لەمرۆڤی دڵپاکوسود بەخش ئەنفال بوون و ئێستا لەبیابان تەرمەکانیان گۆڕ غەریبن و ئێمەش لێرە لە یادی ئەنفالدا لەبری وەفاداری لەگەڵ یەکتر دەچینە جەنگەوە، بێ باک لە گیانی ئەوانەی ئەنفالکران دێینودەڕۆین، لەباشترین حاڵەتدا دەچینە گەشتوگوزار.

عارف محمد عارف :

ئەو هەموو گۆڕەش دەبینم، باوەرناکەم منداڵەکانم نەمابن

جوتیارێکی هەژاری گوندی کلێسەیەوجاربەجاریش خەریکی راوەماسی دەبێت، لە دایك بووی ساڵی ١٩٥٥ ی گوندی کلێسەی دەشتی کۆیەیە، کاتێك چاوم پێی کەوت بێزارییەکی زۆر بەڕوخسارییەوە دیاربوو، لەپەلاماری ئەنفالی چواردا مامزی هاوسەری و کچ و کوڕەکەی ئەنفالکراون، بەڵام ئەوە خەمێکە هەرگیز لەکۆڵی نابێتەوە. من پرسیاری ئەوەم لێ نەکرد کێت ئەنفالکراوە بەڵکو پرسیم چەندکەستان ئەنفالکراوە بەڵام ئەویەکسەر ئاوا وەڵامی دامەوە :

جاکێم ئەنفال نییە، ئەوکێلانەی لە "مۆنۆمێنت"ە کەی گوندی کلێسە دەیانبینی هەمووی خزمۆکەسوکارمن. هەرە دوورەکەیان ئامۆزامە، یان خاڵۆزامە، پووزامە، خوشکەزامە...

منداڵەکانی خۆت چەندیان ئەنفالکراوە؟

سێیم ئەنفالکراون(کچێك و کوڕێك و خێزانەکەم). لەماڵی خۆمان تەنها خۆم و کچێکم لەکورەی ئەنفال چووین.

ناویان چی بوو؟ تەمەنیان چەند بوو؟

خێزانەکەم ناوی (مامن) بوو لە دایك بووی ١٩٦٨ ، کچەکەم (نیگار) لە دایك بووی ١٩٨٧. کوڕەکەشم (ڕێبوار) لە دایك بووی ١٩٨٤. فەقیری ماڵی خۆمان بووین بەعس ئاوا ماڵی وێرانکردین .

خەڵکی کلێسە کەسیان چەکدار نەبوون؟

چەکمان هەبوو، بەڵام پێشمەرگە نەبووین.

ئەو کات تۆ خۆت بەچییەوە سەرقاڵ دەکرد؟

جووتیاری و، ئاژەڵمان هەبوو، خەریکی تووتنیش بووم.

تۆسەرەتا وتت قسەت بۆ ناکەم، بەڵام ئەوەتا قسەشت کرد؟

لە ڕاستیدا، حوکمەت ئەوەندەی ڕیکلام دەکات بۆ تەماتەوپەتاتەو، بۆ "جبس"، دەبوایە ئێمە هەمیشە لەسەر "تەلەفیزۆن"ەکان بووینایەوقسەمان بکردایە.

بەڵام خۆمن حکومەت نیم ؟

دەزانم ئەوەنیە قسەت بۆ دەکەم ؟

کاك عرف من چەند جارێك هاتووم بۆ ئەم گوندە!

بەخێر بێیت سەرچاو.

سوپاس

تۆ گۆڤاری "ئەنفالستانت بینیوە؟

گۆڤارەکەم هەیە بەڵام خوێندەواریم نیە، جا ئەگەرخوێندەواریشم نەبوو، وەك ئەوە وایە نەمبێ.

ئەی کەس نییە بۆت بخوێنێتەوە؟

باهەمە، بەڵام خۆت نەیخوێنیتەوە، من بەلامەوە هیچ نییە.

ساڵی پار ئەنفالستان پێشنیارێکی پاگەیاند، خەڵکی گوندی کڵیسە هەمووی پێشوازی لێ کرد، ئەویش ئەوەبوو کە پۆژی ئەنفال بکرێتە پۆژی "سەرنەبڕین"، واتە لەچێشتخانەومالانیشدا ئەو پۆژە گۆشت نەخورێت، وەك پێزێك بۆ ئەو کەسانەی کە لە زیندان سەموونێکیشیان دەست نەکەوت. بێ گومان ئەنفالی ئەم ناوچەیەش لەمانگی پەمەزاندا بوو .

من پێم باشە کورد هەرگیزگۆشت نەخوات.

قسەیەکی جوانە بەڵام ئەوپێشنیارەت گرانە، ئەگەر بڵێی کورد گۆشت نەخوات !

کورد هەق نیە هیچ پەلەوەروئاژەلێك سەربڕێ .

سەبارەت بەجاشەکان دەڵیی چی ؟

بەلای منەوە ئەوەی یەك کاتژمێر چەکی هەڵگرتبێت بۆئەو پژێمە، ئەگەر پۆژی مەحکەمە خوای گەورە من بکات بەحاکم.. وەلاهی پێنسەت سالّی سزا دەدەم.

تۆ وەك ئەوەی کە خزموکەسوکارت ئەنفالکراون، پۆژێ چووی بۆ دادگا سکالاّ تۆماریکەی؟

نا بۆچی بچم ؟

بەلای کەمەوە باسکالاّیەکت هەبێ؟

باشە تۆ پێم بڵێ بۆچی هەبێ ومن بچم چیبکەم!

چونکە تۆ دۆسیەیەك بۆ تۆمەتبارێك ئەکەیتەوە.

لای کێ سکالاّ تۆمار بکەم؟

لەدادگا.

ئەودادگایەی من سکالاّی لا تۆماردەکەم، حاکمەکەش یەکێکە وەکو من، پێویست بەوە ناکات من بچم سکالاّی لەلاتۆمار بکەم.

بەڵام ئەوەتا کەسێکی وەك سەدام حسێن بەسزای خۆی گەیشت !

خوای گەورە نەك سەدام حسێن هەزاران کەسی وەك ئەوی لەناو بردووە. خەڵك هەبووە لەسەدامیش خراپتر بووە، لەناوبراوە.

باشە بەبڕوای تۆ حوکمەتی هەرێم چی بکات باشە؟

حوکمەتی هەرێم هیچی نەکردایە دەبوایە گوندەکانی ئاوەدان بکردایەتەوە، چونکە هەم دڵی ئێمە فراوان دەبوو، هەم ئێمە مەیلێکمان دەبوو بەلای حوکمەتی هەرێمدا، بۆ خاك و نیشتیمانەکەمان، وە هەم ئەرکانە لەسەر حوکمەت نەدەما لە سەردەمی سەدام حسێندا لە ٤٥٪ شار بوو، لە ٥٥٪ی لادێ بوو. ئێستا لە ٩٥٪–٩٨ی شارەوئەوی تری لادێیە. بۆیە ئەگەر گەنجێك لەبازاڕ نارەزایی دەربڕێ بەرامبەر حوکمەت، پێنج سەد کەس بەداوی دەکەوێ، چونکە هەمووی لەشارەو بێکارە. بەڵام ئەگەر گوندەکان ئاوەدان بکاتەوە، باشترە. هەربۆنمونە ئێمە ئەگەرهەموومان کۆبکەیتەوە ٢٥٠ مالّ دەبین، بەڵام ٣٠ مالّ لە کڵیسە دا نیشێ ونیوەی پیرەمێردە.

من هەست بە ئازارەکانت دەکەم .

من دووئازارم هەیە لەئەنفال، یەکەمیان کەسوکارم ئەنفالە، خەڵکی ناوگوندەکەمان هەموویان جوان و

چـــاك و ڕێـــك و پێـــك بـــوون، هـــەموو ئـــەنفالبوون. دووهـــەمیان ئەوەیـــە پێموایـــە کچـــان وژنانی گـــەنجی نەکوشتبێ و توشی کێشەی تری کردبن.

وەکو چی ؟

خـۆت دەیزانـی (وەسـتان) پێویسـت ناکـات مـن هـیچ بلێم .

خێزانت پێکەوە ناوەتەوە ؟

بەڵێ .

کەی خێزانت پێکەوە نایەوە؟

١٩٩٤\٧\١

تا کەی چاوەڕێی خێزانی یەکەمت کرد ؟

وەڵا هـــــەتا ئێســـــتاش هەرچـــــاوەڕێیان دەکـــــەم. باوەڕناکەم مردبن.

بۆچـی بـاوەڕ ناکـەیت ؟ مەبەسـتم ئەوەیـە چـی وات لێدەکات هەرچاوەڕوانبیت ؟

باوەڕناکـەم بەدەسـت خـۆم نییـە. ئەوهـەموو گـۆڕەش دەبینم باوەڕم نییە کە منداڵەکانم نەمابن .

هیچت پێ شك دێت ؟ کە گومان لەمانیان بکەیت ؟

باوەرم وایە ماون ..

ئێستا چەندمنداڵت هەیە؟

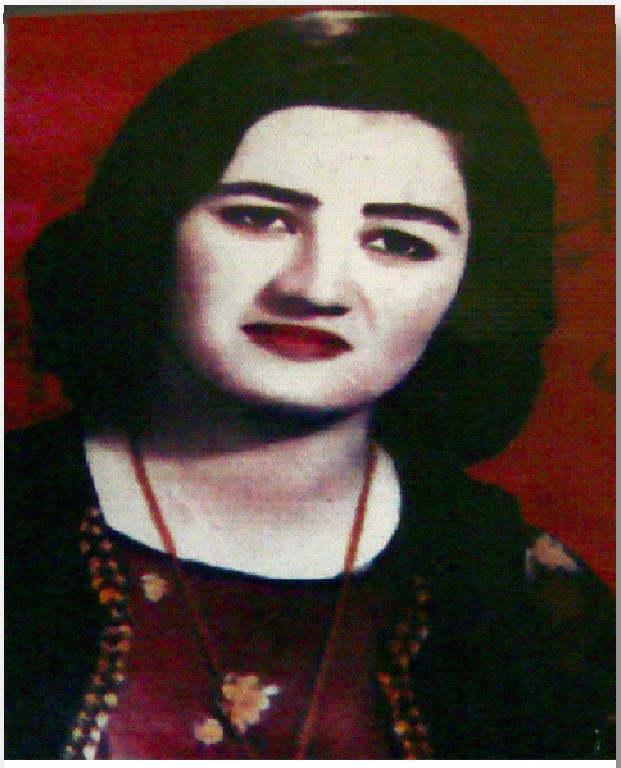
پێـــنجم هەیـــە، لەگـــەڵ ئـــەوەی کەبـــەجێماوە دەبێتـــە شەش.

هیچیان بەوناوانەی پێشووە ناونەناوەتەوە؟

نەخێر.

تـۆ لـەوباوەڕەدای کوردێـك هـەبێت بـە قـەدەرخۆتان بەپەرۆش بێت بۆئەو کەسانەی ئەنفالکران ؟

هەرکەســـەوویژدانی خـــۆی، بـــەڵام نـــەدەتوانم بڵـــێم هەیـــە، نـــەدەتوانم بڵـــێم نییـــە. ڕەنگـــە هـــەبێت لـــە مـــن پەرۆشـتر بێـت گەرموسـڵمانیش نـەبێت تـەنها بۆئـەو ڕووداوانە، بۆ کیمییاباران وئەنفال.

مامـــز یـــاســـین تـــاهـــیر

کۆمـــەڵگای کـــوردی تاچـــەند ڕێـــزت لێ دەگـــرن وەك کەسوکاری ئەنفال؟

لـــە خـــوا بـــەزیاد بێـــت بـــێ ڕێـــزیم بەرامبەرنـــەکراوە هەتائێستا . وەك کەسوکاری ئەنفال سەرمان بەرزە.

ئەی وەکو حوکمەت؟

حوکمـــەتیش بەقســـە ڕێزمـــان لێ دەگـــرێ، بـــەڵام وەك کردەوە.. کردەوەی نییە.

ئێســـتا ئەوچـــاوپێکەوتنەی لەگەڵتـــدا کـــردم، مـــن بـــۆ هـــیچ ڕادیـــۆو تەلـــەفیزۆنێکم نییـــە، پێـــت خۆشـــە بڵاوبکرێتەوە یانا؟

بەکـەیفی خـۆت، بـڵاوی دەکەیتـەوە پـێم نـاخۆش نییـە، بۆیادگاری هەڵی دەگری پێم ناخۆش نییە.

سوپاس

سوپاس بۆتۆش .

ئەو کەسانەی لەبازگەی صمود گێڕانو ئەنفالکران .

ئەم ناوانەی لەخوارەوە بلاویان دەکەینەوە لەڕێگەی بێستوون محمدەوە گەیشتووەتە ئەنفالستان کە هەموویان لە ئەندامانی چەند خانەوادەیەکی ناوچەی گەرمیان، بەتایبەتی خەڵکی گوندەکانی سەربەناحێی سەنگاون، بە هەموویان ژمارەیان ٢٠ کەسە، کە لە بەرواری ٤/٣ی ساڵی ١٩٨٨ لەگوندوهەردەکانی گەرمیانەوە هاتبوون و هەرچۆنێك بووە توانیبویان خۆیان بگەیەننە ئاوەدانی، بەڵام بەداخەوە لە بازگەی نێوان صمود- کەلار گیرابوون، لەوێوە رەوانەی دائیرەی ئەمنی سلێمانی کرابوون وماوەی ٢ رۆژ لە تەواری سلێمانی دەستبەسەربوونودواتر رەوانەی بنکەی سەرەکی کۆکردنەوەی تۆپزاواکراون، ئیتر لەوە بەدوا جارێکی تر نەبینرانەوە . کەبریتی بوون لەم خانەوادانەی خوارەوە :

خانەوادەی رەوف معروف حەسەن

رەحمە عەریب مەعروف موالید ١٩٥٦، شێرین رەوف معروف ١٩٨٥، هیمن روف معروف ١٩٨٧

خانەوادەی غەریب معروف حسن :

(زەینەب حمە ئەمین محمود ١٩٥٥، نەرمین غەریب معروف ١٩٨٠، هێرش غەریب معروف ١٩٨٢) شایانی باسە غەریب بۆخۆی بەتەنها دەربازبوو بۆیە بە بێکەسی مایەوە، تائەوکاتەی چاوەروانی دادی نەداو بەناچاری هاوسەرگیری کردەوە.

خانەوادەی مەلا عومەر معروف

مامۆستای ئاینی گوندەکەیان بووە، لە ٤/٣ی ساڵی ١٩٨٨ مالّومندالەکەی لەسەیتەرەی صمودی ئەوکاتە گیراون بریتی بوون لە: (سەبریە نوری محمد ١٩٦٥ خێزانی و کچەکانی باسیدە ١٩٧٣، ناهیدە ١٩٧٥، نەغمەدە ١٩٧٨ کوڕەکانی زانا لەدایکبووی ١٩٨٠ و دانا ١٩٨٣ و دارا ١٩٨٦)

خانەوادەی محمد معروف حسن

محمد لە دایکبووی سالی ١٩٥٤ه، خانەوادەکەی بریتی بوون لە: عەتیە جەلال محمد والیدی ١٩٥٥، سەفورە ١٩٧٨، گەیلان ١٩٨٦ ، سەیوان محمد ١٩٨٢، شنۆ مەعروف حەسەن ١٩٨١، سارا محمد معروف ١٩٨٥، هێرۆ ١٩٧٩، سەفوت ١٩٧٨، سەعادەت ١٩٧٦) .

شایانی باسە خانەوادەی محمد معروف تەنها یەك کچیان دەربازبووە بەناوی (سەعدیە) ئەویش بەهۆی ئەوەی لەو کاتەدا نەخۆش بووە لەنەخۆشخانەیەکی شاری سلێمانی خەوێنراوە.

محەمەد حمە ڕەشید کاکەبرا:

منیش پیاو چاکێك فریام کەوت

گوندی گۆمەتان سەر بەناحیێ سەنگاوە، دانیشتوانەکەی بەشێوەیەکی گشتی سەرقاڵی کاروکاسبی و ئاژەلداری و کشتوکاڵ بوون، لەپاڵ ئەنفالی سێدا گورزی کەمەرشکێنیان بەرکەوت، سەرباری ئەوەی هەموو سەروەت و سامانیان بەتاڵانبرا و خانوەکانیان لەگەڵ زەوی تەختکرا (٢٩) کەسیشیان گیران وئەنفالکران و ئیتر جارێکی تر نەبینرانەوە.

محمد حمە ڕەشید کاکەبرا لە دایکبووی ساڵی ١٩٦٤ە لەکاتی ئەنفالدا هەر لەگوندی گۆمەتان بوون کە (٣٠) کم لە ناحێکەوە دورە، لە ١٧ مانگی نیسانی ساڵی ١٩٨٨ پەلاماری ئەنفال گەیشتە سەریان و بەهۆی تونددی پەلاماری جاش و جەیشەوە نەیانتوانی خۆیان پەنابدەن، بەپێچەوانەوە ناچاربوون خۆیان ڕادەست بکەن، ئیتر تەواوی خانەوادەکەی کەوتنە دەستی پیاوانی دەولەتەوە و هەموویان ئەنفالکران و بەقۆناغەکانی گرتن و کۆکردنەوەو پۆلێنکردندا تێپەڕیوون، ئیتر محمد لەگەڵ ساتەوەختەوە چاوی بەخێزانەکەی و منداڵەکانی نەکەوتەوە و خۆشی تەنها مایەوە، هەرلەوماوەیەدا خزمێکی خۆی بەناوی (عومەرمحمد عەبدالرحمن) بەهانایەوە چووەو بردوویەتی بۆ کەلارو ماوەی ٨ مانگ دانیشتوانیان داوەو شاردویانەتەوە.

محمد، هەتا ئێستاش سوپاسگوزاری ئەو پیاوەیە دەلێت: ئەگەر ئەوان نەبونایە ئەوامنیش هەمان چارەنووسم دەبوو هەر ئەوسا ئەنفالدەکرام. ئەنفالکراوەکانی خانەوادەی محمد ڕەشید کەبریتی بوون لە خێزانەکەی ومنداڵەکانی ئەمانەی خوارەوە بوون : (**سەبیحە مسعود ئەحمەد خێزانی محمدەو لە دایکبووی ١٩٦٦ە. لەگەڵ هەرچوارمنداڵەکانیان بەم ناوانە (دیاری لەدایکبووی١٩٨٣ ، ڤیان لەدایکبووی ١٩٨٥، زانا لەدایکبووی ١٩٨٢ ، ئاری لە دایکبووی ١٩٨٦)** ئەم پیاوە جگە لە منداڵەکانی خۆی باوکی " حەمە ڕەشید کاکە برا" جەیران مەجید شاسواری دایکیشی" بەڕیەلاماری ئەنفال کەوتن و هەردوو زیندانە نەفرەتیەکەی تۆپزاواو نوگرەسەلمانیان بینیوە، حاجی قادر کە ئێستا لە ژیانداماوە لە گوندی ڕەنی عەلی خانی سەر بەناحێی باوەنور دەژی سەعات ٨ی بەیانی هەواڵی بۆ هێناین کەوا لە بەروای ١٩٨٨/٤/٢ گیراون لەلایەن لیوای

٤٤٤ەوە بەلام تا رۆژی ١٩٨٨/٤/١٣ەر لەکەلار مابوونەوە کەبارەگای لیوای ٤٤٤ ی لێبوو، ئیتر هەر ئەو هەواڵە بوو تاکو ئێستا هیچ سۆراخێکی تریان نیە.

کاتژمێر ٧:٣٠ی دەقیقەی رۆژی ١٩٨٨/٤/١٤ بردویانن بۆ دائیرەی ئەمنی سلێمانی لەوێوە بەکاروانێك رەوانەی تۆپزاوا کراون. لەتۆپزاوا لەبەروای ١٩٨٨/٥/٥ جیاکراونەتەوەوحەمە رەشید کاکە براو جەیران مەجید لەو پۆلێنکاریەدا ڕەوانەی نوگرە سەلمانکران ئیتر ئگایان لە کورەزاکانیان نەما.. تا بەروای ١٩٨٨/١١/١٧ زیندان بوون و لەو رۆژەدا ئازادکراون. بەداخەوە بەروای ١٩٨٩/٦/١ دوای٧ مانگ لە ئازادبوونی کۆچی دوایکرد بێگومان ئەویش بەوهۆیەوە بوو کە لەزیندان نەخۆش کەوتبوو.

محمد حەسەن حەمە خان:

لە دایکبووی ١٩٦٤ دانیشتووی گوندی مەسۆیی بەرگەچی سەربەناحێی سەنگاون، ئەم گوندە ٨٤ کەسیان ئەنفالکراوە، لەناویاندا هەموو خانەوادەکەی محمدیان تێدایە.

بەرلەپەلاماڕەکانی ئەنفال وەك هەر گوندنشینێکی تر خەریکی ئاژەلداری و کشتوکاڵ بوو، لەپەلاماڕەکانی ئەنفالی سێی گەرمیانەدا ئەمیش و وەکو زۆربەی گەرمیانیەکان بێ ئارەق دەرنەچوو، بەڵکو هەموو خانەوادەکەی بەرپەلاماری ئەنفال کەوتن و ئیتر جارێکی تر نەبینرانەوە.

ناوی ئەندامانی خێزانەکەی : (**مەلیحە محمد سلێمان ١٩٦٣، حاتم محمد حسن کەریم ١٩٨٣، بەهار محمد حسن ١٩٨٥ ، هەڤین محمد حسن ١٩٨٧**) بەروای ١٣ /٤/ ١٩٨٨ ئەدلەرەقی لە گەرمیاندا گەیشتبووە لوتکەی بەربەریەت، جەیش و جاش لەچەندین قۆڵەوە بەرەو سەنگاو ناوچەکەیان لە پێشرەویدا بوو، کۆپەتەرەکان بەراسەرەوە دەسورانەوەو تەقەیان لەهەر زیندەوەرێکی ناوچەکە دەکرد، لەوکاتەدا محمد بەنیازی دۆزینەوەی ڕێگەچارەیەك بەشەڕاوی ڕووەو سەنگاو ملی نابوو، ئاگری جگە هەڵیگرتبوو، دەیویست بەهەر شێوەیەك بێت جگەرگۆشەکانی لە تەنوری ئەنفال دوربخاتەوە، بەڵام هەموو ئەم دلسۆزیە بێهودەبوو، ڕۆژی ٤/١٤ جەیش و جاش لەکەلارو باوەنورەوە وەکو رەشمار دەمیان بۆ خەڵکی ناوچەکەکردبووە تاوەکو نێچیر قوتی بدەن.. لەو کاتەدا منداڵەکانی محمد لە گوندی کوردەمیری عەلی حسێنی سەربەناحێی باوەنور گیرسابوونەوە، لەوێ کەوتنە بەرچنگی چەیش و جاش و دەستگیرکران، ئیتر هەرئەو ڕۆژە کە بەرۆژی حەشری ئەنفالکراوەکانی گەرمیان ناوزەد دەکرێ ئەوانیش گەیەنرانە قەڵای قۆرەتوو لەوبەری ئاوی سیروان. پاش ٧ ڕۆژ مانەوە لەوێوە بە کاروانێکی سەربازی ڕەوانەی تۆپزاوا کران کە ببووە بنکەی سەرەکی کۆکردنەوەو پۆلێنکردنی ئەنفالکراوان .

محمد جگە لەهاوسەرومنداڵەکانی دایکی و باوکی و خوشك و براو براژنەکەشی گیران و هەموویان پێکەوە ئەنفالکران، لەوانە هەریەك لە حمە جان حسن کەریم موالیدی ١٩٦٧ و نەزیرە مەجان موالیدی ١٩٨٤ و نەعیمە

حەمەرەشید موالیدی ١٩٦٧ ، هەروەها حسن کەریم حەمەجانی موالید ١٩١٧و فەیمە قازی سەلیمی موالید ١٩٢٧ئەمانیش بەهەمان شێوەی منداڵەکانی محمد حمە ڕەشیدی گوندی گۆمەتانیان لێبەسەرهات لەتۆپزاوا حسن کەریمو فەیمە غازیان لە کورەزاکانیان جیاکردەوەولەگەڵ تێکرای پیرەکانی تردا ڕەوانەی دۆزەخی نوگرەسەلمانکران. بەڵام دوای ئەوەی لەبەروارى ١٩٨٨/١٠/٢٠ لەنوگرەسەلمان ئازادکران ئەوەندە لە ژیاندانەمانەوە بەڵکو هەر بەودەردەی نوگرەسەلمانەوە یەك بەدوای یەکدا مردنو کۆچی دواییانکرد.

قادراوای سەنگاو هێشتا ئاوەدان نەکراوەتەوە

گوندی قادراوا سەر بەناحێی سەنگاو قەزای چەمچەماڵە، هەروا ١٠ دەقیقەیەك لە ناحێکەوە دورەو دەکەوێتە ڕۆژهەڵاتیەوە، بەرلەوەی ئەنفال وێرانی بکات نزیکەی ١٥ ماڵێکی تێدا دەژیان و خەڵکەکەی بە

ئازادییەوە سەرقاڵبوون، وەلێ ئێستاش ئاوەدان نەکراوەتەوەو تەنها ئێستا تەنها دوو ماڵی تێدا دەژین کە خەریکی ئاژەڵدارین.

بێستون ئەحمەدی لەدایکبووی ساڵی ١٩٨١ لە خانەوادەیەکی ئەو گوندە هەژار نشینەدا چاوی بەدنیا هەڵهێناوە، خانەوادەکەی ئەوانیش وەکو تەواوی خەلکی گوندی قادراوا هەژارو کاسبی ماڵی خۆیان و سەرقاڵی ئاژەڵداری بوون، لەبەهاری ساڵی ١٩٨٨ ئەوانیش وەکو هەر گوندنشینێکی تر کەوتنە بەر هەڕەشەی مەرگو ڕاگوێزانەوە ئەو کاتە تەمەنی ٧ ساڵان بووە ، کەلێیان قەوماو بەترس و شەژانێکی زۆرەوە بەژێر نێڵەی ئاگری تۆپ و تەیارەو تەنوری ئەنفالدا توانیان دزە بکەنە ناو شاری چەمچەماڵەوە، بەڵام هەرگیز نەیانتوانی لەئافاتی ئەنفال دەربازبن بەڵکو لەوێ کەوتنە تەڵەیەکی بەعسییەکانەوە کە هەر بەپرۆپاگەندەو وتی وتی: هەموو ئەو کەسانەیان لە گەرەکی خانووە قوڕەکانی چەمچەماڵدا کۆکردبووەوە گوایە خانویان بۆ دروستدەکەن ئەمەش فێڵێك بوو لەو خەڵکە هەژارەکرا بۆ ئەوەی کۆزەیان بکەن و بە ئاسانی بیانگرن .

هەرکە لەوێ کۆبوونەوە، کۆمەڵێك سەربازی ڕەزاگران هاتن و گەمارۆیاندان و خێرا سواری زیلی سەربازیانکردن و بەرەو شاری

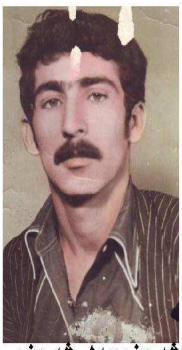
کەرکوکیان بردن، دەمەو ئێوارە لە (٦٥) کیلۆمەتری رۆژهەلاتی کەرکوکدا لەناو حەوشە گەورەکەی تۆپزاوا خۆیان بینیەوە،[١٨] کە گرتووخانەیەکی ترسناکی ئەنفالکراوان بوو، لەوێ گەنجەکانیان جیاکردەوەو خرانە هۆڵێکی گەورەوە، یەکێك لەوانە ئەحمەد حەمەشەریفی گوندی قادراوای باوکی بێستوون بوو، بێستون ئەو ڕوداوەی بیرنایاتەوە کە چۆن باوکیان لێجیا کردنەوەو چۆن براکانی لەزیندان مردوون، بەڵکو زیاتر لەدەمی دایکیەوە چیرۆکی ئەنفالکردنیانی بۆ گیرامەوە، پاشئەوەی خێزانەکەیان کەبریتی بوون لە : (**ئەحمەد حەمە شەریف لەدایکبووی ١٩٥٧، شەمسە فەریق حەمە صالح لەدایکبووی ١٩٥٧، بیستوون ئەحمەد حەمە شەریف لەدایبووی ١٩٨١، بێخاڵ ئەحمەد حەمە شەریف لەدایبووی ١٩٨٣ ، هێمن ئەحمەد حەمە شەریف لەدایبووی ١٩٨٤،هەریم ئەحمەد حەمە شەریف لەدایبووی ١٩٨٦ ئارام ئەحمەد حەمە شەریف لەدایبووی ١٩٨٥**)

هەرئەوەندەی پرۆسەی پۆلێنکردن دەستی پێکرد، ئەحمەدی باوکیان لێجیاکرایەوەو هەر ئەو جارە بوو ئیتر نەبینرایەوەو هەتا ئێستاش بێ سۆراخە، ئەوانیش هەر ماوەی پێنج ڕۆژ لە تۆپزاوا هێڵدرانەوە دواتر لەگەڵ خەڵکێکی زۆری ئەوناوچەیە سواری سەیارەکران و بەکاروانێك گواستراندەوە بۆ گرتووخانەی دبس و پاش ٦ مانگ زیندانی ئینجا ئازاد کران.

شەمسەی دایکیان وەك زۆر ژنی تر لەوێ جەرگی سوتاو دوو منداڵی بەناوی (ئارام و هەریم) کە تەمەنیان لە نێوان ٤ – ٥ ساڵدا بوو بەپێشچاویەوە لەبرسا مردوون. ڕۆژگارەکانی زیندانی دبس پرمەینەتی و کارەساتی گەورەو چیرۆکی دلتەزێن بوون، ژنێك منداڵی دەبوو دووان منداڵیان دەمرد، ئەوانەی منداڵیان دەبوو بەبەرچاوی ئەو حەشاماتەوەو بێ پەڕوپاتاڵ منداڵەکەیان لێدەبووەو زۆرجار کراسی دایکەکانیان دەدری و لەمەلۆتکەکەیانەوە دەپێچا، ئەوانەشی منداڵیان دەمرد زۆرجار هێشتا ڕۆحیان تێدادەما کە سەرباز دەیانبردن و دور لەچاوی دایکەکانیانەوە لەودیوی تەلبەندی سەربازگەکەوە فرێیان دەدان، تا ئەو ڕادەیەی سەربازەکانیش لەم ڕەفتارە ماندووبوون و ئیتر فێری ئەوەبوون دەچوون لەمزگەوتەکەی دبس یان لەماڵی (ئەحمەدی موختار) فرێیان دەدان و خەلك دەیاننا‌شتن، بەو حاڵەشەوە هێشتا زندانی دبس لەچاو دۆزەحی

[١٨] تۆپزاوە: کەوتووەتە (٦٥) کیلۆمەتری ڕۆژهەلاتی شاری کەرکوك، بنکەی سەرەکی کۆکردنەوەی ئەنفالکراوەکان بوو، ئەنفالکراوەکان لەشوێنی گرتنیانەوە دەبرانە نزیکترین کەمپی ناوچەکانیان وەکو قەڵای قۆرەتو، قەڵای سوسێ و قەڵای سپیلکو قەڵای نزارکێ و کەمپیی سەلامیە دواتر ڕەوانەی تۆپزاوا دەکرانو لەوێ کۆدەکرانەوەوپۆلێنی یەکجاری دەکران، یەکێکە لەوسەربازگانەی کەلەسەرپێشنیارو نەخشەدانانی یەکێتی سۆڤیەت دروستکراوە بۆپاراستنی شاری کەرکوك ئەمە جگە لەشوێنی مولگای سەربازی ترکەلە قشلەیەکی زۆرگەورە پێکهاتووە کەدەبێت جێگای ٢٥٠٠ سەربازی تێدا ببێتەوە لەهەندێك شوێن ٢تا٣ قشلەی تێدایە.

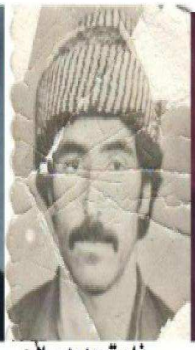
ئەلبووەمی ئەنفالکراوانی سەنگاو

شەریف عەلی شەریف

حەسەن کەریم

فەیمە قازی سەلیم

قادر حەمە فەرەج

ئامیق حەمە سالح

جەلال حەمەسالح

نوگرەسەلمان وتۆپزاو زۆر باشتربوون . یەکێك لەو شایەتحاڵانەی زۆر منداڵی ئەنفالکراوەکانی بەدەستی خۆی ناشتووە پیرەمێردێکی ناسراوی تەمەن هەڵکشاوی خەلکی دوبسە بەناوی مام خلید، ناخۆشترین دیمەنی ئەو ناشتنانە بۆ ئاکۆمحمەد شوانی دانیشتووی چەمچەماڵ دەگێڕێتەوەو دەڵێت : منداڵێکی تەمەن پێنج ساڵبوو دایکی ویستی بەرلەوەی مندالەکەی بخرێتە گۆڕەوە دواماچی بکات، بەڵام سەربازەکان ڕێگەیان پێنەداو دایانە بەر قامچی و قۆناغە تفەنگ و نەیانهێشت ئەو ژنە داواماچی جگەر گۆشەکەی بکات .[19]

سەرەئەنجام خەڵکی گوندی قادراوای سەنگاو بە دووکورەکەی شەمسە فەریق حەمەصالحییشەوە بەهەمووی ١٠ کەسیان بوونە قوربانی و ئەنفالکران و جارێکی تر نەبینرانەوە.

ئەم خانەوادەیەی گوندی قادراوا ئێستا لە گەرەکی وڵوبەی شاری سلێمانی نیشتەجێ بوون و لەبەرئەوەی گوندەکەیان بێ ئاوەو تەنها کانیەکی هەبووە، ئەویش ئێستا بەهۆی وشکەساڵییەوە وشک بووەو هیچ سەرچاوەیەکی تری ئاوو هیچ خزمەتگوزارییەکیی تریشیان پێنەگەیشتووە، بۆیە نەچوونەتەوە بۆ گوندەکەیان و هەرلێرە نیشتەجێبوون .

گوندی قادراوای سەنگاویش پێش ئەنفال ، هەمیشە لەژێر هەڕەشەدا بووە، بۆ بێستونیان گێڕاوەتەوە کە ساڵی ١٩٨٧ جاش چوونەتە گوندەکەیان بەتەنیا پێشمەرگەیەکی لێبووە بەناوی محمود حمە شریف بۆماوەی ٣ کاتژمێر شەری لەگەڵدا کردوون ونەیهێشتووە بچنە گوندەکەوە.

بێستون ئێستا لەڕێکخراوی ئەنفالەکانی کوردستان، کار بۆ کەسوکاری ئەنفالکراوانی ناوچەکەیان دەکات بەتایبەتی ئەوانەی لەسلێمانی و دەوروبەری نیشتەجێ بوون .

ناوی قوربانیەکانی گوندی قادراوا :

(شەریف عەلی شەریف ، نجم الدین حەمە خورشید، نامیق حەمە صالح ، جەلال حەمە صالح ، قادر حەمە فەرج ، ئەحمەد حەمە شەریف شاسوار ، ئارام ئەحمەد حەمە شەریف، هەرێم ئەحمەد حەمە شەریف).

[19] بروانە ئاکۆمحمد شوانی– ڕۆژنامەی روداو ژمارە ١٠٨ – دووشەممە ٢٠١٠/٤/١٢

نەجم رەزا محمد :

ژنو منداڵ) هەموو رۆیشتن، هەر بۆخۆم ماووم.

لەدایکبووی گوندی کلێسەی دەشتی کۆیەیە.

بۆیە ناوی مودیریان لێناوە لەبەرئەوەی ئەرکی بەرێوەبردنی

مۆنۆمێنتەکەی گوندی کلێسەی گرتووەتە ئەستۆ، بێجگە لەهاوسەرەکەی بەناوی زەینەب نادرحەمدان هەرسێك کوڕەکەی بەناوەکانی (شێرزاد، نەوزاد، فواد) لەئەنفالی چواردا گیران و ئێستا جارێکی تر نەبینرانەوە ئەو سەروەختەی ئەنفالکران، نەجم رەزا ماڵی خۆی جیابوو خەریکی کاروکاسبی خۆی بوو، بەزۆری سەرقاڵی کشتوکاڵ و ئاژەڵداری بوو، بەڵام کە ئەنفال خانەوادەکەی برد ئێستا خۆی بەتەنها مایەوەو ماوەیەکی زۆریش لەچاوەروانی هاتنەوەی خێزانەکەی و منداڵەکانیدا بوو، هەتائەوکاتەی هاوسەرگیری کردەوە ئەو بەتەنیا دەژیاو رۆژگاری پڕلەچاوەروانی بەرێدەکرد .

دوای ئەوەی گوندی کلێسە هەنگاویان ناو مۆنۆمێنتێکیان بۆ ئەنفالکراوەکانیان دروست کرد، نەجم کرایە بەریوەبەرێکی بێ موچەو خۆ بەخشی ئەو مۆنۆمێنتە کە ئێستا بووەتە سومبلی بێسەروشوێنکردنی خێزانەکەی نەجمو سەرجەمی ئەنفالکراوانی دەشتی کۆیە، ڕاستروایە بلێین کرایە سومبولی قوربانیانی تاوانێك کەتەنها لەگوندی بچوکی وەکو کلێسەدا (١٣٦) سەدو سی و شەش کەس لەژنو منداڵو پیروگەنج،لەخزمو کەسوکاری ئەوپیاوەی ڕاپێچی مەرگێکی نادیارکرد. ئیتر لەوساوە کە مۆنۆمێنتەکە بنیاتنراوە نجم نازناوی مدیرو زۆرجاریش حەمە مدیری وەرگرتووە، کەچی هێشتا حکومەتی هەرێمی کوردستان بەپێویستی نەزانیوە نەجم بکاتە موچەخۆرێکی فەرمی ئەو مۆنۆمینتەودای بمەزرێنی بەڵکو تەنها گریبەستێکی کاتی لەگەڵ وەزارەتی شەهیدانوئەنفالکراواندا بۆکراوەو لەبەرانبەردا مانگانەیەکی کەم وەردەگرێ .

یەکەمجار کەئەو پیاوەم بینی بەرائەتو دڵپاکیەکی زۆرم لەڕوخساریدا خوێندەوە، ریشە ماشوبرنجیەکەی دیاربوو هی تەمەنی ڕاستەقینەی خۆی نیەو بەزەبری دڵرەقی رۆژگار ڕوخساری ئەوپیاوە گۆڕاوە، ئەوساتەی لەگەڵ نەجم رەزا (حەمە مدیر) بەنیازی دیدارێك دانیشتم، ئەو هەستەم لادروستبوو کەبەپارێز بچمە ناو باسەکەوە تا وەك دکتۆرێکی دڵرەق نەشتەر لەهەڵدانەوەی قەتماغەی برینێکەی نەدەم، بەڵام ئەویش هاوکارم بوو، چونکە بە وێژدانو بەرپرسیارێتیەوە قسەی بۆکردم، لەپێشەوە لەوخێزانانەوە دەستی پێکرد کە ئەنفال هەڵی تەکاندبوونو ئاسەواریان براوەتەوە یاخود کەسێك یان دوکەسیان لەتاوانی ئەنفال دەربازبوون بەروخسارە

هێمنەکەیەوە کەوتە قسەکردن: (ئەوەمالّی رەسوڵ، ئەوەمالّی کاك صادق رەزا، کاك یاسین هەرخۆی ماوە، هەروا بێتەوە مام برایم هەرخۆی ماوە، بەبرای خۆم بلێم حەمە شکور هەرخۆی ماوە، عومەرمحمود رەسوڵ نەخۆی و نەخێزانی و نەمندالّی کەسیان نەماوە، مالّی رەسوڵ محمود رەسوڵ ١٢ کەسبوون یەك تاقە کەسیان نەماوە، مالّی سمایل حوسین پێنج سەرخێزان بوون کەسیان نەماوە، قادر حوسێنی برای شەش کەس بوون کەسیان نەماوە، گولچینی خوشکیشم بەپێنج منداڵەوە ئەنفال و بێسەروشوێنە مالّی سەعیدیش سەعید محمد عبدالرحمن بەخۆی و خێزان و منداڵەوە نەماون) ئینجا بەماتەمینیەوە ووتی: هی خۆشم (ژن و منداڵ) هەموو رۆیشتن، هەر بۆخۆم ماووم.

نەجم رەزا بێجگەلەمندالّ وخیزانەکەی خۆی باوکیشی ئەنفالکراوەو لەنوگرەسەلمان مردووە،یەکێك لەناسیاوەکانی خۆی بەناوی (عەلی حاجی سمایل) بەدەستی خۆی لەنوگرەسەلمان ناشتوویەتی.

چیرۆکی مدیرو ئەنفالکردنی منداڵەکانی زۆر بە ئازارن بۆ ئەو پیاوە هەربۆیە رەنگە ئازاری ئەو لەهی کەسێکی تری ئەنفالکراو زیاتربێ، چونکە ئەو سەربازی هەڵاتوو بووە، بۆ خۆی بەنیازی دەربازکردنیان لەگەڵیاندا رۆیشتووەو هەتا نزیکی دوکان لەگەڵیاندا بووەو لەقەشقۆڵی کە تائەوکاتەش سەیرانگایەك بوو جێگەی رابواردن و حەوانەوەی خەڵك بووە لەوێ خواحافیزی لێکردوون بەو نیازەی ئەوان ئازادبوون، دوای ئەو مالّئاوایی مدیر بۆ خۆی گەراوەتەوە بۆ ئەشکەوتەکەی بۆلقامیش و بۆماوەی پێنج ڕۆژ لەوێ خۆی شاردووەتەوە، بەڵام خەملّەکەی پێچەوانە کەوتەوە، هەتا ئێستاش قەشقۆڵ بۆ ئەو بووەتە یادەوەرییەکی تاڵ چونکە هێندە نابات لە بەرەبەیاندا مالّومندالّی لەوێ دەگیرین و ڕەوانەی تۆپزاوا دەکرێن، بۆیە کارەکە پێچەوانە کەوتەوەو تەنها خۆی دەربازدەبێ.

لەدرێژەی گێرانەوەی چیرۆکی ژیانی پڕلەمەینەتی و چاوەروانیدا حەمە مدیر ووتی : کە عافواتەکەی ساڵی ١٩٨٨ی داو خۆمان تەسلیم کردەوە زۆری نەبرد تەسریح کراین، بەڵام دواتر ساڵی ١٩٨٩بانگهێشتکراین بۆ خزمەتی سەربازی، ئێمەش ڕۆژێکیان لەمۆڵەتی خۆماندا ئەو دەرفەتەمان قۆستەوەو بەجلی سەربازییەوە چووین بۆ کۆشکی کۆماری تا سۆراغی کەسوکارەکەمان بکەین.. بەڵام چەند ئەفسەرێك لەوێ بوون هیچ وەڵامێکیان نەدایەوە گاڵتەیان پێکردین.. کە مدیر قسەی بۆدەکردم هەستم دابەش ببوو، بەشێکی فڕی بوو بۆلای ئەو لەشکرە ڕۆژنامەنوس و نوسەرە مووچە خۆرانەی خۆیان بەکاری تڕۆهاتەوە خەریك دەکەن وپارەوپولێکی باشیش لەحزب و حکومەت دەکێشنەوەو خەڵکی چەواشە دەکەن، ئەو ڕۆژنامەنوس و نوسەرە دڕۆزن و ناپاکانەی لەپێشەوە لەتێکشکاندنی ئازادی خۆیانەوە دەستپێدەکەن. من نازانم وەزیفەی

نوسین چیە ئەگەر لەدەشتی کۆیە هەزاران کۆستکەوتووی ئەنفالکراوەکان، نەبووە بابەت و نەچوونە ناو چاوی کامیراکانیانەوە ڕۆژێک دێ وەکو هەموو ناپاکانی دنیا شۆرت لیست بکرێن و ناسنامەی نوسەرو ڕۆژنامەنوسیان لێوەربگیرێتەوە و ناسنامەی گەمژەو نەزانیان پێبەخشرێ .

هەرگیز ئەودیمەنەم لەبیرناچێتەوە کە ڕۆژێکی مانگی شوبات ، وەکو نەجم رەزا ئامادەبن و قەڵەم لێیان بێخەبەربێت .؟!

من لەگوندی کلێسەو بینینی کەسوکاری قوربانیان وخەڵکی گەرمیان و باڵیسانەوە لەوە تێگەیشتم، کە بێباکیەکی زۆر باڵی بەسەر ئەم کۆمەڵگایەدا کێشاوە، بەڵام هەرچۆنێك بێت ئیتر وەختی ئەوە هاتووە هەموو ئەوانەی ئەنفال هەڵیداونەتە ئەودیوی فاریزەو دیواری لەبیرچوونەوەو خۆیان بێنەوە پێشێ و حیکایەتی شکست و قارەمانێتی خۆیان بنوسەوە، تاکو چیتر گەمژەو جاهیلی ناومیدیاکان بەزمانی لوس و پروپاگەندەی مافی مرۆڤەوە لێیان نەبن بەفریاد ڕەس، بەڵکو ئیتر ئەمانە لەدنیای خۆیان بکەنە دەرەوەو بیانێرنەوە بۆناو قوللەو ژوری پاسەوانێتی سوڵتانەکان. قوربانیانی ئەنفال بۆ ئەوەی چیتر درێژە بەژیانی قوربانی بوونی خۆیان نەدەن دەبێ ببنە هاورێی ئەو نوسەروخامەوکتیبانەی جەهل و نەزانی تێك دەشکێنن وپاساوی بێبنەما بۆ ناعەدالەتی ناهێنننەوە، ئیتر خوای دەکرد هەموو کورد دەبوو بەنوسەرو ڕۆژنامەنوس وکامیرامان و سیاسەتمەدار، ئەگەر گوندی کلێسەو ژیان و حاڵی پرلەمەینەتی لەگەڵ کاك فەرەجی تۆپخانە چوین بۆ گوندی کلێسە، بینیم حەمە مدیر هەموو ئەو کوڕانەی خۆی لەئامێزگرتبوو کەلەدوای چاوەروانیەکی زۆر لەهاوسەرگیرییەکی تردا لەدایك ببون، وەك بڵێی بۆ ئایندەیەکی باشتر بڕوانێت ڕوانینێك کە هەم خەمو هەم ئومێدی تێدا بەدی دەکرا.. من چاوم لەسەر ئەو دیمەنە بوو کە حەمەمدیر هەستاو ووتی: دا مامۆستا وێنەیەکی من و کاك فەرەج بگرە ئەو پیاوە زۆر بەڕێزە لەلای ئیمە چونکە وادەزانم لەلای ئەنفالکراوەکانەوە هاتووەتەوە. دوای ئەوەی چەند وێنەیەکم گرتن پێکەوە هەر ئەو ڕۆژە چوینەوە بۆ مۆنۆمینتی ئەنفالکراوانی گوندی کلێسە بەهەلم زانی لەناخافڵ وێنەیەکی حەمە مدیر بگرم کاتێك ئاوری بۆ لای وێنەی شێرزاد کورە ئەنفالکراوەکەی دابووەوە کە بەدیواری ناوەوەی مۆنۆمێنتەکەوە هەڵواسرابوو. دواجار مۆلەتم لێوەرگرتوو گرتەکەم دووبارەکردەوە .

چیرۆکی بوخچەکانی فریادو مریەم

ئەنفالستان

ڕۆژی٢٠١٢/٢/٢٣ هەردوو ڕۆژنامەنووسی فوتوگرافەر ئانیت هابل و سایمون تێلری کە دوو هاوڵاتی بەریتانین .. لە هەولێرەوە سەردانیانکردم وبەسوپاسەوە لەڕێکخراوی وادی ئەلمانی پێشوازی کراین وماوەیەک لەوێ دانیشتین بۆ قسەوگفتوگۆ دوای ئەوەی لە نیازیان تێگەیشتم چەند کەسێکم بۆ دەسنیشانکردن کە بە هاوکاری و دڵسۆزی پاڕێزەر دلاوەر حەیدەر لە هەڵەبجەو ڕۆژنامەنوس ئاکۆ شوانی لە ناحیێ شۆڕش چاویان پێیان کەوتبوو لەوانە (فریاد خان ئەو ژنەی کە دەستگیرانەکەی ئەنفالکراوەو تا ئێستا جلی بوکینیەکەی هەلگرتوە... ئەو دوو فۆتۆکرافە بە نیازن تا سالی ٢٠١٥ هەموو جیهان بگەرین وکارەسات و تاوانە جیهانیەکان

لە فیلمیکی دیکۆمینتاریدا بلاو بکەنەوە.

ئەنفال و فریادو مریەم فریادو مریەم دووکەنیشکی گەرمیانی ناحیێ تیلەکۆبوون ئە ئەوان وەکو نەریتێکی باوی کۆمەڵایەتی ژنبەژنیان پێکرابوو، هەردولا ئامۆزای یەکترودەستگیراندارى ئامۆزا بوون، بەڵام ئەو هاوسەرگیریە هەر لەدڵاندامایەوەو نەگەیشتە مەنزڵ، بەڵکو بوونە چوار مەخلوقی دڵشکاو چیرۆکەکانیان بووە سومبلی دلرەقی ئەنفال و ستەمکاری بەعس، ئەنوەرو کەریم لە پەلاماری ئەنفالی سێیێ گەرمیاندا گیران و ئیتر نەبیزانەوە، فریادو مریەمیش سالانێکی زۆر تا روخانی پەیکەرەکەی صدام لە مەیدانی فیردۆس چاوەروانی ئامۆزاکانیان کرد، بەڵام کە روخانی پەیکەر هەڵدانەوەی سەدان گۆڕی بەکۆمەڵی بەدواداهات ئەوانیش بریاریاندا لەدوای ئامۆزاکانیان هاو سەرگیری نەکەنەوەو هەردوکیان جلی بوکێنیەکانییان بەڕێزوسۆزەوە هەڵگرت.

پێشتریش لەژمارە (٤)ی ئەم سالنامەیەدا ئەوسا کە مریەم لەژیاندا مابوو چیرۆکی مریەمو بوخچەکەیمان باسکرد. کەچۆن بەسۆزەوە ئەو یادگاریەی هەڵگرتووەو تەنانەت ئاوارەیی و هەڵاتن بۆ ئێرانیش نەیتوانی بوخچەی بوکێنیەکەی زەوتبکات.

وەکـــو لـــە فلیمێکـــی دۆکۆمیتـــاری بەناونیشـــانی یـــاران ئێمـــە لـــەکوێی دلرەقیـــدا کـــەوتووین ؟

مریەم لەرزگاری بەرلەمردنی فریاد لەکۆمەلگای شۆڕش

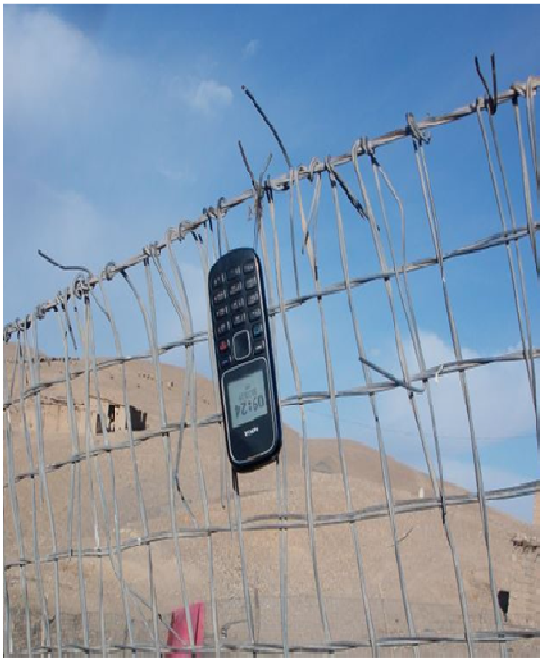
ئـــەنفال عەڵقـــەی بـــوکێنی فرانـــدم دا دەردەکـــەوێت، کەهونەرمەنـــد محمـــەد ســـەید دەرهێنـــەرێتی فریـــادیش بەهـــەمان شـــێوەی مریـــەم، جلـــەکانی بـــوکێنی لـــە بـــاوەڵێکی عـــادەتی گوندنشـــینداهـــەڵگرتووە، دیمـــەنێکمان پیشـــاندەدات مەگـــەر مـــرۆڤ هـــەموو هەســـتە ئینسـانیەکانی فرێـــدابێ دەنـــا نـــاتوانێ خـــۆی لەبەرامبەریدا بگرێ .

فریـــادیش وەکـــو مریـــەم تـــا ســـاڵی ٢٠٠٦ نەخۆشـــی تـــەنگی پیێهەڵنەچـــنیبوو جلـــەکانی لای خـــۆی هێشـــتووەتەوە، بـــەڵام کاتێـــک نەخۆشـــی و هـــەژاری تـــەنگی پیێهەڵدەچـــنن ئیـــدی ئـــەویش ناچـــاردەبێت بەشـــێک لـــە جلـــی بوکێنیەکـــەی بفرۆشـــێ بۆخـــەرجی نەشتەرگەریەکەی ..!

دەبێـــت کێبێـــت چـــاوی بـــەراییی بـــدات جلـــی بـــوکێنی (فریـــاد) کچـــێك کـــە ئـــەنفال دەســـتگیرانەکەی بـــردووە لەبـــەر بکـــاتو زەماوەنـــدی پێوەبکـــات ؟! میللـــەتێك ئەوەنـــدە بێبـــاکودڵرەق بێـــت بەرامبـــەر هاوڵاتیـــەکانی بەرامبـــەر قوربانیـــەکانی خـــۆی کەچـــیرۆکەکانیان بوونەتـــە ســـەروەتی نیشـــتمانی..؟ ئەوەنـــدە نـــەزانبێت بەرامبەربەتاڵانبردنوبەهـــەدەر دانـــی ئەرشـــیف و ســـەروەتی نیشـــتمانی و میێـــژووی خـــۆی دەبێـــت لـــە ئاینـــدەدا چـــاوەروانی چ دڵرەقی ونەهامەتیەکی لێبکرێت ؟.

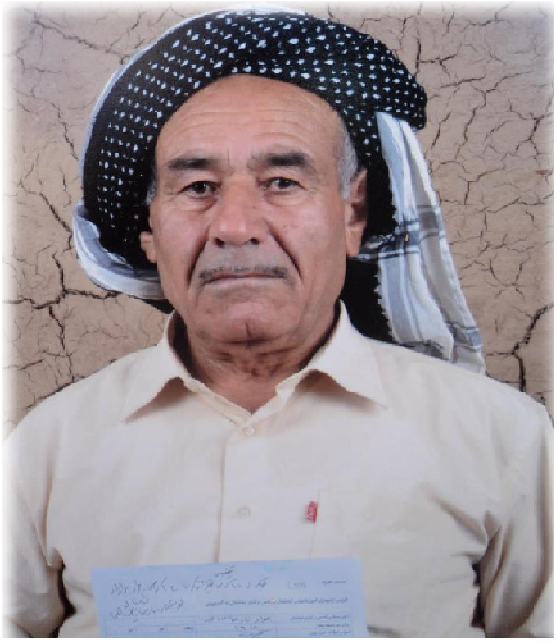
لـــەو فیلمـــەدا فریـــاد بەراشـــکاوی دەڵێـــت : هیچـــیان بـــۆم نـــەکردووە، باوەریـــان پـــێم نـــەکردووەو پێیـــان ووتـــووم تـــۆ درۆ دەکـــەی ..؟ تـــۆی خوینـــەریش تـــەنیا لـــەو رستـــەیە وردبـــەرەوە (تـــۆدرۆ دەکـــەی) ئـــەوە چ دڵرەقیەکـــە یـــاران دەرهـــەقی قوربانیـــانی ئـــەنفال ؟ ئـــەوە چ نەزانیەکە ..!؟

چیرۆکی مۆبایلەکەی توکن

دڵنیام بەرلەوەی تێڕابمێنێ بە وێنەی ئەو مۆبایلە پێدەکەنی.. بەڵام چیرۆکی ئەوە تراژیدیایەکی تری ئەم میللەتەیە (توکن) ناوی گوندێکی ناوچێی سەرقەڵای کفریە، لە پەلاماری ئەنفالی گەرمیاندا خەڵکی (توکن) مەگەر بەدەگمەن دەنا هەموویان ئەنفالکران، کەمینەیەکی زۆرکەمیان نەبێ کە لە نوگرە سەلمان گەڕانەوە، دەنا هەروەکو لەدەفتەری ئەنجومەنی گوندا بینیم تەنها لەوگوندە بچوکەدا (٣٦٥) کەس ناونوسکراون کە ئەنفالکراون وجارێکی تر نەبینرانەوە، ئەومۆبایلە نۆکیایە هێ پیاوێکە هەمووخانەوادەکەی ئەنفالکراوە لەبەرئەوەی لەگوندەکەیاندا تۆڕی ئاسیا سێلۆ لاوازە ناچارە(٢٠٠) م لەژووری دانیشتنەکەیەوە لەپشتی ماڵەکەی بەو پەرژینە تەلەدا هەڵی بواسێ،

محمد ژنێکەی و(٥) منداڵی ئەنفالکراوە، یەکێك بووە لە پارتیزانەکانی گەرمیان وچۆکی بۆ بەعس دانەداوە، لەدوای راپەرینی ساڵی ١٩٩١ دەوە یەکەم کەس بووە گەڕاوەتەوە بۆتوکن وخانووەکەی دروستکردووەتەوە، بەدوای ئەویشدا خەڵکی تر هاتوون و گوندەکەیان ئاوەدان کردووەتەوە. ئەفسوس.. لەدوای بیست ساڵی حوکمرانی و ٦ کابینەی حکومەتی کوردستان،هێشتا کاریگەری ئەو تاوانە بەقوڵی بەرۆحی ئەم گوندەدا رۆچوەتە خوارەوە، هەناسەی گوندی (توکن) بۆنی ئەنفالی لێدێت، کەچی (توکن)ی دوای راپەرین لەهەموو خزمەتگوزارییەك بێبەشە، کە دەبوو پێچەوانەکەی ڕاستبێتو ئێستا لەخزمەتگوزاریدا خەنی ببونایە.. بە هیواین کۆمپانیای ئاسێل بەتەنگ ئەم گرفتەیانەوە بێت .

مام جواد خەڵکی گوندی توکن – ناحیێ سەرقەڵای کفری .

مێردی دووژن بوو، لەپەلاماری ئەنفالی سێی گەرمیاندا هەردو ژنەکەی و هەموو منداڵەکانی ئەنفالکراون وجارێکی تر نەبینرانەوە

دادگایی کردنی تۆمەتبارانی ئەنفالو بێبەهاکردنی یاساو مافو هەستی قوربانی

بێگومان قسەکردن لە دادگایی کردنی تۆمەتبارانی ئەنفال بەواتا فراوانەکەی تەنها لە جاش و موستەشارەکاندا کۆنابێتەوە، وەکو بووەتە بابەتێکی گەرمی راگەیاندنەکان و کەسوکاری قوربانیانی ئەنفالیش .. بەڵکو ئەو دۆسیەیە بووەتە کێشەیەکی نێودەوڵەتی و وەدیهێنانیشی هەتابێی ئاڵۆزو تارادەیەکی زۆریش ئەستەمە، چونکە دەوڵەتی عێراق زۆر بەوردی و بەسیستماتیک کاری لەو تاوانەدا کردووەو بەپێی ئەوسامانە زۆرەی لەبەردەستی بوو، هەروەها بەپێی ئەو هاوسۆزیەی کۆمەڵگەی نێودەوڵەتی لەدژی ئێران بۆ عێراقیان هەبوو، توانیبووی دەرفەت بقۆزێتەوەو گەلێك ولاّت و دەزگاو کۆمپانیای جیهان پەڵکێشبکاتە ناو تاوانەکەوەو پارەی پەترۆلیان بەقورگدا بکات.. بۆیە جەگەلە جاش وموستەشارە کوردەکان لەشکرێك ئەفسەری عێراقی و زۆرێك کۆمپانیا و پسپۆرانی بیانیش تیایدا تۆمەتبارو تاوانبارن کە دیارە ئەوە راستیەکە هەموو جاشەکانی کورد لەسێداربدرێن بەقەد یەك پسپۆریان کۆمپانیای بیانی دۆسێی بەفەرمی ناسینی جینۆسایدی کورد نابات پێشەوە . بەڵام دیارە ئەوەش راستە لەباری سایکۆلۆژیەوە هەموو کۆمانیاکانی جیهان دادگایی بکەی بەقەد سزادانی موستەشارێك ئاسودەیی نابەخشێتە کەسوکاری ئەنفالکراوان.

بۆیەئەوەندەی پەیوەندی بەناو خۆی هەرێمی کوردستانەوە هەیە دەسەڵاتدارانی کوردستان نابێت چی تر خۆیان لەو راستیە گێل بکەن کەوا داڵدەدانی تۆمەتباران و پشتگوێ خستنی هەست و مافی قوربانیان لەهەرێمی کوردستان زۆرگران لەسەریان کەوتووەو لەداهاتوشدا قورستر دەکەوێ ..چونکە تاکە شەرعیەتی دەسەڵاتیان هەر خەلکی کوردستانەو بەبێ ئەوان پێگەیەکیان نیە لەسەری راوەستن، ئیتر هەتاکەی لەبەرخاتی کەمینەیەکی کەم (کە جگە لەتوانی ئەنفال تۆمەتبارن بە خیانەتی نیشتمانی) هەیبەتی یاساو مافی خەلکو قوربانیانی ئەنفال بەسوك تەماشادەکەن ؟!

راستە ئەمرۆ بارودۆخی هەرێم لەگەڵ بەغدا لەگرژی و ئاڵۆزیدایە، راستە دادگاکانی هەرێمی کوردستان لەدەسەلاتیاندانیە تۆمەتبارانی جینۆساید دادگایی بکەن، بەڵام وەختی ئەوە هاتووە، جاش وموستەشارەکان بەتۆمەتی خیانەتی نیشتمانی دادگایی بکەن و لەتاوانەکانیان بپێچنەوە .

بەفراو ڕەشید :

هەتا ئەو ڕۆژەی بەردی ئەلحەد ئەنێنە بان لاشەم هەرچاوەروانیانم

بەروار: ٢٠١٢/١/١٦ کاتژمێر ١١ی سەرلەبەیانی

شوێن : ئۆردگای رزگاری (صمود)

بەفراو ساڵی ١٩٤٥ لەگوندی عەزیز قادر لە دایکبووەو هەرلەوێش شووی بەمحمود عەزیز کردووە، دایکی شەهیدێک و(٤) کوروکچی ئەنفالکراوە، کوڕە شەهیدەکەی ناوی عەدالەت بووەو ئەنفالکراوەکەشی کە کوری گەورەیەتی ناوی (کەرەم) بوو، کچەکانی (ئاواتو گوڵەو محسومە) لەتۆپزاوا لێی جیاکرانەوەو ئێتر چاوی پێیان نەکەوتەوە .

هێشتا ئەنفال نەگەیشبووە گەرمیان، بەڵام دەنگ و باسی ناخۆش لە دیوی قەرەداغەوە دەگەیشتن، رژێم بەتۆپی دورهاوێژ لەسەرقەڵای کفرییەوە گوندەکانی تۆپباران دەکردوبێبەزەییانە بەسەرگوندەکاندا دەڕۆیشتن ولەئاوەدانییەك دەتەقییەوە لە بۆمبارانێکدا بەفراوبەتۆپی دورهاوێژ بریندار بوو، هێشتا برینەکەی تەڕبوو کەئەنفال گەیشتە سەریان ودەستگیرکران وجەیش و جاش پێشخۆیانیانداوبردیانن بۆملەسورە.

ژنە بەبریندار ی گیراوەتا ئێستاش کاریگەری ئەو برینەی پێوە دیارە، بەزبری هێز بردیانن بۆقەڵای قۆرەتوو، لەوێشەوە بۆتۆپزاواوپاش حەوت ڕۆژ ئینجا ڕەوانەکران بۆ نوگرەسەلمان وماوەی شەش مانگ لەمەینەتیدا بوون، داوتر لەگەڵ پیرو پەککەوتەکان کە دایکوباوکی بەفراویشیان تێدابوو ئازادکران و هاتنەوە بۆگەرمیان، لە ئۆردوگای صمود نیشتەجێ بوون . بەفراو هەرگیز ئەو دیمەنەی لەیرناچێتەوە کە حەجاج بەکیبڵ داوییەتی لەپیاوکی گوندی بەکرباسام و کوشتوویەتی .

لەبارەی دلرەقی حەجاجەوە بەفراو دەڵێت : هەرچەندە قەت لێی نەداوم بەڵام بەبەرچاوی خۆمەوە پیاوێکی بەیەك کیبڵ کوشت پیرەمێردێکی تەمەن هەڵکشاوبوو ناوی " مامە عەبدی " بوو خەلکی گوندی بەکرباسامە مام عەبدی گوێی گران بوو حەجاجیش هەربانگی کردبوو ئەوگوێی لێنەبوو، ئێتر دووسێ کێبڵی پیاکێشاوکوشتی تەرمەکەی هەروا لەوێ بەجیماوەوسەگەڕەش گۆشتەکەی خوارد . ئەوەی لەم دیمەنەدا زۆر مایەی نیگەرانی ودلتەنگییە لەوکاتەدا بووە کەخەریکی ناوخۆیندنەوە بوون بۆئەوەی سەرەیان بۆبنوسن و ئازادیان بکەن. کەچی مامە عەبدی دواپۆلینکردنی ئازادبوونیش بەفریا نەکەوت وکوژرا.بەفراومەرگی پیرەمێردێکی تری گوندی سماقیشی بینیووە بەسەر ئەوعەرەبانەیەوە کەتەرمی مردووەکانی نوگرەسەلمانیان پێ دەبردە دەرەوە، کە پرسیاری کردووە وتوویانە ئەوە حەجاج لێی داوەو کوشتوویەتی وفەرمانی کردووە ببیبەنە دەرەوەو فرێی بدەن. سوێند بەخوا ئەویش فریدراو وەکو ئەوانەی ترسەگ خواردی .

بەفراو دوای ماوەیەك بیدەنگی هەناسەیەکی ساردی هەڵکێشاوئینجا ووتی: جاکێ لەوێ نەبوو ؟

گەرمیان گشتی لەوێ بوو، خەڵکێکی زۆرمردو نەگەرایەوە، (حمەخولە) خەڵکی عەزیزقادر لەوێ مرد، مانگی حەمەی ئەحمەد سەمین سەر پاك تیاچوون وەك کەسیان نەماوە پیرەژنێکیان نەبێ لەبەر کەنەفتی موچەکەشیان وەرناگرێت.

بەفراوهەمیشە لەبیری کوروکەنیشکەکانیدایە، بەقوڵی چاوەکانی بڕییە چاوم وماوەیەك بەبێدەنگی وەستا ئینجا ووتی: هیچ کاتێك لەبیریان ناکەم زۆرجاریش کە دەخەوم دێنە خەوم، هەتا ئێستا چاوەروانی مێردەکەم وکوروکچە ئەنفالکراوەکانم دەکەم، تا ئەو رۆژەی بەردی ئەنێنە بان لاشەم هەرچاوەڕوانیانم.ئەمە دوا قسەی بەفراوبوو لەودیدارەماندا .

تاقانەیەکی ئەنفال چۆن منداڵەکانی ناوناوە ؟

سوڵتان هاشم پێشەوای فەیلەقی یەك لە سۆنگەی ئەوخێروبیرومەدالیای ئازایەتیانەی بەهۆی سەرکەوتنەکانیەوە لە ئەنفالدا بەدەستی هێنان، کچکەی ناونا (ئەنفال)

حسن عەلی حاجی فەرەجی ئۆمەربل لەبەرەی دووداینەوخێزانێکی قەرەباڵغ لە تاوانی ئەنفالدا تەنها خۆی دەربازی بوو، لەسەر وێنەی ئەنفالکراوەکانی نوسێوێتی(هەرچەند ئەنفال لەکەسوکارم دای بریم بەڵام بریارمداوە هەر بژیم) حەسەن سەرباری مەینتی و رۆژگاری سەختش هێشتا کەسێکی وەبەرزەو رێگەی نەداوە ئەنفال بیکاتە کەسێکی دەمارگیرو تونڕەفتار بەپێچەوانەوە بەورەیەکی بەرزەوە روەوژیان دەچێت: حەسەن، وێنەی ئەندامانی خانەوادە ئەنفالکراوەکەی کۆکردووەتەوەو لە چوارچێوەیەکی گەورەی گرتوون و زۆرجار لە بۆنەوەیادەکانی ئەنفالدا بەو وێنانەوە دەبینرێ.

دوای ئەوەی لەگەڵ کچێکی خاڵوێدا هاوسەرگیری کرد، بووەتە باوکی پێنج منداڵ، بۆیەناوی سومبلیی لێناون، هەر کەگەرانەوە بۆ زیدی خۆیان و گوندی ئۆمەربلیان ئاوەدانکردەوە یەکەم منداڵی لەدایکبوو ناوی نا (دێکان) وەك سوممبولێك بۆبنیاتنانەوەی گوندەکان و دروستکردنەوەی ژیانی دێهات، دووهەمیشیانی ناوناوە (ئیمان) وەکو بروابوون بەخواوبەئیرادەی خۆیان و روخانی رژێم، (شادمان)یشی لە دوای ئەوان ناوناوە چونکە بەروخانی رژیم شادمان بووون و بە نیازی ئەوەی بەکەسوکارەکەی شادببێتەوە ، چوارەمیشیانی ناوناوە (پشتیوان) بەهیوای پشتیوانی وپێنجەمیشیانی ناوناوە (هەرمان) بەواتای ئەوەی کورد هەردەمێنێ و ئەنفال و ژەهریرانیش نەیتوانی ڕیشەمان ببڕێتەوە .

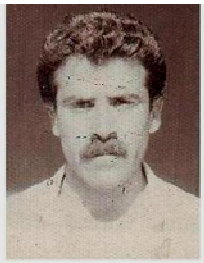
ئەنفالکراوانی گوندی پیبازۆک

ئامادەکردنی ئەنفالستان

پێبـــازۆک گوندێکـــە لەدەشـــتی کۆیـــە، پـــێش ئـــەنفال نزیکـــەی (٢٠) مـــال بوون وخەڵکەکـــەی خـــەریکی کشـــتوکاڵو ئاژەڵـــداری بـــوون، لـــە پـــەلاماری چـــواردا وەك هـــەر گونـــدێکی کوردستان ئەنفال ویرانی کردووە.

هەرچـــەندە گونـــدی پێبـــازۆک زوو ترفریـــا کـــەوتبوون و خۆیـــان دزیبـــووەو گەیشـــتبوونە ناوشـــاری کۆیـــە. بـــەڵام لـــەوێ بـــەبێ ئـــارەق دەرنەچـــون وخۆیان ، بەڵکوژمارەیـــەك پیـــاوی ئـــەم گونـــدە لەلایـــەن ســـیخورەکانی ئەوســـای رژێمـــەوە دۆزرانەوەوزووبـــەزو رەوانـــەی بنکـــەی کۆکردنـــەوەی تـــۆپزاوا کـــران. ئیســـماعیل صـــدرالدین شـــەریف کـــە لـــە دایکبـــووی ســـاڵی (١٩٥٧) ە یەکێکـــــــە لەوئەنفالکراوانـــــــەی لەبـــەرواری ١٩٨٨/٥/٥ لـــە ناوشـــاری کۆیـــە لەگـــەڵ ئامۆزاکـــانی خۆیـــدا گیراوەودواتـــر رەوانـــەی بنکـــەی تـــۆپزاوا کراون وهـــەتا ئێســـتاش چارەنوســـی نادیـــارە، لـــە ناویانـــدا تـــەنها ئیســـماعیل صـــدرالدین خێزانـــداربووە کـــە ئێســـتا دوکوڕوکچـــێکی لـــەپاش خـــۆی بـــەجیماوە بـــەناوەکانی " کرمـــانج، کریکـــار، شـــەوبۆ" لەشـــاری کۆیـــە نیشـــتەجێن.دەنـــاپێنج کەســـەکەی ترهەموویان رەبەن بوون .

کرمـــانج کـــورە گەورەکـــەی ئیســـماعیل بۆســـاڵنامەی ئەنفالســـتان دواو ووتـــی: بـــابم لەگوندەکـــەی خۆمـــان دەرچـــووبوو ئێمەشـــی رزگـــار کردبـــوو، بـــەڵام لەناوشـــاری کۆیـــە گـــیران،

ئەزمیر فەقی شەریف

ئەنوەر فەقی شەریف

ئیسماعیل صدرالدین

کەســـێك بـــەناوی ســـەعدی مـــەلا زاهـــیر ئیخبـــاری کردبـــوون، کەســـەر بـــەدائیرەی ئـــەمن بـــوو، بـــانگی کردبوونـــە کـــن خۆی وهەربەســـەیارەی خـــۆی بردبـــوونی بـــۆ تۆپزاواولـــەوێ تەســـلیمی کردبـــوون. کەچـــی ئێســـتاش ســـەعدی پلەکـــەی رائیـــدەو ئوتـــومبیلی ژمـــارە ٤١٠٠ وەزارەتـــی بیشـــمەرگەی پێیە وهەربەتەنیشـــت خۆمانـــەوە لەدیگەڵـــە دەوام دەکـــات !! ئەوکەســـانەی ســـەعدی مـــەلا زاهـــیر بردبـــوونی بۆتـــۆپزاوا بریتـــی بوون لە :

١. ئیســـماعیل صـــدرالدین لـــەدایکبووی ١٩٥٧
٢. ئـــەنوەر فـــەقی شـــەریف لـــەدایکبووی ساڵی ١٩٦٣.
٣. ئـــەزمیر فـــەقی شـــەریف لـــە دایکبـــووی ١٩٦٨ .
٤. مـــەناف کـــاویس شـــریف لـــە دایکبـــووی ١٩٦٤
٥. تاهیر عەبدوڵا مارف ١٩٦١
٦. زاهیر عبدوڵا مارف ١٩٦٤

شـــایانی باســـە ئـــەم خێزانانـــە یـــەکێکیانی لێبەدەرئـــەوانی تـــر ئێســـتا لـــە دادگـــای کۆیـــە ســـکاڵای یاســـاییان لەسەرســـەعدی مـــەلا زاهـــیر تۆمـــارکردووە چـــونکە بەتۆمـــەتباری یەکـــەمی دەزانن لەئەنفالکردنی کەسوکارەکەیاندا.

مەلاجەلال حسێن سالح:
کە خوشکەکەم ڕۆیشت گەردن ئازایی لێکردم

پێشئەوەی ئەنفال بگاتە سەر ناوچەکەیان و گوندەکەیان لەشوێنی خۆی هەڵتەکێنی مەلاجەلال پێشنوێژی بۆ گوندنشینەکان دەکردو قورئان خوێنی ئاوایی بوو، لەودیدارەی ئەنفالستاندا بەماتییەکی سەرسوڕهێنەرەوە ووتی: لەگوندی زستانەی عەلی حاجی قادر دانیشتبوین، فەقیری مالی خۆمان بووین، پێشمەرگە نەیهێشت بڕۆین. ووتیان ئێوە دەڕۆن چەك بۆحکومەت هەڵدەگرن هەتا مالوحاڵی خۆیان رزگار کرد، گوندەکەمان سەربەناحێی سەنگاوەو نزیکەی ٤ سەعات بەپێ لێیەوە دورە ئەو ڕۆژەم باش لەیادە کەئەنفالکراین، ئەوکاتە خاوەنی ژنومالی خۆم بووم.. ئێمە لەلایەن جاشو جەیشەوە گیرایینو لەسەرقەڵای سەنگاو کۆکراینەوە .. دواتر خراینە ناو کۆستەرەوەو بردیانین بۆچەمچەمالێ. هەقیقەت قایمقایمی چەمچەمالوهەندێك پۆلیس فریامان کەوتن، هاو کاریانکردینو پێیان وتین بڕۆن خۆتان بشارنەوە، ئەوانەی هاوکاربوون پۆلیسێکی کوردویەکێکی عەرەب بوون پۆلیسە کوردەکە خەڵکی چەمچەمال بوو، ناوی نازانم بەدەنگی بەرز هاواری دەکرد " بڕۆن بۆقایمقامیەت" بەڵام لەژێریشەوە دەیگووت بڕۆن نەگبەتینا خۆتان لەناوچەمچەمالێ بشارنەوە .

مەلا جەلال دوای بیست وچوارسالێ لەوتاوانە هێشتا زۆر نیگەرانی خوشکە ئەنفالکراوەکەیەتی، بە قورگی پڕلەگریانەوە ووتی: خوشکەکەم ناوی نەناخان حسێن سالح بوو ئەولەخۆم گەورەتربوو، دەستی کردە ملمداوگەردن ئازایی لێکردمو بەجێی هێشتین (لێرەدا مەلا دەستی کردبەگریان) بەخۆیی و منداڵەکانیەوە (جەیران و شوکریەومحمد) هەموویان ئەنفالکران . تەنها لەدوبزدیبویان ئیتر نەبینرانەوە .

ئێستا مەلا بەتەنیا ماوەتەوە وبەشوێن موچەو ئیمتیازاتی خوشکە ئەنفالکراوەکەیەوەتی.

مەلا جەلال سەبارەت بەپێشنیارەکەی ئەم سالنامەیە دەربارەی سەر نەبرینی ئاژەڵان لە یادی ئەنفالدا ووتی: زۆرم بەلاوە جوانەو بۆخۆم پەیرەوی لێدەکەمو لەورۆژەدا نەگۆشت دەخۆمو نەهیچ زیندەوەرێك سەردەبرم، کاتێك قسە هاتە سەرئەوەی وەکو مەلایەکی ئاینی لەسەنگاوهاوکاریمان بکات بۆ سەرخستنی ئەوکارەو ووتی: بەداخەوە من ناتوانم خوتبەبدەمو ڕۆژانی هەینی لەچەمچەمالەوە وتاربێژمان بۆدێت . ئەگەر لەئەوقافەوە ئەو کارە بکەیت لەمزگەوتەکانەوە باس بکرێت شتێکی زۆرجوانەوبەهیوام ببێتە داب ونەریتێکی کوردەواری بۆ یادی ئەنفال .

پاشکۆ- خشتەی ناوی قوربانیەکانی قەلای نوگرەسەلمان

ئامادەکردنی: عەدالەت عومەر صالح

ژمارە	ناوی سیانی	سالی لەدایکبوون	شوێن	شوێنی دەستبەسەرکردن	تێبینی
1	مەلێکە تاهێر جوهرقادر	1978	نەوجول	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١١٦لە ١٩٨٨/٦/١٤
2	دانە حسن رسول	1981	چمچمال	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١١٦لە ١٩٨٨/٦/١٤
3	رەزا محمد شەریف	1907	دوکان	نوگرە سەلمان	بە نووسراوی نهێنی ژمارە ١١٧ لە ١٩٨٨/٦/١٥
4	شیرین صالح حسین محمد	1984	کەلار	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە١١٧ لە١٩٨٨/٦/١٥
5	فاتح حسن سولتان	1981	نەوجول	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١١٧ لە ١٩٨٨/٦/١٥
6	کریم عزیز ئەمین	1957	سەنگاو	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە١١٧ لە ١٩٨٨/٦/١٥
7	سۆزە حسن قادر	1918	سووڕداش	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە١١٧لە ١٩٨٨/٦/١٥
8	نەزیرە حسین علی	1987	نەوجول	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١١٧لە ١٩٨٨/٦/١٥
9	زوهرە عبید رسول	1937	شوان	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١٢١ لە ١٩٨٨/٦/١٦
10	حمید محمد محمود	1903	چمچمال	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ژمارە ١٢١ لە ١٩٨٨/٦/١٦
11	صالح ئەحمەد حمد	1908	کویسنجق	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ژمارە ١٢٢ لە ١٩٨٨/٦/١٨
12	زیرەك خورشید حسن	1985	دوز	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١٢٤لە ١٩٨٨/٦/١٨
13	علی حسین علی	1981	نەوجول	نوگرە سەلمان	بە نووسراوی نهێنی ژمارە ١٢٥ لە ١٩٨٨/٦/١٨
14	حسین احمد سعدون	1878	کەلار	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە١٢٥ لە١٩٨٨/٦/١٨
15	حسین محمود حسن	1908	چمچمال	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١٢٥

					لە١٩٨٨/٦/١٨
16	پشتیوان رشید محمد	1985	قادرکەرەم	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە١٢٢لە١٩٨٨/٦/١٨
17	فاتمە حیدر عزیز	1928	قادرکەرەم	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە١٢٢لە ١٩٨٨/٦/١٨
18	عبدالرحیم کاسمە سور	1910	قادرکەرەم	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە١٢٤ لە١٩٨٨/٦/٢٠
19	سوارە حسن ابراهیم	1987	قادرکەرەم	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١٢٤ لە ١٩٨٨/٦/٢٠
20	محمد سلیمان خدر	1898	چمچمال	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ژمارە ١٢٤ لە ١٩٨٨/٦/٢٠
21	سوعاد خورشید فەریق	1980	کەلار	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ژمارە ١٢٢ لە ١٩٨٨/٦/١٨
22	یونس جوهر فتاح	1908	نەوجول	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ١١٢ لە ١٩٨٨/٦/٢٣
23	بیستون خورشید فەریق	1987	تیلەکۆ	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ١١٢ لە ١٩٨٨/٦/٢٣
24	رابیعە حمە توفیق	1942	سەنگاو	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ١٣٨ لە ١٩٨٨/٦/٢٩
25	سوویبە محمد ابراهیم	1971	نەوجول	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ١٣٨ لە ١٩٨٨/٦/٢٩
26	فاتمە محمد لاوە	1918	ئاغجەلەر/ چمچمال	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ژمارە١٤٧ لە ١٩٨٨/٧/٩
27	قادر فرج موالی	1913	تیلەکۆ	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١٣٢لە ١٩٨٨/٦/٢٣
28	خۆرشیدە رحیم عارف	1933	تیلەکۆ	نوگرە سەلمان	بە نووسراوی نهێنی ژمارە١٣٨ لە ١٩٨٨/٦/٢٩
29	عبدالله حمەصالح محمود	1932	قرەداغ	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە١٣٨ لە١٩٨٨/٦/٢٩
30	سعید بێجان محمود	1928	سەر قەلا/ کفری	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە١٣٩ لە١٩٨٨/٧/١
31	نەرمین لەفزلله جاسم	1923	نەوجول	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە١٣٩لە١٩٨٨/٧/١
32	صبریە محمد احمد	1948	سەر قەلا/ کفری	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە١٣٩لە ١٩٨٨/٧/١
33	ابوبکر محمد	1985	دوکان	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە١٣٩ لە١٩٨٨/٧/١

34	شێرکۆ علی حسن	1985	سەر قەڵا/ کفری	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١٣٩ لە ١٩٨٨/٧/١
35	بستیە کاکەخان رەمەزان	1918	باوەنور	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ژمارە ١٤٢ لە ١٩٨٨/٧/٤
36	ناوی یەکەمی دیار نیە ناوی باوکی عوسمان احمد	1984	تیلکو- کەلار	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ژمارە ١٤٢ لە ١٩٨٨/٧/٤
37	محی الدین محمد امین	1928	نەوجول	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ژمارە ١٤٢ لە ١٩٨٨/٧/٤
38	حمید مجید احمد	1913	تیلەکۆ	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ١٤٧ لە ١٩٨٨/٧/٩
39	حەبیبە حمید سعید	1930	تیلەکۆ	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ١٤٧ لە ١٩٨٨/٧/٩
40	زوهرە سەفر رۆستم	1985	عزیز قادر	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ١٤٧ لە ١٩٨٨/٧/٩
41	شەونەم محمد صالح	1973	سورداش	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ١٤٧ لە ١٩٨٨/٧/٩
42	کراس حسین عبداللە	1928	تیلەکۆ	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ژمارە١٥١ لە ١٩٨٨/٧/١١
43	احمد مستەفا خونچە	1928	چەمچماڵ	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١٥١لە ١٩٨٨/٧/١١
44	غیدان احمد محمود	1932	نەوجول	نوگرە سەلمان	بە نووسراوی نهێنی ژمارە١٥١ لە ١٩٨٨/٧/١١
45	قادر محمد محمود	1985	تیلەکۆ	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە١٥١ لە١١/٧/١٩٨٨
46	صابر حسن عبدالله	1925	خلیفان	نوگرە سەلمان	بەنووسراویەنهێنی ژمارە١٥٤ لە١٣/٧/١٩٨٨
47	صابر حمە صالح	1938	سەنگاو	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە١٥٤لە١٣/٧/١٩٨٨
48	صالح نصرالله علی	1938	تیلەکۆ	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢٠٠لە ٢٦/٨/١٩٨٨
49	عەباس محمود احمد	1908	سەر قەڵا	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢٠٠ لە٢٦/٨/١٩٨٨
50	ئاکۆ بکر محمد	1987	تیلەکۆ	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ٢٠٠ لە ٢٦/٨/١٩٨٨
51	عایشە احمد رسول	1918	قرەداغ	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ژمارە ٢٠٠ لە ٢٦/٨/١٩٨٨
52	خانم سلیمان قادر	1908	سەنگاو	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ژمارە ٢٠٥ لە ٢٨/٨/١٩٨٨

53	حبيبه احمد چينه	1913	قادر كەرەم	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ٢٠٥ لە ١٩٨٨/٨/٢٨
54	سبايه ابراهيم عبدالقادر	1988	سەر قەڵا	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ٢٠٥ لە ١٩٨٨/٨/٢٨
55	عمر يان حمد محمد رەزا	1928	اغجلر/چمچمال	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ٢٢٢ لە ١٩٨٨/٩/١٨
56	علی سەمين بارام	1908	شيروان/كەلار	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ٢٢٢ لە ١٩٨٨/٩/١٨
57	ئاسكه عبدالمحمد عزيز	1963	هەڵبجه	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ٢٢٢ لە ١٩٨٨/٩/١٨
58	بەهيه علی عبدالله	1932	چمچمال	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ژمارە٢٢٢ لە ١٩٨٨/٩/١٨
59	علی سمير بەهرام	1908	كلار	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ٢٢٢لە ١٩٨٨/٩/١٨
60	ئاسكه عبدالمحمد عزيز	1963	هەڵەبجه	نوگرە سەلمان	بە نووسراوی نهێنی ژمارە٢٢٢ لە١٩٨٨/٩/١٨
61	بەهيه علی عبدالله	1932	تيلەكۆ	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢٢٢ لە١٩٨٨/٩/١٨
62	صالح محمود علی	1964	هەڵەبجه	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢٢٢ لە١٩٨٨/٩/١٨
63	سلمی عبدالرحمن مستەفا	1962	هەڵەبجه	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢٢٢ لە١٩٨٨/٩/١٨
64	سەردار حمه صالح حمه	1985	سەرقەڵای كفری	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢٢٢ لە١٩٨٨/٩/١٨
65	علی قادر اسكندر	1928	تۆپڵە/ هەڵەبجه	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢٢٢ لە١٩٨٨/٩/١٨
66	شاديه محمد عوسمان	1984	بياره/ هەڵەبجه	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢٢٢ لە١٩٨٨/٩/١٨
67	ناسكه صالح علی	1942	سەرچنار/سليمانی	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢٢٢ لە١٩٨٨/٩/١٨
68	علی سمين بهرام	1928	هەڵەبجه	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢١٦ لە١٩٨٨/٩/١٠
69	محمد حفيد يان سعيد فتاح	1927	نوجول/دوز	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢٢٤ لە١٩٨٨/٩/١٩
70	مغديد هەمزه حمد	1924	خليفان ديانا	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢٢٢ لە١٩٨٨/٩/١٨
71	سوسن سعيد لەتيف	1933	تيلكو/كەلار	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢٢٢ لە١٩٨٨/٩/١٨

72	سرباز نادی حمد	1982	سەرچناری کفری	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢٢٢ لە١٩٨٨/٩/١٨
73	نارنج حسن فتاح	1923	تیلکو/کەلار	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢٢٢ لە١٩٨٨/٩/١٨
74	جبار اسماعیل رەحیم	1987	کلار	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢٢٢لە ١٩٨٨/٩/١٨
75	سلمی حمەصالح قادر	1948	هەڵەبجە	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢٢٢ لە١٩٨٨/٩/١٨
76	عایشە حیدر رشید	1958	هەڵەبجە	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ٢٢٢ لە ١٩٨٨/٩/١٨
77	بەهیە محمد صالح	1928	چمچمال	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ٢٢٢ لە ١٩٨٨/٩/١٨
78	عایشە حسین باباحسن	1908	چمچمال	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ٢١٦ لە ١٩٨٨/٩/١٠
79	سەعید محمود حسن	1923	چمچمال	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ٢١٦ لە ٩/١٠ ١٩٨٨/
80	محمد عبدالرحمن سەعید	1918	هەلەبجە	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ٢١٦ لە ١٩٨٨/٩/١٠
81	حەلاوە صابر محمد	1913	کەلار	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ٢٢٢ لە ١٩٨٨/٩/١٨
82	اللەکەریم سید احمد عزیز	1926	هەڵەبجە	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ٢٢٢ لە ١٩٨٨/٩/١٨
83	نارنج حسن محمد صالح	1942	کەلار	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢٢٢ لە ١٩٨٨/٩/١٨
84	نەبەز یاوەر محمد	1983	کفری	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ٢٢٢لە ١٩٨٨/٩/١٨
85	کویستان حمەخان قادر	1980	هەلەبجە	نوگرە سەلمان	بە نووسراوی نهێنی ژمارە٢٢٢ لە١٩٨٨/٩/١٨
86	نازنین عوسمان روستم	1958	کفری	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢٢٢ لە١٩٨٨/٩/١٨
87	اکبر احمد علی شەریف	1986	هەلەبجە	نوگرە سەلمان	بەنووسراویٰنهێنی ژمارە٢٢٢ لە١٩٨٨/٩/١٨
88	هونەر عومەر احمد	1984	کلار	نوگرە سەلمان	بەنووسراویٰنهێنی ژمارە٢٢٢

					لە١٩٨٨/٩/١٨
89	ئامینە کریم سعدالله	1938	کلار	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢٢٢لە ١٩٨٨/٩/١٨
90	شیلان فایق صالح	1980	هەڵەبجە	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢٢٢ لە١٩٨٨/٩/١٨
91	شیوە فایق صالح	1984	هەڵەبجە	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ٢٢٢ لە ١٩٨٨/٩/١٨
92	ئەحمەد عبدالرحمن	1933	دوز	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ٢٢٢ لە ١٩٨٨/٩/١٨
93	ئەحمەد کافی پیرۆز	1913	کلار	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ٢٢٢ لە ١٩٨٨/٩/١٨
94	وریا علی فەتاح	1986	کلار	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی ٢٢٢ لە ٩/١٨ /١٩٨٨
95	ئەکرم محمود مستەفا	1955	هەڵەبجە	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ٢٢٢ لە١٩٨٨/٩/١٨
96	موسی سعید لەتیف	1933	کلار	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ٢٢٢ لە ١٩٨٨/٩/١٨
97	فازیل عومەر رسول	1945	چەمچەماڵ	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ٢٢٢ لە ١٩٨٨/٩/١٨
98	علی ئەسعد محمد	1928	کلار	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٢٢٢ لە ١٩٨٨/٩/١٨
99	جیلان مستەفا باباالله	1900	چەمچەماڵ	نوگرە سەلمان	لەسەر داوای ئەفسەری ئەمنی قەڵای سەلمان لە ١٩٨٨/٥/٧
100	محمد سلیمان شاویس	1910	ناحیەی باوەنور	نوگرە سەلمان	لەسەر داوای ئەفسەری ئەمنی قەڵای سەلمان لە ١٩٨٨/٥/٧
101	فرج عزیز سید مراد	1910	کلار/تیلکو	نوگرە سەلمان	لەسەر داوای ئەفسەری ئەمنی قەڵای سەلمان لە ١٩٨٨/٥/٨
102	تمینە مەعروف	1900	کلار	نوگرە سەلمان	لەسەر داوای ئەفسەری ئەمنی قەڵای سەلمان لە ١٩٨٨/٥/٨
103	رشید کەریم قادر	1900	چەمچەمال/سنگاو	نوگرە سەلمان	لەسەر داوای ئەفسەری ئەمنی قەڵای سەلمان لە ١٩٨٨/٥/٩
104	سلما شریف محمد	1900	کەرکوك/شوان	نوگرە سەلمان	لەسەر داوای ئەفسەری ئەمنی قەڵای سەلمان لە ١٩٨٨/٥/١٤

105	فەتاح حمە امین	1912	کەرکوك/شوان	نوگرە سەلمان	لەسەر داوای ئەفسەری ئەمنی قەڵای سەلمان لە ١٩٨٨/٥/١٤
106	دڵپاك رشید علی	1986	دوز/ نوجول	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٧٨ لە ١٩٨٨/٥/١٩
107	احمد عبدالرحمن احمد	1900	چمچمال	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٨٠ لە ١٩٨٨/٥/٢١
108	حسنە حمە امین سیدە	1900	کلار / باوەنور	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٨٤ لە ١٩٨٨/٥/٢١
109	محمد احمد رسول	1900	چمچمال/ اغجلر	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٨٤ لە ١٩٨٨/٥/٢١
110	محمد شفیق توفیق	1910	کەرکوك	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٨٦ لە ١٩٨٨/٥/٢٣
111	حسن امین محمود	1918	کلار	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٨٦ لە ١٩٨٨/٥/٢٣
112	زبیدە جوهر ابراهیم	1917	سنگاو	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٩٠ لە ١٩٨٨/٥/٢٩
113	امینە نادر قادر	1917	سنگاو	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٩٠ لە ١٩٨٨/٥/٢٩
114	جبار توفیق علی	1925	کلار /تیلکو	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٩١ لە ١٩٨٨/٥/٣١
115	احمد محمد نادر	1913	کلار	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٩١ لە ١٩٨٨/٥/٣١
116	شمسە رستم فارس	1925	کلار/باوەنور	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٩٥ لە ١٩٨٨/٥/٣١
117	اومیت ابراهیم محمود	1987	کلار /تیلکو	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٩٧ لە ١٩٨٨/٦/٢
118	نرمە سعید کەریم	1986	دوز / نوجول	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٩٧ لە ١٩٨٨/٦/٢
119	سردار جلال خورشید	1986	کفری /سەر قەڵا	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٩٨ لە ١٩٨٨/٦/٤
120	رابیعە عوسمان عزیز	1929	چمچمال /اغجلر	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٩٩ لە ١٩٨٨/٦/٤

121	عزیز رسول زوزب	1900	دوکان / سورداش	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە٩٩ لە ١٩٨٨/٦/٤
122	ریبوار نجم الدین شهاب محی الدین	1986	چمچمال /قادرکرم	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە١٠٠ لە ١٩٨٨/٦/٥
123	محمد ستار محمود	1983	کلار /تیلکو	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە١٠٢ لە ١٩٨٨/٦/٥
124	کەوان تاهیر جوهر	1986	دوز / نوجول	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە١٠٢ لە ١٩٨٨/٦/٥
125	حمید مولود سعید	1918	چمچمال اغجلر	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە١٠٢ لە ١٩٨٨/٦/٥
126	جوهر بابا رحیم	1986	دوز / نوجول	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی مارە١٠٤ لە ١٩٨٨/٦/٦
127	برزان صالح محمد	1980	کلار /تیلکو	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە١٠٤ لە ١٩٨٨/٦/٦
128	حسنه محمد احمد	1920	کەرکوك	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە١٠٤ لە ١٩٨٨/٦/٦
129	عبدالله عزیز شاویس	1910	کلار/پێباز	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە١٠٤ لە ١٩٨٨/٦/٦
130	شێوه صالح محمد رشید	1987	کلار /تیلکو	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١٠٦ لە١٩٨٨/٦/٧
131	سلمی توفیق حولان	1928	کەرکوك	نوگرە سەلمان	بەنوسراوی نهێنی ژمارە ١٠٦ لە ١٩٨٨/٦/٧
132	مجید محمد محمود	1900	کەرکوك/لیلان	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١٠٦ لە ١٩٨٨/٦/٧
133	سوراب ستار محمود	1983	کلار /تیلکو	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١٠٧ لە١٩٨٨/٦/٩
134	کاریه ستار محمود	1981	کلار /تیلکو	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١٠٧ لە ١٩٨٨/٦/٩
135	فهیمه علی حسین	1910	قادرکرم	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١٠٩ لە ١٩٨٨/٦/١٠
136	دانا بابا عبدالله	1988	چمچمال	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١٠٩ لە ١٩٨٨/٦/١٠

137	شێوە محمد والی	1982	کلار /تیلکو	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١٠٩ لە١٩٨٨/٦/١٠
138	فتح الله محمد شریف	1985	دوز/نوجول	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١١٠ لە ١٩٨٨/٦/١٢
139	خدیجه عبدالکریم قازی	1918	چمچمال/سنگاو	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١١٠ لە١٩٨٨/٦/١٢
140	حمه حسن محمد خان	1928	کلار/تیلکو	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١١٠لە١٩٨٨/٦/١٢
141	مرجان کەریم احمد	1928	کلار/تیلکو	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١١٠لە١٩٨٨/٦/١٢
142	توفیق محمدعلی امین	1933	کەرکوک/التون کۆپری	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١١٦لە١٩٨٨/٦/١٤
143	ولی حمید محمد	1928	دوز/نوجول	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١١٦لە١٩٨٨/٦/١٤
144	صالح سلیمان محمود	1929	چمچمال	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١١٦لە١٩٨٨/٦/١٤
145	خلیل احمد رشید	1986	دوز/نوجول	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١١٦لە١٩٨٨/٦/١٤
146	امینه نادر قادر	1917	سنگاو	نوگرە سەلمان	بەنووسراوی نهێنی ژمارە ١١٠لە١٩٨٨/٦/١٢

ئەمسال لە٤/١٤ نویژی نەکردو تەرکی تەماتە خواردنیشی کرد

مەلارەحیمی مەرەشیدی سەرقەلا یەکێکە لە کەسایەتیە ناسراوەکانی گەرمیان وەیەکێکە لەو پێشمەرگە پارتی زانانەی لەدوای ئەنفال لەهەردەکانی گەرمیان مایەوەو ئامادەنەبوو چۆك بۆ بەعس دابدات.

مەلارەحیم پابەندیەکی ئەخلاقی گەورەی بە قوربانیانی ئەنفالەوە هەیەو چیرۆکی سەرسورهێنەری لەبارەوە دەگێڕنەوە، ساڵی ٢٠١٠ تاکە کەس بوو کە لەسەر گۆرستانی دێبنەی ناحیێ رزگاری کە تەرمی ئەنفالکراوانی لێ ئەسپەردە کراوەتەوە لەشی خۆی گرتبووە قوڕ، ساڵی رابوردودوای ئەوەی لە گۆڤاری ئەنفالستاندا چیرۆکی نەبات فایەق وشاروێ خوێندەوە ئیدی خەیاری لەخۆی حەرامکردووە، ئەمسال تەماتەشی لەخۆی حەرامکرد.. لەوەش گرنگتر سەرباری پابەندی تۆندی بە ئاینەوە بریاریی داوە هیچ رۆژێکی ٤/١٤ نوێژ نەکات، لەبەرئەوەی لەورۆژەدا ئەنفالکراوان فریای نوێژ نەکەوتوون .

ئەنفال و کاریگەریەکانی لەسەر شارەدێی (نەوجول)

کامەران شەهیدان دوزخورماتوو

ئەم شارۆچکەیە لە ساڵی (١٩٧٧) دا کراوە بە ناحیە، سەر بە قەزای دووزخورماتووە پارێزگای کرکوک بووە، دەکەوێتە نێوان دێهاتی "داودە"وە کە پێکهاتووە لە (٣٥) دێ وەقەزای دووز خورماتوو بە سەیارە (٣٠) خولەکە، وە سەرجەم دێهاتەکانی ناوچەی داودەی لە خۆ گرتووەو، لەسەرجەم شۆڕشەکانی کوردا ڕۆڵی هەبووە لەکاروانی خەبات و تێکۆشاندا. سەرجەم پێداویستی و خزمەت گوزاریەکانی تێدا بووە، زیاتر لە (٢٠٠) ماڵ دەبوون، خەڵکەکەی خەریکی کشتوکاڵ و مەڕداری بوون، وە سەرجەم دێهاتەکانی سنوورەکە سەردانی ئەم شارۆچکەیەیان دەکرد بۆ پێداویستیەکانی ڕۆژانەیان. هەروەها ئەم خزمەتگوزاریانەیان هەبووە (پۆلیس و بنکەی کشتوکاڵی و بنکەی تەندروستی و ئاو و کارەباو وەکیلی مواد غەزای و خوێندنگای سەرەتایی و ناوەندی و بنکەی ڤێنتەرنەری و بنکەی شارەوانی) هەروەها زۆر شتی تریشی لێ بوو، بەڵام لەبەر ئەوەی پێشمەرگەکانی (ی.ن.ك) بە تایبەتی کەرتەکانی (٥،٥١) (٥١)ی گەرمیان دەهاتنە سنورەکەو گوزرزی کاریگەریان لە ڕژێمی بەعس دەوەشاند لە ساڵانی (١٩٨٧-١٩٨٨) دووجار لەلایەن پێشمەرگەوە گیراوە ، جگە لە چەندین چالاکی ترکە لە سنوورەکە ئەنجام درا بەوهۆیەوە زۆر جار گەنجەکانی ئەم شارۆچکەیە لەلایەن ئەمن وحزبەوە دەگیران و ئازارو ئەشکەنجە دەدران بۆیە زۆر لە گەنجەکان چوونە دێهاتەکانی داودە. ئەم شارۆچکەیە بە بڕیارێکی ڕژێمی بەعس لە ساڵی (١٩٧٩) تعریب کراو لە شاری کرکوك دابڕاو خرایە سەر پارێزگای "صلاح دین" لە ساڵی (١٩٨٧) بە بڕیارێکی تری بەعس چۆڵکراو خەڵکەکەی ڕاگوێزرایەوە بۆ ئۆردوگای بنیسلاوەوکەوروکۆسك لە شاری هەولێر، چەندین ماڵی تر هەڵهاتن بۆ دێهاتەکانی تری ناوچەی داودە تاکو ساڵی (١٩٨٨) بەر پەلامارى ئەنفال کەوتن کە زیاتر لە (١٢٥) ئەنفال و (١٦) شەهیدیان هەیە، هەروەها ئەو ١٨ پاکیزەی گەرمیان کە لەبەڵگەنامەیەکی موخابەراتی کەرکودا ناویان هاتووەو باس لەوەدەکات کە فرۆشراون بە ولاتی "مصر" خەڵکی ئەم شارۆچکەیەن وە چەندین کەسی تریان لە نوگرە سەلمان و تۆیزاوا مردون یان بەهیلاکی گەڕاونەتەوەو پاش چەند مانگێك کۆچی دوییان کردووە، ئەم شارۆچکەیە پاش ڕاپەڕینی (١٩٩١)وە لە ساڵی (١٩٩٣) دا لەسەرحکومەتی هەرێمی کوردستان کراوەتەوە بەناحیە یەکەی کارگێڕیی لەدێی زنانەبۆ دانراوە، ئێستاش ئاوەدان کراوەتەوە زیاتر لە (١٠) ماڵی تێدایەو(خوێندنگا وبنکەی تەندروستی وکارەبای بۆکراوە) خەڵکەکەی داواکارن ئەم شارۆچکەیە بگەڕێتەوە شوێنی خۆی وخزمەتی زیاتربکرێ. ئەمەش ناوی شەهیدو ئەنفالکراوەکانی ناحیێ نەوجولە :

ناوی ئەنفالکراوانی نەوجول

ژ	ناوی سیانی ئەنفالکراو	ژ	ناوی سیانی ئەنفالکراو
١	عبدوالکریم علی جبار محمود	69	قدریه ابراهیم علی
٢	ئازاد علی جەبار محمود	70	ئەمید شکور موسی عەباس
٣	عبدوالرحمان کریم محمد ڕۆستەم	71	پەیمان شکور موسی عەباس
٤	ئەبوبەکرکریم محمد	72	فخرالدین محمد ئەمین
٥	مریەم فاتح حەسەن	73	پیرۆز ئەحمەد فخرالدین
٦	عادل ڕەحیم ئەمین هەمزە	74	گوڵیك ئەحمد ئیبراهیم
٧	حبیبه علی حیدەر	75	عبدالباست عزیز عبدوڵا
٨	جمعه عادل ڕەحیم	76	عومەر عەلی کەریم
٩	محمد عادل ڕەحیم	77	حسن علی احمد کریم
١٠	ئەحمەد عادل ڕەحیم	78	حسیبه ئەمین همزه
١١	گلاوێژ عادل ڕەحیم	79	نەجیبه حسەن عەلی
١٢	بەختیار عادل ڕەحیم	80	توران حسەن عەلی
١٣	ڕێبوار عادل ڕەحیم	81	بورهان حسەن عەلی
١٤	سەفەر ئەمین هەمزە	82	شیلان حسەن عەلی
١٥	حەسیبه هیدایەت ئیبراهیم	83	شلێر حسەن عەلی
16	ئەحمەد محمد سەعید	84	فاتمه عەبدولقارد عەلی
17	جەبار ئیبراهیم احمد کریم	85	لیلی عەلی عبدولا
18	وەیسی جەبار ئیبراهیم احمد	86	رحیم شکور محمد
19	یونس جەوهەر فەتاح موتورزا	87	حەکیم شکور محمد
20	سەرحەد جەوهەر فەتاح موتورزا	88	عبدالرحمن شکور محمد
21	حسێن یونس جەوهەر فەتاح	89	شۆرش شکور محمد
22	ئەمین حسێن یونس جەوهەر	90	گولیك شکور محمد
23	ناصح حسێن یونس جەوهەر	91	ئاسکه شکور محمد
24	شکور ڕفعەت جەوهەر فەتاح	92	صابر شکور محمد
25	محمد ڕەفعەت جەوهەر فەتاح	93	پەخشان صابر شکور محمد
26	لەیلا عەباس جەوهەر فەتاح	94	بەیان صابر شکور محمد
27	نازم عەباس جەوهەر فەتاح	95	پەخشان صابر شکور محمد

28	لەعلی عەباس جەوهەر فەتاح	96	شیرین صابر شکور محمد
29	میدیا شکور ڕەفعت جەوهەر	97	ئەمل صابر شکور محمد
30	چیا شکور ڕەفعت جەوهەرفەتاح	98	ئارام صابر شکور محمد
31	چیمەن نازم عەباس جەوهەرفەتاح	99	شەمال تفیق
32	ئیلهام نازم عباس جەوهەرفەتاح	100	سیروان توفیق محمد
33	بەختیار نازم عەباس جەوهەر	101	سەردار عومەر محمەد
34	ئارام نازم عەباس جەوهەرفەتاح	102	نوریە کەریم محمد
35	ڕەفیق عبدولاّ ڕەفیق محمود	103	چنار تاهیر عومەر محمد
36	خراسان عبدولاّ ڕەفیق محمود	104	دلێر تاهیر عومەر محمد
37	نەوزاد ڕفیق عبدولاّ ڕەفیق محمود	105	شەکرە عومەرمحمد
38	ملیحە ڕفیق عبدولاّ ڕەفیق محمود	106	هەیبەت عەلی محمد
39	شێرزاد ڕفیق عبدولاّ ڕەفیق محمود	107	عەبدولاّ غەزەنفەر حسین
40	بەرهەم شکور موسی عەباس	108	ابراهیم قادرعزیز عبدالرحمن
41	احمد فخرالدین محمدئەمین	109	کریم قادرعزیز عبدالرحمن
42	خەولە فخرالدین	110	عصمت قادرعزیز عبدالرحمن
43	شەهلە ئەحمەد فخرالدین	111	ڕەمەزان مەلا محمەد
44	صبیحە ڕفیق عبدولاّ ڕەفیق محمود	112	عەباس مەلا محمەد
45	کاوە ڕفیق عبدولاّ ڕەفیق محمود	113	شوکریە عەلی ڕۆستم
46	دلێر ڕفیق عبدولاّ ڕەفیق محمود	114	کوێستان عەباس مەلا محمەد
47	جمال فاتح ڕەحیم عبدولڕەحمان	115	شەهاب عاسی جەمە
48	گولیللك فاتح ڕەحیم عبدولڕەحمان	116	فانۆس عەلی قادر
49	ئەحمەد فاتح ڕەحیم عبدولڕەحمان	117	گورجیە سەمین حسین
55	جوان ئەحمەد فاتح ڕەحیم عبدولڕەحمان	118	حەلاوە فەخرەدین محەمەد
56	گۆران ئەحمەد فاتح ڕەحیم عبدولڕەحمان	119	رابیعە مەلا محمەد
57	سۆران ئەحمەد فاتح ڕەحیم عبدولڕەحمان	120	شوکریە محمد سەعید
58	بەیان ئەحمەد فاتح ڕەحیم عبدولڕەحمان	121	شەونم عەلی مستەفا
59	صبریە حسن ئەمین	122	شەوبۆعەلی مستەفا
60	علی محیٌ الدین عبدولاّ	123	جومعە عەلی مستەفا
61	داود جاسم محمد	124	حسین عەلی مستەفا
62	گەردە داود جاسم محمد	125	پشکۆ عەلی مستەفا

63	لقمان بەهجەت محیّدین عبدولاّ	126	پشیّو عەلی مستەفا
64	شکور موسی عەباس	127	بەیان عەلی مستەفا
65	خالیدشکورموسی عەباس	128	حەلاوە لەفتە رۆستەم
66	وەلید شکور موسی عەباس		
67	کاروان کەریم شکور		
68	کوردە کەریم شکور		

ناوی شەهیدەکانی ناحیەی نەوجول

ژ	ناوی سیانی	ساڵی شەهیدبوون
١	مجید حاجی محمد رشید	١٩٧٩
٢	منصور علی محمد رۆستم	١٩٨٤
٣	اسماعیل حسن عبدالله قادر	١٩٨٠
٤	واحید علی جبار محمود	١٩٨٤
٥	شیرکۆ مصطفی موسی	١٩٨٨
٦	عمر غضنفر حسین سلیم	١٩٧٣
٧	مصطفی نافع رحیم عبدالرحمن	١٩٧٣
٨	دلێر وەلی محمد	١٩٩١
٩	حسین علی مستەفا	١٩٨٨
١٠	پێشرەو حسێن یونس جوهر	١٩٩١
١١	هاشم جبار أحمد کریم	١٩٨٤
١٢	قادر عمر محمد	١٩٨٨
١٣	سالار عمر محمد	١٩٨٨
١٤	رسول مصطفی عزیز	١٩٩١
١٥	نجم الدین عباس جوهر	١٩٨٨
١٦	[illegible]	١٩٨٥

ناوی سیانی ئەوانەی لەنوگرەسەلمان گەراونەتەوەو مردوون

1	نەزمیە همزە
2	ئامنە حیدر عزیز
3	عەلی جەبار محمود
4	شکور محمد قادر
5	خاوەر محیّدین عەبدولاّ

حاجی محمد صالح ٢٠١٢/٤/١٤ کۆچی دوایی کرد.

محمد صالح باوکی دو کوڕی ئەنفالکراو بەناوەکانی (حسێن وعوسمان) ڕۆژی ٢٠١٢/٤/١٤ کۆچی دوایی کرد.مەرگی ئەم پیاوە تەواومایەی هەڵوەستەیە تایبەت ٤/١٤ ڕۆژی ئەجەلی ئەو بوو یان سکاڵایەکی حاجی بووەو داوای لە یەزدان کردووە کە چیدی ناتوانێ چاوەڕوان بکات با بەگەوردیی خۆی بریاریدات و لەڕۆژی ٤/١٤ بیباتەوەو ئەویش بەرێتەوە بۆ لای کوڕەکانی و بەسە ئیتر چارەکە سەدەیەک ڕۆژە .

پەپولەکان هاوکاری بۆ ئەنفالستان دەنێرن .

سەرچاوەی کفری:

سەفین، ئاڤیستا . زەردەشت. ناوی ئەو پەپولانەی سەرقەلای کفرین کەکۆمەکیان بۆ (ئەنفالستان) ناردووە، گوزارشتکردن لەهەستی ئەم منداڵانە، زۆر ئەستەمە، بێزیادە رۆیی ئەوکاتەی (مامۆستا داود) لەسەرقەلاوە لستی کۆمەککارانی بۆناردم، زۆر ماندووبوم، بەڵام کە ئیمایلەکەم کردەوەوە چاوم بەکۆمەکی ئەو پەپولانە کەوت . ماندووبوونم لەبیرچووەوە بەتایبەتی کە لەمامۆستا داودم پرسی ئەم کۆمەکە چۆنە ؟ ئایابەراست هەستو شعوری خۆیانە ؟ ووتی بروا بکە هیچ زیادە رۆیی تێدا نیەو تەنانەت یەکێکیان داوای ئەوەی دەکرد لەگەڵ ئەنفالستان قسە بکات تابزانێ کۆمەکەکەی کەم نیە ..؟! بەراستی ئەو پەپولانە ماندویان حەساندمەوە . زۆرسوپاسیان دەکەین.

چەمچەماڵ: لەچەمچەماڵیشەوە (رێز لەتیف فاتح) ئەولۆژیکەی رەتکردەوە کەگیا لەسەر بنجی خۆی دەرویتەوە ! چونکە ئەو بەپێچەوانەی تیروانینی باوکیەوە بە ئاکۆ شوانی ووتووە دەخیلەکەم ٣٠٠٠ هەزار دیاری تێدایە بریارمداوە کە نیوەی پارەکەی ناوی ببەخشمە ئەنفالستان. بەڵام ئێمە بەشداری کردنەکەیمان بەهەندگرتو تەنها ٣٠٠٠ سێ هەزاردینارمان لێ قبول کرد

گۆپتەپە:

ئەوە سێهەمین ژمارەیە کە منداڵانی گۆپتەپە کۆمەك بۆ ئەنفالستان دەنێرن، بێگومان هەڵوێستی ئەم منداڵانەو هی کەسوکاریشیان مەسەلەیەکە دەبێت زۆر بەهەندبگیرێت. چونکە لەهەموو حاڵەکاندا کۆمەکی ئەم پەپولانە جگەلەوەی پابەندی نیشتمانی و نەتەوەیی و ئینسانی بەرهەم دەهێنێ بەرچاورنیەکیشە بۆنەوەی داهاتوو، هەروەهاگەشبینیەکی زۆریش بەهەم دەهێنێ بەپێچەوانەی ئەو هەلومەرجە خراپەی گەندەڵی بەرهەمی هێناوەو ئینتمای تاکی کوشتووە..

بۆیە لێرەوە

سلیمانی: نایشارمەوە کە بۆیەکەمجار بەلاسی کورم ووت تۆ کۆمەك دەبەخشیتە ئەنفالستان ووتی: کۆمەك چیە ؟ ووتم پارە دەدیتە ئەنفالستان ؟ ووتی دەلاچۆ چۆن پارە لەشتی وادا خەرج دەکەم، بەڵام هەرکە لەرێ ووتی باوکە من پارە دەدەم بەئەنفالستان .. ئیدی دوایی لاسیش دڵ نەرم بوو ووتی منیش .

هۆڵندا: سۆلین وهەنگاولەهۆڵندا وە یەکی ٢:٥ کۆمەکیان دابین کردووە .

لەنوگرەسەلمان لەدایکبووە

ئەنفالستان

١٠ی شوباتی ٢٠١٢ بەمەبستی گرتەکانی فیلمی (هەزارویەک سێو) لەگەڵ فەرەجی تۆپخانە گەیشتینە گوندی کولّەجۆی حاجی حەمەجان، بەرێکەوت لە حەوشەی ماڵێکدا، خۆمان دیتەوە کە چیرۆکی زۆری ئەنفالی تێدابوو، بەڵام سەرباری روخۆشی و میواندۆستیشیان زۆر بەزەحمەت هەندێک

ئەحمەد - لەنوگرەسەلمان لە دایکبوو

قسەیان لەبارەی ئەنفالەوە بۆکردم چونکە سڵیان لە هەر قەلەمۆکامێرا بەدەستێک دەکردەوە، زۆرلە دکتۆرە چۆمان هەردی نیگەران‌وتوربوون، لەبەرئەوەی توێژینەوەیەکی کردبوو لەبەرنامەیەکی تەلەفزیونیدا بینیبویان‌و لەقسەکانی دڵگران بون، سەرەتا ژنی ماڵەکەم بینی بەڵام کاتێک دلنیامکردەوە کە چۆمان هەردی کەسێکی باشەومەبەستی نەبووە سوکایەتیتان پێبکات تارادەیەک ئارام بووەوەهەرلەحەوشەی مەڵەکەو بەسەرپێیانەوە گفتوگۆمان بوو، نەچوینە ژوورەوە، ژنی ماڵەکە لەناوقسەکانیدا ووتی : ئەو مەینەتیەی ئێمە دیمان کەس نەیبینێ، من کوڕێکم لەنوگرەسەلمان لەدایکبوو، بەخوا پارچەپەرۆیەک نەبووتێوەی پێچین، کە پرسیم کورەکەت ناونا‌وە چی‌وئێستا لەکوێ یە؟ ووتی: ناوم نا ئەحمەد ئەوەتا لەژورەوەیە.

من ویستم داوای دیداریکی کورتی ڤیدیۆییان لێبکەم بەڵام باوکی ئەحمەد هاتە پێشەوەوەوئەویش بەنیگەرانیەوە سەری قسەی لە بارەی تیۆڤی‌و(چۆمان) وە دامەزراندوبەنیگەرانیەوە.

ووتی: بەڵام درێژەی نەکێشا کە ئەحمەد هاتە دەرەوە، ویرای ئەوەی بەروخۆشیەوە بەخێرهاتنی کردین بەڵام سەرپێی قسەکانی کردوئامادەی زیاتر نەبوو، زۆر بەزەحمەت توانیم قایلی بکەم وێنەیەکی بگرم، چونکە ئەویش هەرباسی چۆمان هەردی کردو ووتی: دانیشە بابە هیچی ترحەیامان مەبەن، من خەڵکی کولّەجۆمو لەنوگرە سەلمان لەدایکبووم، ئێستاش پۆلیسم ومالّم لەکەلارە چونکە دەوامم لەوێ یە.

فیلمێك بۆ

دەربازبوانی گۆڕی بەکۆمەڵی ئەنفال بەرهەم هێنرا

فیلمی هەزارویەک سێو لە دەرهێنانی سێنەماکار تەهای کەریمی پەو عومەر محەمەد سەرنووسەری ئەم سالنامەیە راوێژکاریتی .. فیلمەکە باس لە ژیان دەربازبوونی ١٠ کەسی گۆڕی بەکۆمەڵی ئەنفال دەکات، کەلە گۆڕەبەکۆمەڵەکاندا بە موعجزە رزگاربوون، خۆیان ڕۆڵی راستەوخۆی تێدا دەبینن. فەرەجی تۆپخانە تیابدا پالەوانی سەرەکیە. دەرئووەیەری بەرهەم سەیوانی سەعیدیان، وێنەگر(مەهدی ئازادی)

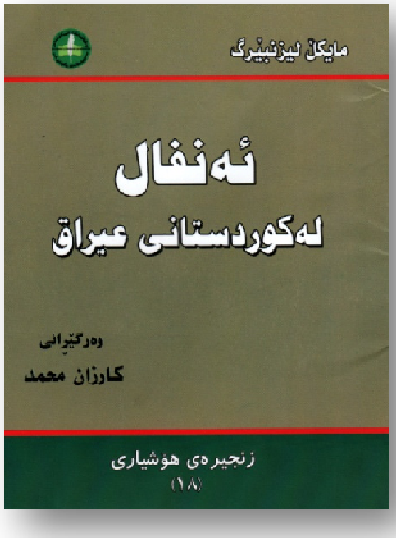
چاپکراوی نوێ

ئەنفال لە کوردستانی عێراق

کتێبێکی وەرگێڕدراوی (مایکڵ لێنزیگ)ە کەماموٚستا کارزان محمد وەریگێراوەتە سەرزمانی کوردی.

زنجیرە ١٨ی هوشیاری – ئەکادیمیای هوشیاری و پێگەیاندنی کادیرانی پێدراوە و لە دەزگای چاپ و پەخشی حەمیدی بە تیراژی (٤٠٠٠) دانە لەچاپدراوە .

ئەگەرچی ئەنفالستان تیبنی زۆری لەسەرخودی کتێبەکە هەبە،کە گرنگترینیان ئەو دیدارە رۆژنامەوانییەیە لەگەڵ تەیمورعەبدولا ئەنجامدراوە .. چونکە تەیمور لە کوشتارێکی بیابانەکانی پارێزگای سەماوە رزگاری بوونەك لە تەلبەندێکی سەرسنوری سعودیە، هەروەها ئەوخانەوادە شیعەیە لە گوندێکی پارێزگای سەماوە دەژیان و ئێستاش هەر لە سەماوەن نەك لە شاری بەغداد. کە ئەمانەش هەڵەی نوسەرن نەك وەرگێری کوردی .. هەروەها دەستەواژەی کارەسات لەبەرامبەر تاوانێکی گەورەی وەك ئەنفال کە دواتر بەجینۆساید لەدادگا یەکلایی کرایەوە ووشەیەکی ناتەواوەوناتوانی گوزراشت لەتاوانی جینۆساید بکات چونکە ئەنفالکراوان نە ئاوبردوونی و نەبوومەلەرزە کوشتوونی بەڵکو جەلادو قوربانیەکانی لە دادگا ئامادەبوون.. بەڵام بەو حالەشەوە شایانی رێزگرتن و خوێندنەوەیەو ئێمەش دەستخۆشی لەماموٚستا کارزان محمد دەکەین .

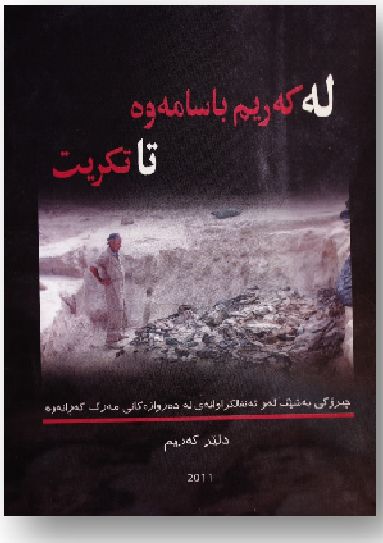

لەکەریم باسامەوە تا تکریت :

کۆمەڵە چیرۆکێکی نوسەردلێر کەریمە کە لە دوتوێی کتێبێکدا باس لەهاوولاتیانی گوندێك دەکات، هەرلەسەرەتای گرتنوئەنفالکردنیانەوە تادەگەیەنرێنە شاری تکریت.

لەو کتێبەدا پەنجە خراوەتە سەرچۆنێتی ژیانیانودواتریش چ ئازارو ئەشکەنجەیەکیان بینییوە لە سایەی دەسەڵاتێکی ستەمکارودڵرەقی سەدەی بیستەمدا. ئەمانەو چەندین بەڵگەو ئاماری تێدایە سەبارەت بەئەنفالکردنی ئەوگوندە کە لەنیسانی ساڵی ١٩٨٨ ئەنفاکراون، شایانی ئاماژەیە کە ئەمە دووەمین کتێبی لەچاپدراوی نوسەرە دەربارەی تاوانی ئەنفالی گەرمیان . ئێمەش وەك ستافی (ئەنفالستان) دەستخۆشی لێدەکەین .

چالاکی هونەریی

گەرمیان

حەفارە لە شەرمی شەقامدا

کاری هونەری هەردوو هونەرمەند پشکۆ محمد رۆستەم و سەربەست ئەحمەد لەبەروارى ١٥ى نیسانی ٢٠١٢ لە گۆرستانی دێبنەی ناحێی رزگاری . کارە هونەرییەکە باس لەوە دەکات کە دەبێت حەفارەو شۆفڵ لەپیرەوەری و هەزری مرۆڤی کوردا جێگەبگرن ..ئەمەش پابەندە بەتاوانی ئەنفالەوە لەبەرئەوەی ئەو دوو نامێرە دەشیا دەوڵەتی عێراق لەبری روخاندنی گوندەکانی کوردستانو لەگۆرنانی سەدان هەزار هاوڵاتی پێیان ولاتیان پێبنیاتبنرایەتەوە ..!! بەبروای هونەرمەندانی خاونی پیرۆکە هونەرەییەکە هێنانەخوارەوەی بێشکەیەکی منداڵان گوزارشت بووە لەوەی لەسەروەختی ئەنفالدا بە هەزاران بێشکە بێمنداڵ کرانو بە بەتاڵی مانەوە . شایانی باسە رۆژانی ١٠ و ١١ لە کەمپی بەردە سوور– زانکۆی گەرمیان

مەملەکەتێك لەژێرلمدا

سێو لەدڵی لمدا کارێکی هونەری هونەرمەند پشکۆ محمد رۆستەم کاری هونەری جوڵەیی جەستەیی هونەرمەند سەربەست ئەحمەد کەلەخوێندکارانی بەشی زمانی ئینگلیزی کارە هونەریەکەیان ئەنجامدابوو کەباس لەهەلومەرجی ئەمرۆی خوێندکارانی کەسوکاری ئەنفال دەکات لەزانکۆکاندا .

بازیان

شانۆیی هەردەی خامۆش

لە یادی ٢٤ساڵەی تاوانی ئەنفالدا ناوەندی رۆشنبیری بازیان شانۆیی (هەردەی خامۆش) ی نمایش کرد لە سەر شانۆی هۆڵی قوتابخانەی بازیان، شانۆییەکە لەنووسینی (فەهمی گەرمیانی) و دەرهێنانی (ئەرسەلان چیمەنی) (فەهمی کەرمیانی) بوو .. کۆمەڵێك ئەکتەر سەرکەوتووانە رۆڵی کە سایەتییە کانیان دەگێرا و جێگای خۆشحالی بینەرانی نمایشەکە بوون

کەوتنە بەردیدی خوێنەران

ژمارە (٤)ی گۆڤاری (دیمەن)

دیمەن کۆواریێکی وەرزییە، گرنگی بەبواری کیمیاباران وئەنفال وکلتووورو مێژووی کوردەدات، بەقەبارەی ١٤٤لاپەڕە کەوتە بەردیدەی خوێنەران. خاوەنی ئیمتیاز: صابر خۆشناوسەرنووسەر: حەیدەر عەبدولاّو بەڕێوەبەری نووسین: ئارام شێخ وەسانی

ژمارە یەکی ڕازی ئەنفال

رازی ئەنفال گۆڤارێکە تایبەتە بەیادە نەتەوەیی ونیشتیمانی و تاوانەکانی جینۆسایدو ئەنفال لەکوردستان . ستاقەکەی پێکهاتووە لە ڕێباز کەلاری خاوەنی ئیمتیاز ،شەیدا مەعروف سەرنوسەر، زانکۆسەردارباڕێوەبەری نوسین؟، لەگەلّ ژمارەیەك پەیامنێرو هاوکار.ژمارە (١) ی لە١٤/٤/ ٢٠١٢ بلاّوکراوەتەوە. هیوای سەرکەوتن و بەردەوامی بۆئەو گۆڤارە دەخوازین ..

ژمارەیەکی مۆنۆمینت : لەیادی تاوانی ئەنفالدا بەروارى ٢٠١٢/٤/١٤ یەکەمین ژمارەی مۆنۆمینت کەوتە بەردیدەی خوینەران، سەرنوسەر ئاکۆمحمد شوانیەو لەسەرئەرکی سالارمحمود ئەندامی پارلەمانی کوردستان چاپکراوە .

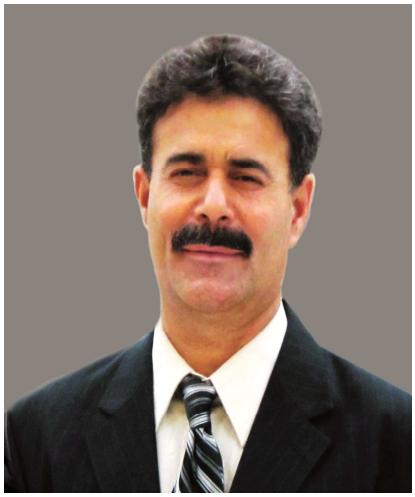
ژمارە (٣)ی ئەنفالنامە : ئەنفالنامە سالّنامەیەکی تایبەتە بەتاوانی ئەنفال، خاوەنی ئیمتیاز : جیهاد عەلی، سەرنوسەر سواره بیلالو بەڕێوەبەری هونەری هیوا رەفعەت .

ناسنامە ژمارە (٤) سالّنامەیەکی تایبەتە بەتاوانی ئەنفالوجینۆساید، خاوەنی ئیمتیازو سەرنوسەر فەتاح تەنیا.

هەموو ئەم گۆڤاروسالّنامانەشایانی ڕێزگرتنوخویندنەوەن، ئەنفالستان دەستخۆشیتان لێدەکات .

واحید حەمە سەعید عەبدول دەربازبووی گۆری بەکۆمەڵ :

بە بیرمدا هات بگەڕێمەوە شوێنی کۆمەڵکوژییەکە، وتم منیش لەوان زیاترنیم با هەر لەگەڵ ئەوان بمکوژن

واحید حەمە سەعید یەکێکە لەوچواردەربازبووەی لەبیابانەکانی پارێزگای رومادی لەکۆمەڵکوژییەکی ئەنفال رزگاری بوو، ئەمیش لەڕیگەی ڕێکخراوی هیومان ڕایتس ۆچەوە ساڵی ١٩٩٦ براوەتە ئەمریکاوئێستا لەوڵایەتی قێرجینیا دەژی . لەگەڕانەوەیدا بۆ کوردستان ئەم دیدارەمان لەگەڵدا سازکرد .

کاك واحید بەخێربێیت بۆ ئەم دیدارە .

سوپاس بۆتۆش .

ناوی سیانیتم پێبلێی ؟

واحید حەمە سەعید .

تەمەنت چەندە ؟

لەدایکبووی ساڵی (١٩٦٥) م

خەڵکی کوێی گەرمیانیت؟

گوندەکەتان ناوی چی بوو

لەکام ناحیێ بوون ؟

ناوی کانی قادەرە لە ناحیێ قادر کەرەم

قوتابخانەی تێدابوو ؟

وەلا بلێم چی ؟ هەبوو جاربەجار نەدەماو ئێتر هەبوو نەدەماو ئاوا .

تۆ تاچەندت خویندووە ؟

وەاللە لە حەفتاکاندا بوو وابزانم یەکەم خویندو ئیتر مەکتەب نەما .

بەرلەوە ئەنفال بگاتە ناوچەکەتان یان گوندەکەتان تۆ خەریکی چی بوویت ؟

من هەرجوتیاریکی گوندەکەمان بووم و خەریکی کاروکاسبی خۆم بووم وەکو ئەو خەڵکەی تر بەڵام هێزی بەرگریش بووم . ئەوەش تەنها بۆ داکۆکی کردن لەگوندەکەی خۆمان .

ئەوکاتە خێزانداربووی ؟

بەڵێ خێزانم هەبوو مالوحاڵی خۆمم هەبوو . مندالم هەبوو .

خێزانەکە ماوە یان ئەنفالکراوە ؟

نا شکور ماوە لەگەڵ خۆمدا دەژی .

خێزانەکەت ناوی چی بوو ؟

ناوی سەلمە بوو .

ئەو کاتە چەند منداڵت هەبوو ؟

دوو کوڕم هەبوو .

ناویان چی بوو هێمنو ڕێبوار .

ئەی بیستوومە کورێکیشت بەبۆمبارانی فڕۆکە مردووە.؟

بەڵی هاورایشمان هەبوو بەهۆی بۆمبارانەوە ترسابوو ئەو مرد .

چەند جار گوندەکەتان سوپاوە یان شەڕی تیدابووە ؟

بەیری من یەك جار سوتاوە بەڵام بەردەوام تەیارە ئەهاتو لێیدەدا .

ئەی لەئەنفالدا بروات وابوو کەئەمجارە لەشکری رژێم بەو کە ئەنفال بوو لە مانگی ٤ی ١٩٨٨ بوو کە سەرکردایەتی وقەرەداغ و کۆی کفری گیرا ئێتر شەر لە ئێمەش نزیک بووەوە یەکەم شوێن شەری تازە شاربوو کە شەرێکی قورس تیایدا رویداو زۆر لە ئێمەوە نزیکبوو، کۆمەلێک پێشمەرگەی تێدابوو نزیکە ٢٥ پێشمەرگە بوون ئەوانە هەتا کاتژمێر ٤ی ئێوارە بەرگرییانکرد، ئەوانیش هەموو شەهید بوون کەسیان دەرنەچوون .

ئەلێن لە تازەشار کیمیایی بەکارهاتووە حکومەت لەبەرامبەر بەرگری ئەو پێشمەرگانەدا چەکی کیمیاوی بەکار هێناوە ؟ تۆ تاچەند بروات وایە کیمیاوی بەکار هاتبێت لەتازەشار ؟

دەیانگوت چەکی کیمیاویش بەکارهاتووە .. بەڵام حکومەت بە هەموو شێوەیەك لێی دەدا بە تاك و سێ تا چوار کۆپتەر بەرەدەوام بەسمانەوە بوو بۆردومانی دەکردن .

هێزە کەمەو بەوچەکانەی بەدەستتانەوە بوو بگەڕێتەوە ؟

ئێتر کە تازە شار شکاو ئەو پێشمەرگانە شەهیدبوون ئێوەش ورەتان نەما ؟

بەڵێ ئێتر ورە نەما خەڵکی ئەوناوچەیەو هێزی بەرگری هەموو رۆیشتن، پێش هەفتەیەکیش خەڵکی ناوچەکە گوندەکانی چۆڵکردبوو، چوبوونە ناو ئەشکەوت و جەوەڵەکان . ئێتر کە تازە شار گیرا خەلکەکەش لەو هەردانەوە رۆیشتن بەرەو قادرکەرەم .

ئێوەش لەگەڵ ئەوان کەوتنە ڕێ بەرەو قادر کەرەم .؟بۆنمونە کاك فەرەج مالۆمندالّەکەی گەیاندبووە قادر کەرەموخۆی گەرابووە ؟

منیش هەروام کرد وەکو ئەومالۆمندالّەکەم گەیاندە قادر کەرەم و خۆم گەرامەوە بۆ ئەوهەردانەی زەنگنەو ئەوناوچەیە، ئێتر زۆری نەبرد خەلکێکی زۆر هاتن کەسوکاری خۆیانیان دەبردەوە دەیانگوت بەبلندگۆ هاوار دەکەن و دەلێن عافواتەو ئەوەی نەیەتەوە دوایی دەیکوژن.

کەواتە ئێوەش نەگیران خۆتان رادەست کردووە ؟

بەڵی ئەی چی خۆمان چووین تەسلیم بووین .

خۆتان تەسلیمی جاش کرد یان جەیش ؟

والله جاش وجەیش بوون

نامە مەبەستم ئەوەیە یەکەم جار کەخۆتان تەسلیمیان کرد، جاش بوون یان جەیش ؟

یەکەمجار خۆمان تەسلیمی جاشەکان کرد .

من و کورێك بووین کە هاتینەوە خۆمان تەسلیم کرد چەکیشمان پێبوو ئەوانە جاش بوون کە خۆمان دایەدەستیانەوە .

چ فەوجێك بوون مەبەستم کام موستەشار بوو؟

نازانم کێ بوو نەمان ناسین .لاندکرۆزەرێك بوو سواریانکردین و بردیانین بۆ عالیاوا خەڵکێکی زۆر بوو لەوێ خەڵکێکی زۆر زۆری لێبوو .

زۆرچەند (١٠) کەسیش هەر زۆرە مەبەستت زۆرچەندە ؟

کورە زۆر زۆر بووین ١٠٠٠ کەس لەبانەوە. لەوێ ناومانیان نوسی و چەکەکانیان لێ سەندین لەپێشەوە زۆر هێمن بوون لەگەڵماندا ووتیان ئەتانبیەن بۆ چەمچەمالّ لەوێ هەریەکەو وەرەقەیەکی بۆ دەکەینو ئەتانهێنینەوە بچن شت و مەکی خۆتان بهێننەوە وەکو مالات و تراکتۆر

ئەوشتانەی لەوێ بەجێمابوون.

پاصێکی زۆریش وەستابوو هەر خەڵکیان باردەکرد.

پاسەکان چۆن بوون مەدەنی بوون ؟ یان هی سەربازی ؟

نا هەمووی مەدەنی بوون کۆستەرو پاسی تر .

هیچکام لە سایەقەکانت نەدەناسی ؟

نەواللە کەسیانم نەدەناسی .

ئەی جاشەکان ؟ ئەوانیشت نەدەناسی ؟

نەمدەناسین بەڵام جاشی زۆر لێبوو لەوانەی دەمناسین رەفعەت بوو شێخ موعتەسەم بوو جاشی زۆری لێبوو .

دوای ئەوە چی رویدا ؟

هێنایانین بۆ قادرکەرەم لەوێ سەرلەنوێ ناومانیان نوسییەوە ناوت چییە ؟ خەلکی چ گوندێکی ژنت هێناوە ؟ منداڵتان هەیە ئەگەر هەتبوایە ناویان دەنوسی و چەند برات هەیە چەند خوشکت هەیە، دەیانپرسی پێشمەرگەبووید یان نا ؟ ژمارەی چەک و ئەمجۆرە شتانە .

ئەمە لەناو قادرکەرەم ؟

هەرلەوێ بەڵام دامانیان نەگرت لەناوسەیارەکە .

ئەوە چی بووجوندی بوویان جاش ؟

جوندیەك بوو .

ئیتر هەرلەناو ئەو سەیارانە هێشتمانیانەوە تا ئێوارە .. ئێمە ووتمان رەنگە وەرقەمان بۆ بکەنو بەرمان بدەن. ماینەوە تا سەیارەکان کەوتنەرێ هێنایانین بۆ چەمچەماڵ بەم کات درەنگ ببوو، لەوێشەوە بردیانین بۆ کەرکوك کە گەیشتین و بردیانینە ناو تەلبەندێکەوە چوارەدەورمانیان گرت سەربازو ئەفسەر کەتنە تۆندوتیژیو میلراکێشان و لێدانو جنێودان پێمان .

باجارێ لەچەمچەماڵ بووەستین .. لەوێ کێی ناسیاوت لەگەڵدا بوو ؟ عوزێرو کاك فەرەجو رەمەزان هێچکامیانت لەگەڵ نەبوو ؟

نا کەسیانم نەدەناسی ..

ئەی ناسیاوی خۆت کێت لەگەڵدابوو ؟

خەڵکی ناسیاوم زۆر لەگەڵدا بوو برای خۆمم لەگەڵدا بوو .

واتا تۆبراشت ئەنفالە ؟

بەڵێ برایەکی خۆمم لەگەڵدابوو .

براکەت ناوی چی بوو ؟

حەبیب .

حەبیب هەتا کوێ لەگەڵتدا بوو ؟

هەتا تۆپزاوا پێکەوە بوین .

لەوێ ئەوچی بەسەرهات کرایە قاعەیەکی ترەوە یان هەر لەو قاعەیەی ئێوەدا بوو؟

نا لەوێ جیاکراینەوە ئەو بەرقاعەیەکی تر کەوت .

کەپاسەکان چوونە ناو حەوشەی تۆپزاوا بەجنیودانو هەرەشە جیایان کردینەوە ووتیان ئەوەی برای یەکترە لەگەل یەکتری دابنیشێ من تائەو کاتەش براکەمم لەگەل بوو ئەمبینی ٣ بڕواو ٤ برا پێکەوە بوون بردیانیە بەردەمی قاعەکان ناونوسینو لێکۆلینەوە دەستێپێکردەوە ناوت چیەو خەلکی کوێت و ژنتهێناوە ئەو پرسیارانە پێشئەوە بمانکەنە قاعەکانەوە تەواو پشکنییانین دوای ئەوە بەشەقو زللەو قۆناغە تفەنگ پالیاندین بۆناوقاعەکان قاعەش چی شوین نەبوو خەلك بەپێوە وەستابوون وەزعێکی ناخۆش نەئاو نەنان هیچ نەبوو .. داوامانکرد بمانبەن بۆ سەر ئاودەست رازی بوون بەڵام چی ١٠کەسیان

پێکەوە دەردەکردە دەرەوە نەیندەهێشت بگەینە سەر ئاودەستەکان تێیان دەخورین یاللە تەواو بگەرینەوە . ئێتر لەوکاتەوە کەخراینە ناو قاعەکانەوە من براکەمم نەبینیەوە . ئەو شەوە هەرچۆنێك بوو رۆژمان لێبووەوە بۆ بەیانی پاسیان هێناو سواریانکردین .

سەعات چەند بوو ؟

نازانم بەتەواوی بەڵام نزیکەی ٨:٣٠ – ٩ بوو .

ئێتر سەرکەوتین بەرەو خوار تەنها یەك عەسکەر بەکڵاشینکۆفێکەوە لەگەلماندا سەرکەوت دەرگاکەیان داخست و قفلێکی گەورەیان لێدا .

چەند پاص بووین ؟ ئایا دەتانزانی ؟

ئێمە ٥٠٠ کەس بووین ؟ هەرپاسێك ٣٤ کەسی تێدابوو . ئێمە ٣٤ کەس بوین نزیکەی ١٧ –١٨ پاص بووین . کە خراینە رێ ماوەیەك رۆیشتین پیاوێکمان لەگەڵدابوو ناوی ئەنوەرە بوو (ئەنوەر تەیاریان پێدەگووت) ئەو زۆر شارەزا بوو، پێشتر عەسکەری کردبوو سایەقی تەکسی بووە لەو رێگاو بانە شارەزابوو لەکونێکەوە تەماشای کرد، ووتی بەخوا کورینا بۆ موصلە ئێمەش زۆر ترساین کە ئەو قسەیەی کرد .

بۆچی لەکونەوە ؟

ئەی پاصەکان هیچ پەنجەرەیەکی نەبوو تەنها ئەو کونە بوو رەنگە ٢٠ سانتیمەر بوبێ چوارگۆشەیەك بوو. بەتەل لەحیم کرابوو تۆڕ بوو (مشبك) بوو ئێتر لەوێوە جاربەجارێك سەیری دەکرد، کونەکە لەنیوان ئێمەو حەرەسەکەو سایەقەکەدا بوو.

ئەی حەرەسەکە قسەی نەدەکرد ؟ بڵێ سەیر مەکەن ؟

نەخێر هیچی نەدەووت چونکە کوشنەکەی کاك ئەنوەر لەپێشەوە بوو چاوی لێی نەبوو، چاویشی لێی بوایە ئەوان قفڵیاندابوو هیچ پەنجەرەیەکی تر نەبوو.

ووت کە وتی بۆ موصلە بۆچی لەو قسەیە ترسان ؟

ئەی موصل شوێنیکی ترسناك بوو ئەیانووت هەرچی کوردە لەوێ دەیکوژن قەصابخانەی موصل بەناوبانگ بوو.. بەڵام دواتر ماوەیەك رۆیشتین ووتی: وەڵا لایدا رزگارمان بوو نامانکوژن . بەڵام تینوێتی تەواو شپرزەی کردبووین کاك جاربەجار هاواری دەکرد خاترالله خاتر محمد)تینومانە ئاومان بدەنێ .. نەخێر هیچ باکیان نەبوو، بەڵام ئەوان خۆیان لایان دەدا نانیان دەخواردو ئیسراحەتیان دەکرد . ئێمەش زۆر ماندوبووین هەبوو لە تینوا دەبورایەوە .. هەر رۆیشتین و نەگەیشتین جارێك وەستان لە کونەکەوە سەیرمان کرد دنیا بەرەو تاریکی دەرۆیشت.. ماوەیەکی تر رۆیشتین سەیارەکە کەوتە سەر رێگای خۆڵ .. لەوێش مایەوەك رۆیشتین بەڵام ئێتر کەوتینە شایەتمان هێنان ئێتر زانیمان دەمانکوژن .. بەڵام من بەش بەحاڵی خۆم دەمگووت باشە بۆ دەمانکوژن ئەو ووتی دەمانکوژن ووتی : برادەرینا ئەوە دەمانبەن بۆ کوشتن ووتی: ساڵی ١٩٧٥ یش جارێکی تر هێناویانین بۆ ئەم بیابانەو رەمیان کردووین بەڵام توانیمان پەلاماریان بدەین و بیانکوژین و رزگارمان ببێت ..

چۆن ؟ ئەنوەر تەیار جارێکی تر لە کۆمەڵکوژی رزگاری بووە ؟

بەڵێ لەوێ ووتی : جارێکی تر وەك ئێستا هێنامانیان بمانکوژن بەڵام ئێمە پەلامارمان دان و توانیمان بیانکوژین و جلوبەرگەکەی ئەوانمان لەبەرکردو سەیارە سەربازیەکەی ئەوانمان لێخوری ئێتر لەسەیتەرەش

کەس لێی نەپرسین هەتا بەغدا لەوێ سەیارەکەمان لە کۆلانێکدا بەجێهێشت و رزگارمان بوو ئێستا ووتی بەهیوای خوا بەلکو ئەمجارەش رزگارمان بێت ..

ئەوباسە کوڕەکەی ئەنوەرتەیاربۆی گیراومەتەوە بەڵام من دودڵ بووم لەڕاستی ئەو چیرۆکە ؟

ئێستا بریاری ئەوەماندا کە داینگرتین ئێمەش پەلاماریان دەدەین وتمان ئەگەر لەم ٣٤ کەسە یەك تاکە کەسیشمان رزگاربێت هەرباشە . ووتی: هیوادارم ئەمجارەش رزگارمان بێت .

کەواتە ئەنوەر تەیار هۆکار بۆ رزگاربوونتان ؟

بێگومان ئەوهۆکاربوو، ئێمەشی لەگەڵدا بووین بەڵام ئەو پێشەوامان بوو .

کاك واحید ئەو کاتە بیرت لەمندالەکات کردەوە ؟

بێگومان من شریتێك لە یادەوەری منداڵەکانم بەپێشاومدا ڕۆیشت، کورەکەم هاتە بەرچاووم زۆر بیری هێمنم کرد.

ئێستا هێمن ماوە ؟

بەڵێ ئێستا پیاوە گەورەیە . بەڵام زۆر دلم بەدایکم سووتا چونکە ئەو جاریکی تر جەرگی سوتابوون وتم بەخوا ئەمجارەش دلی سوتا .

بابینەوە سەر پلانەکەتان ؟

بەڵێ ووتمان پەلاماریان دەدەین . ئێستر دوای ماوەیەك سەیارەکە وەستا. گوێمان لەدەنگی تەقەو نەرەی شۆفڵ بوو، ئێستر زانیمان بۆ کوشتنە، کاك ئەنوەر سەیری کرد لەکونەکەوە، ووتی: ئەوەتا دەمانکوژن، هەرکە وەستا یەکێك هاتە پێشەوە جلێکی نیوقۆڵی سەربازی لە بەردابوو کەتەیەکی بەخۆوە بوو، دەرگاکە سکە بوو رایکێشا کردیەو یەکسەر کردی بەپەلی کورێکدا منداڵکارێکی گەنجێك بوو، فەقیرە لای دەرگاکەوە بوو، بردیە پێشی سەیارەکەوە بە پەڕۆیەکی سپی چاوی بەستو دایە دەست یەکێکی ترەوە. ئێتر کەهاتەوە بۆ یەکێکی تر ئێمەش پەلامارماندا و نەمانهێشت دەرگاکە دابخاتەوە یەکەم کەس کاك ئەنوەر پەلاماریدا ئێتر بوو بەراکێش راکێش ئەوان دەیانویست دەرگاکە دابخەنەوەو ئێمەش دەمانویست دانەخرێتەوەو دابەزین چونکە ئەوان پلانەکەیان بەو شیوەیە بوو یەك یەك پەلکێشمانکەنە دەرەوەو بمانکوژن ئێمەش ویستمان هەموومان دابەزینە خوارەوەو پەلاماریان بدەین.

عوزێر دەلێت جارێك توانیان دەرگاکە دابخەنەوە ؟

نامن ئەوەم بیرنایات دوای ئەوە ئێمە لە هەلومەرجێکی قورسدابووین. ئەوان هەوڵیان دەدا دەرگاکە دابخەن ئێمەش دەمانویست دانەخرێتەوە. ئیترکە ئێمە بووینە پێنج شەش کەس توانیمان لێی بدەین، ئێتر ئەوانەی خوارەوە کەوتنە دەستڕێژکردن لێمان .

پەلەمەکە جارێ پێش تەقەکردن لێتان، ئەی چۆن تفەنگەکەتان کەوتە دەست ؟

بەڵێ تفەنگێك كەوتە دەست كاك ئەنوەرپێموابێ دووفیشەكی تەقاند، یەكێك لەوان هەر لای دەرگاكەوە كەوت، ئەوەی ژورەوەش كوژرا، ئیتر كەتەقەیان لێكردین من لێدرام، چاوم پربوو لەخوێن ماوەیەك چاوم تاریك داهات برینداربووم كەوتمە لای كوشنی دەرگاكەوە.

تۆ كوێت بریندار بوو ؟

من پشتم فیشەكەكان بەرپشتم كەوتن . پاش ماوەیەك تەقەكان وەستان من هەستامەوە سەیرمكرد یەككێك لەوان لەوێ تەخت ببوو كوژرابوو، یەكێكی تریان هەرلەلای دەرگاكەوە كەوتبوو، كە هاتمە خوارەوە بینیم وەك تارماییەك یەكێكی تر لەپێشمەوە رۆیی بەلام من بە ئاراستەیەكی تردا رۆیشتم، چاوم خوێنگرتبووی بیرم پیلاوێكی لاسیك لەپێمدابوو، پیلاوەكان پربوون لەخوێن بۆیە بەپامەوە نەدەما ئیتر پیلاوم لەپێدانەما ماوەیەكی تر رۆیشتم هەربەپێیی پەتی كەوتمە ناو كەمێك دارەوە نازانم سەروی پێدەلێن شتێكی وایە خوێنم لێ دەڕۆیشت، زۆر زۆرم تینو بوو، بەلام لەناو دارەكانیش ئاوم دەست نەكەوت. لەوێ وەستام پشوویەكمداوشایەتمانێكم هێناو خەیاڵم دەكردەوە باشە من چی بكەمو رولەكوێ بكەم بەم حاڵەوە چۆ لەو هەموو بازگەو كۆنترۆڵانە دەربازبم لەم خەیاڵانەدابووم لە نزیكمەوە بووبە تەقە، بەیرمدا هات برۆمەوە بۆ شوێنی كۆمەڵكوژییەكە وتم باڵەوێ بمكوژن باشترە، خۆمن لە هاوڕێكانم زیاترنیم دواتر هەستام دەستم كردەوە بەرۆیشتن هێشتا هەر شەوبوو، هەندێك گلۆپ و رۆناكیم لێدەركەوتن بەرەو لای رۆناكییەكە دەڕۆیشتم، بەلام زۆر بەشەكەتی هەنگاوم دەنا، لەوكاتەدا كۆمەلێك سەگی گەورە بۆم هاتن تومەس بۆنی خوێنیان كردبوو، ئێ لەو چۆڵەوانیە نەبەردێك نەدارێك هیچ دەستناكەوێ باش بوو ئێستقانێكم دۆزییەوە لولاقی ئاژەڵی گەورە بوو، هەڵمگرت بۆئەوەی داكۆكی لەخۆم پێبكەم، بەلام باش بوو سەگەكان زوو رۆیشتن وشپرزەیان نەكردم، وتم بەخوا ئێرە نزیكی سەربازگەیەو ئەم سەگانە بۆیە لێرەن بۆیە ئاراستەی رێگاكەمم گۆڕی رۆیشتم تا گەیشتمە لای سیمێك (پەرژینی تەل) ئیتر چاوم بەشقەوخانووكەوت[٢٠] سەیرم كرد ئاوەدانیە .

ببورە شقەكان چۆن بوون ؟

خانووبوون شقەی بەرزنا ئێمە بەخانوش دەلێن شقە.

ئیتر یەكسەر زانیت كە ئەمە سەربازگە نیەو چویتە ناومالەكانەوە ؟

ئیتر كەچوومە ناوەوە لەناوەراستی ئاوەدانیەكەدا لەنێوان سێ مالدا وەستابووم شوێنێكی قەرەباڵغ نەبوو، هەندێك خانووی غەربی بوون یەكێك لێرەو یەكێك لەوێ خانووەكان لەیەكتری دوربوون بەتەنیشت یەكەوە نەبوون .

لەوكاتەدا دەتویست چی بكەیت وا وەستابووی بەنیازی چی بوویت..؟

كەوەستابوم پەلەم نەكرد زۆر پارامەوە لەخوا كە توشم بكەیت بە توشی مالێكەوە باش و بەرەحم بن، بەلكو هاوكاریم بكەن و رزگارم بێ، ئاوا بە پارانەوەوە لەبەردەم مالێكدا وەستابووم. ووتم خوایە ئێمە هیچ تاوانێكمان نەبوو كەوابردمانیانە ئەوبیابانە بۆكوشتن خوایە یارمەتیم بدەو نەجاتم بێ. بیستبووم كە لە قورئاندا دوعای مەزلوم وەردەگیرێ

[٢٠] لەهەندێك ناوچە بەهەموو جۆرە خانویەك دەلێن شقە . ئەو دەربرینەی واحید مەبەستی لەبالاخانەی چەند نهۆمی نیە. بەڵكو مەبەستی خانوی هاكەزاییە .

ئـــیتر زۆر پارامـــەوە لـــە خـــوا تـوشمبێ بەمانّێکـەوە بـاش بـن و هاوکـــاریم بکـــەن و نەمدەنـــەوە دەســـتی حکومـــەت. ئـــیتر لـەنێوانی هەرسـێك مانّەکـەدا وەك یـــاری کلاوێـــن لـــەدڵی خۆمـــدا دەمـــووت ئـــەمیان ئـــەویان یـــان ئـــــەویان ڕێـــــك ئەومانّـــــەی بەرامبـەری وەستابووم ووتم پـەنا بـــەتۆ خودایـــە دەچـــمە ئـــەمیان ڕومکـــــردە دەرگـــــای مانّەکـــــەو ڕۆیشـتم، لەدەرگامـدا یەکـەمجار کچـێك هـات دەرگـای لێکردمـەوە بەزمانی عەرەبی وتی: فەرموو .

تۆ عەربەیت دەزانی تاتیبگەیت فەرموو لێدەکا ؟

ئـــا شـــتێکم بەشـــی خـــۆمم دەزانی وهەربـــــە دەســـــتیش ئامـاژەی کـرد بـۆ ژوورەوە ووتـی فـەرموو بەعـەرەبی، منـیش بـەو شێوایەوە خۆمکرد بەمانّدا .

کچەکە تەمەنی چەند دەبوو ؟

تەمـەنی هـەروا ١٣ -١٤ سـاڵێك دەبـــوو . یەکســـەر ژورێکـــی پیشـــاندام ووتـــی لـــەو ژورە دابنیشـــە کـــەبینی شـــەروانّم لەپێدایـە زانـی کـورد چـونکە وتـی فـەرموو کاکـە لـەو ژورە دابنیشـە . ئـــیتر چـــوومە ژورەوە بـــەڵام دانیشـــتنی چـــی فیشـــەکەکان دابـووی لەپشـتم نـەم دەتـوانی دابنیشم بەسەرچۆکەوە دانیشتبووم.

ئەو خانەوادەیە قەرەباڵغ بوون؟ داویی کێی ترهات بۆلات ؟

لەپێشـەوە کچـەکە دەرگـای لێکردمـەوەوخولقی کـردم بـۆ ئـەو ژورە ئـیتر باوکیشـیان هـەتا و بـەخێرهاتنی کـردمو دوای ئـەویش ئـەوانی تـریش هـاتن خێزانێکی زۆر بوون . پێنج شەش کچ‌ودایکیشیان بوون .

یەکسەر هاتن لێت کۆبوونەوەیان دوایی زانیت شەش کچ بوون ؟

نـا لەپێشـەوە باوکیـان هـات بـۆلام، ئینجـا چـوون چـایان بـۆم هێنـا دوو شەومن لەمانّیان مامەوە .

یەکەمجارچۆن لەتۆیان دەروانی تۆچیت بۆ باسکردن ؟

کەچـــومە ژورەوە، دوای چـــاخواردن لەبەرئـــەوەی خـــوینم لێ دەڕۆیشـــتو خوینەکـەم کەوتـە سـەر دۆشـەکە کـابرا هـەردەبوو ببیپرسـییایە ئـەم خوینـە چـــیەو حاڵـــت بـــۆ وای لێهـــاتووە، لەراســـتیدا وەزعەکـــەم زۆر دیـــاربوو برسـیی و تینـوو بریندارو لـەش بەخوینـەوە.. ئـیتر پرسـی تـۆ چ کارەیـتو بـۆ وات لێهـاتووە ..منـیش وردو درشـت هـەمووپم پێـوت کـە ئێمـە کۆمـەلێك کوردبـووین نزیکـەی ٥٠٠ کـەس بـووین لـەلای قادرکـەرەم هـاتووین خۆمـان تەسـلیم کـردووە ئاوایـان لێکـردووینو مـن دەرچـووم‌و ئەوانـەی تریـان هەمووی کوشت.

واتـا تـۆ هـەموو شـتێکت بـۆ باسـکردن بێئـەوەی بوەسـتی لەسـەر ئـەوەی بزانی ئـەم مانّـە **باشـن یـان خـراپ ؟ مەبەسـتم لەوەیـە لایـەنگری حکومـەتن یان دژی ؟**

بـــەڵی بـــەڵێ هـــەمووپم بـــاس کـــرد. ووتم حکومـــەت داوای کـــردووە خۆتـــان تەسلیم بکەن‌و وەرنەوە دەتانکەین بەسەرباز کەچی ئاوای لێکردین ؟!

کابرا ڕەنگو ڕووی چی لێهات مەبەسـتم ئەوەیـە بلـێم تاچـەند سۆزی بۆت جولاّ یان ڕقی لێت بووەوە ؟

نـا زۆر زۆر پێـی نـاخۆش بـوو ژنەکـەی هەرلـەخۆی دەداو دەیـی گـووت ئـەوە چ ویژدانێکە ئەم حکومەت زالمە بۆلەخەلك دەکات .

ئـیتر تـۆش کـەمێك ئاسـودەترو دلنیـاتر بوویـت لـەوەی مانّەکـە باشـن‌و هاوکاریت دەکەن.؟

بـەڵێ مـن ئەوەشـم پێـوتن کـە ئـەو کۆمەڵـەی ئێمـە هـەر پیـاو گـەنج بـووین بـەڵام ژن‌و منـدانّو پیرۆگـەنج هـەمووی دەهێـنن لـەم دەشـتەی لای ئێـوە گوللـەبارانی دەکـەن ئەوەشـم بۆیـە ووت چـونکە لـەتۆپزاوا ژن‌و منـدانّی

زۆری لێبـــوو، وتم تـــازە ئـــەوانیش هـــەمووی دەکـــوژن نـــاهێڵن یـــەك کەس دەربازی بێت.

ئـــەی تـــەداوی بـــیرت لـــەوە نەکردەوە پێیان بلێیت تەداویت بکەن ؟

دوای ئـەو قسـانە ووتیـان هەسـتە بابچـینە ئـەو ژورەی تـر تـەداویت دەکـەین، لـەوێ لەسـەر دەم رایـان کێشـــام بریەکـــەیان بـــۆ پاککردمـەوە بـە دیتـۆڵ و لـەفاف و لەزگـــەیان لێـــدا، منـــیش زۆر مانـدوو بـووم خـەوم لێکـەوت . زۆرنوسـتم . ئـەو شـەوە لـەوێ مامـەوە بـەیانی نانیـان ئامـادەکرد بیرمـە خواردنەکـەیان ماسـت و پـــەنیرو هێلکـــە جگـــەر بـــوو، کچـەکانی زۆر بـاش بـوون بـۆم تەســـجیلیان لێـــدەداو پێیـــان دەگـــووتم ببـــووە گـــۆرانی کوردیمـــان نیـــە هـــەتا بـــۆت لێبـدەین. زۆر سوپاسـیان دەکـەم زۆر رێزیـان لێگـرتم و خزمـەتیان کـردم ئەگـەردایك وباوکی خۆشـم بونایـە هەرئەوەنـدەیان لەدەسـت دەهات .

نـاوی کـابرا چـی بـوو؟ یـان ژنومندالـەکانی نـاوی کەسـیان نازانی ؟

زۆر بەداخـەوەم نـاوی کەسـیان نـــازانم . بـــەڵام رۆژی دوایـــی

ووتیـان کاکـە واحیـد ئێمـــە ناســـیاوێکی باشمـان هەیـە کـوردە حەزدەکـــەی بـــانگی بکـــەین و بیبینـــی بـــــەڵکوهاوکاریت بکات ؟

ووتم بـــــەڵی زۆرم پێخۆشـــە ئـــاخر زۆر خـۆش بـۆمن لەوکاتـەدا کوردێـك ببیـنم چـون بانگیـانکرد کـابرا هـات، دەسـتێك جلـی کـوردی لەبـەردابوو، بـەزمانی کـوردی سـۆرانی قسـەی دەکـرد نـاوی (ئـەمین) بـوو، ئـەویش بەسـەر سـوپرمانەوە لێـی روانـیم و ووتـی: کاکـە تـۆ بـۆ وات لێهـاتووە ئـیتر خێزانەکـەش هـەموویان لـەدەورمان گردبوونـەوە، منـیش لەنوکـەوە هـەموویم بـۆ گێرایـەوەو ئـەویش بـۆی دەکـردن بەعـەرەبی کـاك ئـەمین عەرەبییـەکی زۆر باشـی دەزانـی، داوام لێکـرد هاوکـاریم بکـات ووتم کـاك ئـەمین زۆر مـەمنون دەبم بمگەیەنیتـەوە بـۆ کـەرکوك و دوزخورمـاتوو خـزمو کەسـم زۆرە لـەوێ ئەگـەرمابن. بـەڵام ئـەو ووتـی کـاك واحیـد بروابکـە نـاتوانم هـەتا رومـادی بـڕۆم بـەبێ وەرقـەی موختـار، وتـی: جـاران دەمـانتوانی بـە ئـارەزوی خۆمـان بڕۆیشـتینایە بـۆ بەغداو شوینەکانی تر بەڵام ئێستا مالمان لەناو ئەو سیمەی ئەوبەردایە

دیارە مالّەکانی ناو سیمەکە کەمپی ئالّتاش بووە کە کوردە ئاوارەکانی رۆژهەلاتی لێ نیشتەجێ بوون کوردەکانی (دیوی ئێران) .

بەخوا ئیتر نازانم کوێ بوو، ئەو ووتی مالمان والەناو ئەو سیمەدایە .

بـەڵی کـاك فـەرەج وعوزێر چـونەتە ئەوکەمپـەوە لـەوێوە دەربـازبوون، خۆلەگـەڵ خۆتـدان چـۆن لەیـەکتری ناپرسـن هەقـە بیزانـی ئـەوەی لێـی دەربازبووی کوێ بووە .

بـەخوا ئـیتر نـایزانم . بـەڵام دیـارە ئـەویش هـەر نزیکـی ئـەو کەمپـەبووە بـەڵام مـن لەمالّـە عـەرەبێك بـووم ئـەوەی ئـەوان چـووبون مـالی کوردەکـانی دیـوی ئێران بووە.

باشە کاك ئەمین چی بۆکردیت ؟

لەراستیدا هیچ هاوکاری نەکردم ووتی: داوای لێبوردن دەکەم ناتوانم یارمەتیت بدەم بۆ دەرەوەی رومادی، ئیتر زۆر نەمایەوە ئەوقسانەی کردو رۆیشت.

ئەی بۆچی کە لەئەمریکابوویت لەپەیوەندیە تەلەفۆنیەکانی نێوانماندا پێت دەوتم بۆم بدۆزەوەودەمەوێ چاکەی بدەمەوە ؟خۆمن زۆریش هەوڵمدا بیدۆزمەوەو ئێستاش هەوڵدەدەم بەڵام سۆراخی نیە ؟

وەڵاهی چاکەی بۆم نەبوو هیچ هاوکاری نەکردم، بەڵام ویستم لەرێگەی ئەوەوە ئەومالّە عەرەبە بدۆزمەوە، چاکەیان بدەمەوە چونکە ئەودەیان ناسێت هەروەها ئەویش شایەتیکی ئەو بەسەرهاتەی منە.

ئیتر ئەوکاتەی کاك ئەمین هاتودوای رۆیشتنیشی تۆ زیاترهەستت بەئارامی و سەلامەتی کرد ؟ یان نا ..؟

ماوەی ئەو دوو رۆژەی من لەومالّەدابووم منداڵیك دەهات تەقەی دەرگا دەهات من ئارامم لێ دەبراو دەمگووت بەخوا ئەوە هاتن دۆزیمیانەوە نەوەڵا ئارامی چی زۆر دەترسام. هەمیشە لەخەیالی ئەودابووم کە ئێستا عەسکەری دەرچووەو بەدوامانداو دەگەڕێو کیومالّی ناوچەکە دەکەن ومالاّنیش دەپشکنن. سەرباری ئەو هەموو رێزوحورمەتەش کەلێیانگرتم بیرم لەوەش دەکردەوە بلێی ئەم مالّە نەمدەنە دەستەوە تەنانەت ئەگەرچایەکیشیان بۆ دەهێنام لەتەقەی دەرگاکە رادەچلەکیمو دەترسام . هەموو چرکەیەك مەرگ بەدوەرمدا دەسورایەوە.

تۆ ووتت تەنها دو رۆژ لەو مالّە مایتەوە ئەی چۆن لەمالّەکە دەرچووی ؟ خۆیان ئیزنیاندایت یان خۆت ووتت دەرۆم ؟

رۆژی دواتر کابرا جامانەیەکی سوورودشداشەیەکی عەرەبی بۆم هێناو ووتی: پارەت پێیە ؟ من ٧ دینارم پێبوو، ئەویش پێن دیناری داپێمو کورەکەی خۆی لەگەڵمدا نارد بۆ شاری رومادی (محافظة الانبار).

کورەکەی گەورە بوو ؟

ئائا زەلام بوو، لەوێ کورەکەی بردمی سواری سەیارەیەکی تایبەتی کردم سێ ئەفسەری تێدابوو، سەیارەکە تەکسی نەبوو لەدواوەومنیان خستە نێوانی خۆیانەوە یەکێکیشیان لەپێشەوە، ئیتر نەمزانی ئەمە رێکەوتنی خۆیان بووە یان هەر رێکەوت بوو ئەوەیان نازانم لەرومادیەوە بۆ بەغدا ئاوا دەرمیان کرد.

لەرێگا ئەفسەرەکان هیچیان لەگەڵ باس نەکردی هیچ پرسیارێکیان نەکرد ؟

ناوەڵا هەتا بەغدا یەك قسەیان نەکرد.

ئەی لە بازگەکان خۆتۆ هیچ پێناسوبەڵگەیەکت پێ نەبووهیچ چیرۆکێکت بۆخۆت دروست نەکردبوو لە بازگەکان بیلێیت .

نا لەبازگەکانیش تا بەغدا لەبەرئەوەی هەرمن مەدەنی بووم و جامانەی سوورو دشداشەی عەرەبیم پۆشیبوو، ئەوانیش سێ ئەفسەربوون ئەستیرەیان بەسەرشانەوە بوو هەرسێکیان (نەقیب) بوون، کەس لێی نەپرسین وهەر ڕاشیان نەگرتین باش بوو ڕیگەکەم بەسەلامەتی بڕی .

ناوی ئەو ئەفسەرانەت نەزانی ؟

نەوەڵا چۆن بیزانم ؟

ئەی لەنیوان خۆشیاندا قسەیان نەدەکرد بانگی یەکتری بکەن و ناو بهێنن ؟

ناهیچ قسەیەکیان نەکرد .

کە گەیشتیتە بەغدا ئیتر چیت کرد،چۆن گەیشتیتەوە بۆ دوزخورماتوو ؟

وەلاهـــی ئـــەوەش باســـێکی دوورودرێـــژەو کـــاتێکی زۆری دەوێ‌وئێمەش کاتمان نیە .

ئـاخر قـەیناکا چـۆن لەبەغـداوە رۆیشـــتیتەوە بـــۆ کـــەرکوك‌و دوزخورماتوو ؟

بـــەخوا کـــاتی زۆری گەرەکـــە ئـــەوەش بەســـەرهاتێکی تـــرە . (لێـــرەدا بـــەرووتی دیـــارە واحیـــد نایـــەوێت باســـی ئـــەوە بکـــات‌و پێموایـــە پەیوەنـــدی بـــەو کەســـەوە هەیـــە کـــە دەربـــازی کـــردووەو ئێستا لەژیاندانەماوە)

ئـەی چـۆن گەیشتیتەوە کـەرکوك یان دوزخورماتوو ؟

بـــەخوا ئـــیتر چـــوومەوە ماوەیـــەك لەکـــەرکوك‌و ماوەیـــەك لـــە دوزخۆم شاردەوە.

ئـەی نەچـوێتەوە بـۆلای پـارتی زانـــەکان لـــە جەوەلـــەکانی گەرمیان ؟

نا نەچوومەوە .

ئـەی کـە لێبوردنـە گشـتیەکەی ٧ی ئـــەیلولی ســـالّی ١٩٨٨ لـەدوای ئـەنفال دەرچـوو، تـۆ نەچـــوویتەوە بۆســـەربازی ؟ نەگیرایتەوە بە عەسکەر ؟

نا نەچوومەوە

کەواتـــــــە لەوەشـــــــدا ســـەرکەوتووبویت چـونکە کـاك فەرەج‌و کاك عوزێر چووبونەوە بۆ خزمەتی سەربازی .

نا نا من نەچوومەوە هەر خۆم شاردەوە هەتا سالّی ١٩٩١ .

ئەی چۆن گەیشتیتە ئەمریکا خۆت رۆیشتی یان بردیانیت ؟

ناخۆم نەرۆیشتم یوست هیلتەرمان کاری بۆمان کردو هاوکاری کردین .

سالّی چەند رۆیشتن ؟

سالّی ١٩٩٦ ئەوانەی تریش کاك فەرەج وئەوان ١٩٩٧

لەدادگای بالّای تاوانەکان ئامادەبووێت ؟ شایەت بووێت بەسەر سەدام‌و داروودەستەکەیەوە ؟

بەلّی لەئەمریکاوە هاتینەوە بۆ شاهیدی دان .

چۆن هاتنەوە لەسەرحسابی خۆتان یان خەرجیتان لەسەردادگاکە بوو ؟

لەو سەرەوە لەسەر ئەوان بوو، بەلّام کە گەراینەوە لەسەر خۆمان بوو .

چۆن شتی وا دەبێ ئەوان تەنها کرێی سەرێکیان دابین کردبوو ؟

ئابروابکە ئەگەرخۆمان پارەمان نەهێنایە دەبووین بەفیلم ..

چۆن بۆچی دەبوون بەفیلم ئەگەر زیاتر پرونی بکەیتەوە ؟

ئـەوان سـەرەتا ووتیـان دێنـەوە بـۆ عێـراق هـەموو خەرجیـەك لەسـەر ئێمەیـە تەنانـــەت وتیـــان یـــەك ســـەنت یـــەك دۆلار مـــەهێنن هـــەموو خەرجیـــەکی هاتن‌وچـــون‌وخەوتن‌وخواردن لەســـەر ئێمەیـــە ، کەچـــی وانـــەبوو، کـــەهاتین کرێکـــەیان بۆدابـــووین بـــەلّام کەویســـتمان بگەرێینـــەوە کرێکـــەمان تـــا ئـــوردن خـــواردی لـــەوێ پێیـــانوتین ئێـــوە تکتتـــان نیـــە دەبـــێ بیـــبرن ..!! ئێمـــەش ناچاربووین تکتمان بری باش بووخۆمان پارەمان هێنابوو .

کێ پێی ووتن ؟ کوردبوو عەرەب یوو ئەمریکی چی ؟

نـــا ئـــەمریکی بـــوون ترجمـــەی کوردیـــان لەگەڵـــدابوو، کـــاك عومـــەری ســـەید عـــەلیش لێـــرەوە تەلـــەفۆنی بـــۆکردین ئاگـــاداری کـــردین کـــە بێینـــەوە بـــۆ شایەتیدان لەدژی صدام‌وعەلی حەسەن مەجید .

چۆن هاتن یەکسەر بۆ بەغدا یان هاتنەوە بۆ کوردستان‌و دوایی چوون بۆ دادگا ؟

لەئـــەمریکاوە هـــاتین بـــۆ هۆلنـــدا لەوێشـــەوە بۆئوردن‌وئینجـــا بۆبەغـــدا، هەرچـەندە وتیـان کـە گەیشـتنە بەغـدا هـەموو ئامادەکارییـەکتان بـۆ کـراوەو یەکســـەر وەحدەیـــەکی ســـەربازی وەرتـــان دەگـــرێ‌و ژیانتـــان پـــارێزراوەو ئـــەوان دەتانبـــەن بـــۆ دادگـــا بـــەلّام کـــەهاتین وانـــەبوو هـــیچ ئامادەکارییـــەك نەکرابوو.

لەئەمریکا چۆن دەژین بەگشتی هەمووتان ئەوانەی لەگۆڕی بەکۆمەڵ دەربازبوون خۆشت بەتایبەتی چۆن ژیان دەگوزەرێنن ؟

راستیت گەرەکە ژیانمان زۆر زۆر قورسە، جگەلە گرفتی کلتوروزمان ژیانیش زۆر قورسە ئیمە هەرچییەك بکەین شەورۆژ کاربکەین فریا ناکەوین، لەوێ من دوو کارەکەم لە ٨ی بەیانیەوە بۆ ٥ی ئێوارە لە ٥ یشەوە بۆ ١١ی شەوئینجا ژیانێکی نۆرمالمان بۆ دەستەبەردەبێت .

حکومەتی هەرێم هیچ هاوکارییەکی نیە بۆتان ؟

هەتا ئێستا هیچ ئیشێکی بۆمان نەکردووە، بەش بەحاڵی خۆم هیچی بۆمن نەکردووە.

ئەم سەڵنامەیەوناوەندی چاك (ناوەندی هەلەبجە دژبە ئەنفالکردنو جینۆسایدکردنی گەلی کورد – چاك) پرۆژەیەکی بۆگرنگیدان بەژیانوداهاتووی ئێوە خستووەتە بەردەمی پەرلەمانو وەزارەتی شەهیدانوئەنفالکراوان ئێوە ئاگادارن، حکومەت هیچی لەوبارەیەوە لەئێوە نەپرسیوە ؟

بەڵێ ئاگادارین ناوەندی چاکیش ئاگاداری کردوینەتەوە کە لەهەولدان بەڵام تا ئێستا بەکردەوە هیچیان نەکردووە .

ئەی پرۆژەکە نەدراوەتە حکومەت ئەوە کردەوە نیە ؟

با کردەوەیە ئەوان کردوویانە سوپاسیان دەکەین، من مەبەستم حکومەتە ئەو بەکردەوە هیچی بۆ نەکردووین .

کاك واحید من هەرگیز هیلاك نابم ئامادەم ١٠ کاتژمێرودە کاسێت بۆ تۆمارکردنی قسەکانت دابنێم، بەڵام ئاگام لێتە وەك بڵێی لەسەرئاگری، بەیانی دەرۆیتەوەوکاتت نیە پێمخۆشە بەشەکانی تری ئەم گفتوگۆیە بەتەلەفۆن ئەنجامبدەین چ کاتێك باشە بۆتۆ، بەشێوەیەك کە لە ئیسراحەتت نەکوژم. بەبروای تۆحکومەت چی بکات باشە ؟

بۆمن ١٢ی نیوەرۆی لای خۆمان لەئەمریکا زۆرباشە. ئەوکاتانە لەماڵەوەم . سەبارەت بەبەشی دووهەمی پرسیارەکەت حکومەت دەتوانێ زۆر کاربکات خەلکێکی زۆر بەهۆی بارودۆخی کوردستانەوە فریای خوێندن نەکەوتوون و باری رۆشنبیریان سنوردارە وەك قەرەبووکردنەوەیەك گەشەبە ئاستی هوشیاری ئەوانە بدات و ئاگای لە ژیانی کەسوکاری شەهیدانوئەنفالکراوان بێت. زۆرکارهەیە دەتوانێ بیکات دیارە ئەگەر بیەوێ .

سالّی رابوردوو، پێشنیاری ئەوەمان کرد کەلەیادی ئەنفالدا کەس گۆشت نەخواو هیچ زیندەوەرێك سەرنەبرن، ڕای تۆ وەکو دەربازبوویەکی ئەو کۆمەلکوژیە چیە بەرامبەر ئەو پێشنیارە ؟

ئێمە پارەکە لەئەمریکاش پێوەی پابەندبووین، بیرۆکەیەکی جوانو بەلای منەوە پیرۆزە بەهیوام هەموو پێوەی پابەندبین .

چ شتێکی گرنگت لایە من پرسیارم لێنەکردبیت یان بەخەیاڵو عەقلمدا نەهاتبێ ؟

هەموو شتێکمان باسکرد، نازنم شتێکی وامان مابێ .

زۆر سوپاس بۆ ئەم دەرفەتە

سوپاس بۆتۆش.

ئەنفال.. لە نێوان درندەیی بەعس و بێدەنگبوونی جیهان ومردنی زماندا

دڵپاك جبارمەلاعەلی

مێژووی کورد پڕە لە ڕووداوتاوانی دڵتەزێن ولە بیر نەکراو،یەکێك لەوانە (ئەنفال)ە، کە لە ساڵی (١٩٨٨)ز ڕژێمی بەعس بە هەشت قۆناغ ئەنجامیدا. پرۆسەکە خۆی لەچەند ئامانجێکدا دەبینیەوە کە گرنگترینیان لەناوبردنی کورد بوو. ئامانجێکی تری بەعس لە ناوبردنی پشتێنەی ئابووری و سیاسی کوردستان بوو. هەر بۆیە ئەنفال تەنها گوندەکانی کوردستانی گرتەوە، چونکە گوندەکان پشتێنەی سەرەکی ئابووری ویارمەتیدەری سەرەکی شۆڕشگێڕان بوون، بۆیە بەعس پێگەی گوندنشینەکانی بەخەتەر ناکترین پێگە لە قەڵەمداوە، ئامانجی سەرەکی ئەنفالیش کۆتایی هێنان بووبەوگوندانە.

لەپەلامارەکانی ئەنفالدا باس لە سەدوهەشتاودووهەزار هاوڵاتی دەکرێ کەبوونە قوربانی ونزیکەی چوارهەزار گوندی کوردستان تالأنکران‌وسوتێنران. زیانە زۆرەکانی ئەنفال تا ئەمڕۆش بەکوردستانەوە دیارە، بۆیە بەپێویستی دەزانم کەباسێك لەو زیانە ئابووری وسیاسی و کۆمەلأیەتییە بکەم کەئەنفال لەدوای خۆی بەجێی هێشت. سەرەتا ئەگەر بێینە سەر باسی زیانە ئابوریەکانی ئەنفال کاریگەرییەکی نێگەتیڤی بەسەر کوردستانەوە بەجێ هێشت، چونکە لەشالأوەکانی ئەنفالدا کۆڵەکەی سەرەکی ئابووری کوردستان کەگوندەکان بوون شکا، لەناوچوون‌و سووتان‌وتالأنکردنی ئەوگوندانە زیانێکی ئێجگارگەورە بووبۆ کوردستان وئەو زیانانەتائەمڕۆش بە ئابووری کوردستانەوە دیارە.

ئاسەواریکی تری زیانی ئەنفال بەسەر کوردستانەوە بریتیە لەزیانی کۆمەلأیەتی. چونکە تێکشکانی کەسایەتی تاکی کورد ئامانجێکی سەرەکی بەعس بوو. هەر لەوڕێگایەوە ویستی شیرازەی خێزانی کورد تێکبدات، ژمارەیەکی زۆری ئەنفالکراوەکان گەنج بوون. بۆیە ئەمەش بۆشاییەکی گەورەی لە نێو سەرجەم خێزانی ئەنفالکراوەکاندا بەجێهێشت، چونکە ئەم توێژە بریاردەرو پرکەرەوەی باری ئابووری خێزان بوون، ئەمەش بووە هۆی ئەوەی کە ژنان وکچانی ئەنفال دەست بکەن بەکارکردن وچەندین کاری قورس پڕ نەهامەتیان ئەنجامدەدا کە لەگەڵ هێزوبازووی ئەواندا نەدەگونجا. سەرەڕای ئەوەی کە زۆربەی منداڵانیان دەستبەرداری خوێندن بوون‌و شانیان دایە بەرکارکردن. بەمەش شیرازەی کۆمەلأیەتی کوردستان بە تەواوی تێکچوو، بێجگە لەوەی کە چەندین داب ونەریت وکلتوری تایبەتی ناوچەیی لەناوچوو.

لێرەدا مەبەستمە تیشك بخەمە سەرئەوەی کە ئەم تاوانە نامرۆڤانەیە دژی گەلی کورد بەبەرچاوی کۆمەلگەی نێودەوڵەتییەوە ئەنجامدرا، ئەوەش مایەی پرسیاروهەڵوەستەیە کە بۆچی جیهان لە ئاست ئەو تاوانە گەورەیەدا بێدەنگی هەڵبژاردوهیچ پەرچەکردارێك پرووی سیاسی ومرۆڤایەتیشەوە. نەبوو لەکاتێکدا ولأتە عەرەبیەکان خۆیان بەئیسلام ئەزانن کەچی نقەیان لێوەنەهات. ئەو ولأتانەش کەبەردەوام باس لە مافەکانی مرۆڤ دەکەن وچەندین پەیماننامەی نێودەوڵەتیان لەو بوارەدا دەرکردووە لەوانەش وەکو پەیماننامەی ساڵی (٩-١٢-١٩٤٨)ز بۆ(قەدەغەکردنی جینۆسایدوسزادانی تاوانکاران) وپەیماننامەی (جاری گەردوونی مافەکانی مرۆڤ) کە لە (١٠-١٢-١٩٤٨)ز دا بەلأم لەبەر بەرژەوەندییە سیاسیەکانیان بێدەنگ بوون. ئەگەر لەرووی سیاسیشەوە باسی بکەین ئاشکرایە کە دەوڵەتە

ئیقلیمی ونێودەوڵەتیەکانیش پشتگیری بەعسیان دەکرد، چونکە ئەوسا عێراق لە ڕووی ئابووریەوە لەوڵاتە بەهێزەکان بوو پەیوەندی لەگەڵ زۆریاندا هەبوو بەتایبەت (سۆڤیەت و میسروتورکیا) ئەوانیش بەرژەوەندییەی ئابووری و سیاسیەکانیان تێک نەدەدا. عێراق دوژمنێکی سەرسەختی ئێران بوو، کەئەوکاتە ولاتانی دەرەوەو ولاتە ئیقلیمیەکانیش ئێرانیان بەمەترسی دەزانی بۆ داهاتووی ناوچەکە، بۆیە پشتگیرصدامیان دەکرد. ئەگەر باس لە بێدەنگی ناوەوەش بکەین پێویستە ئاماژە بەوە بکەین کەبەعس هەموو رێیەکی پەیوەندیکردنی پچڕاندبوو، بۆئەوەی خەڵک ئاگایان لەوتاوانە گەورەیە نەبێت ئەگەرتێبینی بکەین تاوانەکە لەناکاو ڕوویدا کە زۆربەی خەڵکی تووشی شۆک کردومەبەستەکانی بەعس لە سەرەتادا زۆرناڕوون بوو ئەم سیاسەتەشی بۆ ئەوە بوو کەخەڵک لە ئاست ئەو قڕکردنەدا بێدەنگ بن وئاگایان لە ڕووداوەکان نەبێت، وەک بەختیار عەلی دەڵێ((لەکۆمەڵگای بەعسدا شتێك نامێنێتەوە نا وەدەردی کۆمەڵایەتی بێت)) چونکە دروستبوونی هوشیارییەکی کۆمەڵایەتی هەمەلایەنە لە ژێر دەسەڵاتی بەعسدا

کارێکی ئێجگار ئەستەم بوو. ئامانجێکی تری بەعس ئەوە بوو کەدەیویست تۆوی دووبەرەکی ودوژمنایەتی لە نێوان خەڵك دا بچێنێت و وا بکات کە هیچ بەشێك ئاگای لەبەشەکەی ترنەبێت وبە دەنگ یەکترەوە نەچن، سەرجەم ئەم هۆکارانە بوون کە لەکۆتایدا کۆمەڵگایەکی ناهوشیارولاواز دروستبوو کە توانای هیچ پەرچەکردارێکیان نەبوو، ئەمەش هۆکاری بێدەنگییەکی ئاڵۆز بوو دەرهەق بەئەنفال. بێدەنگی ئیمەش دەرهەق بەم تاوانە نامرۆڤانەیە دەگەڕێتەوە بۆقبوڵکردنی کوشتن لە ژیانی ئاسایی وسیاسیماندا. لەسەر ئاستی نێودەوڵەتیش هیچ کاردانەوەو پەرچەکردارێك بەرامبەر ئەوتاوانە گەورەیە نەبینرا، چونکە بەرژەوەندییەکانی ولاتە دەستڕۆیشتووەکان لەگەڵ ئەوەدا نەبوو کە هیچ پەرچەکردارێکیان هەبێت. هەروەها بەلای ئەوانەوە گەلێکی دابەشکراو وبێ دەوڵەت وستەملێکراوهیچ مانایەکی نەبوو تا بەرگری لێبکەن. ئەم بێدەنگییە وای لەصدام کردکە غرورانەترسنوور ببەزێنێ. بەڵگەش بۆئەو بێدەنگییەی جیهان ئەوەیە کەوەك لە حیکایەتەکانی کەسوکاری ئەنفالدا باسی دەکەن، کەبۆماوەیەکی زۆر رژێمی بەعس ئەوخەڵکەی کەئەنفالی کردبوون لەناو زیندانی وگۆمەڵگا زۆرە ملێکاندا هێشتبووەوە، لەوباوەڕەدام کە لەو کاتەدا صدام چاوەڕوانی ئەوە بووە بزانێت کاردانەوەی نێودەوڵەتی چیە؟ ئەگەرنا بەعسیەکان دەیانتوانی هەموئەوخەلکە بکوژنو پێویستیشی بەوماوەیە نە بوو تا بیانهێڵنەوە. ئەگەر ئەوسا پەرچەکردارێکی توند دژی تاوانەکان هەبوایە ئەوا ڕەنگە قەوارەی کۆمەلکوژیەکە بەوئەندازەیە نەبوایە.

سەرچاوە:

١_بەختیارعەلی:چیژی مەرگدۆستی، بەرگی یەکەم، ٢٠١١.

٢_حسێن سۆران:ئەنفال لە مەنفاکانی ناسیۆنالیزمەوە بۆ کوشتنی زمان و جەستە،٢٠١

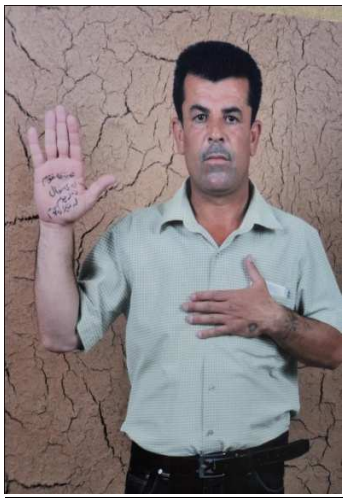
ئازادکردنی تۆمەتبارانی تاوانی جینۆساید هەنگاوێکی نایاسایی و سوکایەتیەکی بێپەردەی حکومەتی عێراقە بەقوربانیانی جینۆساید

بڕیاری ئازادکردنی مەحمود فەرەج سامەڕائی، کە لەسەردەمی بەعسدا پسپۆڕی چەکە کۆکوژەکان بووە، دەبوو نیگەرانیەکی گەورەی کوردی لێبکەوتایەتەوە وەڵ ئەفسوس وانەبوو !! بەپێی یاسا هەرکەسێك لەلێکۆلینەوەدا دەرکەوت کەبێتاوانە ئەوا ئازادکردنی مافێکی رەوای تۆمەتبارە، بەڵام بەومەرجەی لە دۆسێی تردا تۆمەتبارنەبێت،ئازادکردنی تۆمەتبارانی تاوانی جینۆساید، کە ئێستا لەلایەن حکومەتی عێراقیەوە پیادەدەکرێت، جگەلەوەی کارێکی نایاساییە ئیستفزازی خەلکی کوردستانیشە کەبەهۆی ململانێکانی نێوان بەغدا وهەرێم، رەنگیاندایەوە، ئەم هەڵوێستەی حکومەتی عێراق ئاماژە هەڵگرە لەپێش هەموویانەوە ئەوخەیاڵە

تۆتالیتارستیەیە کەهەیەتی بەرامبەر بەکورد " بەداخەوە کوردیش لەبەرانبەر ئازادکردنی ئەوتۆمەتبارانەدا، جگە لە هەڵوێستێکی لاواز هیچی ترنەبوو، لەکاتێکدا نەدەبوو هەروا بەئاسانی دەستبەرداری ئەو تۆمەتبارانەودۆسێکانی بێت. (مەحمود فەرەج سامەڕائی) کە تۆمەتبارە بەسەرپەرشتیاری چەکەکۆکوژەکان، لەسەروەختی رژێمی بەعسدا، ئێستا لەسۆنگەی دۆسێی کیمیابارانی هەڵەبجەدا گیراوەوفەرمانی دەستگیرکردنی لەرێکەوتی (٢٠١٠/٥/٤) بە ماددەکانی (١٢) و (١٥)ی یاسی ژمارە (١٠)ی ساڵی (٢٠٠٥)، لە دادگای باڵای تاوانەکانی عێراق دەرچووە، بەڵام ئێستا بڕیاری ئازادکردنی بۆ دەرچووە. ئەمەش بەرپرسیارێتی دەخاتە ئەستۆی حکومەتی عێراق.

ئێمە دوخوشکین خەڵکی گوندی بۆگدین ئەوەی بەدەستمانەوە وێنەی خوشکە ئەنفالکراوەکەمانە

من جوامێرم خەلکی گوندی فەقێ مستەفام تاکەدەربازبووی خانە وادەکەمانم، هەرخۆم ماوم

من (سالح) خەلکی گوندی فەتاح هۆمەرم دایکم، خوشکم، برام ئەنفالکراون

سەرنج

سالّی رابوردو پێشتریش هەندێك لەکۆمەك بەخشانی ئەم سالّنامەیە نەریتێکی نوێیان داهێنا، وەك دەبینرا بڕێکی زۆر کۆمەکی ١٢٠٠٠ دوانزە هەزار دیناری لەناو خشتەی کۆمەککارانداببوو .. ئەوەش ئاماژەبوو کە ئەو کەسانە بەبێ ئەوەی یەکتری بناسن یان پێشتر ڕێك کەوتبن لە سەری وەك پابەندیەك بەو سالّنامەکەو دۆسێی ئەنفالەوە هەریەکەیان مانگانە بڕی (یەك هەزار) دیناریان بۆ دەرچونی ئەم سالّنامەیە دانابوو، وەك دەبێنن ئەمسالّ دیاردەیەکی نوێ هاتووەتە ئاراوە ئەویش بەخشینی ٢$ لەمانگێکدا یان بڕی ١٤٠٠٠ چوارده هەزار دیناره وەك ڕەمزێك بۆ ٤/١٤/و سالّیادی ئەنفال، ئێمە وێرای سوپاس ودەستخۆشیمان لەو بەڕێزانە بەلێن دەدەین وەفادارای هەستی بەرزو پابەندییەیان بین .

هەڵوەستە لەهەڵوێست

حەپسە ئەمین ڕەشید دایکی (٦) کوڕی قارەمان بوو، ئەفسوس .. ئێستا(٥) یان شەهیدوئەنفالکراون، وەك ڕێز لێنانێك لە هەڵوێستی ئەم ژنە ئەم مجارەش بە پێویستی دەزانین نیولاپەرەیەکی بۆتەرخان بکەین.

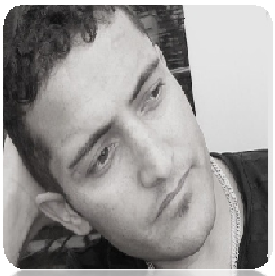
جارێکیان درەنگانێك (٥٠) هەزاردینارکۆمەکی خۆی گەیاندە ئەم سالّنامەیە، بەڵام لەبەرئەوەی ئەنفالستان لەچاپخانە بوو، ئێمەش دەرگای وەرگرتنی کۆمەکەکانمان داخستبوو، بۆیە داوای لێبوردنمان لێکرد.

بۆ ژمارەی نوێ بەر لەهەمووکەس کۆمەکی ئەودایکەمان پێگەیشت کە بە " ئیبراهیم" ی کوڕیدا ناردبووی و پێشی ووتبوو: کوڕم زووبیگەیەنە باوکو پارمان لێنەیات و کۆمەکی خۆشت بدە. لەژمارە پێنجی ئەم سالّنامەیەوە بەردەوام کۆمەکی بۆدەنێرێ

حەپسە ڕەشید بۆ ژمارە (٩) بڕی (٦٠٠٠) هەزار دینارکۆمەکی ناردووە، بەڵام با بپرسین بۆچی ئەوەندە ؟! لەبەرئەوەی بۆهەرکوڕێکی شەهیدی تاکە (یەك هەزار) وەی خۆشی وەك ئەوان کە بە هەمووی دەکاتە شەش هەزاردینار.

هەڵوێستی ئەم دایکەو ئەو منداڵانەی لە گۆپتەپەو سەرقەڵای کفری وهەولێروسلیمانیەوە لەپێش هەموویانەوە (نالی نامیق هەورامی) ئەومنداڵە تەمەن (١١) ساڵەی بۆ کۆمەکی ژمارە (٤) هەموویارەی دەخیلەکەی خۆی بۆ ئەنفالستان دەرهێنابوو. وتبووی چونکە با پیرەم کیمیاوی کوشتوویەتی و ئەم ژمارەیەش بڕی پێنج هەزار دیناری ناردووە، ڕەنگە ئەمانە وەڵامێکی تەندروستبن بەوکەسانەی کە بەناهەق تۆمەتمان لەدژ دەبەخشنەوە .

ئاوایە بەهاری ئێمە

هێمن رەوف

ئێمە ئاوا پێ دەنێینە ژیانەوە
پایزان لەدایك دەبین و بەهاران دەمرین دەڕۆین.
ئێمە لە ئەهلی بەهەشت نین خودا
لە دایکێك وون بووین ئەو بەدوای سااڵێکدا
بەدەم هەنسکەوە هەناسەکانی خۆی سپارد
لە پریاسکەی باوکێك کەوتینە خوارەوە بە پەتی سێدارەیەکدا شۆڕ بووبۆوە
ئێمە زیندوو مەکەرەوە خودا
ئێمەیەك ژیانمان بە بەرۆکی باوکمانەوە کۆتایی دێت
لە هەنگاوەکانی دایکمان هەڵدەوڕێین
لە خەونەکاندا جێدەمێنین
بە کتێبەکانمانەوە دەمانخنکێنن
لە بیابانەکاندا گەورە دەکرێین
لە ژێر زەویەکاندایە گەشتوگوزارەکانمان
لە کوێ بۆ زیندووبوونەوە دەشێین ؟
لە ئێمە گەرێ خودایە
ئێمە لە ڕۆژەکانی حەشردا ژیاین
هەموو لەسەر پردەکانی سیرات کەوتینە خوارەوە
هەر بە مەڵوتکەیی ئاگری دۆزەخەکانمان بینی
بە منداڵی جەڵادە دڵڕەقەکانمان ناسی
ئێمە لە بەهەشت بووین و شێوا
زریانەکان هێلانەکانی تێکداین
ڕەشەباکان درەختەکانی داماڵین
لافاوەکان شەقامەکانی شەقار شەقار کردین
واگەورەبووین خودا
هەموو پایزان خۆشنوود و بەهاران پڕمووردە دەچینەوە
ڕووتبوونەوەی درەختەکان پڕمان دەکەن لەزەردەخەنە
ئێمە بە ماڵوێرانی گەاڵکان پێدەکەنین
بە کۆچی باڵندەکان پردەبین لە قاقا
ئێمە واگەورەبووین
بەهاران پردەبین لە غەزەب
چرۆی درەختەکان لێوانلێمان دەکەن لە گومان
خونچەی گوڵەکان
دەبنە بۆمبێکی چێنراو
لەبەردەمماندا
ئێمە لەهەڵچوونی گژوگیا دەترسین
لە ڕژانی بارانە خوڕەکان توقاوین
لە توانەوەی بەفر و گەڕانەوەی باڵدارەکان و نزیکبوونەوەی خۆر بێزارین
خودا
ئاخر بەهاران ئەوزەمەنەیە کە ئێمەی تێدا
بۆ قیامەتێك ئامادەدەکرێت
بۆن و بەرامی گوڵەکان دەست لە بینەقاقای ئێمە دەنێن
لەگەڵ شنەی شەماڵەکاندا چەرچەفی
گازمکان دەدرێن پێاماندا
لە هەڵچوونی گژوگیاکاندا مارەکان
خۆیان لە پێیەکانمان دەئاڵێنن
ئێمە چاوەڕێی تانکەکان لەگەڵ چرۆی درەختەکاندا دەکەین
لەگەڵ بارانەکاندا چاوەڕێی بیستنی دەنگی شۆفڵە کەڵبەتێژەکانین ماڵەکانمان وێران بکەن
هەورەبروسکەکانی بەهار هەموو لە سینەی ئێمەدا دەبرسکێنەوە
هەورەگرمەکان تەنها هەڕەشە لە ڕۆحی منداڵەکانی ئێمە دەکەن
لەگەڵ سەوزبوونەوەی دنیادا ئێمە باردەکرێین بۆ بیابانلەگەڵ نزیکبوونەوەی خۆردا زیندەبەچاڵمان دەکەن
پێشئەوەی بە خونچەکان بڵێین دیمانەتان بەخێر، لە ئاوەدانیەکانمان دەڕنن
بەر لەوەی گوڵێك بکەینەوە، بە دڕکوداڵی بیابەنەکانەوە دەمانبەستنەوە
ئاوایە بەهاری ئێمە خودا
ئاوایە ژیانەوە لەم دەقەرەی ئێمە ئەی خودا..
دەزانی ئێمە کێین خودا؟
ئێمە هەڵەبجەین.. ئا هەڵەبجەین
هەریەکەمان منداڵەکەی خاوەرین.. پێش ئەوەی فێری پێکەنین بین کوژراین
هەموومان لە دوای پیکابێکدا بەرلەوەی بگەینە سەیرانگاکان خنکاین
هەموومان لەسەر ڕێگاکاندا وەکو نەمام نێژراین
هەموو لێکترازاین، هەموو لەیەك وونبووین، هەموو بریندار، هەموو شەهید، هەموو ماڵوێران...
دواجار هەموو لەیەك گۆڕستاندا بووین بەمەزار، بووینە گۆڕستانی شەهیدان
هەر یەکە لە سەرزەمینێ ئاوارە بووین
هەر سەرزەمینە و بووە مەنفا بۆ هەر یەکەمان
ئێمە هەڵەبجەین
هەریەکەمان ماڵێك و هەریەکە گەڕەکێك
هەریەکە شەقامێك و هەریەکە مرۆڤێك و
بەهەر هەموومان هەڵەبجەین
ئێمە گەرمیانین
ئێمە گوندە سەرومل قڕاویەکانی
ئەودەقەرەین
بەر لەوەی باران ببارێت چاوەڕێی ساڵێکی وشکین
ئێمە ماڵە خاکیەکان و خاکە
زەحمەتکێشەکانی ئەو وڵاتەین
بەر لەوەی گوڵێك سەردەربێنێت چاوەڕێی دڕکین
هەریەکەمان کێژۆڵەیەکی گەرمیانین پێش ئەوەی بچینە مەکتەب زیندەبەچاڵ دەکرێین
بەرلەوەی باڵق ببین فێری سەمامان دەکەن
بەرلەوەی فێری لەزەت بین
سەرڕێژەکرێین لە بێتامی
هەریەکەمان باوکێکی ڕەنجدەر و دایکێکی خێرلەخۆ نەدیوین
بەر لەوەی منداڵەکانمان بین، چاوەڕێی جەرگ سوتانین
چاوەڕێین نەوەکانمان جوانەمەرگ بن
ئێمە خێزانێکی گوندیی بووین
بەرلەوەی بۆ خوانێك لەدەوری سفرەیەکی خاڵی کۆببینەوە
هەموو لەیەك ترازاین
تا قیامەت هەریەکەمان چاوەڕێی چەندانین
ئێمە نەوەی ئەنفالێکی بەدناوین
ئاوایە چیرۆکی ئێمە
ئاوایە بەهاری ئێمە

ناوی تاقانەکانی دوای ئەنفال

ئەم ناوانە تەنها ئەو ٦٩ کەسەن کە سەباح نەجمەدین کۆی کردونەتەوە بە لام دیارە ژمارەکە زۆر لەوە زیاترن بۆئەوەی خشتەکە وەکو خۆی بلاوبکەینەوە ئێمە هیچ ناوێکمان بۆ زیاد نەکرد دەنا ئەنفالستانیش چەندناویکی تاقانەکانی دوای ئەنفالی لەلایە . لەهەموو حالەکانداکارەکەی کاك سەباح شایانی ڕێزگرتنە بۆیە ئێمە لێرەدا بلاوی دەکەینەوە .

ناوی تاقانە	ناوی ئەنفال	زنجیرەی ئەنفال	ژمارەی مۆبایل	دانیشتووی
ئازاد عطا حمەجان	عطا حمةجان طة	٣٣٦٠٨	٠٧٧٠٢١٢٠٧٠٧	کولەجۆ
ابراهیم حمەسعید عثمان	حمەسعید عثمان امین	٣٣٥٣٣	٠٧٧٠٢٢٢٥٧١٦	هەوارەقولە
بکر فخرالدین صالح	فخرالدین صالح فرج	٣٢٩٨٩	٠٧٧٠٣٥٥٨١٣٥	ئۆمەربل
بکر معروف ڕۆستم	طلیعة حمەصالح قادر	٣٣٩٥٣	٠٧٧٠١٥٤٦٣٦٨	سیبەیخان
بورهان بکر مجید	بکر مجید احمد	٣٣٨٧٨	٠٧٧٠٥٢٧١٧٨٩	عزیز قادر
تیمور عبدالله احمد	عبدالله احمد قادر	٣٤٢٦	٠٧٧١١٥٩٩١٨٨	کولەجۆ
پەیمان حسین حمەصالح	حسین حمەصالح قادر	٣٣٨٨٢	٠٧٧٠١٩٢٠٠٢٠	سەیبەیخان
جزا محمد رشید	محمد رشید حمەصالح	٣٤٠٩٤	٠٧٧٠١٥٥٢٧٧٦	سەیبەیخان
جمال محسن جعفر	محسن جعفر قادر	٣٢٦٥٩	٠٧٧٠١٥٦٨٤٦٥	وارانی
جوامیر جبار طاهر	جبار طاهر عبدالرحمن	٣٣٦٩٣	٠٧٧٠١٢١٠١٣٩	فقێ مصطفی
حسن علی فرج	علی فرج کاکەخان	٣٢٨٤٠	٠٧٧٠٢٤٧٨٩٣٦	ئۆمەربل
حسن محمود احمد	محمود احمد عبدالله	٣٢٩٩٤	٠٧٧٠١٥٤٧٨٥٨	قەڵاچەرمۆلە
خلیل عبدالله احمد	عبدالله احمد	٣٣٥١٦	٠٧٧٠١٩٦٣١٣٨	قەڵاچەرمۆلە
ریبوار ناصح حمید	ناصح حمید شلال	٣٤١١١	٠٧٧١٤٦٧٦٨٤٠	توکن
شادان ابو بکر محمد	ابو بکر محمد سعید	٣٤١٢١	٠٧٧٠١٤٦٧٦٨٤	ئۆمەربل
صالح ڕۆستم نامق	ڕۆستم نامق برزۆ	٣٣٧٣٨	٠٧٧٠٢١٥٠٣٦٧	گەلاڵ کەوە
صباح نجم الدین حمه علی	یاسمین محمد امین	٣٣٨٣١	٠٧٧٠١٥٥٤٣٦٨	کونەکۆتر
طة عزیز محمد صالح	ریحان حمه سعید عبدالله	٣٣٥٨٧	٠٧٧٠٧٦٢٤٣٦٠	پیازە جاڕ
عثمان حسین محمد	حسین محمد صالح	٣٢٨٣١	٠٧٧٠١٩٣٦٥٥٨	سەرڕەش
عدنان جاسم محمد جمعه	جاسم محمد جمعه	٣٤٣٥٨	٠٧٧٠٢٤٦٥٢٧٨	خان
عمر علی رسول	علی رسول محمد	٣٨٤٧٦	٠٧٧٠٢٢١٩٥١٤	تمتمه
عمر محمد فرج مصطفی	محمد فرج مصطفی	٣٣٦٤٤	٠٧٧٢٤٨٧٣٠٣	عزیز قادر
غازی عاصی احمد	عاصی احمد مصطفی	٣٤٢١٢	٠٧٧١٥٨٨٠٩٠٠	عزیز قادر
کازم فتاح محمد	فتاح محمد عبدالکریم	٣٣٩٣٦	٠٧٧٠٢٤٧٤٠٨٣	کولەجۆ
کاوه رشید حمەصالح	رشید حمه صالح علی	٣٣٨٤٦	٠٧٧٢١٤٩٥٨٩٠	بنەکه
کاوه محمد حمەصالح	محمد حمەصالح قادر	٣٢٩٩٥	٠٧٧٠١٩٢٠٠٢٠	سەیبەیخان
کمال خسرو رسول	سمن احمد امین	٣٤٠٣٠	٠٧٧٠١٤٦٩٦٧٠	سماق
کمال عثمان مجید	عثمان مجید احمد	٣٣٦٤٣	٠٧٧٠٣٦٠١٨١٧	عزیز قادر
کازم محمد امین رسول	کلوی حارس شاهوار	٣٣٦٥٤	٠٧٧٠١٤٧٢٥٧٦	قەڵاڕێوێلە
لقمان مجید سعید	مجید سعید رشید	٣٤٠٤٧	٠٧٧٠٣٥٥٨٧٠٨	عزیز قادر

محمد حسين عزيز	حسين عزيز رحيم	٣٤٢١٠	٠٧٧٠١٢١٢٤٥٠	عزيز قادر
مريم احمد عبدالله	احمد عبدالله محمود	٣٤٢٣٧	٠٧٧٠٢٢٥٦٩٤٢	تەپەسەوز
نخشين رۆستم والى	رۆستم والى بابافارس	٣٤٢٠٢	٠٧٧٠١٥٥١٣٠٤	خان
هلكوت خسرو حارس	جهان حسين رسول	٣٣٩٥٢	٠٧٧٠١٢١٢٧٣٥	قەلاڕێوێلە
وهاب احمد محمد	احمد محمد خورشيد	٣٣٤١٦	٠٧٧٠١٥٥٠١٧٥	وارانى
احمد على عبدالقادر	على عبدالقادر على	٣٣٧٣٧	٠٧٧٠١٣٧٥١٥٧	قەلاڕێوێلە
كامران فاتيح حميد	فاتيح حميد احمد	٣٣٢٧٠	٠٧٧٠١٠٥٥٨١٣	بەلەگە
حسين عاصى كريم	عاصى كريم محمد	٣٣٣٨٩	٠٧٧٠١٢٣٢٩١٣	وارانى
طة رۆستم حمەامين	رۆستم محمد امين	٣٣٧٥٣	٠٧٧١٤٦٨١٤٥٠	ملەسورە
حسين عبدالله حمەحسن	عبدالله حمه حسن محمد	٣٣٥٠٥	٠٧٧٠٣٥٨٧٨٤٧	ملەسورە
على مجيد حمەجان	مجيد حمەجان فرج قادر	٣٣٩٨٦	٠٧٧٠٢٢٧٨٩٨٦	بنەكە
نصرالدين خورشيد رشيد	نخشين فرج خدر	٣٢٧٤٨	٠٧٧٠١٠٠٣٥٥٨	هەيەرە سور
بورهان حمەخان غريب	حمەخان غريب معروف	٣٣٩٥٠	٠٧٧٠٢٢٨٠٩٠٥	توكن
رحيم تقى كمر	تقى كمر سعيد	٣٣٨٨٥	٠٧٧٠٢١٥٤١٥٩	قەوالّى
ئوميد رشيد محمد	اسكه محمد جوهر	٣٨٤٢٦	٠٧٧٠١٥١٤٣٥٩	زنانە
جمال كازم كمر	كازم كمر سعيد	٣٣٩٧٤	٠٧٧٠٢١٣٨٤٤٦	قەوالّى
ئارەزوو محمد احمد	محمد احمد محمد	٣٢٦٨٧	٠٧٧٠٨٥٣٨٢٤٢	دووڕاجى
برزان ابوبكر صالح	ابوبكر صالح درويش	٣٤٢٦٧	٠٧٧٠١٩٩١٣٠٠	دووڕاجى
بختيار محمود كريم	محمود كريم	٣٣٠١٣	٠٧٧٠١٢٢٣٣٣٦	چەورى
عزيز اكرام عثمان كريم	اكرام عثمان كريم	٣٣٨٣٢	٠٧٧٠١٩٤٥٤٣٧	هەوارەقولّە
ئاكو عزالدين اسماعيل	امينه فتاح رحيم	٣٣٤٤٨	٠٧٧٠١٣٩٨٠٠٩	وارانى
مهاباد رحيم حمه امين	رحيم حمه امين	٣٧١٠٣	٠٧٧٠١٤٦٩٩٣٧	هەواره قولّە
سيامند محمود قادر	محمود قادر سليمان	٣٢٧١٤	٠٧٧٠١٤٦٩١٩٥	تليشان
محمد نجم الدين رشيد	نجم الدين رشيد رۆستم	٣٤٠١٨	٠٧٧٠١٢٠٠٦٢٣	تەپەسپى
محمد على عبدالقادر	على عبدالقادر صالح	٣٣٨٩٥	٠٧٧٠٢١٦٣٥٨٦	بنەكە
خالد عاصى محمد	عاصى محمد رضا	٣٤٢٦٧	٠٧٧٠١٩٧٩١٤١	گەرمك داويه
خوله احمد فاتيح	احمد فاتيح رحيم	٣٣٠٧١	٠٧٧٠١٢٥٨٢٩٠	نوجول
پروين صابر شكر	صابر شكر محمد	٣٢٨١٧	٠٧٧٠١٤٨٩٧٨١	نوجول
شلال اسماعيل محى الدين	شلال اسماعيل حميد	٣٣٣٣٢	٠٧٧٠١٣٤٥١٨٣	تالأو
على حسن صابر	حسن صابر محمد	٣٢٦٩٨	٠٧٧٠٥١٧٣٦٣٥	زنانەى ژوورو
اديب احمد رۆستم	رابعه احمد محمد كريم	٣٣٥١٠	٠٧٧٠٢١٧٠٨٧١	خان
عبدالسلام والى فارس	عبدالقادر والى فارس	٣٣٥٧٠	٠٧٧٠١٤٦٨١٥٢	سەرپەش
خالد محمد حسن	محمد حسن امين	٣٢٨٨٤	٠٧٧٠٩٣٠٨٥٩٦	زنانەى ژوورو
اسعد حسين حسن	حسين حسن روستم	٣٣٤٧٠	٠٧٧٠١٢٦٦٣٩٢	عزيز بگ
فرهاد رشيد امين	رشيد امين	٣٣٣٢٢	٠٧٧٠١٣٤١٩٠١	زنانەى ژوورو
روستم عبدالكريم على	عبدالكريم على روستم	٣٢٥٣٦	٠٧٧٠٢١٧٨٢٧٨	باوەكر
سيروان حسن محمد	حسن محمد محى الدين	٣٢٨٥٣	٠٧٧٠٩٦٥٧٣٨٠	عطيان
جيمن سيامند حمه	سيامند حمەرشيد	٣٤١٥٢	٠٧٧٠٥٤٢٢٨٧٣	سەركەل
فاضل احمد جوهر	احمد جوهر ابراهيم	٣٣٣٢٢	٠٧٧٠١٢٨٤٢٣٦	توكن

بەڕێز وەزارەتی کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان.

بابەت: پێشنیار

بەپێی زانیاری و ئاگاداری ئێمە لە کۆی کۆمەڵکوژی ئەنفال، بەتایبەتی ئەوانەی لە شوێنی کۆمەڵکوژیەکان، یان لەقەراغی گۆڕەکان دەربازبوون، ژمارەیەکی زۆر کەمن و تەنها ١٣ کەس بوون، ئەفسوس ئێستا تەنها(١٠) کەسیان لە ژیانداماون کە(٥) کەسیان لەولاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکاو(٤)کەسیان لەهەرێمی کوردستانویەکێکیان لەولاتی (سوید) دەژین . کەبریتین لە (فەرەج محمد، واحید حەمە سەعید، عەزیز وەهاب ناسراو بەعوزێر، تەیمور عەبدولا، رەمەزان عەلی، هاشم محمد، عەبدالقهار خەلیل، ئەبابکر عەلی، عەبدالکەریم نایف، صدقی خەلیل)

پوختەیەك لە پێشنیارەکان :

ئێمە وەکو ناوەندی چاك و سالنامەی ئەنفالستان پێشنیاردەکەین کە :

١. دۆسێی ئەم (١٠) دەربازبووەی ئەنفال بکرێتە پرۆژەیەك ولە ٢٠١٣/٤/١٤ مەراسیمێکی رێزلێنانیان بۆساز بکرێت و ئەگەر بکرێت لەسەر ئاستی عێراق، بەمەرسومێکی کۆماری ئەگەرنا لەسەر ئاستی هەرێمی کوردستان لەلایەن سەرۆکی هەرێمەوە وسامی شەرەفیان پێبدرێت.

٢. ئۆفیسێکی تایبەتیان بۆبکرێتەوەو ناوی مالی دەربازبوانی لێبنرێت و ئەوان پابەندبن بەو ئۆفیسەوە بۆئەوەی هەر لێکۆلیارێك بتوانێ بەئاسانی بیانبینێت و زانیاریان لێوەربگرێت .

٣. لەبەرئەوە ئەوان هێشتا لەژێرکاری تاقەت پروکێندا کاردەکەن پێویستە خانەنشین بکرێن و بەپێی ژمارەی خێزان و پیداویستە لە ئاستێکی بەرزدا ژیانیان دابین بکرێت .

٤. ئێمە ئامادەین بەهاوکاری و هەماهەنگی وەزارەتی شەهیدان وئەنفالکراوان مەراسیمێکی رێزلێنانیان لەسەر ئاستی هەرێم بۆساز بکەین، هەتا پێشوازیەکی شایستە بکرێن و لەسەرۆکایەتی هەرێمی کوردستانەوە وسامی شەرەفیان پێببەخشرێت و بریار بدرێت کە ئەم کەسانە لە قوربانیەوە ببنە هاوڵاتی شکۆمەندی کۆمەڵگای کوردستان .

٥. ئەو سێ دەربازبووەی تر کە لەدوای دەربازبوونیان شەهیدبون یان جارێکی تر بێسەروشوێنکراونەتەوە خەڵاتو ویسام بدرێتە کەسوکاریان.

ئەم پرۆژەیە جگەلەوەی پارسانڵ لەئەنفالستاندا بلاوکرایەوە زیاد لە جارێکیش دراوەتە وەزارەتی کاروباری شەهیدان و ئەنفالکراوان ودراوەتە پەرلەمانی کوردستان، بەڵام بەداخەوە هەتا ئێستا نەوەزارەت ونەپەرلەمان هیچ وەڵامێکی فەرمیان نەداوەتەوە.. لەبەرمابەریشدا ئاگادری ئەوجموجۆڵانەین کە لەهەولدان سواری ملی ئەوپرۆژەیەبن ومزایەدەی پێوە بکەن، پەیوەندییان بەدەربازبووەکانەوەکردوەوپێیان راگەیاندوون کەوا ئێمە قەناعەتمان بەوەزیر کردووەو خەریکین خانەنیشینتان بکەین..؟!! لەکاتێکدا پرۆژەکەی ئێمە فراوانترو هەمەلایەن تر لەوەی لەخانەنشینیدا کورتبکرێتەوە. بۆخۆشیان جوانتر بوو لەبری ئەوەی پشتیوانی بۆسەرخستنی دەربڕن، دەیانەوێت سواری ملی کارەکە بن وئێمە پەراوێزبخەن و بەناوی خۆیانەوە بەڵام بەکرچ وکاڵی ئەنجامی بدەن شایانی باسە ئەوە کەس ولایەنانە چەندینجار تۆمەتوبوختانیان بۆناوەندی چاك دروستکردبوو، لە مالپەرو رۆژنامەکاندا رایانگەیاندبوو، کەناوەندی چاك کۆنترۆلکراوەویەکێتی و پارتی دەیانەوێت کۆپی بکەن..!! کەچی ئەوەتا خۆیان دەبنە کۆپی و بەهۆی نزیکایەتیانەوە لەحزب وحکومەت بێرێزی بەکاری ئیمەودەربازبوانیش دەکەن ..!!

سەدام و بریارا دارڤە کرنێ

شاکرعەبدال ئاکرەیی

ل دەسپێکا گرتنا ڤی دێو یێ درندەوگونەهبار ل٢٠٠٣/١٢/١٤ دنا ف کونە مشکە کێ دا کو کورکا بە رخۆدانا سە رکردێ پێتڤی وە ک سە دام بو!!!! ، دبێژی جو رجێ کورە یە ب د ە ستێ سە ربازەکێ کوردستانی و ب پشتە ڤانیا هەڤپە یمانان ،ب سەرشوری و رِوی رِەشی وەک رِویڤی یەکی ترسنوک وگوری وب سەرو رپێن پری قرێژ و سپە هاتە گرتن.ئەرێب ڤی رەنگی دا(امە عربیە واحدە ژات رساله خالدە) من المحیگ الی الخلیج درستکەی؟؟؟ بە لێ تو بۆ یە سەرکردێ تەڤ عەرەبان . ب راستی ل دەسپێکا گرتنێ ئەزب رێ یا میدیا یێ ئاگاداری رەو شا ڤی درندەییبووم ل نا ڤ زیندانێ و ئاگاداری رەوشا بنە مالا خو ین رێژیی و کچ ونە ڤیێن ڤی دێویی بوم. وەک مافەکێ رەوا و خە م هەلگرێ دوزا مللەتێ کورد یێ کیمیابارانوئەنفال و ژەهردارکری و ب کووم کوژی و بەرزە و بێ سەروشینکری من گەلەک خۆماندی کردا ئەزبشیم ل دادگەهیێ وەک مروڤەکێ خودان ماف ودیدەڤانەک ل سەرهێرشا ئەنفالا دەڤەرا ئاکرێ ل (زێێ مەزن – دولا زێباریێ – دە ڤەرانەهلێ– گە لیێ نیێ یێ – گارەیی و گوندێ کافیا) بەرهەڤ بم . یاهە ژی یە بێژم کو ل (٢٠٠٦/٧/٢٥)ێ من شاکا یەت ل سەرانێن رژێما بە عسا هەرفتی سە بارەت هەوا بەهدینان تو مارکر ل دادگەها بلندا عیراقی ل هەولێرێ ئو ڤیسەکا خوەڤەکربوو ژبو تومارکرنا شکایەتێن کەس وکارێن قوربانی یا لدیف گوتنێن دادوەر(حسن) ئەزئێکەم کە س بووم ل د دەڤەرا مە کویێ ئا مادە بووم ول سەرحسابا خوە بچمە بەغدا و تاوانێن سەرانێن رژێما بەعس ل دەڤەرا ئاکری ددەمێ هێرشا ئە نفالێن رەش داب بلگە ود یکو مێنت دیاربکە م . من (١٠) کە س ل کەسو کارێن ئەنفالکری و بێ سەرو شینکریا برنە ئوڤیسا هەولێرێ و هەمی مەرجێن مە ددرست بوون کو بچینە بەغدا زێدە باری بارودوخێ نەخوشێ بەغدا . ئەز گە لەک چافەرێ یێ بەرسڤا دادگەهیێ بووم هەتابێ هیڤی بووین ئەزو ئە و دەھ وەرسێن کو(٤٩) کە س ژخێزانێن وان هاتینە ئەنفالکرن وبێ سەروشینن کو پتریا وان زاروک و ژن وپیر و ئەختیار بوون . یاهەژیە بێژم لدیف داخازا پارێزەر (عبدالرحمن زێباری) من (وکالە عامە) یا ڤان دەھ وەرەسێن کەس و کارێن (٤٩)قوربانییێن ئەنفالکریان دا پارێزەرێ ناڤبری داکو ب رژدی دیف چونێ بکەت چونکە ئەو وەک نوینەرێ مافێ کەسایەتی کەس و کارێن ئەنفالکریابوومن گەلەک بەلگە و دیکومینتێت ل رێڤەبریا ئەمنا هەولێری و ریڤەبەریا سیخوریا سەربازی یا (فە یلقا ١و٥) یا رژێما بەعسا هەرفتی کو ل میسلێ ل دەمی پروسێ ئازادی یا

عیراقێ ب دەستخوقە ش و ە ك (د لێمی ونعیمی
ئینابوون کو ناڤێن پتر ژ و کلارکێ ئە مریکی و بشر
(٤٠٥) هەڤوەلاتییێن کورد ایا لوبنانی) و من نە هێلا
ئەوێن د دەما هێرشا ئەنفالادا چ رووینشتنێن داد
هاتینە گولە بارانکرن ل ناف گەهکرنا سە رانێن رژێما
سەربازگەهێ هەولێرێ دا بەعسا گور ب گور ژمن بچن
گەلەك ژوان پاش بریارا هە رچە ندە ئاریشا
لێبوریێ ئەوا رژێما بەعسا نەبوونا کەهرەبێ ل ئاکرێ
هەرفتی ل (١٩٨٨/٩/٦)یێ هەیە . بەلێ من زی
دەرئێخستی ،و وەك هزرا کرینا ماتوورەکا
بەلگەهێن درست دا یا رون و کە هربێ کرێبۆ. یاگرنگ ئە وبۆ ل پیشێ چاڤێن کە س و کارێن
ئاشکرابیت کوو بتنێ قوربانێن ئە نفالا سەدام و دارودەستەکا وی ل ناف قە فسیً دا وە
گونەهاوان هەڤوەلاتی یێن ك تاوانبار دهاتە دادگەهکرن. دە می دانیشتنا دادگەهێ دەسپێ
سڤیل ب گولە بارانکرن دکر من خۆ نزیکی(شاشێ tv) دکر وب هویر وً کویری هزرا ڤی
چونکە کورد بون .دا ئەڤ تاوانباریً خو ین رێژ دکر و دا کو باش ببینم . ب راستی ئە و سە
پاریزەرە وەك بەلگە د رۆ میشکێن درندا دبیژی هرچا گارە یە . د یمێ گا گو لی نا ڤ
دادگایی دا ب کاربینیت داکو چاڤێن ترش و تا لێن ڤی د یۆی درند ە هزرا هزاران زاروك و ژن و
راستی یادوزا ئەنفالا پیر و ئە ختیار و جحێلان و خەلکێ سڤیلێ کورستانێ ژبلی
ئاشکرابیت، من دڤیا هە می برسێ ریس ۆ پێخاسی و دوورپێچا ئابوری یا بەرد ەوام ژێ لا
رویندشتنێن دادگەهی دا یێ جە یش وجاش و جە رد یێن بە عسی یا و کرێگرتی و خۆ فر
پشکداربم هەرچەندە ئەڤ وشێن وان . گونەها هەڤوەلاتییێن سڤیل بتنێ کورد بوون و دڤیا ل
دادگەکرنا سەرانێن رژێما ژ جهێ باب و با پیرا بە ردەوام یێ ب ژیانا خوە بدە ن . من هزراخۆ
ناڤچویی بێ ئاگاداریا کەسو با ش د ڤی درندێ ترسنوك و د رەوین و کە ڤنە پەرستێ عەربێ
کارێن قوربانیان هاتیە کرن، شوفێنی دا دکر . روندکێن گرێی ل چا ڤێت من هاتنە خوار ژ کە
پشتی ئەز بێ هیڤی بووبم ژ یفا دیتناوی ل ناف قەفسا گونەهباران تێتە دادگەهکرن. هە ڤ د ە
دادگەها بلندا عیراقێ ، م ب د یتنا ڤی گونەهباریً درندە ل سە ر (شاشێ tv)بیرا من
نەچاربووم ب رێ هات ئول پێش چاڤێت من بود ە مێمەزنترین هێرشا ئەنفالان ل
یا(شاشیTV) ئاگەهداری دەڤەرا زێباریً و بەرێ گارە یی و دولا نەهلێ ودە ڤەرا ئە تریش و
رونیشتنێت روژانە ییً ل رو یێی شیین و بەرەف د ە ڤەرا ئا میدیێ و سە رسنکی و
دادگەهێ بووم . ئاگاداری سیارەتیکاو سیارو ئسپیندارا کو ل روژا(٢٨ /٨/ ١٩٨٨) دەم
پیلان و پروپاکندێن بنا ڤ ژمێر (٩) سپێدێ دەسپێ کر کو سەرێ پاییزێ بوو ل چوارلایا
پاریزەرێن کوو بەرە ڤانێی ژ هەوائەنفالا رەش دەستپێکرول چیایێی گارەیبوو دنگێنا توپێن
ڤی درندێ خو ینرێژ کری مەزن وموشە کێن د یر هاڤێژتوبارانکرنا دە ڤەرێ ب فروکێن شە
ئەو یێن کرێ گرتی وخۆ فر و ری و کوپتەرێن سە متی و ئەلوتێن فەرنسی دەسپێکرو سێبەر ل د

قەلای نزارکێ شوێنی کۆکردنەوەی ئەنفالکراوانی ناچەی بادینان

ە ڤـە را گـا رە یـی دکـر قیـژێێن
زاروکـا وهـەوار و گـازیێن ژن و
پـیرو ئـەختیارا !! تـە دگـو ت ئـە
ڤـە روژا حەشـرێ یـە ب
هـزاران وەلاتیـێن سـڤیل کـو
ژمـارا وان دگـە هشـتە پـتر ژ
(٧٠٠٠٠)ێ هزارکـە سـال دە
ڤـە را نـاڤبری دا خرڤـەکرن و
دورپێچـکرن پاشـی بـو مبـاران
کرنـێ ل هەرچـار لایـا هێرشـێ
دەسـپێ کـر بـەرەف چـیایێ
گـارە یـی . هێـزا پێشـمەرگێ
کـوردستانێ بەرسـینگێ
هێرشـا کـر ێ گرتـی و جـاش
وسـوپا و جـەردێن بـە عسـی
یـا گـرت و دا کـو ریًکـا دەربـاز
بـونێ بـو وەلاتـێین سـڤیل ڤـە
بیـت ژ دوزەخـا بـە عسـی یـا
رزگـاربن و بـە رەف سـنوری
بچـن . پـاش ل هـە رچـار
ئـالیێن گـارەیی گـە هشـتنە
مـەرەما پـێ هـاتین ئـەو ژی
قرکرنـا مللـە ت و نەتـەوا کـورد
بـو ل گونـدێ (کـا فیـا –
دەشـتا نـی یـی – بیرکـە کـورێ
– سـەروکانیا خـازری –
سـەرێ شـە هـێ – گـەلیً نـی
یـی و هـە تـا چـە م چـال –چـە م
شـرێتا – جـزگیر یـا –
سیرسـتانێ و د بیـرێ) و ژێ
لا یـێ دیڤـە ل سـێدەرا –
ئاتوشـێ هـەتا گـەلیێ ئیسـماڤا
وباکرمـان ئـە ڤـە هـە مـی هاتنـە
دورپـێچ کـرن ل (٩/١/
١٩٨٨/ تـا ٩/ ٩ /١٩٨٨) نزیکـی (٥٠٠٠) هـزار کـە سـان
ژهـەڤوەلاتیێن سـڤیل ژ زاروک و ژن و پـیرو ئـەختیارا وپێخـا س و
ریـس و برسـی ، پشـتی دەرچـوونا بریـارا لێبورینـا درەو کـو بریًکـا
ڤـێ لیًبـورینێ هـەڤوەلاتی سـەردا بـرن و بکـوم گـرتن و برنەئـە تریشـێ
وپاشـی بـەرەف قـەلعا نزارکـێ بـرن، ژلایـەکێ دیڤـە یـینێ دا نزیکـی(
٤٠٠)چـار سـەد کەسـا ل دیـف بـا نگـەوازی یـا جـەردا و جـاش و
سـەربازا هاتنـە گونـدێ باکرمـان ب مـەرەما لێبـورینێ و دەخالـەتێ و
دیـار بـو هـە مـی گـرتن و راپێچـانە قـە لعـا ئـاکرێ و هنـدە ک ژی دنـاف
هەیکـەلێ خانیـەکی دا ل د ە ف یاریگـەها تـەپا پـێ ل مـە یـدانا
(حسـن بـەگ) ل ئـاکرێ دا گرتـی بـوون . ل پێشچـاڤێت مـن دەمـێ
چـەندین کـەس دگـەل جـەردێن دگـوتنێ (رفـاق) و سـیخوروئەمن
وجـەیش لاشـەعەبی وەك هێزەکـا هەفپشـك ل نـاف سـەنتەرێ بـاژەری
وخـالێن پشـکنینێ دانـابوون و ل دیـف تـرومبێلان دگـە ریـان ب تـا
یبـەت پیکـەپ وقـەلاب و لـووری وکوسـتەرێن هـەڤوەلاتیان و ب
سـۆخرە دگـرتن دا کـوگرتیێن ئـەنفالا ڤـە گوهێزنـە قـەلعا نزارکـێ
وگرتیخانـا سـەلامی یـێ ل پاریزگـەها میسـل. لـەوما دخـە مـا
روینشـتنێن دادگـەها هـەوا ئـەنفالا ب هـویری مـن یـەرێ خـودایێ هـە
تـا کـو هـەمی تشـتەك هاتیـە سـەر بـەرکێ و د یـاربوی کـا
ئەودادگـەهکرن بـوو یـان شـانوگەریەکا پـر لاوازی بـو وب
سـیناریویەکا درسـتکری ژبـو خاپانـدنا کـە س و کـارێن ئـە نڤالکریـا
ئـەو یـێن هـەژدە سـالا ل بـوارەکێ پـر زحمـەت و دژوار دا دژیـن
وچـاڤەرێ یـا روژەکـێ بـوون کـە دێ یاسـا و دادوەری جێگربیـت و
گونـەهبار دێ ب تیًـرو تەسـل مەبەسـتا تاواناوسـەرهاتیا
خودیارکـەتوچ نهینـێین دویرونزیـك ناهیلیـت ودیً باجـا گونـەها
خـودێ دەتـن . جـێ داخـێ یـە کـوو پـتر ژدوو سـەد دادوەریـن بسـپورو
شـارەزا دکـارێ دادوەریـێ دا ل هەرێباشـوریً کوردسـتانێ دا هەنـە ،
ئـەرێ ماچـەند دادوەرەکـا نەدشـیا دەسـتی کێشـانەڤێ ل کـارێ
خوبکـەن ب فـەرمی پاشـی وەك پـاریزەرێن خوبـەخش ل دادگـەها
عیراقـێ وەك پـاریزەرێن مـافێ کەسـایەتی یـێن قوربـانی یـان بـەرەڤان
یـێ بکـەن . دگـەل رێـزا بـوو ئـەو پـاریزەرێن هاتینـە دەسـت نیشـانکرن
بوبـەرەڤانی یـی ل ئـەنفالکریا وبێ سەروشـیناوب کـەس نزانیـت کـا
ئـەڤ بـەرێزە کـێ هەلبـژارت بـون بـو کـارەکێ هوسـایێ مـەزن کـوو(
قرکرنـا مللەتـەکێ بـێ گونـەھ)ل دیـف پروگرامـەکێ دارێـژتی وژلایـێ
بەعسـا شـوفێنی یاعـەرەب.

سەربازە ونەکانی ئەم ساڵنامەیە

بێگومان لەپشت هەرکارێکی باش کۆمەڵێك کارەکتەری چالاك وەك سەربازی ون، ئامادەن لەپشت دەرچوونی ئەم ساڵنامەیەشەوە هەریەك لە(زانیارنەجمەدین، سمکۆ سابیر، هێمن عەبدوڵا)وچەند بەرێزێکی تر هەن کە لە ژمارەکانی داهاتودا ناماژەیان پێدەکەین یان لەپێشودا ناماژەیان پێکراوە. کە هەریەکەیان لە بواریکدا جێ پەنجەیان بە گۆڤاری ئەنفالستانەوە دیارە.

زانیار نەجمەدین – ١٩٨٥ سلێمانی

دەرچووی پەیمانگەی تەکنیکی بەشی کارگێڕی بانکەکانە نەخشەسازێکی سەرکەوتووی رۆژنامەوگۆڤارەکانە.

ئەویش بەپێی خۆی شەونخونی زۆری بەدیار دەرچونی ئەم ساڵنامەیەوە دیووەو بەتایبەتی لە ژمارەکانی (٥)و(٦) دا جگەلە نەخشەسازی بەرگەك دیزاینی دیوی ناوەوەی ئەنفالستانیشی لە ئەستۆبووە، تاهەنوکە دیزاینی بەرگەکانی بەبێ بەرامبەر گرتووەتە ئەستۆی خۆی .

سمکۆ سابیر- ١٩٧١ هەولێر

خوێندکاری بەشی راگەیاندنی پەیمانگای تەکنیکی سلێمانی یە، لە دووهەم ژمارەی ئەم ساڵنامەیەوە، یەکێکە لەکەسەدڵسۆزەکانیو لەبواری جیاوازدا رۆڵی لە دەرچوونیدا هەیە، ئێستاش یەکێکە لەخەمخۆر ترین کارەکتەرو هاوکارانی ئەنفالستان .

هێمن عەبدوڵا- ١٩٨٤ گۆپتەپە

دەرچووی پەیمانگای ماموستایانی سلیمانیە، سەبارێ دوری لە هێڵی ئینتەرنێتو کۆمپیوتەر چالاکترین هاوکاری ئەنفالستانە، بەتایبەتیش لە ئامادەکردنی دیدارو ڕێپۆرتاژوفۆتۆ، زۆربەی دیدارەکان خۆی هەڵیبژاردونو تەفریغی کردونو لەئەنفالستاندا بڵاوکراونەتەوە. لەناوچەی قەڵاسێوکە رۆڵێکی گرنگی هەیە لەئەرشیف کردنی ئەنفالوکیمیاباران ناوچەکەدا.

بۆ نوسینەوەی چیرۆکەکانی ئەنفال کۆمەکی ئەم ساڵنامەیە بکە

ناوی کۆمەك بەخاشانی ئەم ژمارەیە

کۆمەکی شاری هەولێر

ناوی کۆمەك بەخش	بڕی کۆمەك
کۆمیتەی سەرکردایەتی هەولێری حزبی زەحمەتکێشان	١٠٠٠٠٠ سەد هەزار
سەمیرە نادر قادر	١٠٠٠٠ سەد هەزار
بەڵێن عەبدوللا	٥٠٠٠٠ پەنجا هەزار
گۆران جەلال	٢٥٠٠٠ بیستو پێنج هزار
بێکەس قادر	٢٥٠٠٠ بیستو پێنج هزار
بەهمەن حسێن	٢٥٠٠٠ بیستو پێنج هزار
سەید جەلال	٢٥٠٠٠ بیستو پێنج هزار
هیوا سەید سەلیم	٢٥٠٠٠ بیستو پێنج هزار
لێوژە جەلال	٢٥٠٠٠ بیستو پێنج
نامق هەورامی	٢٥٠٠٠ بیستو پێنج
هەڤال عەبدوللا	٢٠٠٠٠ بیست هەزار
مەریوان سابیر	١٩٠٠٠ نۆزدە هەزار
نایف رەحمان	١٥٠٠٠ پانزە هەزار
دکتۆر ئازاد حەمەد شەریف	١٠٠٠٠ دە هەزار
زەیتۆ ئیسماعیل	١٠٠٠٠ دە هەزار
کەمال حسێن	١٠٠٠٠ دە هەزار
دڵشاد رەمەزان	١٠٠٠٠ دە هەزار
جەمال حسێن قادر	١٠٠٠٠ دە هەزار
جەعفەر هاشم	١٠٠٠٠ دە هەزار
رزگار ئەحمەد	١٠٠٠٠ دە هەزار
بۆتان سیاوی	١٠٠٠٠ دە هەزار
حەسەن مستەفا	١٠٠٠٠ دە هەزار
زانا عومەر	١٠٠٠٠ دە هەزار
شاخەوان عەبدوللا	١٠٠٠٠ دە هەزار
هاوکار حەسەن ئیسماعیل	١٠٠٠٠ دە هەزار
فەرهاد مەنتك	٦٠٠٠ شەش هەزار
زەردەشت سەلام	٥٠٠٠ پێنج هەزار
هەژار حسێن	٥٠٠٠ پێنج هەزار
ئامانج عەلی	٥٠٠٠ پێنج هەزار
رەوەند جەمیل	٥٠٠٠ پێنج هەزار
نیاز مستەفا	٥٠٠٠ پێنج هەزار
هەوراز سابیر	٥٠٠٠ پێنج هەزار
بەهار محمد رشید	٥٠٠٠ پێنج هەزار
سمکۆ محەمەد	٥٠٠٠ پێنج هەزار
پەروەر ئەحمەد	٥٠٠٠ پێنج هەزار
کاکە لاس ئەحمەد مولود	٥٠٠٠ پێنج هەزار
فاخیر محەمەد	٥٠٠٠ پێنج هەزار
ئەحمەد مەجید حەسەن	٥٠٠٠ پێنج هەزار
کەمال عوسمان رەزا	٥٠٠٠ پێنج هەزار
ئەیوب زۆرەبەگ	٥٠٠٠ پێنج هەزار
بەنگین عەبدولمەجید	٥٠٠٠ پێنج هەزار
نالی نامق هەورامی	٥٠٠٠ پێنج هەزار
ئامانج شاکەلی	٥٠٠٠ پێنج هەزار
سادق عومەر عەبدولمەجید	٥٠٠٠ پێنج هەزار

بۆچی و چۆن کۆمەکی ئەنفالستان دەکەیت ؟

تکایە باهاوکاران ئاگادارین هەرکەسێك کەپێشتر لەریزەکانی بەعسدا بووبێ کۆمەك و نوسینیان لەم ساڵنامەیە رەتدەکرێتەوە ، بەپێچەوانەوە خۆیان بەرپرسیارن .

ئەگەر بریاری کۆمەککردنیت دا داوا مەکە ناوت نەنوسرێتو بیرلەوە مەکەرەوە زۆر ببەخشیت، بەڵکو هەوڵبدە زۆرترین کەس پەیدا بکەیت بۆ کۆمەك بەخشین . چونکە لە بنەرەتەوە دەرچوونی ئەنفالستان بەکۆمەکی دەستەجەمعی (ئامانجدارە) بۆ ئەوەی زۆرترین هاوڵاتی بەشدار بکات لە نوسینەوەی مێژووی خۆیداو متمانە بگێریتەوە .

ئەنفالستان

وەك رەمزێك بۆ ٤/١٤ بریارماندا ١٤٠٠٠ هەزار دینار ببەخشین		
ناوی کۆمەك بەخش	شوێن	بری کۆمەك
محمد سابیر	کەلار	چوارده هەزار
پشکۆ محمد رۆستم	کەلار	چوارده هەزار
سەرکۆ محمد رۆستم	کەلار	چوارده هەزار
شیرین شەوکەت	کەلار	چوارده هەزار
ئازاد عوسمان	کەلار	چوارده هەزار
سمکۆ سابیر	کەلار	چوارده هەزار
جەمیل محەمەد ئیبراهیم	کەلار	چوارده هەزار
رێکخراوی ژیان	کەلار	چوارده هەزار
عەلی تازەدێیی	کەلار	چوارده هەزار
محمد عەلی مردا	رزگاری	چوارده هەزار
حسن علی حاجی فرج	هۆمەربل	چوارده هەزار
بەختیار حاجی سەعید	هۆمەربل	چوارده هەزار
ئاوات محمد پیرویس	سلیمانی	چوارده هەزار
فەرهاد غەفور عەبدول	سلیمانی	چوارده هەزار
خێلاّن مستەفا محەمەد	سلیمانی	چوارده هەزار
ئیبراهیم عەبدولاّ قادر	سلیمانی	چوارده هەزار
عومەرمحەمەد	سلیمانی	چوارده هەزار
لۆقان عومەر محەمەد	سلیمانی	چوارده هەزار
ئەمیر قادر	هۆلندا	چوارده هەزار
پەروین محمد قادر	هۆلندا	چوارده هەزار
چنار نامق	هەولێر	چوارده هەزار
ئاکۆ محمد شوانی	چەمچەمال	چوارده هەزار
کۆی گشتی	٣٠٨ سێ سەدو هەشت	

منی سوالّکەرو ئێوەی بەخشندە

ئەفسوس ..دووچالاکوانی ئەنفال‌ومافی مرۆڤ..!! بەچنگ‌ونینۆك خەریکی شکاندنی (ئەنفالستان) ن..!! دەمێکە بەدلّگەرمیەوە کەوتوونەتە تۆمەتبەخشینەوەو کێشەنانەوە وەك بلّێی شکاندنی ئەم سالّنامەیە ئەرکیانبێ‌و خزمەتبێ بەدۆسێی ئەنفال ؟! عەرەب دەلّێ (**باشترین وەلاّم بۆ گەمژە، بێدەنگیە**) مادام ئەوە دادی نەداون ئەوا پێویستە، قسەیەکی تر بکەین.

جارێکی تر نوسیومە ئەوانە (باوك)ن لەبەرهەستی مندالّەکانیان ناویان ناهێنم، بەلاّم دیارە کەسانێك درێغی لەشکاندنی خۆیان نەکەن باکیان بە کەسایەتی مندالّەکانیان نیە هەتا باکیان بەشکاندنی خەلّکی تربێ ؟ ئەم گێچەلاّنە جگە لە دلّپیسی‌و بەرچاوتەنگی ئەوان‌و گەشەسەندنی ئەنفالستان هیچ واتایەکی تری نیە، کاتێك لە شۆینی جیاوازولەرۆژنامەومالّپەرەکانیشدا دەرچوونی ئەنفالستان بەسوالّکەر ناودەبەن، ئامانجیان لەشکاندن بەولاوە چیترە ؟ لە کاتێکدا جورئەت دەکەن بەو زمانە بدوێن کە خۆیان دەمامکەکانیان کەوتووە، نەك تاکە دینارێکیان پێنەبەخشیوە، بەلّکوعەیبدارن ئامانەتی خەلّکیشیان وەك پێویست نە گەیاندووەتە دەستمان..! بۆنمونە بەرێزێك لە ئەوروپاوە برێك یۆرۆی بە یەکێکیاندا بۆئەنفالستان ناردبووەوە بەلاّم بەناخۆشی پێیداینەوە ! گوایە وتوومانە بۆخۆت خەرجی بکەی؟! ئەرێ (سوالّکەر) دەبەخشێ ؟ بێگومان کەس مافی خواردنی ئەوکۆمەکانەی ئەنفالستانی نیە، سەیر ئەوەیە دوای (٣) سال بری ئەو پارەیەی بە (ل.ف.ف)دا بۆناردبوینەوە !!

کاك (ل.ف.ف)یش کە پێیوتووین سوالّکەر هەتا ئەمرۆ بری (١٠٠٠٠٠) سەدهەزار دیناری ئەنفالستان قەرزداره! هەلّبەت هی گیرفانی خۆی نا، بەلّکو کۆمەکی رۆژنامەی کەرکوکی ئەمرۆیەولەخشتەی کۆمەککارانی ژمارە (٣) دا بلاّوکراوەتەوەوهێشتا نەدراوە ..! کەچی خۆی کردەوە بەکەرەی شەربەت فرۆش. ئەوانەن بە ئێمە دەلێن سوالّکەر ؟ باشە ئەگەر ئەوە کارەی ئێمە (**سوالّ**) بێت ؟ ئەی کاری خۆبەخشی چۆنە..؟ سوالّکەری بەرقاپی بەرپرسان کێن؟ ئەوانەی لەبەردەم (وەزیروگزیر) دا بچوك دەبنەوە چین ؟

کۆمەک بە دۆلار

کوردستان		ئەورپا–بریتانیا		ناوی سیانی	بڕ	ولات
ناوی کۆمەک بەخش	بری کۆمەک	ناوی سیانی	بڕی کۆمەک	مەریوان نصرالدین	$ ٥٠	هۆلندا
خاتوو عەدالەت عومەر صالح	$١٠٠	هێمن عەلی کۆکەیی	٢٤ پاوەند	روناک ئاورحمن	$٥٠	هۆلندا
د. محمد کەریم ئابوری ناسان	$ ١٠٠	حسێن سالح هەلەدنی	١٢ پاوەند	شاخەوان مەریوان	$٢٥	هۆلندا
عەقیدنوری عبدالکریم مستەفا	$ ١٠٠					
پەرلەمانتار سالار محمود	$١٠٠	عەباس عەبدولا بازیانی	١٢ پاوەند	شادی مەریوان	$٢٥	هۆلندا
پەرلەمانتار بێلان محمد	$١٠٠	شەپۆل سەعید کانی سوری	٢٤ پاوەند	ئەکرەم حسێن محمد غەریب	$١٠٠	دانیمارک
حەمید هەنجیرەیی	$ ١٥٠	دەریاکانی سوری	١٢ پاوەند	هاوژین عەلی سابیر	$١٠٠	سویسرا
ویسی جەلیل	$ ٥٠	یوسف عەباس	١٢ پاوەند	شانۆکار رێزان سالح	$ ٥٠	نەرویج
ئاکار شوکر زەنگەنە	$٥٠	فەریدون مولود	٦ پاوەند	سالار سۆفی	$٢٥	فنلندی
کۆی گشتی	750$	کۆی گشتی	پاوەند 102	کۆی گشتی	$٤٢٥	

گۆپتەپەی شەهیدان		منداڵانی گۆپتەپە	
ناوی کۆمەککار	بری کۆمەک	ناوی کۆمەک بەخش	بری کۆمەک
دەستەی ناساندن وبوژاندنەوەی گۆپتەپەی شەهیدان	دوانزە هەزار	شنیار وریا حەمە شکور	یەک هەزار
		کاڵی رەزا عەبدولا	یەک هەزار
مامۆستا عەبدولا عەسکەری	بیست و پێنج هەزار	دیاری وریا حەمە شکور	یەک هەزار
عوسمان محمد ئەمین	دوانزە هەزار	شکۆ فریاد حەمە شکور	یەک هەزار
جەلال ئەحمەد جەمیل	دوانزە هەزار	رۆژگار عەبدولاّ عبدالرحمن	یەک هەزار
دارەوان سەعید عەلی	دوانزە هەزار	ئەزیز عەبدولا عەبدوالرحمن	یەک هەزار
هاوراز حاکم رێبوار	دوانزە هەزار	تریفە فاخر سعیدالله	یەک هەزار
مامۆستا هیمن عەبدولا	دوانزە هەزار	محمد فاخر سعیدالله	یەک هەزار
هێمن عارف کاکە عەبدولاّ	دوانزە هەزار	ئەحمەد فاخر سعیدالله	یەک هەزار
هونەر سالار محمد	دوانزە هەزار	یوسف فاخر سعیدالله	یەک هەزار
وریاحەمەشکور صالح	دوانزە هەزار	کوردۆنیا هونەر سالار	یەک هەزار
دەریا حەمە شکور سالح	سێ هەزار	کامەران رەزا عەبدولا	یەک هەزار
ساکار عەبدولا عەبدوالرحمن	دوو هەزار	بەڵین رەزا عەبدولا	یەک هەزار
کۆی گشتی	سەدوسی و حەوت هەزار دینار		

کۆمەك بەخشانی کەلار			
ناوی کۆمەککار	بڕی کۆمەك	ناوی کۆمەککار	بڕی کۆمەك
عەلی شەهید محمد	دوسەدوپەنجا هەزار	عەقیدی یاسایی عومەر ئەحمەد	دە هەزار
عەقیدنوری عبدالکریم مستەفا	١٠٠$ سەد دۆلار	ڕائید ئەحمەد سەلاح	دە هەزار
شیخ جەلال شێخ نوری	١٠٠ سەد هەزار	ڕائید سادق تۆفیق	دە هەزار
عەمید نازم شەریف	بیست و پێنج	ڕائید سەلاحەدین محەمەد ئەمین	دە هەزار
ئیبراهیم هەواس	بیست و پێنج	گوڵباخ سدیق	دە هەزار
شوان محمد ڕۆستەم	بیست و پێنج	مقەدەم محەمەد عەبدول ڕەزا	دە هەزار
خەلیفە جەمال عەبدالله	بیست و پێنج	نەقیب سەرچڵ عەبدولکەریم	دە هەزار
سەلاح خورشید عەزیز	٢٠بیست هەزار	مقەدەم حەسەن حەمید	دە هەزار
محمد حەمەجان ڕۆستەم	٢٠بیست هەزار	صالح هەلاج	دە هەزار
نەقیبی یاسایی شەهید ئیبراهیم	پانزە هەزار	جەلال سعدالله حسن	دە هەزار
ئەنوەر حەمەلاو	دە هەزار	بەکر چاوشین	دە هەزار
ژیلوان ئەنوەر حەمەلاو	پێنج هەزار	ڕەشید عەلی سعید	دە هەزار
گەرمیان ئەنوەر حەمەلاو	پێنج هەزار	شێخ سەعید شاکەلی	دە هەزار
عەزیز عەبدولا حسێن	پێنج هەزار	فریاد هیدایەت	دە هەزار
سالار محمد حسن	پێنج هەزار	حەسەن سەرتیپ	دە هەزار
فەوزیە محمد جان وەلی	پێنج هەزار	سەربەست ڕەحیم عەلی	پێنج هەزار
سالح میرەویس	پێنج هەزار	هۆشیار ئیسماعیل ئیبراهیم	پێنج هەزار
جەلال مەحەمەد ئەمین	پێنج هەزار	فەتح الله شەمس الله جهانگیر	پێنج هەزار
ئەرکان محەمەد ڕەشید	پێنج هەزار	ریاز ڕەزا محەمەد عەبدەلی	پێنج هەزار
جیهاد مەولود دەلۆیی	پێنج هەزار	کاروان عوسمان	پێنج هەزار
عەدنان حسین محمود	٧حەوت هەزاردینار	مستەفا سەعید	پێنج هەزار
فریاد حسێن قادر	پێنج هەزار	سۆیلە حەسەن ڕۆستەم	چوار هەزار
احمد موسی روستم	پێنج هەزار	جیهان محمد ئیبراهیم	پێنج هەزار
ئاواز عدنان کریم	پێنج هەزار	تەلعەت سەعدولاّ حەسەن	پێنج هەزار
جمعه حسین محمد	پێنج هەزار	سامان یاروەیس	پێنج هەزار
هومیله محمدامین عبدالقادر	پێنج هەزار	محەمەد حەسەن قادر	پێنج هەزار
سەباح عەلی جاف	پێنج هەزار	تالّیب ئەسکەندەر عەبد عەلی	٣ سێ هەزار
ئیبراهیم محەمەد هەواس	پێنج هەزار	فازل ڕەحیم حەمەد	٣ سێ هەزار
کامەران یاروەیس	پێنج هەزار	سەعید حەسەن ئەحمەد	٣ سێ هەزار
دانا مەلا حەمە ئەمین	پێنج هەزار	لاوان حمود محمەد	٣ سێ هەزار
عوسمان عەزیز عەبدولقادر	پێنج هەزار	پشتیوان عزەدین محەمەد	٣ سێ هەزار
حەمەی مامەسالە	پێنج هەزار	سیروان سابیر	٣ سێ هەزار
سامان شەوکەت	پێنج هەزار	سۆران مەجید ڕۆستەم	پێنج هەزار
نەغدە صالح مەحمود	پێنج هەزار	جەلال مەلەك	پێنج هەزار
زارا حسن حمید	پێنج هەزار	مەجید عەبدولکەریم محەمەد	٣ سێ هەزار
نامق عەلی باباخان	پێنج هەزار	عسمان عبدالقادر کاکه	٣ سێ هەزار
سیامەند غەفور	پێنج هەزار	ڕەشید کریم کوردە	٣ سێ هەزار
سەید فوئاد	پێنج هەزار	هەڵۆ غەریب	٢٠٠٠ دوو هەزار

کۆژین پشکۆ	پێنج هەزار	ڕێنوار نامیق باباخان	٢٠٠٠ دوو هەزار
جەبار محمەد عەلی	پێنج هەزار	ئاریان عوسمان محمد	٣ سێ هەزار
سۆران محمد غریب	پێنج هەزار	ئەحمەد محەمەد حەسەن	٣ سێ هەزار
ئاسۆ وەهاب	پێنج هەزار	نوێنەر شێرکۆ	٣ سێ هەزار
فەلاح مەولود هەمەوەندی	پێنج هەزار	ئارام وەحید	٣ سێ هەزار
کەریم فەرەج شەم	پێنج هەزار	باکۆ محەمەد	٣ سێ هەزار
کۆی گشتی :٨٦٨٠٠٠ دینارو ٢٠٠ $ هەشت شەست وەشت دینارو دوسەد دۆلار			
زرگاری		گوندی ئۆمەربل	
ناوی کۆمەك بەخش	بڕی کۆمەك	ناوی کۆمەك بەخش	بڕی کۆمەك
ڕێبین تەها	١٠ دە هەزار	کاك سەمەد هۆمەربلی	بیست هەزار
ماموستا مەحمودی خوێندکاران	١٠ دە هەزار	جەیران عەبدولکەریم ئەحمەد	پێنج هەزار
حسین عەزیز	پێنج هەزار	بۆکان ئەکبەر حاجی رۆستەم	پێنج هەزار
تەها عەبدولکەریم مستەفا	پێنج هەزار	کۆچەر ئەکبەر حاجی رۆستەم	پێنج هەزار
سۆران مەجید رۆستەم	پێنج هەزار	سەرخێل ئەکبەر حاجی رۆستەم	پێنج هەزار
چەمەچەمال		ڕێبوار بەکر خورشید	پێنج هەزار
ناوی کۆمەك بەخش	بڕی کۆمەك	ئەحمەد عەلی بەکرەشەلی	پێنج هەزار
ڕێکخراوی هەڵوێست	١٠٠ سەد هەزار	سەردار حاجی رەشید	پێنج هەزار
هاوڕێ ئەحمەد	٥٠ پەنجا هەزار	فەرحان حاجی بەکر	پێنج هەزار
ملکۆ فارس حارس	١٥ پانزە هەزار	نوعمان عەدنان	پێنج هەزار
ئاسۆفارس حارس	١٠ دە هەزار	دیکان حەسەن عەلی	دووهەزاروپێنجسەد
ڕەمەزان تاهیر سیروان	١٠ دە هەزار	ئیمان حەسەن عەلی	دووهەزاروپێنجسەد
نەوا ئاکۆ محمد شوانی	١٠ دە هەزار	شادمان حەسەن عەلی	دووهەزاروپێنجسەد
عوسمان شیخ عەزیز	١٠ دە هەزار	پشتیوان حەسەن عەلی	دووهەزاروپێنجسەد
ڕێز لەتیف فاتیح فەرەج	٣٠٠٠ سێ هەزار	هەرمان حەسەن عەلی	دووهەزاروپێنجسەد
کۆی گشتی:	٢٠٨ دووسەدو هەشت	کۆی گشتی:	٧٧٥٠٠٠٠٠

ناوی کۆمەك بەخش	بڕی کۆمەك
م. س. حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان	٥٠٠٠٠٠ پێنج سەد هەزار
بەڕێوەبەرێتی ڕۆشنبیری گەرمیان	٥٠٠٠٠٠ پێنج سەد هەزار
بەڕێوەبەرێتی گشتی شارەوانیەکانی گەرمیان	١٥٠٠٠٠ سەدوپەنجا هەزار
ڕاگەیاندنی مەڵبەندی ١١ی گەرمیان (ی،ن،ك)	١٠٠٠٠٠ سەدهەزار
کۆی گشتی	١,١٥٠٠٠٠٠

کۆمەکی گوندی کلێسە - دەشتی کۆیە	
ناوی کۆمەك بەخش	بڕی کۆمەك
حاکم صالح کلێسەیی	٥٠ پەنجا هەزار
جەمال جەلال ڕەفیق	پێنج هەزار
نەجم ڕەزا محمەد (مدیر)	پێنج هەزار
عەبدوالباقی حمەدەمین (مەلاباقی)	پێنج هەزار
عارف محمەد عارف	پێنج هەزار
زەیتون خدرمحمەد	پێنج هەزار
شوکورعەبدوالرحمن یونس	پێنج هەزار
ئەنوەرعەزیز محمەد	پێنج هەزار
سەرباز لەتیف محەمەد	پێنج هەزار
ئازاد محمود حەمەدەمین	پێنج هەزار
حسیب محمەد لەتیف	دوو هەزار
کۆی گشتی	(٩٧) نەودوحەوت هەزار

کۆمەك بەخشانی دوزخورماتوو			
ناوی کۆمەککار	بڕی کۆمەك	ناوی کۆمەککار	بڕی کۆمەك
کریم شوکر محمد	٥٠ پەنجا هەزار	ڕێباز فواد حسین	پێنج هەزار
رشید خورشید حسن	٢٥ بیست وپێنج هەزار	ملازم عباس	پێنج هەزار
م . جیهاد محمد رشید	٢٠ بیست هەزار	حمید حسن علی	پێنج هەزار
کمال کریم محی الدین	٢٠ بیست هەزار	عباس عزیز علی	پێنج هەزار
حسن بارام	١٥ پانزە هەزار	م. علی محمد ولی	پێنج هەزار
م . یوسف یونس	١٥ پانزە هەزار	م. عاشق کامل احمد	پێنج هەزار
محمد محمود قادر	١٥ پانزە هەزار	م. جلیل ابراهیم اسماعیل	پێنج هەزار
یانەی وەرزشی هاوکاری	دە هەزار دینار	م. جمعه فرج غیدان	پێنج هەزار
خالد وارانی	دە هەزار دینار	علی حسین یونس	پێنج هەزار
عەباس مەجید داودی	پێنج هەزار دینار	ڕزگار ابراهیم شکر	پێنج هەزار
جلال صابر سعید	دە هەزار دینار	ملا کریم حاج محمد ولی	پێنج هەزار
تاهیر حکیم	دە هەزار دینار	مدحت ڕشید مجید	پێنج هەزار
نوزاد قادر رشید	پێنج هەزار	همین عواد محمد	پێنج هەزار
قابیل محمد حسین	پێنج هەزار	محمد احمد حسن	پێنج هەزار
وریا شوکر محمد	پێنج هەزار	محمد یونس جوهر	٣ سێ هەزار
کامران محمد جوهر	پێنج هەزار	کریم احمد کریم	٢ دوو هەزار
حسین عاصی کریم	پێنج هەزار	ئارام محمد یونس	١ یەك هەزار
صبار ستار کریم	پێنج هەزار	هەڵۆ محمد یونس	١ یەك هەزار
ڕزگار ابراهیم جبار	پێنج هەزار	محمد عبدالله احمد	١ یەك هەزار
عباس نوری زیدان	پێنج هەزار	کۆی گشتی : ٣٣٨ سێ سەدوسیو هەشت	
بازیـــان		ڕانیـــه	
ناوی کۆمەك بەخش	بری کۆمەك	جەبار عەزیز	١٥ پانزە هەزار
ناوەندی ڕۆشنبیری بازیان	بیست وپێنج هەزار	سیروان ئەحمەد	پێنج هەزار
م. ئەرسەلان چیمەنی	دەهەزار	هەردی عەلی	پێنج هەزار
غەفوربابەکر	دەهەزار	هەندرێن شێخ راغب	پێنج هەزار
سەرتیپ ابراهیم	دەهەزار	دەربازبوانی گۆڕی بەکۆمەڵ	
م. فەهمی گەرمیانی	دەهەزار	ناو	بری کۆمەك
کەریم هەمزە	دەهەزار	فەرەج محمد عەزیز	پێنج هەزار
ڕفعت فاتح ل.کۆمیتەی بازیان	دەهەزار	هاشم محمد ڕەشید	پێنج هەزار
شەهلا چیمەنی	دەهەزار	عەبدولقهار خەلیل	پێنج هەزار
شەماڵ چیمەنی	دەهەزار	ئەبابەکر عەلی سعید	پێنج هەزار
وەحدە ئەلدین چیمەنی	دەهەزار	عەبدولکەریم نایف	پێنج هەزار
سویله چیمەنی	دەهەزار		

عەلادین چیمەنی	دەهەزار	کۆی گشتی: بازیان، رانیە، دەربازبوان
ئارام چیمەنی	دەهەزار	١٢٠٠٠٠ سەدوبیست هەزار
عەبدولا خرەی بازیان	دەهەزار	

کۆمەکی کفری و ناحیێ سەرقەلا			
کفـــــــ

بەرزان عمرمحمد	پێنج هەزار	ئاڤێستا یوسف محمد	یەك هەزار
علی باقی محمد	پێنج هەزار	زەردەشت یوسف محمد	یەك هەزار
		کۆی گشتی	**٢٣٩**

سلێمانی و دەوروبەری			
ناوی سیانی	بری کۆمەك	ناوی سیانی	بری کۆمەك
دکتۆر تەها	دوسەدهەزار	حاجی جەزا سالّەیی	پێنج هەزار
ئەندازیار تەیب جەبار	٥٠ پەنجا هەزار	کاروان شێرکۆ	پێنج هەزار
ڕێبین عوسمان	٣٠ سی هەزار	هاوڕێ سواره	پێنج هەزار
م. شەنگار	دوانزه هەزار	ڕێبوار سابیر حەوێز	پێنج هەزار
بەناز صدیق	١٥ پانزه هەزار		
شازین هێرش	ده هەزار	عەتا حاجی محمدی بانیخیلّانی	پێنج هەزار
واحید سورچی	دەهەزار	بەختیارعوسمان	پێنج هەزار
حەپسە ئەمین ڕەشید	شەش هەزار	شکور فەرەجی تۆپخانه	پێنج هەزار
ڕۆژگار ئەحمەد	ده هەزار	کافیه حەمە سور	پێنج هەزار
کۆی گشتی		(٣٩٣) سێ سەدونەودوسێ هەزار	

کۆی گشتی کۆمەکانی ئەم ژمارەیە		
کۆی گشتی بەدۆلار	هەولێر	١٣٧٥٠٠٠
$٧٥٠	گەرمیان	٣١٨٣٥٠٠
کۆی گشتی بە دینار (٥٦١٣٥٠٠)	شوینی جیاجیا	٦٦٤٠٠٠
پێنج ملیون و شەش سەدوسیانزه هەزاروپێنج سەد	سلێمانی	٣٩٣٠٠٠
کۆی تێچوی چاپخانه :	**٥٩٣٥٠٠٠ پێنج ملیون و نۆسەدو سی و پێنج هەزار دینار**	

کۆمەکەکانتان نە گەیشت تکایە

بۆبیرهێنانەوەی بەڕێزان کە لەم خشتەیەدا ناویان هاتووە، ئاگادارین کە کۆمەکانتان نەگەیشتووەتە دەستمان... بێگومان هەندێك لەو بەڕێزانەی لە ژمارەکانی پێشوتردا بڵاوکراوەتەوە دڵسۆزییەوەهاوکاری ئەنفالستانیان کردووە. بەڵام ئێمە لە ژمارە ٤ و پێنج و شەشدا ئاگاداریمان کردەوە کە کۆمەکەکانیان نەگەیشتووەتە دەستمان، بە سوپاسەوە هەندێکیان دوای بڵاوبونەوەی ئاگادارییەکە کۆمەکانیان نارد، بەڵام ئەم بەڕێزانە بەهەرهۆیەکەوە بێت تا ئێستا هاوکاریەکانیان نەگەیشتووە بۆ بیرهێنانەوە لەگەڵ ڕێزدا .

ناو	بڕی قەرز	ئەو ژمارەی لێی بڵاوکراوەتەوە
کۆمەڵەی روناکبیری وکۆمەڵایەتی کەرکوك	١٠٠٠٠٠	(٨)
ڕۆژنامەی کەرکوکی ئەمڕۆ	١٠٠٠٠٠	(٣)
فەخرەدین گەرمیانی	$٢٠٠	(٤)
حەمە سوردوشوانی	$١٠٠	(٥)
جەمال عەلی نامیق ئاغا	$١٠٠	(٦)
حەمەتاڵ شارەزووری	٧٥٠٠٠	(٧)
ئاسۆ جەبار	١٥٠٠٠	(٤)
جەبار عومەر	١٥٠٠٠	(٧)
رزگار حەمە کەریم براخاس	١٥٠٠٠	(٧)
شابان احمد عبدالله	١٥٠٠٠	(٧)
ئیسماعیل عبدالله	١٥٠٠٠	(٧)

سوپاسنامەی تایبەت

١. بەڕێز سەلاح جەمیل و ماڵپەڕی هەڵەبجە ئینفۆ دەکەین کە ژمارە ٧ و ٨ ی سڵنامەکەمانی بە شێوەی فڵاش لە مالپەڕەکەی بڵاوکردەوەو بەبایەخەوە لە خەمەکانی ئەنفال و چیرۆکەکانی ئەو تاوانەو کارەکانی ئێمەی روانیوە

٢. بەڕێز سالار سۆفی و دەزگای ناسنامە کەرکی بڵاوکردنەوەی ئەنفالستانی لە ماڵپەڕەکەیان گرتە ئەستۆ.

٣. مامۆستا داود محمدوئەنوەر حەمەلاو کەرکی کۆکردنەوەی کۆمەکەکانیان گرتە ئەستۆ .

٤. سوپاس بۆخاوەنی چاپخانەی ڕەنج وکارمەندو کرێکارە بەڕێزەکانیان کە هەمیشە بەدڵسۆزییەوە بەپیرچاپکردنی ئەم سالنامەیەوە هاتوون .

سوپاس بۆ:

- هەموو ئەو بەڕێزانەی کە بەبێ ئەوەی داوایان لێکرابێ بۆ خۆیان پەیوەندیان پێوە کردین، بۆ ئەوەی کۆمەکی ئەم ساڵنامەیە بکەن، لەبەر زۆری کەسەکان نەمانتوانی ناوەکانیان بڵاو بکەینەوە کەهەر یەکەیان بڕێک کۆمەکیان بەخشیوە بەو نیازەی بەشداری لە نوسینەوەی مێژووی خۆیان بکەن کەلەخشتەی کۆمەکەکانی ئەم ژمارەیەدا ناویان بلاودەکەینەوە
- مەکتەبی سیاسی حزبی زەحمەتکێشانی کوردستان، دوای دەچوونی ژمارە (٨) بری ٥٠٠٠٠٠ پێنج سەد هەزاردینار یان نارد.
- بەڕێوەبەرێتی رۆشنبیری گەرمیان بە بڕی ٥٠٠٠٠٠ پێنج سەد هەزار دینار هاوکاری ئەنفالستانیان کرد.
- بەڕێوەبەرێتی شارەوانیەکانی گەرمیان بری ١٥٠٠٠٠ سەدو پە نجاهەزار دینار هاوکاری ئەم ژمارەیەی ئەنفالستانی کردووە
- راگەیاندنی مەڵبەندی رێکخستنی ١١ ی گەرمیان بەهەمان شێوە بڕی ١٠٠,٠٠٠ سەد هەزار دینار یان نارد.ووە.

سوپاس بۆ ئەم بەڕێزانە کەهەر یەکەوبەشێوەیەك هاوکاری کردووین :

نەقیب سەرچل عەبدولکەریم، پشکۆمحمد رۆستەم، فریاد حسێن لە کەلار، رێبین تەها لە رزگاری مەریوان سابیر شەریف، ئەحمەد مەجید حەسەن لەهەولێر، خیلان مستەفا، ئیبراهیم عبدولا، لۆقمان عومەر، ئاودێر زۆراب لەسلیمانی، تاقانەی ئەنفال حەسەن عەلی فەرەج . لە ئۆمەربل ئاکۆمحمد شوانی _ چەمچەماڵ .

تکا لەهەموو ئەو بەڕێزانە دەکەین کە کۆمەکیان بەخشیوەتە ئەنفالستان لەهەر کەموو کوریەك ئاگادارمانبکەنەوە چ لەوەی ناوەکانیان بڵاونەکرابێتەوە یاخود ناویان بری کۆمەکەکەی بەهەڵە بڵاوکرابێتەوە

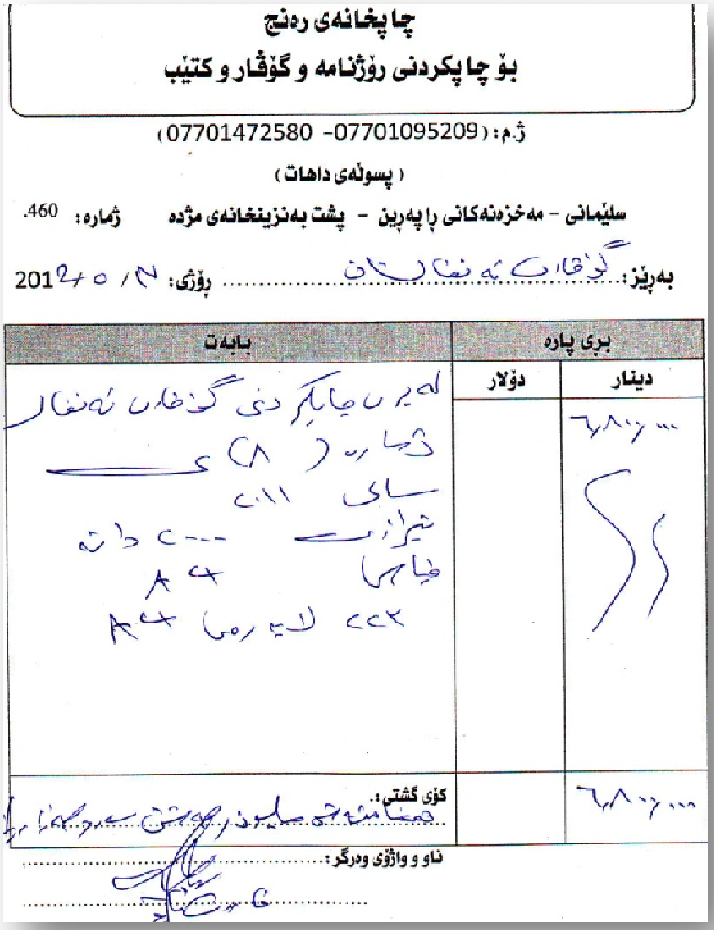
لەم ژمارە تەلەفۆنانە :

سەرنوسەر : ٠٧٧٠١٥٢٠٢٨٧

یاریدەدەر سمکۆ سابیر : ٠٧٧٠١٥١٤٤٧٤

یاریدەر هێمن عەبدولا : ٠٧٧٠١٩٤١٨٧٠

E_ Anfalistan@yahoo.com

چاپخانەی ڕەنج
بۆ چاپکردنی ڕۆژنامە و گۆڤار و کتێب
ژ.م: (07701095209 -07701472580)
(پسوڵەی داهات)
سلێمانی - مەخزەنەکانی پاپەڕین - پشت بەنزینخانەی مژدە ژمارە: 459
بەڕێز: گۆڤاری ئەنفالستان ڕۆژی: 01/05/2017

بابەت	بڕی پارە	
	دینار	دۆلار
لەبری چاپکردنی گۆڤاری ئەنفالستان ژمارە (٩) بە تیراژی ١٥٠٠ دانە	٥,٩٢٥,٠٠٠	
کۆی گشتی: پێنج ملیۆن و نۆسەد و بیست و پێنج هەزار دینار	٥,٩٢٥,٠٠٠	

ناو و واژۆی وەرگر:

چاپخانەی ڕەنج
بۆ چاپکردنی ڕۆژنامە و گۆڤار و کتێب
ژ.م: (07701095209 -07701472580)
(پسوڵەی داهات)
سلێمانی - مەخزەنەکانی پاپەڕین - پشت بەنزینخانەی مژدە ژمارە: 460
بەڕێز: گۆڤاری ئەنفالستان ڕۆژی: 2017/05/27

بابەت	بڕی پارە	
	دینار	دۆلار
لەبری چاپکردنی گۆڤاری ئەنفال ژمارە (٨) ی ساڵی ٢٠١١ تیراژ ٢٠٠٠ دانە ٨٤ ٨٤ لاپەڕە ٢٢٤	٦,٨٠٠,٠٠٠	
کۆی گشتی: شەش ملیۆن و هەشت سەد هەزار دینار	٦,٨٠٠,٠٠٠	

ناو و واژۆی وەرگر:

کۆی داهاتی ژمارە (٩) :

بەدینار (٥٦١٣٥٠٠)

بە دۆلار (٧٥٠ $)

پێنج ملیۆن وشەش سەدوسیانزە هەزارو پێنج سەد

و

حەوسەدو پە نجا دۆلار

بڕی تێچوی چاپی ئەم ژمارەیە (٩) تەنها بۆ تیراژی (١٥٠٠) دانە

پێنج ملیۆن و نۆسەو سی و پێنج هەزار دینار

کۆی داهات : ژمارەی ڕابوردو (٥٥٥٢٠٠)

پێنج ملیۆن و دووسەدو پە نجاو دوو هەزار دینار

و

دوو هەزاردو دوسەدو چل دۆلار

بڕی تێچوی چاپی ژمارە (٨) تەنها بۆ تیراژی (٢٠٠٠)

دانە شەش ملیۆن و هەشت سەدو دە هەزار دینار